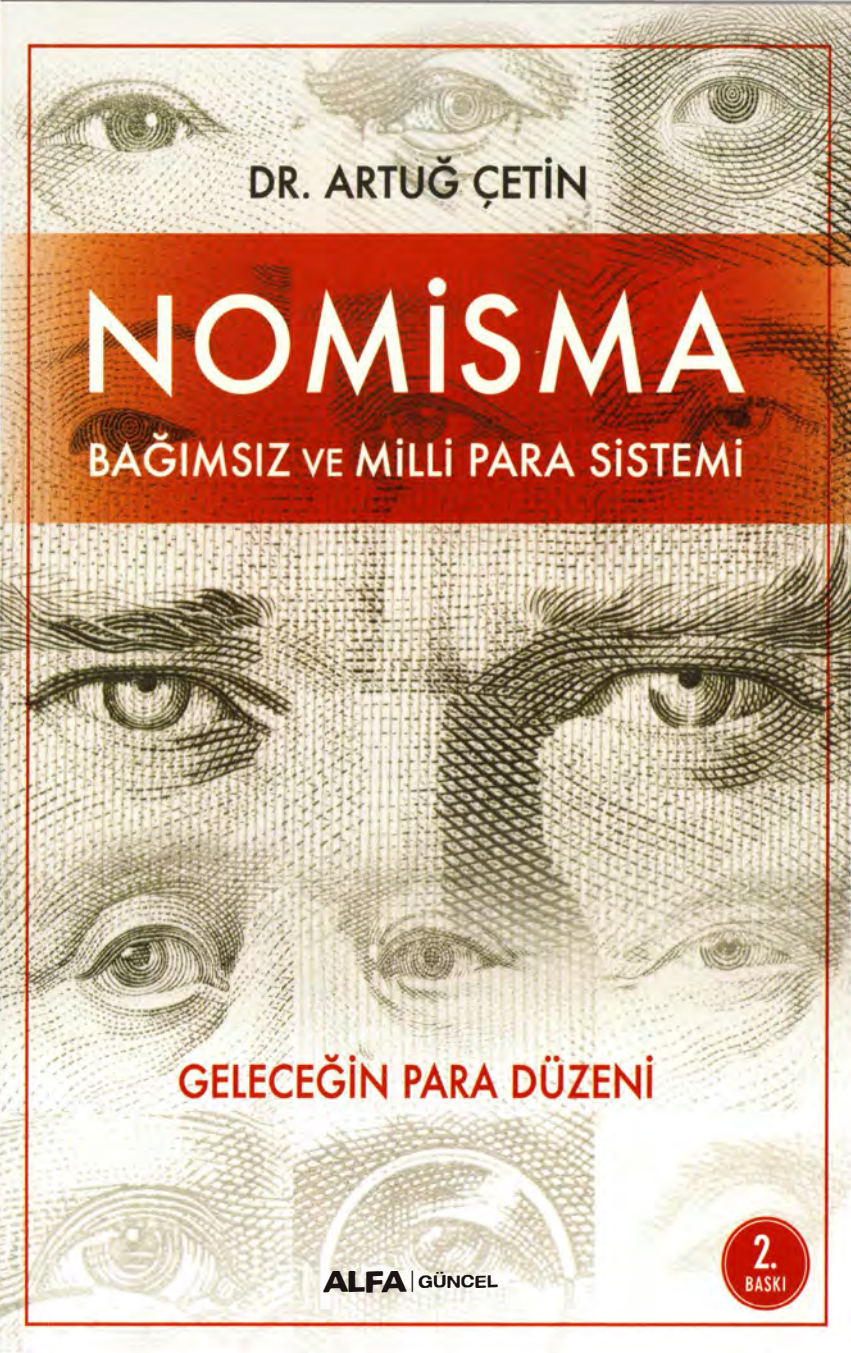

DR. ARTUĞ ÇETİN
NOMİSMA
BAĞIMSIZ VE MİLLİ PARA SİSTEMİ
GELECEĞİN PARA DÜZENİ
ALFA | GÜNCEL
2. BASKI

NOMİSMA
Bağımsız ve Milli Para Sistemi
© 2018, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Kitabın Türkçe yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz.
Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Genel Müdür Vedat Bayrak
Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu
Kapak Tasarımı Gamze Teker
Sayfa Tasarımı Muzaffer Aysu

ISBN 978-605-171-898-9
1. Basım: Ocak 2019
2. Basım: Nisan 2019

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Çiftehavuzlar Yolu, Acar Sanayi Sitesi, No: 8, Bayrampaşa-İstanbul
Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29
Sertifika no: 12088

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Alemdar Mahallesi, Ticarethane Sokak No: 15 34110 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 511 53 03 Faks: (0212) 519 33 00
www.alfakitap.com - info@alfakitap.com
Sertifika no: 43949

DR. ARTUĞ ÇETİN

NOMİSMA

BAĞIMSIZ VE MİLLİ PARA SİSTEMİ

GELECEĞİN PARA DÜZENİ

ALFA | GÜNCEL

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ 13

2. PARANIN TERMİNOLOJİSİ 30
2.1. Parayla İlgili Temel Kavramlar 30
2.1.1 Para 30
2.1.2. Nakit 31
2.1.3. Kısmi/Tam Rezerv Bankacılığı ve Zorunlu Karşılık Oranları 31
2.1.4. Banknot ve Madeni Para (Nakdi Para) 32
2.1.5. Para Benzerleri 33
2.1.6. Ticari Bankaların Kaydi Parası 33
2.1.7. Mevduat 38
2.1.8. Kredi Vermek 38
2.1.9. Farklı Para Formlarının (Biçimlerinin) Kullanıma Sürülüş Şekilleri 39
2.1.9.1. Banknot ve Madeni Paralar Kullanıma Nasıl Sürülüyor? 40
2.1.9.2. Ticari Banka Kaydi Parası Kullanıma Nasıl Sürülüyor? .. 43
2.1.9.3. Merkez Bankası Kaydi Parası Nedir, Kullanıma Nasıl Sürülür ve İki Kademeli Para Dolaşım Sistemi 46
2.2. Beylik Hakkı (Senyoraj) Geliri: 49

3. PARANIN BAŞLANGICI, PARA EMİSYONUNUN (KULLANIMA SÜRÜLÜŞÜNÜN) DOĞUŞU, PARA SİSTEMLERİ VE FARKLI BİR BAKIŞ AÇISI 62
3.1. Para Bir Nesne midir, Yoksa Bir Hak mıdır? 66
3.2. Paranın Manası, Paranın Değeri, Paranın Karşılığı, Para Arzı 70

4. GÜNÜMÜZ PARA SİSTEMİ VE BUNA BAĞLI OLARAK KAYDİ PARA SİSTEMİNİN TEMEL SORUNLARI 80
4.1. Kısmi Rezerv Bulundurmaya Dayalı Kaydi Para Sistemi (Fractional Reserve Banking) 81
4.2. Ticari Bankaların Kaydi Parasıyla İlgili Tespitler 86
4.3. Kredi Vermek ve Kaydi Para Üretimi Aynı İşlemdir! 94
4.4. Ticari Bankaların Kaydi Parası Yasal Para Olarak Ne Kadar Kabul Edilebilir? 109
4.5. Ticari Bankaların Kaydi Para Üretiminin Ekonomiye Maliyeti Var mıdır? Varsa Ne Boyuttadır? 120
4.6. Ticari Bankaların Kaydi Para Üretiminde Geçerli Olan Sınırlamaları 124
4.6.1. Ticari Bankalar Mevduat Toplamaya Neden İhtiyaç Duymaktadır? 131
4.7. Kredi Vermek Suretiyle Para Üretimine Dayalı Kaydi Para Sisteminin Zararları ve Dezavantajları 134
4.7.1 Senyoraj Gelirleri Ticari Bankaların Kasasına Giriyor ve Devlet Hazinesi Senyoraj Gelirinden Mahrum Kalıyor 137
4.7.2. Günümüz Para Sistemi Devlet Borçlarını Arttırmaktadır 140
4.7.3. Günümüz Para Sistemi Bir Borç Tuzağıdır ve Artan Para Hacmi Önünü Göremeyen Borçlular Yaratmaktadır 146
4.7.4. Finansal Krizler ve Spekülasyon Balonları Günümüz Para Sisteminin Doğal Bir Sonucudur 148
4.7.4.1. Para Hacmi ile Spekülatif Balonların İlişkisi 157
4.7.4.1.1. Spekülatif Gayrimenkul Balonları ve Para Hacmi 159
4.7.4.1.2. Spekülatif Hisse Senedi Balonları ve Para Hacmi 165
4.7.5. Günümüz Para Sistemi Gelir Dağılımını Olumsuz Etkiliyor 167
4.7.6. Günümüz Para Sistemi ve Ticari Bankaların Kaydi Para Üretimi Enflasyonist Bir Ortam Yaratıyor 176
4.7.7. Günümüz Para Sisteminde Merkez Bankaları Para Hacmini Artık Yönetemez Duruma Gelmiştir 181

4.7.8. Günümüz Para Sisteminde Ticari Bankalar Paranın Yönünü Belirlediği İçin Ekonomi Yönetimi Zorlaşmaktadır..... 183
4.7.9. Günümüz Para Sisteminde Ticari Bankalar Konjonktürel Döngülere Paralel Para Üreterek Krizleri Tetikliyor 189
4.7.10. Günümüz Para Sisteminde Ticari Bankacılık Sektörünün Aşırı Fazla Kaydi Para Üretimi Ekonomilerde Büyüme Baskısı Yaratmaktadır 194
4.7.11. Ticari Bankaların Kaydi Parası Merkez Bankasının Resmi Parasının Sadece Bir İkamesi, Yedeği, Temsili veya Yansımasıdır..... 203
4.7.11.1. Günümüz Para Sisteminde Bankacılık Sektörü "İflas Edememe" İmtiyazı Sahibidir..... 207
4.7.12. Bankacılık Sektörünün Kaydi Para Sistemi Gayri Meşru ve Haksız Rekabet Oluşturuyor..... 208
4.8. Para Üretimi Neden Özel Şirketlere (Bankacılık Sektörüne) Bırakıldı ve Bunu Gizleme Teknikleri..... 211

5. BAĞIMSIZ VE MİLLİ PARA VE PARASAL SİSTEM REFORMU 225
5.1. Bağımsız ve Milli Para Sisteminin Yürürlüğe Girişi 235
5.2. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Para Politikası Kurulu, Güçler Ayrılığı Kuralı ve Paranın Kullanıma Sürülmesi..... 258
5.3. %100 Rezerv Bankacılığı (Full Reserve Banking) 265

6. BAĞIMSIZ VE MİLLİ PARA SİSTEMİNİN ETKİLERİ, SONUÇLARI VE AVANTAJLARI 269
6.1. Bağımsız ve Milli Para Basit ve Kolayca Anlaşılır..... 269
6.2. Bağımsız ve Milli Para Kazançlı, Rantabl ve Verimlidir..... 272
6.2.1. Ticari Bankaların Kaydi Parasının Varlığı Unutuldu..... 272
6.2.2. Senyoraj Gelirleri Devletindir 274
6.2.3. Bağımsız ve Milli Parayla Kimse Zarar Etmiyor, Herkes Kâr Ediyor..... 279
6.2.4. Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle Para Üretimi Demokratik Olarak Meşru Bir Zemine Oturtulmaktadır..... 283
6.3. Bağımsız ve Milli Para Reformu Devletlerin Borçlarını

Ciddi Oranda Azaltmaktadır 286
6.3.1. Devletin Borçlarından Kurtulmak İçin Alışılagelmiş Stratejiler İşe Yaramıyor 295
6.3.2. Borçlanmanın Ana Sebepleri ve Bağımsız ve Milli Para Sistemi 297
6.3.3. Siyasi İrade ve Devlet Borçları 301
6.3.4. Azalan veya Kapatılan Borç Stoku Sonrası Borçlanmaya Yönelik Regülasyon ve Düzenleme Alternatifleri 305
6.4. Bağımsız ve Milli Para Dünyanın En Güvenli Parasıdır 312
6.4.1. Günümüzün Ticari Banka Kaydi Parasına Dayalı Para Sistemi Bankacılık Krizleri Tehdidi Altındadır 313
6.4.2. Mevduatları Güvence Altına Almaya Yönelik Girişimlere Almanya'dan Örnekler 316
6.4.3. Ödemeler Sistemi Bizleri Ticari Bankalarda Kaydi Para Hesapları Açmaya Zorunlu Kılıyor 317
6.4.4. Bağımsız ve Milli Para Sistemi ve Banka İflasları 319
6.4.5. Ticari Bankacılık Sektöründe İç İçe Geçmiş Kredi İlişkileri 321
6.5. Bağımsız ve Milli Para Sistemi Finansal Balonların Oluşumunu Engelleyecektir 323
6.5.1. Spekülasyon Balonlarının Sosyo-Psikolojik Gelişimi 327
6.5.2. Kredi Balonlarına Dayalı Spekülatif Balonların Oluşum Süreci 330
6.5.3. Bağımsız ve Milli Para Sistemi Finansal Spekülasyon Balonlarını Engelleyecektir 339
6.6. Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle Birlikte Piyasa Dengesi ... 342
6.7. Klasik Faiz Politikalarının Günümüz Para Sisteminde Umulan Etkiyi Göstermeyişi ve Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Para Hacmi ve Arzının Kontrolü 345
6.7.1. Faiz Politikalarının Etkinsizliği 347
6.7.2. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Para Hacmi ve Arzının Kontrolü 351
6.8. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Sermaye ve Para 356

6.9. Bağımsız ve Milli Para Sistemi ve Enflasyon 362
6.10. Bağımsız ve Milli Para Sistemi Günümüz Ekonomilerinin Büyüme Baskısını Azaltıyor 366
6.10.1. Bağımsız ve Milli Para Sistemi Büyüme ve Kârlılık Baskısını Nasıl Azaltacak? 377
6.11. Bağımsız ve Milli Para Sistemi Zengin ve Fakir Arasındaki Uçurumu Engelliyor 379
6.12. Bağımsız ve Milli Para Haksız Rekabetin Önüne Geçiyor 383
6.13. Bağımsız ve Milli Para Sisteminin Ticari Bankacılık Sektörüne Etkileri 388
6.14. Bağımsız ve Milli Para Sistemi ve Döviz/Sermaye Hareketleri 397
6.15. Bağımsız ve Milli Para Sisteminin Gerçekleşme Olasılığı ve Hangi Ülkelerin Hayata Geçirebileceği 400
6.15.1. Potansiyel Muhalifler 403
6.15.2. Potansiyel Destekçiler 405
6.15.3. Bağımsız ve Milli Para Sistemini Hayata Geçirebilecek Potansiyel Ülkeler 406
6.16. Bağımsız ve Milli Para Reformu İçin Zaman Gelmiştir 410

7. BAĞIMSIZ VE MİLLİ PARA SİSTEMİNE MUHALİF DÜŞÜNENLERİN ZİHİNLERİNDE OLUŞABİLECEK SORU VE ENDİŞELERE CEVAPLAR 414
7.1. Bağımsız ve Milli Para Sistemi Hangi Problemleri Çözmez? 425

8. BAĞIMSIZ VE MİLLİ PARA SİSTEMİNİN ULUSLARARASI AĞI, DESTEKÇİLERİ VE AKADEMİK RAPORLARI 429

9. SONUÇ 447

KAYNAKÇA 451

Para gücünü doğadan veya doğal yollardan değil,
kanundan (NOMOS) alır.
Bu gücü *değiştirebilmenin* kaynağı da
yine kanun yapıcılar olduğu için
Aristo parayı **NOMİSMA** diye adlandırmıştır.

1. GİRİŞ

Bu kitap 22 yaşından beri para sistemleriyle ilgili yaptığım araştırmaların ilk meyvesidir.

Amacım para ve bankacılık sisteminde tespit ettiğim bazı yanlışları anlatabilmek ve bu konuda bir fikre sahip olmanıza yardımcı olabilmektir. Ancak bunu yaparken "Söylediğim şeyler kesinlikle doğrudur" gibi bir izlenim de yaratmak istemem. Hedefim sadece doğru gördüklerimi yazmak. Eğer daha doğru bir bilgiye ulaşırsanız ona inanın. Lakin bilim tamamlayıcıdır. Akademisyenler birçok bilinmeyenin parçalarını oluşturmaya çalışırız. Çoğu zaman kesin doğruyu değil, doğrunun bir parçasını oluştururuz. Bu doğrular da bir araya gelir ve bilim ilerler, insanlığa faydası olur.

Kitabımda kimselere şahsi eleştiride de bulunmuyorum. Hedefimde bankacılar veya para sisteminin kurucuları ve yöneticileri de yok. Bunu da baştan ifade etmek isterim. Yapmak istediğim sadece içinde yaşadığımız para ve bankacılık sisteminde gördüğüm yanlışları dilimin ve kalemimin yettiğince ortaya koymaya çalışmak. Şayet bu tespitlerim bazı eksiklerin giderilmesinde faydalı olursa, ne mutlu bana. İşte o zaman 23 yıldır yaptığım araştırmalar bir nebze de olsa hedefine ulaşmış olacak. Bu bağlamda herkesin anlayacağı bir şekilde yazmaya ve mümkün olduğunca ekonomi terminolojisinden uzak durmaya çalıştığımı belirteyim.

"Bağımsız ve Milli Para" nedir? Bağımsız ve Milli Para, basitçe anlatmak gerekirse, günümüz para siteminde kâr amacı güden ticari bankalarca üretilen ve tedavüle sürülen *kaydi paranın* (banka hesapları üzerinden yürütülen ve bankalarca tedavüle sürülen elektronik kaydi para), tamamıyla devlet tarafından ve/veya mer-

kez bankalarınca üretilmesini veya tedavüle sürülmesini destekleyen bir para sistemidir. Bu vesileyle üretilen tüm kaydi paranın üzerinden elde edilen *senyoraj gelirinin* devlet hazinesine girmesini arzulayan ve böylelikle aslına bakıldığında sadece merkez bankalarının ve/veya devletin sahip olması gereken para basma ve tedavüle sürme hakkının tekrar –kâr amacı güden ticari bankalardan geri alınarak– devlet ve/veya merkez bankalarına geri verilmesidir. Bu sistem çerçevesinde hedeflenen şey, devletin veya milletin kendi parasına tekrar gerçekten devletçe veya milletçe sahip olmasına bir zemin oluşturmaktır. Kaldı ki bu sistem senyoraj gelirlerinin de tamamının para üretiminin asıl hak sahibi olan millete ve devlete kazandırılmasının da teminatıdır. Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle birlikte devletler artık günümüz para sistemindeki gibi borçlanmak durumunda kalmayacak ve kullanıma sürülen her bir birim paranın karşılığı "*borç*" olmayacaktır. Dünya *borç prangasından* kurtulacaktır.

Ancak hemen belirtmek isterim ki, Bağımsız ve Milli Para bir devrim veya günümüz para sistemine bir alternatif değildir, aslen günümüz para sisteminin gitmesi gereken bir sonraki adımdır. Kaldı ki günümüzde kullanılan demir paranın tedavüle sürülüş sistemi ve kurgusu Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle örtüşmekte, hatta onu tamamıyla yansıtmaktadır. Günümüzde geçerli olan kaydi para sistemi son 150 yıl çerçevesinde, hatta ağırlıklı olarak son 50-60 yıl içerisinde kabul ve kullanım görmüş bir sistemdir. 1800'lerde birçok ticari banka kâğıt para basarken, bu imtiyazı kötüye kullandıkları ve ekonomiye zarar verdikleri tespit edilince kâğıt para basmaları yasaklanmış, bu hak sadece merkez bankalarının uhdesinde verilmiştir. Bağımsız ve Milli Para da bugün ticari bankaların ürettiği *karşılıksız* elektronik kaydi para için aynı yasağı talep etmektedir. Çünkü günümüzde de 1800'lerde ticari bankaların kâğıt para basmasının yasaklandığı dönemdeki gerekçelerin tamamı mevcuttur. Bunun gerçekleşmesi durumunda bankalar kaydi para

üretmek yerine kendilerine mevduat olarak verilen tutarları tekrar ekonomiye kazandırma görevine geri dönecek, gerçek bankacılık işlerini ifa edecekler. Yani kasalarında olmayan mevduatları kaydi para olarak basıp üretmek suretiyle kullanamayacak, üretilen bu kaydi parayı piyasaya kredi olarak süremeyecek ve piyasada para hacmini arttırıp fiyatları şişiremeyecekler. Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse, karşılığı üretim veya gayrisafi milli hasıla olmayan elektronik kaydi para üretip piyasalarda fiyat dengelerini bozamayacaklar.

Bilinmesinde fayda gördüğüm bir diğer husus da, Bağımsız ve Milli Para Sistemi, 1929-1933 büyük buhran sonrası Almanya meclisinin bankacılık sisteminin krizde çökme sebeplerini araştırmak için kurduğu bir araştırma komisyonunda aynı türden bir buhranın bir daha yaşanmaması adına çözüm önerisi olarak görüşülmüş, fakat bankacılık lobisinin yoğun baskıları sonucu yürürlüğe konulmamıştır (Stucken Rudolf, 1964, s. 105). Bu sisteme bankacılık lobisinin bu denli karşı çıkmasının ardında bankaların kâr maksimizasyon hedefleri ve bundan feragat etmek istemeyişleri yatmaktadır. Unutmayalım ki, bankalar ticari işletmelerdir ve devletler gibi sosyal dokuyu veya düzeni önceliklerine koyamazlar. Şirket yapıları gereği hissedarlarına para kazandırmakla yükümlüdürler. Dolayısıyla en çok kâr ettikleri etkinlikleri olan "kaydi para basarak kredi vermek suretiyle gelir elde etmek" konusundan kolay kolay vazgeçmek istemeyecekler veya bu konunun ciddi bir şekilde limitlenmesini kabul etmeyeceklerdir. Ancak günümüzde dünya ekonomisi 1929'da bulunduğu durumdan daha borçlu ve çok daha kırılgandır. Bu nedenle 1929'ların dünyasında Almanya'da ekonomik ve parasal sorunların çözümü olarak ortaya atılmış olan Bağımsız ve Milli Para Sistemi bugün çok daha gerekli, ihtiyaç duyulan ve önemli bir çözüm olacaktır.

Araştırmalarımda özellikle Almanya'yı baz almaya ve Almanya üzerinden gitmeye çalıştım. Çünkü son 100 yıl içerisinde ilki I.

Dünya Savaşı sonrası, ikincisi 1929-1933 buhranı sonrası, üçüncüsü II. Dünya savaşı sonrası ve dördüncüsü de Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesinden sonra Batı Alman Mark'ının Doğu Almanya'ya hızlıca adapte edilmesi olmak üzere toplam dört büyük parasal kriz veya para sistemi bazlı süreçten geçmiştir. Bu dördüne bir de Batı Alman Mark'ının yerine Euro'nun yürürlüğe girmesini eklersek, aslında beş büyük ve önemli para sistemine dayalı reform sürecinden bahsedebiliriz. Dolayısıyla Alman ekonomistlerinin ve akademisyenlerinin bu bağlamda çok ciddi birikimleri, literatürleri ve yaşanmışlıkları söz konusudur.

Bu kitapta cevaplamaya çalıştığım sorular aşağıda kısaca şöyle özetlenebilir:

- Para nedir ve ne manaya gelir?
- Para bir borç senedi mi, bir hak mı, bir değer mi, bir varlık mıdır?
- Para nasıl üretilir ve tedavüle sürülür?
- Para piyasaya veya kullanıma nasıl sunulur?
- Ticari bankaların paranın üretimindeki rolü nedir?
- Ticari bankalar sadece paraya aracılık mı eder, yoksa para mı üretirler?
- Para üretip tedavüle sürmek sadece merkez bankalarının işi midir?
- Son dönem krizlerinde günümüz para ve bankacılık sisteminin rolü nedir?
- Günümüz para ve bankacılık sistemi nasıl çalışmaktadır?
- Günümüzün para ve bankacılık sistemi borçlanmayı arttırmakta mıdır?
- Bağımsız ve Milli Para Sistemi nedir ve günümüz parasal sisteminin sorunlarını ne kadar çözebilecektir?

"Bu temel ve ilkesel tartışmaya girmenin nedeni nedir şimdi? Bu konular pek çok kez tartışıldı ve zaten yürüyen, oturmuş ve kabul görmüş bir para ve bankacılık sistemi var" şeklinde yorumda

bulunan birçok meslektaşım olacaktır muhtemelen. Ancak kitabın ilerleyen sayfalarında sizler de göreceksiniz ki, temel ve ilkesel bir yaklaşımı masaya yatırmanın vakti ve zamanı geldi, hatta geçiyor bile. Günümüzde kullanılan para ve bankacılık sistemi neticesinde 1970-2007 yılları arasında dünyada 425 sistemsel finansal kriz meydana gelmiştir (Leaven ve Valencia, 2008). Bu krizlerin 145'i sektörel bankacılık krizleri, 208'i kurlara dayalı krizler (*currency based*) ve 72'si de devlet bazlı borçluluk krizleridir (Leaven ve Valencia, 2008). Şayet eğer günümüz para ve bankacılık sistemi genel hatlarıyla sorunsuz ve ihtiyaçlara cevap verebilen bir sistem olsaydı, 37 yıl içerisinde 425 kriz yaşanmazdı. Her ne kadar tüm bu krizlerin sebebi içinde bulunduğumuz para ve bankacılık sistemi olarak gösterilemez gibi gözükse de, ana kaynağının günümüz para ve bankacılık sisteminden izole düşünülemez olduğu kesindir.

Günümüzdeki finansal problemlerin ve yukarıda bahsettiğim 425 krizin gerek direkt gerekse endirekt olarak ana kaynağının içinde bulunduğumuz para ve bankacılık sistemi olduğu konusunda yurtdışında birçok otorite hemfikirdir. Dolayısıyla para sistemini düzenlemeye ve tekrar daha istikrarlı bir yapıya getirebilmek adına birçok sivil düşünce kuruluşu oluşturulmaktadır. Bu organizasyonların amacı stabil, adil ve sürdürülebilir bir para sistemi kurulabilmesine yönelik bilimsel çalışmalar yapmak ve gelecek dönemde oluşturulabilecek bir para sisteminin temellerini atmaktır.

Paranın hayatımızdaki yerini düşününce, fakat paranın ne olduğunun, nasıl ve ne şekilde üretildiğinin üniversitelerde öğretilmediğini, bireysel çalışmalarda da hiç gündem yapılmadığını görünce bir şeylerin yanlış olduğunu kolaylıkla anlayabilirsiniz. Nasıl mı? Çok kolay.

Neredeyse herkesin odak noktasında bulunan paranın, ne olduğu, nasıl üretildiği, nasıl piyasaya sürüldüğü, karşılığının ne olduğu, neye dayandırılarak herkesin parayı kullanmak durumunda olduğu gibi aslında çok önemli konuların;

a. Üniversitelerde gerçek detaylarıyla neredeyse hiç okutulmadığını,
b. Basın ve yayın kuruluşlarınca hiç gündem yapılmadığını
c. Akademisyenler veya araştırmacılar tarafından hiç masaya yatırılmadığını,

düşününce, insanın kafasına "NEDEN" sorusunun takılması gerektiğini düşünüyorum. Kaldı ki yıllar önce bu konuya ilgim de bu şekilde oluşmuştu. Avusturya'da üniversitede okurken para sistemleriyle ilgili derste birçok para teorisi konuşulmuş, değerlendirilmiş, öğretilmişti, ama paranın ne olduğu bir türlü detaylı bir şekilde açıklanmamıştı. Birçok kaynakta parayla ilgili farklı yorum ve tanıma rastlamıştım. Ama enteresan bir şekilde tüm iktisatçıların üzerinde uzlaştığı bir para tanımı bulamamıştım. Bulduğum tanımlar da günümüz para sistemini ve para kullanımını birebir yansıtmıyordu. Kaldı ki para dediğimiz olgunun ekonomi veya iktisadın temeli olduğu düşünülürse, nasıl olmuştu da iktisadi dünya böylesine önemli bir tanımda bir konsensüs bulamamıştı? Bu benim için tam anlamıyla bir tezattı ve beni bu konu üzerine araştırmaya itti. Sonraları paranın genelde kullanılan bazı tanımlamalarına yönelerek çalışmalarını detaylandırdım ve gördüm ki birçok iktisatçı tarafından "değer ölçüsü" ve "mübadele aracı" tanımlamaları genel anlamda kabul görürken, "değer saklama aracı" tanım ve fonksiyonu ciddi tartışmalara yol açmış, hatta "değer" kelimesi parayla ilişkilendirilme konusunda sıkıntılı bir durum oluşturmuştu. Sadece "mübadele aracı" tanımı her iktisatçı nezdinde kabul görmüştü. Aslına bakarsanız para insan icadı olan yapay bir araçtır (Öztürk Nazım, 2014). Ana amacı da ticareti kolaylaştırmaktır. Yani sadece ve sadece bir ARAÇtır. Ancak günümüz para ve bankacılık sisteminde bir AMAÇ olmuş, hatta kendi başına bir DEĞER oluşturmuştur. Öyle ki bir meta halini almış ve mübadele aracı rolü ikinci plana atılmıştır. Zaten günümüzde içinde bulunduğumuz ekonomik sıkıntıların da temelini gelinen bu nokta oluşturmaktadır.

Yukarıda belirttiklerimden yola çıkarsak, bugün yapılması gereken en önemli şey, para ve banka ilişkisinin tekrar düzenlenmesidir. Bağımsız ve Milli Paranın da hedeflediği budur. Bankaların asli görevlerine geri dönmesi ve paranın asıl yetki sahibi olan devletçe ve/veya Merkez Bankalarınca üretilip tedavüle sürülmesi önemlidir.

Günümüzde neredeyse sınırsızca veya çok az bir limitasyona tabi olarak ticari bankalar tarafından kredi vermek suretiyle üretilip tedavüle sürülen elektronik kaydi para, bankalara ekonominin içerisinde çok özel bir statü sağlamış olup Merkez Bankalarının söz sahipliliğini neredeyse ortadan kaldırmıştır. Bunun temel sebebini şu şekilde açıklayabiliriz: Bir ekonomide kullanılan para hacminin (yani alım gücünün) çok yüksek bir oranda ticari bankalar tarafından kredi verilerek üretilen elektronik kaydı para olduğu düşünülürse ve Merkez Bankası tarafından tedavüle sürülmüş paranın payının çok az olduğu biliniyorsa, bu durumda o ekonomide geçerli olan para hacmi, dolayısıyla da o ekonomi üzerinde payı çok olanın (yani ticari bankaların) daha çok söz sahibi olacağı aşikârdır.

İşte tam da bu noktada sorulması gereken birkaç önemli soruyu hep birlikte aklımızdan geçirelim:

- Piyasada gerek nakdi olarak kullandığımız gerekse elektronik ortamda banka hesaplarında tuttuğumuz paranın tamamı Merkez Bankaları tarafından tedavüle *çıkarılmamış*, yani *üretilmemiştir*. Buna inanabiliyor musunuz?
- Cüzdanımızda veya banka elektronik hesaplarımızda tuttuğumuz paramızın neredeyse % 85-90'ının, kâr amacı güden ticari bankalar tarafından üretilip tedavüle *çıkarıldığını,* yani çoğu insan tarafından var sayıldığı gibi, meşru Merkez Bankaları tarafından üretilip tedavüle *çıkarılmadığını* biliyor musunuz?
- Banka hesaplarımızda sakladığımız paraların tamamını ticari bankaların tedavüle çıkardığı bir gerçektir. Bankaların bu elektronik parayı üretmeye ilişkin ayrıcalıklı ve imtiyaz-

lı statüsünün birçok ülkede yasalarla net bir şekilde *düzenlenmemiş* olduğunu biliyor musunuz?

- Günümüz para sisteminde yapılabilecek birkaç basit düzenlemeyle *birkaç yıl içinde devlet ve kamu borçlarının büyük miktarda geri ödenebileceğini* biliyor musunuz?
- Peki bu sayede devletlerin ve kamunun çok yüksek olan *yıllık faiz ödemelerinden de tasarruf* edilebileceğini biliyor musunuz?
- Bu tasarruflar sonucu devletlerin belki de bütçe açıklarını rahatça finanse edebileceğini, hatta vergilerde indirime gidebileceklerini ve bu vesileyle de halkın cebine daha çok gelir girebileceğini ve toplumların zenginleşeceğini biliyor muydunuz?
- Bankaların, kendileri gibi para üretme imtiyazına sahip olmayan tüm sektörler ve şirketler gibi aynı haklara sahip olması ve her diğer bir branş veya sektörle eşdeğer haklara ve rekabet durumuna sahip olması gerektiğini düşünüyor musunuz?
- Bugün her ekonomistin "borçlarımızı ödemek için büyümek zorundayız" şeklinde yaptığı yorumları eminim ki herkes biliyordur. Yani "Her ekonomi büyümek zorundadır" yaklaşımının tüm dünyada hâkim olduğu reddedilemeyecek bir gerçektir. Ekonomilerin bu *büyüme baskısı olmadan* istikrarlı kalabilmesini sağlayan bir para sistemi olsun istemez misiniz?
- Günümüz para sisteminde yapılabilecek birkaç düzenlemeyle, bankalar batsa dahi *bankalarda yatan paralarınızın batmayacağı* bir para ve bankacılık sistemi istemez misiniz?
- Bankalar batarsa mevduatlarınız beraberinde batıyor ve bankaların mevduat sahiplerine karşı herhangi bir sorumluluğu veya yükümlülüğü olmuyor. Ayrıca bankanın batması durumda mevduatlarınız da beraberinde batarken

almış olduğunuz krediler –yani bankaların vermiş olduğu krediler– toplam tutar üzerinden, krediyi alanın sorumluluğu ve yükümlülüğü olmaya devam ediyor. Peki bu *haksızlıktan* haberiniz var mı?

- *Banka iflaslarıyla ve mali krizlerle sarsılmayan* bir para ve bankacılık sistemi olmasını istemez misiniz?

Tüm bu ve buna benzer soruları bu kitapta cevaplıyor olacağım.

Amerikalı milyarder Henry Ford ,"İnsanlar para ve bankacılık sisteminin nasıl çalıştığını bilselerdi, yarın gün doğmadan büyük bir ayaklanmayla karşı karşıya kalırdık" demişti (Garrett Eberhard, 2017). Bu söz aslında her şeyi gayet net bir şekilde ortaya koymaktadır. Kapitalizmin en çok eleştirildiği nokta, ticari bankaların kredi vermek suretiyle elektronik kaydi para basarak parasal genişlemeyi abartmış olması ve bunun sonucu olarak da zenginlerin ve yatırımcıların aldığı bu kredilerle satın alma güçlerini arttırarak daha da büyümesi, dar gelirli vatandaşların ise tüm dünya genelinde artan fakirleşmesidir. Dolayısıyla bir nevi haksız gelir dağılımı ve haksız rekabet söz konusudur. Henry Ford'un da ifade ettiği ve olası gördüğü ayaklanma, bahsi geçen ekonomik dengesizliklerin temelinde yatan haksız para sisteminin herkes tarafından bilinmesi durumunda ortaya çıkması muhtemel olan ayaklanmadır. Burada sosyal ve toplumsal bir ayaklanmadan bahsetmektedir. Çünkü para aslına bakılırsa sosyal ve toplumsal bir ögedir. Her ne kadar bireysel kazanılan bir olgu da olsa, paranın dağılımı, üretilişi, tedavüle sürülüşü, kullanımı ve para sahibine sunduğu haklar tamamıyla ve direkt olarak sosyal bir meseledir. Bu konuyu kitabımda detaylı bir şekilde açıklayacağım.

Hepimizin duyduğu bir söz vardır: '"Bırakın paranız sizin için çalışsın." Bugüne kadar kendi kendine çalışan bir para gördünüz mü? Parayı bir saksıya koysanız, üzerine toprak koyup gübrelese-

niz ve sonra sulasanız, ne olur sizce? Paranız yeşerip, meyve verip artar mı? Yani kendi kendine çalışır mı? Tabii ki HAYIR.

Peki nasıl oluyor da paramız bizim için çalışıyor? Bu soruyu kimse sormuyor. Bu soruya verilecek cevaplardan doğabilecek sonuçlar kimseyi ilgilendirmiyor. Biraz önce üzerine basa basa belirttiğim gibi, birçoğumuz hayatımızdaki en önemli olgulardan biri olan paranın ne olduğunu, nasıl üretildiğini, nasıl piyasaya sürüldüğünü ve onu elinde tutanların neye hak sahibi olduğunu sorgulamıyoruz bile. "Nasıl olsa geçmişten bugüne süregelen bir sistem var", "Nasıl olsa o sistem bir şekilde yaşıyor", " Nasıl olsa ben bu sistemi değiştiremem" gibi söylemlerin arkasına saklanıp yaşıyoruz.

Ta ki Yunanistan'da veya Güney Kıbrıs'ta bir kriz yaşanınca, bu yüzden bankadaki paraları çekemeyince veya belli bir günlük limite kadar çekince ve yine benzer bir şekilde bir gecede bankalardaki tüm paralar bloke olunca veya mevduatlarımızın yattığı banka batınca sorgulamaya başlıyoruz. O durumda da zaten öncelik hayatta kalmak veya bir şekilde paraya ulaşmak olduğu için kimsenin sistemsel sorgulama yapabilecek morali veya arzusu olmuyor. 2008 yılında Lehman Brothers'ın iflasıyla ortaya çıkan kriz ve sonrasında dahi bu tür krizlerin temel nedeni olan para ve bankacılık sisteminin bozukluğu ve bu sistemin alternatifleri hakkında kaç kitap yazıldı, kaç seminer düzenlendi, kaç televizyon programı yapıldı? Ne yazık ki çok az. Bir çoğumuzun duymayacağı kadar az. Hatta Türkiye'de neredeyse hiç. Avrupa'da Almanya özelinde ciddi çalışmalar yapılmaya başlandı. Bundan dolayıdır ki yukarıda bahsettiğim sebeplere ek olarak Almanya'nın aktüel kaynakça olarak zenginliğine güvenerek araştırmalarımı Almanya'da yoğunlaştırdım.

İnsanların para sistemleri konusuna ilgisiz olmasının bir diğer sebebi de bu konunun çok komplike bir konu olarak sunulmuş olması. Bunun yanı sıra bu konuda yapılan konuşmalarda uzmanlarca kullanılan lisanın genellikle çok terminolojik veya ağır ol-

ması. İnsanlar kendilerini sanki bir doktorla konuşuyormuş gibi hissediyor. Basit bir soğuk algınlığının doktor tarafından tıbbi terminolojiyle ifade edilmesi sonucu hastalığının ne olduğunu anlamayan bir hasta gibi. İşte bu dilsel karmaşadan dolayı aslında günlük hayatımızın parçası olan paranın arka planına bakmıyoruz ya da bakmak istemiyoruz. Bu kitapla gerçekleştirmek istediğim bir diğer hayalim ise para konusunu olabilecek en basit dille insanlara anlatmak ve bugün kullanılan para ve bankacılık sisteminin yanlışlarını anlaşılır bir şekilde ortaya koyabilmek.

Keşke herkes paranın ne anlama geldiğini, neyin karşılığı olduğunu, nasıl basıldığını vb –ilişkili bölümleri okumuş üniversite mezunları olmalarından bağımsız olarak– tam anlamıyla bilebilseydi. Çünkü o zaman sadece krizler, kredisel daralmalar, pahalılık gibi iktisadi ve ekonomik istikrarsızlıkların değil, savaşların, devrimlerin, toplumsal sınıflandırılmanın, hatta toplumsal çöküşlerin arkasında yatan temel sebebin para ve bankacılık sistemi olduğu anlaşılırdı.

İnsanlar veya bilim genel olarak parayı değil de paranın formlarını veya biçimlerini araştırmaya odaklanmıştır. Paranın niteliği, paranın hukuksal boyutu, paranın özü, yani asıl olarak paranın ne manaya geldiği hep geri planda kalmıştır.

Bu konuyu biraz açarak şöyle ifade edebilirim:

Para nedir? Bu soruyu kime sorarsanız alacağınız ilk cevap "Banknot veya madeni paradır" şeklinde olacaktır. Peki bir kâğıt veya metal parçasının bu denli güçlü olabilmesini sağlayan sır veya sihir nedir? Nasıl oluyor da basit bir kâğıt parçası markette her şeyi alabilecek güce sahip oluyor?

Aslında o kâğıt veya metal parçası paranın sadece görünüş biçimidir. Basit bir örnekle söylemek gerekirse, para = insanın kendisi ise banknot veya metal para = insanın kimliğidir. Yani gerek banknotlar, gerek metal paralar, gerekse banka hesaplarında bulunan elektronik paralar, paranın sadece farklı görünüş biçimleridir.

Gerçek manada para denilen olgu, işte o kâğıt veya metal parçasında saklanmış olan HAKtır. Ve en önemli mesele de o HAKkın nasıl oluştuğu veya oluşturulduğudur. Yani hangi güç o kâğıt veya metal parçasına bahsi geçen o HAKkı şırınga ediyor? Hangi güçle ve hangi şekilde o şırınga edilen HAKkı içeren kâğıt veya metal parçasını kullanımımıza sunuyor? Ve bahsedilen o HAK acaba sadece kâğıt ve metal bir parça veya banka hesaplarındaki elektronik para olarak mı kullanılıyor? Yoksa bunun başka görünüş biçimleri veya formları var mı?

İşte tüm bu soruların yanıtlarını bu kitapta cevaplamaya çalışacağım.

HAK şeklinde ifade ettiğim bu olgu aslında hukukun kendisidir. Bu kitabı okurken unutmamanızı rica edeceğim temel konu, paranın banknot veya kâğıt para değil –yani bir görünüş biçimi değil–, banknota ve metal paraya bahşedilmiş bir alım gücü ve onu kullanmaya yönelik HAK olduğudur. Aristo'nun parayı *NOMİSMA* olarak adlandırmasının da gerekçesi budur. Çünkü para gücünü doğadan veya doğal yollardan değil, *kanundan* (*NOMOS*) alır ve bu gücü *değiştirebilmenin* kaynağı da yine kanunlar ve kanun yapıcılardır. Nasıl toprak, su, tohum vs bir bitkinin biyosferiyse, paranın biyosferi de kanundur.

Bugünkü para ve bankacılık sisteminin temelini 500 yıl önce ortaya atılmış ve metal para için kurgulanmış olan fraksiyonel (kısmi) rezerv sistemi oluşturmaktadır (Joseph Huber ve James Robertson, 2014, s. 1). Günümüzdeki enformasyon ve komünikasyon teknolojileri nakdi olmayan paranın çok hızlı dolaşımına sebep olan çok yeni ödeme formları ve şekilleri geliştirmiştir ve metal para için kurgulanmış olan kısmi rezerv bankacılık sistemi artık tüm ihtiyaçlara cevap veremez hale gelmiş olup yenilenmesi gerekmektedir (Huber ve Robertson, 2014, s. 1).

2007-2008 finansal krizinin sonrasında birçok otorite finansal sektör aracılığıyla yapılmış olan kısmi rezerv bankacılık sistemine

dayalı parasal genişlemeyi bu krizin temel sebebi olarak görmüştür. Bunu sebep kılan en önemli unsur, bankalar ve finansal kurumlar tarafından kredi verilerek üretilip piyasaya sürülen kaydi paranın oluşturduğu alım gücünden başka bir şey değildir. Alman Commerzbank'ın yapmış olduğu bir araştırmaya göre 2007-2008 krizinin tüm dünyada yapmış olduğu finansal tahribat yaklaşık 10.500 Milyar USD yani 10,5 Trilyon USD'dir (Commerzbank, 2009, s. 1). Bu rakam II. Dünya Savaşının sebep olduğu yıkıma yakındır (Pfeilsticker, 2017, s. 1-2). Dolayısıyla günümüzde gerek ekonomilerin ve ekonomilerdeki borçluluğun büyüklüğü, gerek globalizasyonun etkileri, gerekse global finansal sektörün birbiriyle iç içe oluşunun bir sonucu olarak krizlerin ve ekonomik bunranların etkileri hep daha da büyük ve yıkıcı oluyor. Bu sebeptendir ki, ekonomilerin temeli olan parasal sistemin çok daha stabil ve güvenilir olması gerekmektedir. Aksi takdirde asıl amacı insanlığa ve reel ekonomiye hizmet etmek olan her türlü parasal ve finansal düzen asli görevinin dışına çıkıp insanları köleleştirmektedir.

Özetlemek gerekirse, bugün hepimizin günlük hayatta kullandığı para biçimi olan kaydi para, yani banka hesaplarında kayıtlı olan elektronik para toplumun bildiği ve varsaydığından farklı olarak Merkez Bankaları tarafından üretilen ve tedavüle sürülen para değildir. Bu para biçimi ticari bankalarca üretilip tedavüle sürülmektedir. Ancak birçok ülkenin kanunlarında paranın sadece Merkez Bankaları tarafından üretilip tedavüle sürülebileceği yazmaktadır. Yani para üretmenin veya para basmanın ve parayı tedavüle sürmenin tek yetkilisi ülkelerin Merkez Bankalarıdır.

Günümüzde Merkez Bankaları piyasada kullanılan nakdi parayı (banknot) ve metal paraları üretip tedavüle sürmektedir. Nakdi para ve metal paraya ek olarak Merkez Bankaları elektronik kaydi para da üretmektedir, fakat bu parayı sadece bankalar arası işlemler için kullandırmaktadır ve halka arz etmemektedir. Yani Merkez Bankalarının ürettiği veya bastığı elektronik kaydi

para sokaktaki vatandaşın kullanımına açık değildir. Dünya genelinde vatandaşların kullanımına açık olan ve Merkez Bankaları tarafından üretilerek tedavüle sürülen nakdi para (banknot) ve metal para ile ticari bankalarca üretilip tedavüle sürülen elektronik kaydi paranın toplam para hacmi içerisindeki oranı % 15 ila % 85 oranındadır. Yani:

nakdi para (banknot) ve metal para: % 15

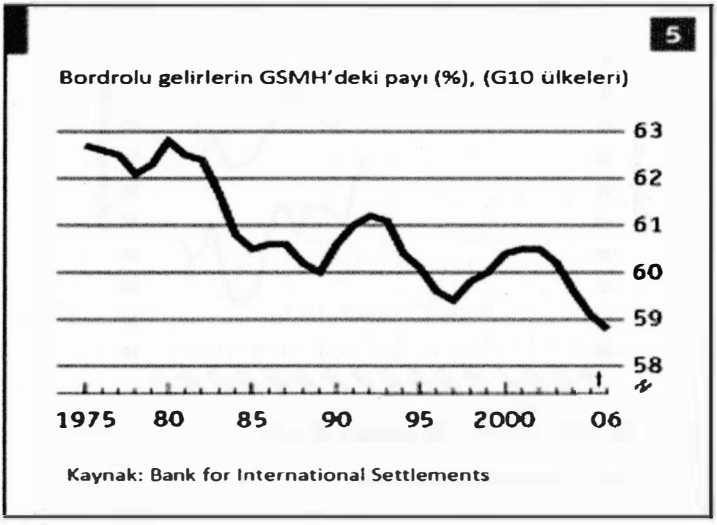
elektronik kaydi para: % 85

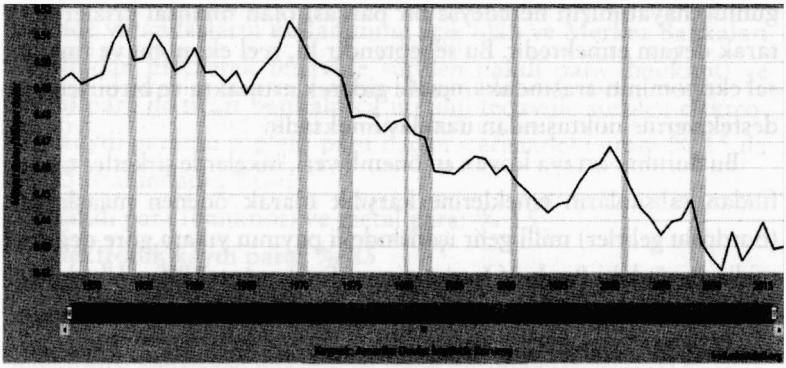
Bu oranlardan da anlaşılacağı üzere piyasada aktif olarak kullanılan ve piyasada fiyat dengelerinin oluşumunda baz oluşturan ve hayatımızı belirleyen paranın ve onun oluşturduğu parasal hacmin *SADECE* % 15'i Merkez Bankaları tarafından tedavüle sürülen ve kanunlar tarafından gerçekten para olarak tanımlanan nakdi para (banknot) ve metal paradan oluşmaktadır. Dolayısıyla para hacmi ürerinde söz sahibi ve belirleyici olan asıl taraf ticari bankalardır. Bu herkese enteresan ve şaşırtıcı gelebilir, ama gerçek bu şekildedir. Bu dağılım oranı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Kimi ülkelerde elektronik kaydi paranın para hacmi içerisindeki oranı % 97'lere ulaşmıştır (Huber Joseph, 2016, s. 43). Ama genel olarak tüm dünya ülkelerindeki ticari bankaların, bulundukları ülkelerde para hacminde Merkez Bankalarından daha ağır bastığını ve belirleyici olduğunu görmekteyiz.

Daha da basitçe anlatmak gerekirse, ülkenin para hacmi bir şirketse, o şirketin hisselerinin % 15'i devletin Merkez Bankasının, % 85'i ise ticari bankalarındır. Buradan da görüleceği üzere şirkette söz sahibi olan ve dediğini yaptırabilme gücüne sahip olan genelde büyük hissedar olacağından, para hacmi ve paranın hacimsel geleceğiyle ilgili devletlerin Merkez Bankalarından daha çok ticari bankalardır. Para hacminin belirleyici unsurunun da ticari bankacılık sistemi oluşundan ve kâr etme motivasyonu ticari bankacılık sektörü için her şeyin önüne geçmiş olduğundan, reel ekonomilerde aşırı borçlanma, dalga boyları çok yükselen konjok-

türel kırılmalar, spekülatif balonlar, alım gücünün değer kaybı ve günlük hayatımızın neredeyse bir parçası olan finansal krizler artarak devam etmektedir. Bu sebeptendir ki, reel ekonomi ve finansal ekonominin arasındaki mesafe giderek artmakta ve birbirlerine destek verme noktasından uzaklaşılmaktadır.

Bu durumu ortaya koyan en önemli veri, ülkelerde şirketler tarafından çalışanların emeklerine karşılık olarak ödenen maaşların (bordrolu gelirler) milli gelir içerisindeki payının yıllara göre değişimidir. Aşağıdaki Bank of International Settlements (BIS – Uluslararası Ödemeler Bankası), US Bureau of Economic Analysis ve International Monetary Fond (IMF – Uluslararası Para Fonu) kaynaklı tabloların gelişiminden de gayet net görüleceği üzere emeğe karşılık ödenen maaşların milli gelirdeki payı dünya genelinde (tablolar G10, gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkeler ve Amerika'yı yansıtmaktadır) ciddi bir biçimde azalmaktadır. Bu da çalışanları fakirleştirmekte, finansal ekonomiyi de zenginleştirmektedir.

Kaynak: https://fred.stlouisfed.org/graph/?g=2Xa

Kaynak: https://blogs.imf.org/2017/04/12/drivers-of-declining-labor-share-of-income/

İşte bundan dolayı artık para ve bankacılık sistemimizi yeniden gözden geçirip günümüz ihtiyaçlarına göre adapte etmenin zamanı gelmiştir. Bundan 100 yıl önce ticari bankaların para üretip tedavüle sürme yetkileri nasıl bugün yaşanan sebeplerden dolayı ellerinden alınmışsa, günümüzde de belki buna benzer tedbirler alınmalıdır. Bir devletin parasının ticari bankalarca üretilip basılması ve elektronik ortamda tedavüle sürülmesi demek, o devletin parasının özelleştirilmesi demektir, ki bu uzun vadede o devletin parasının namusunun banka patronlarının uhdesinde geçmesi demektir. Nasıl ki milli bir ordu devletler için vazgeçilemezse, milli bir para sistemi ve buna bağlı milli bir para (yani tamamıyla devlet veya devletin Merkez Bankası tarafından belirlenen para hacmi ve emisyonu) da vazgeçilemezdir.

2. PARANIN TERMİNOLOJİSİ

2.1. Parayla İlgili Temel Kavramlar

Günümüz modern ekonomilerinin en önemli özelliği, neredeyse hepsinin parasal ekonomiler olmasıdır. İcat edildiğinden beri ana fonksiyon olarak ödeme aracı rolünü üstlenmiş olan para, gün geçtikte ekonomilerin yönlendirilmesi çerçevesinde daha da önem kazanmış ve zaman içerisinde çok farklı biçimler almıştır. Para denildiğinde artık aklımıza kâğıt para (banknot), madeni para, kaydi para, kripto para, altın, gümüş, para benzerleri, bono, kredi kartı, banka rezervleri, çek, senet vs birçok form ve biçim gelmektedir.

Parasal sistem ve bankacılık üzerine detaylara girmeden ve paranın terminolojisine farklı bir perspektiften bakmadan önce bazı terimlerin ne anlama geldiğinin bilinmesi önem taşımaktadır. Bu sebeptendir ki, bu bölümde önemli gördüğüm bazı terimleri basitçe anlatmaya çalıştım.

2.1.1 Para

Para insanoğlu tarafından icat edilmiş bir araçtır. Toplum içinde yaşayan bireylerce kabul görmüş ve/veya kanunlar aracılığıyla belirlenmiş mübadele aracı ve değer ölçüsüdür. Ekonomilerde varlıkların taşıdığı değeri ölçmek için kullanılan bir hesap birimidir.

Medeniyetin en büyük icatlarından biri olan paranın en temel belirleyici yönü onun sosyal, ekonomik ve siyasal bir olgu olmasıdır (Nazım Öztürk, 2014, s. 7). Lidya Kralı Gyges MÖ 7. yüzyılda yanları hafif yassı yumurta şeklinde birbirine eşit külçeler bastırmak suretiyle ilk kez para kavramını toplumla tanıştırmıştır (Feridun Ergin,1972, s. 17, 25; Avni Zarakolu, 1993, s. 2).

Para denildiğinde aklımıza yukarıda da belirttiğim gibi kâğıt para (banknot), madeni para, kaydi para , kripto para, altın, gü-

müş, para benzerleri, bono, kredi kartı, banka rezervleri, çek, senet v.s. gibivb birçok biçim gelmektedir. Ancak bu kitapta parayı farklı bir boyuttan inceleyeceğim ve her gün ilişkide bulunduğunuz paranın arkasında yatan yorum, felsefi bakış ve fonksiyonlarını irdeleyebilmenizi sağlamaya çalışacağım.

2.1.2. Nakit

Günlük hayatımızda dolaşımda olan kâğıt para (Banknot) veya madeni paralara, anında likidite edilebildiklerinden ötürü, nakit denilmektedir. Para, nakit dışında kullanılan diğer para benzerlerini de içermektedir. Dolayısıyla para, nakit kavramına göre daha geniş kapsamlıdır.

2.1.3. Kısmi/Tam Rezerv Bankacılığı ve Zorunlu Karşılık Oranları

Tam rezerv bankacılığında, ticari bankalar müşterilerinden topladığı mevduatların toplam tutarını aşmayacak şekilde kredi verebilirken, kısmi rezerv bankacılığında ticari bir bankaya yatırılan mevduatların toplam tutarıyla sınırlı olmaksızın –yani daha fazlası– kredi verilebilir. Yatırılan mevduatın bir kısmı Merkez Bankasında tutulur. Merkez Bankasında tutulan kısım, bankacılık literatüründe "zorunlu karşılıklar" olarak tanımlanır. Zorunlu karşılıkların bankanın topladığı tüm mevduatlara olan oranına ise "zorunlu karşılık oranı" denir.

Örneğin zorunlu karşılık oranı % 10 olarak belirlenmişse bankaya yatırılan 100 TL'nin 10 TL'si Merkez Bankasında zorunlu karşılık olarak tutulur ve bu 10 TL müşterilere kredi olarak sunulamaz. Zorunlu karşılıkların aslen iki amacı vardır:

1. Herhangi bir likidite krizi durumunda bankaya akın eden mevduat sahiplerinin paraları bu karşılıklardan ödenir.
2. Merkez Bankası zorunlu karşılık oranı vesilesiyle para politikası çerçevesinde para arzını kontrol edebilir.

Ders kitaplarında bu durum şu şekilde açıklanır: Zorunlu karşılık oranları yükseltildiği zaman ticari bankaların kredi vermek için kullanabileceği limitler veya payları düşer. Buna bağlı olarak kârlarının düşmesini istemeyen bankalar faiz oranlarını arttırır. Bunun sonucu olarak kredi kullanımı düşer ve yatırımlar azalır. Zorunlu karşılık oranlarının yükselmesi, beraberinde kaydi para miktarının ve böylelikle de para arzının azalmasına sebep olur. Yatırımlar azaldığından dolayı piyasada genel olarak talep düşer; para arzı da azaldığı için enflasyon düşme eğilimine girer.

Aslına bakılırsa tam rezerv bankacılık sistemiyle kıyaslandığında, ticari bankacılık sektöründe toplanan mevduatlardan çok daha fazla tutarda kredi verilmesine imkân tanıyan kısmi rezerv bankacılık sistemi, günümüzde ticari bankaların kredi vermek suretiyle üreterek kullanıma sürdüğü kaydi paraların temelini oluşturmuş ve sayısız ekonomik krize sebebiyet vermiştir.

Kısmi rezerv bankacılık sistemini, ileriki bölümlerde "Kısmi Rezerv Bulundurmaya Dayalı Kaydi Para Sistemi (*Fractional Reserve Banking*)" adlı başlık altında daha detaylı bir şekilde inceleyeceğiz.

2.1.4. Banknot ve Madeni Para (Nakdi Para)

Banknot veya madeni para, yasal ödeme araçlarıdır. Yasal ödeme aracı demek, bir ülkenin yasalarına göre kabul edilmiş olan ve parasal her türlü borcun ifası veya ödemenin yapılabilmesi için kullanılan ödeme aracı demektir. Dolayısıyla kanunlarca kabul edilmemiş her türlü ödeme aracı hukuka aykırı bir işlem olarak algılanmalıdır. Bir ülkenin parası o ülkede yaşayan herkes tarafından kabul edilmek durumundadır.

Banknot veya madeni para, taşıyana üzerinde yazan miktarın ödenmesinin, çıkaran kuruluş tarafından garanti edildiği faiz taşımayan değerdir (Öztürk, 2014, s. 7). Dünyada banknot ve madeni parayı ülkelerin Hazineleri ve/veya Merkez Bankaları basar.

Geçmişte Merkez Bankalarının bastıkları her birim banknot veya madeni para karşılığında altın rezerv tutmak durumunda kaldıkları altına dayalı para sistemi dönemleri de yaşanmıştır. O dönemlerde Merkez Bankalarına banknot veya madeni para getirenler karşılığında belirlenmiş olan bir gramajda altın talep edebilmekteydi. Günümüzde ise altına dayalı bu bağımlılık söz konusu olmamakla beraber, her birim Merkez Bankası parası ilgili Merkez Bankasının borcu statüsündedir ve yukarıda da ifade edildiği gibi her birim paranın üzerinde yazan miktarın alım gücü olarak karşılığı ilgili Merkez Bankası tarafından garanti edilmiştir.

Banknot veya madeni para dolaşımı kendi içinde kapalı bir sistem olup bu sistemin çalışması için ticari bankalar şart değildir (Eberhard Gamm, 2016, s. 3). Ancak bankalar bu sistemin ve dolaşımın daha hızlı, efektif ve şeffaf olmasını sağlamaktadır.

2.1.5. Para Benzerleri

Parayla birebir aynı özellik ve fonksiyonlara sahip olmasalar da nakde çevrilebilme özelliği yüksek olan döviz, tahvil, bono, hisse senedi, altın, gümüş, mücevher, vadeli/vadesiz mevduat gibi olgulara para benzerleri denilmektedir.

Para ile para benzerleri arasındaki en önemli fark, para benzerlerinin herkes tarafından kabul edilmesinin zorunlu olmamasıdır (Öztürk, 2014, s. 9). Para yasalar sonucu herkes tarafından genel olarak benimsenirken, para benzerleri için bu durum söz konusu değildir (Öztürk, 2014, s. 9). Örneğin bir alacaklı borçlunun borç karşılığı kendisine önerdiği ticari senedi veya mücevheri kabul etmek zorunda değildir (Pınar ve Erdal, 2010, s. 16).

2.1.6. Ticari Bankaların Kaydi Parası

Merkez Bankalarınca basılarak tedavüle sürülmemiş olan, banka hesaplarında elektronik ortamda kayıtlı olarak tutulan dijital

paraya "ticari bankaların kaydi parası" denilmektedir. Bir nevi elektronik ortamda dijital olarak kaydedilmiş para şeklinde de anlatılabilir. Kaydi para iki şekilde oluşmaktadır:

1. Müşterilerin nakit olarak bankaya banknot veya madeni para yatırmaları ve buna bağlı olarak bankanın vadeli/vadesiz hesap açmasıyla
2. Bankaların kredi vermeleriyle ve buna bağlı olarak elektronik ortamda dijital kredi hesabı açmalarıyla bankaların iddia ettiği gibi sadece kendilerine yatırılmış olan nakdi parayı kredi vermedikleri para hacminden de kolaylıkla anlaşılmaktadır. Birçok ülkede Merkez Bankalarınca basılarak tedavüle sürülen para ile o ülkede verilmiş olan krediler tutar olarak birbirini tutmamaktadır. Krediler, nakdi paranın kat kat üzerindedir.

Peki ama "Merkez Bankası Parası" (yani banknot veya madeni para) gibi mübadele aracı olarak kullanılan ve verilmiş olan krediler karşılığında insanların kullanımına sunulan "ticari bankaların kaydi parası" hukuk çerçevesinde para olarak sayılmakta mıdır?

İşte işin püf noktası burada yatmaktadır. Birçok ülkenin kanunlarına göre kaydi para anayasal ödeme aracı değildir (Gamm 2016, s. 4). Yasalar çerçevesinde konuşmak gerekirse, "ticari bankaların kaydi parası," ticari bankaların karşılığında banknot veya madeni olan nakdi para vermeye yönelik bir taahhüdüdür (Gamm, 2016, s. 4). Bir başka ifadeyle, ticari bankaların kendi parasıdır. Yani ticari bankanın kendi bünyesinde üretmiş olduğu özel parasıdır. Bir nevi "özel bir şirkete ait para" birimi gibidir. Dolayısıyla "ticari bankaların kaydi parası," karşılığında nakdi para vermeye yönelik ticari bankalarca verilmiş bir vaat niteliğinde olan, yine ticari bankalar tarafından kullanıma sunulan mübadele aracıdır. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, elinizde tuttuğunuz 10 TL'lik bir banknot size Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasından (TCMB) 10 TL talep edebilme hakkını vermektedir. Buna karşı-

lık ticari bir bankada açılmış olan 10 TL'lik hesabınızda bulunan elektronik "ticari bankaların kaydi parası" yine sadece o ticari bankanın (yani TCMB'nin değil) size istediğiniz zaman TCMB tarafından basılmış bir 10 TL'lik banknot vereceği vaadini taşımaktadır. İlgili ticari bankanın kaydi parası, o bankada elektronik ortamda hesabı olan bir müşterisinin talebi durumunda, kendisine TCMB tarafından basılmış olan nakdi paranın, ilgili ticari banka tarafından verileceğinin bir vaadi statüsündedir. *Merkez Bankası'nın herhangi bir taahhüdü söz konusu değildir.* Yani kaydi para direkt olarak TCMB nezdinde bir vaat değil, sadece ilgili ticari bankayı bağlayan bir vaattir. Bu durumda ticari bankada hesabı (kaydi parası) olan bir kişinin bankadan bir alacağı, bankanın da o kişiye bir borcu olduğunu söylememiz yanlış olmaz.

Ticari bankaların kaydi paraları aslında günümüzde bazı mağazalarda tüketim yapılması durumunda, karşılığında kazanılan alışveriş puanlarıyla aynı anlamı taşımaktadır. Toplanılan puanlar sadece o mağazada veya o mağazanın ait olduğu şirket bünyesinde tekrar kullanılabilir. Başka şirketlerde geçerli değildir.

Aslına bakarsanız hem ticari bir bankanın TCMB'nin basmış olduğu banknotlar olmasına rağmen kaydi bir parayı müşterilerine kullandırması da, 10 TL'lik bir banknotu elinde tutan bir kişinin TCMB tarafından 10 TL talep edebilme hakkının oluşu da insanın kulağına anlamsız ve manasız gelen konular gibi dursa da, TCMB'nin bastığı paranın karşılığında bir gayrisafi milli hasıla ve bu milli hasılada edinilen pay dururken, ticari bankanın kaydi parasının arkasında sadece bir bilanço ve banka taahhüdü durmaktadır. Bu paragrafta anlattığım konunun detayına ilerleyen sayfalarda paraya farklı bakış açılarından bakmaya çalışırken gireceğim.

Günümüzde kullanılan para sistemi tamamıyla temsili paralardan oluşan bir sistemdir. İngilizce terminolojide temsili para için "*fiat money*" kullanılmaktadır. "Fiat" kelimesi Latince İncil'den Genesis 1:3'te geçen "*fiat lux*" ibaresine (yani "aydınlansın/ışık yansı-

sın") dayandırılmaktadır (Huber, 2016, s. 54). Buradan yola çıkarak "yansıyan para" veya "paranın yansıması" şeklinde açıklanabilir. Yani kaydi para sistemi bir nevi yansıyan para sistemi gibi ifade edilebilir. Merkez Bankası Parasının yansıması şeklinde anlaşılmalıdır.

Şimdi kaydi paranın nasıl oluşturulduğunu basit bir örnekle izah etmeye çalışayım:

Zorunlu karşılık oranını % 10 olarak belirlediğimizde tasarruf sahibi Ahmet Bey 100.000 TL'yi ticari bir bankaya yatırıyor. Bu ticari banka zorunlu karşılık olarak bu 100.000 TL'nin 10.000 TL'sini Merkez Bankasında rezerv olarak, kalan 90.000 TL'yi ise serbest kullanabileceği rezervlerinde tutuyor. Daha sonra Mehmet, bu ticarı bankadan ev almak için 90.000 TL kredi alıyor. Banka belli bir faiz oranı karşılığında Mehmet'e krediyi veriyor ve karşılığında evi ipotek alıyor. Mehmet 90.000 TL'yi alıyor ve ev sahibi Osman Beye veriyor. Böylelikle ev Mehmet Beyin ve 90.000 TL ise Osman Beyin oluyor. Osman Bey bu 90.000 TL'yi faiz kazancı elde etmek ve/veya parasını güvende tutmak için tekrar bankaya yatırıyor. Banka ise Osman Beyden gelen bu 90.000 TL'nin 9.000 TL'sini tekrar zorunlu karşılık olarak Merkez Bankası rezervlerinde, geri kalan 81.000 TL'sini ise serbest kullanabileceği rezervlerinde tutup başka bir müşteriye kredi olarak veriyor. Süreç bu şekilde devam ediyor ve Ahmet Beyin 100.000 TL'si toplam olarak 1.000.000 TL'lik bir krediye vesile oluyor. Bunun 900.000 TL'si ise kaydi para olarak piyasaya alım gücü şeklinde ticari banka tarafından sürülmüş oluyor ve para hacmini arttırıyor. Yani halk tabiriyle balon oluşuyor.

İşte tam bu noktada sorulması gereken en temel soru belki de şudur:

Peki ama Ahmet Bey ticari bankaya yatırdığı mevduatı, bankanın kredi olarak verdiği Mehmet Beyin kredi ödeme süresinden önce geri isteseydi ne olacaktı?

Yukarıdaki soru ve benzer içerikte olabilecek diğer birçok sorunun cevaplarını çözümlerini kitap boyunca aktarmaya çalışacağım.

Aşağıda nakdi ve kaydi paranın özelliklerini bir tabloda topladım. Aralarındaki farkların tablo sayesinde daha net bir şekilde anlaşılacağı kanaatindeyim.

Paranın Türü	Paranın Şekli	Parayı Tedavüle Süren	Para Tanımı		Paranın Basım Şekli	Paranın Dolaşım Şekli
Nakdi Para	Metal/ Madeni Para	Merkez Bankası	"Devlet Parası", "Merkez Bankası Parası", "Bağımsız ve Milli Para"	Gerçek Para	Hazinenin Talimatıyla Merkez Bankalarınca Darphanelerde	Elden Ele Nakit Olarak Dolaşım
	Banknot				Merkez Bankalarının Talimatıyla Darphanelerde	
Kaydi Para	Rezerv Para (Merkez Bankaları Nezdinde Bulunan Elektronik Kaydi Para)				Merkez Bankalarınca Elektronik Ortamda Dijital Olarak	Sadece Bankalar Arasında Elektronik Ortamda Dijital Olarak Dolaşım
	Ticari Bankaların Kaydi Paraları	Ticari Banka	Ticari Banka Özel Parası	"Gölge Para", "İmitasyon", "Gerçek Paranın Yansıması"	Ticari Bankalarca Elektronik Ortamda Dijital Olarak	Sadece Bireyler Arasında Ticari Bankalar Bünyesinde Elektronik Ortamda Dijital Hesaplar Arasında Dolaşım

Tablo: Nakdi ve kaydi paranın özellikleri

2.1.7. Mevduat

Gerçek veya tüzel kişiler tarafından bankalarda açılan vadeli ve vadesiz hesaplara "mevduat" denilmektedir (Öztürk, 2014, s. 10). Mevduatlar vadeli ise belirlenen süre bittiğinde, vadesiz ise talep edildiğinde mevduat sahibine geri ödenmek üzere bankalara yatırılan paralardır (Öztürk, 2014, s 10).

Ancak burada net bir şekilde ifade edilmelidir ki, mevduatlar aslında bankalara verilmiş *borç* statüsündedir. Mevduatlar vadeli ise karşılığında faiz alınır, vadesiz ise karşılığında bir faiz alınmaz. Halk arasında "bankaya yatırmak" olarak bahsedilen işlemin hukuki statüsü "*bankaya borç vermek*"tir. Çünkü şayet banka batarsa, sizin mevduatınız da bankayla birliktc batar. Birçok ülkede mevduatlara yönelik devletin verdiği teminat veya garanti üst limitleri bulunmaktadır. O belirlenen limite kadar olan mevduatlar bankalar iflas etse dahi devlet tarafından garanti altındadır. Ancak yine de mevduat, tasarruf sahiplerinin bir faiz karşılığında veya faiz almaksızın bankaların kullanımına sunduğu, bankalara güvenerek emanet ettiği tutarlardır.

2.1.8. Kredi Vermek

Ticari bankalar iki yolla kredi vermektedir:

1. Ticari bankaların *sahip oldukları* parayı kredi olarak kullandırması. Yani sermayeleri ve tasarruf sahiplerinin ticari bankalara yatırdığı nakit paraları kullanarak verdikleri krediler. Bu şekilde verilen krediler para hacmini arttırmamaktadır.
2. Ticari bankaların *sahip olmadıkları* parayı kredi olarak kullandırması. Piyasada olmayan, bugüne kadar Merkez Bankaları tarafından basılmamış, herhangi bir tasarruf sahibinin ticari bankalara bir nakit para yatırmasına gereksinim duyulmadan, yani ticari bankaların kendi karar ve yetkileriyle

"yoktan var edilerek" basılan kaydi paralarla verilen krediler. Bu şekilde verilen krediler para hacmini arttırmaktadır.

Buradan da anlaşılacağı üzere ikinci yolla verilen krediler piyasalarda ek alım gücü yaratmaktadır. Her ne kadar "ticari bankaların kaydi parası" kullanılarak verilen krediler aslında bankaların karşılığında nakdi para vermeye yönelik vaatlerini veya taahhütlerini içeriyor olsa da ve nakdi para hacmini arttırmıyor gibi gözükse de bu kredilerin piyasada krediyi kullananlara sağladığı ödeme yapma kabiliyeti ve buna bağlı ek alım gücü direkt olarak para hacmiyle ve dolayısıyla da paranın alım gücüyle bağlantılı bir durum ortaya koymaktadır.

Kredi veren banka aslında krediyi verdiği kişi adına yapılan ödemelerde kredi tutarı kadar ödeme taahhüdü vermiş bir pozisyona girmektedir. Yani kredi anlaşması bir borç senedidir, verilen kredi vesilesiyle de parasal bir hakka dönüştürülmüş bir borçtan bahsedebiliriz. Bu sebepten dolayı, borç (kredi) = para da diyebiliriz. Yani kredi verilerek alım gücü (= para) oluşturuluyorsa, ve bu alım gücü (= para) para hacmini arttırıyorsa, o zaman kredi = alım gücü = para şeklinde ifade etmek yanlış değildir.

Başka bir şekilde ifade edersek: Krediyi kullananın borcu, kredi kontratı vesilesiyle kendisinin kullanımına sunulan bir alım gücü statüsüne dönüşür. Bu alım gücü krediyi kullananın bankada bulunan elektronik hesabında oluşturulan "ticari bankanın kaydi parası" vesilesiyle yaratılmış olur. Yani borç karşılığında para (= alım gücü) oluşmuş olur. Bunun için "ticari bankanın kaydi parası", borca dayalı bir statüde olan "borç para" şeklinde de ifade edilebilir.

2.1.9. Farklı Para Formlarının (Biçimlerinin) Kullanıma Sürülüş Şekilleri

Bu başlık altında yukarıda tanımladığımız banknot, madeni para ve kaydi paranın ve bu üç para formuna ek olarak Merkez

Bankası Kaydi Parasının piyasada kullanıma nasıl sürüldüğünü anlatacağım. Her bir para formunun kullanıma sürülüş şeklini anlamak, o para formunun oluşumunda gerçekleşen beylik hakkını da (senyoraj) anlamamıza vesile olacak. Senyoraj konusunu da bir sonraki bölümde inceleyerek bu bağlamda konuyu tüm paydaşlarıyla birlikte paylaşmış olacağım.

2.1.9.1. Banknot ve Madeni Paralar Kullanıma Nasıl Sürülüyor?

Banknot veya madeni para şeklinde ifade edilen nakdi paraya olan ihtiyaç genellikle banka gişeleri veya ATM'ler aracılığıyla giderilmektedir. Nakdi paraya gereksinim duyan bireyler, şirketler veya devlet kurumları günümüz para sisteminde bu ihtiyaçlarına sadece ticari bankalar aracılığıyla cevap bulabilmektedir. Peki ama ticari bankalar nakdi paraya nasıl ulaşabilmektedir veya nakdi parayı nasıl temin edebilmektedirler? Genel olarak banknotların *basılmasını* ülkelerin Merkez Bankaları, madeni paraların basımını ise ülkelerin hazine departmanı gerçekleştirmektedir. Basılan nakdi paranın *piyasaya sürülmesi* işlemi ise ticari bankalar aracılığıyla yapılmaktadır. Yani ana üretici Merkez Bankaları veya hazine, aracı kurum ise ticari bankalardır. Bir ticari banka, müşterisinin nakit talebi çerçevesinde, nakde ihtiyaç duyması durumunda (kasasında nakit para olmadığı varsayıldığında), bu nakdi ihtiyaç tutarı kadar Merkez Bankasına *borçlanmakta* ve bu şekilde nakit para tutarını temin etmektedir. Merkez Bankasının ilgili ticari bankanın kredibilitesini kontrol edip kredi verilebilirliğine kanaat getirmesi durumunda, gerekli teminatları da alarak, Merkez Bankası bünyesinde o banka adına tuttuğu ilgili ticari bankaya ait kredi hesabında borçlandırma işlemini gerçekleştirerek ticari bankanın kredi hesabını talep ettiği nakit tutar kadar kredilendirir (https://www.bundesbank.de, Schule und Bildung, Kapitel 3). Kredilendiri-

len ticari bankaya nakit tutar nakledilir. İşte bu işlem çerçevesinde ticari bankayı kredilendirebilmek için Merkez Bankası kendi bünyesinde ilgili ticari banka hesabına "Kaydi Merkez Bankası Parası" borçlandırması yapar. Bu şekilde Merkez Bankası "Kaydi Merkez Bankası Parası" üretmiş olur ve karşılığında da ilgili ticari bankaya nakit parayı hazırlamış olur. Ticari banka bu aşamadan sonra Merkez Bankası bünyesinde kendi adına Kaydi Merkez Bankası Parası olarak hazırlanmış olan hesaptan limitleri çerçevesinde ihtiyaç duyduğu nakit parayı özel para nakil araçlarıyla aldırarak kendi kasasına naklettirebilir. Bu işlem sonucunda Merkez Bankası Kaydi Parası nakit paraya dönüşmüş olur. Ticari banka, borçlandırıldığı miktar üzerinden Merkez Bankasına normal şartlar altında belirli bir faiz öder. Kendi kasasına naklettirdiği bu nakit parayı ise talep eden müşterilerine vererek nakdi paranın piyasaya sürülmesinde görevini yerine getirmiş olur. İlerleyen süreçte şayet ticari bankanın kasasında ihtiyaç duyduğundan daha fazla bir nakit birikmesi durumu olursa yukarıda bahsettiğim işlem tersten çalışır. Ticari banka ilgili nakit tutarı Merkez Bankası bünyesindeki hesabına yatırır ve bu vesileyle önceden kendi adına açılmış olan kredi hesabına ödeme yaparak Merkez Bankası nezdindeki borçlarını kapatmış veya azaltmış olur. Bu durumda ise o bankanın önceden nakde ihtiyaç duymasından dolayı kendisinin Merkez Bankası bünyesinde bulunan hesabına yatırılmak suretiyle ticari bankanın borçlandırılmasını sağlayan Kaydi Merkez Bankası Parası da, ticari banka kredisini geri ödediği için tekrar ortadan kalkmış olur.

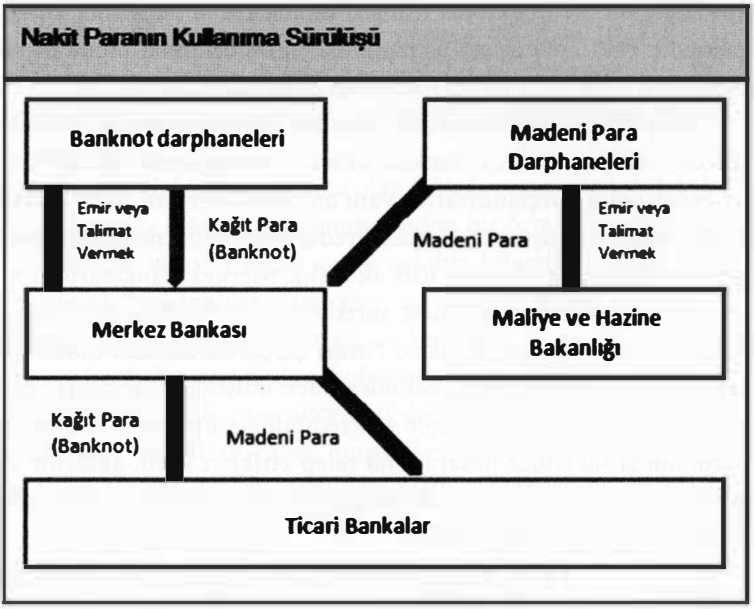
Merkez Bankaları kredilendirmek dışında başka bir şekilde de ticari bankalara nakdi para verebilmektedir. Bu alternatifte ticari bankalar ellerinde bulundurdukları değerli varlıkları Merkez Bankasına satarak ihtiyaç duydukları nakit parayı temin edebilmektedir (https://www.bundesbank.de, Schule und Bildung, Kapitel 3). Bu işlemlerde kullanılan değerli varlıklar altın, tahvil, döviz vb olmaktadır. Merkez Bankası satılan bu değerli varlıkların satış

hasılatlarına karşılık olarak satışı gerçekleştiren ticari bankanın Merkez Bankası bünyesinde olan hesabına Merkez Bankası Kaydi Parası olarak kaydedilmekte ve bunun karşılığında da ilgili ticari banka limitleri çerçevesinde ihtiyaç duyduğu nakdi parayı Merkez Bankası şubelerinden aldırmak suretiyle kendi kasasına koyabilmektedir. Merkez Bankalarının altın veya döviz para rezervleri de genellikle bu şekilde oluşmaktadır (https://www.bundesbank.de, Schule und Bildung, Kapitel 3):

Merkez Bankalarının ticari bankalara nakit para vermek amacıyla kendi bünyelerinde ticari bankalara ait hesaplarda oluşturdukları Kaydi Merkez Bankası Parası, ticari bankaların Merkez Bankalarından alacakları statüsündeyken, karşılığında aldıkları nakit paralar (Banknot veya madeni paralar) ise Merkez Bankalarının o nakdi parayı elinde bulundurana (şahıs, ticari banka veya kurum) karşı borcu statüsündedir (https://www.um-bruch.net/uwiki/index.php?title=Das_Geldr%C3%A4tsel:_Geldsch%C3%B6pfungsgewinn). Bu durum *paranın bir nevi hamiline ait bir alacak senedi* olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Madeni paranın basım süreci banknotların basım sürecinden biraz farklıdır. Madeni paralar genelde devlet (hazine) tarafından basılır ve Merkez Bankalarına, yüzeylerinde basılmış olan nominal değerden satılmak suretiyle, Merkez Bankalarının aracılığında ticari bankalar vasıtasıyla kullanıcılarla buluşturulur (https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/img/Stellungnahmen_ deutsch/2015_10_Erlaeuterungen_zur_Muenz-Seigniorage.pdf).

Şimdiye kadar yaptığım anlatımlardan da anlaşılacağı üzere banknotlar her ne kadar direkt Merkez Bankaları tarafından üretilse de son kullanıcının eline sadece ticari bankaların aracılığıyla geçiyor. Madeni para ise devlet (hazine) tarafından basılır, Merkez Bankalarına ve sonrasında ise ticari bankalara satılarak kullanıma sürülmesi sağlanmış olunur. Bu durum aşağıdaki şemada görsel olarak özetlenmiştir:

Son olarak eklemek gerekirse, Merkez Bankalarının piyasadan mal veya hizmet alması ve karşılığını kendi ürettiği paralarla ödemesi suretiyle banknot ve/veya madeni para kullanıma sürülmektedir. Ancak Merkez Bankalarının ihtiyaç duyduğu mal ve/veya hizmetler çok kısıtlı olduğu için bu yolla kullanıma sürülen para miktarı çok kısıtlı olmaktadır.

2.1.9.2. Ticari Banka Kaydi Parası Kullanıma Nasıl Sürülüyor?

Günümüzde küçük tutarlı ticaretlerimizde nakit para kullanırken, tutarların yüksek olduğu ticaretlerimizde ticari banka hesaplarımız arasında transfer yöntemiyle ödemeler yapmaktayız. Örneğin bir fabrikada çalışan işçinin maaşı, fabrikanın ticari bir bankada bulunan hesabından, kendisinin aynı veya başka bir ti-

cari bankada olan hesabına transfer edilmekte ve bu şekilde ödenmektedir. Peki ama ticari bankalarda dijital ortamda bulunan bu elektronik para yani kaydi para nasıl oluşmaktadır?

Ticari bankalar bünyesinde üretilen kaydi paraların oluşum mantığı "Kaydi Merkez Bankası Parası"yla benzerdir. Ticari banka, müşterisini borçlandırarak, yani ona kredi vererek ticari banka kaydi parasını oluşturur. Verilen kredi, müşterinin mevduat hesabına müşterinin kullanımı için aktarılır. Merkez Bankalarının ticari bankaları borçlandırması suretiyle ticari bankalara oluşturdukları Kaydi Merkez Bankası Parası çerçevesinde tabi oldukları kredibilite kontrolü gibi kredi talep eden müşteriler de ticari bankalarca bir incelemeden geçer ve kredibiliteleri müsait bulunması durumunda mevduat hesaplarına talep ettikleri kredi aktarılır ve kullanıma açılır. Bu çerçevede müşteri gerekli görülmesi durumda teminat vermekle yükümlüdür.

Dolayısıyla kaydi para işte tam da bu kredinin verildiği ve müşterinin kullanımı için hesabına aktarıldığı an oluşmaktadır. Yani bir borca karşılık parasal alım gücü olan bir kayıt açmak suretiyle müşteriye satın alma gücü oluşturulmuş ve aktarılmıştır. Bankanın bünyesinde bugüne kadar toplamış olduğu mevduatların bu krediyi verebilecek kadar yüksek olup olmadığından bağımsız olarak işlem gerçekleştirilmiş ve kredi verilmek suretiyle kaydi para oluşturulmuştur (Binswanger, Mathias, s. 27, 2015). Bu yeni kayıt, yani satın alma gücü kaydi para olarak tanımlanmaktadır. Banka, müşterisine satın alma gücünü bir nevi "yoktan var etmiştir" (Binswanger ve Mathias, 2015, s. 27). Kredi, kaydi parayı oluşturmuştur, yani kredi vesilesiyle krediyi alan müşterinin mevduat hesabına kredi tutarı kadar mevduat aktarılmış ve kredi mevduatı doğurmuştur (Binswanger ve Mathias, 2015, s. 26).

Para, bir krediyle oluşturulmaktadır. Bu kulağa çok enteresan ve inanılması güç gelmektedir. Ama tamamıyla gerçektir.

Bu konuda İngiliz ekonomist ve devlet adamı Lawrence Lee Bazley Angas 1937'lerde şunu söylemiştir (Angas, 1937, s. 20, 21):

"Modern bankacılık sistemi parayı yoktan var etmektedir. Bu işlem belki de bugüne kadar icat edilmiş en şaşılacak hesap makinesi hilesidir."

Basel merkezli bir ticari banka olan GLS Genossenschaftsbank, *Transparenz* adlı müşteri dergisinde verdiği bir örnek çerçevesinde kredi verirken parayı karşılıksız bir şekilde bilgisayar ortamında dijital olarak "yoktan var ettiklerini" açıkça tam da bu kelimeleri kullanarak yazmıştır (*Transparenz,* 2016, s. 6).

Ticari bankalar tarafından kullanıma sunulan kaydi paranın oluşabilmesi için başka bir alternatif daha bulunmaktadır. Bu alternatife göre ticari bankalar, müşterilerinin ellerinde bulundurduğu hizmet veya değerli varlıkları satın almak suretiyle kaydi para oluşturmaktadır (https://www.bundesbank.de, Schule und Bildung, Kapitel 3). Bu işlemlerde kullanılan değerli varlıklar altın, tahvil, döviz, gayrimenkul vb olmaktadır. Bankalara satılan bu değerli varlıkların satış hasılatlarına karşılık olarak satışı gerçekleştiren müşterinin ticari banka bünyesinde olan hesabına banka tarafından oluşturulan kaydi para kaydedilmektedir.

Oluşturulmuş olan kaydi para vesilesiyle verilmiş olan kredi geri ödendiğinde kaydi para otomatik olarak ortadan kalkmış olur. Sanki önceden hiç var olmamışçasına...

Kaydi paranın oluştuğu diğer bir senaryo ise müşterilerin ticari bankalara nakit para getirmesidir. Bu durumun yukarıda bahsettiğim alternatiflerden en temel farkı, bu senaryoda banka kabul ettiği nakit parayı, dijital ortamda müşteri için oluşturduğu elektronik kaydi hesaba aktarır, yani parayı üretmez. Para sadece form değiştirmiş, yani nakit para kaydi paraya dönüşmüştür.

Hukuksal olarak kaydi para bir taraftan satın alma gücü oluşturmak suretiyle farklı bankalara veya hesaplara transfer edilebilen bir alacak olduğu gibi, diğer taraftan da Merkez Bankası nakdi

paralarına (banknot veya madeni paralar) karşı her an değiştirilebilme hakkı taşımaktadır (Gudehus, 2016, s. 10).

2.1.9.3. Merkez Bankası Kaydi Parası Nedir, Kullanıma Nasıl Sürülür ve İki Kademeli Para Dolaşım Sistemi

Banknotların, madeni paraların ve ticari bankalara ait kaydi paranın kullanıma nasıl sürüldüğünü anlatırken belirttiğim üzere günümüz para sisteminin en önemli iki aktörü Merkez Bankaları ve ticari bankalardır. Her ticari bankanın Merkez Bankasında bir hesabı bulunmaktadır. Bu hesapta da nakit paralar ve Merkez Bankası Kaydi Parası bulunmaktadır (https://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Videos/Erklaerfilme/animationsfilm_zentralbankgeld.html). Banknotların kullanıma nasıl sürüldüğünü anlatırken Merkez Bankası Kaydi Parasının nasıl oluştuğundan da bahsetmiştim. Dolayısıyla kendimi tekrar etmemek adına burada bir daha anlatmayacağım. Ancak kısaca ifade etmek gerekirse Kaydi Merkez Bankası Parası

- Ticari bankanın Merkez Bankası bünyesinde bulunan hesabına, Merkez bankası tarafından gerekli teminatlar alınıp borçlandırma işlemi yapılarak kredi vermek suretiyle, Kaydi Merkez Bankası Parası oluşturduktan sonra aktarmasıyla
- Merkez Bankasının ticari bankadan değerli bir varlık satın alması suretiyle veya
- Ticari bankanın Merkez Bankasında bulunan hesaplarına nakit para yatırması suretiyle oluşmaktadır.

Ticari bankalar Merkez Bankası bünyesinde hesap açmaya temel olarak aşağıdaki sebeplerden dolayı ihtiyaç duymaktadır:

- Zorunlu karşılık olarak adlandırılan ve ticari bankalar bünyesinde tutulan her mevduat için ilgili ticari bankanın

Merkez Bankası nezdinde yasal olarak tutması gereken minimum bir rezerv hesabını yürütmek adına

- Ticari bankaların müşterilerinin nakdi paraya ihtiyaç duymaları durumunda ve gerekli nakdi tutarı temin etmek için ilgili ticari bankanın Merkez Bankasından kredi alması gerektiği durumlarda kullanmak adına
- Ülke içerisinde her gün gerçekleştirilen bankalar arası para transferlerinin Merkez Bankası nezdinde bulunan hesaplar aracılığıyla merkezi ve kolay bir şekilde organize edebilmek adına

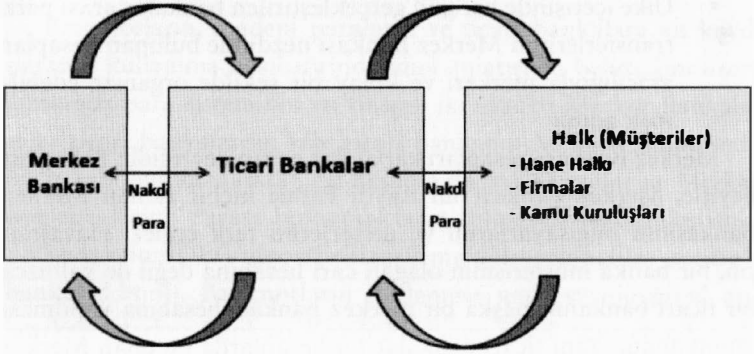
Merkez Bankası hesapları kapalı bir hesap devresidir. Başka bir deyişle, Merkez Bankası'nın Kaydi Parası hiçbir zaman Merkez Bankasının bilgisayarlarını ve defterlerini terk etmez. Havalelerin, bir banka müşterisinin olağan cari hesabına değil de yalnızca bir ticari bankanın başka bir merkez bankası hesabına yapılması mümkündür. Yani ticari bankalar bu hesaplarda bulunan Merkez Bankası Kaydi Parası'nı şirketlere veya bireylere kredi vermek suretiyle kullandıramaz.

Yanlış bir anlamaya mahal vermemek adına burada çok önemli bir detayı ifade etmek isterim. Ticari bankalar bünyesinde müşteriler adına açılmış olan elektronik hesaplarda dijital ortamda yatan kaydi paralar kesinlikle Merkez Bankası Kaydi Parası değildir. İlgili ticari bankanın kaydi parası, o bankada elektronik ortamda hesabı olan bir müşterisinin talebi durumunda, kendisine Merkez Bankası tarafından basılmış olan nakdi paranın, ilgili ticari banka tarafından verileceğinin bir vaadi statüsündedir. Ticari bankaların kaydi parasıyla ilgili Merkez Bankasının herhangi bir taahhüdü söz konusu değildir.

Buradaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere günümüz para sistemi çerçevesinde Merkez Bankası Kaydi Parası sadece ticari bankaların kullanımına açık olup vatandaşların kullanabildiği bir para değildir. Çünkü vatandaşlar Merkez Bankalarında hesap açamamaktadır.

Tüm bu anlattıklarım doğrultusunda paranın formları ve para dolaşımını basit bir şemayla aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

Günümüz İki Kademeli Para Dolaşım Sistemi = İkiye Bölünmüş Gayrinakdi Para Dolaşımı

II. Bankalararası para dolaşımı (Merkez Bankası Rezervleri ile)

I. Halkın arasında gerçekleşen para dolaşımı (Gayrinakdi - Ticari Banka Kaydi Parası ile)

Yukarıdaki şemanın ortaya koyduğu şekliyle günümüz para dolaşımı iki kademeli ve birbirinden bağımsız çalışan bir yapıya sahiptir. Merkez Bankası Kaydi Parası reel ekonomi içerisinde vatandaşlar, şirketler, kamu kuruluşları vb arasında dolaşıma hiç bir şekilde girmez. Merkez Bankası Kaydi Parası sadece ticari bankalar ile Merkez Bankası arasında bulunan dolaşımda ve ticari bankalar arası ödeme dengesi oluşturmak adına kullanılır. Nakdi para olarak atfettiğimiz banknot ve madeni paralar her iki sistemin arasında köprü görevi görür ve her ikisinde de kullanılır. Ticari bankalar tarafından üretilen ve kullanıma sürülen ticari bankaların kaydi paraları ise sadece vatandaşlar, şirketler, kamu kuruluşları vb arasında bulunan dolaşıma girmektedir.

Yukarıdaki şemada birinci kademe olarak adlandırılan ticari bankalar ve Merkez Bankası arasında gerçekleşen para dolaşımı, Merkez Bankasının ticari bankacılık sektörüne açtığı kredileri (yani gerçek manada banknot ve madeni para üretimini) kapsamakta olup, tamamıyla Merkez Bankası Parası olarak adlandırılan banknot, madeni para ve Merkez Bankası Kaydi Parasından oluşmaktadır. Yani bu kademede kullanılan para formları, karşılığında Merkez Bankasının (yani devletin) ödeme garantisini kapsayan bir yapıya sahiptir. İkinci kademede ise banknot, madeni para veya ticari banka kaydi parası kullanılmakta olup Merkez Bankası Kaydi Parası kesinlikle kullanılmamaktadır. Günümüzde ikinci kademede kullanılan para formu ağırlıklı olarak ticari bankaların kaydi parasıdır ve karşılığında Merkez Bankasının (yani devletin) ödeme garantisi bulunmamaktadır.

Yeri gelmişken ifade etmek istediğim çok önemli bir husus var:

Birinci kademede kullanılan para formu, bu kitapta "Bağımsız ve Milli Para" olarak adlandırılan paranın aynısıdır. Yani günümüzde aslına bakılırsa bankalar arasında kullanılan ama ne yazık ki vatandaşların kullanımına açık olmayan para formu "Bağımsız ve Milli Para"dır. Bu konunun detaylarını ilerleyen bölümlerde bulabilirsiniz.

2.2. Beylik Hakkı (Senyoraj) Geliri:

Para basmak suretiyle satın alım gücü yaratılmaktadır. Yaratılan satın alma gücü parayı basma hakkını (Beylik Hakkı veya Senyoraj Hakkı) elinde bulunduran kurumun kasasına giren özel bir gelirdir. Bu gelir "senyoraj geliri" olarak adlandırılır. En basit şekilde ifade etmek gerekirse, paranın üzerinde yazılı olan nominal değeri (= alım gücü) ile paranın üretim maliyeti arasındaki fark senyoraj gelirini oluşturmaktadır. Bu durumda madeni, kaydi ve banknot paraların üzerinde yazan nominal değer ile her birinin üretim maliyeti arasındaki fark senyoraj gelirini oluşturmaktadır. Burada bah-

sedilen maliyetler örneğin kağıt, mürekkep, işçilik, tasarım, teknik donanım, bilgisayar sistemleri vb şeklinde sıralanabilir.

Sahte para basan bir kalpazan bu üretimden inanılmaz büyük kâr elde etmektedir. Bastığı sahte para vesilesiyle örneğin 200 TL'lik alışveriş yapabilme hakkı elde ederken bu banknotu sadece 1 TL'ye üretebilmektedir. Dolayısıyla 199 TL kâr etmektedir. Yani 1 TL harcayarak 200 TL'lik alım gücü elde etmektedir. Dünyanın hiç bir yerinde veya hiçbir işinde bu kadar yüksek bir kâr marjı bulunmamaktadır. Eğer bir de seri üretim söz konusu olursa üretim maliyeti daha da düşebilmekte ve kalpazanın kârı üretim maliyetinin 1000 katına kadar çıkabilmektedir. Böylesine kârlı bir işin herkes tarafından tercih edilebileceği ve dolayısıyla da herkesin para basmak için bir matbaa kurmaya kalkışabileceği kolaylıkla düşünülebilir. Ancak herkesin para basması durumunda enflasyonun önü tutulamaz ve hiper enflasyonla karşı karşıya kalırız. İşte tam da bu sebepten dolayı para basmak yasalarca sadece Merkez Bankalarının uhdesinde verilmiştir. Bağımsız kurumlar olarak Merkez Bankaları piyasadaki para arzını kontrol etmekte ve fiyat istikrarını korumaya çalışmaktadırlar. Ancak günlük hayatımızda kullanım oranı fazlasıyla artmış olan ticari bankaların ürettiği kaydi para, Merkez Bankalarından bağımsız olarak piyasaya sürülmekte ve kullanıma sunulmaktadır. Pek tabii ki ticari bankaların kaydi paralarına da Merkez Bankaları tarafından belirli bir kontrol uygulanmaya çalışılmaktadır, fakat bu kontrol ne kadar başarılı olmaktadır, bunu ilerleyen bölümlerde detaylı açıklayacağım. Merkez Bankalarının, ticari bankaların ürettiği kaydi paralar üzerinde dünya genelinde neredeyse hiç etkin olamadığını ve dolayısıyla ticari banka kaydi parasının üretimini kontrol edemediğini söylemek şimdilik yeterli olacaktır. Özellikle 1960'lardan sonra ödemelerde artan kaydi para (ticari banka kaydi parası) kullanımı neticesinde günümüzde Merkez Bankaları tarafından basılan ve kullanıma sürülen nakdi paraların, yani banknot ve madeni paraların kullanımı ortalamada

% 15'lere kadar düşmüştür. Bu oran bazı ülkelerde % 1'ler seviyesine kadar gerilemiştir.

Para basmak suretiyle oluşan senyoraj geliri basılan her para biçimi veya formu için söz konusudur. Yani madeni para, banknot veya kaydi para üretiminde otomatik olarak, üretim maliyetinin üzerinde bir satın alım gücü doğar ve bu satın alım gücü o parayı basanın kasasına senyoraj geliri olarak girer. Bu gelir kimi zaman paranın basımıyla birlikte tek seferde, kimi zaman da basılan paranın kredi olarak verilmesi sonucunda krediden doğan faiz gelirleri neticesinde sürekli veya verilen kredi süresince oluşmaktadır. Dolayısıyla *oluşum şekline göre* iki tür senyoraj gelirinden bahsedebiliriz (Pfeilsticker, 2017, s. 116, 117):

1. *Tek seferde* senyoraj oluşması demek, üretilen paranın direkt olarak mal veya hizmet alımında kullanılması, yani para basmak suretiyle meydana gelen satın alma hakkının mal veya hizmet alımı suretiyle realize edilmesi anlamına gelmektedir. Bu şekilde üretilmiş olan paranın maliyeti ile üzerinde yazan nominal değeri (satın alım gücü) arasındaki fark kadar bir senyoraj geliri oluşmaktadır. Banknot veya madeni paralarda maliyet kalemleri olarak kâğıt, mürekkep, işçilik vb kabul edilirken, kaydi banka parasında bilgi işlem veya bilgisayar gibi kalemler sıralanabilir.
2. Senyoraj gelirinin *sürekli* oluşması demek, üretilmiş olan paranın kredi olarak verilmesi ve verilmiş olan bu kredi karşılığında tahsil edilen ana para ve faiz ödemesi sonucunda realize edilmesi anlamına gelmektedir. Burada kredi süresince elde edilen faiz ödemesi senyoraj gelirini oluşturmakta veya içermektedir.

Üretilmiş olan para karşılığında oluşan senyoraj gelirinin tek seferde veya sürekli realize edilmesi, gelirin seviyesini değiştirmemektedir (Pfeilsticker, 2017, s. 116, 117). Ancak halk arasında tek seferde oluşan senyoraj geliri sanki daha çok göze batmakta ve

kredi verilmesi sonucunda faize dayalı olarak sürekli oluşan senyoraj geliri dikkat çekmemekte, hatta hiç dikkate alınmamaktadır (Pfeilsticker, 2017, s. 117). Faiz tahsilatına dayalı olarak sürekli oluşan senyoraj gelirindeki en temel risk, verilmiş olan kredinin geri dönmemesi, yani geri ödenmemesidir, ki bu durumda senyoraj gelirini krediyi veren yerine krediyi alan realize etmiş olur. Bunun için de kredi veren kurumlar verdikleri krediler karşılığında teminat almak istemektedir. Diğer bir açıdan bakıldığında ise sürekli senyoraj geliri elde etmek yerine üretilmiş olan parayla halihazırdaki bir borcun kapatılması durumunda senyoraj geliri tek seferde realize olmuş olur (Pfeilsticker, 2017, s. 118).

Oluşum mantığına dayalı olarak literatürde genel itibariyle aşağıdaki senyoraj türlerinden bahsedilmektedir (Lange, 1995, s. 15, 16):

1. *Parasal Senyoraj (Orijinal Senyoraj):* Parayı üreten tarafından üretim maliyetleri çıkarıldıktan sonra realize edilen reel değer veya reel satın alım gücü şeklinde ifade edebiliriz. Bu gelir bir nevi faiz ve ana para geri ödeme yükümlülüğü olmadan tek seferde verilmiş olan bir krediyle oluşan satın alma gücü gibi de düşünülebilir. Parasal senyoraj tek seferde oluşan bir senyoraj geliridir.
2. *Fırsat Maliyeti (Fırsat Geliri) Mantığı Bazlı Senyoraj – Faizsel Senyoraj:* Parasal senyoraj gelirinin tek seferde oluşmadığı, yıllara sari şekilde oluşabilme potansiyeli göz önüne alındığında, bir fırsat geliri potansiyeli ortaya çıkmaktadır. Yani parayı üreten kurum, ürettiği parayla oluşan satın alım gücünü tek seferde hemen kullanmayıp veya kullandırmayıp ürettiği parayı *mevduat faiz geliri* almak için yatırmış olsaydı, kendisinin doğal olarak bir faiz geliri oluşacaktı. Ve bu faiz gelirinin hesaplanmasında o periyotta geçerli olan piyasa faizleri baz alınacaktı. Dolayısıyla parayı üretenin fırsat geliri mantığı bazlı senyoraj geliri,

bahsi geçen periyotta alması gereken potansiyel mevduat faiz gelirleri kadar olacaktı. Bu gelir ise sürekli (üretilen paranın kullandırıldığı süre boyunca) devam edecekti.

Başka bir şekilde ifade edersek, parasal senyoraj geliri, gelecek yıllarda oluşabilecek olan fırsat geliri mantığı bazlı senyoraj gelirinin bugüne indirgenmiş halidir diyebiliriz (Lange, 1995, s. 69). Bu sebepten dolayı yukarıdaki iki senyoraj türünü tek çatı altında toplayan "asli senyoraj" veya "orijinal senyoraj" gibi tek bir terim de kullanılmaktadır.

Senyoraj gelirlerinin oluşumunu iyi anlayabilmek adına, banknot, madeni para ve kaydi paranın nasıl üretildiğinin ve ne şekilde kullanıma sunulduğunun mantığını anlamış olmanızı umuyorum. Çünkü senyoraj gelirinin oluşması ve realize edilmesi, paranın oluşum ve kullanıma sürülüm şekliyle direkt ilişkili.

Teorik olarak ve pratikte uygulanan şekilleriyle ifade etmek gerekirse, aşağıdaki sıraladığım alternatifler vasıtasıyla para kullanıma sürülebilmekte ve böylelikle senyoraj geliri oluşmaktadır:

1. *Banknot veya Madeni Para Olarak Ticari Bankalar Aracılığıyla:* Madeni paraların kullanıma sürülmesi işleminde senyoraj geliri, madeni paralar hazine tarafından basılarak Merkez Bankalarına, yüzeylerinde basılmış olan nominal değerden satıldıkları için bu satışın gerçekleşmesi sonucu tek seferde oluşur. Bu işlemde senyoraj geliri hazinenin kasasına girer. Ticari bankalar madeni paralar nezdinde herhangi bir senyoraj geliri elde etmez, sadece dağıtım rolünü üstlenirler. Banknotlarda durum madeni paralardan farklıdır. Banknot ihtiyacı duyan ticari bankalar, ihtiyaç duydukları tutar kadar Merkez Bankalarına borçlanmak ve bunun karşılığında faiz vermek suretiyle banknot ihtiyaçlarını giderirler. Dolayısıyla da bu işlem çerçevesinde ticari bankaların ödediği faiz, Merkez Bankalarının banknot üretimine dayalı olarak kasalarına giren senyoraj geliridir. Bu gelir ticari

bankanın ilgili nakit parayı kullandığı süre boyunca sürekli devam eder (https://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Dossier/Service/schule_und_bildung_kapitel_3.html?notFirst=true&docId=147694#doc147694bodyText1).

2. *Mal veya Hizmet Alımı Suretiyle Merkez Bankaları veya Ticari Bankalar Aracılığıyla:* Merkez Bankalarının veya ticari bankaların piyasadan yatırım enstrümanları, mal veya hizmet alması ve karşılığını kendi ürettikleri paralarla ödemeleri suretiyle gerçekleşmektedir. Ancak gerek Merkez Bankalarının gerekse ticari bankaların ihtiyaç duyduğu yatırım enstrümanları, mal ve/veya hizmetler çok kısıtlı olduğu için, bu alternatifle genel anlamda kullanıma sürülen para miktarı da çok kısıtlı kalmaktadır. Yatırım enstrümanları, mal ve hizmet alımları çerçevesinde kullanıma para sürülmesi neticesinde oluşan senyoraj geliri ise parayı üreten kurumun geliri olmaktadır ve mal ve hizmetlerin satın alınması esnasında tek seferde realize olmaktadır.
3. *Ticari Bankalar Tarafından Kredi Verilmesi Suretiyle Kaydi Para Aracılığıyla:* Ticari bankaların kaydi para üretimi, önceki bölümlerde de anlattığım gibi, kredi vermeleri ve verdikleri bu kredinin karşılığında Merkez Bankalarına belirli bir oranda zorunlu karşılık yatırmaları şeklinde gerçekleşmektedir. Kredi işlemi çerçevesinde ticari bankalar faiz gelirleri tahsil etmektedir. Bu faiz geliri ticari bankaların senyoraj gelirlerini içermektedir. Bankaların, kaydi para üretimi çerçevesinde ciddi miktarda senyoraj geliri oluşmaktadır (Lange 1995, s. 57). Burada meydana gelen senyoraj geliri "sürekli" (üretilen paranın kullandırıldığı süre boyunca) olarak devam etmektedir. Bu noktada faiz gelirinin ne kadarının senyoraj geliri olarak kabul edilmesi gerektiği konusunda farklı görüşler vardır. Ancak "fırsat geliri mantığı bazlı senyoraj" yorumunu göz önünde

bulundurursak, ticari bankaların vermiş olduğu krediler nezdinde tahsil ettikleri kredi faizlerinin bir kısmının senyoraj geliri olarak yorumlanması gerekliliği de aşikârdır. Nitekim ticari bankalar kredi vermek suretiyle ürettikleri kaydi paranın tamamını Merkez Bankalarından temin etmek durumunda kalsalardı, o zaman ticari bankalar ürettikleri kaydi paraların toplamı üzerinden muhtemelen Merkez Bankalarına bir faiz maliyeti ödemek durumunda kalacaklardı ve böylelikle ticari bankaların verdiği kredilerden tahsil ettikleri faiz gelirlerinin bir kısmını Merkez Bankalarına senyoraj payı olarak vermiş olacaklardı. Günümüzde yatırım ve ticari bankacılığın aynı çatı altında tek banka nezdinde yürütüldüğü göz önünde bulundurulduğunda ve bankalarca üretilen kaydi paranın gerek bankaların mal veya hizmet alımlarında gerekse yatırım bankacılığı departmanları bünyesinde kullanıldığı düşünülürse, ticari bankaların kaydi paraya dayalı senyoraj gelirlerinin ciddi miktarlarda olduğu sonucuna kolaylıkla varabiliriz.

4. *Devlet Aracılığıyla:* Merkez Bankalarının ürettikleri parayı direkt olarak devlete transfer etmesi, devletin de bu parayı mal ve hizmet alımları veya yatırımlarında alım gücü olarak kullanması suretiyle piyasaya sürmesiyle gerçekleşmektedir. Gerek Avrupa Birliği gerekse diğer başka ülkelerde Merkez Bankalarının devletlerin finansmanını direkt olarak sağlaması yasalarla limitlenmiş veya yasaklanmış olduğu için bu yolla genel anlamda kullanıma sürülen para miktarı da çok kısıtlı kalmaktadır. Bu bağlamda bahsi geçen yasak çerçevesinde Avrupa Birliği Lizbon Anlaşmasının 123. (1) maddesi önemli bir rol oynamaktadır (https://www.vollgeld.de/verbot-der-direkten-zentralbank-staatsfinanzierung/). Bu madde kapsamında

Avrupa Merkez Bankası veya üye ülkelerin Merkez Bankalarının kamuya veya kamuyla ilişkili kurumlara veya şirketlere direkt finansman sağlaması veya borç senetlerini satın alması yasaklanmıştır (https://www.vollgeld.de/verbot-der-direkten- zentralbank-staatsfinanzierung/). Şayet Merkez Bankalarının devlete direkt olarak finansman sağlamasının önü yasalarla engellenmiş olmasaydı, devlet finansmanı suretiyle para kullanıma sürülebilseydi, senyoraj geliri parayı üreten kurumdan üretilen parayı direkt olarak satın alım gücü şeklinde kullanacak olan devlete transfer olabilecekti. Yani senyoraj geliri devletin kasasına girebilecekti. Hazır yeri gelmişken bu yasak ve yasağın etkileriyle ilgili bazı bilgileri paylaşmak istiyorum. Merkez Bankalarının kamu ve kamuya ait veya kamuyla ilişkili kurum veya şirketlerin borç senetlerinin direkt olarak ilk alıcısı olamamasına yönelik yasak, birçok ülke Merkez Bankası için yukarıda bahsi geçen 123 (1) maddesi çıkarılmadan önce de benzer şekillerde mevcuttu. Diğer taraftan Merkez Bankaları kamu borç senetlerinin yasal olarak ilk alıcısı olamazken, ikincil piyasalarda aynı borç senetlerini alıp satmalarına hiçbir sınırlama getirilmemiştir (https://www.vollgeld.de/verbot-der-direkten-zentralbank- staatsfinanzierung/). Evet, yanlış okumadınız. Gerek ilk alıcı piyasasında gerekse ikincil piyasalarda finanse edilen yani satılan ürün aynı: Kamu Borç Senedi. Gerek ilk alıcı piyasasında gerekse ikincil piyasalarda satan aynı: Kamu. Ama ne hikmetse Merkez Bankaları kamu borç senetleri için ilk alıcı rolü üstlenemiyor, yani kamuyu direkt finanse edemiyor, ama ikincil piyasalarda aynı ürünü alıp satabiliyorlar. Bu açıkçası ciddi bir tezat. Kamu, borç senetlerini ilk önce birincil piyasalarda ticari bankalara veya özel finans kuruluşlarına satıyor, dolayısıyla ticari bankalara veya özel

finans kuruluşlarına borçlanmış oluyor. Merkez Bankaları bu borç senetlerini ancak o ticari bankaların veya özel finans kuruluşlarının ellerinden çıkarmak istediği durumda –ikincil piyasalarda– alabilme imkânına sahip oluyor. Peki ama yasanın böyle olması kimin işine yarıyor veya kimler bundan zarar görüyor? Pek çok kişi aslında şunu düşünebilir: "İster ilk alıcısı ister ikincil piyasa alıcısı, sonuçta demek ki Merkez Bankaları kamu borç senetlerini alarak kamuya finansman sağlıyor." İlk görünüşte bu böyle gözükse de işin aslı biraz farklı. Bunu sizlere en basit şekilde şöyle ifade edeyim: Bir ürünün üreticisinden, toptancısından veya perakendecisinden alınması arasında fiyat farkı oluşacağı herkes tarafından bilinir. Her ürün üreticide en ucuz, toptancıda daha pahalı ve perakendecide ise en pahalı şekilde satılır. Bunun sebebi de her bir aracının o ürünün satışından bir marj koymak suretiyle para kazanmak istemesidir. Bu da çok doğaldır. Ancak yasaları çıkaran devlet göz göre göre kendi bacağına sıkıyor ve kendi Merkez Bankasına yine kendi kamu borç senedini direkt birinci elden satmak varken sadece ikincil piyasalarda toptancı veya perakendeci aracılığıyla satılmasına göz yumuyor! Yani göz göre göre Merkez Bankası kamu borç senedini daha pahalıya alıyor ve aracı olan ticari bankalar veya özel finans kuruluşları bu işlemden bir marj kazanıyor. Dolayısıyla da devlet ve kamu bu maliyete katlanmış oluyor ve yıllarca özel ticari bankalara ve finans kuruluşlarına faiz ödemekle yükümlü oluyor. Yani hem ilk alıcı olan özel kurumlar hem de yıllara sari olarak faiz gelirini tahsil eden ikincil alıcılar bu işten kârlı çıkmış oluyor. Bu arada tüm bu işlemlerin ikincil piyasalarda gerçekleştiğini düşünürsek, baz alınan faizin üretici faizi yerine toptancı veya perakendeci faizi (ikincil piyasa faizi) ol-

duğundan yola çıkarak mantıken daha yüksek, yani daha pahalı olacağını belirtmek isterim (https://www.vollgeld.de/verbot-der-direkten-zentralbank-staatsfinanzierung/). Ticari bankalara veya özel finansal kurumlara tanınmış bu güzel ayrıcalığın başka bir boyutu daha bulunmaktadır. Kamu borç senetlerinin ticari bankalar veya özel finansal kurumlarca satın alınması esnasında, devlet kendi için kanunlarla yasakladığı "devletin finansmanı için para basılması" uygulamasını, ticari bankaların kamu borç senetlerinin satın alınmasına yönelik finansman ihtiyacının sağlanabilmesi için serbest bırakıyor (https://www.vollgeld.de/verbot-der-direkten-zentralbank-staatsfinanzierung/). Yani ticari bankalar ve/veya özel finans kurumları karşılıksız bir şekilde "kaydi para basmak suretiyle" kamu borç senetleri satın alabiliyor. Ticari bankalar ve özel finans kuruluşları da bu ayrıcalığın keyfini çıkarıyor. Çünkü vergi gelirleri sayesinde ülkede en yüksek nakit akışına sahip olan devlete ait kamu kuruluşlarının alacaklısı statüsüne erişmiş oluyorlar. Yani ticari bankalar ve/veya özel finans kurumları kaydi para basarak kamu borç senetleri almak suretiyle devletleri borçlandırıyor ve bu imtiyazın kaymağını yiyorlar.

5. *Vatandaşlar Aracılığıyla:* Merkez Bankalarının ürettikleri parayı direkt olarak vatandaşların cebine koyması ve vatandaşların da mal ve hizmet alımları veya yatırımlarında transfer edilen parayı kullanması suretiyle gerçekleşmektedir. Kulağa çok ütopik ve ilginç gelse de, bu alternatif kurgu geçmişte Friedman veya Tobin gibi önemli ekonomistlerin üzerinde çalıştığı bir modeldir (Lange, 1995, s. 24). Düşüncelerinin temelinde Merkez Bankalarının ürettiği parayı ekonominin merkezinde bulunan oyuncuları olan "vatandaşlara" direkt olarak transfer ederek (örneğin banka

hesaplarına) piyasaya alım gücünü transfer etmek suretiyle paranın kullanıma sürülmesi yatmaktadır. Böylelikle paranın kullanıma sürülmesinin vatandaşlar aracılığıyla olması sebebiyle, senyoraj geliri parayı üreten kurumdan üretilen parayı direkt olarak satın alım gücü şeklinde kullanacak olan "vatandaşlara" transfer olmaktadır. Yani senyoraj geliri parayı üreten kurumda değil, vatandaşın cebinde realize olmaktadır.

Beylik hakkı ve senyoraj gelirine ilerleyen bölümlerde tekrar atıflarda bulunacağım. Ancak bu aşamada ilgili terimlerin ve temel bilgilerin anlaşılması açısından yukarıda özetlediklerimin yeterli olduğu kanaatindeyim.

Ekonomistler arasında yaygın olan temel görüş çerçevesinde Merkez Bankalarının kullanıma para sürmesine, dolayısıyla da senyoraj geliri elde etme olanaklarına karşı çıkılmasının sebebi, görünüşte artan para miktarının piyasalarda fiyatlar genel seviyesinde bir artışa yani enflasyona sebep olacağı iddiasıdır. Ancak bu iddia ne kadar doğruysa, Merkez Bankalarının yasal düzenlemeler ve genel temayüllerden dolayı direkt olarak piyasada kullanıma süremediği ama piyasanın ihtiyaç duyduğu parayı, ticari bankacılık sisteminin kaydi para şeklinde üretip piyasada kullanıma sürdüğü gerçeği o kadar doğrudur. Yani bu durumda Merkez Bankalarının yapamadığını ticari bankalar yapmaktadır. Böylelikle Merkez Bankalarının piyasaya para sürmesi yerine ticari bankaların kaydi para üretmesi ve ticari banka kaydi parasını piyasaya sürmesi, piyasalardaki her türlü faaliyetten ticari bankaların faiz geliri elde etmesini sağlamaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, piyasalarda elde edilen her türlü gelirin belli bir miktarı ticari bankalara aktarılmaktadır. Diğer bir yandan kaydi para üretimi, Merkez Bankalarının para basabilme hacmini de kısıtlamaktadır. Çünkü piyasada ticaretin dönebilmesi için ihtiyaç duyulan, dolayısıyla da olması gereken belli bir parasal hacim vardır. Bunun çok

ciddi bir kısmı ticari bankacılık sistemi tarafından kaydi parayla karşılanınca, Merkez Bankaları üreterek kullanıma sürebilecekleri para miktarını kısmak zorunda kalmaktadır. Böylece devletin elde edeceği senyoraj gelirini faiz yoluyla ticari bankacılık sistemi elde etmiş olmaktadır.

Bu bölümü eski Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası başkanlarından Yaman Törüner'in senyoraj geliriyle ilgili 24 Mart 2005 tarihli *Milliyet* gazetesinde çıkan bir yazısıyla bitirmek ve bu vesileyle de senyoraj gelirinin farklı bir boyutunu daha ortaya koyarak hepimizin bu konuyla ilgili biraz düşünmesine vesile olmak istiyorum:

> Merkez bankacılığı, ateş ve tekerlekle birlikte dünyada yapılan en büyük üç icattan biridir. Merkez bankaları sayesinde, devletler para basar ve bastıkları para kadar "senyoraj" geliri elde ederler. Yani bastıkları para kadar halktan vergi toplamış olurlar. Bu açıdan bakıldığında, merkez bankaları devletlerin bir parçasıdır ve prensip olarak devletten bağımsız olamazlar. Diğer bir deyişle, merkez bankalarının bağımsız olmaları, kendi devletlerini değil, kapitalist sistem yöneticilerini dinlemeleri anlamına gelir. Bir devlet zaten kapitalist sistem yöneticilerinin isteklerini yerine getirmeye hazırsa, o devletin de onayıyla merkez bankası bağımsız yapılır. Asıl "senyoraj" gelirini, gelişmiş ülkeler merkez bankaları elde eder. Bu gelirin kontrollü biçimde elde edilmesi için gelişmekte olan ülkelerin merkez bankalarının bağımsız olması, bağımsızlığın prensip edinilmesi, yani kendi devletlerinin çıkarlarını fazla korumamaları şarttır. Gelişmiş ülke merkez bankaları gerçek değişim aracı sayılan "hard currency" basarlar. Gelişmekte olan ülkelerin halkları, karşılıksız basılan "hard currency"-leri ödeme, tasarruf ve borç alma aracı olarak kullanırlar. Gelişmekte olan ülkelerin bağımsız merkez bankaları da

"hard currency" üzerinden döviz rezervi bulundururlar. "Hard currency" basabilen merkez bankaları, kendi ülkelerinde talep edilenin katlarca fazlası kadar dışarıdan para talebiyle karşılaşırlar. Dışarıdan olan para talebi kadar da karşılıksız para basıp başka ülke halklarından "senyoraj" geliri elde ederler. Yani bir bakıma gelişmiş ülkeler, merkez bankaları aracılığıyla gelişmekte olan ülke halklarından vergi alırlar.

Dolayısıyla piyasada bir taraftan kaydi para oranının artması, diğer taraftan da "*hard currency*" (yani Euro veya USD gibi güçlü para birimleri) talebi, Merkez Bankalarının ve dolayısıyla da devletin senyoraj gelirini negatif olarak etkilemektedir.

3. PARANIN BAŞLANGICI, PARA EMİSYONUNUN (KULLANIMA SÜRÜLÜŞÜNÜN) DOĞUŞU, PARA SİSTEMLERİ VE FARKLI BİR BAKIŞ AÇISI

İnsanlık tarihi boyunca toplum tarafından ödeme aracı olarak kabul gören birçok farklı nesne veya obje para olarak kullanılmıştır. Bunlar arasında özel değerli taşlar, tuz, pirinç, deniz kabukları, develer, keçiler vb birçok enteresan formlar bulunmaktadır. Paranın en eski formu metal veya madeni para olup günümüzde halen kullanımdadır. İlk olarak Lidyalılar tarafından MÖ 700'lerde Akdeniz ticareti için kullanılan metal paralar altın veya gümüşten oluşmaktaydı (Binswanger, 2016, s. 6) ve her bir madeni paranın içinde barındırdığı altın veya gümüşten dolayı bir iç değeri vardı. Günümüzde kullanılan madeni paraların değerini ise içdeğerleri değil, üzerlerine basılan nominal değerler belirlemektedir. Kâğıt para ise MS 11. yüzyılda Çinliler tarafından icat edilmiştir ve sadece Çin sınırları içerisinde kullanılmıştır (Binswanger, 2016, s. 6). Avrupa'nın ödeme aracı olarak kâğıt parayla tanışması ise MS 17. yüzyılda olmuştur (Binswanger, 2016, s. 6). Londralı altın tüccarlarının veya kuyumcularının müşterileri adına altını saklayıp, sakladıkları altın karşılığında "Kuyumcu Sertifikası" vermesi ve bu sertifikaların ticaret amaçlı olarak tüccarlar arasında elden ele iletilmesi vesilesiyle kağıt para Avrupa kıtasında kullanılmaya başlanmıştır. Bu durumda Avrupa'da ilk kâğıt para emisyonunu Londralı kuyumcular yapmıştır. Her kuyumcu sertifikası üzerinde ne kadarlık altının o kuyumcuda saklandığını belgelenmekteydi ve bu vesileyle o sertifikayı alan kişinin kuyumcuya gittiğinde sertifika üzerinde yazan altın miktarını alacağı garanti edilmiş oluyordu. Bu şekilde ticaret yapmak tüccarların da işine geliyordu. Çünkü

böylece kilolarca altını bir yerden başka bir yere taşıma riskine girmek yerine sadece bir kâğıt parçasıyla seyahat ederek ihtiyaçlarını giderebiliyorlardı.

Bu sistem zamanla o kadar kabul görmüştü ki, o kuyumcular kendi bankalarını kurmuş ve bankaları üzerinden "Kuyumcu Banka Sertifikaları"yla krediler vermeye başlamışlardı (Binswanger, 2016, s. 7). Artık kimse bu sertifikaların karşılığında banka kasalarında altının olup olmayışını sorgulamıyordu ve kuyumcu bankaları sınırsızca bastıkları sertifikalar vasıtasıyla kredi vererek piyasadaki para hacmini direkt olarak arttırıyorlardı (Binswanger, 2016, s. 7). Dolayısıyla o dönem için her ne kadar dijital ortamda elektronik olarak olmasa da gerçek manada "kaydi para" basıyorlardı. Aslında o gün ile bugün arasında pek de fark bulunduğunu söyleyemeyiz. Paranın karşılığının ne olduğundan bağımsız olarak sınırsızca basılması sonucu o gün ortaya çıkan sorunların aynısı bugün de yaşanıyor.

Bu duruma ek olarak, o dönemlerde bu sertifikalar birçok ülkede çıkarılan kanunlarla yasal ödeme araçları olarak kabul edildi (Binswanger, 2016, s. 8). Bu da halkın gözünde güveni arttıran bir durum olmuştur. Bundan dolayıdır ki, insanlar o sertifikaların karşılığında gerçekten altın olup olmadığını hiç sorgulamamış ve paranın altına dayalı oluşu günden güne önemini yitirmiştir. Kaldı ki günümüzde parasal sistem artık hiçbir şekilde altına dayandırılmayan, yani altından bağımsız çalışan bir sistemdir.

Bugün kullandığımız para sisteminin temelleri 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında atılmaya başlandı (Binswanger, 2016, s. 8). Kontrolsüzce basılan ve piyasaya sürülen sertifikalar sonucu ortaya çıkan problemleri bertaraf edebilecek bir yapı oluşturulmak istendi. Bu sebeple Merkez Bankaları kuruldu. Burada amaç paranın hacmini doğru kontrol etmek ve ekonomileri doğru bir şekilde yönetebilmekti. Parasal sistem ve para emisyonu bundan sonra Merkez Bankaları'nın monopolüne bırakılacaktı. I.

Dünya Savaşı'na kadar para basmak için Merkez Bankaları kontrolünde ve nezdinde altın saklanacak ve ancak belli bir miktar altın karşılığında para basılabilecekti. Bu şekilde kuyumcu bankalarıyla başlayan, sonrasında tüm özel ticari bankalarla devam eden sınırsızca sertifika basıp kredi vererek kaydi para üretmenin önüne geçildi.

Ancak ilerleyen süreçte ticari bankalar Merkez Bankaları'nın bu katı kuralını delebilmek için çalışmalar başlattı. Bu çalışmalar çerçevesinde müşterilerine farklı formda para önermeye başladılar (Binswanger, 2016, s. 9). Bu form aslında basit bir çekle ödeme yapmaktan başka bir şey değildi. Bankalar müşterilerine Merkez Bankaları tarafından tedavüle sunulmuş banknotlar yerine ticari bankanın verdiği bir çek vasıtasıyla bir hesaptan başka bir hesaba ödeme yapmayı öneriyordu (Binswanger, 2016, s. 9). Bu şekilde müşterilerin banknot kullanım ihtiyacı ortadan kalkmış oluyor ve daha eskilerde kuyumcu sertifikalarıyla altını ödeme yapmak amacıyla bir yerden başka bir yere taşımaktan kurtulmuş olan insanlar banknotu taşımaktan da kurtulmuş oluyordu. Sanki tarih tekerrür ediyor ve eskiden altını ödeme aracı olmaktan çıkaran bankacılık sistemi bu sefer de Merkez Bankaları tarafından basılan banknotlara ihtiyaç duyulmayan bir ödeme sistemini kullanıyordu. İnsanlar artık nakit parayla değil, banka hesapları üzerinden ödeme yapacaktı. Daha sonraları bankalar kredi verirken bile Merkez Bankaları tarafından kullanıma sunulmuş olan nakit paraya ihtiyaç duymamaya başlıyor ve verdikleri kredileri direkt müşterilerin hesaplarına geçiriyorlardı. Dolayısıyla direkt olarak alım gücü yaratıyor ve piyasaya kaydi para sürerek para hacmini arttırıyorlardı. Bilgisayarların ve de internetin icadıyla günümüzde ticari bankaların devletin yasal parasını nakdi olarak kullanmaya gerek bırakmayan ödeme ve kredi sistemleri daha da yaygınlaşmış ve bugün kaydi paranın para hacmindeki ağırlığı nakdi paranın çok üzerine geçmiştir.

Geçmişten bugüne kullanılan temel para sistemlerini özetlemek gerekirse:

1. *Mal Para Sistemi:* Mal para, bizzat bir değere sahip olmasından bağımsız olarak bir değer ölçüsü ve mübadele aracı olarak genel kabul gören bir para çeşididir. Mal para olarak taş, tuz, pirinç, deve, keçi vb kullanılmıştır. Bu sistemde para aracı bir maldır.
2. *Madeni Para Sistemi:* Madeni para sistemi kendi içinde iki alt sistemden oluşmaktadır.

2a. İçdeğere Sahip Olan Madeni Para Sistemi: Altın, gümüş gibi belli bir değeri olan madenlerin para olarak külçeler şeklinde kesilmesiyle oluşturulan madeni paraların kullanılmasını kapsayan para sistemidir (örn: altın sikke).

2b. İçdeğere Sahip Olmayan Madeni Para Sistemi: Kendi içinde belli bir değeri olmayan maddelerin üzerine nominal bir değer basılarak oluşturulan madeni paraların kullanılmasını kapsayan para sistemidir (örn: günümüzdeki madeni paralar).

3. *Kâğıt Para Sistemi:* Bu sistem kendi içinde iki alt sistemden oluşur:

3a. Altına Dayalı Kâğıt Para Sistemi: Bu sistemde basılan her bir kâğıt para karşılığında belirlenmiş bir oranda altın saklama zarureti bulunmaktadır.

3b. Altına Dayalı Olmayan Kâğıt Para Sistemi: Bu sistemde basılan bir kâğıt para karşılığında altın saklama zarureti bulunmamaktadır.

4. *Kaydi Para Sistemi*: Bankalarda oluşturulan hesaplar ve o hesaplar arası yapılan transaksiyonlarda kullanılan "ticari banka paralarından" oluşan para sistemidir. Günümüz kaydi parası fiziksel olarak elimize alamadığımız bir paradır ve sadece ticari bankalar arası işlemlerde geçerlidir. Her bir birim kaydi paranın karşılığı, bu parayı kredi vermek

suretiyle kullanıma süren ticari bankanın ilgili para karşılığında müşterilerinin talep etmesi durumunda ülke Merkez Bankası'nın bastığı nakit parayla (banknot veya madeni para) takas yapma taahhüdüdür. Bu konuyu önceki bölümlerde detaylıca açıklamıştım.

Günümüzde kullanılan para sistemi tamamıyla temsili paralardan oluşan bir sistemdir. İngilizce terminolojide temsili para için "*fiat money*" kullanılmaktadır. "Fiat" kelimesi Latince İncil'den Genesis 1:3'te geçen "*fiat lux*" ibaresine (yani "aydınlansın/ışık yansısın") dayandırılmaktadır (Huber Joseph, 2016, s. 54). Buradan çıkarılan mana ise "yansıyan para" veya "paranın yansıması" şeklinde açıklanabilir.

Daha basit olarak şu şekilde ifade edebiliriz: Günümüzde kullanılan paraların hiçbirinin kendi içdeğeri yoktur. Kendileri bir değer taşımamaktadır. Ancak yasalarla geçerlilik kazanmaktadırlar. Kullandığımız sistem ise hem içdeğere sahip olmayan madeni paraları, hem altına dayalı olmayan kâğıt paraları, hem de kaydi paraları içinde barındıran bir sistemdir.

3.1. Para Bir Nesne midir, Yoksa Bir Hak mıdır?

Neredeyse herkesin banknotları ve madeni paraları gerçek manada "para" olarak kabul ettiği şüphesizdir. Ancak her şey gibi bu konunun da biraz irdelenmesi veya tartışılması gerektiği düşüncesindeyim.

Peki ama "para" gerçek anlamda bir nesne midir, yoksa bir hak mıdır?

Toplumda gerek banknotlar gerekse madeni paralar fiziksel olarak elle tutulabildiğinden "nesne" gibi algılanmaktadır. Ancak gerçek çok farklıdır. İçdeğeri olmayan madeni paralar veya banknotlar "değerli kâğıt" statüsündedir (Pfeilsticker, 2017, s. 45). Değerli kâğıtlar, üzerlerinde yazan haklarla bağdaştırılmış olan

ve ancak o değerli kâğıdın bir kişiden diğer bir kişiye verilmesi suretiyle içerdiği hakları da verildiği kişiye transfer etme özelliğine sahip olan belgelere denir (Pfeilsticker, 2017, s. 45). Kâğıdın buradaki rolü sadece üzerinde yazan hakkın veya değerin transferinde araç/aracı görevi üstlenmesinden ibarettir. Kâğıt veya metal parada da bu durum aynen böyledir. Kullanılan kâğıdın veya metalin paradaki rolü sadece üzerinde yazan maddi hakkın veya değerin transferinde araç/aracı görevi üstlenmesinden ibarettir. Yani elinde 100 TL kâğıt para bulunduran bir kişi aslında elinde 100 TL'lik alım gücünün belgelendiği bir doküman taşımaktadır. Haklar ve hukuksal ilişkiler/değerler gözle görülemediği için insanlar ister istemez o hakkı veya hukuksal değeri içinde barındıran kâğıdı bir hak veya değer olarak görür. Yani asıl değer veya hak 100 TL'lik banknotun hammaddesi olan kâğıt değil, o kâğıdın içinde barındırdığı haktır. Dolayısıyla *para,* içinde bir değer barındıran *haktır*.

Peki ama kaydi para için aynı durum geçerli midir? Ticari banka kaydi parası nesne midir, yoksa hak mıdır?

Kaydi parada durum daha farklıdır. Ticari banka kaydi parası, kâğıt veya madeni para gibi elle tutulamaz ve nesnesel bir özelliği bulunmamaktadır. O zaman basit bir mantık yürüterek ticari banka kaydi parasının bir "hak" olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü ticari banka kaydi parası, o kaydi parayı kendi hesaplarında dijital olarak oluşturan ticari bankanın bir borcu statüsündedir, bu yüzden de bir "hak" şeklinde tanımlanmalıdır. Dolayısıyla banka hesabında dijital olarak oluşmuş olan hakkı bir hesaptan başka bir hesaba transfer ettiğimizde, transfer sonucu dijital hesabında yükselme olan taraf, hesabının bulunduğu bankadan hesabına yeni gelen tutar kadar alacaklı duruma gelmiş olur. Alacaklı olunan hak ise bir taraftan alım gücü olarak kullanılabilmesine yönelik bir hakken, diğer taraftan hesabında ilgili tutarı barındıran müşterinin istemesi durumunda o hesaptaki meblağ kadar ülke

Merkez Bankası nakit parasıyla (yani banknot veya madeni para) değiştirilmesine yönelik haktır.

O zaman hem içdeğeri olmayan madeni para veya banknotlar, hem de kaydi para, içlerinde satın alma gücü saklayan bir hak barındırmaktadır. Her birinin barındırdığı hak (satın alma gücü) o parayı basan kurum tarafından güvence altına alınır. Bu kurum içdeğeri olmayan madeni para veya banknotlar için Merkez Bankalarıyken, kaydi para için o kaydi parayı kendi hesaplarında dijital olarak oluşturan ticari bankadır.

İçdeğere sahip olan madeni paralarda ise durum daha farklıdır. Bu paraların kendinden değerleri olması münasebetiyle onları basan kurumdan bağımsız olarak zaten herkes tarafından kabul edilen bir değer içermektedirler. Dolayısıyla bu değer bir hak statüsünden doğmamaktadır. Örneğin altın bir sikkenin kendi değeri zaten içerdiği gramajla belirlendiğinden, içerdiği hak (satın alma gücü) onu basan kurumla direkt ilişkili olmadığı gibi, o parayı kullananalar tarafından da o kurumun herhangi bir teminatına ihtiyaç duyulmamaktadır.

Daha da basit anlatmak gerekirse, herhangi bir kurumun bastığı altın bir sikke o kurum iflas etse bile başka kurumlar tarafından, hatta başka ülkelerin kurumları tarafından bile kabul görür. Çünkü içerdiği altın gramajı onun teminatıdır. Ancak kaydi para ve iç değeri olmayan madeni para veya banknotlarda bu durum farklıdır.

Herhangi bir ticari bankanın kendi hesaplarında dijital olarak oluşturduğu bir kaydi para, o bankanın batması durumunda başka bankalar veya kurumlar açısından geçerliliğini yitirir. Örneğin X-Bank'ta 1.000.000 TL'niz olsun. X-Bank iflas etsin. Sizin

a. X-Bank'taki o hesaplarınıza erişiminiz olamayacağı için o paranızı kullanamazsınız.
b. X-Bank'ın hesaplarında olan paranızı da artık kimse kabul etmez. Çünkü X-Bank artık yoktur ve dolayısıyla hiç-

bir taahhüdünü yerine getiremeyecektir. Yani bahsi geçen 1.000.000 TL'yi Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası banknotu veya madeni parasıyla değiştiremeyecektir.

Merkez Bankalarının basarak tedavüle sürdüğü içdeğeri olmayan madeni para veya banknotlar için de durum kaydi paradan farklı değildir. Merkez Bankası iflas etse, aynı kaydi parada olduğu gibi, elinizde bulundurduğunuz banknot ve madeni paraları ne ulusal ne de uluslararası kurumlar kabul eder. Çünkü o paralar onların garantörü rolünü üstlenerek o paraları basan Merkez Bankaları olmadan geçerliliğini yitirir.

Yukarıda yaptığım tüm açıklamalardan yola çıkarak, içdeğere sahip olan madeni paralar mülkiyet hukukuna dayalı bir hak, yani *mülkiyet hakkı* oluştururken, karşılığı kredi olan kaydi para *borçlar hukukuna dayalı bir alacak* oluşturmaktadır diyebiliriz (Pfeilsticker, 2017, s. 45). Dolayısıyla her durumda paranın bir nesne olmadığı, bir hak olduğu veya bir hak oluşturduğu kesindir. Mülkiyet hakkı gereği altın sikke içinde taşıdığı gramaja sahip olan her kişiyi her yerde hak (satın alma gücü) sahibi yaparken, kaydi para ve içdeğere sahip olmayan madeni para veya banknot, onları tedavüle süren ve onların içerisindeki hakkı (satın alma gücünü) garanti eden kurumlar olmadıkça hiçbir değer taşımaz.

Eğer para bir nesne olsaydı, 50 TL'lik bir banknotu ikiye böldüğümüzde 25 TL değerinde sayılması gerekirdi, ki bunu düşünmek bile komik geliyor insana.

Ancak şunu da ifade etmekte fayda var: Ne tür para veya para sistemi olursa olsun, ayakta kalması ve kullanılması yasalara bağlıdır. Altın para dahi şayet altının para olarak kullanılmasına imkân veren bir yasa olmaması durumunda ilgili ülkede hiçbir alım gücüne sahip olmayacaktır. Tarihte buna benzer örnekler yaşanmıştır. Kimi zaman altın değer olarak fikslenmiş veya bazı ülkelerin altın paraları başka diğer ülkeler nezdinde kullandırılmamıştır. Bu durumda paranın altından oluşmasından dolayı insanlar baş-

ka ülkenin bastığı parayı eriterek diğer ülkelerde kullanılabilir saf gram altın şeklinde değerlendirmiştir. Dolayısıyla para ile yasaların ilişkisi inkâr edilemeyecek kadar önemlidir.

3.2. Paranın Manası, Paranın Değeri, Paranın Karşılığı, Para Arzı

Bu bölümde iktisadi terminolojide kaybolmadan, mümkün olan en basit dille paranın ne manaya geldiğini ve parayla ilişkilendirebileceğimiz birçok temel konuyu açıklamaya çalışacağım. Herkesin çok kompleks sandığı bu temel meselelerin aslında çok basit olduğunu ortaya koymak istiyorum, ki bu sayede çözüme ulaşmak da basit olsun.

Para aslına bakıldığında çok temel iki konuda insanlara yardımcı oluyor: satın almak ve ödeme yapmak. Dolayısıyla para satın almaya ve ödeme yapmaya yarayan bir araç durumundadır.

Ancak bir an için paranın tanımını ve terminolojisini bir kenara koyalım ve paranın asıl kullanım alanı olan *ticari alışverişe* odaklanalım. İnsanların mal veya hizmetlerini başka insanlara sunmalarının arkasında tek bir amaç yatmaktadır. Bu amaç sunulan mal veya hizmetler karşılığında elde edinilen kazanımlar vasıtasıyla kendi ihtiyaçlarını gidermekten başka bir şey değildir. Dolayısıyla bu ticari alışverişin özünde bir takas veya değiş-tokuş yatmaktadır. Yani mahallede yanı başımızda yaşayan komşumuzun maddi varlıkları, aslında kendisinin ömrü boyunca yaptığı değiş-tokuş veya takas işlemleri sonucu edindiği kazanımlardan oluşmaktadır. Dünyanın neresine gidilirse gidilsin, tarihin hangi dönemine bakılırsa bakılsın, sunulan mal veya hizmetler, karşılığında başka mal veya hizmetlerin alımı için kullanılmıştır. Bu temel anlayıştan yola çıkarak takas işlemi ticaretin temelidir diyebiliriz.

İşte tam bu noktada paranın en yakın dostlarından biri olan krediyi de ele almak gerekir. Birçok noktada paranın aslında bir

borç statüsünde olduğunu ifade etmiştim. Şimdi bunun ne demek olduğunu açıklamaya çalışayım.

Takas işlemleri ne kadar eskiyse kredi işlemleri de o kadar eskidir. Çünkü bu iki işlem birbirinin tamamlayıcısıdır. Bunu en iyi şekilde şu örnekle anlatabilirim: Para icat edilmemişken ilkel bir toplumda koyun besleyen bir çoban ile mısır yetiştiren bir çiftçinin yaptığı ticarete bakmakta fayda var. Bir adet koyunun 100 kg mısıra eşdeğer olduğu varsayılırsa ve çobanın sadece az miktarda bir mısıra ihtiyaç duyması durumunda (yani bir koyunun değeri kadar mısıra ihtiyaç duymaması durumunda) çiftçiyle takas yapabilmesi için ya çoban önden bir adet koyun verecek ve çiftçinin çobana borçlanması gerekecek ya da çiftçi önden mısır verip ve çobanı kendine borçlandıracak. Ne zaman ki bir koyunun mısırla takas değerine uygun bir şekilde 100 kg mısır çobana verilecek, o zaman bu takas işlemi sonuçlanmış olacak. Taraflardan birinin bir diğerine borçlanmak istememesi durumunda ya çoban ihtiyacının çok üzerinde mısır depolamak zorunda kalacak ya da çiftçi ihtiyacına karşılık olarak hayvanın örneğin sadece bir bacağını kesip alacak. Her iki durumda da ya kalan et ya da fazla alınan mısır bozulma riskiyle karşı karşıya kalacak. Takas işleminin en temel riski işte bu noktada oluşmaktadır: ihtiyaç duyulan ürünün ihtiyaç duyulduğu oranda takas edilecek ürünle örtüşememesi ve zamansal olarak ihtiyaçların aynı âna gelecek şekilde uyarlanamaması. İşte bu ana sorunlar sebebiyle neredeyse her takas bir kredi işlemine yani borçlanmaya mecbur bırakmaktadır. Peki ama bu kredi işlemine ihtiyaç duyulmadan takas yapmanın başka bir yolu yok mudur? Tabii ki vardır. Şayet takası yapan taraflar ihtiyaç duydukları ürün miktarlarını birbirlerine verdikten sonra karşı tarafa değiş-tokuş ettikleri ürünlerin birbirlerine karşı olan değer farkı kadar bir teminat, garanti veya rehin verirlerse krediye ihtiyaç duyulmadan takas işlemi yapılabilir. Yani çiftçi çobana, çobanın ihtiyacı olan 5 kg mısırı verip karşılığında bir koyunu aldıktan sonra kalan 95

kg mısır borcu için bir garanti, teminat veya rehin verirse bu takas gerçekleştirilebilir. İşte bu takas karşılığında verilen garanti, teminat veya rehin bir kredi veya borç niteliğindedir ve çobanın yapacağı başka takas işlemlerinde kullanabileceği bir araçtır. Yani PARA niteliğindedir. *Dolayısıyla para aslında garanti, teminat veya rehin içerikli bir borç senedinden başka bir şey değildir.*

Yukarıdaki örnekten de anlaşılacağı üzere para, *bir ticaretin karşılığı değildir.* Para o ticarette tarafların birbirlerine karşı doğan haklarını eşitlemek amaçlı kullanılan bir *denge aracı, bir borç taahhüdüdür.* Bu şu anlama gelmektedir: Çoban çiftçiden aldığı ve çiftçinin 95 kg mısır vermeye yönelik borcu olduğunu belgeleyen bir dokümanı ilerleyen günlerde yem almak için yemciye verdiğinde ve yemci o belgeyle çiftçiye gittiğinde 95 kg mısırını karşılık olarak alabilecek ve çiftçi bu borcunu inkâr edemeyecektir.

Bu örneğe bir yorum daha katarsak ve çiftçinin kredibilitesinin ve verdiği taahhüdün arkasında durduğunu varsayarsak, çiftçinin taahhüt olarak vermiş olduğu bir dokümanın ne kadar kolay bir şekilde para olarak kullanıldığını anlayabiliriz. *Taahhütlerin yerine getirildiği veya garantilerin arkasında durulduğu durumda, paranın altından veya gümüşten olmasına da gerek duyulmamaktadır.* Dolayısıyla çiftçinin kredibilitesi ve verdiği bu dokümanın arkasında durması bu konu için temel gerekçe oluşturmaktadır.

Ticaretin temeli takastır. Takaslar esnasında genellikle bir tarafın ihtiyacı % 100 olarak takasın olduğu an karşılanırken, diğer tarafın bu takastan edindiği kazanımlarla ilerleyen bir zamanda yapmaya hak kazandığı takasların aracı olarak aldığı bir borç senedi, bir garanti veya bir teminat oluşur. Bu senet sayesinde de diğer taraf kredi vermiş gibi bir pozisyona girer ve ileride doğacak ihtiyaçlarını bu borç senedini takas ederek karşılar. Gelecekte doğacak olan ihtiyacın karşılanması için kullanılan bu araç para olarak ifade edilir. Başka bir deyişle, para için *daha önceden oluşmuş*

olan mal veya hizmet takasından doğan bir hakkın temsil edilmesi veya canlandırılması da denilebilir.

Yukarıda verdiğim örneği başka bir şekilde günümüze taşıyabiliriz. Bir fabrika işçisinin bir ayın sonunda fabrika sahibinden 2.500 TL alacağını varsayalım. Bu ücret, işçinin bir aylık emeğinin karşılığı olarak kendisine verilecektir. Bir ayın sonuna kadar işçi, fabrika sahibini o ay boyunca emeğinin karşılığında kredilendirmiş olur. Ay sonunda fabrika sahibi işçinin maaşını verdiğinde aralarındaki ticaret de biter. Paranın yukarıdaki tarifi çerçevesinden bu durumu incelersek şu neticeye varırız: İşçi emeği karşılığında ileride doğacak ihtiyaçlarına karşılık kullanmak amacıyla fabrika sahibinden teminat, rehin veya garanti olarak bir senet, yani para kabul etmiştir. Bu işçinin de ailesine yiyecek, kıyafet ve ayakkabı almaya ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kabul etmiştir parayı. Aslında burada para aracı bir rol üstlenmiştir. Şayet fabrika sahibi işçinin ailesine yiyecek, kıyafet ve ayakkabı verebilseydi, o zaman paraya gerek kalmayacaktı. Ancak durum böyle olmadığı için parayı alan işçi fabrika sahibinin kendisine olan borcuna karşılık bu ihtiyaçlarını piyasadan giderecektir. Yani işçi bir nevi piyasadan alacaklı gibi bir pozisyona gelmiştir. İşçinin maaşını alana kadar fabrika sahibinden alacaklı olduğundan, aralarında bir kredi sözleşmesi yapılmış gibi bir statü var diyebiliriz. Ne zaman ki fabrika sahibi bu borcuna karşılık ay sonunda işçiye parasını verir, işte o zaman işçinin fabrika sahibinden alacağı kapanmış ve aldığı parayla piyasada başka ihtiyaçlarını gidermeye yönelik transfer etmek suretiyle kullanabileceği bir alım gücü hakkına sahip olmuş olur. Burada oluşan alım gücü aslında temel olarak kredi ilişkisine dayalı bir yapı oluşturmaktadır. Ancak artık ödemeyi alan kişi (işçi) işverenden aldığı parayı piyasada satın alım gücü olarak ihtiyaçlarını gidermek için kullanabileceği bir statüye ulaşmıştır. O zaman para *önceden gerçekleşmiş bir hizmet veya mal takası sonucunda doğmuş olan belgelenmiş ve kredilendirilmiş bir*

satın alma gücü hakkı*dır ve ana işlevi* o hakkı *bir kişiden diğerlerine transfer etmektir.*

Burada bahsettiğim örneklerden de anlaşılacağı üzere para ile piyasada yapılan takas veya ticari değiş-tokuş işlemlerinin direkt ilişkisi bulunmaktadır. Bu ilişki de piyasadaki *paranın hacmini* belirlemektedir. Bugün Merkez Bankalarının en önemli görevlerinden biri olan fiyat istikrarını oluştururken optimize etmeye çalıştıkları para hacmi veya piyasadaki para miktarını belirlemek için en temel veriyi bu ilişki oluşturmaktadır. Çünkü piyasada dolaşması gereken para miktarı, o piyasada gerçekleştirilmiş olan ticari takas veya değiş-tokuşlarda, takasın yapıldığı an itibariyle bire bir karşılığı takasla gerçekleştirilememiş ve bu yüzden ileriki dönemlerde oluşacak başka bir takas işleminde kullanılmak üzere verilmesi gerekli olmuş garanti, teminat veya rehin işlemlerinin hacmini geçmemelidir. *Dolayısıyla piyasadaki para hacmi, o piyasadaki takas hacmi veya takas derinliğinden fazla olmamalıdır.*

Tüm bu anlattıklarımın ışığında Merkez Bankaları da para basarken yukarıda bahsettiğim ticari alışverişi göz önünde bulundurarak piyasaya para sürmelidir. Bahsettiğim ticaret hacminin gerektirdiğinden fazla para sürmek, piyasaya gereğinden çok satın alım gücü hakkı sürmek anlamına gelir. Kaldı ki paranın, bir önceki tanımlamalardan da anlaşıldığı üzere, önceden gerçekleşmiş bir hizmet veya mal takası sonucunda doğmuş olması çok önemlidir. Aksi takdirde karşılığı olmayan bir satın alma gücü hakkı piyasaya sürülmüş olacaktır, ki bu durumda eski hak sahiplerinin alım gücü haklarının değeri azalacaktır. Başka bir şekilde ifade edersek, eski satın alma gücü hak sahiplerinin ellerindeki hakların yeni satın alma gücü hakkını basan ve piyasaya süren kurumlarca istimlak edilmesi ve o haklarına tecavüz edilmesi anlamına gelir. Daha da irdelendiğinde aslında piyasaya bir hizmet veya mal takası sonucunda doğmamış olarak (yani karşılıksız olarak) sürülen yeni satın alma gücü hakları, eski satın alma gücü sahiplerinin ellerinde

tuttuğu satın alma gücünün yeni piyasaya sürülenler oranında azalması ve yeni satın alma gücü sahiplerine transfer edilmesi demektir, ki bu da bir nevi karşılığında bir bedel ödenmeden istimlak edilmesi veya gelir dağılımının haksız transferi anlamına gelir. Ayrıca karşılığı önceden gerçekleşmiş bir hizmet veya mal takası olmayacak şekilde piyasaya sürülmüş her para gerçekte para olarak tanımlanamaz. Bu durumda en doğru tanımın "*gölge para*" veya "*imitasyon*" olacağı kanısındayım.

Bu aşamada önceki sayfalarda yaptığım para tanımlamalarından da yola çıkarak *paranın değerini* anlatmaya çalışacağım. Ama unutmadan ifade edilmesi gereken bir detay var. Para, soyut bir satın alma gücü içeren belgelenmiş bir hak olarak, şayet kendi içdeğeri yoksa (yani mesela altından yapılmamışsa) hiç bir zaman tek başına bir değere sahip olamaz. Sadece belgelediği hakkın değerini bir kişiden diğerine transfer edebilen bir araçtır. Dolayısıyla paranın değerini anlatırken temel olarak içerdiği satın alma gücü hakkının takas değerinden yola çıkmak en doğru yöntemdir. Bu değer de önceden gerçekleşmiş bir hizmet veya mal takası sonucunda oluşmalıdır ki gerçek bir para statüsüne sahip olsun, "gölge para" veya "imitasyon" gibi karşılıksız bir para olmasın.

Yukarıda fabrika sahibi ve işçi arasında geçen maaş meselesinde verdiğim örnekten devam etmek istiyorum. Fabrika sahibi işçiye emeğinin karşılığı olarak 2.500 TL veriyordu ve bu şekilde işçiye 2.500 TL'lik satın alma gücü hakkı transfer etmiş oluyordu. Bu paranın karşılığında işçi bugünün ekonomisinde ailesine yiyecek, kıyafet ve ayakkabı alabilmekteyken, ilerleyen süreçte zaman ilerledikçe aynı alım gücüne sahip olamayabilir ve belki de artık aldığı maaş ayakkabıya yetmeyebilir veya daha fazla ayakkabı alabilir. Bunun sebebi ise işçinin 2.500 TL'sini aldığı günlerde yaşadığı ve maaşını aldığı ülke ekonomisinin toplam üretmiş olduğu mal ve hizmetler karşılığında oluşmuş olan toplam para hacminin içerisinde (örneğin toplam 1 milyar TL varsayılırsa), aldığı 2.500 TL'lik

paya eşdeğer bir satın alma gücü hakkını (yani parayı) cebinde bulunduruyorken, aynı dönemde her daim yeni mal ve hizmetler gerçekleşiyor olmasından ötürü toplam para hacminin hep değişiyor olmasıdır. Örneğin ayakkabı teknolojisinde yarın süper bir icat yapılır ve aynı maliyete 1 yerine 3 ayakkabı üretilebilir ve bu sebeple ayakkabı fiyatları düşerse, işçi artık daha fazla ayakkabı satın alabilir kabiliyete gelebilir. Ama tabii ki bunun tam tersi de olabilir.

Ancak burada temel olan konu işçimizin sahip olduğu 2.500/1 milyarlık alım gücü payı (yani 1 milyarlık üretimdeki 2.500'lük alım gücü payı) yarın 2.500/1,5 milyar olarak gözükse de, bu 0,5 milyarlık yeni eklenen mal ve hizmetin gerçekleşmesine dayalı performans, kendisinin sahip olduğu 2.500'lük payın mal ve hizmet karşılığı olarak alım gücünü reel olarak arttırmaktadır. Yani işçimiz 2.500 TL'siyle daha fazla mal veya hizmet satın alabilir konuma gelebilmektedir. Bunu en basit şekilde şöyle anlatabiliriz: Bir şirket hissesi alırsınız. O şirket sizin hissedar oluşunuzdan sonra sermaye artırımı yapar, ama siz sermaye payınızı arttırılan oranda yükseltmezsiniz ve hisseniz oran olarak düşmüş gibi gözükür. Ancak şirket arttırdığı sermayeyle büyür, yeni pazarlara açılır, cirosunu ve verimliliğini arttırır, bu da kârlılığını sermaye artış oranında hissenizin oransal olarak relatif düştüğü orandan daha fazla arttırır. Bunun sonucu olarak da hisse payınıza düşen kâr miktarı sermaye artırımından öncesine kıyasla daha yüksek olur. Paranın alım gücüne dayalı değerinde de aynı durum söz konusudur. Yeter ki yeni gerçekleşmiş olan mal ve hizmetlerle ilgili ekonominin verimliliği ve performansı artsın ve bu sayede o ekonominin içerisinde ellerinde bulundurdukları parayla pay sahibi olanların paylarına öncesinden daha fazla alım gücü hakkı düşsün.

Bu bağlamda paranın değerini (alım gücünü) negatif yönlü etkileyen asıl riskin, karşılığı gerçekleşmiş mal ve hizmetlere dayanmayacak şekilde piyasaya sürülen satın alım gücü hakları, yani

"gölge para" veya "imitasyon"lar sonucunda oluştuğunu söyleyebiliriz. Bu tür karşılıksız paralar işçimizin 2.500'lük payının alım gücünü direkt olarak düşürür ve kendisini fakirleştirir.

Tüm bu anlattıklarımdan da anlaşılacağı üzere *paranın değerini (alım gücünü) belirleyen en temel unsur para hacmi veya para arzıdır.*

Buraya kadar anlattıklarımdan sonra akıllarda oluşacak en doğal soru şu olabilir: "*Merkez Bankaları direkt olarak mal veya hizmet gerçekleştirmediğine göre nasıl ve neye karşılık para basabilir?*" Bu sorunun en kolay ve anlaşılır cevabı şöyle olmalıdır: Merkez Bankaları paranın basılması –yani doğumu– esnasında adeta bir "ebe" veya "doğum uzmanı" rolü üstlenmelidir. Dolayısıyla sadece doğumu yaptırmalı, bebeği yapmamalıdırlar. Bu da şu anlama gelmektedir: Merkez Bankaları her şeyden önce bulundukları ekonominin içinde gerçekleşmiş mal ve hizmetleri baz almalı ve onların toplamını dikkate alarak azalmasına veya artmasına orantılı olarak para basmalıdırlar. Burada dikkat edilmesi gereken husus, bahsedilen mal ve hizmetlerin gerçekleşmiş olmasıdır. Çünkü şayet mal ve hizmetler gerçekleşmemişken ileride gerçekleşmesi hedeflenen mal ve hizmetler için bugünden teminat karşılığı borçlandırılarak para basılır ve satın alım gücü piyasaya sürülürse, bu paralar hem halihazırda gerçekleşmiş mal ve hizmetler karşılığında bugüne kadar basılmış olan paraların satın alım gücünü düşürür ve o paralara sahip olan insanların haklarını yemiş veya istimlak etmiş olur, hem de bir nevi "*gölge para*", "*imitasyon*", "*sahte para*" veya "karşılıksız para" statüsünde olurlar.

Net olarak ifade etmek gerekirse, para basılmasına vesile olması gereken tek ve en önemli unsur, "gerçekleştirilmiş" mal ve hizmetlerdir. Dolayısıyla para basmaya ne Merkez Bankaları ne de ticari bankalar karar verebilir. Ancak günümüzde ne yazık ki bu temel kurala ne Merkez Bankaları ne de ticari bankalar (kredi vermek suretiyle kaydi para basarken) dikkat etmektedir.

Bu anlattıklarım doğrultusunda parayı, *rehinli bir alacak belgesi* gibi de tanımlayabiliriz. Önceden gerçekleşmiş bir mal ve hizmet takasının değersel fark tutarından meydana gelmiş ve o fark tutar kadar bir alacağı belgelemiş, rehin olarak da saklanmasını garanti altına almış bir değerli kâğıt. O kâğıdı elinde bulunduran, rehinlenmiş olan o alacak üzerinde hak sahibi olur ve onun üzerinde tasarruf yapabilir. Dolayısıyla bu şekilde oluşmuş tüm paralar pazarda (piyasada) bugüne kadar aynı şekilde oluşmuş diğer paralar arasında bir pay oluşturur. Bu pay da bir diğer şekilde ifade edersek, aslında bu paraların oluşumunda bugüne kadar gerçekleştirilmiş mal ve hizmetler üzerinde bir pay veya hak sahibi olmak anlamına gelir.

Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere para, reel ekonominin işleyişini hızlandıran, kolaylaştıran ve basitleştiren bir araç olmakla beraber reel ekonomiyle direkt ilişkilidir. Reel ekonomiye bağımlı olmayan bir finansal ekonomi olamaz (Huber, 2016, s. 62). Ancak finansal ekonomiye bağımlı olmayan veya ihtiyaç duymayan bir reel ekonomi ilkel dahi olsa düşünülebilir (Huber, 2016, s. 62). Dolayısıyla paranın kullanılmadığı bir reel ekonomi takas sistemiyle işleyişi yavaş dahi olsa var olabilecektir. Ancak günümüz teknolojisiyle bu durum yavaş ve ilkel bir şekilde değil, istenildiği takdirde optimum şekilde çözülebilecektir.

Bu başlık altında son olarak günümüzdeki para sistemiyle ilgili bir konuyu da bir örnek üzerinden paylaşmakta fayda görüyorum. İnsanın bedensel kütlesi, ölçülebilen kantitatif (nicelik bakımından, yani azlık ve çokluk noktasında ifade edilebilen) bir özelliktir. Kütlenin ölçümü örneğin kilogramla yapılabilir. Ancak insanın kütlesi dünya üzerinde de, ay üzerinde de aynı olmakla beraber, insanın kütlesinin kilogramla ağırlığı dünyada aydan yaklaşık 6 kat fazladır. Bunun sebebi ise dünyadaki yerçekimi yani gravitasyon ile ayda bulunan yerçekimi arasındaki farktır. Buradan yola çıkarsak, parayı basan ve tedavüle süren kurumların finansal gücü

ve varlığı (yani gravitasyon), o paranın değerini (yani kaç kilogram olduğunu) oluşturan en temel ögelerden biriyse, *nasıl oluyor da Merkez Bankalarının tedavüle sürdüğü madeni para ve banknotların değeri yani satın alım gücü, bir ticari bankanın dijital ortamda kredi vermek suretiyle bastığı ve tedavüle sürdüğü kaydi parayla (gerçek paranın yansıması) aynı seviyede oluyor?* Bu durumda ticari bankalar, Merkez Bankalarıyla aynı seviyede bir finansal ve bilançosal güce, yani reytinge (değerleme seviyesine) sahip olmuş olur. Yani ay ile dünyanın yerçekimi eşitmiş gibi düşünülür. Ama bu nasıl olabilir? Bir tarafta ülkelerin sahibi olduğu Merkez Bankaları, diğer tarafta ticari bir işletme olan ve o ülkenin sadece bir parçası olan ticari bir banka. Bilançoları bile aynı değerde değil. Biri bankaların bankası diye adlandırılan Merkez Bankası, diğeri ise sadece ticari bir banka. Merkez Bankalarının bastığı banknotların ve tedavüle sürdüğü madeni paranın bir nevi bir yansıması olarak atfedebileceğimiz, ticari bankaların dijital ortamda kendi elektronik hesapları çerçevesinde oluşturduğu kaydi para, banknot ve madeni paralarla aynı değerdeymiş ve aynı alım gücüne sahipmiş gibi kullanılır. Kaydi para ticari bankaların borcu statüsündeyse ve onun değerini o ticari bankanın finansal veya bilançosal gücü belirlemeliyse, diğer taraftan da banknot ve madeni paralar da Merkez Bankaları'nın borcu statüsündeyse ve onların da değerini ilgili Merkez Bankaları'nın finansal veya bilançosal gücü belirlemeliyse, o zaman içinde bulunduğumuz sistemde Merkez Bankaları ile ticari bankalar aynı finansal ve bilançosal güce sahipmiş gibi gösterilmektedir. Çünkü bugün geçerli olan sistemde banknot ve madeni paraların yansıması niteliğinde olan kaydi para, yansıması olduğu banknot ve madeni paralar kadar değerli sayılmakta ve o içerikte piyasada kullanılmaktadır. Bu da temel olarak büyük bir yanlıştır.

4. GÜNÜMÜZ PARA SİSTEMİ VE BUNA BAĞLI OLARAK KAYDİ PARA SİSTEMİNİN TEMEL SORUNLARI

Günümüz bankacılık ve para sistemi temel olarak önemli bazı ayrıcalıklara ve imtiyazlara sahiptir. Bunlardan birincisi, birebir karşılığı olmadan dijital ortamda elektronik para üretimi yapabilmeleri, ikincisi ürettikleri parayı faiz karşılığında kredi olarak verebilmeleri, üçüncüsü ise Merkez Bankalarının devleti finanse edebilmesine yasak getirilmiş olmasından dolayı kamu borç senetlerinin (yani devletin borçlanmasının) sadece ticari bankacılık sistemi veya özel finans kurumları üzerinden yapılabiliyor olması.

Bu ayrıcalıklar vatandaşın, hatta birçok üst düzey bürokrat veya yöneticinin dahi bilmediği, basın veya medya kuruluşlarında da neredeyse hiç gündem yapılmayan konulardır. Bu sebeptendir, ki insanın aklına otomatik olarak bu ayrıcalıkların sanki ustalıkla gizlendiği ihtimali gelmektedir. Aslında bu detaylar resmiyette neredeyse gri bölgedir. Ne parlamentolar ne hükümetler ne de devletin bankacılıkla ilgilenen üst kurulları bu konuda mesai harcamış ve karar almıştır. Herkes "Böyle geldi, böyle gider" felsefesiyle konuya bakmış, sistemi detaylarıyla inceleyip reforma ihtiyaç duyup duymadığını irdelememiştir. Oysa ki hepimiz bu para sistemi içerisinde yaşıyoruz, sistemin bir parçasıyız ve bu sistemin maliyetlerini taşıyoruz.

Vatandaşlar olarak bizler farkında olmadan para sistemine ve ticari bankalara her şeyimizi devretmiş bulunuyor ve onlara gerek hayatımızda alın teriyle bir araya getirdiğimiz tasarruflarımızı, gerekse geleceğimizin temelini oluşturacağına inandığımız yatırımlarımızı emanet ediyoruz. Bu sebepten dolayıdır, ki içinde bulunduğumuz günümüz para ve bankacılık sistemini çok iyi anlamalı ve tanımalıyız.

4.1. Kısmi Rezerv Bulundurmaya Dayalı Kaydi Para Sistemi (Fractional Reserve Banking)

Önceki bölümlerde ticari bankaların kredileri nasıl verdiğini, farklı para biçimlerinin piyasada kullanıma nasıl sürüldüğünü, Merkez Bankalarının ve ticari bankaların parayı kullanıma sürerken üstlendiği rolleri, kaydi paranın nasıl oluştuğunu ve bu konularla ilişkili tüm çerçeveyi anlatmaya çalıştım. Bu bölümde kısmi rezerv bankacılığını kısaca özetlemeyi amaçlamaktayım.

Dijital ortamda elektronik olarak ticari bankalar nezdinde oluşturulan hesaplar, bir taraftan günlük hayatımıza özellikle ödemeler ve para transferleri noktasında büyük kolaylıklar getirdi, diğer taraftan bankaların hesaplarda yatan tutarların misliyle üzerinde krediler verebilmesine veya başka finansal operasyonlar yapabilmesine imkân tanıdı. Önceki başlıklar altında açıkladığım gibi, kısmi rezerv bulundurmaya dayalı kaydi para ve bankacılık sistemi çerçevesinde misliyle yapılan bu kredilendirme veya benzeri diğer işlemlerde kullanılan katsayılara "kredi çarpanı" veya "para çarpanı" denilmektedir (Huber Joseph, 2016, s. 42). Buradan yola çıkarak günümüz sistemi içerisinde "katlı/çarpanlı para emisyonu" veya "katlı/çarpanlı para üretimi" gibi terimler kullanılmaktadır (Huber Joseph, 2016, s. 42).

Katsayılı veya çarpanlı bu sistem sayesinde de dijital ortamda elektronik hesapları yöneten ticari bankalar, bünyelerinde taşıdıkları dijital hesapların sadece küçük bir "kısmını" veya "parçasını" Merkez Bankasına rezerv olarak zorunlu karşılık göstermek suretiyle, misliyle kredi mevduat hesapları yönetebilmektedir (Huber Joseph, 2016, s. 42). Bundan ötürü de bu sistem "kısmi rezerv sistemi" olarak adlandırılmaktadır. Yani sistemde Merkez Bankası tarafından üretilmiş nakdi para karşılığında ticari bankalar tarafından dijital ortamda misliyle üretilmiş kaydi para bulunmaktadır.

Bankacılık Sisteminin Kaydi Para Yaratma Süreci
(İlk Mevduat 100 TL, Zorunlu Karşılık Oranı % 20,
Geri Dönüş Oranı % 100)

Yatırılan Mevduat	Zorunlu Karşılık Miktarı	Kredi Miktarı
100	20	80
80	16	64
64	12,8	51,2
51,2	10,2	41
500	100	400

Kaynak: Prof. Dr. Nazım Öztürk, Para Banka Kredi, s. 60.

Kısmi rezerv sistemine bir örnek olması açısından aşağıdaki tabloyu baz alırsak, 2011 yıl sonu itibariyle Almanya'da ticari bankaların kasalarında tuttuğu nakit (16 milyar Euro), yönettikleri kaydi paranın (1.170 milyar Euro) sadece % 1,4'leri seviyesindeyken, Merkez Bankaları bünyesinde tuttukları kullanılabilir rezervleri (1,3 Miyar Euro) % 0,1'ler seviyesindedir (Huber Joseph, 2016, s. 43). Bu oranlamalar dünyanın birçok ülkesinde Almanya'dan çok da farklı değildir.

Çarpan ve Kısmi Rezerv Oranlarıyla Karşılaştırmalı Para Hacmi **Almanya 2011 (Milyar €)**			
	Toplam	Çarpan	Kısmi Oran
1 = Merkez Bankaları bünyesinde tutulan kullanılabilir rezervler	1,3		
2 = Kullanıma açık olmayan zorunlu karşılıklar	53,2		
3 = Rezerv mevduatlar (Alacaklar)	54,5		
4 = Ticari bankaların kasalarında tuttukları nakit toplamı	16		
5 = 1 + 4 (Kullanılabilen ödenebilir toplam rezervler)	17,3		
6 = Halk arası dolaşımda olan nakdi para	210		
7 = 4 + 6 (Toplam nakdi para)	226		
8 = 1 + 7 (M0)	227		
9 = Ticari Banka Kaydi Parası	1.170	73 x Ticari bankaların kasalarında tuttukları nakit toplamı (4) 900 x Merkez Bankaları bünyesinde tutulan kullanılabilir rezervler (1) 69 x Kullanılabilen ödenebilir toplam rezervler (5)	% 1,4 % 0,1 % 1,5
10 = M1	1.383	80 x Kullanılabilen ödenebilir toplam rezervler (5)	% 1,25
11 = M2	2.106	122 x Kullanılabilen ödenebilir toplam rezervler (5)	% 0,82
12 = M3	2.207	128 x Kullanılabilen ödenebilir toplam rezervler (5)	% 0,78

Kaynak: Huber Joseph, Monetaere Modernisierung, 2016, s. 25

Buradan da kolaylıkla anlaşılacağı üzere, müşterilerinin ciddi bir oranının mevduatta yatan veya vadesiz hesapta duran bakiyelerini ani bir şekilde nakit olarak istemesi durumunda "*batmayacak*" veya "*iflas etmeyecek*" ticari banka neredeyse bulunmamaktadır.

Durumu sizlere basit dille anlatmaya çalışayım. Bugün bir ticari bankaya gitseniz ve vadesiz hesapta yatan, dijital bankacılık hesaplarınızda internet üzerinden bol sıfırlı olarak görebildiğiniz bir meblağı nakit olarak çekmek istediğinizi söylediğinizde, banka (şayet o anda şubede yeterli nakit para yoksa) size birkaç saat sonra gelmeniz durumunda nakit paranızı verebileceğini beyan eder. Neredeyse hepimiz bu durumda bankanın güvenlik sebebiyle bu nakdi şubesinde bulundurmak istememesini temel sebep olarak görürüz. Pek tabii ki sebeplerden biri de budur. Ancak asıl sebep "kısmi rezerv sisteminin" işleyişinden kaynaklanmaktadır. Yani yatırdığınız para misliyle başka işlemlerde (örneğin kredi vermek için) dijital ortamda kaydi para üretimine teminat sebebiyle zorunlu karşılık olarak kullanılmıştır. Şayet şubeye değil de ilgili bankanın genel merkezinde bulunan merkez şubeye giderek nakit para çekmek istediğinizi beyan ederseniz ve çok zengin olduğunuz için ilgili bankanın merkez ve şubelerinin kasalarında mevcut olan nakitten daha fazla bir nakit talep ederseniz, banka sizi bekletip talep ettiğiniz tutarı diğer bankalardan veya Merkez Bankasından borç almak suretiyle temin edip verecektir. Dolayısıyla aynı işlemi bir anda tüm mevduat sahiplerinin yaptığını düşündüğünüzde yukarıda yazdığım gibi banka bu nakdi muhtemelen temin edemeyeceğinden iflas edecek ya da geçici olarak kepenk kapatması söz konusu olacaktır. Bunun temel sebebi, ticari bankalar bünyesinde elektronik ortamda dijital olarak tutulan kaydi para miktarına karşılık gelecek nakdi paranın piyasada bulunmamasıdır.

Bu noktada denebilir ki, kısmi rezerv sisteminin doğasından ötürü yatırdığımız mevduatlar yatırılan bankada nakit olarak beklememektedir. Bu durum birkaç yıl önce Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Devletinde nakit krizine ve bankaların önünde parasını almayı bekleyen müşterilere sebebiyet verdi. Kısmi rezerv oranı düştükçe bu risk artarken, ilgili oran yükseldikçe bu risk azalır.

1929 yılında meydana gelen büyük buhran döneminde zorunlu karşılık olarak baz alınan kısmi rezerv oranının % 10'lar seviyesinde olduğu düşünüldüğünde, günümüzde birçok ülkede baz alınan % 1-2 seviyelerinin nasıl bir risk oluşturduğunu hayal gücünüze bırakıyorum (Huber Joseph, 2016, s. 43). Bankacılık sisteminin bu durumu devam ettirmeye çalışmasının ardındaki tek argümanı veya dayanağı, nakit kullanmamaya alışmış olan müşteriler, dolayısıyla da nakit kullanım oranının düşüklüğüdür. Bu alışkanlıktan dolayı bankalar kendi istatistiki hesaplamalarına göre nakit çekme oranını baz alarak bu oranı aşmayacak şekilde kasalarında nakit para bulundururlar. Geriye kalan her türlü işlemi mümkün olduğunca dijital ortamda hallettirmeye çalışır, müşterilerini dijital ortamı kullanmaları için motive ederler.

Avrupa Birliğinde kısmi rezerv oranı yaklaşık % 2,5'lar seviyesinde seyreder, hatta İngiltere ile Finlandiya hariç İskandinav ülkelerinde zorunlu karşılık oranı kullanılmaz (https://www.dropbox.com/s/vv1sadgagcvzah0/Doppelkreislauf%20Reservebanking%20-%20Jan%202017.pdf?dl=0 , s. 16).

Kısmi rezerv bulundurmaya dayalı kaydi para sistemine eleştirel bakan ekonomistler bu modelin bir para sisteminden ziyade *kredi genişlemesine yarayan bir para sirkülasyon sistemi* olduğunu ifade eder (Huber Joseph, 2016, s. 45).

Bankaların kredi vermek suretiyle para ürettiğini ancak bugün söylüyoruz. Oysa ki Macload, 1889 yılında yazdığı kitabında "bankalar para kabul eden veya kabul ettikleri parayı kredi

olarak veren kurumlar *değil,* aslında kredi vermek için *para üreten kurumlardır*" şeklinde ifade etmiş ve bankaların para ürettiğine, bu suretle de kredi verdiğine dikkat çekmiştir (Macload, 1889, s. 594).

Yapılan bir diğer temel eleştiri de, günümüzde neredeyse sınırsızca üretilen kaydi para ve buna dayalı kredilendirme sonucunda Merkez Bankalarının para hacmi üzerindeki söz sahipliğinin negatif etkilenmesidir.

Günümüz bankacılık sistemiyle ilgili en güzel özeti 2003 ile 2013 yılları arası İngiltere Merkez Bankası başkanlığı görevini yürütmüş Mervyn King yapmıştır diyebiliriz (http://sgfm.elcorteingles.es/SGFM/FRA/recursos/doc/ AGORA/220802394_54 2018121416.pdf, s.1): "Günümüz bankacılık sisteminin organizasyonu, olabilecek alternatifler arasında en kötüsüdür."

Benzeri bir görüşe sahip olan diğer bir kişi de 2006-2012 yılları arasında İspanya Merkez Bankası Başkanlığı görevinde bulunmuş olan Miguel Fernández Ordóñez'dir (http://sgfm.elcorteingles.es/ SGFM/FRA/recursos/doc/ AGORA/220802394_54 2018121416. pdf , s. 2): "Günümüz ticari bankalarına tanınmış olan kaydi para üretme ayrıcalığı bankacılık sistemimizin en kırılgan yanıdır ve bu durumun değiştirilmemesinin veya bu konuyla alakalı gerekli, istisnai, regüle edici düzenlemeler getirilmemesi durumunda, yıkıcı bir bankacılık krizi olacağı kesindir."

4.2. Ticari Bankaların Kaydi Parasıyla İlgili Tespitler

Giriş bölümünde ifade ettiğim gibi, kullanımda olan paranın yani "alım gücü"nün % 90'ını ticari bankaların ürettiğini kaydi paralar oluşturmaktadır.

Southampton Üniversitesinde bankacılık eğitimi veren Ekonomist Richard Werner, 2012 yılında Frankfurt'ta bin kişi üzerinde

bir anket yaptırmıştır ve bu ankette aşağıdaki soru sorulmuştur (Mayer ve Huber, 2014, s. 53):

"Parayı kim üretir ve dağıtır?"

Ankete katılanların % 84'ü Merkez Bankalarının veya hükümetin parayı ürettiğini, bastığını veya dolaşıma çıkardığını ve bunu kimin alacağına karar verdiğini düşünmektedir.

Bir diğer soru ise aşağıdaki şekilde yöneltilmiştir (Mayer ve Huber, 2014, s. 54):

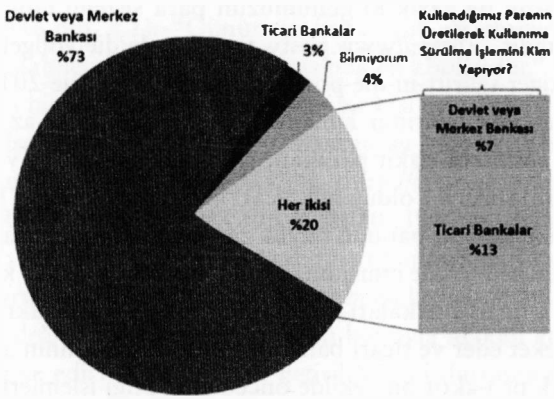
"*Paranın çoğunun devlet organları tarafından değil de özel ve aynı zamanda da kazanç odaklı şirketler tarafından üretildiği ve dağıtıldığı bir sistemi onaylar mısınız?*"

Katılımcıların % 90'ı "*Hayır, bunu istemiyoruz*" diye yanıt vermiştir. Ancak ne yazık ki günümüzün para sistemi tam da böyle çalışmaktadır (http://www.postwachstum.de/die-vollgeldreform-ein-wichtiger-schritt-in-die-postwachstumsokonomie-20130317).

Merkez Bankalarının kullanımdaki paranın çok az bir miktarından (yalnızca nakit paradan, yani banknotlardan ve madeni paralardan) sorumlu olduğunu, ticari bankaların ürettiği kaydi paranın kullanımdaki paranın büyük bir kısmını oluşturduğunu önceki bölümlerde ifade etmiştim. Bu durumdan dolayıdır ki Merkez Bankaları, ticari bankaları refinanse etmekte olup reaktif (sonradan) hareket eder ve ticari bankaların reel ekonominin asıl aktörleri olarak pro-aktif bir şekilde önceden yaptığı işlemleri seyreder ve neticelerine yönelik sonradan sahne arkasından adaptasyon rolü üstlenmeye çalışır. Yani ticari bankalar ilk önce piyasaya krediyi verir, daha sonra Merkez Bankaları bünyesinde ihtiyaç duyulan zorunlu karşılık olacak rezervlerini temin ederler. Dolayısıyla Merkez Bankaları hiç pro-aktif olmaz, reaktif olmak zorunda kalır (https://www.dropbox.com/ s/vv1sadgagcvzah0/Doppelkreislauf%20Reservebanking%20-%20Jan%202017.pdf?dl=0, s. 8).

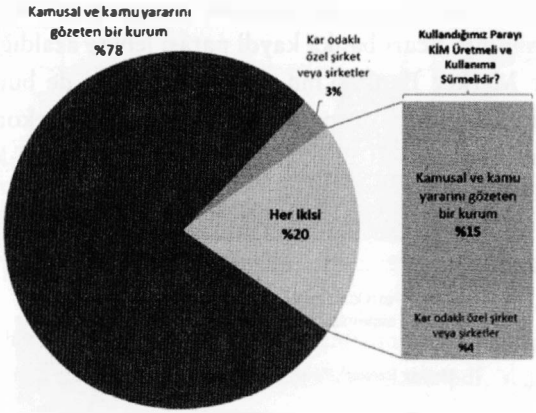
Parayı üretip kullanıma süren kurumun kim olduğuna dayalı İsviçre Zürih Üniversitesinde yapılmış olan bir diğer anketle Eko-

nomist Richard Werner'in 2012 yılında Frankfurt'ta yaptığı sonuçlar teyit edilmiştir (https://www.vollgeld.de/geldsystem/). Ankete katılanların yaklaşık % 75'i paranın Merkez Bankaları veya devlet tarafından üretilerek piyasada kullanıma sürüldüğünü düşündüklerini belirtmişlerdir (https://www.vollgeld.de/ geldsystem/). Ancak bu durum gerçeği yansıtmamaktadır. Kullanımdaki paranın sadece çok küçük bir oranının Merkez Bankaları tarafından üretildiği günümüzün bir gerçeğidir. Ticari bankaların kullanımdaki paranın çok büyük bir çoğunluğunu ürettiği gerçeğini ise ankete katılanlardan sadece % 13'ü bildiğini belirtmiştir (https:// www.vollgeld.de/geldsystem/).

Kaynak: http://www.newsletter-webversion.de/?c=0-8at1-qhz65-n4d

Yine aynı ankette katılımcılara parayı kimin üretmesini tercih ettikleri sorulmuştur. Bu soruya verilen cevap aşağıdaki şemadan da görüleceği üzere % 78 oranında İsviçre Merkez Bankasıyken, % 4 + % 3, yani % 7'si kâr amacı güden özel müesseselerden yana olmuştur (https://www.vollgeld.de/ geldsystem/).

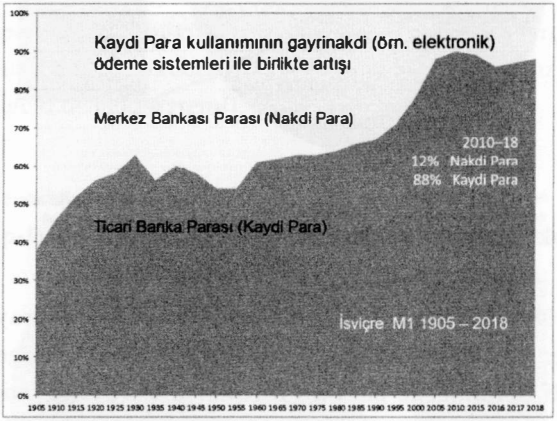
Kaynak: http://www.newsletter-webversion.de/?c=0-8at1-qhz65-n4d

Günlük dilde ticari banka hesaplarında yatan paraya "nakit para" denilse de, aslında bu paranın nakit anlamına gelmediğini önceki bölümlerde paranın formlarını ve üretiliş biçimlerini anlatırken detaylı bir şekilde açıklamıştım. Ticari banka hesaplarında elektronik ortamda tutulan para gerçek anlamda ticari banka kaydi parasıdır ve banknot veya madeni para statüsünde değildir.

Ancak günümüzde alışkanlıklarımız gereği ve de kolaylık açısından birçoğumuz banknot veya madeni para taşıyarak ödemelerimizi yapmak yerine banka kaydi parasını kullanarak yapıyoruz.

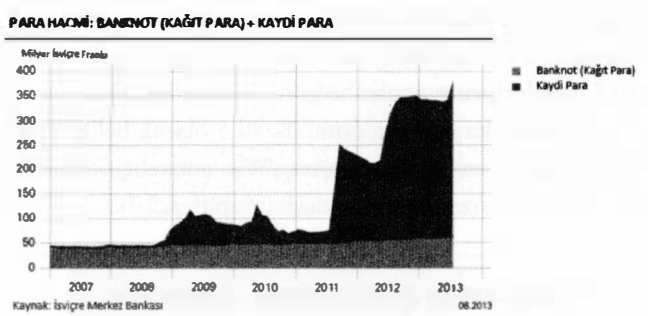
Özellikle 1920-1960 yılları arasında giderek artan ticari banka kaydi parası kullanmak suretiyle ödeme yapma alışkanlığı banknot ve madeni para kullanımına negatif etki etmiştir. Şimdilerde ise nakit para kullanımı her ülkede farklı olmakla beraber bazı ülkelerde toplam para hacminin % 1-2'ler seviyesine düşmüştür.

Para hacmi içerisinde nakit paranın (banknot ve madeni paranın) kullanımının ticari banka kaydi parası lehine azaldığını gösteren İsviçre Merkez Bankası'nın aşağıdaki grafiği de bunu açıkça ortaya koymaktadır (http://www.postwachstumsoekonomie.de/wp-content /uploads/2013-01-30_Huber-Vollgeld-und-Monetative.pdf, s. 9).

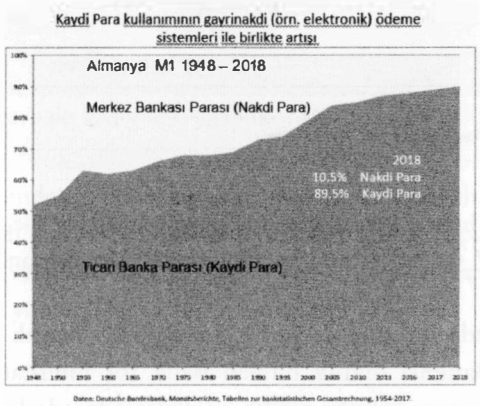
Kaynak: Schweizer Nationalbank, Historische Zeitreihen, Nr.1, Şubat 2007, 1.3, 2.3 – Monatshefte (Eylül 2015), Tab. B2.– Seither SNB Datenportal https://data.snb.ch/de/topics/snb#!/cube/snbmonagg.

Yukarıda belirtilen İsviçre para hacmiyle ilgili durumu destekleyici diğer bir kaynak da İsviçre Merkez Bankası Enflasyon Analizleri Direktörü Carlos Lenz'in 7 Eylül 2013 tarihli Zürih'te yapmış olduğu bir sunumdan aldığım aşağıdaki grafiktir. Bu grafik üzerinde de kaydi paranın nakit paraya oranla artışını görmekteyiz.

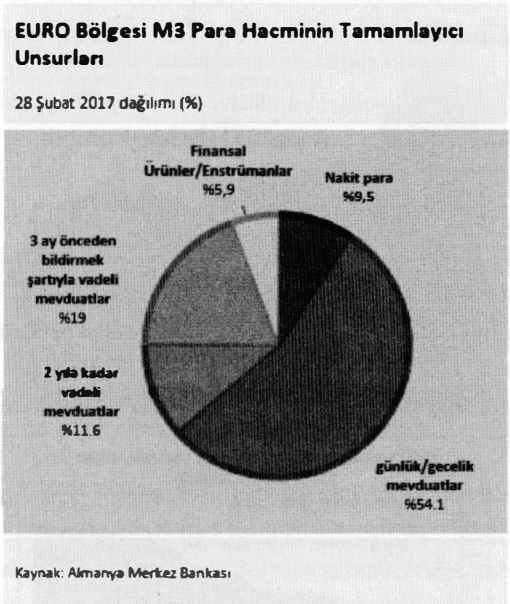
Kaynak: https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/img/Wie_entsteht_Geld/ICONOMIX-Fachtagung2013_Folien_Lenz.pdf, s. 13

İsviçre'dekine benzer bir durum Almanya'da da karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda Alman Merkez Bankası'nın 1948-2018 yılları arasında nakdi para ve kaydi para kullanımının gelişimini gösteren grafikte ticari bankaların kaydi parasının Merkez Bankası nakdi parasına oranla ne kadar ciddi bir oranda arttığını net bir şekilde görebiliyoruz.

Kaynak: Almanya Merkez Bankası, Aylık Raporlar, Banka İstatistikleri Toplam Hesaplamaları 1954-2017

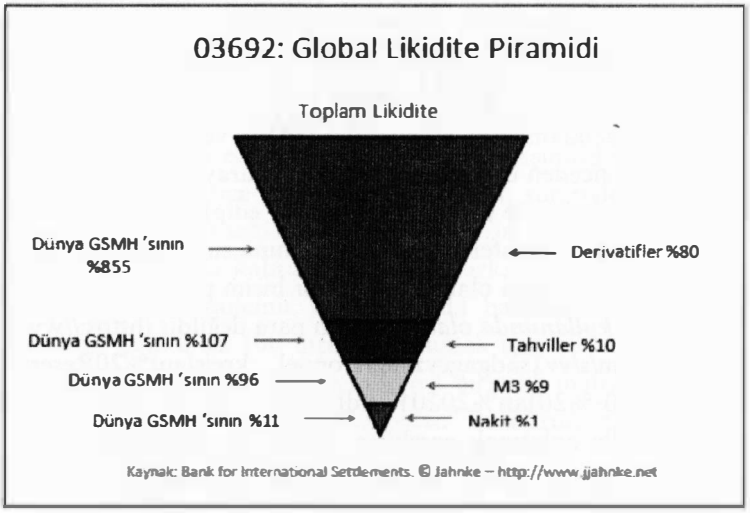
Nakdi para ve ticari banka kaydi paraları arasındaki durum Avrupa Birliği'nde de farklı değildir. Alman Merkez Bankası'nın 28 Şubat 2017 tarihli durum analizine göre Avrupa Birliği'nde nakit para oranı % 9,5 iken, kaydi para oranı % 90,5 olarak belirtilmiştir (https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/img/Wie_entsteht_Geld/2017_04_geldschoepfungsprozess_Dt_Bundesbank.pdf, s. 17).

Kaynak: https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/img/Wie_entsteht_Geld/2017_04_geldschoepfungsprozess_Dt_Bun desbank.pdf, s. 17

Bu konuda en çarpıcı veri olan ağırlıklı olarak Uluslararası Ödemeler Bankası olarak bilinen Bank for International Settlements'ın ve www.jjahnke.net/'in analizlerinden derlenerek ortaya çıkarılan aşağıdaki şema global likidite durumunu açıkça ortaya koymaktadır (http://www.finanzkrise-politik.de/ finanzsystem_

druckansicht.html). Bu verilere göre dünya üzerindeki toplam nakit para oranı sadece % 1 iken, suni likidite olarak adlandırılabilecek kaydi para bazlı likidite % 99'lar mertebesindedir. Bu şemada görülen asıl vahamet ise kaydi para bazlı derivatifler olarak adlandırılan finansal türev enstrümanların dünyanın gayrisafi milli hasılasının 8,55 katı büyüklüğünde oluşudur.

Kaynak: http://www.jjahnke.net/wochenbuch3.html

Bu bölümde derlemeye çalıştığım bilgiler doğrultusunda, ticari banka kaydi parasının Merkez Bankalarının nakit parasını çoktan solladığını ve ekonomilerin direksiyonunu eline geçirdiğini söylemek hiç de yanlış olmayacaktır.

4.3. Kredi Vermek ve Kaydi Para Üretimi Aynı İşlemdir!

Ticari bankaların kaydi para üretmesini kredi vermek suretiyle yaptığını defalarca belirtmiştim. Yani kredinin verilmesi ve kaydi paranın üretilmesi aynı işlem çerçevesinde ve birbirine paralel olarak gerçekleşmektedir. Bundan dolayı kaydi parayı "borç para" olarak da tanımlayabiliriz (https://www.dropbox.com/s/vv1sadgagcvzah0/Doppelkreis lauf%20Reservebanking%20-%20Jan%20 2017.pdf?dl=0, s. 4). Kaydi paranın nasıl oluştuğunu da önceki bölümlerde açıklamıştım. Bu metotlardan biri ve en önemlisi, ticari bankaların önceden üretilmemiş bir birim parayı kredi vermek suretiyle bir anda üretip (bir nevi yoktan var edip) krediyi alan müşterinin hesabına transfer ederek kullanımına sunmasıdır. Bu kredi işlemi sırasında, kredi olarak verilen bir birim para *daha önceden üretilmiş ve kullanımda olan* bir birim para değildir (https://www. dropbox.com/s/vv1sadgagcvzah0/Doppel kreislauf%20Reservebanking%20-%20Jan%202017.pdf?dl=0, s. 4). Bu durumu daha basit bir dille anlatmak gerekirse: Bizler bir arkadaşımıza borç veya kredi istediği zaman, alnımızın teriyle önceden kazanmış olduğumuz ve daha önceden üretilmiş (yani kullanıma çok önceden sürülmüş olan) 100 birim parayı verirken, ticari bankalar sadece bulundukları ülkede geçerli olan zorunlu karşılık miktarı kadar bir tutarı Merkez Bankasına yatırıp geriye kalan tutarı "yoktan var eder" gibi o anda para olarak üretip müşteriye kredi olarak vermektedir. Bu durum çarpan etkisiyle arttırılmış kaydi para üretimini tetiklemektedir. Zorunlu karşılık oranı % 1 ise, kalan 99 birim para "yoktan var" edilmektedir ve kredi olarak verilmek için üretilmekte ve dolayısıyla da dolaşımdaki para miktarını direkt olarak arttırmaktadır. Yani bizler sadece bugüne kadar kazandığımız paralar üzerinde tasarruf edebilirken, ticari bankalar *kazanmadıkları* parayı, "yoktan var etmek" suretiyle üretip kazanmış

gibi kredi verebilmekte ve verdikleri kredinin tamamı üzerinden de faiz işletebilmektedirler. Bu durum, bankacılık sektörüne tanınan ve İspanya Merkez Bankası eski başkanı Miguel Fernández Ordóñez'in "imtiyaz" şeklinde adlandırdığı haksız rekabet durumunu oluşturmaktadır.

Yukarıda verdiğim örneği biraz daha açıp şu şekilde ifade etmek yanlış olmaz: Bankalar 100 birim kredi verirken, verdikleri bu 100 birim içerisinden ilgili bankanın bulunduğu ülkenin zorunlu karşılık oranı kadar (örneğin 1 birim) maliyete katlanırken (yani sadece 1 birimi finanse ederken ve kalan 99 birimi kazanmadan, yoktan var ederken), bizler bir arkadaşımıza borç vermek istediğimizde ilk önce 100 birimi kazanmak suretiyle *tamamının* cebimizde olmasını sağlamak (yani 100 birimin tamamını finanse etmek) durumunda kalırız. Dolayısıyla arkadaşınızdan faiz dahi almış olsanız, kazancınız her durumda bankadan daha düşük olacaktır. Çünkü siz 100 birimi kazanmak için 100 birimlik efor maliyetine katlanırken, banka sadece 1 birimlik maliyete katlanır. Geriye kalan kısmını "yoktan var eder." Bu durum da biraz önce ifade ettiğim gibi haksız rekabete sebep olur.

Hatırlarsanız, Kaydi Merkez Bankası Parasının üretilişi de Merkez Bankalarının ticari bankalara kredi vermesi suretiyle, aslında aynı kaydi ticari banka parası gibi, "yoktan var etme"yle gerçekleşiyordu. Merkez Bankası da daha önceden üretilmemiş bir parayı yoktan var etmek suretiyle üretiyordu. Dolayısıyla ticari bankalar kaydi para üretmeleri vesilesiyle bir nevi *Merkez Bankası statüsü* kazanmış oluyor. Ancak aradaki temel fark, Merkez Bankasının genel itibariyle devletin bir kurumu olması sebebiyle *kamu yararını gözetme* zaruretinin olması, ticari bankalarının ise tek hedefinin hissedarlarına, yani banka sahiplerine para kazandırma hedefinin olmasıdır.

Ticari bankaların para üretmesi her türlü kredi işleminde gerçekleşmektedir. İster konut kredisi versinler, ister sanayi finansma-

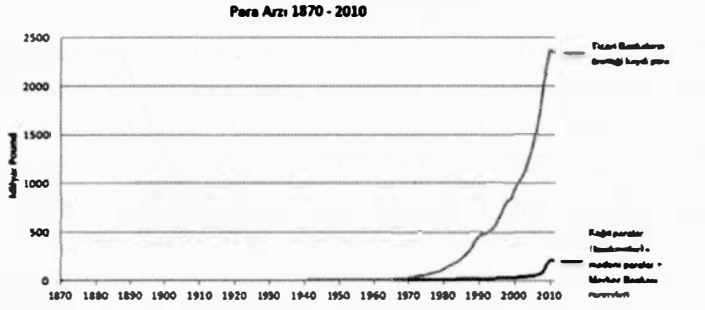
nı yapsınlar, ister çok küçük tutarlı tüketici kredileri versinler. Her durumda kaydi para üretmiş olurlar.

Bankaların kaydi para üretmesi son yüzyılın bir icadı değildir. Bu durum çok öncelerde de söz konusuydu ve yine günümüzdeki gibi krediye dayalı üretiliyordu. 1830'larda gelir maksimizasyonu için bankalar kâğıt kaydi paralarla kredilendirme işlemi gerçekleştirirken, günümüzde elektronik kaydi paralarla aynı işlem yapılıyor (http://positivemoney.org/how- money-works/how-did-we-end-up-here/). Teknoloji değişti, ama sistem ve arkasındaki mantık aynı kaldı. O dönemlerde ticari bankalar tarafından kredi vermek suretiyle üretilmiş paranın miktarı o kadar artmıştı ki, bunun sonucu olarak ekonomi altüst olmuş ve Bank of England bankacılık sektörünü kurtarabilmek için Fransa'ya o dönemin parasıyla 2 Milyon Pound değerinde altın borçlanmıştı (http://positivemoney.org/how-money-works/ how- did-we-end-up-here/). Bunun üzerine 1844'te Bank Charter Act diye adlandırılan bir kanun devreye girmiş ve ticari bankaların para üretimi yasaklanmış, paranın üretimi sadece Bank of England'ın uhdesinde verilmiştir.

Bugün içinde bulunduğumuz durum da o dönemlere çok benzemektedir. Gerek kullanımda olan kaydi paranın yoğunluğu, gerekse ticari bankaların kredi vermek suretiyle kaydi para üretimiyle para hacmini belirler bir noktaya gelmiş olması. Tüm bunlar tarihin bir tekerrürü müdür acaba?

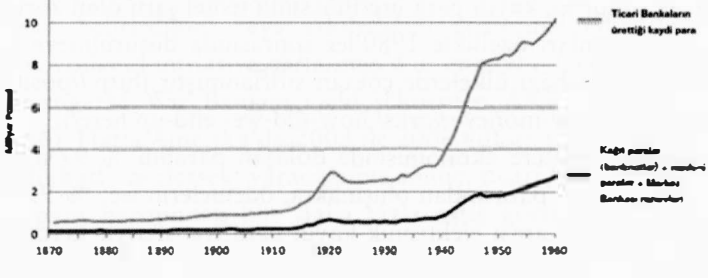
Bir diğer taraftan, günümüz teknolojisi sayesinde elektronik bazlı çalışabilen halihazırdaki para sistemi o günlere göre çok daha kolay kullanım imkânları sunduğundan, bugün ticari bankaların ürettiği ve kullanıma sürdüğü kaydi paranın ulaştığı oranlar inanılmaz boyuttadır.

Aşağıda gördüğünüz grafikte üstteki çizgi ticari bankaların İngiltere'de ürettiği kaydi parayı yansıtırken, aşağıda kalan çizgi devlet bazlı üretilen Merkez Bankası parasını göstermektedir.

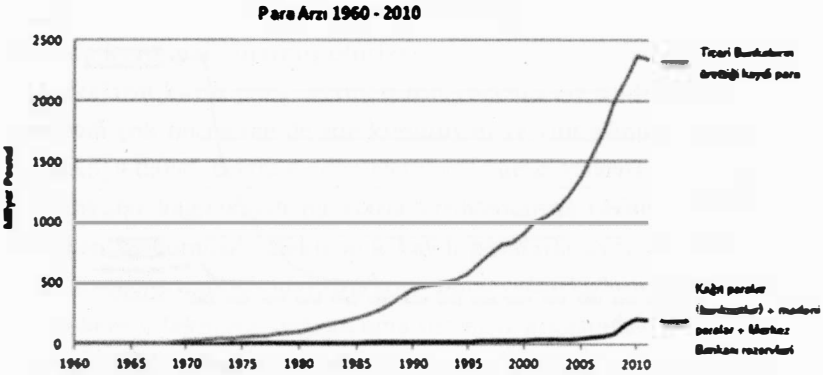

Kaynak: http://positivemoney.org/how-money-works/how- did-we-end-up-here/

Yukarıdaki çizelgeyi aşağıda olduğu gibi iki ayrı döneme ayırdığımız zaman ticari bankalarca üretilen kaydi para ile Merkez Bankasının ürettiği para miktarı arasındaki ilişki daha da belirginleşiyor. Aralarındaki makas ilk etapta 1940'lardan sonra, özellikle de 1980'ler sonrası muazzam bir şekilde ticari bankaların kaydi parası lehine açılmaya başlıyor.

Kaynak: http://positivemoney.org/how-money-works/how- did-we-end-up-here/

Kaynak: http://positivemoney.org/how-money-works/how-did-we-end-up-here/

Ticari bankaların kaydi para ürettiğini bilen kişilerin çoğu ticari bankaların ürettiği her birim kaydi paranın karşılığında yüksek bir oran zorunlu karşılık yatırdığını ve kaydi para üretiminin belirlenmiş bir nakdi varlığa dayalı olarak gerçekleştiğini, dolayısıyla da istenildiği anda bankacılık sektörü kaydi paraların ticari bankalar tarafından Merkez Bankası nakdi parasına (banknot veya madeni paraya) dönüştürülebileceğini düşünmektedir. Ancak gerçek şudur ki, kaydi para üretilmesinin temel şartı olan zorunlu karşılık oranları özellikle 1980'ler sonrasında düşürülmeye başlanmış, hatta bazı ülkelerde çoktan sıfırlanmıştır (http://positivemoney.org/how-money-works/ how-did-we- end-up-here/).

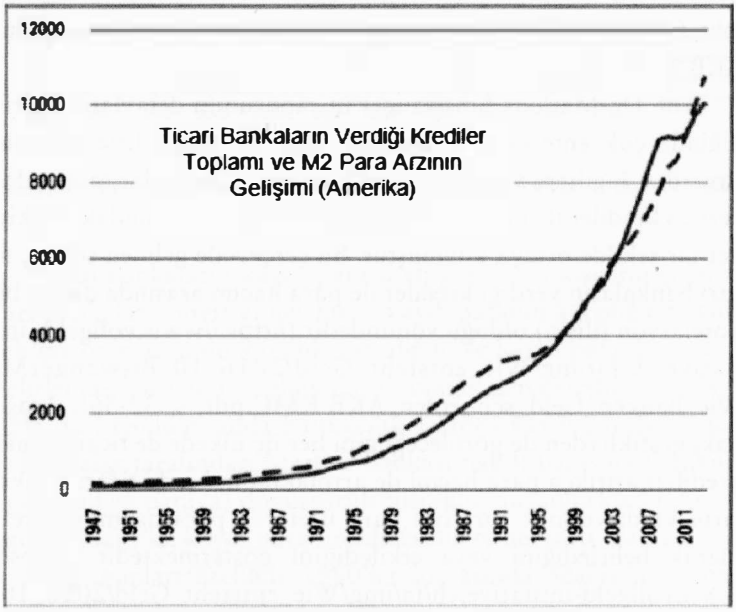
Bugün İngiltere ekonomisinde dolaşan paranın % 97'si ticari banka kaydi parasından oluşmakta, ödemelerin ise % 99,91'i ticari bankalar arası elektronik kaydi para transferiyle gerçekleşmektedir (http://positivemoney.org/how-money- works/how-did-we-end-up-here/).

Günümüz bankacılık sisteminde ticari bankaların toplumun geniş kesiminin bildiği gibi atıl tasarrufları toplayarak yatırım-

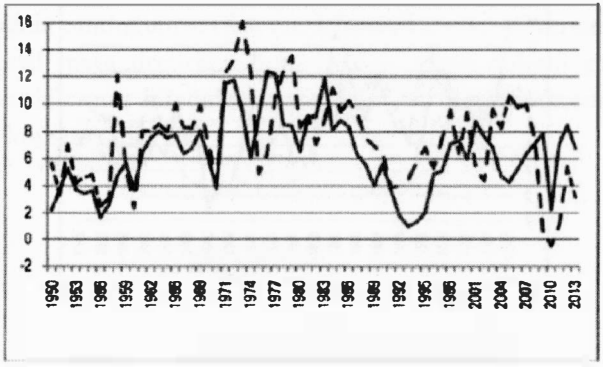
lara kanalize etmek adına aracılık yapan kurumlar olmadığını, bilinenin aksine "yoktan var edercesine" kredi vermek suretiyle para üretip kullanıma süren kurumlar olduklarını Prof. Dr. Mathias Binswanger'in Aargauische Kantonalbank (Aargau Kanton Bankası – İsviçre) adına 2012 yılında çıkarmış olduğu "Ticari Bankalar Nasıl Para Üretir" adlı raporunda gayet net bir şekilde görmekteyiz (https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/img/ Wie_entsteht_Geld/2016_10_BiswangerM_Wie_Banken_Geld_schoepfen_AKB-KMU.pdf, s. 12-19).

Prof. Dr. Mathias Binswanger'in raporunun detaylarına girildiğinde çok enteresan ve önemli tespitler yapabiliriz. Kendisi Amerika, İngiltere ve İsviçre nezdinde ticari bankalar tarafından verilen krediler ile ilgili ülkelerdeki para hacmi arasındaki ilişkiyi net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu çerçevede gelinen sonuç, ticari bankaların verdiği krediler ile para hacmi arasında direkt bir korelasyon (ilişki) olduğu yönündedir (https://www.vollgeld- initiative.ch/fa/img/Wie_entsteht_Geld/2016_10_BiswangerM_Wie_Banken_Geld_schoepfen_AKB-KMU.pdf, s. 32-36). Aşağıdaki grafiklerden de görüleceği gibi her üç ülkede de ticari banka kredileri arttıkça para hacmi de artmaktadır, bu da ticari bankaların kredi vermek suretiyle para üreterek para hacmini direkt olarak belirlediğini veya etkilediğini göstermektedir (https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/img/Wie_entsteht_Geld/2016_10_BiswangerM_Wie_Banken_Geld_schoepfen_AKB-KMU.pdf, s. 32-36). Hatta Amerika'da 2003 ile 2008 yılları arasındaki gelişimi dikkatli incelersek, varacağımız sonuç, ticari banka kredilerinin para hacminden bile daha fazla artış gösterdiği olacaktır. Bunu birçok finansal kurumun (Hedge Fonlar / Finansal Türev Ürünlerine Yönelik Fonlar) o dönemin çok makbul yatırım araçları olarak sayılabilecek ipoteğe dayalı kredilerden oluşan kâğıtları satın almalarına dayalı para hacminin azalışı şeklinde açıklayabiliriz (https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/img/ Wie_ents-

teht_Geld/2016_10_BiswangerM_Wie_Banken_Geld_ schoepfen_AKB-KMU.pdf, s. 32-36). Bu durumda da ticari bankaların verdiği krediler otomatik olarak para hacminden daha fazla artmış oluyor. Yani sanki ipotekli krediler geri ödenmiş ve bu vesileyle üretilmiş kaydi para tekrar ortadan kaybolmuş veya kullanımdan kalkmış gibi bir durum oluşuyor.

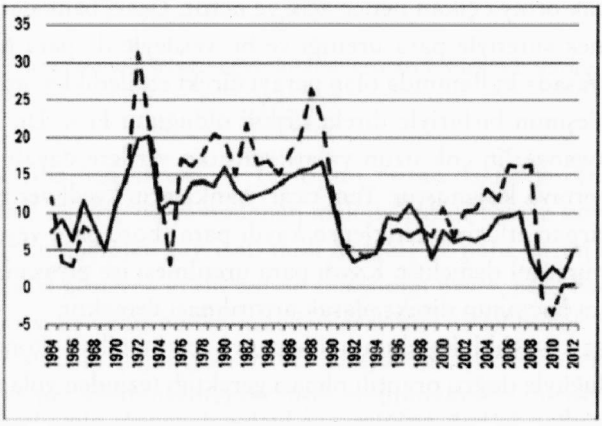

Kaynak: https://www.akb.ch/documents/30573/89695/wie-banken-geld-schaffen.pdf/49d9b11c-eeb9-5a15-e5cd-bb7d5558bcd6?version=1.1, s. 32-36

M2 Para Arzının Gelişimi (Amerika)
Ticari Bankaların Verdiği Krediler Toplamı (Amerika)

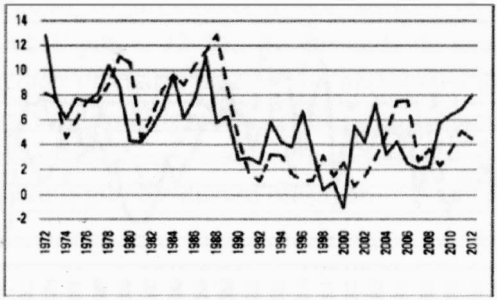
Kaynak: https://www.akb.ch/documents/30573/89695/wie-banken-geld-schaffen.pdf/49d9b11c-eeb9-5a15-e5cd- bb7d5558bcd6?version=1.1, s. 32-36

M4 Para Arzının Gelişimi (İngiltere)
Ticari Bankaların Verdiği Krediler Toplamı (İngiltere)

Kaynak: BoE, İngiltere Merkez Bankası

Kaynak: https://www.akb.ch/documents/30573/89695/wie-banken-geld-schaffen.pdf/49d9b11c-eeb9-5a15-e5cd- bb7d5558bcd6?version=1.1, s. 32-36

Kaynak: https://www.akb.ch/documents/30573/89695/wie-banken-geld-schaffen.pdf/49d9b11c-eeb9-5a15-e5cd-bb7d5558bcd6?version=1.1, s. 32-36

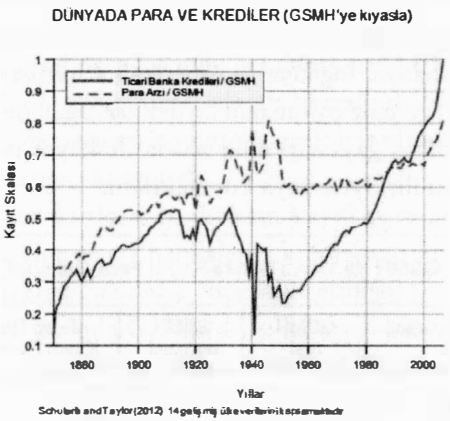
Ancak ortaya çıkan netice açık ve nettir. Ticari bankaların kredi vermek suretiyle para ürettiği ve bu vesileyle de para hacmini yani piyasada kullanımda olan parayı direkt etkiledikleri aşikârdır. Bu etkileşimin birbiriyle direkt ilişkili olduğunu Prof. Dr. Mathias Binswanger'in çok uzun yılları yansıtan verilere dayalı analizi açıkça ortaya koymuştur. Yani ticari bankaların kredi vermesi demek, çarpan etkisiyle tetiklenen kaydi para (borç para veya kredi parası) üretimi demektir. Kaydi para üretilmesi ise piyasada bulunan para hacminin direkt olarak arttırılması demektir.

Oysa ki sağlıklı bir ekonomide para hacminin ilgili ekonominin büyüklüğüyle doğru orantılı olması gerektiği tezinden yola çıkıldığında, yukarıda bahsettiğimiz ve hiçbir dayanağı olmadan sadece kredi vermek suretiyle kaydi para üreterek para hacminin direkt olarak genişlemesine sebep verilmesi kabul edilemez bir durumdur.

Peki ama ticari bankalar kaydi para üretirken bulundukları ülkelerin ekonomilerinin büyüme oranını veya gayrisafi milli hasılasını göz önünde bulundurmuyorlar mı?

Ne yazık ki HAYIR!

Aşağıda sunduğum veriler, ticari bankaların kredi vermek suretiyle kaydi para üretirken bulundukları ekonomilerin gayrisafi milli hasılalarının büyümesini göz önünde bulundurmadıklarını ortaya koymaktadır.

Kaynak: https://www.frbsf.org/economic-research/files/schularick_taylor.pdf, s. 9

Yukarıda Schularick ve Taylor'un Nisan 2012'de *American Economic Review*'da yayımlanan makalelerinde ortaya koydukları 14 kalkınmış ülke gayrisafi milli hasılası ile para hacmi arasındaki ilişkiyi gösteren grafikten de anlaşıldığı üzere, para hacminin genişlemesi ile ticari banka kredileri arasında 1929 büyük buhran ve sonrasındaki depresyon ve II. Dünya Savaşı dönemleri hariç pozitif ve pro-konjonktürel bir ilişki bulunmaktadır (https://www.dropbox.com/s/xi5dvxdt7xqdwa4/Braucht%20die%20Finanzwirtschaft%20kein%20Geld%20mehr.pdf?dl=0, s. 8). Yani para hacmi 1929 büyük buhran ve sonrasındaki depresyon ve II. Dünya Savaşı dönemleri hariç, genel olarak gayrisafi milli hasılayla doğru orantıda ve korelasyonda genişlemiş. Ancak 1950'ler sonrasında

bu ilişki tersine dönmüş ve ticari banka kredileri gayrisafi milli hasılaya oransız olarak artış göstermeye başlamış, hatta 1990'lar sonrasında bu artış daha da hız kazanmıştır.

Gayrisafi milli hasıla ile kredi bazlı kaydi para arasındaki ilişkinin özellikle 1990'lar sonra şaştığını ve mantıklı hiçbir ekonomik açıklamayla anlatılamayacak olan orantının kaydi paranın durdurulamaz artışı şeklinde gerçekleştiğini daha iyi gösterebilmek için İsviçre, Avrupa Birliği, Almanya, İngiltere ve Amerika'nın verilerini içeren aşağıdaki tablolar üzerinde çalışmanın faydalı olacağını düşünüyorum.

Aşağıdaki tablo gayrisafi milli hasıla ile kaydi para hacminin artışı arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır.

GSMH ve Ticari Banka Kaydi Para Gelişimi

Büyüme oranı %	GSMH reel	GSMH nominel	Ticari Banka Kaydi Parası Mx	
İsviçre 1992-2008	18	37	M1 M3	286 178
Euro Bölgesi 1995-2008	34	72	M1 M3	217 250
Almanya 1992-2008	26	51	M1 M3	189 258
İngiltere 1980-2008	109	392	M1 M4	1.341 1.744
Amerika 1980-2008	129	386	M1 M2	387 526

Kaynak: Schweizerisches Bundesamt für Statistik, Reales BIP, https://www.bfs.admin.ch/ bfs/de/home/statistiken. Schweizerische Nationalbank, Geldmengen M1, M2 u M3, https://data.snb.ch/de/topics/snb#!/cube/snbmonagg, Monatsberichte, Tab. B2, P1. – Euro area: https://fred.stlouisfed.org/series /EUNNGDP (GDP) / CLVMEURSCAB1GQEA19 (real GDP), /MYAGM1EZQ196N (M1), / MYAGM3EZQ196N (M3).Deutsche Bundesbank, Monthly Bulletins, tables II.2. www.bundesbank.de/statistik/zeitreihen. – St. Louis Federal Reserve, Economic Data, https://research.stlouisfed.org/ fred2/series /M1 for the UK, USA: /M1 /M2 / GDP /GDPCA. – Bank of England, Quarterly amounts outstanding /of M4 /of M1 (UK estimate of EMU aggregate), http://www.bankofengland co.uk/boeapps/ iadb/BankStats.asp?Travel=Nix

Tablodan da anlaşılacağı üzere 1990'lardan 2008 yılına kadar para hacmi (M1-M2-M3-M4) ilgili ülkelerin gayrisafi milli hasılasındaki artışa göre oransız olarak fazla artmıştır. Örnek göstermek gerekirse, İngiltere'de ticari bankaların ürettiği kaydi para (sadece M1) GSMH'nin artışı reel olarak baz alınırsa yaklaşık 13 kat artarken, GSMH'nin artışı nominel olarak baz alınırsa yaklaşık 4 kat artmıştır. Şayet para hacmini hesaplarken M4'ü baz alırsak, bu artış GSMH'nin artışının reel olarak baz alındığında yaklaşık 17 katı, GSMH'nin artışının nominal olarak baz alındığında yaklaşık 4 katı şeklinde gerçekleşmiştir.

Bu tablolardaki ticari bankaların kaydi para artışının aslında direkt olarak yine ticari bankaların kredi bazlı kaydi para üretiminden kaynakladığını daha önce ifade etmiştim.

Yukarıdaki tabloda GSMH artışı ile ticari banka kaydi paralarının artışı arasında en makul ve kabul edilebilir artış Amerika'da gerçekleşmiş gibi gözükse de bu durum gerçeği yansıtmamaktadır (https://www.dropbox.com/s/xi5dvxdt7 xqdwa4/Braucht%20die%20Finanzwirtschaft%20kein%20Geld%20mehr.pdf?dl=0, s. 9-10). 1980'li yıllarda Amerika'da para piyasası fonlarının (MMF) para piyasalarında ödeme aracı olarak kullanımının önü açıldı. Bu fonlar kaydi para bazlı mevduat olarak işlem görmekte ve tıpkı kaydi para gibi kolaylıkla transfer edilebilmekteydi. O dönemde bankalar bu fonlar vasıtasıyla Amerikan Merkez Bankasının (FED) mevduat hesaplarına koymuş olduğu üst faiz limitini aşabiliyordu. Dolayısıyla bu fonlar yukarıdaki tabloda kaydi para statüsünde sayılmadığından Amerika'da para hacmindeki artış ile GSMH'deki artış arasındaki fark çok yüksek görünmemektedir. Aslına bakılırsa 2008 yılında söz konusu para piyasası fonlarında bulunan kaydi paranın toplamı aynı yıldaki Amerika M1 rakamının 2,5 katı seviyelerindeydi (https://www.dropbox.com/s/xi5dvxdt7 xqdwa4/Braucht%20die%20Finanzwirtschaft%20kein%20Geld%20mehr.pdf?dl=0, s. 9-10).

Bu tablodan yapabileceğimiz diğer bir temel çıkarım da, ticari bankalar tarafından üretilerek kullanıma sürülen kaydi paranın GSMH'yi aşan kısmının GSMH'yle direkt ilişkide olmayan finansal türevler, finansal ürünler, hisse senetleri, gayrimenkul veya farklı varlık fiyat balonlarının (enflasyonlarının) oluşumuna kullanıldığı aşikârdır.

Ticari bankaların kaydi parasıyla ilgili en çarpıcı tespite Almanya'da ve İsviçre'de para ve para sistemleri üzerine çok değerli çalışmalar yapan, para sisteminde temel bir reform ihtiyacı olduğunu düşünen, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin temsilcilerinden Thomas Mayer'e bir dostundan gelen mektupta rastladım. Sizlerle bu mektubu paylaşmak isterim (Mayer ve Huber, 2014, s. 70-71):

Bir dostum bana aşağıdaki elektronik postayı gönderdi:

Sevgili Thomas,
Yazını şimdi baştan sona dikkatlice okudum. Bu fikirleri somut kapsamı içinde ancak şimdi doğru şekilde anlayabildim. Bu bakımdan yalnızca Henry Ford'un (Ford'un kurucusu) şu sözünü söyleyebilirim: "Eğer insanlar para sistemini anlasalardı, yarına kalmaksızın bir devrim yaparlardı."
Ticari bankalar tarafından gerçekleştirilen para yaratımının nasıl BÜYÜK ÖLÇEKLİ BİR DOLANDIRICILIK olduğunu bugün anladım. Bankalar kolayca kaydi para yaratabiliyorlar.
Bu ürettikleri paralar için de faiz talep edebiliyorlar.
Geri ödeme yapılamadığında yasa gücüyle reel varlıkları haczettirebiliyorlar.
Bunun anlamı, "yoktan var edilmiş" bir HİÇ için evler, arabalar, arsalar, şirketler vs gibi gerçek değerleri elde ede-

biliyor olmaları. Sayıları oraya buraya itelemekten başka bunun için çalışmak zorunda değiller. Bu inanılmaz bir skandal.
Bir banka bir müşteriye onun fiyatı 10.000 € olan bir motosikleti satın alması için 10.000 € kredi veriyor. Müşteri taksitleri ödeyemiyor. Müşterinin başka bir malvarlığı olmadığından banka motosikleti haczediyor ve banka hâlâ 9.000 € değerinde olan bir motosiklete sahip olmuş oluyor. Buna göre bankalar hiç sahip olmadıkları bir parayla bir motosiklet "satın almış" oluyor. Bu parayı kolayca bir düğmeye basarak KAYDİ OLARAK yaratmış oluyorlar. Bu delice bir şey. Düpedüz hırsızlık. Büyük ölçekli organize bir soygun. Biz vatandaşlar da tüm bu oyunu onlarla birlikte oynayacak kadar delirmişiz. Bu oyun sırf hiç kimsenin inanamayacağı kadar inanılmaz olduğu için işe yarıyor. Tam bir tezgâh.

Thomas Mayer da dostuna aşağıdaki gibi yanıt vermiş:

Daha kötüsü var! Patlayan kredileri takibe almak aslında hiç de gerekli değil. Bir banka gerçek değerleri doğrudan iktisap edebilir, yani satın alabilir. Kendisinin KAYDİ OLARAK ürettiği parayla, arabalar, motosikletler, taşınmazlar, sanat eserleri, gökdelenler, hisse senetleri ve altın satın alabilir. Bunu tamamen yasalara dayanarak yapar. Bankalar, bilançoda aktif olarak kaydedebildikleri her şeyi KAYDİ OLARAK ürettikleri parayla satın alabilir. Bu nedenle yatırım bankaları hisse senetleri ve menkul kıymetlerle yapılan aracısız ticareti çok sever.
Daha da kötüsü, bizlerin demokratik rejimler kapsamında buna izin vermiş olmamız. Para üretimi istisnai ve masrafsız bir işlem olduğundan bu ayrıcalığa tek başına Merkez

Bankasının hakkı olabilmelidir. Bu nedenle para üretiminden doğan kârın ticari banka sahipleri yerine tamamen ve yeniden topluma ait olması için Bağımsız ve Milli Para Sistemine ihtiyacımız vardır.

Şimdiki sistemden yararlananlar yalnızca bankalar değil, aynı zamanda kredilerle kendilerini finanse eden tüm finans elitidir. Halen birçok banka patlamış mortgage kredileri üzerinde otururken, aşırı pahalı hale getirilmiş konutların mortgage krizi öncesi satıcıları İrlanda, İspanya veya ABD'de doğru zamanda satış yaptıkları için iyi kâr ettiler.

Gerçek anlamda müşterileriyle ticaret yapan ve müşterilerine hizmet veren ticari bankalar için Bağımsız ve Milli Paranın getirilmesi büyük bir değişiklik yaratmayacaktır. Bana göre kaydi üretilmiş paralarla yatırım bankacılığı yapan ticari bankalar ve krediyle finanse edilmiş spekülatif ticari işlemlere imza atanlar, kaybeden taraf olacaktır. Zira Bağımsız ve Milli Para Sisteminde bu spekülasyonlar için daha az kredi imkânı olacaktır.

Yukarıdaki mektubun içeriği gerçekten çok çarpıcı. Ancak Thomas Mayer'in cevabında yazdığı bankaların kaydi olarak ürettikleri parayla arabalar, motosikletler, taşınmazlar, sanat eserleri, gökdelenler, hisse senetleri ve altın satın alabilmesi, belki de en can alıcı bilgilerden biri diye düşünüyorum. İnsanın buna inanası gelmiyor, ama gerçek. Hatta Almanya Merkez Bankasının internet sayfasında sıklıkla sorulan sorulara cevaplar başlıklı bölümde bu gayet açık ve net bir şekilde yazılmıştır. İlgili dokümana aşağıdaki link üzerinden ulaşılabilir:

https://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Downloads/Service/Schule_und_Bildung/haeufig_gestellte_fragen_geldschoepfung.pdf?__blob=publicationFile

Beşinci sayfada açıkça ticari bankaların kendi ürettikleri parayla emlak alıp alamayacağı sorulmuş. Bu soruya Almanya Merkez Bankası tarafından verilen cevabın ilk paragrafında "... *banka kendi ürettiği kaydi parayla ödeme yapabilir*" şeklinde bir cümle var.

Bu sizlere önceki bölümlerde bahsettiğim haksız rekabetin Alman Merkez Bankası tarafından açık ve net bir şekilde itiraf edildiğini gösteriyor. Herhangi bir satın alım yaparken her vatandaş veya kurum satın alım yapmak için gerekli olan parayı önceden kazanmak zorundayken, ticari bankalar kendi ürettikleri kaydi parayla ve de bu parayı önceden kazanmış olmak gibi bir zaruret taşımadan, ilgili satın almayı rahatça yapabiliyor.

4.4. Ticari Bankaların Kaydi Parası Yasal Para Olarak Ne Kadar Kabul Edilebilir?

Paranın taklit edilmemesi son derece önemli bir konudur. Bütün ülkeler bastıkları paranın taklit edilebilirliğini zorlaştırmak için ciddi çalışmalar yapmakta, bunun önüne geçmeye çalışmaktadır. Bunun için her ülke kalpazanlığa karşı ağır cezalar getirmiştir. Şayet bir ülkede para basma hakkının ve basılan o parayla alışveriş yapabilme imkânının bazı özel şirketlere veya şahıslara verilmesine yönelik bir kanun veya yasa çıkarılsaydı, o ülke insanları muhtemelen büyük bir ayaklanma çıkarır, bu durumu protesto ederlerdi.

Ancak günümüzde gerçek aynen yukarıda ifade ettiğimiz gibi. Ticari bankaların dijital olarak tuttuğu elektronik hesaplarda bulunan kaydi para hesaplarımız günümüzde "adeta" anayasal ödeme aracı olarak, yani yasal para olarak kullanılmaktadır. Aslına bakılırsa önceki bölümlerde de detaylı açıkladığım gibi, dijital ortamdaki elektronik hesaplarda bulunan ticari banka kaydi para hesaplarımız sadece "temsili" bir paradır ve *ticari bankala-*

rın özel paraları statüsünde olup ticari bankaların müşterilerine verdiği ve müşterilerinin istediği an Merkez Bankası parası olan banknot veya madeni parayla ticari bankalar tarafından verilen değiştirilme taahhüdüdür. Yani bir nevi özel şirket parası gibidir. Ancak bu taahhüt kesin bir garanti değildir. İlgili ticari bankanın iflas etmesi durumunda, önceden o bankaya emanet edilmiş ve karşılığında o bankanın özel parası statüsünde olan kaydi parayla değiştirilmiş Merkez Bankası nakit paraları (banknot veya madeni para) bir daha geri alınamayabilir. Banka iflasları sonucu mevduatların kaybedildiği birçok banka mağduriyeti geçmiş zamanlarda yaşanmıştır. Yani bankaya yatırılan nakit paralarımız karşılığında bize dijital ortamda sunulan elektronik ticari banka kaydi paraları kesinlikle özel para statüsünde bir nevi ticari banka özel parasıdır (örneğin: x banka TL'si veya y banka Euro'su gibi).

İlginçtir ki bu konu toplumun hiçbir platformunda açıkça dile getirilmemekte ve gündem yapılmamaktadır.

Para üretmek geçmişten günümüze kadar her zaman krallara veya devletlere ait bir haktır. Demokratik rejimlerde ise (biz) vatandaşlar egemenliği elinde tutup kendi parasını üretip kullanmak yerine, her ne sebeptendir bilinmez ama, para üretme hakkını kapsamlı olarak ticari bankalara devretmiş durumdadır.

Önceki bölümlerde de belirttiğim gibi, günümüzde madeni paralar devletler tarafından, banknotlar da Merkez Bankaları tarafından basılıyor. Fakat tüm kaydi parayı ticari bankalar üretiyor. Ve bugün ticari bankaların ürettiği kaydi paranın ödemelerde kullanım oranı bazı ülkelerde % 1'lere kadar düşmüş durumda. Sanki tüm toplum uyuyakalmış ve ticari bankalar para üretim hakkını devralmış. Ne siyasiler ne devlet adamları, ne bürokratlar ne de devletin kurumları ticari bankaların para hacminde bu kadar baskın hale gelmesi konusunda hiçbir engelleyici hamle yapmamış. Her konuda durmadan haber yapan basın ve

yayın kuruluşları da bu konuya neredeyse hiç eğilmemiş, bununla ilgili hiç haber yapmamış.

Bu durum gelişmiş ülkelerde 1960'lara kadar pek önemli değildi. Çünkü altmışlı yıllara kadar nakit para olmaksızın yapılan ödeme trafiği yalnızca bankalar ile büyük şirketler arasında gerçekleşiyordu. Yani piyasaya banknot ve madeni para egemendi. Maaşlar dahi nakit olarak ücret zarfları içinde dağıtılırdı.

Günümüzde nakit para küçük miktardaki alışverişler için hala tercih edilen bir şey; fakat çoğunlukla ödemeler veya para transferleri havale ve kredi kartları üzerinden gerçekleştiriliyor.

İşte tam da bu noktada hukuki bir sorun ortaya çıkıyor. Gelişmiş ülkelerde tüm ödemelerin neredeyse % 99'unun gerçekleştirildiği ticari banka kaydi parası, aslında hiçbir şekilde anayasal bir ödeme aracı değil. Yalnızca madeni paralar ve banknotlar, taraflar arası ticari işlemler çerçevesinde kabul edilmesi *zorunlu* olan yasal ödeme araçları. Kaydi para ise ikramiye kuponları, indirim kuponlarıyla, müşteri indirim kartları ile aynı hukuki statüye sahip özel bir para. Hiç kimse hukuken, havale kabul etmekle yükümlü değildir ve nakit parayla ödeme yapılmasını talep edebilir (Mayer ve Huber, 2014, s. 57). Fakat bu durum enteresan bir şekilde artık devleti de ilgilendirmiyor. Vergi daireleri, mahkemeler gibi devletin önemli kurumları dahi günümüzde ticari banka kaydi paraları kullanılarak yapılan havale/EFT ödemeleri kabul ve hatta talep etmekte, nakit ödemenin çok karmaşık olduğunu gerekçe göstererek reddetmektedir. Böylece devlet ödemelerinde dahi ticari banka kaydi parası kullanılmakta, bu nedenle gerçek manada devletin yasal parası olarak kabul edilen banknot veya madeni para neredeyse hiç kullanılmamaktadır (Huber, 2016, s. 85, 86).

Dolayısıyla "yasal ödeme aracının" hukuki yapısının içi, günlük uygulama çerçevesinde tamamen oyularak boşaltılmıştır (Mayer ve Huber, 2014, s. 57).

Bu konu esasen herkesi ilgilendirmeyebilir diye düşünebilirsiniz. Ancak ticari banka kaydi parasının bu denli yaygınlaşmış olması ve dolayısıyla da neredeyse yasal para olan banknot ve madeni paranın yerine geçmiş olmasının herkesi ilgilendiren çok somut bir boyutu vardır. Banknot ve madeni para kullanımı azaldıkça, devletin (dolayısıyla da milletin) senyoraj geliri de azalmaktadır. Önceki bölümlerde para üretiminden kaynaklanan ve devletlerin ceplerine girmesi gereken beylik hakkı veya senyoraj geliri konusunu detaylı bir şekilde açıklamıştım. Bu gelir, parayı üretip kullanıma sürenin kasasına girer. Günümüzde de kullanımda olan paranın çok yüksek bir oranını ticari bankalar kaydi olarak ürettiği için, bu çerçevede oluşan tüm senyoraj geliri de ticari bankaların cebine girmektedir. Bu sebeple devlet (dolayısıyla millet de) bu gelir kaleminden mahrum kalır, halk birçok vergi ödemekle yükümlü olur veya devletinden o kadarlık az hizmet alabilir.

Ticari bankaların para üretmesinin yasal olup olmadığına yönelik en net cevabı Almanya Merkez Bankası internet sayfasından alabiliriz. Almanya Merkez Bankasının sıklıkla sorulan sorulara cevaplar başlıklı bir raporunun üçüncü sayfasında *"ticari bankaların kaydi para üretmesine temel oluşturan yasal zemin nedir?"* şeklindeki bir soruya Merkez Bankası *"Es gibt keine direkte rechtliche Regelung – Direkt bir hukuksal düzenleme bulunmamaktadır,"* diye cevap vermiştir (https://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Downloads/ Service/Schule_und_Bildung/haeufig_gestellte_fragen_geldschoepfung.pdf?__blob=publicationFile, s. 3).

Hatta aynı cevap içerisinde, *"Da eine übermäßige Buchgeldschöpfung durch die Geschäftsbanken das vom Eurosystem verfolgte Ziel der Preisstabilität gefährden könnte, ... – Ticari bankaların kaydi para üretiminin Euro-Sistemi tarafından takip edilen fiyat istikrarı hedefine zarar verebileceğinden dolayı ..."* diyerek ticari bankaların kaydi para üretiminin fiyat istikrarını

direkt etkilediğini açıkça itiraf etmiş, devamında da bunun kontrol altına alınması gerektiğini belirtmiştir. İlerleyen bölümlerde Merkez Bankalarının fiyat istikrarı için kullandığı temel mekanizmalara da kısaca değineceğim. Ama öncelikle şunu belirtmek isterim: Banknot ve madeni para kullanımının, yani nakit para kullanımının % 10 ile % 1 aralığına kadar gerilediği günümüzde para arzı politikalarından ziyade faiz politikaları suretiyle Merkez Bankaları para sistemi üzerine müdahale etmeye çalışmaktadır ve bu enstrümanın faizlerin deflasyonist veya depresyonist ekonomilerde (günümüzde olduğu gibi) reel olarak eksi olduğu dönemlerde para arzı politikaları kadar verimli bir sonuç vermediği de aşikârdır (Huber, 2016, s. 68, 69).

Almanya Merkez Bankası internet sayfasından ticari bankaların kaydi parasıyla ilgili alıntı yapabileceğimiz diğer bölüm de şu şekildedir (https://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Dossier/Service/schule_und_bildung_kapitel_3.html?notFirst=true&docId=147646):

> *Geld, das man nicht sehen kann*
>
> Kaydi para, görünmeyen bir paradır (Burada kastedilen *ticari bankaların kaydi parasıdır*).
>
> *Das "unsichtbare" Geld wird in einer Art Kreislauf von Bankkonto zu Bankkonto weitergegeben, weshalb es oft als Giralgeld (aus dem Italienischen: giro = Rundreise) bezeichnet wird. Häufig spricht man auch von Buchgeld, weil es nur in den Büchern der Banken erscheint....*
>
> Görünmeyen para dairesel bir dolaşımla banka hesapları arasında transfer edilir. Bu İtalyanca kökenli giro = seyahat (tur) kelimesi kullanılarak Almancada "Giralgeld" yani

"turlayan para" şeklinde ifade edilir. Çoğu zaman da "defter parası" (kayıtlı para veya kaydi para) kelimesi kullanılır. Çünkü bu para biçimi banka defterlerinde kayıt tutulması suretiyle kullanılır.

Buchgeld ist Geld, aber kein gesetzliches Zahlungsmittel

Kaydi para, paradır, *AMA YASAL ÖDEME ARACI DEĞİLDİR.*

Im Unterschied zu Banknoten und Münzen ist das Buchgeld kein gesetzliches Zahlungsmittel. Dennoch wird es im Wirtschaftsleben allgemein akzeptiert. Dies beruht insbesondere darauf, dass das Buchgeld jederzeit wieder in Bargeld umgewandelt werden kann...

Banknot ve madeni paralardan farklı olarak kaydi para *YASAL ÖDEME ARACI DEĞİLDİR*. Ancak iş hayatında genel olarak kullanımı kabul edilir. Kabul görmesinin temel sebebi, kaydi paranın istenildiği zaman nakdi paraya (banknot veya madeni paraya) çevrilebilir olmasıdır.

Yukarıda anlam olarak birebir tercümesini yaptığım ve direkt olarak Almanya Merkez Bankası internet sayfasından aktardığım içerik, ticari bankaların kaydi parasının aslında yasal bir ödeme aracı olmadığının net bir kanıtıdır.

Gerek Avrupa Birliği'nde gerekse dünyanın diğer birçok ülkesinde para basma veya üretme yetkisinin sadece ilgili ülkelerin Merkez Bankalarında olduğu yasal olarak belirlenmiştir. Ticari bankalarca kullandırılan dijital ortamda elektronik olarak işlem gören kaydi paralarla ilgili net bir regülasyon olmadığı gibi, yukarıda görüldüğü üzere, bu para biçiminin aslında sadece bir kulla-

nım alışkanlığından ötürü kabul gördüğü ve gerçek manada yasal bir ödeme aracı olmadığı Alman Merkez Bankası tarafından net bir şekilde ifade edilmiştir.

Yine Avrupa Birliği Lizbon Anlaşmasının 128. maddesinde Euro banknotlarının üretiminin veya basımının Avrupa Merkez Bankası'nca onaylandıktan sonra sadece Ülke Merkez Bankaları veya Avrupa Merkez Bankası tarafından yapılabileceği ve bu banknotların Avrupa Birliği'nde yasal olarak geçerli tek ödeme aracı olduğu yazmaktadır. Sadece Avrupa Birliğinde değil, başka bir çok ülkede de yasal altyapı farklı olmamasına rağmen, ticari bankalar her gün kaydi para üretiyor ve bunu kullanıma sürüyor, ama Merkez Bankaları, Bankacılık Denetleme Kurulları, hükümetler, avukatlar, savcılar, milletvekilleri, ekonomistler, bakanlıklar veya bankacılar sanki böyle bir yasal zemin yokmuş gibi bu durumu görmezlikten geliyor (https://www.dropbox.com/s/vutcpkxdxefrmkb/UnRechtm% C3%A4%C3%9Figkeit%20von%20Giralgeld%20u%20Schuldenstreik%20PDF.pdf?dl=0, s. 5).

Ticari banka kaydi parasının kullanım olarak bu kadar yaygınlaşması sonucu Merkez Bankası nakdi parası (banknot ve madeni paralar) önemini günden güne yitirmiş ve para hacminin yönetimi endirekt olarak para monopolünü eline geçirmiş olan ticari bankalara devredilmiştir. Dolayısıyla bu bir kanuni açık izlenimi vermektedir. Kaydi para üzerinde devletin hâkimiyetinin olmayışı ve bunun bir sonucu olarak da devletin para sistemi üzerindeki hâkimiyetinin ciddi şekilde azalmış olması kaydi parayla ilgili yasal mevzuatların yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda devletin parasal hâkimiyetinin kaydi parayı da içine alacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir (https://www.dropbox.com/s/vutcpkxdxefrmkb/ UnRechtm%C3 %A4%C3%9Figkeit%20von%20Giralgeld%20u%20Schuldenstreik%20PDF.pdf?dl=0, s. 1).

Unutulmaması gereken en temel nokta, paranın bir "kamu malı" olmasıdır. 19. yüzyılın başlarından itibaren ve özellikle de

1960'lardan sonra kaydi para kullanımındaki artış ve nihayetinde günümüzde gelinen noktada para sisteminin neredeyse ticari bankaların belirlediği "kaydi para sistemi" şeklini alması ve buna karşılık olarak devletlerin bu noktada kayıtsız kalıp gerekli yasal düzenlemeleri yapmamış olması çok düşündürücüdür. Örnek vermek gerekirse: Bir ülkenin mobil telefon hatları herkese açık değildir. Şayet herhangi bir ülkede mobil telefon hatları kullanıma açılacaksa, ilgili ülke hükümeti bu hatların kullanımını ihaleye açar ve birçok şirket bu ihaleye girer, kazanan da "bedelini ödemek şartıyla" ilerleyen yıllarda ilgili ülkede bu işi yapabilir. Bu ihalenin sebebi mobil telefon hatlarının "kamu malı" oluşudur. Devlet hazinesine ait herhangi bir arsa, bina, fabrika vs için de bu kural geçerlidir. Çünkü onlar da "kamu malı"dır. Peki ama para birimi o devletin (yani milletin) "kamu malı" statüsünde olduğu halde ticari bankaların devlete karşılığında hiçbir bedel ödemeden, kredi vermek suretiyle, kaydi para üreterek devletin para sistemi üzerinde hâkim olmasına neden bu kadar seyirci kalınmıştır? Bu konuyla ilgili neden gerekli yasal zemin hâlâ hazırlanmamıştır?

Ticari bankaların dijital ortamda oluşturduğu elektronik hesaplar ve verdikleri kredilerle ürettiği kaydi paraların aslında ilgili ticari bankanın bir nevi borç belgesi statüsünde olduğundan bahsetmiştim. Yani bu kaydi paralar o bankaların müşterilerine karşı borçlarını oluşturmaktadır. Düşünün ki bu borçları biz bugün ödeme aracı olarak kullanıyoruz. Evet, yanlış okumadınız. Bankaların hesaplarında tutulan paralar gerek muhasebesel, gerekse hukuksal olarak ilgili bankanın hesap sahibine karşı borcu demektir. Bir hesaptan başka bir hesaba transfer etmek suretiyle yaptığımız ödeme işlemini, ilgili bankanın x bir kişiye olan borcunu o kişinin hesabından y kişisinin hesabına transfer etmesi gibi de açıklayabiliriz. Yani banka borcuyla ödeme yapıyoruz. Para sistemleri konusunda uzman olan Norbert Haering bu konuyla ilgili bir ifadesinde şöyle söylemiştir (Haering Norbert, 2013, s. 2-18):

> ... kendi borçlarını iktisadi düzen içerisinde başkalarının ödeme aracı olarak kullandırabilme kabiliyeti, ticari bankaların günümüzde sahip oldukları yadırganması gereken bir özelliği ve imtiyazıdır.

Günümüzde farklı sektörlerde aktif olan başka şirketler, bankaların yaptığına benzer "bilanço uzatması" yapmış olsaydı, yetkilileri "bilanço sahtekârlığı" yapmış sayılır, muhtemelen yargılanırlardı (https://www.dropbox.com/ s/vutcpkxdxefrmkb/ UnRechtm%C3%A4%C3%9Figkeit%20von%20Giralgeld%20u%20Schuldenstreik%20PDF.pdf?dl=0, s. 4).

İşte tam da bu noktada insanın aklına şöyle bir soru geliyor: Peki ama, madem ticari bankalar karşılıksız olarak, yani bir nevi "yoktan var etmek suretiyle" dijital ortamda kaydi para üretip kredi veriyor, yani aslında kendilerinde ve hatta piyasada (para hacmi içerisinde) olmayan bir parayı dijital ortamda üreterek bu krediyi oluşturuyor ve bana kullandırıyorlar, O ZAMAN ben de karşılığı olmayan, yani "yoktan var edilmiş" bir kaydi para için faiz veya anapara geri ödemesi yapmalı mıyım? En nihayetinde banka kasasında olmayan ve bir anda elektronik ortamda ürettiği kaydi parayı bana kredi olarak verdi, yani bana gerçek bir para vermedi.

Bu konuda Almanya'da bazı avukatlar yukarıda bahsettiğim içerikte argümanlar oluşturarak kanunun ilgili maddelerini yorumlayıp müvekkillerinin ödemediği krediler için enteresan savunmalar yapmışlardır. İlgili davalar hâlâ sürmektedir.

Alman kanunlarına göre bir bankanın kredi vermesi demek, belli bir "para miktarı"nı krediyi alan kişi veya kurumun kullanımına sunması demektir. Ve yine bu "para miktarı"nın ilgili bankanın "sermayesi"nden ya da üçüncü şahıs veya kurumdan alınarak krediyi alana kullandırılması şartı vardır (https://www.dropbox.com/ s/vutcpkxdxefrmkb/UnRechtm%C3 %A4%C3%9Fig-

keit%20von%20Giralgeld%20u%20Schuldenstreik%20PDF.pdf?dl=0, s. 6).

Bu bağlamda enteresan olan argüman, önceki bölümlerde açıkladığım üzere, ticari bankaların kredi verirken kısmi rezerv bankacılığı ve kredi/para çarpanı gereği sermayesinin çok üzerinde kredi verebilme imkânına sahip olması ve bu kredileri birçok kez belirttiğim üzere "yoktan var edebilmeleri"dir. Dolayısıyla Almanya kanunlarında bulunan "...ilgili bankanın sermayesinden alınarak..." ifadesi gerçek manada uygulanmamaktadır (https://www.dropbox.com/s/ vutcpkxdxefrmkb/UnRechtm%C3%A4%C3%9Figkeit%20von %20Giralgeld%20u%20Schuldenstreik%20PDF.pdf?dl=0, s.7). Bu durum aslına bakılırsa hukuksal çerçevede yoruma açık bir durumdur.

Ancak bu noktada kabul etmek gerekir ki, ticari bankaların kaydi paralarının bir ödeme aracı olması konusunda yasal zemin bulunmasa da ve banka kaydi paraları, devletin nakdi paralarıyla (yani banknot ve madeni paralar) aynı statüde olmasa da, alışılagelmişlik çerçevesinde ticari bankadan alınan bu kredi, krediyi kullanan kişi veya kurumun satın alma gücünü arttırmış ve ihtiyaçlarını devletin ürettiği banknot veya madeni parayla eşdeğer sayılır kabiliyette gidermesine aracılık etmiştir. Dolayısıyla krediyi alan, aldığı kredi tutarıyla ihtiyaçlarını satın alabilme kabiliyetine erişmiştir. Bu sebepten dolayı ticari bankanın verdiği krediyi geri ödememenin altyapısını oluşturacak bir argüman vardır demek kanımca yanlış olacaktır.

Şayet eğer eleştiriye açık bir nokta varsa, o da faiz oranının yüksekliğiyle ilgili bir detay olabilir.

Kısmi rezerv bankacılığı ve kredi çarpanından dolayı önceki bölümlerde anlattığım gibi, ticari bankalar 100 birim kredi verirken karşılık olarak sadece kısmi bir rezerv yani zorunlu karşılık ayırmakla mükelleftir. Örneğin 100 birim kredi karşılığında Türkiye'de 10 birim, Avrupa'da 3-4 birim gibi bir kar-

şılık ayırıp sadece bu tutarın maliyetine katlanırken, kalan tutarı "yoktan var etmektedirler." Dolayısıyla kalan birimler için gerçek anlamda bir refinansman maliyetine katlanmamaktadırlar (https://www.dropbox.com/s/vutcpkxdxefrmkb/UnRechtm%C3%A4%C3%9Figkeit%20von%20Giralgeld%20u%20Schuldenstreik%20PDF.pdf?dl=0, s. 7). Ancak faiz oranını 100 birim üzerinden hesaplayarak krediyi kullanan tarafa yansıtmaktadırlar.

Bu durum diğer sektörlerle kıyaslandığında bankacılık sektörü lehine ciddi bir rekabet avantajı doğurmaktadır. Örneğin bir manav 100 salatalık satmak için 100 tane salatalık temin etmek durumundadır. Sadece 10 salatalık satıp, 100 salatalık parası talep edemez. Yani sattığı ürünün tamamının maliyetine katlanmak durumundadır. 100 birim satın almadan, 100 birim satamaz. Yani bankacılıkta olduğu gibi kısmi rezerv bankacılığı gibi kısmi manavcılık diye bir durum söz konusu olamaz. Çünkü müşteriler bunu kabul etmez. Bu noktada, ticari bankalara verilmiş olan çok büyük bir imtiyazdan bahsetmekteyiz. Ticari bankaların 100 birim kredi satmak için 1-10 birim arası refinansman maliyetine (zorunlu karşılık oranına) karşılık, manavın 100 birimlik salatalık satmak için 100 birimlik maliyeti söz konusudur. Avrupa'da 100 birimlik kredinin maliyeti 1 birimlik refinansman maliyetine kadar düşmüş durumdadır (https://www.dropbox.com/s/vutcpkxdxefrmkb/UnRechtm%C3%A 4%C3%9Figkeit%20von%20Giralgeld%20u%20Schuldenstreik%20PDF.pdf?dl=0, s. 7).

Dolayısıyla 100 birim kredi için neredeyse sadece 10 birimlik refinansman maliyetine katlanmak gibi bir imtiyaza sahip olan ticari bankalar nasıl oluyor da

a. 100 birim üzerinden kredi faizlerini yansıtabildikleri
b. Bunun ne kadar adil olduğu
c. Yansıttıkları faizin yüksekliğinin 10 birimlik maliyete oranlanarak düşük tutulması gerekliliği

d. 10 birimlik gerçek maliyete katlanmalarına karşın krediyi alan taraftan 100 birimlik reel teminat veya garanti talep etmeleri,
e. 10 birimlik gerçek maliyetle verdikleri kredinin teminatı olarak 100 birimlik REEL varlık (örneğin gayrimenkul) banka lehine temlik/ipotek vs edildiği halde, verdikleri kredi geri ödenemese de, 100 birimlik teminata el koymak suretiyle bir nevi 10 birim maliyet ile 100 birimlik REEL varlığa sahip olmaları hiçbir kurum tarafından sorgulanmıyor?

Ticari bankaların kredi vermek suretiyle para üretmesiyle ilgili en çarpıcı iddiayı Alman ceza hukuku profesörü Michael Köhler yapmıştır. Ticari bankaların günümüzdeki şekilde para üretmesi "haksız varlık transferi suçu" sayılmalıdır demiş ve ticari bankaların kredi vermek suretiyle piyasaya sürdüğü her paranın, piyasaya önceden sürülmüş olan paraların alım gücünü düşürdüğünü belirtmiştir (Köhler, 2015, s. 922).

Ben bir hukukçu değilim. Ancak Alman kaynaklarında tespit ettiğim enteresan ve farklı hukuksal yorum ve yaklaşımları sizlerle paylaşmak suretiyle düşünceleri biraz zorlamak istedim. Bu verileri baz alarak Türkiye Bankacılık Hukuku uzmanlarının daha detaylı bir çalışma yapacağını umuyorum.

4.5. Ticari Bankaların Kaydi Para Üretiminin Ekonomiye Maliyeti Var mıdır? Varsa Ne Boyuttadır?

Ticari bankaların para üretimine bu denli önem vermelerinin ana sebebi, para üretiminden elde ettikleri inanılmaz yüksek gelirlerinin yanı sıra sahip oldukları ve diğer sektörlerle kıyaslandığında haksız rekabet durumuna sebebiyet veren imtiyazlarıdır. Ticari bankalar kaydi para üretebildikleri sürece, neredeyse hiç maliyet taşımadan ürettikleri ve kredi olarak verdikleri kaydi

paralar üzerinden faiz elde edebilirler veya satın alma gücünü yönlendirip piyasayı istedikleri tarafa doğru yönlendirebilirler. Ve hatta hisse senetleri, değerli kâğıtlar ya da binalar satın alır, bunları ürettikleri kaydi parayla ödeyebilirler (Mayer ve Huber, 2014, s. 58).

Bankaların kaydi para üretiminden ne kadar kazanç elde ettiğini kesin ve net olarak söylemek mümkün değildir. Çünkü söz konusu kazanç muhasebe kayıtlarında direkt olarak görünebilen bir faaliyet kârı statüsünde değildir. Bu kazanç 100 birimlik kaydi para üretiminde sadece zorunlu karşılık oranına isabet eden (örneğin 1 birimlik) kısım için maliyet harcamak suretiyle ortaya çıkar. Sanki 100 birim elde etmek için sadece 1 birim maliyete katlanmak gibidir. Başka bir ifadeyle, aslında maliyet aşamasında oluşan, dolayısıyla maliyet kalemi içerisinde gizlenmiş bir kazançtır. Bu sayede muhasebe kayıtlarında toplam faaliyet kazancının içinde adeta saklanmakta ve açık olarak kaydi para üretim kârı şeklinde adlandırılmamaktadır.

Almanya'da "Bağımsız ve Milli Para" hareketinin kurucularından ve fikir liderlerinden Prof. Dr. Joseph Huber'in bu konuda yaptığı bir hesaplama neticesinde, Alman ticari bankacılık sektörünün kaydi para üretiminden 2007 yılında 23 milyar Euro, 2011 yılında 17 milyar Euro kazanç elde ettiğini söylemek mümkündür (Huber, 2016, s. 90, 91). Huber bu hesaplamayı yaparken "Bankalar kaydi para üretemeyip bunun yerine bir başkasından (örneğin Almanya Merkez Bankasından) bu parayı ödünç alsaydı, bunun ticari bankalara maliyeti ne olurdu?" şeklinde bir soru sormaktadır.

Ticari bankaların kaydi para üretiminin ekonomiye maliyetinin olup olmadığını sorgulamak için gündem yapılması gereken asıl konu, önceki bölümlerde açıkladığım Avrupa Birliği Lizbon Anlaşmasının 123. (1) maddesidir. Bu madde kapsamında Avrupa Merkez Bankası veya üye ülkelerin Merkez Bankalarının kamuya

veya kamuyla ilişkili kurumlara veya şirketlere direkt finansman sağlaması veya borç senetlerini direkt olarak satın alması yasaklanmıştır (https://www.vollgeld.de/verbot-der- direkten-zentralbank- staatsfinanzierung/). Dolayısıyla devletler Merkez Bankaları üzerinden direkt olarak kaydi para üreterek kendilerini finanse etmek yerine ticari bankaların kaydi para basmasına göz yumuyor, ayrıca basılan o paraların daha pahalı faiz maliyetlerine katlanarak ticari bankalardan borç alıyorlar (Mayer ve Huber, 2014, s. 59). Bu inanılması güç ama gerçek olan konunun detaylarını "Beylik Hakkı (Senyoraj) Geliri" başlığı altında anlatmıştım. Günümüz para sistemi çerçevesinde devletler, yeterli miktarda paranın dolaşımını temin edebilmek için, bu parayı ticari bankalardan ödünç almak ve bunun için faiz ödemek zorundadır (Mayer ve Huber, 2014, s. 59).

İşte tam bu noktada ticari bankaların kaydi para üretiminin ekonomiye maliyetini hesaplayabilmek adına, "*Avrupa Birliği Lizbon Anlaşmasının 123. (1) maddesi ve buna benzer sınırlamalar olmamış olsaydı ve devletler yeterli miktarda paranın dolaşımını sağlayabilmek için bu parayı ticari bankalardan ödünç almak ve bunun için faiz ödemek zorunda kalmak yerine, direkt olarak kendileri bu imkâna sahip olsalardı, ne kadarlık bir faiz yükünden kurtulmuş olacaklardı?*" sorusuna cevap aramak gerekmektedir.

Bu sorunun cevabı gerçekten şaşırtıcıdır!

Euro Birliği içerisinde devletler yılda yaklaşık 169,2 milyar Euro'yu Avrupa Birliği Lizbon Anlaşması 123. (1) maddesi kaynaklı faiz ödemelerine harcamaktadır (Mayer ve Huber, 2014, s. 59). Bu meblağ tüm Portekiz'in ekonomik gücüne eşittir (Mayer ve Huber, 2014, s. 59). Sadece Almanya'da devlet yukarıda bahsettiğim sebepten dolayı yıllık 43 milyar Euro faiz ödemektedir. Her ülke nezdinde M1 para arzı tutarında devlet tahvillerinin faiz maliyeti, devletlerin ticari bankalara kaydi para üreti-

mi yapabilmeleri için tanımış olduğu ve bugüne dek hiç sorgulamadıkları imtiyazdan kaynaklanmaktadır (Mayer ve Huber, 2014, s. 59). Ne zaman ki devletler –Bağımsız ve Milli Para reformunda öngörülmüş olduğu gibi– para üretimine yönelik sahip oldukları yasal haklarını yeniden düzenler ve günümüzde ticari bankaların ürettiği kaydi paranın Merkez Bankaları bünyesinde üretilmek şartıyla ticari bankalara kullanıma sunulması şeklinde genişleterek revize ederse, işte o zaman parayı yeniden devletlerin yetki, sorumluluk ve kontrolünde üretmiş ve kullanıma sürmüş olurlar ve böylece söz konusu faiz ödemelerinden tasarruf ederler.

Bir dipnot vermek gerekirse, Birleşmiş Milletler Beslenme ve Ekonomi Örgütü (FAO) Genel Müdürü Jacques Diouf "Dünyada açlığın ve yetersiz beslenmenin kökünü kazımak için yılda yalnızca 30 Milyar Dolar (yaklaşık 25 milyar Euro) gerektiğini" söylemektedir (http://www.spiegel.de/politik/ausland/welternaehrungsgipfel).

Dünyada hiçbir sektör kaydi para üretimine sahip olan bankacılık sektörüne benzer bir imtiyaza sahip değildir.

Yukarıda belirttiğim bilgiler ışığında, banka kazançlarından kâr eden banka sahipleri için kaydi para üretimi imtiyazının niçin bu kadar önemli olduğunu ve bu durumun kamuoyundaki potansiyel bir tartışmada neden gündem yapılmadığını kolayca anlayabiliyoruz.

Biraz önce bahsettiğim, Euro Birliğinde Euro kullanan devletlerin M1 para arzı tutarında devlet tahvillerinin faiz maliyeti olarak ticari bankacılık ve finans sektörüne ödedikleri faiz tutarı olan 169,2 milyar Euro'nun bazı üye ülkeler nezdinde dağılımını aşağıdaki tabloda görebilirsiniz (Mayer ve Huber, 2014, s. 60).

Euro Ekonomik Alanı (17 devlet):	169,2 Milyar Euro
Almanya:	42,6 Milyar Euro
Avusturya Cumhuriyeti:	4,8 Milyar Euro
İsviçre:	5,0 Milyar Frank
Kıyaslama:	
Portekiz'in gayrisafi yurtiçi hasılası:	171,0 Milyar Euro
Slovenya'nın gayrisafi yurtiçi hasılası:	35,6 Milyar Euro
Bavyera Devlet Bütçesi:	42,5 Milyar Euro
Dünyadaki açlığı ortadan kaldırmak için yıllık maliyet:	20 Milyar Euro

Kaynak: Huber ve Mayer, 2014, s. 60

Bağımsız ve Milli Para Sistemi çerçevesinde bahsi geçen tüm bu kazançlar devletlerin, yani direkt olarak halkın cebine girecek. Bu imtiyaz sadece birkaç banka sahibinin değil, devlet aracılığıyla milletin olacak.

4.6. Ticari Bankaların Kaydi Para Üretiminde Geçerli Olan Sınırlamaları

Ticari bankaların sınırsız olarak kaydi para üretip üretmedikleri konusu bu başlık altında değerlendirmeye çalışacağım temel sorudur. Ticari bankalar çok fazla miktarda kaydi para yaratabilir, fakat bu durum belli sınırlar içerisinde yapılır. Dolayısıyla kaydi para üretimi tamamıyla sınırsız değildir. Önceki bölümlerde de açıkladığım gibi kısmi rezerv sistemi ve kredi çarpanı çerçevesinde ticari bankalar kısmen refinansman yapmak zorundadır. Refinansman özellikle bankacılık sektöründe hepimizin çok kullandığı bir kelimedir. Ancak neredeyse kimse bunun hangi bağlamda kullanıldığına ve tam olarak ne anlama geldiğine dikkat etmez. Ticari bankaların kredi vermek suretiyle nasıl kaydi para ürettiklerini anlatırken kredi vermek için ihtiyaç duydukları tutarları kredi vermeden önce finanse

etmek zorunda olmadıklarından bahsetmiştim. Dolayısıyla ticari bankalar ilk önce krediyi verir; krediye paralel olarak kaydi parayı üretir; daha sonra kaydi olarak ürettikleri paranın ne kadarının kendilerinde kaldığına (yani başka bankalara transfer edilmediğine) bakıp kısmi olarak finansman ihtiyacını çözerler.

Temel hatlarıyla ticari bankaların kaydi para üretimi belirli teknik ve ekonomik sınırlamalara tabidir. Bu kısıtlamaların ana hatlarıyla neler olduğuna kısaca değinmek istiyorum:

• Kaydi paranın nakdi paraya dönüşmesi işlemi

Müşteri, herhangi bir ticari bankada kredi vermek suretiyle üretilmiş olan kaydi parayı nakit olarak çekmek isterse, (yani banka parası olan kaydi parayı nakit para olan Merkez Bankası banknotuyla değiştirmek isterse) ticari banka bu talebi yerine getirmek zorundadır. Bilindiği üzere, sadece Merkez Bankalarının nakit para basma yetkisinden dolayı, ticari banka müşterisine vermekle yükümlü olduğu nakit banknotu kendisi basamaz. Bunun yerine bu banknotu direkt olarak Merkez Bankasından kredi almak veya başka müşterilerinden mevduat toplamak suretiyle temin eder. Bu işlem sırasında ticari bankalar ihtiyaç duyulan tüm kaydi para karşılığında talep edilen nakdi parayı temin etmek ve buna bağlı finansmanı üstlenmekle yükümlüdür. Bu işlem nezdinde doğan *maliyet ve kredibilite limitleri* kaydi paranın üretimindeki limitasyonlardan biridir.

Banknot ve madeni para üretilirken ticari bankaların Merkez Bankalarından neden kredi aldığını, banknot ve madeni paraların nasıl üretildiğini daha önce açıklamıştım.

• Kaydi paranın diğer bankalara transfer edilmesi durumunda doğan refinansman ihtiyacı

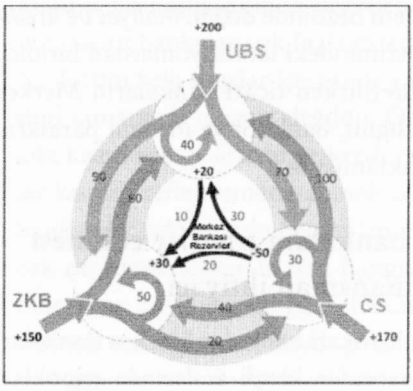
Öncelikle belirtmek isterim ki, ticari bankalar Merkez Bankaları nezdinde bulunan hesapları üzerinden kendi aralarında yaptıkları

para alışverişlerinde istisnasız bir şekilde "Merkez Bankası Parası" (nakdi para) kullanır. Yani ticari bankaların Merkez Bankası hesapları arası parasal işlemler hiçbir surette "ticari banka kaydi parası" şeklinde gerçekleşmez. Vatandaşlarla olan parasal ilişkilerde kullanılan "ticari banka kaydi parası," ticari bankaların birbirleriyle olan parasal transferleri için geçersizdir ve kullanılamaz. Dolayısıyla bir müşterinin ticari bir bankada olan kaydi parasını diğer bankalara transfer etmek istemesi durumunu incelerken bu işlem sırasında oluşan limitasyonu anlamak açısından bu bilgiyi unutmamak gerekir.

X bankasının bir müşterisi bir tutarı Y bankasındaki bir hesaba transfer ediyorsa, X bankasından Y bankasına bir para akışı gerçekleşmek zorundadır. Bu durum üç şekilde gerçekleşir (Mayer ve Huber, 2014, s. 64):

1. Transferler ticari bankaların birbirleriyle olan karşılıklı ödemelerinin mahsuplaşılması yöntemiyle eşitlenir. Bu işlem "Settlement – Hesaplaşma" olarak adlandırılmaktadır. Ticari bankalar arasında sürekli olarak transfer giriş-çıkışları gerçekleştiğinden, tüm giriş-çıkışlar mütemadiyen karşılıklı olarak eşitlenir. Aşağıdaki şemada bunu daha iyi anlayabiliriz.

TİCARİ BANKA KAYDİ PARA SİRKÜLASYONU

Kaynak: *Transparenz*, No: 74, Freie Gemeinschaftsbank Kundenzeitschrift, Eylül 2017, s. 11

Bu şemada ZKB (Zürcher Kantonalbank), UBS (United Bank of Switzerland) ve CS (Credit Suisse) adlı bankalar örnek olarak kullanılmıştır. Bankalar kredi vermek suretiyle 150, 200 ve 170 birim kaydi para üretmekte ve üretilen bu kaydi para bazlı kredilerin bir kısmı krediyi kullanan müşterinin ödemeleri sebebiyle krediyi veren bankada kalırken, kalan kısım diğer bankalara transfer olmaktadır. Bu transferler sonucunda bankaların arasında bakiyeler oluşmakta ve oluşan bu bakiyeler bankalar arasında "Merkez Bankası Parası" yani "nakdi para" kullanılması suretiyle kapatılmaktadır. Dolayısıyla "kaydi paranın nakdi paraya dönüşmesi işlemi"nde anlattığım, nakit para temin edilmesi gerekliliği doğmakta ve bu nakit eksi bakiyeye sahip ticari banka tarafından temin edilmektedir. Nakit para temin işlemi nezdinde doğan maliyet ve kredibilite limitleri kaydi paranın üretimindeki bir limitasyonu oluşturmaktadır. Yukarıdaki şemadan örnek vermek gerekirse, CS 50 birimlik nakit temin etmek ve bunu diğer iki bankaya transfer etmekle yükümlüdür. 50 birimin temin edilmesi ile ilgili refinansman maliyetini CS yüklenmektedir.

1. Eğer karşılıklı ödemeler yoksa, Y bankası X bankasına kredi açabilir. X bankası bunun için faiz öder ve bu yüzden para üretiminden elde ettiği "senyoraj" gelirinin bir bölümünü Y bankasına yaptığı faiz ödemesi nedeniyle kaybeder. Bu şekilde X bankası ve Y bankası senyoraj gelirini paylaşmış olurlar.
2. X bankası, Y bankasına yapacağı bakiye ödeme için Merkez Bankası Parası da kullanılabilir. Bu durumda X Bankası ilgili tutarı Y bankasının Merkez Bankasındaki hesabına havale eder. Bunun için X bankası, yeterli miktarda Merkez Bankası parasına sahip olmak adına önceden Merkez Bankasından kredi alır. Bunun için Merkez Bankasına faiz öder. Dolayısıyla X bankası bu çerçevede ihtiyaç duyduğu tutar karşılığında ödediği faiz sebebiyle kredi vermek

suretiyle elde ettiği "senyoraj" gelirini Merkez Bankasıyla paylaşmış olur.

Yukarıda anlattığım alternatiflerden de anlaşılacağı üzere *müşteri ve şube ağı* geniş olan ticari bankalar, ödemeler trafiği içerisinde diğerlerine göre daha avantajlı bir duruma sahip olmaktadır. Bu nedenle müşteri ve şube ağı geniş bankalar diğer bankalara kıyasla önemli miktarda daha fazla kaydi para üretimi yapabilmekte ve dolayısıyla da küçük bankalardan daha fazla kâr elde edebilmektedir.

• Gösterge faizi/Reeskont oranları

Gösterge faiz oranlarının değiştirilmesi para arzı ve piyasada uygulanan faiz oranları üzerinde etkili olmaktadır. Merkez Bankaları gösterge faiz oranlarını arttırıp azaltarak para arzı ve piyasa faiz oranlarını etkileyebilmektedir. Gösterge faiz oranı ne kadar yüksekse, kredi talebi o kadar az olur. Çünkü ticari bankalar artan gösterge faiz oranlarını ticari işlemlerde kullandıkları faiz oranlarına yansıtmak durumundadır. Gösterge faiz oranı ne kadar düşükse, o kadar fazla insan kredi almaya cesaret eder. Çünkü kredi maliyetleri düşük olur. Dolayısıyla gösterge faizin piyasalar üzerindeki en önemli etkisi, bireylerin karar alma mekanizmalarını etkileyici bir faktör olmasıdır.

Merkez Bankalarının faizleri arttırdığı ekonomik ortamda kredi talebi de azalacağı için ticari bankalar kredi vermek suretiyle kaydi para üretemeyecek ve kaydi para üretimi direkt olarak sınırlanmış olacaktır.

• Kredi teminatı ve risk yönetimi

Risk yönetimi ve buna bağlı olarak verilen kredilerin karşılığında ticari bankaların talep ettiği teminatlar kaydi para üretiminin en önemli kısıtlamasını oluşturur. Kredi vermek bankalar için her za-

man risk taşımaktadır. Eğer verilen bir kredi yani üretilen bir kaydi para geri ödenmezse, krediyi alan kişi veya kurum kaydi para üretiminden doğan senyoraj gelirinin tamamının üzerine yatmış olur. Bu durumda ticari banka zarar etmiş ve bankanın öz sermayesi negatif etkilenmiş olur. Buradan da anlaşılacağı üzere, ticari bankalar kredi vermek suretiyle kaydi para, yalnızca riskler düşük ve kredi karşılığında alınan teminatlar yeterliyse, üretebilmektedir.

• Öz sermaye standartları

Ticari bankalar yasalara dayalı olarak oluşabilecek risklere karşı ve potansiyel zararları kompanse edebilmek için belirli bir öz sermaye oranını tutturmakla yükümlüdür. Öz sermaye oranı karmaşık bir biçimde hesaplanır ve "Basel Kuralları" içinde düzenlenmiştir. Bir bankanın öz sermayesi, o bankanın tüm borçlarının üzerindeki varlık fazlasıdır; başka bir deyişle öz varlığıdır. Ticari bankalar kredi verdikleri müşterilerin kredibilitesine ve kredi karşılığında aldıkları teminat yapısına göre öz sermaye ayırmak durumundadır. Yani ticari bir banka kötü kredibilitesi olan bir müşteriye kredi veriyorsa, bu kredi için iyi kredibilitesi olan bir müşteriye verdiği krediyle kıyaslandığında daha fazla karşılık/öz sermaye ayırmak zorundadır. Krediyi alan bir müşterinin kredibilitesi ne kadar yüksekse, öz sermayeyle bu kredi için ayrılan teminat miktarı o denli düşük olacaktır. Tersi olması durumunda da ayrılması gereken öz sermaye oranı yüksek olacaktır. Dolayısıyla ticari bankalar kredi verirken, krediyi verdikleri kişi veya kurumun kredibilitesine bağlı olarak öz sermaye ayırma işlemiyle kaydi para üretimi çerçevesinde sınırlandırılmış olurlar.

• Zorunlu karşılık oranları

Zorunlu karşılık oranları genel olarak bankacılık literatüründe para politikası nezdinde Merkez Bankaları tarafından uygulanan

bir araç olarak ifade edilir. Ancak gerçeği söylemek gerekirse, kaydi paranın üretimine yönelik sınırlama noktasında neredeyse hiç etkisi olmayan bir araçtır (Mayer ve Huber, 2014, s. 67).

Ticari bankaların kaydi parasını anlatırken değindiğim zorunlu karşılık oranı, ticari bankaların kendilerinde açılan mevduat hesaplarının belirli bir oranı kadar Merkez Bankasındaki hesaplarında tutmakla yükümlü oldukları nakdi tutardır. Zorunlu karşılıklarla ilgili her türlü konu Merkez Bankaları tarafından belirlenir ve karara bağlanır. Örneğin zorunlu karşılık oranının yüksekliği Merkez Bankalarının karar alanıdır.

Bu oran Türkiye'de mevduat sürelerine göre % 4 ile % 10,5 arası değişirken, İsviçre'de % 2,5, Avrupa Birliği'nde % 1'dir.

Ancak enteresan olan ve zorunlu karşılık oranını bir para politikası oranı olarak etkisiz kılan temel sebep, ticari bankaların bu oran için gerekli olan nakdi tutarı *Merkez Bankasından borç alabilmesi*dir. Dolayısıyla zorunlu karşılık için ihtiyaç duyulan tutar Merkez Bankası tarafından borç verilebildiği için, bu enstrümanın ticari bankaların kaydi para üretimini limitleyebilecek hiçbir etkisi kalmamıştır (Mayer ve Huber, 2014, s. 67). Ticari bankalar bu borçlanma karşılığında teminat olarak yalnızca devlet tahvilleri, teminat mektupları, ticari banka veya şirket tahvilleri sunmak zorundadır. Devlet tahvilleri Merkez Bankaları tarafından genelde yüzde yüz teminat olarak kabul edilir. Ticari bankalar da Merkez Bankası kredilerine ihtiyaç duyduğunda, devlet tahvili alımı için yeni ürettikleri kaydi parayla bu tahvilleri satın alıp teminat olarak Merkez Bankasına verirler (Mayer ve Huber, 2014, s. 67). *İnanması güç ama gerçek*. Buradan da anlaşılacağı üzere, ticari bankalar sınırsız miktarda yeni krediler vermek için ilk aşamada sıfır paraya ihtiyaç duyar ve talep edilen zorunlu karşılık oranını ürettikleri kaydi parayla satın aldıkları devlet tahvillerini kullanarak teminat olarak verebilirler (Mayer ve Huber, 2014, s. 67). Bu nedenle minimum rezervin veya zorunlu karşılığın, para arzının yönetilmesi

veya sınırlanması bakımından neredeyse hiçbir limitleme fonksiyonu bulunmamaktadır.

Zorunlu karşılık oranının pratik uygulamada hiçbir etkisi olmamasına rağmen hâlâ literatürde geçmesinin temel sebebi, altına dayalı para sistemlerinden günümüze kadar gelen ve altının teminat olarak verilmesi mantığından kaynaklanan psikolojik bir uygulamadır (Mayer ve Huber, 2014, s. 67). Ama aradaki temel fark, altının ticari bankaların kaydi parası gibi "yoktan var edilebilir" olmamasıdır ve bundan dolayı da bir limitasyon ve sınırlama aracı olarak etkili oluşudur.

4.6.1. Ticari Bankalar Mevduat Toplamaya Neden İhtiyaç Duymaktadır?

Ticari bankaların mevduat toplamalarının temel sebebinin topladıkları mevduatları kredi olarak yeniden ödünç vermek olduğunun zannedildiği yaygın bir görüş mevcuttur. Bankacılık sektöründe çalışan kişiler dahi bu görüştedir. Çünkü bankacılık sektörünün eğitimlerinde para üretiminin detayları bu kitapta anlatıldığı açıklıkta muhtemelen hiç işlenmemektedir. İşin gerçeği şudur ki, günümüzün para sisteminde bankalar kredi vermek için mevduat toplamaya ihtiyaç duymaz. Kredi vermek istedikleri parayı neredeyse "yoktan var etmek" suretiyle organize ederler. Kredi vererek para üretirler. Bu konuyla ilgili detayları önceki bölümlerde detaylı paylaşmıştım.

Peki ama neden ticari bankalar çekici faiz alternatifleriyle müşterilerin parasını toplamak için rekabet eder ve de mevduat toplamak için reklam yaparlar?

Bu sorunun cevabı aşağıda derlediğim sebeplerde yatmaktadır:

1. Para üretiminden elde edilen senyoraj gelirinin garanti altına alınabilmesi için: Bir önceki başlık altında detaylandırdığım "kaydi paranın diğer bankalara transfer edilmesi du-

rumunda doğan refinansman ihtiyacı"nı giderebilmek için ticari bankalar mümkün olduğunca fazla mevduat toplamak ve müşteri/şube ağını (parasal teritoryalarını) genişletmek ister. Geniş şube ve müşteri ağı sayesinde kredi vermek suretiyle ürettiği kaydi paranın kendi bankası bünyesinde kalma olasılığını arttırmış olurlar ve ürettikleri paradan doğan senyoraj gelirini başka bir bankayla paylaşmak durumunda kalmazlar. Dolayısıyla ticari bankaların mevduat toplamalarının arkasında yatan temel sebep, müşteri ağını ve böylelikle parasal teritoryalarını genişletmek ve ürettikleri kaydi paranın senyoraj gelirinin –krediyi alan müşterinin ödemelerini yapmak için krediyi kullandığında ilgili ödemelerin yine aynı bankanın müşterilerine yapılması olasılığını arttırmak suretiyle– krediyi veren bankada kalmasını sağlamaktır. Diğer bir ifadeyle, müşteri ağı ne kadar genişlerse kredi vermek suretiyle üretilen kaydi paranın nakdi paraya dönüşme olasılığı o kadar düşürülmüş olur (Pfeilsticker, 2017, s. 118). Çünkü ticari bir bankanın kredi vermek suretiyle ürettiği para, krediyi alanın krediyi aldığı bankanın müşteri ağında bulunmayan bir müşteriye transfer edilmesini istemesi durumunda, ilgili ticari bankanın bu tutarı nakit olarak (yani Merkez Bankası Parası olarak ve yasal çerçevede tek ödeme aracı olarak kabul gören banknot şeklinde) diğer ticari bankaya transfer etmesi gerekmektedir. Bunun sebebi, ticari bankaların kendi aralarındaki para transferlerinde sadece Merkez Bankası Parası kabul etmeleridir (Pfeilsticker , 2017, s. 119). Bu durumda kaydi parayı kredi vermek suretiyle üretmiş olan ticari bankanın ürettiği kaydi paranın karşılığını banknot olarak temin etmesi gerektirmektedir. Şayet krediyi veren ticari banka kendi kasasında yeterli miktarda mevduatı nakdi olarak bulunduruyorsa, yani yeterli müşteri mevdu-

atına sahipse, temin etmek durumunda kaldığı nakit para miktarı da azalacaktır. Dolayısıyla krediyi veren bankanın nakit para temin maliyeti düşecektir.

2. **Likidite riskini minimize etmek için:** Bir ticari bankanın uzun vadeli mevduata sahip olması, gelecekte diğer ticari bankalardan kredi alamama veya aldığı kredileri çok yüksek faizle alma riskini düşürmektedir. Dolayısıyla mevduatı yüksek olan ticari bankanın likidite riski de düşüktür diyebiliriz. Diğer bir açıdan da mevduatı yüksek olan bir ticari bankanın, müşterilerinin nakit para ihtiyacına cevap verebilme kabiliyeti de yüksek olacak ve müşterilerine yönelik ihtiyaç duyulan likiditeyi temin edebilmiş olacaktır. Yani bir müşterinin nakit ihtiyacını başka ticari bankalardan temin etmek yerine genelde daha uygun bir maliyetle başka bir müşterisinden temin edebilmektedir (Mayer ve Huber, 2014, s. 68).
3. **Daha fazla kredi verebilmek için:** Müşterilerden toplanan mevduatların diğer bir faydası ise bu mevduatların karşılığında ticari bankacılık sektörünün kredi vermek suretiyle kaydi para üretebilme kabiliyetinin artmasıdır. Kısmi rezerv bankacılığında kullanılan kredi çarpanına bağlı olarak bir bankanın sahip olduğu mevduat miktarı ne kadar fazlaysa, kredi vermek için kaydi olarak üretebileceği para miktarı da o kadar fazla olmaktadır (https://www.banken-in-die-schranken.org/docs/Joseph_ Huber__Das_heutige_Geldsystem __(Januar_2017).pdf, s. 15). Ticari bankalar müşterilerinden topladıkları mevduatları kredi çarpanı çerçevesinde arttırarak kaydi paraya transforme etmek suretiyle verdikleri kredilerden, mevduatlara sundukları faiz oranlarından daha yüksek kredi faiz oranları talep ederek kazançlarını maksimize edebilmektedirler (Huber, 2016, s. 66)
4. **Alışılagelmiş hizmetlere dayalı müşteri ilişkilerini devam ettirebilmek için:** Aslına bakarsanız müşteri mevduatları-

nın ticari bankalar tarafından mevduat faizleri vaat edilerek toplanmasının ardında tarihsel bir alışılagelmişlik yatmaktadır. Nakit paranın yaygın olarak kullanıldığı eski dönemlerde ticari bankalar günümüzdeki gibi "yoktan var etmek" şeklinde kredi vermek suretiyle para üretemediğinden, kredi vermek için müşterilerinin nakdi paralarına ihtiyaç duyarlardı. Çünkü o dönemlerde ticari bankalar sadece ellerinde olan veya müşteri mevduatları şeklinde toplamış oldukları miktarda parayı kredi olarak verebilmekteydi. Yani ceplerinde olmayan X miktarda bir parayı günümüzdeki gibi elektronik ortamda "yoktan var etmek" suretiyle üretip müşteri mevduatlarına neredeyse hiç ihtiyaç duymayacak şekilde kredi olarak veremezlerdi (https://www.banken-in-die-schranken.org/docs/Joseph_Huber__Das_heutige_Geldsystem__(Januar_2017).pdf, s. 14, 15).

4.7. Kredi Vermek Suretiyle Para Üretimine Dayalı Kaydi Para Sisteminin Zararları ve Dezavantajları

Günümüzdeki para sistemi insanlara öyle bir şekilde yansıtılmaktadır ki insanlar bu sistem sanki asırlardır , hatta dünya var olduğundan bu yana böyle işliyormuş, değiştirilemez ve sorgulanamazmış gibi algılıyor. Aslına bakarsanız bu sistem de insanoğlunun bir icadı, dolayısıyla da hatalar içerebilen, sorgulanabilen ve değiştirilebilen bir yapı olarak düşünülmelidir. Ancak günümüzdeki para sistemi kitabın giriş bölümlerinde de farklı şekillerde ifade ettiğim gibi çok karmaşık ve toplumsal boyutta zararlar ve dezavantajlar içeren bir sistemdir.

Kredi vermek suretiyle para üretimi, adından da anlaşılacağı gibi para üretimi için kredi verilmesini şart koşan, yani kredi vermeden para üretiminin olamayacağı bir sistemdir. Dolayısıyla ticari bankaların her kredi verme işlemi, içinde bulunduğumuz para

sistemi nezdinde yeni bir para üretimi, bu vesileyle de yeni üretilen para miktarının kullanıma sunulması anlamına gelmektedir. Her verilen kredi, kullanıma sürülen yeni bir para miktarı (satın alma gücü veya mevduat) olduğundan dolayı günümüz para sisteminde kullanımdaki para miktarı arttıkça krediler yani borçluluk da artmaktadır. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, borç ve mevduat birbirinin önşartı yani var olma koşuludur.

Günümüzde yoğun bir şekilde ödeme aracı olarak kullandığımız ticari bankaların kaydi paraları, aslında dijital veya elektronik bir borç senedi statüsünde olup hesabımızın bulunduğu ilgili bankanın hesap sahibine yönelik borcu anlamına gelmektedir. Elimizde tuttuğumuz hesap cüzdanlarımız veya elektronik banka hesabımızda gördüğümüz mevduatlarımız her ne kadar bizlerde sahip olduğumuz parasal bir varlık algısı uyandırsa da gerçek manada ve hukuksal olarak hesabın bulunduğu bankanın hesap sahibine olan borcu statüsündedir. Bundan dolayı şayet ilgili ticari banka iflas ederse bizim mevduatlarımız da o bankayla birlikte yok olur. Her ülkede ticari bankalarda yatan mevduatlar belli bir orana kadar devlet garantisi altında olsa da o tutarın üzerindeki mevduatlar ticari bankaların iflası durumunda yok olmaktadır. Bunun da temel sebebi olarak kaydi para sistemini gösterebiliriz. Kitabın önceki bölümlerinde ticari banka kaydi parasını anlatırken detaylı bir şekilde bu para biçiminin aslında nakit parayla yani Merkez Bankası banknot ve madeni paralarıyla aynı statüde olmadığını ama sanki aynı statüdeymiş gibi bir algının herkes tarafından kabul edildiğini belirtmiştim.

Kullanılan her birim paranın doğuşunun aslında bir krediye dayalı oluşu günümüz para sisteminin bir gerçeğidir. Banka hesabımda 1.000 TL'ye sahip olmam demek, başka birinin 1.000 TL borçlanmış olması anlamına gelmektedir (Mayer ve Huber, 2014, s. 83).

Mevcut para sistemini bir nevi borçlanmaya zorlayan bir para sistemi şeklinde ifade etmek yanlış olmaz. Dolayısıyla ancak mev-

duatların borç ödemesinde kullanılması veya varlıkların satılarak borçları ödemeye kanalize edilmesi suretiyle günümüz para sisteminde borçlar da azalabilmektedir. Bu sebeptendir ki, son yıllarda çok yükselmiş olan devlet borçluluk oranları sadece tasarruf önlemleriyle azalmayacağı gibi fazla tasarruf da fakirleşmeye sebebiyet verilebilecektir (Mayer ve Huber, 2014, s. 83).

Son yıllarda Yunanistan'da yaşanan borç krizi üzerinden bir örnek vereyim. Yunanistan'dan devlet borçlarını azaltması talep edilmektedir. Yunanistan'ın bunu yapabilmesinin tek yolu, gerek yurtiçinden gerekse yurtdışından yeterli miktarda tüketim ve yatırımın Yunanistan sınırları içerisinde yapılıyor olması, bu vesileyle de Yunan devletinin daha fazla vergi alıyor hale gelip borçlarını ödeyebilecek ek likiditeye sahip olabilmesidir (Mayer ve Huber, 2014, s. 83). Yani birileri cebindeki x birim parayı Yunanistan'da harcamadıkça ve Yunan ekonomisine kazandırmadıkça, Yunanistan borçlarını ödeyecek parayı sadece tasarruf yaparak elde edemez. Bunun içindir ki, Yunanistan'da limanlar vs gibi kamu malları, alacaklılar lehine Yunanistan'ın borçlarına karşılık el değiştirmekte, bu vesileyle borçlar azaltılmaya çalışılmaktadır. Yani yukarıda söylediğim gibi günümüz para sisteminin yapısı gereği bir borcun azalması başka bir varlığın veya mevduatın azalması olmadan gerçekleştirilemez.

Günümüz para sistemi bizleri etik bir problemle karşı karşıya bırakmaktadır. Karşılığı "borç" olarak üretilmiş her birim para, ancak ve ancak o borcun kapatılması sonrasında kullanımdan kalkmakta, yani ortadan yok olmaktadır. İçinde bulunduğumuz sistemin doğası ve mantığı gereği, kendince haklı bir gerekçeyle parasını biriktiren ve dolayısıyla da tüketime yönelik harcamayan her bir birey veya kurum, başka bir birey veya kurumun borçlu kalmasına sebebiyet vermektedir (Mayer ve Huber, 2014, s. 84). Bu sebeple günümüz sistem ekonomileri borçlanmaya zorlamaktadır, çünkü borçlanılmaması durumunda mevduat veya varlık oluş-

mayacak, yani piyasada kullanımda para kalmayacaktır (Mayer ve Huber, 2014, s. 84). Çünkü kimileri parayı biriktirecek, kimileri de almış oldukları borçları ticari bankalara geri ödemek suretiyle kredi verilirken üretilmiş olan kaydi paraları tekrar ortadan kaldırmış olacak.

Bağımsız ve Milli Para sisteminde ise para, ticari bankaların vereceği kredilere dayalı üretilmeyeceğinden, direkt olarak Merkez Bankaları vesilesiyle üretileceğinden, mevduat ve varlıklar borç karşılığında oluşmayacak, dolayısıyla da "pozitif" bir değer oluşturacaktır. Bağımsız ve Milli Para sisteminde banka hesabınızda sahip olduğunuz bir birim para, başka birinin borcuyla oluşmuş bir birim para olmayacaktır. Dolayısıyla da etik açıdan bakıldığında para borca dayalı bir değer olmaktan çıkıp pozitif bir değer olmuş olacaktır. Bu konunun detaylarını kitabın ilerleyen bölümlerinde kapsamlı bir şekilde açıklayacağım.

Şimdi kredi vermek suretiyle para üretimine dayalı kaydi para sisteminin zararlarını ve dezavantajlarını sırasıyla açıklamaya çalışayım.

4.7.1 Senyoraj Gelirleri Ticari Bankaların Kasasına Giriyor ve Devlet Hazinesi Senyoraj Gelirinden Mahrum Kalıyor

Daha önce de belirttiğim gibi para üretimi sırasında parayı üreten tarafın elde ettiği satın alma gücüne bağlı olarak bir senyoraj geliri oluşmaktadır. Bu gelirin nasıl oluştuğu ve ne şekilde realize edildiğini beylik hakkı ve senyoraj gelirini anlatırken detaylandırmıştım.

Bu başlık altında dikkatleri çekmek istediğim temel nokta ise şu: Piyasada ödeme aracı niteliğinde kullanımda olan paranın ağırlıklı bir bölümünü (bazı ülkelerde % 98-99'unu) ticari bankaların kredi vermek suretiyle üreterek kullanıma sürdüğü kay-

di paralar oluşturduğu için, dolayısıyla da Merkez Bankaları'nın üreterek kullanıma sürdüğü banknot ve madeni paraların para hacmi içerisindeki payı bazı ülkelerde % 1-2'ler seviyesine kadar düştüğünden, Merkez Bankalarının yani *devlet hazinesinin kasasına giren senyoraj geliri son derece azalmıştır.* Yani para üretimine dayalı olarak oluşan senyoraj gelirlerinin ağırlıklı bir kısmı ticari bankaların olurken, devlet hazinesinin kasasına çok az bir bölümü girmektedir.

Ticari bankaların aşağıdaki şekillerde senyoraj geliri oluşmaktadır (Huber Joseph, 2016, s. 87):

a. Kredi vermek suretiyle ürettikleri kaydi para karşılığında talep ettikleri faiz gelirlerine dayalı oluşan senyoraj geliri
b. Ürettikleri kaydi para ile yatırım bankacılığı bünyesinde satın aldıkları menkul veya gayrimenkule dayalı değerli kâğıt veya varlıklar üzerinden elde ettikleri kâr, temettü ve faizler veya değer artışlarına dayalı oluşan senyoraj geliri

kısmi rezerv bankacılığı nezdinde ticari bankalara tanınmış olan özel imtiyazlardan dolayı, ilgili senyoraj geliri şeffaf olarak bir muhasebe kaydı şeklinde değil, üretilen paranın üretim maliyetinde endirekt olarak sağlanmış olan *imtiyazlı bir maliyet avantajı* şeklinde oluştuğundan, bilanço kalemlerinde net olarak ayırt edilememektedir. Dolayısıyla direkt ve net olarak hesaplanamamaktadır. Çok akıllıca gizlenmiş bir gelir kalemidir. Bu konuyla ilgili ticari bankaların kaydi para üretiminin ekonomiye maliyetinin olup olmadığını "Ticari Bankaların Kaydi Para Üretiminin Ekonomiye Maliyeti Var mıdır? Varsa Ne Boyuttadır?" bölümünde açıklamıştım.

Oysa ki "Bağımsız ve Milli Para" sisteminin öngördüğü gibi, kaydi para üretimi ticari bankaların yetkisinden alınarak direkt olarak Merkez Bankalarına verilmiş olsa ve Merkez Bankası Kaydi Parası da devletin resmi parası olan banknot veya madeni para statüsü kazanmış olsa, böylelikle aynı banknot ve madeni para

formlarında olduğu gibi, yine ticari bankalar aracılığıyla vatandaşın kullanımına açılmış, gerek kaydi paranın gerekse nakdi paranın (banknot ve madeni paranın) üretimde oluşan senyoraj geliri direkt olarak Merkez Bankaları aracılığıyla devlet hazinesinin kasasına girecek ve günümüz sisteminde olduğu gibi bu gelirler sadece ticari banka sahiplerinin cebine girmeyecektir. Dolayısıyla da devlet bu gelirlerden mahrum olmayacaktır.

Devlet hazinesinin senyoraj geliri elde etmesinin önündeki diğer bir engel de Merkez Bankalarının devletlerin direkt finansmanını sağlaması yasalarla limitlenmiş veya yasaklanmış olmasıdır. Bu konuyla ilgili detayları hem "beylik hakkı" hem de "Ticari Bankaların Kaydi Para Üretiminin Ekonomiye Maliyeti Var mıdır? Varsa Ne Boyuttadır?" başlığı altında açıkladığım Avrupa Birliği Lizbon Anlaşması'nın 123 (1) maddesi çerçevesinde ifade etmiştim.

Devletlerin, finansman ihtiyaçlarını direkt olarak Merkez Bankaları üzerinden sağlamak vesilesiyle parayı piyasalarda kullanıma süreememesi ve ticari bankaları araya koymalarını mecbur kılan Avrupa Birliği Lizbon Anlaşması'nın 123 (1) maddesine benzer uygulamalar sonucu, devletlerin hazinelerinin taşıması gereken çok ciddi faiz yükü oluşmaktadır.

Ticari bankacılık sektörünün cebine giren ve devlet hazinesinin mahrum kaldığı parasal senyoraj (orijinal senyoraj) geliri, en basit mantıkla, yaklaşık olarak para hacmi M1'deki yıllık artış şeklinde yorumlanabilir (Huber, 2016, s. 93). Euro bölgesinde 2008-2011 yılları arasında M1'deki artış 180-250 milyar Euro, Almanya'da 50-120 milyar Euro, Avusturya'da 8-11 milyar Euro çerçevesinde olmuştur (Huber, 2016, s. 93, 172,173).

Yukarıda belirttiğim ve en basit mantıkla ticari bankacılık sektörünün orijinal senyoraj geliri olarak yorumlanabilecek M1 para hacmindeki artışa karşın, aynı dönemde ilgili Merkez Bankaları'nın kârları yukarıdaki tutarlarla kıyaslandığında çok düşük kalmaktadır. Örneğin Almanya Merkez Bankası'nın 2008-2011

arası kârı 0,6-2,5 milyar Euro mertebelerinde olmuştur (Deutsche Bundesbank 2012, Jahresabschluss 2011 im Überblick, Pressemitteilung 13 Maerz 2012). Aynı dönemde Avusturya Merkez Bankası kârı ise 0,25-0,30 milyar Euro mertebelerinde olmuştur (Huber Joseph, 2016, s. 93). Dolayısıyla gerek Almanya gerekse Avusturya Merkez Bankalarının kârları ticari bankacılık sektörünün kârlarıyla kıyaslanınca komik sayılacak kadar düşük kalmaktadır.

Devletler, kullanımdaki parayı Avrupa Birliği Lizbon Anlaşması 123 (1) maddesi ve benzeri limitlemelerden dolayı ticari bankaları aracı koymak suretiyle değil de direkt olarak devlet kurumları veya Merkez Bankaları üzerinden piyasaya sürebilmiş olsalardı, bütçeleri yaklaşık olarak bankacılık sektörünün orijinal senyoraj geliri olarak yorumlanabilecek M1 para hacmindeki artış kadar rahatlamış ve bu tutarlardan kaynaklı faiz yükünden arındırılmış olacaktı (Huber Joseph, 2016, s. 93). Bu durum da tüm ülkeler için daha fazla refah demektir.

4.7.2. Günümüz Para Sistemi Devlet Borçlarını Arttırmaktadır

Bilindiği üzere, Merkez Bankaları piyasanın ihtiyaç duyduğu parasal gereksinimi gidermekle yükümlüdür. Dolayısıyla reel ekonominin işleyebilmesi için gerekli olan parasal hacmi yaratmak Merkez Bankaları'nın asli görevlerinden biridir.

1970'lerden başlayarak artan ticari bankaların kredi vermek suretiyle kaydi para üretip piyasalardaki para hacmi üzerinde etkin olmaları süreci ve ticari bankalarca üretilen kaydi paranın karşılığında ticari bankacılık sektörünün katlanmakla yükümlü olduğu maliyetlerin azalmasıyla birlikte, üretilen kaydi paranın reel sektör faaliyetlerinde kullanılma oranı düşmeye başlamıştır. Üretilen kaydi para, ağırlıklı olarak, reel sektöre kıyasla kolay yoldan daha fazla gelir elde edilebilen finansal sektöre geçiş yapmıştır.

Ticari banka kaydi parası hisse senetlerine, finansal türevlere, döviz kuru ve taşınmaz spekülasyonlarına yatırılmakta ve reel ekonomi içerisinde kullanılmamaktadır. Böylelikle ekonomik gerileme tehdidi doğmaktadır. Reel ekonomi faaliyetlerinden kayan bu para hacminin ilave banka kredileriyle yerine koyulabilmesi ve tekrar asıl kullanım amacı olan reel ekonomiye yeniden kazandırılması gerekmektedir. Fakat hane halkı ve şirketler yüksek miktarda borçlanmış olduğundan yeniden borçlanmak suretiyle eksik olan bu parasal açığı kapatamamaktadırlar. Bu durumda devlet, bu para akışını konjonktür programlarıyla dengelemeye çalışan ve bu sayede ilave olarak borçlanarak reel sektördeki eksik parasal ihtiyacı giderebilen tek alternatif olarak kalmaktadır. Dolayısıyla devlet, günümüz para ve bankacılık sistemi sebebiyle her zaman gelirinden daha fazlasını harcamak zorunda kalmakta ve giderek daha fazla borçlanmaktadır.

Evet, yanlış duymadınız! Devlet, reel ekonominin parasal ihtiyacını giderebilmek için daha fazla borçlanmak zorunda kalmakta veya bırakılmaktadır. Çünkü reel ekonominin kullanımına yeterli para miktarı günümüz para sisteminde sadece borçlanarak sunulabilmektedir. Önceki bölümlerde bahsettiğin Avrupa Birliği Lizbon Anlaşması'nın 123(1) maddesi ve buna benzer uygulamalardan ötürü devletlerin kendi Merkez Bankaları üzerinden kendilerine finansman yaratabilmeleri, bu vesileyle de kullanıma para sürebilmelerinin önü kesilmiş olduğundan, günümüz para sistemi devletleri reel sektörün parasal ihtiyacını giderebilmeleri için bankacılık sektörü veya özel yatırımcı kuruluşlara borçlanmaya zorlamaktadır (Mayer ve Huber, 2014, s. 96, 97).

Almanya ve İsviçre'de para ve para sistemleri üzerine çok değerli çalışmaları olan, para sisteminde temel bir reform ihtiyacı olduğunu düşünen, Bağımsız ve Milli para sisteminin temsilcilerinden Thomas Mayer bu durumu devletler için hazırlanmış bir "*borç tuzağı*" olarak nitelendirmektedir (Mayer ve Huber, 2014, s. 97).

Mümkün olan en basit dille anlatmak gerekirse, bu işlem genel hatlarıyla şu şekilde gerçekleşmektedir:

1. Devlet parasal ihtiyacı giderebilmek için tahvil ihraç eder.
2. Yukarıda bahsettiğim 123(1) ve benzeri yasal düzenlemelerden ötürü Merkez Bankası bu tahvili direkt satın almak suretiyle devlete ihtiyaç duyduğu parasal tutarı temin edemeyeceğinden devreye ticari bankacılık sektörü veya özel yatırımcılar girer.
3. Ticari bankacılık sektörü bu tahvilleri devletten satın alır ve devlete ihtiyaç duyduğu finansmanı "faiz karşılığında" temin etmiş olur.
4. Devlet ise tahvil satışı karşılığında elde ettiği finansmanla ihtiyaç duyduğu yatırım veya harcamaları yapmak suretiyle reel sektöre gerekli olan parasal ihtiyacı enjekte etmiş olur.

Bankacılık sektörünün satın aldığı tahvilleri ya kendi bilançosunda tutar ya da ulusal veya uluslararası yatırımcılara satar. Günümüzde oluşmuş olan aşırı borçlanma sebebiyle ilgili tahvil veya bonoların geri ödeme tarihleri geldiğinde devlet yeniden bir tahvil satışı gerçekleştirerek bir önceki tahvil borcunu kapatır (Huber Joseph, 2016, s. 82). Yani borcu borçla kapatmış ve hayatını bu şekilde idame ettirmiş olur.

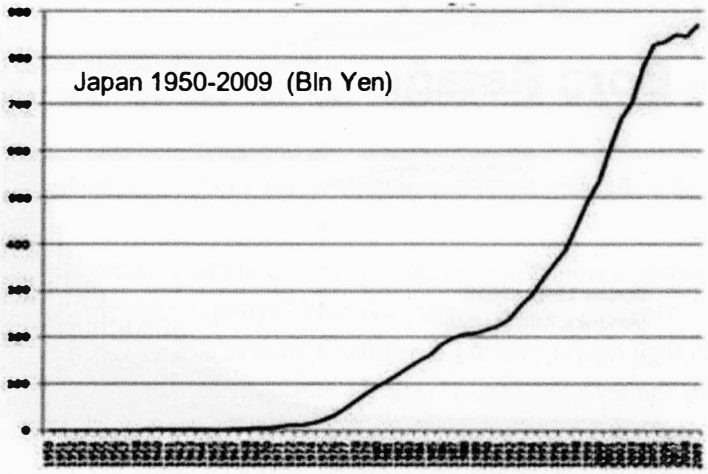
Devletin tahvil satışı vesilesiyle ticari bankacılık sektörüne borçlanarak finansman temin etmesi, bu vesileyle de reel sektöre gerekli parasal ihtiyacı enjekte etmeye çalışması, birçok ülke nezdinde farklı uygulamaya tabi olsa da, netice olarak hep ticari bankaların kaydi para üretmelerini arttıran bir mekanizmadır (Huber Joseph, 2016, s. 81). Dolayısıyla devlet borçlandıkça ticari bankaların kaydi para hacminde artış görülür.

Parasal sermayedeki artışın farklı finansal sektörlere kanalize olması sonucunda da hisse senetlerinde, finansal türevlerde, döviz kuru ve taşınmaz spekülasyonlarında balonlar oluşur, bu durum

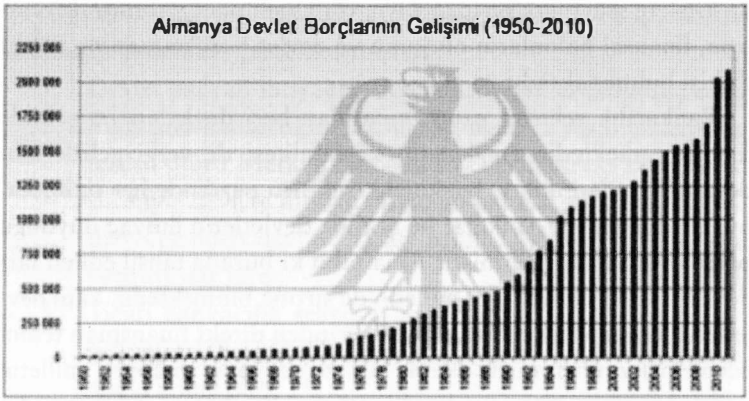
da krizlere sebebiyet verir. Dolayısıyla kaydi para miktarındaki artışın, finansal balonların oluşumu ve devlet borçlanmasıyla direkt ilişkisi bulunmaktadır.

Bankacılık sektörü uzun zamandan beri devletleri bu şekilde finanse etmektedir. Devletlerin kredibilitesi de vergi gelirlerinin devamlılığından dolayı bankacılık sektörü nezdinde her daim kabul gördüğünden, bankalar bu şekilde devletlerin ihtiyaç duyduğu parayı her zaman üretmiştir. Ama tabii ki burada tahsil edilen faiz devletin yükü olduğu gibi milletin de sırtına binmektedir. Yani devletlerin kendi Merkez Bankaları üzerinden direkt finansman temin edememelerinin sonucu olarak faiz ve senyoraj maliyeti milletin sırtına binerken, ticari bankacılık sektörünün kasasına kazanç olarak girmektedir.

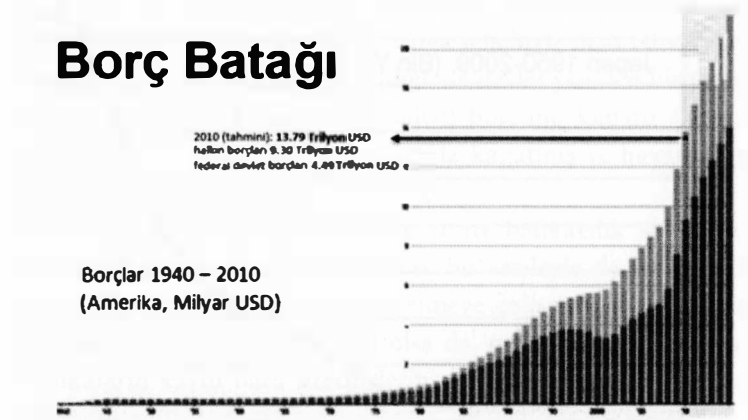
Bazı önemli devletlerin borç gelişimlerini aşağıdaki grafiklerden görebilirsiniz:

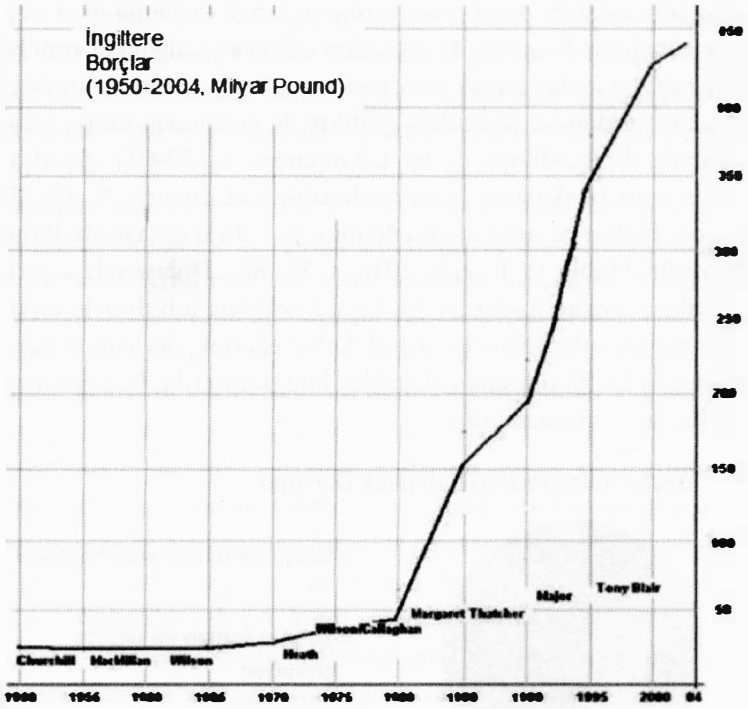
Kaynak: http://www.postwachstumsoekonomie.de/wp-content/uploads/2013-01-30_Huber-Vollgeld-und-Monetative.pdf, s. 20

Kaynak: http://www.postwachstumsoekonomie.de/wp-content/uploads/2013-01-30_Huber-Vollgeld-und-Monetative.pdf, s. 20

Kaynak: http://www.postwachstumsoekonomie.de/wp-content/uploads/2013-01-30_Huber-Vollgeld-und-Monetative.pdf, s. 20

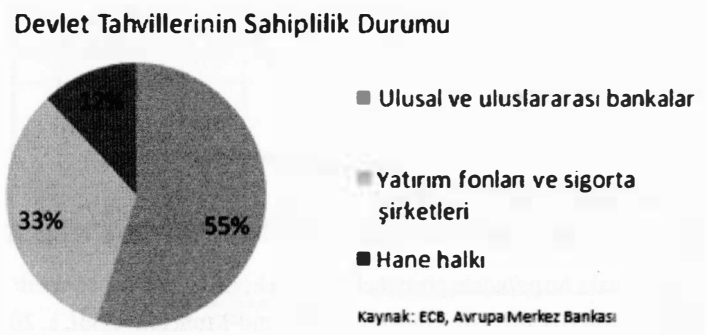

Kaynak: http://www.postwachstumsoekonomie.de/wp-content/uploads/2013-01-30_Huber-Vollgeld-und-Monetative.pdf, s. 20

Yukarıdaki grafiklerden de görüleceği üzeri borcu artmayan ülke yok gibidir. Japonya, Amerika, Almanya veya İngiltere. Tüm bu ülkelerde durum aynıdır. Grafiklerde görülen artışın ilgili ülkelerin gayrisafi milli gelirlerinin artışıyla mantık çerçevesinde oranlanabilir hiçbir yanı yoktur. Yani tüm bu devletler ciddi manada bir borç batağının içindedir. Bunun temel sebebi de günümüz para ve bankacılık sistemidir dersek genel anlamda yanlış olmaz.

Bu başlık altında devletlerin borçlarının aslında tahvil ve bono ihracından meydana geldiğini açıklamıştım. Dolayısıyla bu tahvil-

lerin ve bonoların da alıcıları vardır ve tahvil faizlerini gelir kaydetmektedirler. Bu noktada dikkatleri çekmek istediğim önemli bir detay da, bu kadar büyük borç stokunun faiz gelirlerinin kimlerin kasasına girdiğidir. Aşağıdaki grafikte de görüleceği üzere, genel anlamda ihraç edilmiş devlet tahvillerinin % 50-60'ı ulusal ve uluslararası bankaların (yani bankacılık sektörünün), % 24-35'i yatırım fonları ve sigorta şirketlerinin, % 7-16'sı ise hane halkının elindedir (Huber ve Joseph, 2016, s. 81, 82). Dolayısıyla sigorta şirketleri, yatırım fonları ve bankacılık sektörünü birbiriyle ilişkili veya bağlı kardeş sektörler olarak kabul edersek, devletlerin borçlarının % 84-93 oranında alacaklısı bu sektörlerdir. Bu rakam zaten her şeyi anlatmaktadır.

Kaynak: http://www.postwachstumsoekonomie.de/wp-content/uploads/2013-01-30_Huber-Vollgeld-und-Monetative.pdf, s. 21

4.7.3. Günümüz Para Sistemi Bir Borç Tuzağıdır ve Artan Para Hacmi Önünü Göremeyen Borçlular Yaratmaktadır

17. yüzyılda İngiltere'de yaşayan kuyumcuların kredi vermek suretiyle parayı yoktan var edebileceklerini keşfetmelerinden bugüne kadar hep kredi vermenin sınırları zorlanmış ve kredilendirme

işlemi toplumun maksimumlarına kadar abartılmıştır (Binswanger Mathias, 2015, s. 118). Belki de bu şekilde sınırları zorlayış, dünya var olduğundan beri böyledir. Önceki bölümlerde de birçok defa ifade ettiğim gibi paranın yoktan var edilmesi neredeyse sıfır, yani çok düşük maliyetli bir işlemdir. Bundan dolayıdır ki, ticari bankalar mümkün olan en yüksek miktarda kredi vermeye çalışmaktadır. Böylelikle her şirket gibi onlar da hissedarlarının gelirlerini ve kârlarını maksimize etmektedirler. Ancak her pazar gibi kredi pazarı da limitli bir pazardır. Belli miktarda kredi verildikten sonra bu pazar da doyuma ulaşacaktır. Kredi verilmesinin doğası gereği ticari bankacılık sektörü ilk önce kredibilitesi yüksek olan müşterilere kredi vermek için çabalar. Kredibilitesi yüksek olan müşterilerin segmenti doyuma ulaştıktan sonra, yani o müşteri kitlesinin kredi ihtiyacı giderildikten sonra sıra kredibilitesi daha düşük veya az olan müşteri kitlesine gelir. İşte pazarda yüksek kredibiliteli müşterilere yönelik gelinen doyum noktası sonrasında ticari bankacılık sektörü kredi verebilmek ve para kazanabilmek adına müşterilerin kredibilitelerinin analiz edildiği kredi onay mekanizmalarında yumuşamalar yapmaya başlar. Hele bir de bu yumuşama veya rahatlama kredi değerleme işlemleri yapan Rating Ajanslarına sıçrarsa piyasa kontrol edilemez bir borç krizine doğru emin adımlarla ilerlemeye başlar. 2007-2008 Amerika Mortgage Krizi de aynı sebep-sonuç ilişkisiyle meydana gelmiştir (Binswanger Mathias, 2015, s. 118).

Günümüzdeki para sistemi gereği paranın üretimi ve kullanıma sürümü kredi vermek suretiyle yapıldığından, paranın bir "borç" demek olduğunu ifade etmiştim. Ayrıca ticari bankaların kaydi paralarının bir nevi o bankanın kendi özel parası statüsünde olduğunu ve karşılığında Merkez Bankası parası (yani gerçek para veya nakit para niteliğine sahip tek geçerli para) olan banknot ve madeni parayla değiştirme taahhüdüdür şeklinde bir açıklama da yapmıştım. Öyleyse borç statüsünde olan para üretildikçe ve pi-

yasada para hacmi arttıkça borç da artar. Yani üretilen paradan pay alan azınlık zenginleşirken, o paranın üretimine borç almak suretiyle katkıda bulunan birçok kişinin borcu artar. "Bu nasıl bir mantıktır?" denilebilir, ama gerçek budur. Thomas Mayer bu durumu şöyle ifade etmiştir: "Az sayıdaki kişinin parasal varlıkları ne denli fazla büyürse, birçok kişinin borcu da o denli artar" (Mayer ve Huber, 2014, s. 87).

Doyuma ulaşmış olan kredi pazarında bankacılık sektörünün kredibilitesi daha düşük müşterilere kredi vermek suretiyle kullanıma para sürmesi sonucu para hacmi büyür ve aynı zamanda alınan bu krediler piyasada mal ve hizmetlerin satın alınmasında kullanılır. Mal ve hizmetleri satanlar üretilen yeni para hacminin yeni sahipleri olurken, o parayı borçlanmak suretiyle kredi olarak alanlar bu yeni üretilen paranın (kredinin) borçluları olur. Dolayısıyla kredi hacmi, bununla bağlantılı olarak da para hacmi arttıkça toplumun neredeyse her kesiminin borçluluk oranı artar.

Bağımsız ve Milli Para sistemiyle birlikte, kredi verme işlemi ve paranın üretimi borçlanmayı zorunlu kılmayacağından, paranın üretilmesi direkt olarak borçlanmak anlamına gelmeyecek ve bugünkü sitemdeki zorunlu borçlanma veya borç tuzağı olarak adlandırdığımız yapı değişecektir (Mayer ve Huber, 2014, s. 87).

4.7.4. Finansal Krizler ve Spekülasyon Balonları Günümüz Para Sisteminin Doğal Bir Sonucudur

Ticari bankacılık sektörü doğal olarak kendi amaçları ve hedefleri doğrultusunda çalışmaktadır. Bu bağlamda da en önemli kriter şirket kârlılığıdır. Ticari bankalar da tüm şirketler gibi kâr amacı güderek çalışan kuruluşlardır. Günümüz para sisteminin yapısından kaynaklı olarak ve ticari bankacılık sektörünün kâr amacı güderken birinci önceliği kredi vermek olduğundan, bir önceki bölümde açıkladığım gibi kredi vermek suretiyle para hacminin

direkt olarak arttırılmasıyla bir taraftan oluşan borç yükü, diğer taraftan Merkez Bankaları aracılığıyla yönetilmesi gün geçtikçe zorlaşan para arzı, aynı zamanda da Merkez Bankalarının para hacmi üzerinde azalan etkinliğine bağlı olarak para arzı politikalarının neredeyse uygulanamaz noktaya gelmesiyle son dönem ekonomilerinde finansal krizler artış göstermiş ve önü alınamaz bir noktaya gelmiştir.

Mevcut para sistemi, kısmi rezerv bankacılığı ve iki kademeli para dolaşımı (yani Merkez Bankaları ile ticari bankalar arasında olan para dolaşımının, ticari bankalar ve vatandaş veya kurumlar arasında olan para dolaşımının birbirinden ayrı olması) sebebiyle para hacminin yönetimi günümüzde neredeyse imkânsız bir hal almıştır. Bu durum kendini uzun süredir yaşanılan istikrarsızlıklarla göstermeye başlamıştır. 1970-2007 yılları arasında dünya genelinde 145 sektörel bankacılık krizi, 208 kurlara dayalı kriz ve 72 devletsel borç krizi olmak üzere toplam 425 krizle günümüz sisteminin istikrarsızlığı ve krizlere zemin oluşturuşu kanıtlanmıştır (Huber ve Joseph, 2016, s 74). Aşağıda bahsettiğim krizlerin neredeyse hepsinin ortak paydası olarak parasal emisyona dayalı istikrarsızlık gösterilebilir (Huber ve Joseph, 2016, s. 75). Bu krizler arasında en önemlileri, 1990'larda Japonya'da meydana gelen finansal kriz, 2000-2001 yıllarında yaşanılan Dot-com Krizi, 2007-2009 Subprime Krizi ve 2010 Euro bölgesi ülkelerinin borç krizi sayılabilir (Huber Joseph, 2016, s. 74).

Tüm bu krizlerin temel sebepleri olarak aşağıdaki gerekçeleri sıralayabiliriz (Huber Joseph, 2016, s. 74):

a. Ticari bankacılık sektörü tarafından neredeyse ele geçirilmiş olan, dolayısıyla da kamu yararından ziyade bankacılık sektörünün hedeflerini kendi hedefleriymiş gibi pozisyonlayan ve bankacılık sektörünü denetlemekten çok destekleyen bir finansal denetleme ve düzenleme yapısının oluşu

b. Parasal emisyona (para hacmine) dayalı istikrarsızlık
c. Ticari bankacılık sektörünün yetersiz öz sermaye yapısı
d. Ticari bankacılık sektörünün yetersiz likidite oranları
e. Gerçeği yansıtmayan, saptırılan veya yanıltan risk analizleri ve değerleme raporları (Ratings)
f. Gerçeği yansıtmayan, saptırılan veya yanıltan bilanço analizleri ve raporları
g. Gölge bankacılık yapıları
h. Off-shore vergi cennetleri ve finansal merkezler
i. Uluslararası sermayenin aşırı liberalleşmesi sonucu, piyasalarda oluşan balonların, bir pazardan bir diğerine veya bir ülkeden bir diğerine transfer olabilmesi (Orlowski Lucjan, 2009, s. 20-25).

Günümüz para sisteminde, ülkelerin gayrisafi milli hasılalarının çok üzerinde verilen orantısız krediler, kredi hacmi ile para hacminin birbiriyle olan sıkı ilişkisi ve buna bağlı olarak oluşan spekülasyon balonları, parasal hacmin doğru yönetilememesinden kaynaklı sebepler olarak önümüze çıkmaktadır.

Örneğin Japonya Merkez Bankası 1970-1980'lerde uyguladığı kredi genişleme politikası çerçevesinde piyasalara ticari bankalar üzerinden kredi vermek suretiyle para pompalamış ve bu ekstra para arzı reel ekonomi yerine hisse senedi ve gayrimenkul piyasalarına kaymış, sonuç olarak da spekülatif balonlar oluşturmuştur. 1990'ların başlarında patlamaya başlayan bu balonlar çok ciddi bir borç krizine yol açmış ve Japonya içine düştüğü bu durumdan çıkabilmek ve ekonomisini kurtarabilmek için gayrisafi milli hasılasının % 200'ü oranında bir borç stokuyla karşı karşıya kalmıştır. Japonya Merkez Bankası bu krizi yönetememiş ve son yıllarda Amerika ve AB Merkez Bankalarının da uyguladığı "*quantitativ easing*" (parasal genişleme) politikasını uygulamış ve bunun sonucunda da insanların paralarını harcamaması veya yatırıma yöneltmemesinden, yani parasal genişleme sonucu kullanıma sürülen

paranın reel ekonomiye gitmemesinden dolayı yaşadığı borç krizine ek olarak bir de likidite krizi yaşamıştır. Bu durumun ekonomideki terminolojisi *likidite tuzağı*dır. Yani piyasaya kurtarma paketi olarak sürülen para sonuç olarak yine parası olanların elinde kalmış ve onlar da bu paraları ellerinde tutup reel ekonomiye kazandırmamışlardır. Normal şartlar altında bu durum borç yükü azalana kadar (kaldı ki Japonya GSMH'sinin iki katından fazla borçlu olduğundan bu alternatifin gerçekleşmesi çok düşük) veya bozuk kredilerin ve parasal yatırımların üzerleri çizilene kadar devam eder (Iwata Kazumasa, 2008, s. 323). Ancak bozuk kredilerin ve parasal yatırımların üzerinin çizilmesi demek, yeni bir krizin patlak vermesi demektir.

Japonya örneğinden de kolayca anlaşılacağı üzere günümüz para sisteminin içerisinde sadece kredi vermek suretiyle kullanıma sürülebilen paranın yol açtığı konjonktürel eğrilerden söz edebiliriz. Yani kredi vermek suretiyle yapılan parasal genişleme, diğer taraftan borçların da genişlemesine sebebiyet vermekte, bunun sonucunda da borçlar çevrilemeyecek bir noktaya geldiğinden finansal krizler kaçınılmaz olmaktadır. Çünkü parasal genişleme günümüz para sisteminin doğal bir sonucu olarak beraberinde aşırı borçlanmayı getirir ve alınan borçlar reel ekonomi içerisinde yerini bulamayıp daha fazla kazanç hedefleri için hisse senetleri, türevler veya başka spekülatif yatırımlara kayar, bunun sonucunda da balonlar oluşur ve krizlere zemin hazırlar. Sonrasında balon oluşmuş piyasalardan biri patlak verir ve beraberinde reel ekonomi de dahil olmak üzere diğer piyasaları aşağıya çeker. 2007-2009 Amerika Subprime Krizi de aynı sebep-sonuç ilişkisiyle meydana gelmiş ve hisse sentlerinin dünya çapında 30 Trilyon USD, gayrimenkul piyasasının 11 Trilyon USD değer kaybetmesine neden olmuştur (Huber Joseph, 2016, s. 76, 77). Bununla beraber Amerikan hane halkı ortalama olarak parasal varlıklarının % 23'ünü kaybetmiştir (Cox Simon, 2009, s. 4, 6).

Kriz öncesindeki balon ne kadar abartılır ve şişirilirse, yaşanılan kriz de o kadar büyük olur. Finansal varlıkların değer kaybetmesinin yanında oluşan zarar direkt olarak reel ekonomiyi de etkiler ve işsizlik, birikimlerin erimesi, sosyal sorunlar gibi meseleleri beraberinde getirir.

Çok basit bir dille özetlemek gerekirse, gayrisafi milli hasılayla orantılı bir şekilde sağlıklı bir ekonomik büyümeyi baz almak yerine kontrolsüzce ve GSMH'den çok daha fazla oranda büyüyen bir para hacmi söz konusu olduğunda, günümüz para sisteminin doğası gereği kredi verilmesi suretiyle piyasalara para aktarıldığından, oluşan bu ek parasal hacim toplumun daha ziyade zengin kesiminin eline geçer. Çünkü bankacılık sektörü kredi vermek için müşteri olarak risk profili düşük olan zengin kesimi tercih eder. Birçok konuda zaten yeterli finansal imkâna sahip olan bu kesim, kendilerine kanalize olan bu ek kaynağı reel ekonomide kullanmak yerine ağırlıklı olarak finansal ve spekülatif yatırımda kullanmayı tercih eder. Dolayısıyla Merkez Bankalarının faizleri düşürmek suretiyle reel ekonomiyi kalkındırmak, bu vesileyle de reel yatırımları, istihdamı, vergi gelirini vs arttırmaya yönelik amaçları daha ziyade finansal ve spekülatif yatırımlarda kullanmak üzere kanalize olur. Yani günümüz para sisteminin doğası gereği, kredi vermek suretiyle para üretilerek piyasalarda kullanıma sürülmesi işlemi, reel ekonomiyi sağlıklı bir şekilde destekleyemez.

Aşağıda Avrupa Birliği Komisyonuna 2011 yılında hazırlanan ve birlik ülkelerinin 1990-2008 aralığında fonksiyonel gelir dağılımında, emek karşılığı kazanılan gelirlerin toplam gelir dağılımı içerisindeki değişimini görmekteyiz. Bu tablodan da anlaşıldığı üzere, emek karşılığı kazanılan gelirlerde 1990-2008 yılları arasında Portekiz hariç tüm birlik ülkelerinde azalmalar görmekteyiz. Hatta bazı Avrupa ülkelerinde % 10'a varan azalmalar meydana gelmiştir. Emek karşılığı kazanılan gelirlerdeki kayıp, finansal gelirlerde artış anlamına gelmektedir. Dolayısıyla günümüz para sis-

teminde parasal hacmin kredi vermek suretiyle genişletilmesinden en çok kazanç sağlayan tarafın emek karşılığı gelir elde eden kesim değil, tam aksine finansal gelirlerinde artış elde etmek suretiyle toplumun zengin kesiminde olduğu verilerle ortaya konmaktadır.

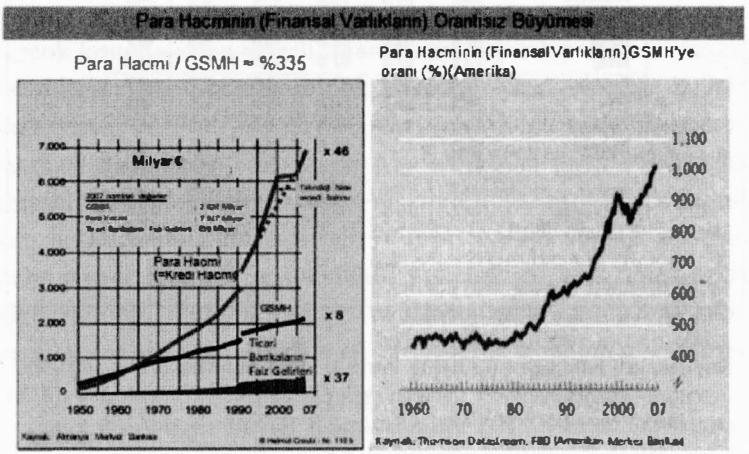
Emek karşılığı kazanılan gelirlerin, toplam gelir dağılımı içerisindeki oranı (%) ve değişimi (%)

	Yıl			Değişim		
	1990	1999	2008	1990/1999	1999/2008	1990/2008
AB-15	69.4	66.6	64.9	-2.6	-1.7	-4.5
Portekiz	61.6	66.4	66.6	4.8	0.2	5.0
İsviçre	72.1	73.1	71.6	1.0	-1.6	-0.5
Amerika	67.8	66.8	65.1	-1.0	-1.7	-2.7
Fransa	67.9	66.7	65.2	-1.3	-1.5	-2.7
Hollanda	67.4	66.8	64.5	-0.6	-2.4	-3.0
Almanya	66.8	65.5	62.5	-1.3	-2.9	-4.3
İngiltere	74.3	70.7	69.7	-3.7	-1.0	-4.6
İtalya	67.6	62.6	62.9	-5.0	0.3	-4.7
İsveç	72.5	67.2	67.6	-5.3	0.4	-5.0
Kanada	68.8	65.9	63.1	-3.0	-2.7	-5.7
İrlanda	66.6	56.7	60.6	-9.9	3.9	-6.0
Japonya	70.2	70.5	64.2	0.3	-6.3	-6.0
İspanya	68.3	65.7	62.0	-2.6	-3.6	-6.3
Finlandiya	72.4	62.6	63.0	-9.7	0.3	-9.4
Norveç	60.3	60.4	50.6	0.1	-9.8	-9.7
Avusturya	73.7	69.0	63.7	-4.7	-5.4	-10.0

Kaynak: AB Komisyonu (2011), Ameco Data Bankası 27.11.2010 EU 15: AB 15

Aşağıdaki bir diğer grafikte ise Alman ve Amerikan Merkez Bankaları'nın verilerine göre gerek Amerika'da gerekse Almanya'da para hacminin, Almanya'da 1950-2007 yılları, Amerika'da 1960-2007 yılları arasındaki genişlemesini görmekteyiz. Almanya'da 57 yıllık dönemde, günümüz para sistemi gereği kredi vermek suretiyle gerçekleşen parasal genişleme (yani kredi bazlı para üretimi), reel bazlı gayrisafi milli hasıla artışına oranla % 335 daha fazla olmuştur (*bkz.* aşağıdaki grafik: 7000 Milyar/2000

Milyar). Bununla birlikte gayrisafi milli hasılanın kendi içerisinde artışı aynı dönemde yaklaşık 8 kat olurken, para hacminin yaklaşık 46 kat, faiz yükü ise 37 kat şeklinde gerçekleşmiştir. Dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biri olan Almanya bazında ele aldığımız bu veriler çerçevesinde dahi para sistemindeki çarpık gelişimi görmek mümkün. Para hacmi ile ekonominin reel büyümesi arasında ciddi bir çarpıklık olduğu aşikârdır. Günümüz para sisteminde üretilen her birim paranın borç kaynaklı olduğu düşünülürse, reel ekonomilerin bu borç stokunu artık yönetemediğini ve borcu borçla kapatma yolunda bir borç sarmalına girdiğini söylemek mümkündür.

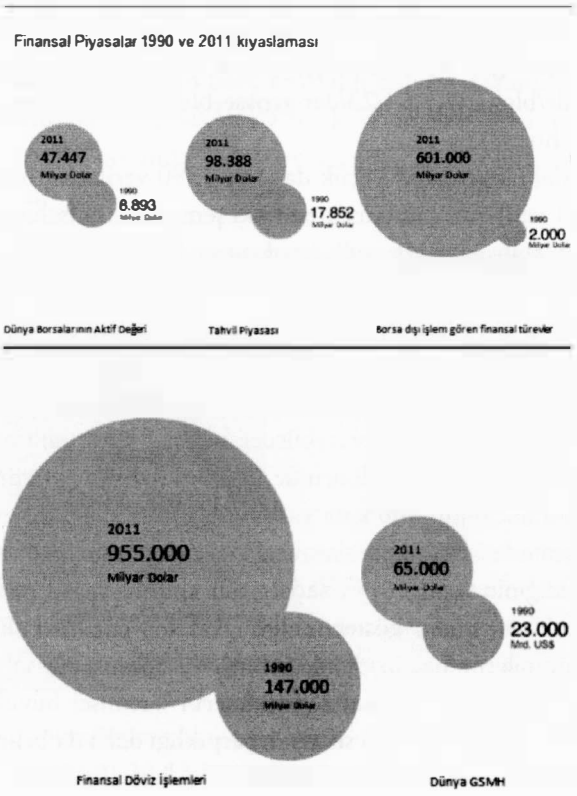
Kaynak: http://www.postwachstumsoekonomie.de/wp-content/uploads/2013-01-30_Huber-Vollgeld-und-Monetative.pdf, s. 18

Tüm bu anlattıklarımı destekleyici olarak Bank of International Settlements, International Monetary Fund, World Federation of Exchanges ve Almanya *Handelsblatt* gazetesinin 13 Temmuz 2012 tarihli verilerini derleyen Alman sivil toplum derneği der-buergers-

taat.de Başkanı Dr. Gerhard Pfreundschuh, mevcut para sisteminin kredi vermek suretiyle gerçekleştirdiği parasal genişlemenin reel ekonomiye katkı sağlamak yerine finansal yatırım araçlarına kaydığını, dolayısıyla da finansal balonlar oluşturduğunu gözler önüne sermiştir. "Büyük Blöf: Değer Üretemeyen Para Üretimi" başlığı altında yayımlanan yazısında Dr. Gerhard Pfreundschuh, reel ekonomi ve finansal spekülasyonların artık birbirinden bağımsız iki ayrı ekonomi gibi hareket ettiğini ifade etmiştir (http://der-buergerstaat.de/blog/2015/01/23/der-grosse-bluff- geldschoepfung-ohne-wertschoepfung-2/).

Aşağıdaki şemalarda küçük daireler 1990 verilerini, büyük daireler 2011 verilerini göstermektedir. İki şemada altta bulunan dairelerde dünyanın gayrisafi milli hasılasının 1990 ve 2011 verilerini görmekteyiz. Bu değer 21 yıl içerisinde yaklaşık 3 kat artarken, finansal döviz işlemlerinin 6,5 kat, borsa dışı işlem gören finansal türevlerin 300 kat, tahvillerin 5,75 kat ve son olarak da dünya borsalarının aktif değerinin 5,2 kat arttığını söyleyebiliriz. Reel ekonominin yansıması olarak gösterebileceğimiz gayrisafi milli hasıla sadece 3 kat artarken, aynı dönemde finansal yatırım enstrümanlarının toplam hacminin 300 kata varan bir şekilde artması, günümüz para sisteminde üretilen paraların reel sektörden çok finansal sektör için üretildiğinin ve neredeyse sadece finansal yatırımlarda kullanıldığının çok çarpıcı bir göstergesidir. Bir de bu oranlara ek olarak, reel ekonomilerin hacimsel büyüklüğü ile diğer finansal yatırım araçlarını kapsayan finansal ekonomilerin hacimsel büyüklüğünü kıyaslarsak, mevcut parasal sistemin çarpıklığı daha da belirgin hale gelir. Dünya gayrisafi milli hasılası 2011 yılı baz alındığında 65.000 Milyar USD iken, finansal döviz işlemlerinin piyasasının hacimsel büyüklüğü 955.000 Milyar USD, borsa dışı işlem gören finansal türevlerin piyasasının hacimsel büyüklüğü 601.000 Milyar USD, tahvil piyasasının hacimsel büyüklüğü 98.388 Milyar USD, dünya borsalarının aktif değerinin hacimsel büyüklüğünün 47.447 Milyar

USD olduğu görülmektedir. Dolayısıyla finansal piyasaların hacimsel büyüklüğünün reel ekonominin yansıması olarak kabul edebileceğimiz gayrisafi milli hasılanın büyüklüğünün 26 katından daha fazla olması, 21 yılda üretilen para hacminin finansal piyasalara kaydığını açık ve net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kaynak: http://der-buergerstaat.de/blog/2015/01/23/der-grosse-bluff-geldschoepfung-ohne-wertschoepfung-2/
ve IWF, BIS, WFE, Handelsblatt 13.07.2012 (Reale Weltwirtschaft und Finanzspekulation haben sich entkoppelt)

Yukarıda sunduğum verilerden de anlaşıldığı üzere, kazanç maksimizasyonuyla uğraşan para ve bankacılık sisteminin aktörleri, günümüz para sisteminde sağlıklı bir parasal büyümenin gayrisafi milli hasılayla oranlayarak ne kadar olması gerektiğini araştırıp insanları krizlerden kurtarmak yerine, doğan her krizde nasıl fırsat ekonomisi yaratabileceklerine odaklanmaktadırlar. Tabii ki her spekülasyon balonu bir gün kendi kendine patlayacaktır. Ama asıl marifet, belki de büyük balonların oluşmasına izin vermeyecek istikrarlı ve sağlıklı bir para sistemini dünya ekonomisine kazandırabilmektir.

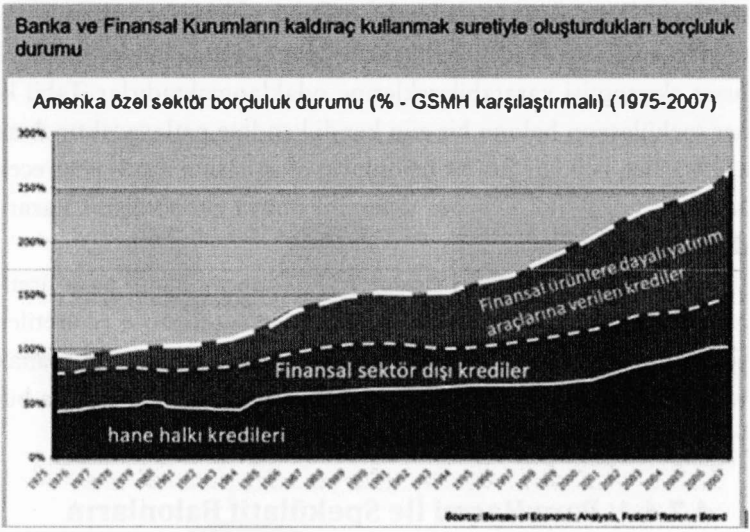
Bağımsız ve Milli Para sistemi borçlanmaya dayalı para üretimini ortadan kaldıran bir para sistemi olması sebebiyle ve üretilen paranın direkt olarak reel ekonomiye enjekte edilmesine olanak vereceğinden, krizlerin ve spekülatif balonların oluşumunu da büyük ölçüde engelleyecektir (Mayer ve Huber, 2014, s. 88).

4.7.4.1. Para Hacmi İle Spekülatif Balonların İlişkisi

Günümüz para sisteminin kredi vermek suretiyle üretilen paranın reel ekonomiden ziyade ağırlıklı olarak finansal ekonomiye kanalize olduğunu ve bu durumun sonucu olarak da finansal spekülatif balonlar oluştuğunu ortaya koyabilmenin en sağlıklı yolunun para hacminin gelişimi ile finansal fiyatlamaların ve endekslerin gelişimini incelemek olduğunu düşünüyorum.

Ancak detaylı analizlere girmeden önce aşağıdaki grafiğe göz atmakta fayda görüyorum. Grafikte görüldüğü üzere 1975-2007 yılları arasında ticari bankaların finansal ürünlere dayalı yatırım araçlarına verdiği kredilerdeki artış (kırmızı şerit), finansal sektör dışı krediler (yeşil şerit) ve hane halkı kredileriyle (mavi şerit) kıyaslandığında bariz bir şekilde artış göstermiştir. Buradan da anlaşıldığı üzere ticari bankaların verdiği krediler ağırlıklı olarak fi-

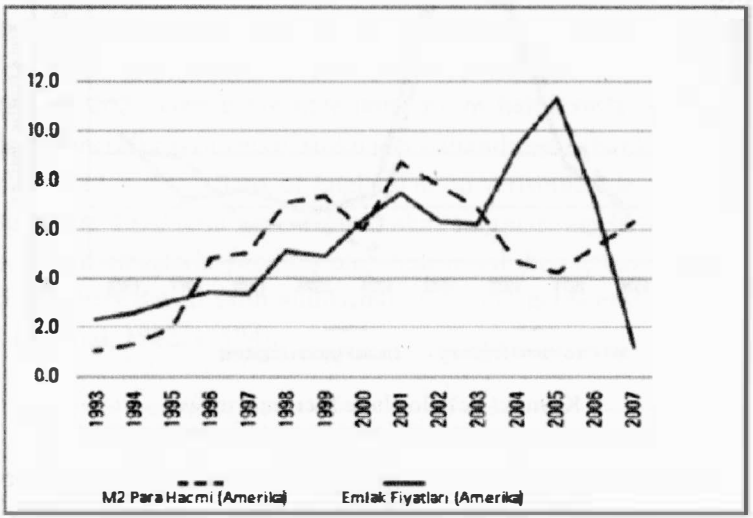
nansal sektör yatırım araçlarına kanalize olmuş ve finansal balonların oluşumuna temel hazırlamıştır.

Kaynak: http://www.postwachstumsoekonomie.de/wp-content/uploads/2013-01-30_Huber-Vollgeld-und-Monetative.pdf, s. 19

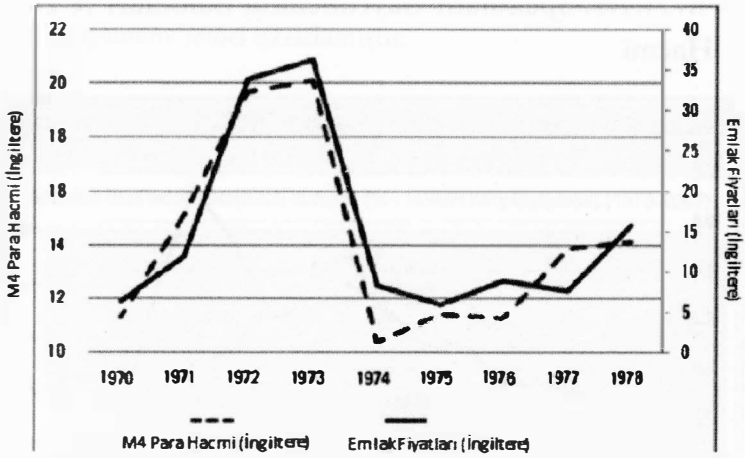
Bu konuda İsviçre St. Gallen Üniversitesinde öğretim üyesi olan Prof. Dr. Mathias Binswanger'in çalışmalarını paylaşmak istiyorum. Prof. Binswanger gayrimenkul piyasaları ve hisse senedi piyasalarının para hacminin genişlemesi ve daralmasıyla korelasyon içerisinde olduğunu ve birbirlerinin değişiminden direkt olarak etkilendiklerini açıklamıştır. Bu ilişkiyi Amerika, İngiltere, İsviçre gayrimenkul piyasaları ve Amerika hisse senedi piyasalarıyla ilgili ülkelerdeki para hacminin değişimlerini uzun yıllara yayıp incelemek suretiyle ortaya koymuştur.

4.7.4.1.1. Spekülatif Gayrimenkul Balonları ve Para Hacmi

Kaynak: FRED Economic Data

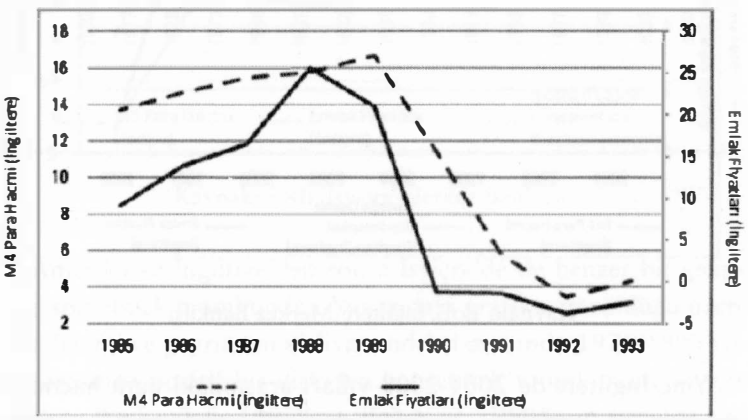
Yukarıdaki grafikten anlaşılacağı üzere Amerika'da 1993-2005 yılları arasında gayrimenkul fiyatları ve para hacmi M2 birbirine paralel bir şekilde hareket etmektedir. Aynı dönemde ipoteğe dayalı gayrimenkul kredileri (mortgage kredileri) dört kat artış göstererek ticari bankalar açışından ana gelir kalemi durumuna gelmiştir (Binswanger, 2015, s. 196). Dolayısıyla ipoteğe dayalı kredilendirmeyle kullanıma sürülen kaydi para, M2 para hacminin artışında, dolayısıyla da gayrimenkul fiyatlarında spekülatif balonların oluşmasında önemli rol oynamıştır. Bu duruma bir de 1990'ların başında düşük kredibilitesi olan müşterilere verilen ipoteğe dayalı gayrimenkul kredilerindeki (Subprime Kredileri) eklenince, 2008-2009 yıllarında patlayan spekülatif balonun temelleri atılmıştır (Binswanger, 2015, s. 196).

Kaynak: BoE, İngiltere Merkez Bankası

Amerika'da para hacmi ile gayrimenkul fiyatları arasında gördüğümüz ilişkinin bir benzeri İngiltere'de de yaşanmıştır. 1970-1978 yılları arasında Bank of England verilerinden alınan yukarıdaki grafikte net bir şekilde görüldüğü üzere, para hacmi M4 ile gayrimenkul fiyat endeksi aynı paralelde hareket etmektedir. Özellikle 1970 ve 1971 yıllarında Bank of England tarafından uygulanan düşük faiz politikaları sonucu ve ipoteğe dayalı gayrimenkul kredilerinin kullandırılmasına yönelik İngiltere Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulunun kolaylaştırma girişimleriyle birlikte ticari bankalar tarafından verilen ipoteğe dayalı gayrimenkul kredilerinde ciddi bir artış olmuş, bu kredilendirme vesilesiyle kullanıma sürülen para hacmi gayrimenkul piyasalarında talebi arttırmış, böylelikle ciddi fiyat artışlarına sebebiyet vermiş ve İngiltere'de Heath-Barber Booms olarak adlandırılan spekülatif bir fiyatlamanın oluşumuna sebebiyet vermiştir (Binswanger, 2015, s. 202). 1972 yılı itibariyle artan faizler ipoteğe dayalı gayrimenkul kredilerinin kullanımını direkt olarak negatif etkilemiş, azalan kredi

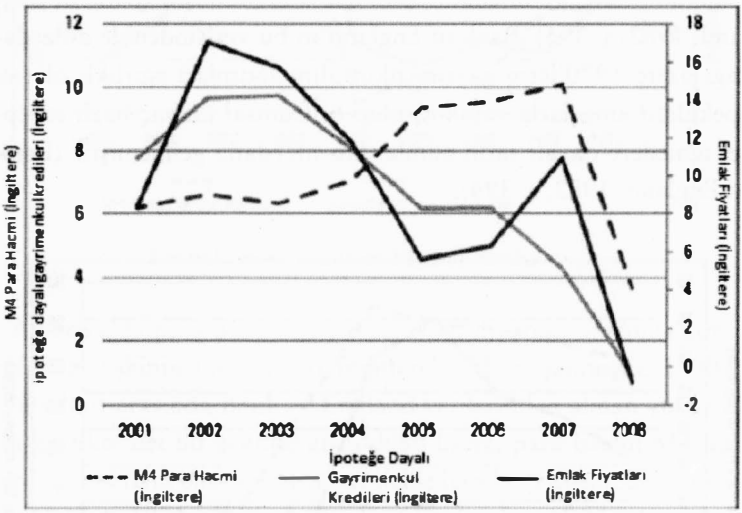
kullanımı sebebiyle otomatik olarak hem para hacminde hem de gayrimenkul fiyatlarında ciddi düşüşler olmuştur (Binswanger, 2015, s. 202). 1970-1971 Heath-Barber Boomı döneminde kullandırılan ipoteğe dayalı gayrimenkul kredilerinin sadece üçte biri yeni (sıfır) gayrimenkul yapımında kullanılmıştır (Binswanger, 2015, s. 202). Geri kalan üçte ikilik kısım halihazırda piyasada olan (ikinci el) gayrimenkul stoku için kullanılmıştır (Bank of England, 1982, s. 395). Bank of England'ın bu verisinden de anlaşılacağı üzere 1970'lerin gayrimenkul alım satımları ağırlıklı olarak spekülatif amaçlarla yapılmış olup oturumsal ihtiyaç bazlı sebepsel temellere dayalı satın alımlardan meydana gelmemiştir (Bank of England, 1982, s. 394).

Kaynak: BoE, İngiltere Merkez Bankası

Daha sonrasında 1978 yılı itibariyle gayrimenkul fiyatları yine artmaya başlamış ve tıpkı Heath-Barber Booms gibi olmuştur. Bu sefer Lawson-Boom olarak adlandırılan bu spekülatif balon nedeniyle 1985-1989 yılları arasında, yukarıdaki grafikten de görüldü-

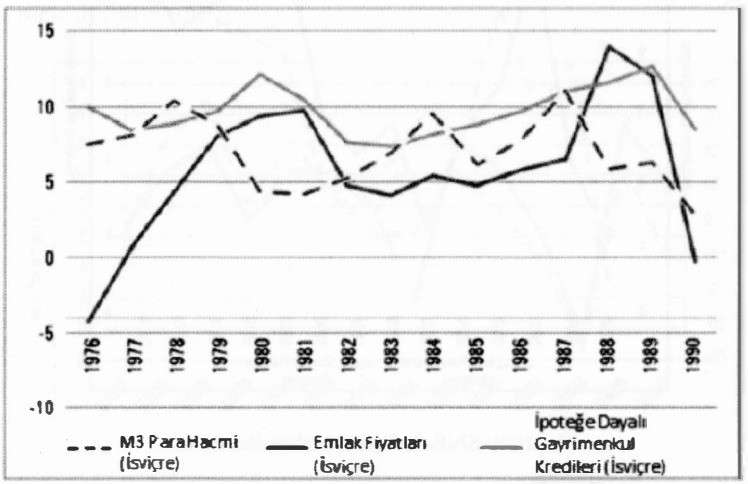
ğü üzere, gayrimenkul fiyatları iki kat artmış, özellikle 1988 yılında bu artış % 25 civarında olmuştur (Binswanger, 2015, s. 203). Bu spekülatif balonun gerçekleşmesinin ardında yatan temel sebep yine ipoteğe dayalı gayrimenkul kredileri kullanımındaki artışa bağlı olarak hem para hacminde hem de gayrimenkul fiyatlarında meydana gelen ciddi artışlardır.

Kaynak: BoE, İngiltere Merkez Bankası

Yine İngiltere'de 2001-2008 yılları arasındaki para hacmi ve gayrimenkul fiyatları arasındaki ilişkiyi yukarıdaki grafikte incelediğimizde vardığımız sonuç Amerika'da aynı dönemde yapılmış tespitlerle benzer niteliktedir. 2001 yılıyla başlayan faizlerin düşürülme sürecine bağlı olarak ticari bankaların gayrimenkul sektörüne kredi vermek suretiyle aktardığı kaynak ve bununla birlikte para hacmindeki artış sonucu gayrimenkul fiyatlarında bir gerileme görülmüş olsa da 2005-2007 yılları arasında para hacmindeki artış gayrimenkul piyasalarında fiyatları iki katına taşımıştır.

2001-2006 yılları arasında ise ipoteğe dayalı gayrimenkul kredilerinin ikincil ve üçüncül para piyasalarında satış hacmi üç kat artış göstermiş olup İngiltere nezdinde özellikle bu piyasalarda ciddi bir balon oluşumuna sebep olmuştur (Binswanger, 2015, s. 207).

Kaynak: SNB, İsviçre Merkez Bankası

Amerika ve İngiltere'den sonra İsviçre'de de benzer bir gelişimi tespit etmek mümkündür. Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere para hacmi ve gayrimenkul fiyat endeksi arasında 1976-1990 yılları arasında pozitif bir ilişkiden bahsetmek mümkündür. İsviçre Merkez Bankası'nın 1990'lara doğru ve 1990'ların başında yürüttüğü faiz artışları 1980'lerin özellikle son yarısında neredeyse üç kat artış gösteren gayrimenkul fiyat endeksinde ciddi bir gerilemeye sebep olmuştur (Binswanger, 2015, s. 210). Artan faizler nedeniyle ticari bankaların kredi vermek suretiyle para hacmini arttırıp gayrimenkul balonunun oluşumunu tetiklemesi sona ermiş, gayrimenkul fiyat endeksi yukarıdaki grafikte görülen negatif düzeltmeyi 1988 sonrasında yaşamak durumunda kalmıştır.

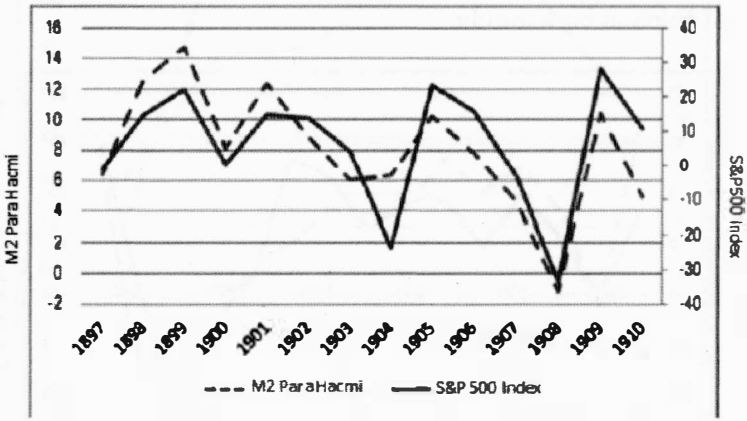
Kaynak: SNB, İsviçre Merkez Bankası

Ancak 2000'lerin başından itibaren İsviçre Merkez Bankası'nın faizleri düşürmesi, ticari bankaların ipoteğe dayalı gayrimenkul kredilerini tekrar arttırmalarına sebep olmuş, bunun neticesinde para hacmi artmış, buna paralel olarak gayrimenkul fiyatlarında da ciddi artışlar meydana gelmiş ve 2008'e kadar ciddi bir spekülatif balon oluşmuştur (Binswanger, 2015, s. 212). Her ne kadar İsviçre Merkez Bankası 2004-2007 yılları arasında kısmi bir faiz artışı yapmış olsa da, gayrimenkul fiyatlarında oluşan bu spekülatif balonun önüne geçememiştir.

Amerika, İngiltere ve İsviçre özelinde verdiğim bu örnekler dünyanın birçok ülkesiyle benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla ticari bankaların kredi vermeleri sonucunda genişleyen ve büyüyen para hacmi ile gayrimenkul piyasalarında oluşan spekülatif fiyat balonlarının direkt ilişkisi net bir şekilde anlaşılmaktadır.

4.7.4.1.2. Spekülatif Hisse Senedi Balonları ve Para Hacmi

Gayrimenkul fiyatlarında oluşan spekülatif balon ile para hacmi arasındaki ilişkinin benzerini hisse senedi piyasalarında da görmek mümkündür.

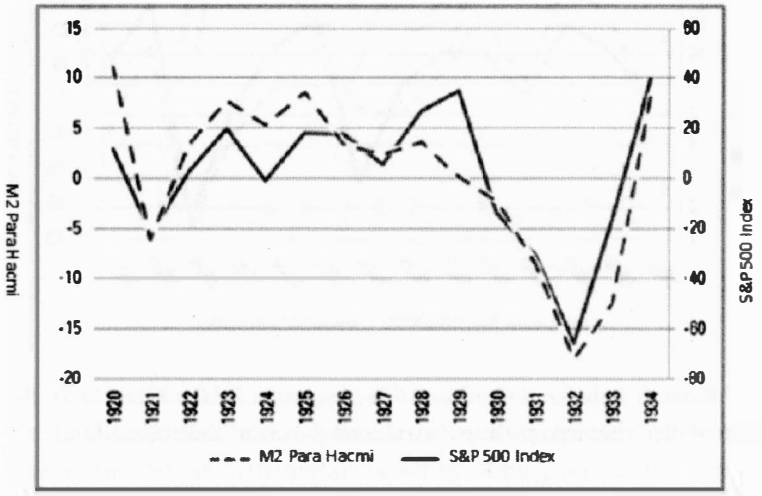

Kaynak: Balke und Gordon (1986, Appendix B Historical Data); Robert Shiller's homepage (http://www.econ.yale.edu/-shiller/data.htm)

S&P 500 endeksi ile Amerika para hacmi M2 arasındaki ilişki 1897-1910 yılları arasında yukarıdaki grafikte görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere para hacmiyle aynı doğrultuda hareket eden bir S&P 500 endeksinden bahsedebiliriz. Aralarındaki doğru korelasyon gayet net bir şekilde görülmektedir.

S&P 500 endeksinde benzeri bir durum yine 1929 buhranıyla sonuçlanan 1920'lerin hisse senedi piyasalarındaki spekülatif balonda da görülmektedir. Aşağıdaki grafikte 1920-1934 yılları arasındaki para hacmi ile S&P 500 endeksinin gelişimini görüyoruz. Buradan da net bir şekilde tıpkı 1897-1910 yılları arasında oluşmuş olan korelasyonu teyit edebiliriz. Yani ticari bankalar tarafın-

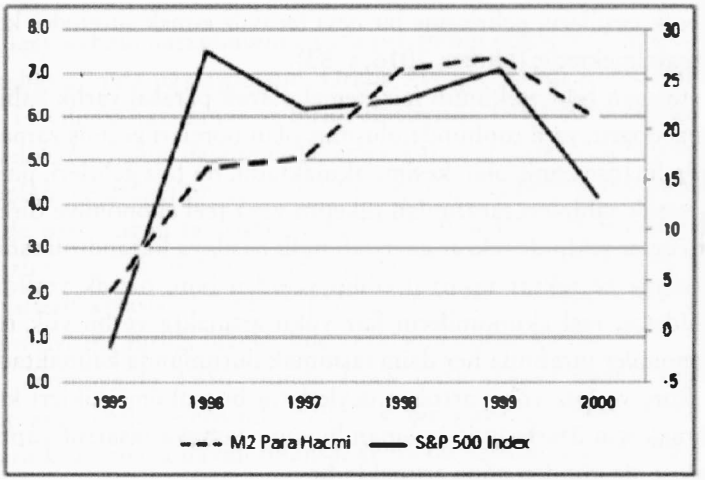
dan kredi vermek suretiyle arttırılan para hacminin reel ekonomiye kanalize olması gerekirken, ağırlıklı olarak hisse senedi piyasalarına kaydığını görebiliyoruz. Çünkü aynı dönem içerisinde bulunan 1922-1929 yılları arasında Amerika ekonomisi reel olarak % 37 büyürken, hisse senedi piyasaları % 300 büyümüştür (Binswanger, 2015, s. 217). Bu da hisse senedi piyasalarında oluşan spekülatif balonun bir kanıtıdır.

Kaynak: Balke und Gordon (1986, Appendix B Historical Data); Robert Shiller's homepage (http://www.econ.yale.edu/-shiller/data.htm)

Son olarak S&P 500 endeksinde 1995-2000 yılları arasında oluşan ve 2000-2001 yıllarında ciddi bir düşüşle sonuçlanan, aşağıdaki grafikte gördüğümüz diğer bir spekülatif balonun ardında yatan temel sebebin ağırlıklı olarak Amerika dışından kredi almak suretiyle endirekt olarak Amerika'da para hacminin genişlemesine sebep olan Amerikan borsalarına yatırım yapan yabancı yatırımcıların olduğu düşünülürse, para hacmindeki genişleme ile hisse se-

nedi piyasalarındaki spekülatif balonlar arasındaki ilişki net bir şekilde ortaya konmaktadır (Binswanger, 2015, s. 222).

Kaynak: FRED Economic Data, Robert Shiller's homepage (http://www.econ.yale.edu/-shiller/data.htm)

4.7.5. Günümüz Para Sistemi Gelir Dağılımını Olumsuz Etkiliyor

Günümüz para sistemin kredi vermek suretiyle para üretmesi sebebiyle meydana gelen aşırı borçlanmanın doğal bir sonucu olarak ekonomilerde faiz yükü oluşmaktadır.

Para hacminin ekonomilerin büyümesine oranla çok daha fazla büyümesinden kaynaklı olarak her ekonominin içindeki faiz payı artmaktadır. Faiz yükümlülüklerini yerine getirebilmek için her ekonomi, büyümek ve reel ekonominin sağladığı gelirlerle bu faiz yükünü karşılamak zorunda kalmaktadır. Mackenroth Teori'sinde sosyal hizmetlerin verilebilmesi için geçerli olan temel anlayış, faiz ödemeleri için de geçerlidir (Huber, 2016, s. 83): Faiz ödemeleri ya

halkın veya milli ekonomilerin her dönem içerisinde realize ettiği gelirlerden ya da kredi alarak gelecek nesillerin ilerideki dönemlerde oluşacak gelirlerinden şimdiden pay almak suretiyle (yani gelecek nesillerin gelirlerine bir nevi tecavüz etmek suretiyle) karşılanabilmektedir (Huber, 2016, s. 83).

Taşınan borç yükünün faizi temel olarak parasal varlık sahiplerine doğru, yani toplumda oluşmuş olan borçları geçmiş zamanlarda finanse etmiş olan kesime akmaktadır. Bu faiz gelirleri, parasal varlık sahipleri tarafından tüketim veya reel ekonomiye direkt yatırımlar şeklinde tekrar gayrisafi milli hasılaya kazandırılmadığı durumda ve tekrar tasarruf edilip yeniden borç olarak verildiği müddetçe, reel ekonomilerin faiz yükü artmakta ve bu yük reel ekonomiler tarafında her daim taşınmak durumunda kalmaktadır.

Borç ve faiz yükü arttıkça devletlerin bu yükümlülükleri karşılamak için üzerlerinde bulunan büyüme ve/veya tasarruf yapma baskısı da günden güne artmaktadır.

1950-2010 yılları arasında Almanya'da gayrisafi milli hasıla 8 kat artarken, parasal varlıklar ve buna bağlı olarak borçluluk oranı 46 kat artmıştır (Huber, 2016, s. 83). Dolayısıyla sadece 8 kat büyüyen bir ekonominin 46 kat büyüyen bir borç yükünü kendi doğal imkânları, tasarrufları ve gelirleriyle finanse edebilmesi neredeyse mümkün olmadığından, borcu borçla ödeyebilmek için yeniden kredi almak suretiyle gelecek nesillerin gelirlerine tecavüz etmekten başka çaresi kalmamaktadır. Her ülkede bu durumun aynısı yaşanmaktadır.

Artan borçluluk oranları ve buna bağlı faiz gelirlerinden dolayı parasal varlık sahiplerinin kazançlarındaki artış 1992 yılından 2007 yılına kadar ortalama yıllık % 6 ile % 10 arasında olurken, emek karşılığı kazanç elde eden kesimin aynı dönemdeki gelirleri yıllık olarak % 0,7 ile % 3,3 azalmıştır (Destatis, Statische Jahrbücher für die Bundesrepublik Deutschland, Tab. 24.3 ve 24.11-13). Başka bir ifadeyle 1992-2007 arasında faiz geliri olan sermaye sahiplerinin yıllık gelirleri yıllık % 6 ile % 10 arası artarken, top-

lumun maaşlı çalışan kesiminin gelirleri % 0,7 ile % 3,3 aralığında azalmıştır. Dolayısıyla toplumun zengin kesimi daha da zengin olurken fakir kesimi daha da fakirleşmiştir.

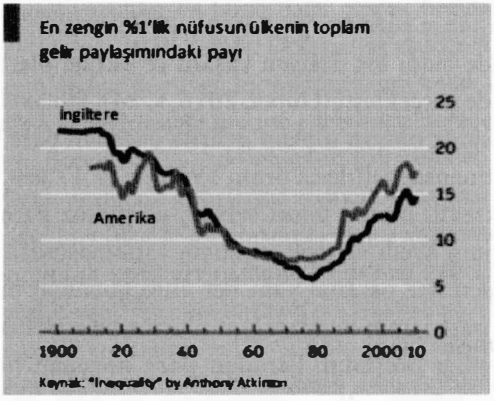
Bu verileri destekleyici diğer bir analizi "Finansal krizler ve spekülasyon balonları günümüz para sisteminin doğal bir sonucudur" başlığı altında paylaşmıştım. Orada Avrupa Birliği Komisyonuna 2011 yılında hazırlanan ve birlik ülkelerinin 1990-2008 aralığında fonksiyonel gelir dağılımında, emek karşılığı kazanılan gelirlerde, toplam gelir dağılımı içerisindeki değişimini gösteren raporun sizlerle paylaştığım tablosunda da 1990-2008 yılları arasında emek bazlı maaşa dayalı olan gelirlerin, paradan para kazanılan finansal gelirlerle kıyaslandığında, toplam gelir düzeyi içerisinde neredeyse tüm Avrupa Birliği ülkelerinde azaldığını görmekteyiz.

Almanya'da 1950 yılında emek bazlı maaşa dayalı gelirler, toplam gelirler içerisinde %83'lük bir paya sahipken, paradan para kazanmaya dayalı finansal gelirlerin sadece %17'lik bir payı vardı (Huber, 2016, s. 84). Bu dağılım 1980'lere kadar yaklaşık aynı oranda devam etti (Huber, 2016, s. 84). Ancak bu dağılım 1980'lerden sonra paradan para kazanan finansal gelirlerden yana olacak şekilde ciddi bir değişim yaşadı ve aktüel olarak % 63 ile % 37 şeklinde gerçekleşti (Huber, 2016, s. 84). Dolayısıyla Almanya ekonomisinde oluşan toplam gelirde paradan para kazanmaya dayalı olan finansal gelirlerin oranı 1950'de % 17'den, 2010'larda %37'ye yükseldi. Bunun temel sebebi, günümüz para sisteminde para üretiminin kredi vermek suretiyle yapılmasından dolayı kullanıma sürülen her paranın yani her alım gücünün birinin borcu olurken bir başkasının da alacağını oluşturması ve her borcun da bir faiz karşılığı oluşudur. Paradan para kazanan finansal gelir sahiplerinin özellikle 1980 sonrası artan gelir paylarının ardında yatan diğer bir sebep ise elektronik bankacılık ve ödeme sistemlerindeki dijital gelişim sonucu kaydi para üretiminin ciddi ivme kazanması, bu durum sonucunda artan borçluluk oranlarından faiz

geliri elde eden kesimin önemli bir kazanç artışı yaşamış olmasıdır. Karşılığı borç olmayan bir para sistemi olmadığından, bu haksız gelir transferi sürmeye devam edecektir.

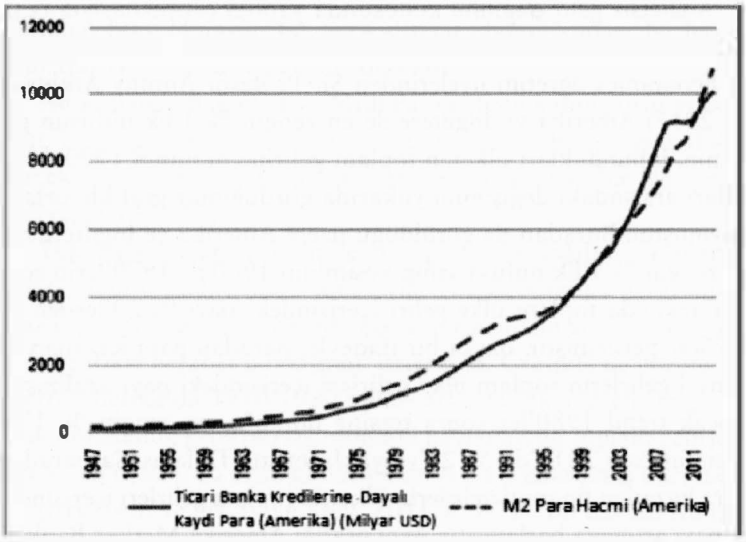
Ne zaman ki Bağımsız ve Milli Para sistemi kabul görür ve para borç karşılığında üretilmez, işte o zaman fakirden zengine doğru gerçekleşen bu haksız gelir transferi de sonlanmış olur (Mayer ve Huber, 2014, s. 87).

Yukarıda Almanya özelinde verdiğim gelir dağılımı oranlarına destek mahiyetinde olması amacıyla, *The Economist* dergisinin 6 Haziran 2015 tarihli sayısında çıkan bir analizin sonucunu aşağıdaki grafikle beraber paylaşmak istiyorum. Grafikte de görüldüğü üzere Amerika'da 1940-1980 yılları arsında ülkenin en zengin % 1'lik nüfusunun gelir paylaşımındaki payı ülkenin toplam gelirlerinin % 10'uyken, bu oran günümüzde % 25'e yükselmiş durumdadır (Atkinson ve Pikety ve Saez, 2011, s. 3-71). Bu durum Almanya'da 1950-2010 yılları arasında meydana gelen, yukarıda özetlediğim gelişimin benzeridir.

Kaynak: *The Economist*, 06.06.2015, 7. Based on Atkinson, Inequality, 2015, s. 17. / https://www.economist.com/books-and-arts/2015/06/06/mind-the-gap

Adaletsiz gelir dağılımı konusunda yaptığı çalışmalarıyla tanınan ve bu konunun "babası" olarak adlandırılan, London School of Economics öğretim üyelerinden Sir Profesör Antony Atkinson (ö. 2017) Amerika ve İngiltere'de en zengin % 1'lik nüfusun gelirinin, bulundukları ülkenin toplam gelirine oranının 1900-2010 yılları arasındaki değişimini yukarıda gördüğünüz grafikle ortaya koymuştur. Buradan da görüldüğü üzere Amerika ve İngiltere'nin en zengin % 1'lik nüfusa sahip kesiminin 1900 ile 1970'lerin sonları arasında toplam ülke geliri içerisindeki payı % 20'lerden % 5-7'lere gerilemiştir. Başka bir ifadeyle, paradan para kazanan finansal gelirlerin toplam ülke gelirleri içerisindeki payı azalmıştır. Ancak trend 1980'ler sonra tersine dönmüş, en zengin % 1'lik kesimin payı 2010'da % 20'ye yaklaşmıştır. Dolayısıyla paradan para kazanan finansal gelirlerin ülkenin toplam gelirleri içerisindeki payı artmaya başlamıştır. Aynı grafiği Amerika Merkez Bankası FED'in 1947-2011 yılları arasındaki para hacmi verilerini gösteren aşağıdaki grafiğiyle üst üste koyduğumuzda enteresan bir tespit ortaya çıkmaktadır. Özellikle 1970'lerde para üretiminin altına endekslendiği Bretton Woods sisteminin sona ermesiyle birlikte günümüzde bir nevi karşılıksız para basılabilmesine imkân veren sistem tüm ülkeler tarafından kabul edildikten sonra para hacminde ciddi bir değişim yaşanmaya başlamıştır. Aşağıdaki grafikte de görebildiğimiz gibi 1947 ile 1970 yılları arasında gayet mütevazı bir şekilde artış gösteren ticari banka kredilerine dayalı kaydi para ve M2 para hacmi, 1970'lerde altına endekslemenin kaldırılması kararıyla inanılmaz bir şekilde artmaya başlamış ve muazzam bir ivme kazanmıştır.

Kaynak: https://www.akb.ch/documents/30573/89695/wie-banken-geld-schaffen.pdf/49d9b11c-eeb9-5a15-e5cd-bb7d5558bcd6?version=1.1, s. 32-36

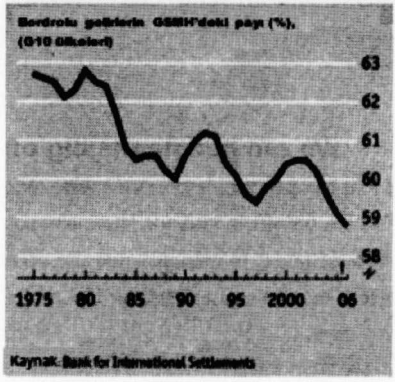
Hem para hacmindeki bu inanılmaz artışa dayalı trend değişimi hem de Amerika'nın en zengin % 1'lik kesiminin ülkenin toplam gelirleri içerisindeki payının 1970'lere kadar azalan trendinin, birbirlerine paralel olarak aynı süreçte artmaya başlaması kesinlikle bir rastlantı değildir.

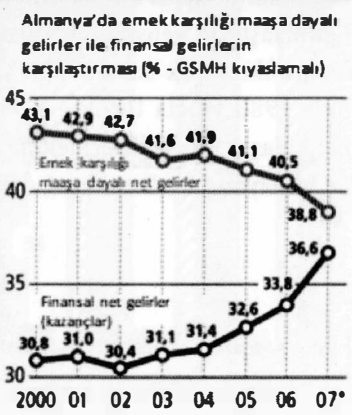
Günümüz para sisteminde paranın elden ele dolaşan bir borç senedi olduğunu önceki bölümlerimizde birçok kez dile getirmiştim. Para hacmi arttıkça günümüz para sisteminin doğası gereği borçlanmanın da arttığını yine önceki bölümlerde ortaya koymuştum. Dolayısıyla para hacmiyle paralel olarak artan borçlanmanın doğal bir sonucu olarak birileri borçlanırken birilerinin de o borçları ödemekle yükümlendirilmesinin günümüz para sisteminin

inkâr edilemez bir gerçeği olduğu tartışma götürmez bir durumdur. Borç verenlerin genel olarak toplumun zengin kesimi olduğu düşünülürse ve o borçlar karşılığında alınan gerek faiz gerekse başka türlü gelirlerin aynı kesimin gelirlerini arttırdığı, bu şekilde de finansal gelirlerin ülkenin tüm gelirler içerisindeki payının arttığı da mantıksal bir sonuçtur. Ancak borçlanan kesim için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir.

Amerika özelinde ortaya koyduğum ve verilerle desteklemeye çalıştığım bu durum dünyanın diğer ülkeleri için de farklı değildir.

Toplam Ülke Gelirleri İçerisinde Emek Karşılığı Maaşa Dayalı Bordrolu Gelirler ile Paradan Para Kazanılan Finansal Gelirlerin Dağılımının Gelişimi

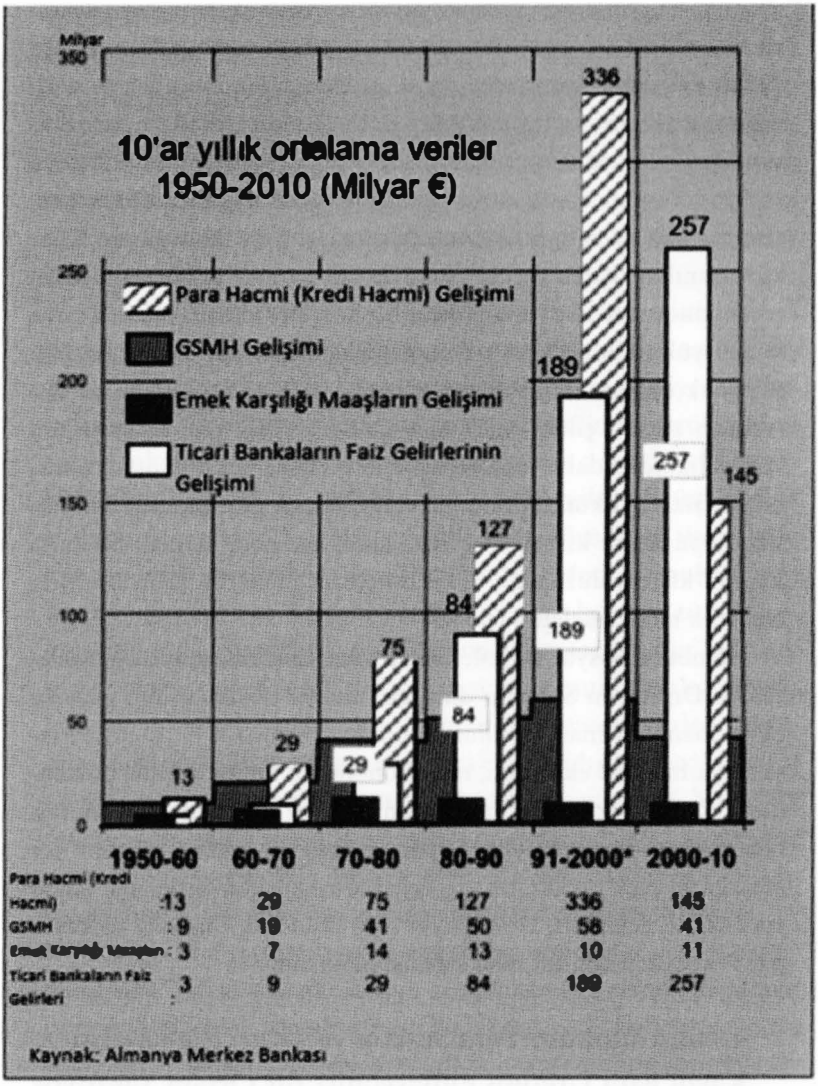

Kaynak: http://www.postwachstumsoekonomie.de/wp-content/uploads/2013-01-30_Huber-Vollgeld-und-Monetative.pdf, s. 23

Yukarıda Bank of International Settlements'ın G10 ülkelerinin 1975-2006 yılları arasında ve Alman Wirtschafts-und Sozialwissenschaftliches Institut'un (WSI – İktisadi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü) 2000-2007 yılları arasında Almanya'da, toplam gelirler içerisinde emek karşılığı maaşa dayalı (bordrolu) gelirler ile paradan

para kazanılan finansal gelirlerin dağılımının gelişimini gösteren grafiklerini görmekteyiz. G10 ülkelerinde 1975-2006 yılları arasındaki trend net bir şekilde emek karşılığı maaşa dayalı gelirlerin, paradan para kazanılan finansal gelirler karşısında oransal olarak azaldığını göstermektedir. Almanya'da ise yine aynı şekilde sadece 7 yıl içerisinde, emek karşılığı maaşa dayalı gelirlerin toplam gelirler içerisindeki payı % 5 azalarak % 43,1'den % 38,8'e gerilemiştir. Azalan bu oran paradan para kazanılan finansal gelirlerin artması anlamına gelmektedir.

Yukarıda ifade etmeye çalıştığım durumu yandaki grafikle Almanya özelinde daha da net bir şekilde görebiliyoruz. Almanya'da 1950-2010 yılları arasında para hacmindeki genişlemenin ve buna bağlı olarak ticari bankaların faiz gelirlerindeki artışın emek karşılığı maaşların gelişimiyle kıyaslandığında hangi noktaya geldiğini bu grafikten çok daha net bir şekilde anlayabiliyoruz. Burada özellikle 1980 yılıyla birlikte para hacmi ve buna bağlı olarak ticari bankaların faiz gelirleri lehine fakat emek karşılığı maaşlar aleyhine başlayan bir süreci aşağıdaki grafik gözler önüne seriyor.

Kaynak: http://www.permakultur-forschungsinstitut.net/wp-content/uploads/2012/08/wirtschaft-ohne-wachstum.pdf, s. 38

Tüm bu verilerden anlaşıldığı üzere, parasal sermayeye dayalı varlık sahiplerinin gelirleri artarken, parası olmayan ve maaşa dayalı gelirlerle yaşamını idame ettiren kesimin gelirleri azalmaktadır. Dolayısıyla günümüz para sistemi paradan para kazandıran ve emeğin karşılığının günden güne azaldığı bir kurguya sahiptir. Bunun sonucunda da haksız gelir dağılımı oluşurken, zengin daha da zenginleşiyor, fakir ise daha da fakirleşiyor. Çünkü yaşanılan sistem gereği borca dayalı parasal yükümlülüklerin reel ekonomilerde payı arttıkça, bu borçlara dayalı parasal veya faizsel yükümlülüklerin yerine getirilebilmesi için hep daha çok çalışmak durumunda kalan toplumun orta ve alt kesimi bu durumdan zararlı çıkan taraf oluyor. Borç yükü reel ekonominin verimliliğinden daha hızlı arttığı için bu borç yükü ve onun parasal ve faizsel yükümlülüklerine yetişebilmek gün geçtikçe imkânsızlaşıyor. Kaldı ki bugün dünya ciddi bir borç sarmalıyla karşı karşıya kalmış durumda ve bu borçların faizlerini bile döndüremeyecek nakit darlığı yaşıyor.

Hamburg Sosyal Bilimler Araştırma Enstitüsü öğretim üyelerinden Dr. Aaron Sahr bu durumu "dünya ekonomisinin günden güne finansallaşması" şeklinde tanımlıyor (Sahr, 2017, s. 20). Parasal veya finansal ekonomi, reel ekonominin önüne geçmiş durumdadır. Reel ekonomi, paranın kazanıldığı bir alan olmaktan çıkmış, borca dayalı basılmış olan kaydi paranın bir şekilde kendine yer aradığı ve reel varlıkların da değerlerini speküle ettiği bir pazar yeri haline gelmiştir. Dolayısıyla reel ekonomi, finansal ve kaydi para ekonomisinin bir nevi kuklası olmuştur.

4.7.6. Günümüz Para Sistemi ve Ticari Bankaların Kaydi Para Üretimi Enflasyonist Bir Ortam Yaratıyor

Para politikası ve enflasyon hedeflerini tutturabilmek adına en önemli ve en güçlü enstrüman, para hacminin kontrol edilebil-

mesidir diyebiliriz. Günümüzdeki kısmi rezerv bankacılığı ve kaydi para sistemi nezdinde para hacmini kontrol edebilmek teorik olarak mümkün gibi gözükse de, gerçekte artık mümkün değildir (Huber ve Robertson, 2014, s. 19). Enflasyonun oluşumdaki en temel sebep, kullanımda olan para hacminin artması olduğundan, şayet enflasyonu kontrol altında tutmak gerekiyorsa, her şeyden önce kullanıma sürülen para hacmini de kontrol altında tutmak gerekmektedir.

Günümüz para sisteminde her ne kadar banknot ve madeni para üretimi Merkez Bankalarının işi olsa da, içinde yaşadığımız para sistemi gereği bu banknot ve madeni paraların piyasa oyuncularının kullanımına ne zaman ve ne yoğunlukta sürüleceği ticari bankaların verdiği kredilerle doğrudan orantılıdır. Önceki bölümlerde detaylı bir şekilde açıkladığım gibi, günümüz para sisteminde paranın üretimi ve kullanıma sürülmesi ticari bankaların kredi vermesiyle gerçekleştiğinden, Merkez Bankalarının ürettiği banknot ve madeni paralar, günlük hayatta ticari bankaların verdiği kredilerin piyasa oyuncuları tarafından kullanılması sonucu doğabilecek nakit ihtiyacı durumunda talep gördüğünden aslında para hacmini domine edememektedirler. Günümüzde Merkez Bankası parası olarak adlandırdığımız banknot ve madeni paranın para hacmi içerisindeki payının % 10-15'ler seviyesinde, hatta gelişmiş ülkelerde bu oranın % 2-3'lere kadar düştüğünü birçok defa belirtmiştim. Bu oranlardan da anlaşılacağı üzere, ekonominin günlük hayatında ihtiyaç duyduğu ve kullandığı tüm parayı ticari bankaların kaydi paraları oluşturduğu için Merkez Bankalarının para hacmi üzerinde para arzı politikaları temelinde neredeyse hiçbir etkinliği kalmamıştır. Bu tespitten de anlaşıldığı gibi, şayet para hacmi enflasyonun oluşumundaki en önemli etkenlerden biriyse ve fakat günümüz para sisteminde para hacmini belirleyen en temel unsur ticari bankaların kredi vermek suretiyle ürettiği kaydi paraysa, o zaman

enflasyonun ana sorumlusu da ticari bankaların ürettiği kaydi paradır diyebiliriz.

Para hacmi üzerinde etkinliğini kaybettiğinden, para arzına dayalı politikaları artık kullanamayan Merkez Bankaları'nın enflasyon hedeflerini tutturabilmek için elinde kalan ve para hacmini yönetmeye çalıştıkları en değerli enstrüman faiz politikalarıdır diyebiliriz. Ama gerçekçi olmak gerekirse, faiz politikaları para arzı politikaları gibi aktif bir enstrüman olmadığından, aksine reaktif bir enstrüman olmaları sebebiyle, etki gücü olarak para arzı politikalarının yerini tutamamaktadır (Huber, 2016, s. 69).

Para arzı politikaları direkt olarak para hacmi üzerine müdahale imkânı verirken, faiz politikaları sadece reaktif olmaları münasebetiyle, endirekt olarak gösterge faizleri arttırıp indirmek suretiyle ticari bankaların verdiği krediler üzerinden para hacmini yönetmeye çalışmaktadır. Merkez Bankası faizleri arttırdığında kredi maliyetleri de arttığından, ticari bankaların kredi kullandırması daha güçleşeceği için krediler azalacak ve bu vesileyle de kullanıma sürülen para azalacaktır. Faizlerin azaltılması durumunda da tam tersi gerçekleşecektir. Dolayısıyla faizlerin arttırılması işlemini Merkez Bankası yapmış olsa da bu kararın uygulamasını ve piyasa oyuncularıyla buluşturulmasını ticari bankalar yaptığı için bu enstrüman hem endirekt bir karaktere sahip olur, hem de Merkez Bankasının aktif bir müdahalesinden ziyade reaktif bir şekle bürünür.

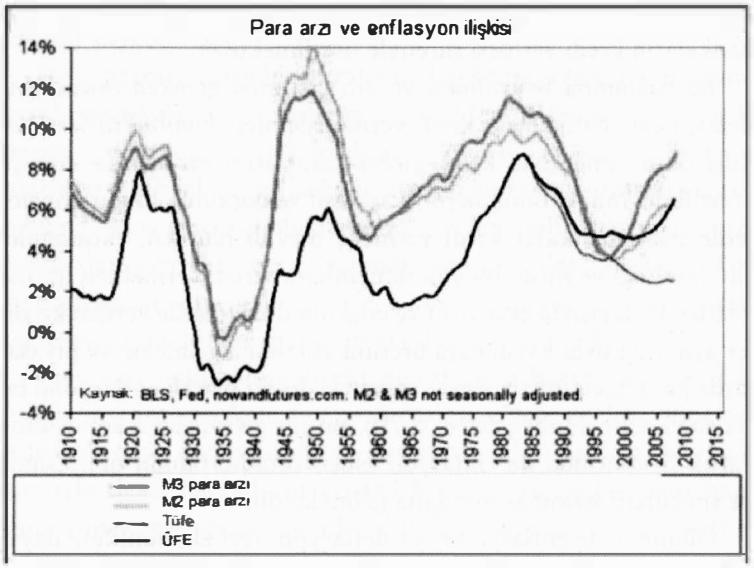
"Ticari Bankaların Kaydi Para Üretiminde Geçerli Olan Sınırlamalar" başlığı altında para hacmine ne tür sınırlamalarla müdahil olunmaya çalışıldığını anlatmıştım. Ancak bu aşamada eklemek istediğim iki sınırlama daha var: "müşteri kredibilitesi" ve "kredinin verileceği projenin rantabilitesi (yatırımın geri dönüş oranı)." Kaldı ki bu iki kriter ticari bankalar nezdinde en önemli kriterlerdir. Bu kriterler bir kredinin verilip verilemeyeceğini belirleyici unsurlardır. Dolayısıyla da para hacminin genişleyip ge-

nişlemeyeceğini belirlemektedirler, çünkü günümüzde para, ticari bankaların kredi vermesi suretiyle üretilmektedir.

Bu bağlamda belirtilmesi ve altı çizilmesi gereken önemli bir detay, ticari bankaların kredi verme işlemleri *konjonktürlere paralel* olup tamamıyla kendi *şirket çıkarlarını maksimize* etmeye yöneliktir. Yani ekonomilerin ekspansif ve coşkulu olduğu dönemlerde ticari bankalar kredi vermeye meyilli olurken, ekonomilerin daraldığı ve inişte olduğu dönemlerde kredi vermekten imtina ederler. Dolayısıyla ekspansif ve coşkulu dönemlerde verilen krediler aynı coşkuyla kaydi para üretimi anlamına gelmekte ve piyasalarda para hacmini arttırmak suretiyle direkt olarak enflasyonu tetiklemektedir (Huber, 2016, s. 70). Bu tür gelişmelerin sonucunda varlık fiyatlarında da enflasyon oluşmaktadır. Bunun neticesinde de spekülatif balonlar meydana gelmektedir.

Günümüzde enflasyon veya deflasyon, reel ekonomilere dayalı konjonktürel sebepler yerine neredeyse sadece ticari bankaların kaydi paraya dayalı genişleme veya daralma politikalarından meydana gelmektedir (Huber, 2016, s. 70, 71).

Önceki bölümlerde net bir şekilde ortaya koyduğum ticari banka kaydi para üretimi ile para hacmi arasındaki direkt ilişki doğrultusunda aşağıdaki grafik incelendiği zaman gelinen sonuç çok açıktır. Enflasyon ile para hacmi arasındaki direkt ilişki reddedilemeyecek kadar barizdir. 1910-2015 yılları arasında hangi dönem para hacmi artmış veya azalmışsa, enflasyon da aynı şekilde artmış veya azalmıştır. Para hacmindeki artışın da ağırlıklı olarak son 40-50 yıldır neredeyse sadece ticari bankaların üreterek kullanıma sürdüğü kaydi paradan oluştuğunu düşünürsek, günümüzdeki enflasyonun temel sebebinin ticari bankaların kredi vermek suretiyle ürettiği kaydi paralardır diyebiliriz.

Kaynak: http://www.postwachstumsoekonomie.de/wp-content/uploads/2013-01-30_Huber-Vollgeld-und-Monetative.pdf, s. 16

Ticari bankaların kaydi para üretmek suretiyle enflasyona sebebiyet vermesi temel olarak iki şekilde gerçekleşmektedir (http://www.postwachstumsoekonomie.de/wp-content/uploads /2013-01-30_Huber-Vollgeld-und-Monetative.pdf, s. 15):

1. Ticari bankaların hisse senetleri, gayrimenkul sertifikaları, türevler, kur spekülasyonları vb işlemlerde kullanılmak üzere direkt olarak kaydi para üreterek kredi vermeleri.
2. Ticari bankaların devlet tahvil veya bonolarını satın almak –yani devleti borçlandırmak– amacıyla kaydi para üretmesi ve para hacmini arttırmaları.

Ticari bankaların kaydi para üretiminin enflasyona sebebiyet vermesinin diğer bir nedeni ise gayrisafi milli hasıla ile para hacmi arasındaki ilişkidir. Almanya'da 1992 ile 2008 yılları arasında gay-

risafi reel hasıla % 23 artarken, para hacmi M1 % 189 artmıştır (Huber, 2016, s. 69). Bu iki oran arasındaki inanılmaz fark en basit dille şu şekilde ifade edilebilir: Reel olarak sadece % 23 büyüyen bir ekonomiye % 189 oranda para pompalanmış. Bu para, kendinden daha az büyüyen bir reel ekonominin içerisine sığışmaya çalışacaktır. Bu sığmaya çalışma işlemi sonucunda ise reel ekonomi içerisinde fiyatlar artacak ve varlık balonlarına veya spekülasyonlarına temel hazırlayacaktır. Benzer bir durum İsviçre için de geçerlidir. İsviçre'de para hacmi M1 1990-2012 yılları arasında ortalama olarak yıllık % 7,8 büyürken, reel ekonomi sadece % 1,4 büyüme kaydetmiştir. Yani reel ekonominin 5 katı para üretilerek piyasaya kullanıma sürülmüştür (Mayer ve Huber, 2014, s 88). Yani insan vücuduna, o vücudun gerçek ve doğal büyüme kapasitesine oranla 5 katı daha fazla kan pompalanması gibi bir durum söz konusu olmaktadır. Reel ekonominin içerisine sığdırılmaya çalışılan paranın ağırlıklı hatta neredeyse sadece ticari bankaların kredi vermesi suretiyle kullanıma sürülen kaydi paradan meydana geldiğini bildiğimize göre, oluşması muhtemel bir enflasyonun da yine ticari bankaların kredi vererek dağıttığı kaydi para vesilesiyle ortaya çıkan satın alma gücünden meydan geldiğini ifade etmek mantıksal bir sonuçtur.

4.7.7. Günümüz Para Sisteminde Merkez Bankaları Para Hacmini Artık Yönetemez Duruma Gelmiştir

Kitabımın önceki bölümlerinde de ifade ettiğim gibi Merkez Bankaları dünyada genel olarak para hacmi üzerinde söz sahipliliğini yitirmiş durumdadır.

Bu durumu en basit şekliyle şöyle ifade edebilirim: Bir ülkede para hacmini fiktif (farazi) bir şirket olarak düşünelim. Üretilen tüm parayı da –yani para hacmini–hisse payları olarak varsayalım. Bugün dünyanın birçok ülkesinde kullanımda olan paranın

sadece % 1-15 aralığının Merkez Bankalarının kontrolünde olan nakdi paralardan (yani banknot ve madeni paralardan) oluştuğunu düşünürsek ve geriye kalan % 85-99 kadarının ticari bankaların ürettiği ve kredi vermek suretiyle kullanıma sürdüğü ticari banka kaydi paralarından oluştuğunu göz önünde bulundurursak, bu durumun ne anlama geldiğini yorumlamak çok da zor olmasa gerek. Net bir şekilde, para hacmine yönelik kurulmuş olan fiktif şirketin % 1-15 hisse oranı Merkez Bankalarının, % 85-99 hisse oranı da ticari bankalarındır şeklinde bir sonuca varabiliriz. Bu hisse oranlarından yola çıkarak para hacmini yönetmek için kurulmuş olan bu fikfif (farazi) şirkette yönetim gücünün hangi tarafta olacağını kestirmek de çok zor değil. Her ne kadar Merkez Bankalarının ellerinde özel yetkiler olsa da günümüz para sisteminde % 1'lere düşen Merkez Bankası nakdi parası –yani banknot ve madeni para– kullanımı neticesinde Merkez Bankaları kendilerine verilmiş özel yetkileri artık kullanamaz hale gelmiş, kullansalar dahi bunu % 99 hisseye sahip tarafı kızdırmadan ve onun isteklerine zarar vermeden yapmaktadırlar. Yani ticari bankaların kredi vermek suretiyle piyasalara pompaladığı kaydi para hacminin Merkez Bankalarının banknot ve madeni paralarına oranla çok daha fazla ödeme aracı olarak tercih edilmesinden dolayı "paranın monopolü artık ticari bankaların eline geçmiştir" desek hata yapmış olmayız.

Para hacmi üzerinde oluşmuş olan ticari bankaların monopolü yüzünden günümüzde artık para hacmine yönelik direkt etkileri olan para arzı politikaları neredeyse uygulanamaz hale gelmiştir (Huber, 2016, s. 68, 69). Bu sebepten dolayı Merkez Bankaları para hacmine yön vermek için sadece faiz politikaları kullanmaktadırlar. Kaldı ki bunun sonucunda para hacmi faiz enstrümanları üzerinden Merkez Bankaları tarafından sadece "endirekt" şekilde yönetebilmektedir. Yani para arzı politikaları aracılığıyla "*direkt*" bir şekilde "*aktif*" olarak yönetebilmek yerine faiz politikaları ara-

cılığıyla "*endirekt*" bir şekilde "*reaktif*" olarak yönetmektedirler. Burada unutulmaması gereken bir konu ise faiz politikalarının para arazı politikalarına oranla daha az etkin bir enstrüman olmasıdır (Huber, 2016, s. 69).

Bu bağlamda sorgulanması gereken en temel konu, ticari bankaların para hacmi üzerinde bu denli etkin hale gelmesinin bir gecede olmadığıdır. Bu durum onyıllardır süre gelen bir para sistemi oluşumudur. Geçen bu yıllara ve ticari bankaların etkinliğinin günden güne artmasına rağmen gerek Merkez Bankaları, gerek siyasi otoriteler, gerek bürokratlar, gerek ekonomistler, gerek medya, gerekse tüm bu konularla alakalı çevreler, Merkez Bankalarının etkisizleştirilmesine yönelik bu gelişime sessiz kalmıştır. Topluma karşı olan sorumluluktan dolayı bugüne kadar ülkelerin yönetiminde bulunan yetki sahiplerinden birilerinin bu duruma karşı koyması beklenmeliydi.

Bağımsız ve Milli Para sistemi çerçevesinde Merkez Bankalarına para hacmi ve sistemi üzerinde yine tam etkinlik verilip para hacminin yönetimi tekrar Merkez Bankaları'na iade edildiğinde, devletin ve milletin parası üzerinde yine devletin ve milletin kurumlarının, devlet ve milletin çıkarlarına uygun bir şekilde etkin olması sağlanacaktır.

4.7.8. Günümüz Para Sisteminde Ticari Bankalar Paranın Yönünü Belirlediği İçin Ekonomi Yönetimi Zorlaşmaktadır

Ticari bankacılık sektörünün bir taraftan toplumun tasarruf ve birikimlerini mevduat olarak bünyesinde topladığını, diğer taraftan da kaydi para üretebildiğini, dolayısıyla hem halkın tasarruflarını hem de kendi ürettiği kaydi parayı kredi vererek reel ekonomiyle buluşturduğunu unutmamak gerekir. Bu bağlamda günümüz para sisteminde ticari bankacılık sektörü, "yoktan var

etmek" suretiyle kaydi para üreterek veya halkın mevduatlarını toplayarak elinde oluşan parasal hacmi kredi vererek reel ekonomiye kazandırmaktadır. İşte tam bu noktada ticari bankacılık sektörüne ciddi bir sorumluluk yüklenmektedir. Ticari bankacılık sektörünün, verilen kredilerin doğru yerlere ve ekonomik değerlere kanalize edilmesiyle topluma katkı sağlanması, dolayısıyla toplumun kalkınması ve refah seviyesinin artmasına vesile olması gibi çok önemli bir misyonu bulunmaktadır. Diğer bir şekilde ifade etmek gerekirse, bankacılık sektörü sadece kendilerinde bulunan kredi verebilme imtiyazını doğru şekilde kullanarak ve toplumda doğru şekilde kanalize ederek tüm ülkenin kalkınmasında kilit rol oynar. Verdikleri kredileri hangi sektörlere, hangi şirketlere, hangi kurumlara hangi yükseklikte, hangi teminat yapılarıyla, ne kadar kolay veya ne kadar zor, hangi önkoşullarla ve hangi faiz oranıyla verecekleri vb birçok karar ticari bankacılık sektörü içerisinde verilmektedir. Bu durum da ticari bankalara yukarıda bahsettiğim özellikli statüyü sağlamaktadır. Ticari bankacılık sektörü kendi risk tercihlerine göre hangi sektörlere kredi vereceğini hiçbir dayatma olmadan özgür iradesiyle seçebilmektedir. Dolayısıyla burada öncelikli olarak ticari bankaların kârlılık hedefleri gözetilmektedir. Bu durumdan dolayı ticari bankalar doğal olarak genellikle geri ödeme riski olmayan ve kârlı sektörleri seçmektedir. Kâr maksimizasyonu ve risk minimizasyonu ön planda olduğu durumda, verilen kredilerde toplumsal ve sosyal unsurlar önplanda tutulmamaktadır. Krediler genel olarak büyük ve sermayesi güçlü şirketlere verilmekte, küçük ve orta ölçekli ve toplumun yoğun kesimini (orta kesimini) oluşturan ve aslına bakılırsa her ekonominin en önemli temel taşı olan şirketler daha az tercih edilmektedir. Bu sebeple büyük şirketler daha çok büyümekte, orta ve küçük şirketler ise gerekli desteği bulamamaktadır. Türkçemizde kullandığımız "para parayı çeker" sözü tam anlamıyla bu durumu ifade etmektedir.

Ticari bankacılık sektörünün kredi verirken ön planda tuttuğu kâr maksimizasyonu ve risk minimizasyonu hedefleri yüzünden toplumun sosyal ve destek ihtiyacı duyan yatırımları ticari banka kredilerinden genellikle pay alamazken, bu tür yatırımlar hep devletin sırtına binmektedir. Genel olarak bakıldığında sosyal ve toplumsal yatırımlar kârlılık olarak ticari bankacılık sektörünün beklentilerine cevap vermediği, yani karlılıkları düşük kaldığı için devletler borçlanmak suretiyle bu yatırımları realize etmek durumunda kalmaktadır.

Diğer taraftan ticari bankacılık sektörünün kredi verirken kullandığı kriterlere devletin veya ekonomiye yön vermeye çalışan kurumların herhangi bir etkisi bulunmadığından, ticari bankaların verdiği krediler ilgili ülke ekonomisini bir nevi ticari bankacılık sektörünün tercih ettiği sektörler bazında büyütürken, diğer birçok sektör küçülmek veya yerinde saymak durumunda kalmaktadır. Ticari bankaların kaydi para hacminin dünya ülkeleri nezdinde ulaştığı yüksek hacim göz önünde bulundurulduğunda, reel ekonomileri kendi istekleri doğrultusunda yönlendirebilen tarafın ticari bankacılık sektörü olduğunu söylemek hiç yanlış olmaz. Dünyada bulunan para hacmi içerisinde ticari bankaların kredi vermek suretiyle oluşturduğu pay % 85-99 gibi oranlara ulaşmışken, sadece % 1-15'lik bir paya sahip olan Merkez Bankaları banknot ve madeni para oranı vasıtasıyla devletin ülke ekonomisine istediği gibi yön verebilme imkânı neredeyse hiç kalmamıştır.

Avrupa Parlamentosunun Ekonomik ve Parasal İşler Komitesinin Molly Scott Cato'ya hazırlattığı 2 Şubat 2018 tarihli "finansal sürdürülebilirlik" raporunda aşağıdaki ifadeler kullanılmıştır:

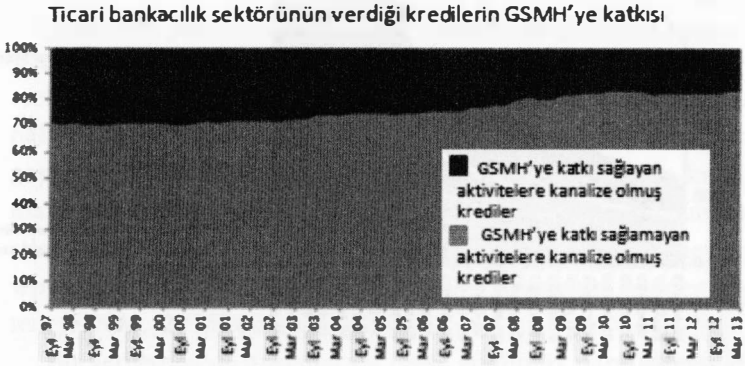
> As pointed out by central banks (BoE, Bundesbank1), most money in circulation is created by the private banking sector, when banks make loans. This grants immense power to the banking sector in deciding the allocation of money in the economy, even before it is taxed or saved. This power

is currently being concentrated by an oligopolistic banking sector, which naturally pursues for the most part a profit-seeking agenda, to the detriment of environmental and social goals. While market deficiencies should be corrected by introducing market mechanisms such as climate-risk disclosures, we should also rebalance this extensive power by empowering a more decentralized and resilient banking system, in parallel with a strong public banking network in Europe.

Kısaca özetlemek gerekirse, yukarıdaki rapor ticari bankacılık sektörünün para hacmi çerçevesinde kullanımda olan paranın çoğunu kredi vermek suretiyle ürettiğini tasdik etmiş ve bu krediler vesilesiyle de paranın hangi sektörlere kanalize olduğuna ve aktarıldığına (aloke edildiğine) karar verdiğini ifade etmiştir. Daha vergisi ödenmeden ve tasarruf dahi yapılmadan para üretilip kredi olarak ticari bankacılık sektörünün tercih ettiği sektörlere ve iş kollarına kullandırıldığı da vurgulanmaktadır. Bu durumun sadece kâr amacı güden, oligopolist bir ticari bankacılık sektörü yarattığını, dolayısıyla sosyal ve ekolojik hedeflerin zarar görmesine sebep verdiği ifade edilmektedir. Son olarak da ticari bankacılık sektörünün bu imtiyazlı pozisyonunun yeniden dengelenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Ticari bankacılık sektörünün ana hedefinin kâr etmek olması çok normaldir. Çünkü her şirket gibi ticari bankalar da kâr amacı gütmektedir. Bu konuda eleştiri yapmak yanlış olur. Ancak günümüz para sisteminin bir sonucu olarak ülke ekonomilerinin ana belirleyici unsurunun ticari bankacılık sektörü olması, hatta devlet ve ekonomiden sorumlu kurumların ekonomiye aktarılan kredi kaynakları noktasında bu denli etkisiz bir konuma gelmiş olması nedeniyle reel ekonomimizi yönlendirme çerçevesinde sıkıntılar yaşanmasını eleştirmek en tabii hakkımızdır diye düşünüyorum.

Bu bağlamda birkaç grafik paylaşarak temel argümanları verilerle desteklemek istiyorum. İlk grafikte İngiltere Merkez Bankası istatistiklerine göre, ticari bankacılık sektörünün 2013 yılı baz alındığında verilen kredilerin % 80'i gayrisafi milli hasılaya katkı sağlamayan aktivitelere kanalize edilmiş. Aynı grafiğin daha da vahim göstergesi ise 1997-2013 yılları arasında ticari bankacılık sektörünün gayrisafi milli hasılaya etkisi olmayan aktivitelere verdiği krediler % 10 artış gösterip % 70'ten % 80'e ulaşmasıdır.

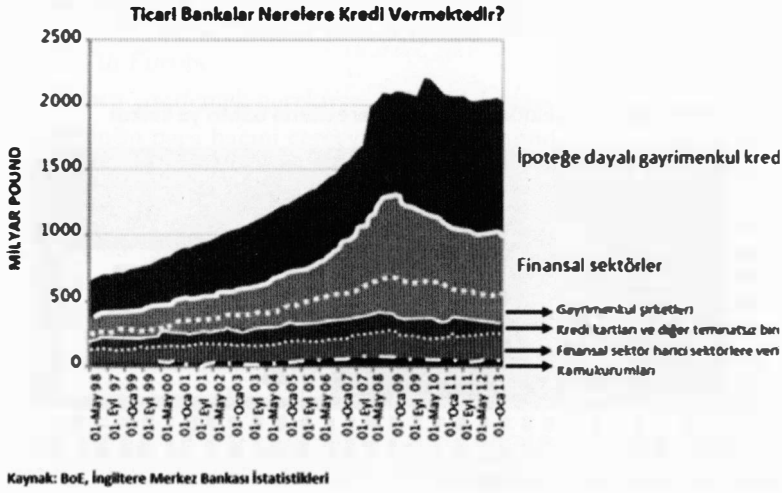

Kaynak: http://positivemoney.org/wp-content/uploads/2015/07/Credit_in_Sovereign_Money_System_FINAL_20150609.pdf, s. 27

Bu verilerden de anlaşılacağı üzere, İngiltere'de ticari bankacılık sektörü kâr hedeflerini maksimize etmek adına, bırakın sosyal, toplumsal veya ekolojik aktivitelere kredi vermeyi, ülkenin gayrisafi milli hasılasına katkıda bulunacak aktivitelere dahi kredi verme oranını azaltmıştır. İngiltere'deki bu durum diğer ülkelerde de ne yazık ki farklı değildir.

Peki ama krediler genel olarak ne amaçlı kullandırılmaktadır? Bu sorunun cevabını yine İngiltere Merkez Bankası istatistiklerin-

den öğrenebilmekteyiz. Aşağıdaki grafiğe göre 1997-2013 yılları arasında en üstteki iki kısım, yani finansal sektörler (Financial sector) ve ipoteğe dayalı gayrimenkul kredileri (mortgage kredileri) ciddi artış gösterirken, finansal sektör harici sektörlere verilen kredilerde (Business outside the finansal sector) bir değişiklik görülmemektedir.

Kaynak: http://positivemoney.org/wp-content/uploads/2015/07/Credit_in_Sovereign_Money_System_FINAL_20150609.pdf, s. 26

Dolayısıyla ticari bankacılık sektörü son dönemde verdiği kredilerde kâr maksimizasyonu hedeflerini daha iyi tatmin edeceği finansal sektör ve ipoteğe dayalı gayrimenkul kredilerine ağırlık vermiş, diğer sektörlerde aktivitelerini genişletmemiştir.

"Finansal Krizler ve Spekülatif Balonlar Günümüz Para Sisteminin Doğal Bir Sonucudur" başlıklı bölümde bu sektörlere verilen kredilerin yol açtığı spekülasyon balonlarını detaylı bir şekilde açıklamıştım.

Ticari bankacılık sektörünün kredi vermek suretiyle ürettiği kaydi paranın yoğun bir kısmının ülkelerin gayrisafi milli hasılalarını arttırıcı ve büyümelerini destekleyici aktivitelere gittiğini düşünebilirsiniz. Ancak verilerden de görüldüğü üzere realitede çok farklıdır. Ticari bankacılık sektöründe kredi vermek suretiyle yeni üretilen kaydi paralar aslında finansal varlıkların ve var olan gayrimenkullerin alım satımına yönelik aktivitelerde kullanılmaktadır (http://positivemoney.org/wp-content/uploads /2015/07/ Credit_in_Sovereign_Money_System_FINAL_20150609.pdf, s. 26). Ticari bankacılık sektörünün verdiği kredilerin, dolayısıyla üretilen yeni paranın ekonomik büyümeye ve gayrisafi milli hasılaya destek olabilmesi için verilen kredilerin reel ekonomiye ve reel ekonomi içerisinde üretime ve tüketime dayalı aktivitelere kanalize olması temel şarttır. Sadece finansal varlık veya var olan gayrimenkullerin alım satımına yönelik verilen kredilerin kalkınmaya veya ekonominin ve gayrisafi milli hasılanın büyümesine etkisi direkt olarak bulunmamaktadır (http://positivemoney.org/wp-content/uploads/2015/07/Credit_in_Sovereign_Money_System_FINAL_20150609.pdf, s. 29).

Bu verilerden de anlaşılacağı üzere günümüz para sistemi çerçevesinde ticari bankacılık sektörü kredi verirken hiçbir zaman sosyal, toplumsal, ekolojik veya devlet önceliklerini değil, kendi hedeflerini gözetmektedir.

4.7.9. Günümüz Para Sisteminde Ticari Bankalar Konjonktürel Döngülere Paralel Para Üreterek Krizleri Tetikliyor

Günümüz para sisteminde Merkez Bankalarının para hacmine direkt olarak müdahil olamamasından, üretilen ve piyasaya sürülen her yeni paranın ticari bankaların kredilendirme tercihlerine göre reel ekonomiye kanalize olmasından, dolayısıyla da gerek

devletin gerekse Merkez Bankalarının reel ekonomi üzerindeki etkilerinin azalması yüzünden sadece faize dayalı enstrümanlarla para sistemini yönlendirmeye çalışan ve günden güne pro-aktif bir para politikası uygulamak yerine reaktif ve piyasaların dediğini yapmaya mecbur tutulan bir Merkez Bankacılığı zihniyeti zaruri hale gelmiştir. Yani *devlet organlarından bağımsızlaştırılmaya çalışılan Merkez Bankaları, günümüz para sisteminde bir nevi ticari bankaların ve parasal piyasaların esiri olmuş, bu sebeple piyasalara yön verici bir aktör olması gerekirken piyasalara esir olan bir Merkez Bankacılığı gerçeğiyle karşı karşıya kalınmıştır.* Yani Merkez Bankaları etkisizleştirilmiştir (Gudeus, 2016, s. 35).

Merkez Bankalarının veya devletlerin en temel amacı, para politikası aracılığıyla para arzını, tüketimi, üretimi, istihdamı, büyümeyi yönlendirerek ekonomi yönetimi üzerinde etkili olup dönemsel konjonktürel döngüler arasındaki geçişleri topluma zarar vermeden idare edebilmektir. Başka deyişle, çok pozitif bir ekonomik büyüme dönemi sonrasında çok sert bir düzeltmeye sebebiyet verip toplumun dengesini riske atacak bir ekonomik küçülmeye yol açmamaktır. Yani büyürken kontrollü büyüyebilmeyi, küçülürken de kontrollü küçülebilmeyi sağlayabilmektir. Çünkü konjonktürel döngüler arasındaki dalga boyu ne kadar artarsa, krizlerin oluşumuna da o kadar zemin hazırlanmış olur.

Örneğin günümüz para sisteminde ekonomik konjonktürün zayıf olduğu bir dönemde Merkez Bankaları ticari bankalara düşük faizli Merkez Bankası parası sunar ki ticari bankalar bu düşük faizli para ortamından faydalanarak gerek üreticilere gerekse tüketicilere avantajlı parasal olanakları kredi vermek suretiyle kullandırabilsin. Üreticiler sunulan bu olanaktan faydalanarak kredi almak ve bu kredileri yeni yatırımlara kanalize etmek suretiyle kapasitelerini arttırma imkânı bulmuş olur. Bununla beraber tüketiciler de kendilerine sunulan uygun maliyetli kredi olanak-

larından faydalanabildiklerinde alım güçlerini arttırmış ve üreticilerin kapasitelerini arttırarak piyasaya sundukları yeni ürünleri tüketebilecek kabiliyete ulaşmış olurlar. Dolayısıyla gerek üreticilerin gerekse tüketicilerin karşılıklı olarak imkânları genişler ve alış-veriş artar, buna bağlı olarak üretim ve tüketim arttığından istihdam da artar, ekonomi büyür, gelir seviyesi yükselir. Tüm bunların sonucunda da zayıf olan ekonomik konjonktür düzeltilmiş ve güçlendirilmiş olur. Böylelikle para politikası vesilesiyle Merkez Bankaları ve devletlerin asli amaçları gerçekleşir. Ekonominin çok hızlı büyümesi durumunda ise yukarıda bahsettiğim durumun tersi bir parasal daralma politikasıyla reel ekonominin kontrollü bir şekilde yönetilmesi hedeflenir.

Ancak bu mekanizmanın çalışabilmesi için ticari bankacılık sektörünün kendilerine Merkez Bankaları aracılığıyla sağlanan bu olanakları üretici ve tüketicilere doğru kanalize edebilmesi gerekir. Bu noktada bir önceki başlıkta ticari bankacılık sektörünün kredi verirken daha ziyade kendi kâr maksimizasyonunu ön plana çıkardığını net bir şekilde ortaya koymuştum. Bundan yola çıkarak günümüz para sisteminde ticari bankacılık sektörünün kredi vermesi suretiyle kullanıma para sürülmesinin ve paranın akışına yön vermesinin, devletlerin veya Merkez Bankalarının para politikalarını realize edebilmesine gerçek manada hizmet etmediğini söyleyebiliriz. Ticari bankacılık sektörü kredi verirken doğal olarak teminat yapısı güçlü olan müşterileri tercih ettiği için kredi vermek suretiyle yaratılan yeni para veya alım gücü genelde yeterli derecede ekonomik açıdan güçlü müşterilere kaymakta, bu durum sonucunda yeni alım gücü toplumun geneline yayılamamaktadır. Finansal olarak güçlü müşteriler de sahip oldukları bu yeni alım gücünü daha ziyade spekülatif yatırımlarda kullanmakta, bu durumun doğal bir sonucu olarak ekonomi ilgili alım gücünü gerçek manada ihtiyaç duyulan yatırım olanakları yerine spekülatif yatırım olanaklarında harcamış olmaktadır.

Ticari bankacılık sektörü üzerinden kredi vermek suretiyle para üretip alım gücünü yönlendirmeye dayalı günümüz para sisteminin bir diğer sorunu da, ticari bankacılık sektörünün kendi risklerini minimize etme ve kâr marjlarını maksimize etme arzusundan dolayı, kullandırdıkları kredileri konjonktürlere bağlı dönemsel döngüleri dengeleyici bir şekilde vermeyişleridir. Kontrollü büyüme veya kontrollü ekonomi yönetiminin olmazsa olmaz kurallarında biri olan *antisiklik* (döngüye karşı – döngüye ters) para yönetimi günümüz para sisteminde ticari bankacılık sektörü tarafından gerçekleştirilememektedir. Antisiklik yönetimi en basit dille şöyle anlatılabilir: Halk içinde "koyun psikolojisi" diye bir söylem vardır. Antisiklik yönetim, koyun psikolojisinin tam tersidir. Yani borsanın altın kuralı gibi "Herkes satarken alıp herkes alırken satmak" şeklinde açıklanabilir. Bu durumun para sisteminde işleyişi de benzer bir şekildedir. Normal ve sağlıklı bir ekonomi yönetimi yukarıda da bahsettiğim gibi dönemsel konjonktürel döngüler arasındaki geçişleri topluma zarar vermeden idare edebilmelidir. Dönemsel konjonktürel döngüler arasındaki geçişlerde dalga boyunu arttırmadan, bu suretle de krizlerin oluşumuna zemin hazırlanmadan parasal sistemi yönetebilmelidir. Bu şekilde iniş çıkışları az olan, stabil, sürdürülebilen ve devamlılığı yüksek bir ekonomiye zemin hazırlanmış olur. Bu durumu sağlayabilmek için piyasada arz olunan para hacminin, ekonominin yükselişte olduğu büyüme dönemlerinde kontrollü bir şekilde yönetilerek piyasalarda aşırı ısınmaya sebep verdirtmeyecek oranda, yani enflasyona yol açtırtmayacak şekilde, reel büyümeye paralel bir ivmeyle arttırılması gerekir. Dolayısıyla reel ekonomik büyümenin üzerinde bir parasal büyüme söz konusu olduğu zaman "Nasıl olsa ekonomi büyüyor" düşüncesiyle "koyun psikolojisi" içerisinde parasal hacmi orantısız bir şekilde arttırmamak gerekir. Ancak günümüz para sisteminde yaşanan durum ne yazık ki böyle değildir. Ticari bankacılık sektörü ekonominin büyüdüğü dönem-

lerde pazar paylarını arttırabilmek ve kâr maksimizasyonu sağlayabilmek için kredi musluklarını açar, bu şekilde reel ekonomik büyümenin çok üzerinde bir parasal büyümeye sebep olurlar. Yani yangına körükle giderler. Bu durumu önceki bölümlerde verirlerle ortaya koymuştum. Yani ticari bankacılık sektörü antisiklik para yönetimi yapmak yerine yangına körükle giderek tam anlamıyla konjonktürlere uyumlu bir para arzı politikası sergiler ve Merkez Bankalarının müdahaleleri de artık iş işten geçtikten sonra, yani piyasaya aşırı miktarda kredi vermek suretiyle para (yani alım gücü) sürüldükten sonra reaktif ve gecikmeli olarak gelir. Dolayısıyla her durumda zamanında müdahale yapılamadığından, reel ekonominin kaldırabileceğinden fazla para arzı gerçekleşmiş ve ekonomik balonlar adım adım şişmiş olur.

Buradan da anlaşılacağı üzere, günümüz para sisteminde Merkez Bankaları veya devletler para arzına direkt müdahale edebilme imkânlarını ticari bankacılık sektörüne emanet etmiş ve ticari bankacılık sektörünün tercihleri doğrultusunda yönlendirebilmek durumuyla karşı karşıya kalmışlardır. Dolayısıyla Merkez Bankaları ve devletler aşırı büyüyen ısınmış ekonomilerde ticari bankacılık sektörünün dönemsel konjonktürel döngüye uygun olarak yangına körükle gidercesine pazar paylarını arttırıp kâr maksimizasyonu elde etmek için kredi vermek suretiyle para hacmini arttırmalarını engelleyememekte ve antisiklik hareket ederek gerekli yatıştırıcı hamleleri yapamamakta ya da hamleleri geç yapmaktadır.

Ticari bankacılık sektörünün bu şekilde hareket etmesi, yani antisiklik bir bakış açısıyla para hacmini yönetmeye çalışmayıp ekonomik büyüme dönemlerinde kredi vermek suretiyle para hacmini arttırarak yangına körükle gitmelerine şaşırmamak gerekir. Çünkü onların da kâr etmek için kurulmuş işletmeler olduğunu, dolayısıyla en kârlı ve temel işleri olan kredi vermeyi yapabilecekleri her fırsatta maksimize etmeye çalışacaklarını unutmamak ge-

rekir. Buradaki asıl yanlış, ticari bankacılık sistemine kredi vermek suretiyle kaydi para üretme olanağı veren günümüz para sisteminden kaynaklanmaktadır. Çünkü günümüz para sisteminde çalışan ticari bankacılık sektörü kaydi para üretmeden kredi verememektedir. Bizim kredi verme ve para üretme işlemlerini geleceğin yeni para sistemi çerçevesinde birbirinden ayrıştırmamız gerekir. Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hedefi de budur.

Dolayısıyla doğru olan, günümüz para sisteminin açıklarını iyi tespit etmek ve bu açıkları ortadan kaldıracak yeni bir yapılanmaya destek vermektir. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Merkez Bankaları ve devletler, bu başlık altında bahsedilen antisiklik para hacmi yönetimini yapabilmeye yönelik çok güçlü bir konumda olabilecek. Çünkü ticari bankacılık sektörünün günümüz para sisteminin doğasında olan paranın piyasaya yani hepimizin kullanımına sürülmesi işleminin sadece ticari bankacılık sektörü üzerinden yapılmasını sağlayan imtiyazlı durumu ortadan kalmış olacak. Bununla beraber kredi verme ve para üretme işlemleri birbirinde ayrıştırılacak. Ticari bankacılık sektörü, asli görevi olan paraya aracılık etme görevine geri dönecek ve para üretimiyle birlikte paranın kullanıma sürülmesi işini Merkez Bankalarına bırakacak.

4.7.10. Günümüz Para Sisteminde Ticari Bankacılık Sektörünün Aşırı Fazla Kaydi Para Üretimi Ekonomilerde Büyüme Baskısı Yaratmaktadır

Üniversitelerde takip edilen müfredata göre krediler tasarrufların oluşumundan finanse edilmektedir. Yani ilk önce tasarruf edilmeli ve para biriktirilmelidir ki daha sonra biriktirilen bu paralar kredi olarak verilebilsin. Bundan dolayı birçok iktisadi modelin eğitiminde, yatırımların tasarruflarla finanse edildiği temelinden yola çıkılmaktadır. Bu görüş doğrultusunda yatırımlar sadece ve sadece belli bir tasarruf oranı veya kabiliyetiyle mümkün olabilmektedir.

Ancak günümüz para sisteminde tasarruf ve yatırım finansmanı arasındaki ilişki günden güne azalmış, hatta neredeyse kalmamıştır. Ticari bankacılık sektörünün "yoktan var etmek" suretiyle kaydi para (alım gücü) üretebildiği ve ürettiği kaydi parayı kredi olarak verebildiği günümüzde tasarruf edilmeden de yatırım yapmak için gerekli finansal imkân bulunabilmektedir. Dolayısıyla şirketler, yatırımlar, tüketim harcamaları her geçen gün tasarruflardan ziyade "yoktan var edilen" ticari bankacılık sektörü kredileriyle gerçekleştirilmektedir.

Buradan da anlaşılacağı üzere, yatırımlar için gerekli sermaye günümüz para sisteminde önceden tasarruf edilmek suretiyle değil, yeni kaydi para (alım gücü) üretilerek finanse edilmektedir.

Bu durumun doğal bir sonucu olarak da alınan her kredinin faiziyle birlikte geri ödenebilmesi için gelecekteki kazanç beklentilerinin tutması gerekir. Bir şirket belirli bir fizibilite çerçevesinde ticari bir bankadan kredi aldığında, o fizibilitenin gerçekleşmemesi durumunda ilgili krediyi ve faizi ödeyecek finansal kaynağı bulamazsa temerrüte düşer ve sonuçta banka teminatlarına el koyar. Aslında belki de o yatırıma başlamadan önce kredi almak yerine tasarruf ettiği sermayesini kullanmış olsaydı karşılaşacağı sonuç ile kredi aldığında karşılaşacağı sonuç işlerin ters gitmesi durumunda aynı olacaktı. İki versiyonda da elindeki sermayesinden olacaktı. Kredi alması halinde "kredi tutarı kadar az kullandığı" sermayesini işlerin kötü gitmesi durumunda ve krediyi ödeyemediğinde bankaya vermek zorunda kalır. Krediyi kullanmadığı durumda ise yine o sermayeyi yatırım için kullanacak ve işlerin ters gitmesi durumunda kaybedecekti.

Ama arada çok temel bir fark bulunmaktadır. Kredi kullanma durumunda krediyi kullanan kredi tutarını ödediği gibi bir de o tutarın faizini ödemekle yükümlüdür. Bu şu anlama gelmektedir: Şayet kredi kullanmamış olsaydı, yani tasarruf ettiği sermayesiyle iş yapmış olsaydı, zarar etmediği müddetçe iflas riski taşımayacaktı.

Ancak kredi kullandığından, hem kredi ana parasını hem de faizini kazanmak zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla daha fazla kazanç zarureti ve beklentisi doğmaktadır. Bu durum ise işletme sahibini yaptığı yatırım nezdinde hem anapara hem de faiz kadar gelir elde etmeye mecbur bırakmaktadır. Yani o yatırım hem anapara hem de faiz kadar büyümek zorunda kalmaktadır.

Dolayısıyla tasarruf edilerek biriktirilen sermaye yerine krediyle yapılan işlerde hem anapara hem de faize yetişebilmek için daha fazla kazanç zarureti doğmakta ve işletmeyi büyütmek mecburiyetiyle karşı karşıya kalınmaktadır. Yani krediyle finanse edilen her işin kâr etme zarureti ve baskısı, tasarruf edilen sermayeyle yapılan bir işten daha fazladır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda günümüz para sisteminde ticari bankacılık sektörünün kaydi para üretimi ile ekonomilerin büyüme baskısı arasındaki ilişkiyi aynı mantıkla şöyle ifade edebiliriz: Şayet kredi vermek suretiyle kaydi para üretimi olmasaydı, yatırımlar ancak önceden biriktirilmiş tasarruflarla finanse edilebilecekti. Bu durumda önceden tasarruf edilmiş olan paralar yatırımlara kanalize edilecek ve tüketim için yeterli tasarruf miktarı bulunamayacaktı (Binswanger, 2016, s. 41). Tasarruf ve tüketim bilindiği üzere iki zıt ekonomik kavram olduğu için tasarrufların artması demek, tüketimin azalması demektir (Binswanger, 2016, s. 41). Günümüz para sisteminin "yoktan var etmek" suretiyle ürettiği kaydi para (yeni alım gücü) sayesinde kredi verilmesiyle tüketim ve tasarruf arasındaki bu sınırlama aşılmış, dolayısıyla hem üretici yatırımlarını realize etmiş, hem de tüketici tüketimini finanse etmek için tasarruflarını korumuş olacaktır. Ancak kaydi para üretilerek kredi vermek suretiyle tasarruf ve tüketimin birbirini kompanse ettiği yani doğal olarak dengelediği bir ekonomik model ortadan kalkmış olmakta ve gereğinden fazla tüketim talebi, dolayısıyla da üretim ihtiyacı doğmaktadır. Toplumlar gerçek refah seviyelerinin çok üzerinde yaşayarak şişirilmiş ekonomik

balonların içerisinde uçmaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da kredi verilerek şişirilen yaşam standardı faiz maliyeti üstlenilerek sırtlanmış olunuyor ki bu "sahip olmadığın bir refahı faiz karşılığı kiralamak" şeklinde de ifade edilebilir.

1900'lü yılların önde gelen ekonomik büyüme teorisyenlerinden Amerikalı ekonomist Evsey Domar bu durumu şöyle ifade etmiştir (Binswanger, 2016, s. 43):

> Bugünün yatırımlarını finanse etmek için geçmişin birikimleri yetmez. Bugünün yatırımlarının da, geçmişin tasarruflarına eşit olduğu doğru değildir. Bugünün yatırımları, geçmişin tasarruflarından daha fazla finansmana ihtiyaç duymaktadırlar. Dolayısıyla sisteme her gün yeni para girişine ihtiyaç vardır.

Evsey Domar'ın da bu söyleminden anlaşılacağı üzere, günümüz para sistemi ekonominin ve yatırımların sürdürülebilmesi için her gün yeni para üretimine ihtiyaç duymaktadır. Yeni para üretimi ise günümüz para sistemi çerçevesinde ek borçlanma ve kredilendirme anlamına geldiğinden, sistemin doğası gereği ekonominin taşıdığı kredi yükü ve buna bağlı faiz yükü her geçen gün artmak zorunda demektir. Artan bu yükü finanse etmek için ekonomiler her daim büyüme baskısı altında kalmaktadır. Büyümenin olmadığı bir durumda kredilerin ve faizlerinin ödenebilmesi imkânsızlaşır. Ancak dünyada hiçbir şey sınırsız değildir. Dolayısıyla ekonomilerin büyüme imkânı da sınırsız değildir. Her geçen gün artan faiz ve anapara yükünü finanse edebilme zaruretiyle daha fazla büyüme baskısıyla karşı karşıya kalan ekonomiler, oluşan borç ve faiz yükünün altından doğal büyüme kabiliyetleriyle kalkamaz duruma gelmiştir. Bunun sonucunda da borçların döndürülememesi kaynaklı artan krizler günlük hayatımızın bir parçası olmuştur.

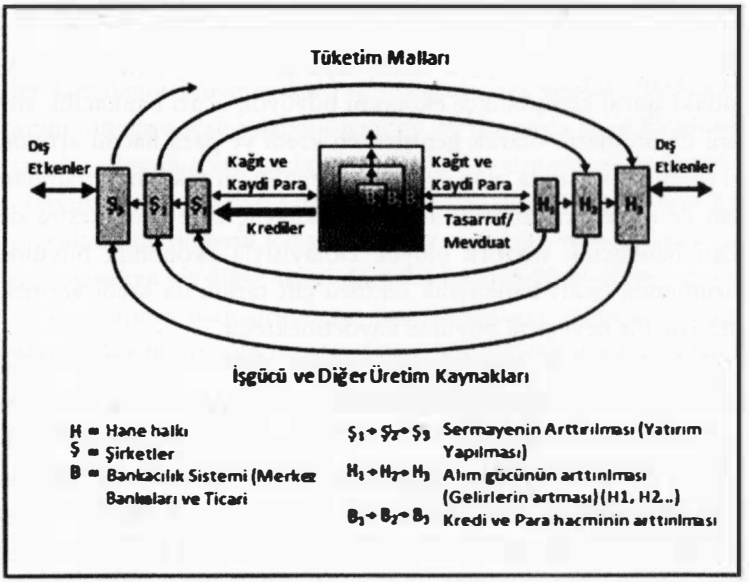
Günümüz para sisteminin paranın üretimini kredi verme şartına bağlamasından dolayı, yani kredi vermeden ihtiyaç duyulan

parayı üretemiyor ve kullanıma süremiyor oluşumuzdan dolayı, büyüyemeden hayatını idame ettiremeyen –yani faiz ve anapara borcunu ödeyemeyen– bir ekonomik sistem yaratılmıştır.

Ulusal ve uluslararası para sistemleri üzerine çalışmaları olan Alman iktisatçı Rolf Gocht, bu durumun ana sebebinin arza dayalı ekonomik düzen olduğunu ifade etmiştir. Rolf Gocht, paranın karşılığının borç olduğu günümüz para sisteminde, ekonomik döngüyü sağlayabilmek için şirketlerin çarkın başında olduğunu belirtmiştir (Mayer ve Huber, 2014, s. 97, 98). Ticari bankacılık sektörünün verdiği kredilerin çoğunluğunun şirketlere verilen kredilerden oluştuğu ve üretime verilen kredilerin tüketim için verilen kredilerden daha fazla olduğu bilinmektedir (Mayer ve Huber, 2014, s. 97, 98). Yani arza dayalı bir ekonomik sistem söz konusudur. Thomas Mayer ve Roman Huber bu durumu şöyle açıklamaktadır (2014, s. 98): "Günümüz para sisteminde ancak işletmelerin, şirketlerin, üreticilerin kredi alarak üretim yapması durumunda, tüketim için de yeterli para miktarı piyasada olabilecektir. Bu gerçek, dayanılması ve sonsuza kadar sürdürülebilmesi imkânsız olan bir ekonomik büyüme baskısının en temel sebebidir." Mayer ve Huber'in beyanından da anlaşılacağı gibi, günlük kullanımda ihtiyaç duyulan para miktarı, ticari bankacılık sektörünün kredi vermek suretiyle kaydi para üretmemesi durumunda sağlanamayacak ve ekonominin nakit akışı sekteye uğrayacaktır. Dolayısıyla kredi verilebilmesi için her daim büyüme olması gerekmektedir, aksi takdirde büyüyemeyen bir ekonomide kredi ihtiyacı da olmayacağından, gerekli olan para miktarı kullanıma sürülemeyecek ve ekonomi ve paranın dolaşımı sekteye uğrayacaktır.

Gerek Mayer ve Huber'in gerekse Evsey Domar'ın açıklamaları birbirini teyit eder nitelikte olup mevcut para sisteminin piyasa oyuncularının (devletler, şirketler, hane halkı vs) sırtına yüklediği büyüme baskısını ortaya koymaktadır.

Tüketim, üretim, krediler, para hacmi, alım gücü, hane halkı, şirketler ve büyüme arasındaki ilişkiyi aşağıdaki şema üzerinde daha net bir şekilde görmekteyiz:

Kaynak: Oesten, Gerhard ve Woynowski, Boris, (2012), "Wirtschaft!ohne!Wachstum?!", Reihe Arbeitsberichte!des Instituts für Forstökonomie 59 - 2012, Institut für Forstökonomie, Universität Freiburg, 2012, s. 50

Yukarıdaki şemada büyüme spirali olarak adlandırdığımız bir yapıyı görmekteyiz. Bir taraftan hane halkı emeğini şirketlere sunuyor ve karşılığında aldığı ücretlerle şirketlerin ürettiği mal ve hizmetleri satın alıyor, diğer taraftan şirketler mal ve hizmetler üretiyor ve bunları üreten hane halkına emeklerine karşılık ücretlerini öderken yine hane halkına sattığı mal ve hizmetler karşılığında kazanç elde ediyor. Karşılıklı olarak dairesel bir biçimde ilerleyen

bu ilişki şirketlerin yatırımlarını arttırması veya hanehalkının gelir düzeyinin artması durumunda daha da genişleyerek devam ediyor. Sonuçta genişleyen bir spiral oluşuyor ve sistem hep genişleyerek devam ediyor. Hanehalkının ve şirketlerin birbirine yaptığı ödemeler ticari bankacılık sistemi üzerinden banknot, madeni para veya kaydi parayla gerçekleşiyor. Dolayısıyla şirketler ve hanehalkı arasındaki spiral genişledikçe ekonomi büyüyor, ticari bankacılık sistemi de otomatik olarak genişlerken kredi ve para hacmi artıyor. Bu spiralin ortasında olan ve hem hanehalkının tüketim artışından hem de şirketlerin üretim artışından kazanç elde eden kesim de ticari bankacılık sektörü oluyor. Dolayısıyla ekonomik büyüme durumunda ticari bankacılık sektörü çift tarafa da kredi vermek suretiyle bir nevi çifte büyüme kaydetmektedir.

Daha önce de ifade ettiğim gibi arza dayalı bir ekonomik modelin izlendiği günümüz para sisteminde büyümeye dayalı yol haritası hem şirketlerin hem hanehalkının hem de bankacılık sisteminin işine geldiği için kimse bu yapının problemlerini ve sıkıntılarını sorgulamıyor. Tipik bir reaksiyon olarak herkes duvara toslayana kadar bu modelin meyvelerini yemeye ve maksimum nasiplenmeye bakıyor. Aslına bakarsanız kısa vadeli olan, dolayısıyla uzun vadeli sürdürülebilir bir ekonomik bakış içermeyen bir durum ortaya çıkıyor. Büyüme zarureti ağrıları olan bir hastaya benzetilirse, kredi vermek suretiyle para basarak büyümeyi daha da tetiklemek asıl sorunlara odaklanmamaya, ağrıları artarak devam eden hastaya hep bir doz daha fazla morfin vermeye ama tedavi etmemeye benzemektedir. Bu hasta bir gün morfine karşı bağışıklık kazanacak ve ağrılara artık morfin bile fayda etmeyecektir. Dolayısıyla acı son morfinden gelecektir. Kredi vermek suretiyle para basarak zoraki veya görece büyümek (başka bir ifadeyle, piyasaları şişirmek ve ekonomik balonlara sebebiyet vermek), sonu ekonomik krizlerle biten bir morfin tedavisidir.

Mevcut sistemdeki bu durumu şöyle açıklayabiliriz: Her daim büyüme zaruretinden dolayı, kredi vermek suretiyle ticari bankacı-

lık sektörü tarafından para basılarak kullanıma sürülüyor ve para hacmi mütemadiyen arttırılıyor. Bu şekilde kredi verilerek üretilmiş olan mal ve hizmet arzı, yine kredi verilerek alım gücü şişirilmiş hanehalkı tarafında gerçekleştiriliyor. Şayet tüketim tarafında istenilen talep veya tüketim seviyesi oluşmaması durumunda, bir önceki süreçte kredi vermek suretiyle üretilmiş olan mal ve hizmetler karşılığını bulamayacak ve piyasada arz şişccek. Dolayısıyla arzın olduğu ancak talebin olmadığı bir durumla karşı karşıya kalacağız. Bunun sonucunda yeni üretim yapılmayacak ve üretilmiş olan ürünlerin fiyatları satılabilmeleri için düşürülecek, buna bağlı olarak da üreticilerin kazançları düşecek. Aynı süreçte unutulmaması gereken bir diğer husus da, talebin düştüğü bu dönemde boşa üretim yapmış olan şirketlerin ilgili üretimleri yapmak için almış olduğu kredilerin ana para ve faiz ödemelerinin devam ediyor olmasıdır. Yani ticari bankacılık sektörü aslına bakılırsa kendilerinin oluşturduğu büyümeye dayalı ekonomik doktrinin doğal bir sonucu olan bu sıkışıklıklara veya krizlere rağmen faiz ve ana para ödemelerinde reel sektörün içine düştüğü sıkıntıdan dolayı kredileri yeniden yapılandırarak geri adım atmamaktadır. Dolayısıyla şirketler faiz ve ana para ödemelerini yapmaya nakit sıkışıklıklarına rağmen devam etmekte, ve faiz ödemelerinden dolayı para hacminde azalma meydana gelmekte, piyasada oluşan nakit darlığı da yeni krediler verilerek kompanse edilememektedir. Çünkü bu konjonktürlerde kredi talebi düşmektedir. Bu nakit darlığı süresinin uzaması ve buna çözüm bulunamaması durumundaysa ilerleyen süreçlerde şirketler faizleri dahi ödeyememeyle karşı karşıya kalabilmektedir. Aynı süreçte tasarruf yapmaya zorlanan şirketler işten çıkarmalara başlayacak, bunun sonucunda da işsiz kalan hanehalkı ticari bankacılık sektörüne olan borcunu ödeyemeyerek nakit sıkıntısının büyüyerek devam etmesine sebep olacaktır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da zoraki büyüyelim diye şişirdiğimiz para hacminin altında ezilecek ve küçülmek zorunda kalan

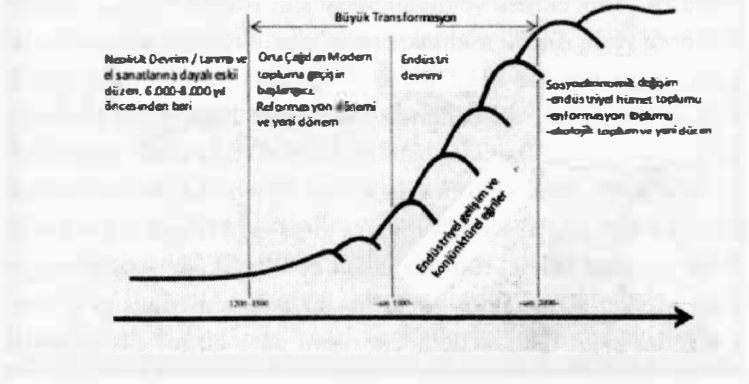
bir ekonomik spiralle karşı karşıya kalacağız. Günümüz para ve bankacılık sisteminin özü ne yazık ki ya "büyümek" ya da "küçülmek" üzerine kurgulanmıştır ve büyüme zorunluluğu olmayan, sürdürülebilir bir ekonomik model tamamıyla göz ardı edilmiştir (Oesten ve Woynowski, 2012, s. 50, 51).

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin öncelikli hedeflerinden biri, arza dayalı ekonomik sistem yerine talebe dayalı bir ekonomik sistem oluşturmak suretiyle insanların ihtiyaçları kadar üretim yapılmasına imkân yaratıp ihtiyaca dayalı bir ekonominin tekrar hayat bulmasını sağlamaktır. Para üretiminin reel ekonominin büyümesiyle paralel ilerlemesinin temellerini kurgulamak ve büyüme baskısı altında ezilmeyen bir ekonomik sistem oluşturmak da Bağımsız ve Milli Para Sisteminin ana hedefleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla ekonominin parasal ihtiyacına cevap vermek (yani kullanıma para sunmak) için kredi verilmesine ihtiyaç duyulmaksızın ve bu kredilerin geri ödemesinin yapılabilmesi için büyümek zarureti olmaksızın yaşayabilen bir ekonomik sistem yaratılması gerekmektedir. Bağımsız ve Milli Para Sistemi buna olanak sağlamaktadır. Ekonomilerin büyümeden de sürdürülebilir olabilmesinin temeli Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle atılabilmektedir (Mayer ve Huber, 2014, s. 99).

Son olarak, tarıma ve el sanatlarına dayalı olan ve 1200-1500'lü yıllara kadar yaklaşık sekiz bin yıl boyunca devam eden eski ekonomik modeli baz alan büyük transformasyon ve değişim dönemi olarak adlandırdığımız –1200-1500'lü yıllarla başlayan ve 2000'lere kadar gelen– sanayi devrimi gibi endüstrileşmeyle teknoloji ve modern topluma geçiş sürecini içinde barındıran ekonomik büyümeye odaklanmış bir modelden yavaş yavaş sosyal ve ekolojik değerleri daha fazla önemseyen teknoloji ve bilgi tohumunu içinde barındıran ve zorunlu büyümeye dayalı olmayarak yaşam kalitesini ön plana çıkaran, doğal kaynaklara da saygılı bir ekonomik modele geçiş yapmamız gerekmektedir. Bu durumu

aşağıda, büyümeye yönelik konjonktürel eğrilerin toparlandığı grafikten de görebilmekteyiz. Bundan sonraki süreç büyüme zorunluluğuna dayalı olmayan, bilgi ve yaşamsal kalitenin arttığı bir dönemi içermelidir.

Geleneksel toplumdan modern topluma doğru gerçekleşen transseküler organik geçiş sürecinde sürekli azalan iktisadi büyüme

Kaynak: http://www.postwachstumsoekonomie.de/wp-content/uploads/2013-01-30_Huber-Vollgeld-und-Monetative.pdf, s. 38

4.7.11. Ticari Bankaların Kaydi Parası Merkez Bankasının Resmi Parasının Sadece Bir İkamesi, Yedeği, Temsili veya Yansımasıdır

"Ticari bankaların kaydi parası" başlığı altında detaylı bir şekilde tarif ettiğim kaydi para her ne kadar günümüz para ve bankacılık sisteminde alışılagelmişlik, rahatlık veya kolaylıktan dolayı adeta resmi ödeme aracı gibi kullanılıyor olsa da hukuki statüsü gereği resmi para birimi yerine geçmemektedir. Herhangi bir ticari bankanın kaydi parası, o bankada elektronik ortamda hesabı olan

bir müşterinin talebi durumunda, kendisine TCMB tarafından basılmış olan nakdi paranın (banknot veya madeni para) ilgili ticari banka tarafından verileceğinin bir vaadi statüsündedir. Merkez Bankasının herhangi bir taahhüdü söz konusu değildir. Yani ticari banka kaydi parası direkt olarak TCMB nezdinde bir vaat değil, sadece ilgili ticari bankayı bağlayan bir vaattir. Bir nevi özel bir kurumun vaadi niteliğindedir.

Basit bir örnekle açıklamaya çalışayım. Ahmet Bey mahalle bakkalına 10 TL'lik ekmek ve süt alışverişi için 100 TL Merkez Bankası banknotu verir. Ancak mahalle bakkalı bozuk parası olmadığından Ahmet Beye boş bir kâğıt üzerine "Bu kağıt 90 TL değerindedir ve bunun teminatı da benimdir. Bu kağıdı bana getirene 90 TL değerinde Merkez Bankası banknotu vermeyi taahhüt ediyorum" şeklinde yazıp verse ve sonra da Ahmet Bey bu kâğıtla mahallenin diğer esnaflarında alışveriş yapmaya gitse veya komşusuna olan 90 TL'lik borcunu ödese, tüm mahalleli de o bakkalın yazdığı kâğıdı sanki Merkez Bankasının 90 TL'lik bir banknotuymuş gibi kabul etse ve bu kâğıt mahallede adeta resmi para birimi gibi elden ele dolaşsa, mahallenin bakkalının kâğıda yazdığı taahhüt yazısı ile ticari bankaların elektronik ortamda dijital olarak bizlere sunduğu kaydi para aynı fonksiyona sahiptir diyebiliriz. İki para biçimi de (yani bakkalın kâğıdı ve ticari bankanın kaydi parası) Merkez Bankasının 90 TL'lik banknotunu "temsil" eder ve bir nevi Merkez Bankasının 90 TL'lik banknotunun yansımasıdır. Ancak hiçbir şekilde Merkez Bankasının 90 TL'sinin "yerine geçmez" veya Merkez Bankasının 90 TL'lik alım gücü karşılığındaki bir taahhüdünü içermez. Dolayısıyla şayet mahallenin bakkalı veya hesaplarımızın bulunduğu ticari banka iflas ederse, bizler hiçbir şekilde Merkez Bankasından 90 TL'mizi talep edemeyiz. Bakkala veya ticari bankaya emanet etmiş olduğumuz paramız da beraberinde batar. Bu durumda günümüz sisteminde bakkal ile ticari bankayı ayıran temel fark, bankalarda yatan mevduatların neredeyse her ülkede

bulunan tasarruf mevduat sigorta fonları tarafından belli bir miktara kadar garanti ediliyor olmasıdır. Yani bir nevi kısmi devlet garantisi içermesidir. Günümüzde ticari bankalarda yatan mevduatlar Türkiye'de 100.000 TL'ye kadar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından güvence altındadır. Ancak bir ticari bankanın iflası durumunda 100.000 TL üzerindeki her tutar bankayla birlikte batar ve bu her tasarruf sahibinin kendi riskidir. Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse, ticari bankalara emanet ettiğimiz mevduatlarımız hukuken ve fiilen onlara verdiğimiz "borç" statüsündedir ve o şekilde de muhasebeleştirilir. Bundan dolayı da banka batarsa, verilmiş olan borç da batar mantığıyla değerlendirilir.

Dolayısıyla günümüz para sistemindeki temel risk, tasarruflarımızın her ne kadar ticari bankalara yatırılmış olsalar da güvende olmadığıdır. Kaldı ki günümüz bankacılık sisteminin ne kadar düşük nakit oranlarıyla kasalarını yönettiğini daha önceki bölümlerde paylaşmıştım. Bu kısmi rezerv bankacılık sistemine dayalı kaydi para üretiminden kaynaklanmaktadır. Günümüzde mevduat sahiplerinin bir anda ticari bankalarda yatan mevduatlarını çekmek için şubelere gitmesi durumunda neredeyse hiçbir ticari banka bu taleplere cevap verebilecek nakde sahip değildir. Yani mevduat sahiplerine verdikleri "istenildiği an kendilerinde açılmış olan kaydi para hesaplarına karşılık olacak şekilde Merkez Bankası banknotları verme" taahhüdünü yerine getiremeyeceklerdir. Bunun en güzel örneğini yakın zamanda Kıbrıs Rum Kesimi ve Yunanistan'da yaşamıştık. 2008 yılında yaşanan kriz neticesinde de aynı durumu Amerika'da bazı bankalar yaşamıştı. Bankalar mevduat sahiplerinin kendilerine emanet ettiği meblağları temin edememiş ve kepenk kapatmışlardı.

Bu gibi durumlarda yukarıda da belirttiğim gibi birçok ülkede Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonları devreye giriyor ve belli bir tutara kadar olan mevduatları koruma altına alıyorlar. Ancak bu fonların da kaynakları limitli. Bir anda sistemde bulunan bir veya birkaç ban-

kanın iflas etmesi durumunda bu fonların da kapasitesi aşılabilmekte ve söz konusu güvence sağlanamaz noktaya gelinebilmektedir.

Bu aşamada birçok kişi böylesi bir durumun ortaya çıkması ihtimalinin zaten çok düşük olduğunu düşünebilir. Ancak unutulmaması gereken temel konu, günümüz para sisteminin ve ticari bankacılık sektörünün bu riski barındırdığıdır. "Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle bu sorunu kökten bertaraf edebilme imkânımız varken neden bu riskle yaşayalım?" sorusunu sormak da her bireyin en doğal hakkıdır. Madem günümüz ticari bankacılık sistemi zora girdiğinde tasarruf mevduatı sigorta fonları, dolayısıyla da devletin himayesine ihtiyaç duyuyor ve ancak devletin yani aslında milletin desteğiyle ayakta kalabiliyor, o zaman para sisteminin ticari bankacılık sektörüne verdiği kaydi para üretebilme imtiyazını da ortadan kaldıralım ve üretilen her para (gerek kaydi gerekse nakdi) sadece ve sadece Merkez Bankaları nezdinde ve bünyesinde üretilsin, böylece ticari bankacılık sektörü "yoktan var edercesine" kredi vermek suretiyle kaydi para üreterek parasal sistemi günümüzde olduğu gibi risklerin içine sokmasın. Nihayetinde her mevduat sahibi huzur içinde uyusun ve bilsin ki mevduatlarını emanet ettiği ticari banka batsa da birikimleri yok olmayacak. Bence bu her mevduat sahibinin en temel hakkıdır.

Tüm bu anlatılanlara bir örnek vermek gerekirse, 2013 yılı sonu rakamlarına göre Avrupa Merkez Bankası tarafından kullanıma sürülmüş olan "resmi" banknot ve madeni paraların toplam değeri 0,9 trilyon Euro seviyelerindeyken, 3 ay ile 24 aylık süre için vadeli olarak ticari bankalara emanet edilmiş mevduatların toplamı 8,3 trilyon Euro civarındaydı (http://norberthaering.de/ haering/ueber_das_geld/Geld_Die_ Bank_gewinnt_immer.pdf, s. 3). Bu rakamlardan da anlaşıldığı üzere, ticari bankalar müşterilerine ceplerinde olan paranın yaklaşık 10 katı fazlasını "istenildiği an Merkez Bankası Parasıyla –resmi banknot– değiştirme" taahhüdü vermiştir. Ceplerinde olmayan nakdi, müşterilerine ödeyeceklerine

dair verdikleri bir taahhüt söz konusudur. Bu durum sistemsel bir risk oluşturmaktadır. Günümüz ticari bankacılık sisteminin parasal nakit yapısı ve kurgusu için bir nevi "devlet kontrollü saadet zinciri" demek yanlış olmaz (http://norberthaering.de /haering/ueber_das_geld/Geld_ Die_Bank_gewinnt_immer.pdf, s. 5, 6).

4.7.11.1. Günümüz Para Sisteminde Bankacılık Sektörü "İflas Edememe" İmtiyazı Sahibidir

Günümüz finansal sistemi krizlerde ticari bankaları genellikle kurtarmaktadır. Kurtaran taraf da daima devlet olur ve devlet bu kurtarma operasyonunu hep milletin vergileriyle finanse eder. Yani birkaç kişi veya kurumun sahibi olduğu ticari bankalar batıyor, ama bu iflasın maliyetini millet finanse ediyor. Örneğin mahallenin bakkalı batıyor, ama mahallede oturanlar mahallenin bakkalının iflasından doğan maliyeti finanse ediyor. Bu ticari bankacılık sektörüne tanınmış olan ancak kanunen hiçbir yerde geçmeyen, sadece genel uygulama olarak yapılan ve başka hiçbir sektörün sahip olmadığı bir imtiyazdır ve diğer sektörlere karşı haksız bir rekabettir.

Günümüz para sisteminde tüm ödeme sistemi ticari bankacılık sektörü üzerinden işlediği, nakdi para kullanımı çok azaldığı ve buna bağlı olarak ticari bankaların kaydi paralarının ödeme aracı olarak çok yaygınlaştığı için özellikle büyük bankaların nakdi sıkışıklıklarla karşılaşmaması ödemeler sistemini ayakta tutabilmek adına önem taşımaktadır. Aksi takdirde ticari bankalar iflas eder ve halkın da mevduatları bankalarla beraber uçar gider. Dolayısıyla ticari bankacılık sektörü bir taraftan ödeme sistemini elinde bulunduruyor, diğer taraftan da halkın mevduatlarını kendi hesaplarında "borç" statüsünde tutuyor ve bu sebepten dolayı da ne kadar yanlış yönetilirse yönetilsin ya da ne kadar yanlış kredi verirse versin, şayet yeteri kadar büyük bir bankaysa ve ilgili ülkenin

finansal sistemi ve ödeme sistemi içerisinde önemli bir oyuncuysa, neredeyse her zaman devlete bağlı tasarruf mevduat sigorta fonları veya direkt devlet tarafından kurtarılmakta, yani iflas ettirilmemektedir. Aksi halde ödemeler sistemi riske girmekte ve halkın mevduatları buhar olmaktadır.

Ancak ticari bankaların vermiş olduğu kredilerle ilgili enteresan bir "tezat" söz konusudur. Ticari bankaların iflası durumunda onlara emanet ettiğiniz mevduatlar buhar olurken, ilgili bankanın vermiş olduğu kredilerin geri ödeme zorunluluğu devam ediyor. Yani ticari banka iflas ediyor ve paranız batıyor. Ama sizden verdiği krediyi geri ödeme talebi hâlâ devam ediyor. Bankalar iflas sonrasında genellikle tasarruf mevduat sigorta fonlarına devroluyor ve vermiş oldukları kredilerin geri ödenmesini fon takip altına alıyor. İşte tam bu aşamada bir haksızlık söz konusudur. Mevduatlarımızın fon garantisinin üzerinde olan kısmı buhar olurken, nasıl oluyor da bankalar vermiş oldukları kredilerin geri ödenmesini talep edilebiliyor. Madem ticari bankalara emanet ettiğimiz tasarruflarımız "bankalara verilmiş borç" statüsünde, aynı zamanda bankaların bizlere verdiği krediler de "borç" statüsünde, o zaman gerek verilmiş kredilerin gerekse emanet niteliğinde alınmış mevduatların da akıbeti aynı olmalı!

4.7.12. Bankacılık Sektörünün Kaydi Para Sistemi Gayri Meşru ve Haksız Rekabet Oluşturuyor

Ekonomiye olan etkisi ve işleyişi bakımından günümüz para ve bankacılık sistemi çerçevesinde kurgulanmış olan kaydi para üretiminin ticari bankalara sağladığı bir taraftan adı koyulmayan haksız rekabet avantajı, diğer taraftan da bu durumun meşruluğu artık ciddi boyutlarda tartışılır niteliktedir.

Temel olarak ve tarihsel gelişim açısından kesinlikle devletlerin, dolayısıyla da demokratik yönetimlerde milletin hakkı olan para

üretimine dayalı senyoraj (beylik hakkı) geliri ağırlıklı olarak ticari bankacılık sektörünün kasasına girerken, kontrolsüz bir şekilde ve hiçbir ekonomik veriye dayanmadan sadece ticari bankaların inisiyatifine bağlı olarak kredi vermek suretiyle üretilen her bir kaydi para sebebiyle krizlere de zemin hazırlanıyor. Bütün bu oluşumlara rağmen ticari bankacılık sektörü, özellikle de büyük bankalar günümüzde gelinen noktada neredeyse tüm sektörlerin ve kurumların üzerinde imtiyazlı bir pozisyona sahip ve bir önceki başlıkta da ifade ettiğim gibi "iflas edememe," yani devletlerin şemsiyesi altına girebilme imtiyazının keyfini çıkarıyor. Bu imtiyaz öyle boyutlara gelmiş durumda ki, ticari bankacılık ve finansal sektör için "*too big to fail*" yani "iflas etmesi durumunda ödemeler ve bankacılık sistemine zarar verecek kadar büyük olduğu için İFLAS ETTİRİLEMEZ" anlamına gelen bir kavram her yerde kullanılmaktadır. Yani ticari bankacılık sektörü, dolayısıyla üç beş banka sahibi ne hata yaparsa yapsın, ne kadar yanlış krediler verirlerse versinler, ne kadar spekülatif işlemlere imza atarlarsa atsınlar, iflas etmeleri sistemsel bir risk oluşturacak kadar büyüklerse, İFLAS ETTİRİLEMİYORLAR ve devletlerin koruma şemsiyesi niteliğinde olan tasarruf mevduatı sigorta fonu, Merkez Bankaları ve benzeri kurumlar tarafından koruma altına alınarak mevduat sahiplerinin zarar görmemesi sağlanmaya çalışılıyor. Devlet şemsiyesi altına alınan her ticari banka veya finansal kurum da devletler için finansal maliyet, dolayısıyla da halk için ek borç anlamına geliyor. Birkaç kişinin hatalı işlemini veya hatalı banka yönetiminin ceremesini daha fazla borçlanarak o banka veya finansal kurumları kurtarmaya çalışan devletler, bununla birlikte milletler ve gelecek nesiller ödemektedir.

Bir tarafta devletlerin yani vatandaşın hakkı olan senyoraj (beylik hakkı) gelirini kasalarına koyan ve finansal problem yaşamaları durumunda yine devlet yani millet tarafından kurtarılma imtiyazına sahip olan ticari bankacılık sektörü, diğer tarafta bu

imtiyazı finanse etmek için tekrar borç alan ve bankacılık sektörünün hatalarından dolayı onları kurtarmak zorunda olan halk. Böyle özellikli bir imtiyaz dünyanın hiçbir ülkesinde başka hiçbir sektöre sunulmamaktadır. Hiçbir şirket bu denli koruma altına alınmamaktadır. Bu durum ciddi bir haksız rekabet ortamı oluşturmaktadır. Örneğin devletin kamu kurumları veya birçok özel şirket, hatta devletin kendisi finansal zorluklarla karşı karşıya kaldığında Merkez Bankası tarafından sınırsız nakdi destekle ayakta tutulma imtiyazına sahip değilken, nasıl oluyor da ticari bankacılık sektörü bu imtiyaza sahip olabiliyor? Bu sistem kendi içerisinde ciddi tezatlar barındırıyor ve bu durumdan da vatandaş zararlı çıkıyor.

Paranın keşfinden günümüze kadar her dönem kralların, feodal liderlerin, devletlerin hakkı olan paranın üretilmesinden doğan senyoraj gelirini (beylik hakkını) yani alım gücü avantajını veya marjını bugünün para sistemi direkt olarak ticari bankacılık sektörüne yani banka sahiplerine ve patronlarına devretmiş durumdadır. Dolayısıyla bugünün feodal liderleri, kralları, devletleri banka sahipleri ve patronlarıdır demek pek de yanlış olmaz.

Para her zaman olduğu gibi yeniden sadece ve sadece devletlerin yani Merkez Bankalarının uhdesine girmeli ve sadece Merkez Bankaları tarafından basılmalıdır. Dolayısıyla da bu işlem çerçevesinde doğan senyoraj geliri direkt olarak devletin yani milletin cebine girmelidir. Bugün olduğu gibi üç beş banka patronunun kasasına girmemelidir. Çünkü topluma karşı sosyal sorumlulukları olan ve millete hizmet götürmekle yükümlü olan tek kurum devlettir. Ticari bankacılık sektörü hissedarlarına maksimum kâr ve temettü dağıtımı için çalışmaktadır. Karşılıksız hizmet vermek devletin asli görevidir. Bu görevi ifşa etmek için gerekli olan finansal kaynağı sağlamak da devletin görevidir. Dolayısıyla devletlerin hediye edecek bir kuruşu yoktur. Bu sebeptendir ki devletler en önemli gelir kalemlerinden olan senyoraj gelirini tekrar kendi ka-

salarına ve kendi hazinelerine kazandıracak adımları atmalıdır. Bu adımların başında da Bağımsız ve Milli Para Sistemi gelmektedir.

Devletlerin para sistemini kısmi rezerv bankacılığına bağlı kaydi para üretiminden arındırmaları gerekir.

Demokratik yönetimlerde para, her devletin ve her milletin "ortak malı"dır. Ticaretin işleyebilmesi için gerekli olan bir araçtır. Paranın sahibi devlet yani millettir. Parayla ilgili her tasarruf devlet yani millet malıyla ilgili sayılmalıdır. Paranın toplumun kullanımına sunulması bir nevi kamu görevi olmalı ve o toplumun var olmasındaki en temel öğelerden biri olarak kabul edilmelidir (Mastronardi, 2012). Dolayısıyla para hiçbir şekilde sadece belli bir zümrenin sahipliliğinde olan ve yönetilen bir nesne olmamalıdır.

4.8. Para Üretimi Neden Özel Şirketlere (Bankacılık Sektörüne) Bırakıldı ve Bunu Gizleme Teknikleri

Eski bir dostum şöyle der:

"Bir mal üzerinde mülkiyet sahibi olmak, o mal üzerinde egemenlik kurma hakkı verir; bir para birimi üzerinde mülkiyet kurmak, o ülke insanları üzerinde egemenlik kurma imkânı verir."

Buna benzer bir ifadeyi Rothschild bankacılık hanedanının kurucusu Mayer Amschel Rotschild söylemiştir:

"Bana bir ülkenin para biriminin kontrolünü verin, o ülkede kanunları kimin yaptığının benim için bir ehemmiyeti yoktur."

Aslında bu iki ifade bir milletin para birimini yönetebilmesinin önemini çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bir devletin para birimi o devletin (yani milletin) "kamu malı" statüsünde olmasına rağmen, ticari bankaların devlete karşılığında hiçbir bedel ödemeden, kredi vermek suretiyle kaydi para basıp bir devletin para sistemine hakim olmasına neden seyirci kalınmıştır? Bu konuyla ilgili neden gerekli yasal zemin hâlâ hazırlanmamıştır?

Basit bir şekilde kıyaslamak gerekirse, bir ülkenin mobil telefon hatları herkese açık değildir. Şayet herhangi bir ülkede mobil telefon hatları kullanıma açılacaksa, ilgili ülke hükümeti bu hatların kullanımını ihaleye açar ve birçok şirket bu ihaleye girer ve kazanan "bedelini ödemek kaydıyla" ilerleyen yıllarda ilgili ülkede bu işi yapabilir. Bu ihalenin sebebi mobil telefon hatlarının "kamu malı" oluşudur. Devlet hazinesine ait herhangi bir arsa, bina, fabrika vs için de bu durum geçerlidir. Çünkü onlar da ülkenin para birimi gibi "kamu malı"dır. Bu durumda sorulması gereken en önemli ve basit soru, "Kredi vermek suretiyle kaydi para üreten (yani kamu malı üreten) ticari bankalar bu imtiyazları karşılığında devlete ne tür bir bedel ödemektedir veya herhangi bir bedel ödemekte midirler?" şeklinde olmalıdır. Ancak bu sorunun cevabı olumlu olmayacaktır, yani ticari bankalar ürettikleri kaydi para karşılığında devlete herhangi bir bedel ödememektedir. Bu durum inanılamayacak kadar absürttür ve kabul edilemez.

Dolayısıyla günümüz para rejimi için "Devletler tarafından korunan ve garanti altına alınan ve Merkez Bankaları tarafından desteklenen, ticari bankacılık sektörünün özel para rejimidir" demek pek de yanlış olmaz (https://www.dropbox.com/s/ vv1sadgagcvzah0/Doppelkreislauf%20Reservebanking%20-%20 Jan%20 2017.pdf?dl=0, s. 17).

Neredeyse tüm iktisadi akımlar, hatta neo-klasikçiler ve Keynesçiler günümüz para sisteminin Merkez Bankası Parası (Bağımsız ve Milli Para) ile Ticari Bankacılık Parasının (Kaydi Para) birleşiminde oluşan bir sistem olduğu konusunda hemfikirdir (https:// www.dropbox.com/s/vv1 sadgagcvzah0/ Doppelkreislauf%20Reservebanking%20-%20Jan%202017.pdf?dl=0, s. 17).

Yukarıdaki paragrafta "Merkez Bankası Parası" ifadesinin yanında "Bağımsız ve Milli Para" ifadesini parantez içerisinde kullandım. Bu sizi şaşırtmasın. Çünkü Bağımsız ve Milli Para aslında günümüzdeki Merkez Bankası Parasından farklı bir şey değil. Yani

tanımadığımız, bilmediğimiz, şapkadan çıkma yeni bir icat değil. Sadece günümüzde kullanılan fakat ticari bankacılık sektörü tarafından fark ettirilmeden veya "bilmeyerek," pek yasal olmasa da, kendi avantajları için devşirilmiş olan sistemin düzeltilip tekrar olması gereken şekle sokulmasından ibarettir. Bağımsız ve Milli Para Sisteminin detaylarına ilerleyen bölümlerde gireceğim.

Şimdi tekrar günümüz kaydi para sistemine geri dönersek, birçok iktisatçı veya ekonomist bu sistem içerisinde ticari bankacılık sektörünün kaydi para üretimi yaptığını kabul etmemekte, hatta bunu inkâr etmektedirler ve ticari bankaların kredi verirken hâlâ müşteri mevduatlarını toplayarak hareket ettiğini, yani eski dönemlerde bankacılığın literatürel tarifinde olduğu gibi, asli görevlerini devam ettirdiklerini iddia etmektedirler. Bunun doğru olmadığını ve kısmi rezerve dayalı kaydi para bankacılığının işleyişinin "yoktan var etmek" şeklinde para üretmek suretiyle hareket ettiğini birçok yerde ifade etmiştim.

Günümüzde gerçek ve yasal olarak ödeme aracı olarak kabul edilen Merkez Bankası Parası (banknot ve madeni para) kullanım olarak çok gerilerde kalmış, insanlar ödemelerde Merkez Bankası Parasını temsil eden, onun bir nevi yansıması olan ama hukuken hiçbir surette Merkez Bankası Parası statüsünde olmayan ticari banka kaydi parasını tercih eder hale gelmiştir. Bu sebepten dolayı, ticari bankalarda açılan kaydi para hesapları ve buna bağlı ödeme düzeni para sistemini domine eder hale gelmiştir. Para sistemimiz özelleşmiş ve ticari bankacılık sektörünün eline geçmiştir. Merkez Bankaları artık para sistemimizi aktif olarak yönetemez durumdadır ve sadece reaktif bir şekilde para sisteminin dominant oyuncularının taleplerine göre ülke para birimlerini yönetir pozisyondadırlar. Paranın üretimi ağırlıklı olarak ticari bankacılık sektörünün eline geçmiştir. Ülkeler neredeyse sadece para biriminin adını belirler bir pozisyona düşmüştür. Ticari bankacılık sektörü lehine parasal bir feodalizm oluşmuştur.

Bu durum devletler açısından vergisel tekelini özel şirketlere devretmiş olmasından farklı değildir. Çünkü devletlerin para üretimine dayalı senyoraj geliri ve egemenlik hakları azalmış, kısıtlanmıştır.

Merkez Bankaları, devletlerin bankası statüsünü neredeyse kaybetmiş, "bankaların bankası" yani sanki sadece ticari bankacılık sektörüne destek ve hizmet veren bir role bürünmüş, ayrıca "*Issuer of first instance*" rolünü de neredeyse kaybetmiş olup "paranın ilk basım merkezi" pozisyonunu ticari bankacılık sektörüne kaptırmıştır.

Para sisteminin günümüzde bu denli ticari bankacılık sektörünün tekeline geçmiş olmasını temel olarak aşağıdaki gerekçelerle açıklayabiliriz:

a. *Yasal Temellerin Bulunmayışı*: Ticari bankacılık sisteminin kredi vermek suretiyle kaydi para üretmesine yönelik yasal temellerin olmayışı en önemli sebeptir. Kredi kanunu, bilanço hazırlama kanun ve düzenlemeleri gibi birçok kanun detaylı bir şekilde yazılmış uygulanırken, kaydi paranın nasıl ve ne şekilde üretilebileceği, limitlemelerinin ne olması gerektiği, ticari bankacılık sektörü üzerinden mi, yoksa Merkez Bankaları üzerinden mi üretilmesi gerektiği gibi birçok konuyu belirleyen bir kanun veya yasal düzenleme bulunmamaktadır. Bu konu bir gri bölge gibi onyıllardır bu şekilde hüküm sürmekte, ama kimse konuya el atmamaktadır.

b. *Tarihi Değişim:* Paranın tarihi, hatta kaydi paranın gelişimi dünyada demokrasilerden daha eskidir. Günümüz bankacılık ve para sisteminin temelleri 300 yıl öncesine dayanırken, demokrasilerin gelişimi I. ve II. Dünya Savaşları sonrasında olmuştur (Mayer ve Huber, 2014, s. 102). Dolayısıyla demokrasiler para sistemini değil, para ve bankacılık sistemi demokrasileri oluşturmuştur diyebiliriz.

c. *Sanayi Devrimi ve Finansman İhtiyacı:* 18. yüzyılda başlayan sanayileşme devriminde para ve krediye ihtiyaç duyulmaktaydı. Para üretimi o dönemlerde Merkez Bankaları olmadığı için ve para sadece değerli madenlere bağlı olarak krallar tarafından üretilebildiği için çok kısıtlıydı. Bu durumu aşabilmenin tek yolu, dönemin ticari bankaları tarafından gizli ve bir nevi kanunsuz bir şekilde yapılan kaydi kâğıt para (karşılıksız para) üretimiydi (Mayer ve Huber, 2014, s. 103). Bu şekilde sanayileşmenin kredi ve para ihtiyacı karşılanmıştı. Ancak karşılıksız kaydi para üretimi o kadar artmış ve ekonomilere o kadar zarar verir bir hale gelmişti ki 1844 yılında Merkez Bankacılığı Monopolü düzenlenerek para üretimi merkezi haline getirildi. Dolayısıyla paraya ve krediye ihtiyaç duyulduğunda ticari bankacılık sektörünün kâr maksimizasyonu sağlamak adına bu boşluğu doldurmaya talip olduğu tarihte kendini gösterdi. Ancak günümüzde Merkez Bankaları ve demokratik yönetimler varken, para sistemimizi hâlâ ticari bankacılık sektörüne emanet etmenin gereği kalmamıştır.

d. *Alışkanlıklar ve Kolaya Kaçmak:* Alman iktisatçı Rolf Gocht günümüz para sisteminin hâlâ 18-19. yüzyıldaki doğuşunun mantığıyla hareket ettiğini ve günümüzdeki ihtiyaca artık cevap veremeyecek olduğunu belirterek, bunun temel sebeplerinin insanoğlunun alışkanlıklarından vazgeçmek istememesinden ve kolaya kaçıp gerekli yaratıcılığı ortaya koyarak yeni yüzyılın beklentilerini karşılayacak bir sistemi oluşturmamasından kaynaklandığını belirtmiştir (Gocht, 2011, s. 64).

e *Politikacıların Kısıtlı Ekonomi Bilgisi ve Popülist Yaklaşımları:* Bugünün politikacıları kendilerini günümüz para sisteminin içerisinde buldu. Bu sistemi kendileri geliştirmediler. Eski ve alışılagelmiş bir sistem olarak sadece basitçe

devam ettirdiler. Zaten çoğu bu sistemi sorgulayacak ekonomik altyapı ve bilgiye de sahip değil. Genelde popülist meselelerle ilgilenmek kolaylarına geldi. Para sistemi gibi derin ve bilimsel meseleler onları hep yordu. Bu yüzden ticari bankaların para sistem tekelini değiştirmeye çalışmadılar. Ne zaman bu sistem çöker ve toplumlar bunun altında ezilir, işte o zaman siyasiler ve politikacılar kafalarını kaldırıp bu konuyla ilgilenmeye başlarlar. Ama emin olun o gün geç kalınmış olacak. Bugünün parasal feodalistleri o günün de planlarını çoktan yapmış ve o zamanın politikacılarına okutacakları metinleri ve yaptıracakları kanunları çoktan hazırlamışlardır.

f. *Lobicilik Çalışmaları:* Ticari bankacılık sektörünün kredi vermek suretiyle ürettiği kaydi para üzerinden kazanç sağlayan banka sahipleri, finansal sektör ve spekülatörlerin siyasi karar alıcılar üzerinde güçlü bir lobi çalışması yürüttüğünü düşünmemek elde değil. Çünkü kaydi para üretiminin ekonomiye olan zararlarını devlet yetkililerinin ve Merkez Bankalarının yönetimlerinin anlamamış olması inandırıcı değil.

g. *Merkeziyetçi Zihniyete Temel Karşıtlık:* Dünyada özellikle son 50 yıldır ekonomiler için merkezi yönetim zihniyeti karşıtı bir görüş yaygınlaşmış ve her konuda olduğu gibi para yönetimi meselesinde de özelleştirmenin öne çıkarılması fikri destek görmüştür. Aşırı liberal görüşler önem kazanmış, devletlerin kendi ülke paraları üzerine hâkimiyet kurması bile eskimiş olarak değerlendirilmiş, modern iktisat tarafından eleştirilmiştir.

h. *Özel Mülkiyet Mantığı Ön Plana Çıkmaktadır:* Günümüzde su, enerji, doğal kaynaklar, hava, eğitim, sağlık vs birçok sektör özelleştirilmiştir ve ticari bir şekilde değerlendirilmektedir. Yani artık her şeye ticari bir mal mantığıyla

bakılmaktadır. Bu bakış açısından yola çıkılınca, ülke paraları bile bir araç, sosyal bir olgu veya kamu malı olmaktan çıkıp herkesin kafasında özel mülkiyet veya özel mal olarak yer bulmaktadır. Günümüzde para birimleri adeta bir mal veya meta statüsünde uluslararası piyasalarda alıp satılmaktadır ve bu durum kamuoyunda hiç kimseyi rahatsız etmemektedir. Ancak unutulmamalıdır ki ülkelerin para birimleri aslında "kamu malı"dır.

i. *Paradan Para Kazanmak:* Özellikle son 20-30 yılın trendi olarak gelişen yeni bir ekonomik ve ticari zihniyet her geçen gün daha önem kazandı. Bu görüş "paradan para kazanmak"tan başka bir şey değildi. İnsanlar hep kolay para kazanmaya teşvik edildi ve kredi verilmesi suretiyle kaydi parayla şişirilen piyasalar paradan para kazanan bir kesim ve bir sektör yarattı. Toplum etik ve moral değerlerden her gün daha da uzaklaştı. Para hayatın en önemli ögesi olmaya başladı. Yaşamak için para kazanmak yerine para için yaşamaya başlandı. Dolayısıyla günümüzde artık neredeyse herkes içinde yaşadığı sistemi kabullendi ve adeta başka bir alternatifi yokmuşçasına sorgulamadan yaşamaya başladı.

j. *Gizleme Teknikleri:* Günümüz para sisteminin konu edildiği, eleştirildiği, gündem yapıldığı, eksiklerinin ve yanlışlarının masaya yatırıldığı neredeyse hiçbir televizyon programı, gazete veya dergi yazısı bulamazsınız. Üniversitelerde ekonomi veya iktisat ana bilim dallarında bile paranın nasıl üretildiği ve ekonominin kullanımına nasıl sürüldüğü konusu ders programlarında detaylı olarak bulunmadığı gibi, bankaların eğitim seminerlerinde de bu konu gündem yapılmamaktadır. Her basit konunun artık medyada yer bulduğu veya sosyal medyada tartışıldığı günümüzde, hatta eski krizleri inceleyen birçok ekonomist ve iktisatçının krizlerin ortak sebebi olarak gördüğü gerekçelerin günü-

müz para sisteminin eksikleri olduğu tespit edilmiş olmasına rağmen, konunun bu kadar gündem dışı olması, medyada, üniversitelerde veya bilimsel yayınlarda yer bulamamış olması bunun bazı gizleme tekniklerinden kaynaklandığını düşündürüyor.

Almanya'da ve İsviçre'de para ve para sistemleri üzerine çok değerli çalışmaları olan ve para sisteminde temel bir reform ihtiyacı olduğunu düşünen, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin temsilcilerinden Thomas Mayer bu konuya enteresan bir soruyla yaklaşıyor. Euro para birliği ülkelerinde yaşayan insanlara "Paranın basılarak kullanıma sürülmesi işlemini Merkez Bankalarının yetkisinden çıkarıp ticari bankacılık sektörüne devredilmesine ve bunun sonucu olarak da yıllık 170 milyar Euro faiz maliyetini vergilerinizle ödemeyi kabul eder misiniz?" sorusunu sorduğunuzda, herkesin bu soruya "hayır" cevabı vereceğinden emin olabilirsiniz (Mayer ve Huber, 2014, s. 111). İster inanın ister inanmayın, bugün neredeyse dünyanın tamamında yaşanan gerçek budur. Bu konuyla ilgili detayları "Ticari Bankaların Kaydi Para Üretiminin Ekonomiye Maliyeti Var mıdır? Varsa Ne Boyuttadır?" başlığı altında sizlerle paylaşmıştım. Dolayısıyla gerçek bu şekildeyken ve mantıklı her insanın bu gerçeği kabul etmesi imkânsızken, nasıl oluyor da bu konu gündeme hiç gelmiyor? Normalde bu denli önemli bir meselenin gündemden düşmemesi gerekir. İşte bu sebepten dolayı bu konunun bazı gizleme teknikleriyle gündemden uzak tutulduğu düşünülmektedir (Mayer ve Huber, 2018, s. 88).

Bu tekniklerin bir kısmı direkt gizleme metotlarıyken, diğerleri günümüz para sistemine "Bağımsız ve Milli Para Sistemi" süsü verilmesi suretiyle yapılan gizleme teknikleridir:

Direkt gizleme metotları:

1. *Para Sistemi Çok Kompleks ve Karmaşık:* Günümüz para sistemiyle ilgili konular çok kompleks ve zor anlaşılır tutulmaya çalışılıyor. Kamuoyunda bu şekilde, para sistemiyle ilgili "anlaşılması güç ve sadece konunun eksperleri tarafından yorumlanabilir" şeklinde bir imaj oluşturuluyor. Para sistemiyle ilgili, sanki dokunulmaz ve değiştirilemezmiş gibi bir izlenim yaratılıyor. Bu durumla ben de bizzat birçok ortamda karşılaştım. Para sistemleriyle ilgili çalıştığımı belirttiğimde birçok insan "O çok zor bir konu" veya "Zaten değiştirilemez bir sistemimiz var" gibi ifadeler kullandı. Bunu söyleyenlerin birçoğu ya ekonomi konusunda her gün medyada takip ettiğimiz meşhur kişiler ya da medyada bizzat çalışan üst düzey yöneticilerdi.
2. *Gündem Yapılmaması ve Konu Hakkında Konuşulmaması:* Gerek bilim camiasında, gerek ticari bankacılık sektöründe, gerek Merkez Bankalarında, gerekse siyasetçi veya politikacılar arasında, ticari bankaların kredi vermek suretiyle kaydi para üretip kullanıma sürdüğü, yani bir nevi Merkez Bankaları gibi çalıştığını, bu vesileyle de aslında –sadece ve sadece– para üretimi tekeline sahip olması gereken devletin (milletin) hakkı olan senyoraj gelirini elde ettiklerini "nedense" kimse gündem yapmıyor ya da hiç konuşmuyor. Hatta bazı üst düzey yöneticilere veya sektör temsilcilerine bu soru yöneltildiğinde, tüm insanları neredeyse aptal yerine koyarak "Ticari bankacılık sektörü para üretmemektedir, sadece tasarruf sahiplerinden topladıkları mevduatlarla kredi vermektedir" şeklinde yalan ifadelerde bulunuyorlar.
3. *Yeniliklere Mesafeli Yaklaşmak:* İnsanlar genel olarak bilmedikleri veya yeni öğrendikleri konulara mesafeli olmayı

ve onları kabullenmemeyi tercih ederler. Bu psikolojik bir durumdur. Ticari bankaların kredi vermek suretiyle kaydi para üreterek kullanıma sürdüğünü kamuoyu genel olarak bu psikolojiyle karşılayıp kabullenmiyor veya görmemezlikten gelmeyi tercih ediyor. Dolayısıyla alternatif ve doğru bir sisteme karşı da aynı psikolojiyle yaklaşıyorlar.

4. *Teorik Temellere Dayalı Gerekçelendirme:* Günümüzde gerek bankacılık sistemi gerekse para sistemi temelinde teorik birçok açıklama ve argüman karmaşık ve sistemsel dayanaklarla destekleniyor ve kamuoyunda

- Ticari bankalar sadece topladıkları mevduatları kullanarak kredi veriyor.
- Ticari bankalar para basmıyor veya üretmiyorlar.
- Merkez Bankaları para hacminin yönetimine tamamıyla hâkim ve zorunlu karşılık oranları, faiz gibi enstrümanlarla ticari bankaları ve para sistemini yönlendiriyorlar.
- Para hacmi hep kontrol altında.
- Para sistemiyle ilgili tüm soru ve konulara "Her şey yolunda" psikolojisiyle cevap vererek, "Zaten uzun süredir uygulanan bu sisteme başarılı bir şekilde hâkimiz" izlenimi yaratılmaya çalışılmaktadır. Ama aslında günümüzden 150-200 yıl önce temelleri atılmış olan bu para sisteminin miadı dolmuş ve yenileme zamanı gelmiştir.

5. *Bilinçli Bir Şekilde Yanlış Terminoloji Kullanılıyor:* Bunun en çarpıcı örneği "bankaya para *yatırmak*" cümlesidir. Herkes bankaya parasını gerçek anlamda güvenli bir şekilde yatırdığını ve artık rahat uyuyabileceğini düşünür. Ancak gerçek çok farklıdır. Aslında ticari bankalara "yatırılan" her para ilgili bankalara verilmiş "*bir borç*" statüsündedir. Gerek hukuki gerekse muhasebesel olarak yatırılan her birim para ticari bankalara verilen bir borçtur aslında.

6. *Ticari Bankaların Senyoraj Gelirleri Bilançolarında Görülmemektedir:* Kısmi rezerv bankacılığı nezdinde ticari bankalara tanınmış olan özel imtiyazlardan dolayı ilgili senyoraj geliri şeffaf olarak bir muhasebe kaydı şeklinde değil, üretilen paranın üretim maliyetinde endirekt olarak sağlanmış olan imtiyazlı bir maliyet avantajı şeklinde oluştuğundan, bilanço kalemlerinde net olarak ayırt edilememektedir. Dolayısıyla direkt ve net olarak hesap edilememektedir. Bu şekilde olduğu için dikkat çekmemekte ve göze batmamaktadır.
7. *Bilançolama Tekniği:* Ticari bankaların kredi vermek suretiyle kaydi para üretmesi çerçevesinde kullandıkları bilançolama sistemine "bilanço uzatması" denilmekte ve muhasebe kurallarını ve işleyişini bilmeyen insanlar için çok karmaşık göründüğünden, birçok kişi açısından "gerçek olamayacak kadar saçma ve inanılmaz" gelmektedir.

"Bağımsız ve Milli Para Sistemi süsü verilmesi suretiyle" yapılan gizleme metotları:

1. *Ticari Bankalara Emanet Edilen Tasarrufların "Borç Statüsünde" Olduğu Kamuoyu Tarafında Bilinmemektedir:* Ticari bankalarda tutulan mevduatların statüsü hakkında kimse açıkça konuşmamaktadır.
2. *Ticari Bankalara Emanet Edilen Mevduatların Her An Çekilebilir Olduğu Süsünün Verilmesi:* Bu konuyla ilgili önceki bölümlerde detaylı açıklamalarda bulunmuştum. Günümüz para ve bankacılık sistemi aslında çok düşük miktarda nakit karşılıkla çalışmaktadır. Yani ticari bankalara yatırılan mevduatların veya kaydi olarak üretilmiş olan mevduatların karşılığında her istenildiği an nakit paraya çevrilebilecek kadar yeterli miktarda Merkez Bankası

Parası (banknot veya madeni para) var süsü verilmektedir. Ama işin aslı böyle değildir. Ticari bankalarda duran mevduatları, aslında ilgili ticari bankanın, müşterilerinin istediği an Merkez Bankası parasıyla değiştirme taahhüdü verdiğini önceki bölümlerde anlatmıştım. Ancak müşterilerin bir anda yoğun bir şekilde bu taahhüdü realize etmek istemesi durumunda, ilgili ticari bankanın ayakta kalamayacağı ve kepenk kapatacağı da günümüz para ve bankacılık sisteminin bir gerçeğidir. Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle ortadan kaldırılabilecek bu sistemsel risk, "sanki hiç yokmuşçasına" gösterilmeye çalışılmaktadır.

3. *Banknot ve Madeni Para İle Ticari Banka Kaydi Parası Eşdeğermiş Gibi Bir İzlenim Yaratılmaktadır:* Kamuoyu banknot veya madeni para ile ticari bankaların kredi vermek suretiyle ürettiği kaydi paranın statüsünü ve farkları bilmemekte ve bu konuyla ilgili bilgilendirilmemektedir.
4. *Merkez Bankalarıyla İlgili Yanlış Bir İzlenim Oluşturulmaktadır:* Kamuoyunda Merkez Bankalarının para sistemine ve para hacmine tam anlamıyla hakim olduğu ve sistemi net bir şekilde yönetebildikleri gibi bir izlenim uyandırılmaktadır. Ancak durumun böyle olmadığını, Merkez Bankalarının –ticari bankaların kaydi para kullanımının bu kadar çok yaygınlaşmasında– önceki dönemlerdeki gibi para hacmi ve sistemi üzerinde gücünün kalmadığını ve bundan dolayı Merkez Bankalarının pro-aktif bir para yönetimi yerine bir nevi reaktif ve savunmacı bir yönetime geçiş yaptıklarını detaylı bir şekilde ifade etmiştim.
5. *Ticari Bankaların Mevduat Hesap Dökümlerinde "Borç Statüsü" Vurgulanmamaktadır:* Mevduat sahiplerinin hesap cüzdanlarında bankaya emanet ettikleri Merkez Bankası Parası (banknot veya madeni para) karşılığında ticari bankanın bir "alacaklısı" oldukları yani ilgili ban-

kanın müşterisine karşı "borçlu" olduğu açıkça gösterilmemektedir.

6. *Her Ticari Bankanın Aslında Bir Nevi Kendi Para Birimi Vardır:* Merkez Bankası Parası olan banknot veya madeni para ticari bir bankaya emanet edildiği an veya herhangi bir ticari banka kredi vermek suretiyle krediyi kullanan müşterisinin hesabına kredi tutarını mevduat olarak indirdiği an aslında o ticari banka bir nevi kendi para birimini oluşturmuş ve bulunduğu ülkenin bankacılık sistemi içerisinde yapılacak ödemelerde kullanmak üzere kendi parasını kullanıma sürmüş gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Ancak hiçbir ticari banka bu konuyu kamuoyuyla açıkça paylaşmamakta, kendi ödeme aracına veya kendi parasına Merkez Bankası Parası (banknot veya madeni para) izlenimi vermektedir.
7. *Devlet Güvencesi:* Ticari bankalarda yatan mevduatlara belli bir tutara kadar verilmiş olan devlet güvencesi, kamuoyunda ticari bankalar için "adeta devlet garantili bir sistem" izlenimi yaratmaktadır. Ancak açık bir şekilde ifade etmek isterim ki olası bir para veya bankacılık krizinde dünyanın hiçbir ülkesinde verilmiş olan devlet güvence limitlerini karşılayabilecek kadar devlet finansman kabiliyeti yoktur. Hiçbir ülkenin tasarruf mevduatı sigorta fonunda bir kriz durumunda ticari bankacılık sektörünün tüm mevduat sahiplerine devlet tarafından garanti edilen tutarı ödeyebilecek nakit mevcut değildir.
8. *Devletler Ticari Bankaların Kaydi Paralarını Ödeme Aracı Olarak Kabul Etmektedir:* Günümüz para ve bankacılık sisteminin en absürt ve tezat durumunu bu madde oluşturmaktadır. Devletler kendi ülke sınırları içerisinde yasal olarak sadece Merkez Bankalarının ürettiği, bastığı ve kullanıma sürdüğü para birimlerini ödeme aracı olarak kabul

ettiklerini beyan etmiş olmalarına rağmen, ticari bankaların ürettiği ve müşterilerine kullandıkları kaydi paraları ödeme aracı olarak kabul etmektedirler. Bu durumu anlamak ve kabul etmek mümkün değildir. Kaydi paraya "Bağımsız ve Milli Para" süsü verilmekte ve tüm kamuoyu kandırılmaktadır. Devletler göz göre göre ticari bankaların ürettiği kaydi paraları kendi "resmi ve yasal" para birimlerine rakip bir şekilde kullandırmaya izin vermektedir.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi tüm bu çarpıklıklara son verebilecek bir altyapıya sahiptir ve günümüzde ne yazık ki neredeyse tamamen özelleştirilmiş olan para sistemimizi ve para birimlerimizi tekrar devletlerin yani milletlerin kontrolüne ve yönetimine verecektir.

5. BAĞIMSIZ VE MİLLİ PARA VE PARASAL SİSTEM REFORMU

Günümüzde kısmi rezerv bankacılığı olarak adlandırılan ve kredi vermek suretiyle kaydi para üretimini şart koşan, kredilendirmeye dayalı olan para sisteminin eksikliklerini, eskimişliklerini, zararlı yönlerini, dezavantajlarını ve finansal sürdürülebilirlik ve devamlılık açısından risklerini önceki bölümde detaylı bir şekilde açıkladım. Tüm bunlar neticesinde insanların "paraya olan güveni" gün geçtikçe azalmakta, devletler ticari bankalara bağımlı hale getirilmekte, paranın uretimine dayalı elde edinilen kazanç –senyoraj geliri– devlet veya millet yerine ticari bankacılık sektörünün kasasına girmekte, dolayısıyla milletin ve devletin kendi parası ve para sistemi üzerindeki söz sahipliği azalmaktadır.

Tüm bu anlatılan yanlışları düzeltecek ve doğru çalışacak bir para sistemi temel olarak aşağıdaki beklentileri karşılamalıdır (Gudehus, 2016, s. 17, 18):

- Yasalar ve kanunlar çerçevesinde hiçbir açık nokta bırakmadan "para"nın terminolojisini ve tarifini detaylıca yapılmalıdır.
- Para üretimini kredilendirme işleminden ayırmalı ve bundan sonra para üretip kullanıma sürmek için kredi verme zorunluluğu ortadan kaldırmalıdır.
- Parasal hacmin, piyasalardaki likidite ihtiyacına cevap verecek şekilde her daim yeterli miktarda olacağına yasalar ve kanunlar çerçevesinde bir düzenleme getirmelidir.
- Gerek banknotların, gerek madeni paraların, gerek kaydi paranın veya kişi ve kurumlar tarafından ödemelerde kullanılacak her türlü para biçiminin üretilmesi ve basılması *sadece ve sadece* Merkez Bankaları'nın yetki ve uhdesinde olmalıdır.

- Ticari bankacılık sektörünün veya benzeri herhangi bir finansal sektörün para üretimine yasak getirmelidir.
- Paranın üretilmesinden kaynaklanan her türlü kazanç (seniyoraj geliri) *sadece ve sadece* Merkez Bankalarının ve/veya devletin yani milletin olmalıdır. Özel şirketler statüsünde olan ticari bankacılık sektörünün kasasına para üretimi kaynaklı bir kazanç girmemelidir.
- Paranın değeri ve alım gücünün neredeyse kontrolsüz bir şekilde özel şirketler statüsünde olan ticari bankacılık sektörünün tasarrufuna bırakılmamalıdır. Paranın üretilmesi, basılması ve kullanıma sürülmesi, ülkelerin ekonomik olarak büyümesi ve ticari hacimlerinin gerektirdiği kadar oranlar ve limitler göz önünde bulundurularak, aynı zamanda kamunun ve kamuoyunun çıkarları ön planda tutularak devletin ve/veya Merkez Bankalarının yönetimine ve yetkisine geçmelidir.
- Devletlerin ve ticari bankacılık sektörünün birbirlerine olan finansal ve parasal bağımlılığı ortadan kaldırılmalıdır.
- Devletlerin her daim yeniden borçlanma zarureti ortadan kaldırılmalı ve halihazırdaki devlet borçları geri ödenmek suretiyle azaltılmalıdır.
- Para ve parasal düzene dair şeffaf ve yoruma yer bırakmayan yasal ve kanuni düzenlemeler getirilmelidir.
- Kamuoyunun ticari bankalarda tuttuğu veya ticari bankalara emanet ettiği tasarruflarının bankalar batsa veya iflas etse dahi bankalarla birlikte batmaması gerekir. Bu sebeple halkın mevduatlarının korunması için özel şirket statüsünde olan ticari bankaların devlet garantisi mecburiyeti ortadan kaldırılmalıdır. Para sistemi ticari bankaların batmasına dayalı riskten arındırılmalı ve devletin ticari bankaları koruma zarureti de kaldırılmalıdır. Dolayısıyla devletin sırtından ticari bankalara verdiği imtiyaz ve endirekt/direkt teminat yükü kaldırılmalıdır.

- Para politikası ve parasal hacme yönelik kararlar ülkelerdeki hükümetlerin çıkarlarından bağımsız olmalı ve hükümetlere hizmet edecek bir şekilde kurgulanmamalıdır.

Yukarıda sıraladığım temel beklentilerin karşılandığı bir para sisteminin yürürlüğe girmesi halinde aşağıdaki şartları da yerine getirmesi ve karşılaması gerekmektedir (Gudehus, 2016, s. 18):

- Limitli bir geçiş süresi sonrasında problemsiz bir uygulama gerçekleşmelidir.
- Günümüzde kullandığımız ve kamuoyunun alışmış olduğu ödeme sisteminin korunması gerekir. Dolayısıyla insanlar olası bir sistem değişikliği sonucunda sıkıntılarla karşılaşmamalıdır.
- Ödeme sisteminde düzensizlikler veya ek maliyetler oluşmamalıdır.
- Günümüz para sisteminin en temel sıkıntılarından olan, "ülke ekonomisinin büyüme oranından veya ihtiyacından fazla para üretilmesi suretiyle para hacmi genişletilmesinin" önüne geçilmeli, paranın alım gücü ve değer kaybı önlenmelidir.
- Aynı zamanda piyasalarda likidite darlığı yaşanmamalıdır.
- Tüm ilişkili kişi ve kurumların zamanında ve detaylı bilgilendirilmesi gerekmektedir. Kamuoyunun bilgi eksikliği olmamalıdır.
- Etraflıca düşünülmüş ve yoruma açık hiçbir noktası olmayan bir para veya parasal düzen kanunu çıkarılmalıdır.

Sıraladığımız temel beklentiler ve uygulama şartları doğrultusunda günümüz kredilendirmeye dayalı para sisteminden vakit kaybetmeden kurtulmamız ve yerine doğru ve tüm kamuoyunun çıkarları için çalışan bir para sistemini getirmemiz gerekmektedir.

Tüm bu beklentilere cevap veren Bağımsız ve Milli Para Sisteminin detaylarını paylaşmadan önce temel ve en önemli noktalarını sıralamak istiyorum (Mayer ve Huber, 2014, s. 127, 128):

- Tüm para biçimleri (elektronik kaydi para, banknot ve madeni para vb) *yalnızca* bağımsız ve demokratik bakımdan meşru Merkez Bankaları tarafından üretilmeli ve ülkelerin tek anayasal ödeme aracı olarak kabul görmelidir. Yalnızca Merkez Bankaları tarafından üretilecek olan para, "Bağımsız ve Milli Para" olarak adlandırılmalıdır.
- Ticari bankalar kredi vermek suretiyle (yani kredilendirmeye dayalı bir şekilde) bizzat kaydi para üretmemelidir. Bunun yerine yalnızca mevduat sahiplerinden, yatırımcılardan, para piyasalarından veya Merkez Bankalarından tedarik ettikleri ve aynı zamanda tedarik ettikleri tüm tutarın toplamı üzerinden maliyetini üstlendikleri paraları kredi olarak ödünç vermelidir. Yani günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi kısmi rezerv göstermek kaydıyla misliyle kredi kullandırmamalıdırlar.
- Piyasada tedavüle girecek olan her bir birim "Bağımsız ve Milli Para" kredilendirme ihtiyacı olmadan, dolayısıyla karşılığı bir borç olmaksızın Merkez Bankaları tarafından üretilmeli ve ticari bankaların, vatandaşların, kamunun veya devletlerin üzerinden kullanıma sürülmelidir. Merkez Bankaları devlet ve vatandaşla direkt ilişkide olmalıdır. Ticari bankalar günümüz sisteminde olduğu gibi istedikleri zaman ihtiyaç duydukları kredileri veya nakdi desteği Merkez Bankalarından alabilmelidir. Ancak böyle bir durumda ihtiyaç duydukları ve piyasada kullanacakları meblağın tümü üzerinden maliyetini ödemekle yükümlü olmalıdırlar. Yani günümüzde kısmi rezerv bankacılığında olduğu gibi, kredi vermek suretiyle ürettikleri kaydi paranın yalnızca zorunlu karşılık tutarıyla limitlenmiş bir maliyeti taşımamalıdırlar.

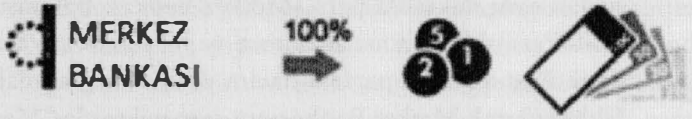
- Hali hazırda ticari bankalar tarafından bugüne kadar krediler verilmek suretiyle üretilmiş ve kullanıma sürülmüş olan mevcut tüm kaydi para (Ticari Banka Kaydi Parası) toplamı, "Bağımsız ve Milli Para"ya dönüştürülmelidir. Buna bağlı olarak, bugüne kadar kredi olarak verilmiş ilgili tutarlar, kredileri kullanmış olan kurum veya kişiler tarafından geri ödendiğinde ve böylelikle kaydi para (Ticari Banka Kaydi Parası) kullanımdan geri çekildiğinde, piyasalarda kullanımda olan parasal hacim de azalmalıdır. Ancak piyasalarda kullanımda olan parasal hacmi negatif etkilememek adına, Merkez Bankaları tarafından aynı miktarda para (Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası) kullanıma sürülmeli ve bu suretle piyasalarda ihtiyaç duyulan parasal hacim yeniden sağlanmalıdır. Direkt olarak Merkez Bankasının aynı miktarda "Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Para"yı kullanıma sürmesi sırasında ortaya çıkan senyoraj geliri tamamıyla devletin (milletin) kasasına gireceğinden, Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş süreci içerisinde vergi artışları, tasarruf paketleri ve enflasyon gibi riskler olmaksızın, bir defaya mahsus ilave oluşan bu tek seferlik senyoraj geliri devletlerin bütçelerini rahatlatmalıdır. Bu şekilde yaratılmış olan ek gelir kalemi sayesinde devletler, halihazırda taşıdıkları borçlarını kapatabilir ve/veya yeni yatırımlara bütçe ayırabilirler.
- Merkez Bankalarına, paranın değeri zarar görmeyecek, fiyat istikrarı korunacak ve finansal balonlar meydana gelmeyecek biçimde para arzını yöneterek para hacmini kontrol etme imkânı sunulmalıdır.

Kısmi rezerv bankacılığı ve kredilendirmeye dayalı kaydi para sisteminde, öncesinde işleyişin nasıl olduğunu ve bu kitapta anla-

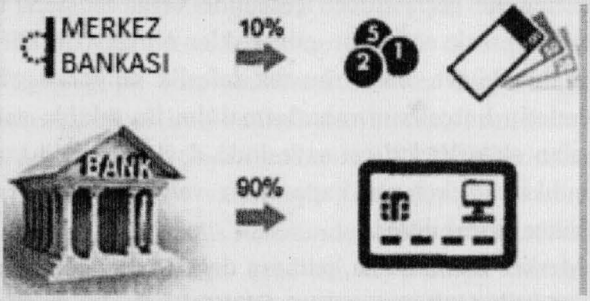
tılan Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle birlikte temel olarak neyin değişeceğini aşağıdaki görsel ile daha basit bir şekilde anlayabilmekteyiz.

GEÇMİŞTE NASILDI?

Geçmişte ülkelerin para arzının neredeyse tamamını oluşturan madeni para ve banknotları Merkez Bankaları ülkelerin ekonomik anlamda genel menfaatlerini gözetecek şekilde üretiyordu. Dolayısıyla para üretimine bağlı tüm kazanç (senyoraj geliri), devletin veya vatandaşların lehine gerçekleştiriliyordu.

GÜNÜMÜZDE NASIL?

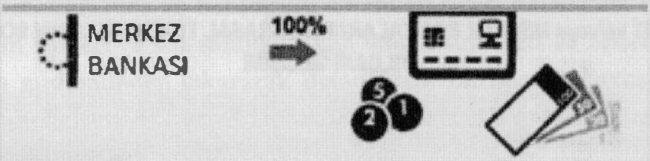

Madeni paralar ve banknotlara ek olarak, ticari bankaların kredilendirmek suretiyle dijital ortamda üreterek kullanıma sürdüğü elektronik kaydi para, ek bir para formu olarak para sistemine ilave olmuştur. Günümüzde paramızın % 85-90'ınını ticari ban-

kalara ait elektronik kaydi para oluşturmaktadır. Bu parayı ticari bankalar kendi menfaatleri için üreterek kullanıma sürmektedir ve buna bağlı tüm kazanç (senyoraj geliri) ticari bankacılık sektörünün yani banka sahiplerinin kasasına girmektedir.

BAĞIMSIZ VE MİLLİ PARA SİSTEMİNİN GEREKTİRDİKLERİ:

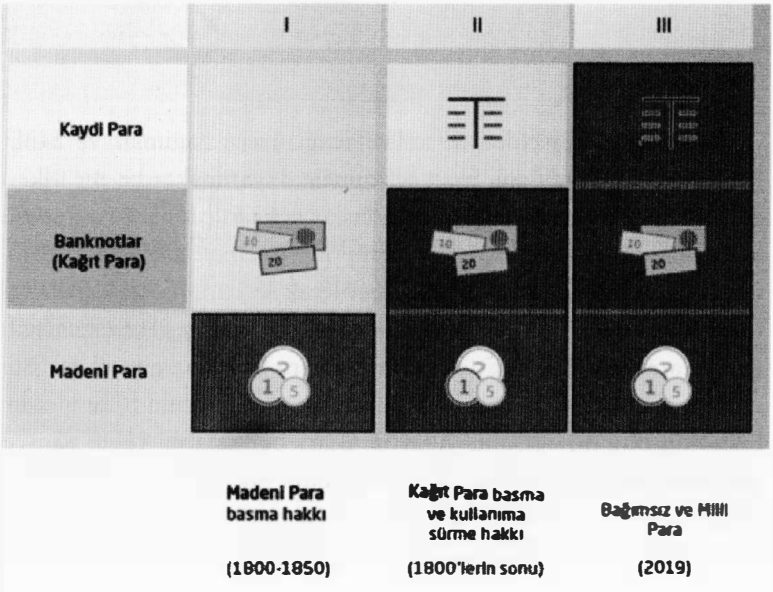
Merkez Bankaları banknot ve madeni paraya ek olarak elektronik para da üretmeli ve dolayısıyla para üretimine bağlı oluşan tüm kazanç (senyoraj geliri), devletlerin yani vatandaşların lehine gerçekleştirilmelidir. Ticari bankaların kendi kaydi paralarını kredi vermek suretiyle üreterek kullanıma sürmelerinin önüne geçilmelidir.

Yukarıdaki görselden de anlaşılacağı üzere Bağımsız ve Milli Para Sistemi aslında çok basit bir temele dayanmaktadır. Bir ülkede üretilen ve ödemeler için vatandaşlar veya kurumlar tarafından kullanılan tüm para formları, biçimleri ve hacmi, sadece ilgili ülkenin Merkez Bankası tarafından üretilerek kullanıma sürülmeli ve bu vesileyle de para üretiminden kaynaklanan tüm gelir (senyoraj geliri) tamamıyla devletin veya vatandaşın kasasına girmelidir. Bu durum geçmişte de benzer şekilde oluşmuştur. Önceki bölümlerde bahsettiğim gibi, 1800'lü yıllarda ticari bankaların kâğıt parayı karşılıksız bir şekilde basması sonucu para hacminde ve buna bağlı olarak paranın sahip olduğu değer üzerinde ciddi sıkıntılar yaşanmış ve o dönemde birçok ülke kendi Merkez Bankasını kurmak

ve kâğıt para üretimini de sadece Merkez Bankasının yetkisine vermek suretiyle devletin para basma yetkisini madeni paraya ek olarak kağıt parayı dahil ederek genişletmiştir. Bugün gerekli olan hamle ise aynı o döneme benzer şekilde olmalıdır. Dijital ortamda elektronik olarak, ticari bankalar tarafından neredeyse kontrolsüz bir şekilde ve ticari bankaların kredi vermek suretiyle (yani kredi verilmesi önşartıyla) üreterek piyasaya sürdüğü kaydi paranın –1800'lü yıllarda kâğıt para için yapıldığı gibi– Merkez Bankalarının yetkisine verilmesinin ve sadece Merkez Bankaları tarafından basılmasının temelinin atılması gerekmektedir. Bu durumu aşağıdaki "Devlet ve/veya Merkez Bankalarının parasal teritoryasının son 150 yıldaki gelişimini" gösteren görselle daha basit bir hale getirmeye çalıştım.

DEVLET ve/veya MERKEZ BANKALARI'NIN PARASAL TERİTORYASININ SON 150 YILDAKİ GELİŞİMİ

Buradan da anlaşıldığı üzere aslında Bağımsız ve Milli Para Sistemi yeni bir keşif değildir. Sadece zaten olan sistemin uygulanmasına farklılık getirilmesini öngören bir görüştür. Dolayısıyla Amerika yeniden veya sıfırdan keşfedilmemektedir. Zaten günümüzde kullanılan bir sistemin uygulama yapısını biraz değiştirmek suretiyle devleti ve Merkez Bankalarını para sisteminin merkezine oturtarak ve para sisteminin kontrolünü tekrar tamamıyla ellerine geçirmelerini sağlayarak para üretimine bağlı senyoraj gelirlerinin bugün madeni para üretiminde olduğu gibi tamamının devletin yani vatandaşların kasasına girmesini temin etmektir.

Aslında Bağımsız ve Milli para reformu yeni bir keşif, yeni bir alternatif veya yeni bir oluşumdan ziyade günümüz para ve kredi sisteminin fonksiyonel ve sistemsel bir uygulama düzenlemesi sonucu, modern toplumun ihtiyaç ve beklentilerine adaptasyonunu sağlamaktır. Para ve bankacılık sistemini, ticari bankacılık sektörünün üyeleri ve söz sahipleri olan banka sahipleri ve hissedarlarının güdümünden çıkararak demokratik bir yapıya kavuşturup topluma, devlete ve vatandaşlara hizmet eden ve onların amaçlarına öncelik veren bir düzene sokmaktır.

Var olan bir sistem içerisinde uygulama değişikliklerine gidilmesi gerektiğinden, tüm bu adaptasyon için gerekli olan süre 2-3 yılı aşmayacak ve Bağımsız ve Milli Para Sistemi hukuksal ve işlevsel zemin hazırlandıktan sonra gayet basit bir şekilde hayata geçirebilecektir.

Devletlerin bankası statüsünü neredeyse kaybetmiş, "bankaların bankası" yani sanki sadece ticari bankacılık sektörüne destek ve hizmet veren bir role bürünmüş, ayrıca "*Issuer of first instance – Paranın ilk basım merkezi*" rolünü de neredeyse ticari bankacılık sektörüne kaptırmış olan Merkez Bankalarına eski rollerini tekrar hatırlatıp geri vererek onları para sisteminin içerisinde tekrar güçlendirmek gerekmektedir. Günümüzde sadece ticari bankacılık sektörünün nakit finansman ihtiyacını karşılamak şeklinde bir gö-

reve indirgenmiş ve ticari bankaların toplam kaydi para üretimini zorunlu karşılık oranıyla limitli bir şekilde refinanse etmekle görevlendirilmiş Merkez Bankaları, tekrar paranın ve para sisteminin hâkimi ve devletin bankası noktasına geri getirilmelidir (Huber, 2016, s. 103). Merkez Bankalarının sadece banknotlar ve madeni paralarla kısıtlanmış olan para tekeli, dijital ortamda oluşturulan elektronik kaydi parayı kapsayacak şekilde genişletilerek, Merkez Bankalarının tüm para sistemi üzerinde hâkimiyeti sağlanmalıdır. Dolayısıyla piyasalarda ödeme aracı olarak kullanılan tüm para biçimleri (banknot, madeni para, kaydi para vs) "*Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası*" yani "Bağımsız ve Milli Para" olmalıdır.

Günümüzde Merkez Bankalarının bir kısmı tamamıyla devletin sahibi olduğu kurumlarken, kimi Merkez Bankaları ise kısmen özel ticari bankaların hisse sahibi olduğu kurumsal yapılardır. Hatta bazı ülkelerde Merkez Bankalarının tüm hisselerinin özel şirketlerin elinde olduğu durumlar da vardır. Dolayısıyla burada altı çizilmesi gereken husus, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin bahsettiği Merkez Bankacılık formatının, tüm hisselerinin devletin elinde olduğu Merkez Bankacılığı olduğudur. Buna alternatif teşkil edebilecek diğer bir kurgu da, günümüzdeki hisse yapılarının Merkez Bankaları tarafından korunduğu fakat paranın basılmasına yönelik kurgulanacak olan departman veya birimin Merkez Bankalarından bağımsız olduğu, ancak oradan elde edilen senyoraj kazançlarının direkt devlet (yani milletin) kasasına girdiği bir yapıdır. Aksi takdirde Merkez Bankaları nezdinde amaçlanan tüm hedefler yine özel şirket statüsü taşıyan ve hissedarlarına kazanç maksimizasyonu hedefleyen günümüz ticari bankacılığına benzer bir şekil alacaktır, ki zaten değiştirilmesi gereken de budur. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde para idaresinden sorumlu olacak ve para üretiminin merkezi olması düşünülen Merkez Bankaları tam anlamıyla devletin ve milletin çıkarlarını ön planda tutabilecek bir hissedarlık yapısına ve/veya operasyonel kurguya sahip olmalıdır.

5.1. Bağımsız ve Milli Para Sisteminin Yürürlüğe Girişi

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin yürürlüğe girişi temel olarak iki aşamada gerçekleştirilecektir. Birinci aşama daha ziyade kısa vadeli aksiyon planını içerirken, ikinci aşama uzun vadeli aksiyon planını oluşturmaktadır.

Birinci aşamada, gerekli altyapısal ve sistemsel hazırlıklar tamamlandıktan sonra ilk ve en önemli hamle olarak yapılması gereken temel değişiklik, ticari bankacılık sektörü tarafından üretilmiş ve kullanımda olan kaydi paranın tamamının "*Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Para*"sına dönüştürülmesi, çevrilmesi veya takas edilmesidir (Mayer ve Huber, 2014, s. 128 ve Huber, 2016, s. 105-118). Ticari bankacılık sektöründe bulunan tüm cari ve/veya günlük/gecelik vadesiz hesaplar, ticari bankaya ait kaydi para statüsünden çıkarılarak Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası içeren "Vadesiz-*Nakit-Para-Hesapları*"na dönüştürülecektir. Bu dönüşüm inanılmaz zor, karmaşık veya kulağa imkânsız gibi gelse de aslında çok basittir ve muhasebesel açıdan sadece bir kayıttan ibarettir. Bu kayıt sonucunda ticari bankacılık sektörü her bir mevduat hesabı olan müşterisine karşı ayrı ayrı borçlu olmak yerine bundan sonra aynı tutarı toplu olarak sadece Merkez Bankasına borçlanacaktır. Önceki bölümlerde birçok kez açıkladığım gibi ticari bankalarda açılmış olan her hesap, muhasebesel ve hukuksal anlamda, hesabın açıldığı ticari bankanın, hesabı açan müşterisine karşı bir "borcu" statüsündedir. Bu sebepten dolayı, aşağıda detaylarını anlatacağım birinci aşamanın temel hamlesi, ticari bankaların borçluluk statüsünde yapılacak olan bir değişiklikten veya transferden ibarettir.

Birinci aşama:

- Ticari bankacılık sektöründe bulunan tüm cari ve/veya günlük/gecelik hesaplar, ticari bankaya ait kaydi para sta-

tüsünden çıkarılarak Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası içeren "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları"na dönüştürüldüğünde, kaydi paraların oluşturduğu tüm mevduat hesaplarının "müşteri alacağı" statüsünden "Merkez Bankası alacağı" statüsüne dönüşümü sağlanmış olacaktır. Ticari bankalar bundan sonra müşterilerinin cari ve günlük/gecelik hesaplarının yükümlülüğünü taşımayacaktır. Bu hesaplara yönelik, hesapların sahiplerine karşı ticari bankaların taşıdığı borç yükümlülüğünü direkt olarak Merkez Bankası "borçlu" statüsüyle devralmış olacak ve müşterilerin hesaplarından para çekme taleplerine artık Merkez Bankası likidite sağlamak durumunda olacaktır. Bu yükümlülük, ilgili müşteri hesapları ister ticari bankaların bünyesinde bulunmaya devam etsin, ister Merkez Bankasının bünyesine transfer edilmiş olsun (bu versiyonları kitabın ilerleyen bölümlerinde detaylandıracağım) aynı şekilde kalacaktır. Dolayısıyla cari ve günlük/gecelik hesaplarda bulunan tasarruf ve birikimler devlet güvencesi altına girecektir ve statü olarak daha güvenli olacaktır.

- Bu durum sonucunda ticari bankalar artık müşterilerine karşı borçlu olmak yerine aynı miktarda Merkez Bankasına borçlanmış olacaktır. Ticari banka bilançolarında borç yükü toplamı değişmeyecektir. Yani ticari banka bilançoları toplam tutarlar nezdinde değişmeyecektir.
- Merkez Bankasının borçlu statüsüne geçmesi ve müşteri hesaplarının yükümlülüğünü üstlenmesi sonucunda müşterilerin hesaplarındaki para herhangi bir ticari bankanın kaydi parası statüsünden çıkarak (yani yalnızca müşterinin istemesi durumda Merkez Bankası parasıyla değiştirme taahhüdünü içeren bir statüden çıkarak) direkt "Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Para"sı statüsüne sahip olacaktır. Dolayısıyla kullanımda olan tüm kaydi paralar hukuk-

sal olarak günümüzdeki banknotlar veya madeni paralarda geçerli olduğu gibi "ülkenin resmi ödeme aracı" statüsüne erişmiş olacaktır. Böylelikle banknot veya madeni para gibi elle tutulamasa da, elektronik ortamda "ülkenin resmi kaydi parası" olacaktır. Bilindiği üzere, günümüzde ticari bankalarda bulunan kaydi para, banknot ve madeni paralarla aynı hukuksal statüde değildir. Daha çok ilgili ticari bankanın özel parası statüsündedir ve sadece ticari bankacılık sektörü içerisindeki hesaplar arasındaki havale ve EFT'ler bünyesinde geçerlidir.

- Günümüzde kullanılan cari ve/veya günlük/gecelik ticari banka hesapları, kaydi para statüsünden çıkarak "Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası" içeren "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları"na dönüşürken, aynı zamanda ticari bankaların bilançolarının dışına alınacaktır. Dolayısıyla ilgili ticari bankanın iflas etmesi veya batması durumunda bankayla birlikte batmış veya buharlaşmış olmayacaktır. Ticari bankaların bilançolarının dışında olan ama yine ticari bankalar tarafından yönetilen hesap sistemleri yeni bir buluş değildir. Günümüzde ticari bankalarda açılan ve yönetilen hisse senedi veya benzeri değerli kâğıt yatırım hesapları zaten aynı statüde işlem görmektedir ve ticari bankaların iflası durumunda iflas masası haricinde tutulmaktadırlar ve iflastan etkilenmemektedirler. Yani Bağımsız ve Milli Para Sisteminde öngörülen "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları" da *günümüzde zaten uygulanmakta olan* değerli kâğıt hesaplarıyla aynı statüde olacaktır. Dolayısıyla teknik ve idari altyapısı tamamıyla hazırdır.
- Ticari bankalar bir taraftan müşterilerin kendi mülkiyetinde olan, ticari banka bilançosu dışında tutulan ve adeta Merkez Bankasında açılmış mevduat hesabı statüsü taşıyan Vadesiz-Nakit-Para-Hesaplarını müşteriler için yö-

netebilecek ve bu yönlü bir yönetim hizmeti verebilecek (tıpkı bugün hisse senedi ve benzeri yatırım hesaplarını yönetirken uygulandığı gibi), diğer taraftan müşterilere "*Vadeli-Yatırım ve Tasarruf Mevduat Hesapları*" sunabilecek. Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları bugün hepimizin bildiği vadesiz hesaplarla eşdeğer olacak, ama temel farkı yukarıda belirtildiği gibi, ticari banka bilançosunun dışında ve Merkez Bankası yükümlülüğünde olan ve her an nakde çevrilebilecek olan hesaplar şeklinde işlem görmesi olacaktır. Yani ticari banka kaydi parası statüsünde olmayacaktır. "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Mevduat Hesapları" ise bugün vadeli mevduat hesaplarıyla aynı mantıkta olan ve ticari bankaların bilançosunda bulunan ve yine günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi ticari bankalara emanet edilmiş olan tasarruflar statüsünde olacaktır. Dolayısıyla bir mevduat sahibi bir ticari bankada "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Mevduat Hesabı" açtığında, ilgili bankaya parasını minimum belli bir süreliğine emanet etmiş veya borç olarak vermiş olacak ve o bankanın tasarruflarını üçüncü kişilere kredi olarak vermesini kabul ederek kredi gelirinden pay almaya hak sahibi olacaktır. Ancak parasını emanet ettiği ticari banka iflas ederse, kendisi de tasarruflarından olacaktır. Bu noktada devletin bir garantisi veya güvencesi olmayacaktır. Buna karşın Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları sadece nakit tasarrufları saklamaya hizmet edecek ve herhangi bir gelir veya kazanç imkânı sağlamayacak veya "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Mevduat Hesapları"yla kıyaslandığında çok daha düşük bir getiri imkânı sunacaktır.

- Bağımsız ve Milli Para Sistemi bünyesinde ticari bir bankanın iflas etmesi ve buna bağlı olarak "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Hesapları"nın da batması riskine karşın tüm ticari bankalar kendi aralarında bir garanti fonu kurarak, hatta

bu fona her ülkenin ekonomik durumu ve sosyal politikalarına göre devlet tarafından kısmi bir destek verilerek tasarruflar teminat altına alınabilecektir. Bunun kararı ilgili ülke ihtiyaçlarına göre belirlenmelidir.

- Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçildikten sonra ticari bankaların vereceği krediler sadece "Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası" şeklinde olmak durumundadır. Günümüzde olduğu gibi ticari bankaların kendi kaydi paralarını üreterek kredi verme imkânları olmayacaktır. Ticari bankalar kredi vermek için ihtiyaç duydukları parasal finansmanı müşteri kazanmak ve müşterilerine "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Mevduat Hesapları" açtırmak suretiyle, başka ticari bankalardan, yatırımcı kurumlardan, sigorta şirketlerinden veya Merkez Bankalarından temin edebileceklerdir. Dolayısıyla günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi kredi vermek suretiyle "yoktan var etmek" şeklinde kaydi para üreterek para hacmini değiştiremeyeceklerdir. Ticari bankalar, halihazırda kullanımda olan para hacmini kullanmak suretiyle piyasaların kredi taleplerine cevap vermek durumunda kalacaktır.
- Hali hazırda ticari bankalar tarafından bugüne kadar krediler verilmek suretiyle üretilmiş ve kullanıma sürülmüş olan mevcut tüm kaydi para (Ticari Banka Kaydi Parası) toplamı, "Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Para"sına dönüştürülecektir. Buna bağlı olarak, bugüne kadar kredi olarak verilmiş ilgili tutarlar, kredileri kullanmış olan kurum veya kişiler tarafından geri ödendikçe ve böylelikle kaydi para (Ticari Banka Kaydi Parası) kullanımdan geri çekildikçe, piyasalarda kullanımda olan parasal hacim de azalacaktır. Ancak piyasalarda kullanımda olan parasal hacmi negatif etkilememek adına, Merkez Bankaları tarafından aynı miktarda para (Merkez Bankası Bağımsız ve

Milli Parası) kullanıma sürülecek ve bu suretle piyasalarda ihtiyaç duyulan parasal hacim yeniden sağlanmış olacaktır. Birinci aşama süresince dolaşımında ve ödeme sisteminde bir sıkıntıya sebep olmamak adına, para hacmi değiştirilmeyecektir. Ticari bankaların bugüne kadar haddinden fazla kredi vermek suretiyle ürettiği kaydi para ve dolayısıyla reel ekonomiyle kıyaslandığında olması gerekenden çok daha yüksek olan para hacminin, ülke ekonomisi baz alınacak şekilde, ekonomik büyüme ve kalkınmaya dayalı bir optimum büyüklüğe çekilmesi, ilerleyen yıllarda kademeli olarak gerçekleştirilecektir.

- Bağımsız ve Milli Para Sistemi çerçevesinde sadece anayasal ödeme aracı olarak kabul edilen "para"yı yeniden şekillendirmekteyiz. Resmi ödeme aracı olarak kabul edilen "para" haricinde kullanılan başka ödeme sistemleri (indirim sistemleri, puan kartları, tedarikçi kredileri, çek sistemleri, mahsuplaşma sistemleri vb) Bağımsız ve Milli Para Sisteminden etkilenmeyecektir. Fakat bunların özel niteliklerinin korunması gerekir. Bunlar, günümüzdeki ticari bankaların kaydi parası gibi genel bağlayıcılığı olan bir ödeme aracı statüsüne sahip bir para biçimi olarak kullanılamaz.

Sorunsuz ve problemsiz bir geçiş sürecini desteklemek adına, ticari bankacılık sektöründe bulunan tüm cari ve/veya günlük/gecelik hesaplar, ticari bankaya ait kaydi para statüsünden çıkarılarak Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası içeren "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları"na dönüştüğünde ve kaydi paraların oluşturduğu tüm cari hesapların "müşteri alacağı" statüsünden "Merkez Bankası alacağı" statüsüne dönüşümünden sonra Merkez Bankası bu alacaklarına faiz işletmemelidir. Aksi takdirde bu durum ticari bankacılık sektörü üzerine yüklenmiş ek bir vergi statüsünde olacaktır. Bu tür bir yaklaşım da kesinlikle yanlıştır.

İkinci aşamada, 5 ila 20 yıl içerisinde gerçekleşecek olan bir süreçten bahsetmekteyiz. Bağımsız ve Milli Para günümüzde olduğu gibi ticari bankaların kredi vermesi suretiyle değil, devlete ve/veya vatandaşlara borçtan arındırılmış bir şekilde ve kredi verme önşartı olmaksızın piyasalarda dolaşıma çıkarılarak kullanıma sürülmüş olacaktır.

Bu süreçte Bağımsız ve Milli Para Reformunun ve Sisteminin topluma ve devletlere katma değer ve ek gelir kaynağı sağladığı bir dönem yaşanacaktır. Gerek ülkelerin resmi kaydi paraları gerekse banknotlar, günümüzde madeni paranın basılarak kullanıma sürüldüğü metodolojiyle piyasalarla buluşturulacaktır. Paranın merkezi belli ama biçimleri farklı olmuş olacak ve ülkenin ödeme aracı olarak kullanılacak "para" her ne form ve biçimde olursa olsun tek elden üretilecek ve kullanıma sürülecektir.

İkinci aşama:

- İlk aşamada açıkladığım süreç dahilinde belirttiğim üzere, ticari bankacılık sektöründe bulunan tüm cari ve/veya günlük/gecelik hesaplar, ticari bankaya ait kaydi para statüsünden çıkarılarak Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası içeren "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları"na dönüştürüldüğünde, kaydi paraların oluşturduğu tüm mevduat hesaplarının "müşteri alacağı" statüsünden "Merkez Bankası alacağı" statüsüne dönüşümü sağlanmış ve böylelikle ticari bankalar artık müşterilerine karşı borçlu olmak yerine aynı miktarda Merkez Bankasına borçlanmıştı. Bu borçlar ikinci aşama süresince geri ödenmeli ve piyasalar günümüz para ve bankacılık sistemi süresince kredi verilmesi önşartıyla borçlanmaya dayalı bir şekilde kullanıma sürülmüş olan ticari banka kaydi paralarından arındırılmalıdır. Aynı zamanda Merkez Bankası da uzun süreler boyunca ticari bankaların alacaklısı statüsünde kalıp onların risklerini taşımamalıdır.

- Ticari bankalar Merkez Bankasına olan borçlarını bir taraftan Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçmeden önce vermiş oldukları kredilerden gelen gelirlerle, diğer taraftan ise dönüşüm sonrasında müşterilerinden topladıkları Bağımsız ve Milli Para vadeli mevduatlarıyla kapatabileceklerdir (Mayer ve Huber, 2014, s. 130).
- Ticari bankalar Merkez Bankasına olan borçlarını ödedikçe piyasalarda kullanımda olan para hacmi azalacaktır. Çünkü günümüz para sistemi çerçevesinde piyasalara para, ticari bankaların kredi vermesi suretiyle sürüldüğünden ve verilmiş olan bu kredilerin geri ödenmesi durumunda para piyasadan çekilmiş ve para hacmi otomatik olarak azalmış olduğundan, eksilmiş olan bu para hacminin fiyat istikrarını bozmamak adına tekrar yerine konması gerekmektedir. Bu durumda Merkez Bankası, ticari bankaların kendisine yaptığı geri ödemeler sebebiyle piyasalardan çekilmiş olan para hacmini tekrar devlet veya vatandaşlar üzerinden kullanıma sürecektir (Bu konunun detaylarını bir sonraki başlık altında bulabilirsiniz). Merkez Bankasının bu şekilde üreterek piyasaya sunduğu para, günümüz para sistemindeki gibi kredi vermek suretiyle üretilmiş olmadığından, borç kaynaklı ve borca dayalı bir para olmayacaktır (Mayer ve Huber, 2014, s. 144). Bağımsız ve Milli Para Sisteminde üretilen ve kullanıma sürülen para borca dayalı veya borç kaynaklı olmadığından, günümüz para sistemindeki gibi borç geri ödemesi yapıldığı zaman piyasadan çekilmiş olmayacak ve sürekli kullanımda kalmaya devam edecektir (Mayer ve Huber, 2014, s. 144). Bağımsız ve Milli Para Sisteminin ilerleyen süreçlerinde ülke ekonomilerinin büyüme ve kalkınma oranları göz önünde bulundurularak hareket edilecek ve piyasalarda kullanıma sürülecek olan para

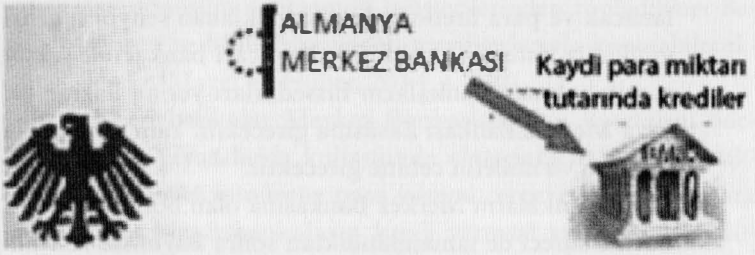
bu oranlarla orantılı olacaktır. Dolayısıyla devlet hazinesi, para politikası kurulu ve/veya Merkez Bankası direkt olarak para hacmini belirleyici makam olarak pozisyonlanacak ve para üretiminden kaynaklanan senyoraj geliri günümüz sisteminde olduğu gibi ticari bankacılık sektöründe bulunan bankaların hissedarları yerine hazine ve/veya Merkez Bankası kasasına girecektir. Yani tamamıyla devletin ve milletin cebine girecektir.

- Ticari bankaların Merkez Bankasına olan borçlarının geri ödeme süreci de tamamlandıktan sonra Bağımsız ve Milli Para Sistemi tamamen yürürlüğe girmiş olacaktır. Bu andan itibaren piyasaların ve ülke ekonomisinin ihtiyaç duyduğu her birim para, artık sadece hazine ve/veya Merkez Bankası üretimi ve aracılığıyla kamu veya vatandaşlar üzerinden kullanıma sürülecektir.

Aslına bakılırsa *Bağımsız ve Milli Para Sistemi, günümüzde kullanılan madeni para sisteminin yasal ve uygulama temellerinin, banknot ve elektronik kaydi parayı da kapsayacak şekilde genişletilmesini öngörmektedir.* Bu şekilde işleyen bir para sistemi hem sınırsız süre ayakta kalabilecek, hem ülkede kullanılan tek resmi ve yasal ödeme aracı olmuş olacak, hem de devletin ve milletin kasasına ciddi bir senyoraj geliri sağlayacaktır. Hatta ilerleyen süreçlerde, yani ikinci aşama tamamlandıktan sonra devlet hazinesine girmiş olan senyoraj ödemeleri sonucunda borçlarını da yüksek bir oranda ödeyebilmiş devlet bütçeleriyle karşılaşılabileceğinden, bütçelerde bulunan yüksek borç faizi ödeme tutarları devlet tarafından ya ek hizmetler için vatandaşların yaşam kalitelerini arttırmaya kullanılacak ya da vatandaşların vergi yükleri azaltılarak toplumun refahına ciddi bir katkıda bulunulmuş olacaktır.

Thomas Mayer ve Roman Huber, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin yürürlüğe girişini aşağıdaki şekilde özetlemektedirler (Mayer ve Huber, 2014, s. 145):

BAĞIMSIZ VE MİLLİ PARAYA GEÇİŞ GÜNÜNDE:

Merkez Bankası ticari bankalardan, günlük/gecelik olarak muaccel olan ve kaydi para olarak kullanılan tüm kredileri devralır. Böylelikle ticari bankalar kaydi paranın toplam tutarını artık müşterilerine değil, bunun yerine Merkez Bankasına borçlanır.

GEÇİŞ SONRASI YILLARDA:

1. Ticari bankalar aşamalı olarak Merkez Bankasına olan borçlarını itfa ederler (geri öderler).
2. Merkez Bankası buna paralel olarak, ilk etapta ticari bankaların itfa tutarlarına sadık kalacak şekilde yeni Bağımsız ve Milli Parayı üretir ve devlet üzerinden veya direkt vatandaşlara devlet temettü gelirleri şeklinde borçtan arındırılmış olarak kullanıma sunarak dolaşıma çıkarır (*bkz.* Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Para Politikası Kurulu, Güçler Ayrılığı Kuralı ve Paranın Kullanıma Sürülmesi).
3. Böylelikle para üretimine dayalı senyoraj gelirleri direkt devletin yani milletin kasasına girer. Devlet elde ettiği bu senyoraj gelirleri sayesinde borçlarını geri ödeyebilir. Vatandaşlara yapılan devlet temettü ödemelerine dayalı likidite, devlet borçlarının kapanmasıyla devlete borç vermiş

olan ticari bankacılık sektöründe oluşan fazla likidite ve ek tasarruflarla oluşacak olan likidite tekrar ticari bankacılık sektöründe kullanılmak üzere bankacılık sektörüne kısmen geri döner.

4. Bu ilave likidite girişleriyle ticari bankalar Merkez Bankasına olan borçlarını daha da hızlı ödeyebilir ve aynı kurgu yine 2 no'lu aşamayla başlamak suretiyle devam eder.

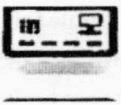

Bu biçimde piyasalarda likidite açısından ihtiyaç duyulan tüm para hacmi, ticari banka kaydi para miktarının yerine Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası koyulması suretiyle 10 ila 20 yıl içerisinde yeniden oluşturulmuş olur. Ülkelerdeki toplam ticari banka kaydi para miktarına bağlı olarak bu süre değişkenlik gösterecektir. Böylelikle yeni Bağımsız ve Milli Para devlete veya vatandaşlara borçtan arındırılmış bir biçimde kullandırılmış olur. Sonuç olarak, kullanımda olan ticari banka kaydi paralarına dayalı tüm senyoraj gelirleri, bu değişim süreciyle birlikte devletin (yani milletin) cebine girmiş olur ve bu şekliyle de devam eder.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminde hedeflenen ve günümüzde kullanılan para biçimlerini ve özelliklerini Thomas Mayer ve Roman Huber aşağıdaki görselle çok güzel özetlemişlerdir.

Günümüzde:

Madeni Para Sistemi, Bağımsız ve Milli Para Sistemini Yansıtmaktadır

—	Para türü	Dolaşıma çıkaran etken	Kullanım Ömrü	Yasal ödeme aracı	Kamu gelirleri
	Madeni para (% 1)	Kamu harcamaları	Sınırsız	Evet, Bağımsız ve Milli para	% 100 nominal değer
	Kâğıt para (% 9)	Ticari banka kredileri	Sınırsız	Evet, Bağımsız ve Milli para	Nominal değerin faizi
	Elektronik Merkez Bankası Parası	Merkez bankasının sadece ticari bankalara verdiği krediler	Kredi itfasına kadar	Evet, Bağımsız ve Milli para	Faiz
				(Fakat vatandaşın kullanımına açık değil)	Nominal değer
	Elektronik ticari banka parası (% 90)	Ticari bankaların kredileri	Kredi itfasına kadar	Hayır, ticari banka özel parası	Yok (senyoraj geliri ticari bankalara gidiyor)

Hedef:

Dolaşımdaki Tüm Para Bağımsız ve Milli Paraya Dönüşüyor

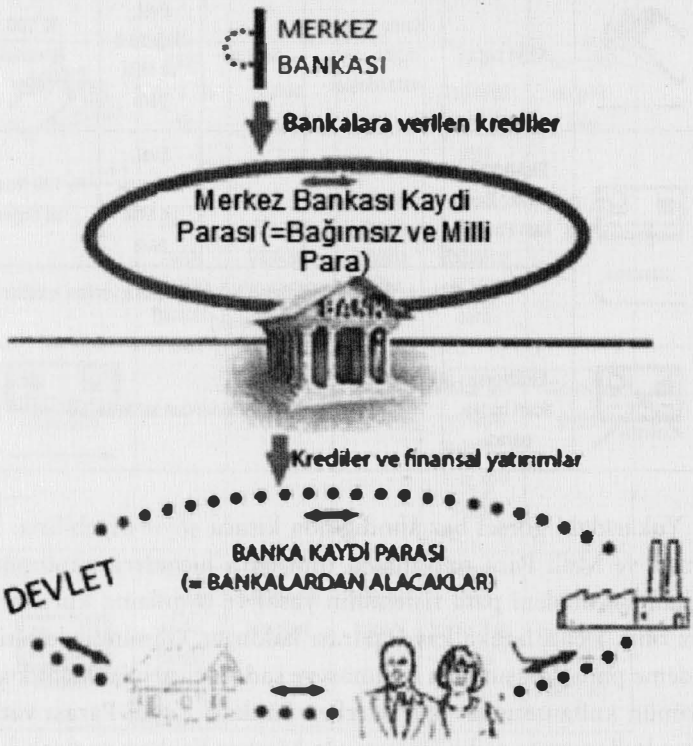
	Para türü	Dolaşıma çıkaran etken	Kullanım Ömrü	Yasal ödeme aracı	Kamu gelirleri
	Madeni paralar	Kamu harcamaları veya vatandaşlar	Sınırsız	Evet, Bağımsız ve Milli para	% 100 nominal değer
	Kâğıt para	Kamu harcamaları veya vatandaşlar	Sınırsız	Evet, Bağımsız ve Milli para	% 100 Nominal değer
	Elektronik Merkez Bankası Parası	Kamu harcamaları veya vatandaşlar	Sınırsız	Evet, Bağımsız ve Milli para	% 100 Nominal değer
	(Merkez Bankası tarafından ticari bankalara verilen krediler devam edecek)				
	Elektronik ticari banka parası	Kullanımdan kaldırılacak			

Yukarıdaki görsel baz alındığında kısaca şöyle diyebiliriz: Bağımsız ve Milli Para reformuyla tüm para biçimleri, günümüzde kullanılan madeni para sisteminin yasal ve uygulama kurallarına tabi olur. Ticari banka kaydi parası kaldırılır. Günümüzde birinci kademe para dolaşımında bulunan ve sadece ticari bankacılık sektörünün kullanımında olan Merkez Bankası Kaydi Parası vatandaşın kullanımına açılır. Dolayısıyla Merkez Bankası ve ticari ban-

kalar arasında ayrı, ticari bankalar ve vatandaşlar arasında ayrı olan günümüz iki kademeli para dolaşım sistemi yerine Merkez Bankası, ticari bankalar ve vatandaşları kapsayan tek kademeli bir para dolaşımı yürürlüğe girer.

GÜNÜMÜZDE:

KISMİ REZERV BANKACILIĞINA DAYALI KAYDİ PARA SİSTEMİ - BİRBİRİNDEN AYRILMIŞ İKİ KADEMELİ PARA DOLAŞIMI

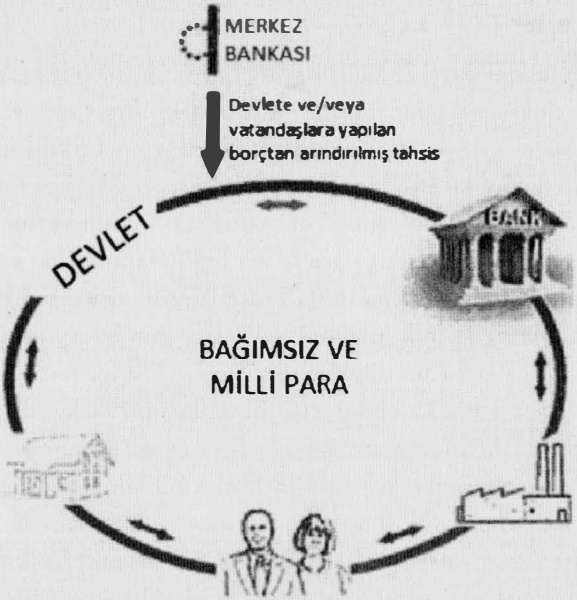

Merkez Bankalarının kaydi parası ekonomik dolaşıma girmez. Yalnızca bankalar arası ödeme dengesi ve düzenleme amaçları için kullanılır. Hesaplarımızda bulunan tüm elektronik para ticari bankalar tarafından üretilmektedir. Yalnızca madeni paralar ve banknotlar her iki para dolaşım kademesi arasında/içinde hareket etmektedir.

Tüm madeni para ve kâğıt para yalnızca ticari banka kredileri suretiyle dolaşıma çıkmaktadır. Yalnızca koleksiyonerlere yönelik ve hatıra amaçlı madeni paralarda durum farklıdır. Bunlar doğrudan devlet tarafından ihraç edilmektedir. Merkez Bankaları bizzat nakit parayı dolaşıma sokmamakta, bunun yerine dolaşıma girmesi istenilen nakit para ticari bankalara ödünç verilmekte, ticari bankalar tarafından da müşterilerine ticari banka kaydi parasına takas edilerek verilmektedir. İşte tam bu aşamada ticari banka kaydi parası üretilmektedir. Yani ATM'ler parayı vermeden önce ticari banka elektronik hesaplarımızda kaydi paranın bulunmasına ihtiyaç vardır. Bu kaydi para da günümüz para ve bankacılık sistemi gereği yalnızca başka birisinin bir ticari bankadan kredi almasıyla oluşabilmektedir. O halde cüzdanımdaki her bir banknot, cari hesabımdaki her bir alacak, başka birinin herhangi bir ticari bankadan aldığı bir banka kredisine dayanmaktadır.

HEDEF:

BAĞIMSIZ VE MİLLİ PARA - YALNIZCA TEK KADEMELİ PARA DOLAŞIMI

Bağımsız ve Milli Para reformuyla birlikte yalnızca Merkez Bankaları elektronik kaydi para üretebilecektir. Ticari bankalar ise yalnızca kendilerine kullanmaları için sunulan parayı ödünç verebilecektir. Dolayısıyla ticari bankalar artık parayı üretenler değil, finansal ve sermayesel aracılık hizmet sağlayıcıları olacaktır.

Günümüzde ticari bankalarda vadeli veya vadesiz mevduat hesaplarında tutulan meblağların, ilgili ticari bankanın müşterilerine olan borcu statüsünde olduğunu biliyoruz. Bu noktada enteresan olan durum şudur: Aslında hepimiz banka hesaplarımızdan EFT veya havale

yoluyla bir ödeme gerçekleştirdiğimizde, hesabında mevduatımız olan bankanın "borcu"yla ödeme yapmış oluyoruz. Düşünün ki mahalle bakkalının size borcu var ve siz o borçla ödeme yapıyorsunuz. Zaten günümüzdeki para ve bankacılık sisteminin en temel sıkıntısı ve tezadı da budur. Ödeme aracı olarak kullanılan para, "ticari bankanın borcu" statüsünde, yani para borç statüsündedir. *Ticari bankanın parası bir taraftan ödeme aracı, bir taraftan borç, diğer taraftan ise mevduattır* (Huber, 2016, s. 105, 106). Günümüz para ve bankacılık sisteminin sebep olduğu bu durum kesinlikle yanlıştır.

Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş esnasında birinci aşamada ticari bankacılık sektöründe bulunan tüm cari ve/veya günlük/gecelik hesapların ticari bankaya ait kaydi para statüsünden çıkarılarak, Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası içeren "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları"na dönüştürüleceğinden bahsetmiştim. Bu dönüşüm teknik olarak üç alternatif Vadesiz-Nakit-Para-Hesap yapısı veya kurgusu aracılığıyla gerçekleştirilebilecektir (Huber, 2016, s. 106-117):

1. Ticari Bankalar Bünyesinde Yönetilen BİREYSEL ve TEKİL Bağımsız ve Milli Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları: Ticari bankacılık sektöründe bulunan tüm cari ve/veya günlük/gecelik hesaplar, ticari bankaya ait kaydi para statüsünden çıkarılarak, Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası içeren bireysel ve tekil "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları"na dönüştürülecektir. Ancak ticari bankaların bilançolarından çıkarılacaktır. "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları"nda bulunan mevduatlar dönüşüm itibariyle Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası statüsüne sahip olacak ve "devletin resmi parası ve ödeme aracı" şeklinde kabul edilecektir. Bu hesaplar ticari bankaların bilançolarından çıkarılacağı için, ticari bankalar bundan sonra günümüz kısmi rezerv bankacılık sistemindeki gibi kaydi para üretimi yapamayacaktır. Günümüzde hisse senedi, tahvil, bono vb

değerli kâğıt yatırımlarında olduğu gibi "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları" yine ticari bankacılık bünyesinde kalacak ve ticari bankalar tarafından bireysel ve tekil olarak müşterilerin talimatları doğrultusunda yönetileceklerdir.

"Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları" her ne kadar ticari bankacılık bünyesinde yönetim hizmeti verilmesi amaçlı bırakılmış olsa da, ticari banka bilançolarından çıkarıldıkları için, bundan sonra ticari bankacılık sistemi içerisinde müşteriler ve/veya ticari bankalar ve ticari bankalar ile müşteriler arasındaki ödemeler "günümüzde olduğu gibi" muhasebesel bir kayıt işlemi olmaktan çıkarak "gerçek para transferini gerektiren" (yani –adı üstünde- kaydi bir para transferi ile gerçekleşmeyen) bir yapıya bürünecektir. Ve bu para transferleri Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parasıyla yapılmak durumunda olacaktır. Yani hiçbir ticari banka kendi kaydi parasıyla kaydi para transferleri gerçekleştiremeyecektir. Ödemeler sistemi elektronik bir transferle de olsa sadece ve sadece Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Kaydi Parasıyla işleyebilecektir

Ticari bankaların günümüzdeki gibi Merkez Bankası bünyesinde "işletim hesapları" olacak, ama bu hesaplar sadece Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası içerebilecektir. Kaldı ki günümüz sistemi de zaten bu şekilde işlemektedir. Tüm ticari bankaları arasındaki para transferleri veya parasal ödemeler hep Merkez Bankası bünyesindeki "işletim hesapları" üzerinden yapılır. *Bu hesaplarda da günümüz para ve banka sisteminde sadece Merkez Bankası Kaydi Parası yani Bağımsız ve Milli Para kullanılır.* Ama bugün geçerli olan iki kademeli para sistemi sebebiyle ticari bankaların kendi aralarında kullandığı Merkez Bankası Kaydi Parası vatandaşlara kullandırılmaz.

Buradaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Bağımsız ve Milli Para Sistemi günümüzde sadece ticari bankaların kendi aralarında ve Merkez Bankasıyla olan parasal transferlerde kullandığı Bağımsız ve Milli Para statüsünde olan Merkez Bankası

Kaydi Parasını vatandaşlar için de kullanıma açmaktan başka bir şey değildir. Neden günümüz sisteminde ticari bankalar "Merkez Bankası Kaydi Parası" (yani Bağımsız ve Milli Para) kullanırken, vatandaşlara sadece kendi ürettikleri ve kendi özel paraları statüsünde olan "ticari banka kaydi paraları" kullandırılmaktadır? Bağımsız ve Milli Para Sistemi bu tezadın önüne geçerek, sistemsel bu bozukluk vesilesiyle ticari bankaların kasasına giren para üretimi kaynaklı senyoraj gelirlerinin devlettin yani milletin kasasına girmesini hedeflemektedir.

Bu durumda ticari bankalardan müşterilerine yapılan para transferleri, ticari bankaların Merkez Bankası bünyesindeki işletim hesabından direkt olarak müşterinin nakit-para-hesabına Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parasıyla yapılacaktır. Müşterilerin ticari bankalara yaptıkları para transferlerinde, örneğin ticari bankalarda "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Mevduat Hesapları" açmak istediklerinde, müşterilerin "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları"ndan, ticari bankaların Merkez Bankası bünyesinde bulunan "işletim hesapları"na Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası transfer edilecektir. Müşterilerin birbirleri arasındaki para transferleri, müşterilerin farklı ticari bankalarda olması durumunda, günümüzdeki gibi ticari bankaların birbirleri arasında "kaydi mahsuplaşma" yöntemi yerine müşterilerin "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları" arasında Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parasıyla direkt olarak yapılacaktır. Müşterilerin aynı ticari bankada hesapları olması durumunda ise hesaplar arası "kaydi transfer" yapmak yerine yine "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları" arasında direkt olarak transfer yapılacaktır.

Özetle söylemek gerekirse, ticari bankalardan veya ticari bankalara yapılan tüm para transferleri Merkez Bankası bünyesinde bulunan ticari bankaların "işletim hesapları' üzerinden yapılacaktır. Ticari bankalar harici tüm kurum veya kişilerin para transferleri ise "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları" üzerinden gerçekleşecektir.

Dolayısıyla Bağımsız ve Milli Para Sistemi ile ödemeler sistemi ticari bankacılık sektöründen bağımsızlaştırılacaktır.

2. Merkez Bankası Bünyesinde Oluşturulacak olan BİREYSEL BAZLI ama TOPLU Bağımsız ve Milli Vadesiz-Nakit-Para-Hesap-Fonları: Ticari bankacılık sektöründe bulunan tüm cari ve/veya günlük/gecelik hesapların, ticari bankaya ait kaydi para statüsünden çıkarılarak Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası içeren "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları"na dönüşümünde teknik olarak kullanılabilecek olan ikinci alternatif Bağımsız ve Milli Para hareketinin İngiltere temsilcilerinden gelmiştir. Birinci alternatifte olduğu gibi bireysel ve tekil bir şekilde yönetilmek yerine ticari bankaların gözetiminde ve yönetiminde Merkez Bankası bünyesinde BİREYSEL BAZLI ama TOPLU bir şekilde açılan "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları" şeklinde kurgulanılacaktır. Müşterilerin ticari bankalarına yapacakları bireysel talimatları doğrultusunda, ticari bankalar tarafından Merkez Bankası bünyesinde gözetilecek ve yönetilecek bir hesap sistemi şeklinde kurgulanacaktır. Yani günümüzdeki Yatırım Fonları Sisteminin bir benzeri olacaktır. Transaksiyon-Fonları gibi "Vadesiz-Nakit-Para-Hesap-Fonları" olarak Merkez Bankası bünyesinde fonlar kurgulanacak ve o fonların içerisinde binlerce müşterinin tekil ve bireysel "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları" olacak ve ticari bankalar tarafından müşterilerin verdiği talimatlar doğrultusunda yönetilecektir. Bu durumda ticari bankaların kendilerine ait olan ve yine Merkez Bankası bünyesinde olan "işletim hesapları" bu "Vadesiz-Nakit-Para-Hesap-Fonları"ndan ayrı tutulacaktır.

3. Bireysel Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları: Birinci alternatifte ticari bankalar bünyesinde yönetilen bireysel ve tekil Bağımsız ve Milli Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları, ikinci alternatifte Merkez Bankası bünyesinde oluşturulacak

olan bireysel bazlı ama toplu Bağımsız ve Milli Para Hesap Fonları ele alınırken, üçüncü ve son alternatifte Merkez Bankaları bünyesinde bireysel Bağımsız ve Milli Para Hesapları açılması şeklinde bir yöntem sunulmaktadır. Ancak üçüncü alternatifin genel itibariyle bir dezavantajı bulunmaktadır. Şayet vatandaşlara Merkez Bankasında hesap açabilme alternatifi sunulması durumunda, ticari bankalarda çok ciddi oranda nakit kaybına sebep olabilme ihtimali doğar. İnsanların genel olarak Merkez Bankasında hesap açmayı, ticari bir bankada hesap açmaya tercih etme ihtimali yüksektir. Bu durumda zaten halihazırda nakit rezervleri olarak günümüz kısmi rezerv bankacılığının bir sonucu olarak çok düşük seviyelerde bulunan bankacılık likidite oranından dolayı, müşterilerin hesaplarını ticari bankalardan Merkez Bankalarına transfer etmesine likit olarak cevap verememe riski bulunmaktadır. Çünkü ticari bankaların "yoktan var ederek" kredi vermek suretiyle kullanıma sürdüğü "ticari banka kaydi parası"nın hacmi, Merkez Bankasının nakdi parasının hacminden çok daha fazladır. Dolayısıyla ticari bankalar kaydi paralarını müşterilerinin talebi durumunda Merkez Bankası nakdi parasına çevirmek noktasında ciddi likidite sorunu yaşayacaktır.

2008 krizi sonrasında Almanya'da birkaç büyük şirket Almanya Merkez Bankası bünyesinde hesap açmayı talep etmiştir. Ancak bu talepleri reddedilmiş ve bu durum mahkemeye taşındığında, yüksek mahkeme "Merkez Bankasında hesap açılması alternatifinin ticari bankacılık sektörünü likit açısından ciddi bir şekilde strese sokma ihtimalini" gerekçe göstererek davayı reddetmiştir. Aslında bu durumun çok basit bir çözümü vardır. Merkez Bankaları ihtiyaç duyulan likidite açığını ticari bankacılık sektörünü finanse etmek suretiyle giderebilir. Ancak olası bir finansman desteği, devletin ticari bankacılık sektörüne olan borçlarına karşılık mahsuplaşma şeklinde gerçekleştirilmelidir. Dolayısıyla istenildikten sonra bu konuya da çareler üretilebilir.

Bu üç alternatifin hangisi olursa olsun, ticari bankacılık sektörünün kaydi para rejimi ve kısmi rezerv bankacılığı sona ermiş olacaktır. Para sistemi elle tutulabilir olan banknot veya madeni para ve elle tutulamayan elektronik, dijital ve/veya kripto para biçimlerinden oluşacaktır. Bu para biçimleri resmi ödeme aracı olarak kabul edilecek ve sadece Merkez Bankası tarafından üretilerek kullanıma sürülebilecektir.

Ticari bankacılık sektöründe bankalar arası cari hesaplarla ilgili önemli bir noktaya da kısaca değinmek istiyorum. Bağımsız ve Milli Para Sistemi bankalar arası alacak verecek cari hesaplarını veya bankalar arası para piyasasını etkilememektedir. Tüm bankalar arası alacaklar ve borçlar, bunlara bağlı yükümlülükler ve geri ödeme süreleri vs devam edecektir. Ama doğal olarak, bankalar arası krediler veya cari ödemeler Bağımsız ve Milli Para Sistemi bünyesinde "kaydi para mahsuplaşması" şeklinde değil, direkt Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası kullanılarak yapılacaktır. Dolayısıyla bankalar arası borçlar Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçince ya direkt olarak Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parasıyla kapatılacak ya da bankalar arası halihazırda geçerli olan kondisyonlara sadık kalınmak suretiyle veya birbirleri arasında yeniden yapılandırma yapılarak ilerleyen dönemlerde "Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası"yla ödenecektir.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminde kısmi rezerv bankacılığı da ortadan kalkacağından, ticari bankaların Merkez Bankaları nezdinde zorunlu karşılık ayırmalarına da gerek kalmayacaktır.

Diğer taraftan, tüm bu sistemsel değişikliğe rağmen banka müşterileri için hayat hiçbir farklılık göstermeden devam edecektir. Her ne kadar Bağımsız ve Milli Para Sisteminin yürürlüğe girişi ciddi ve köklü bir değişiklik olsa da, bankacılık işlemleri açısından ticari bankalar ve müşterileri arasındaki ilişkiye direkt olarak yansımayan, hatta müşteriler tarafından hiç hissedilmeyen bir durum söz konusudur. Bağımsız ve Milli Para Sisteminin en önemli avan-

tajı da sokaktaki insan açısından hem hiçbir şekilde hissedilmeden kurgulanabilmesi hem de tüm para sistemi ve mevduatları güvence altına alıyor olmasıdır.

Vadeli mevduatlar, parasal yatırımlar, online bankacılık, havaleler, EFT'ler, kredi kartı ödemeleri, nakit para çekimleri, para yatırılması ve buna benzer aklınıza gelebilecek her türlü işlem Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçildiği an itibariyle müşteriler açısında hiçbir farklılık içermeyecek ve bugüne kadar olduğu gibi devam edecektir. Farklılık bankacılık ve para sisteminin mutfağında olacaktır. Ancak güzel olan şey, Bağımsız ve Milli Para Sistemi vesilesiyle para sistemi artık sadece parası olana hizmet eden, paradan para kazandıran ve paranın parayı çektiği bir sistem olmaktan çıkıp vatandaşa faydalı, adaletli, parasal sömürü içermeyen bir yapıya bürünecektir.

Banka müşterilerinin algılayacağı tek farklılık, ticari bankacılık sektöründe bulunan tüm cari ve/veya günlük/gecelik hesapların, ticari bankaya ait kaydi para statüsünden çıkarılarak Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası içeren "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları"na dönüşümü olacaktır. Bu farklılığı, bankalarından alacakları yazılı bir bildirimle öğrenecek, hatta bir çok benzeri bildirimde olduğu gibi onu da okumayacaklardır.

Ancak temel olarak ve müşteriler açısından en önemli fark, Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş sonrası ticari bankalardaki cari ve/veya günlük/gecelik hesapların, ilgili bankanın iflası durumunda, bankayla birlikte batmayacak ve buharlaşmayacak olmasıdır, ki bu durum günümüz bankacılık sistemi açısından en ciddi risktir.

Diğer taraftan müşterilerin Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş sonrası ticari bankalara emanet ettikleri vadeli mevduatlarını, vadeleri dolduktan sonra ya "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları"na ya da "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Hesapları"na dönüştürmeleri gerekecektir.

Bu çerçevede ticari bankacılık sektörü artık "yoktan var edercesine" kaydi para üretemeyeceği için "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Hesapları" vesilesiyle müşterilerin mevduatlarını toplamak için çaba gösterecektir. Dolayısıyla muhtemelen farklı risk profillerine göre alternatifli bir "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Hesabı Sistemi" oluşturacaklardır (Mayer ve Huber, 2014, s. 135). Günümüzde yatırım bankacılığı nezdinde tasarruflarını değerlendirmek isteyen müşterilere sunulan risk profiline göre farklılık gösteren yatırım sistemi genişletilerek tüm "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Hesapları" için geçerli hale getirilecektir. Ancak "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Hesapları"nın günümüzdeki hisse senetleri ve/veya benzeri yatırımlar için açılan hesaplar gibi bir taraftan kazanç şansı yüksek olurken, diğer taraftan da kayıp riski barındıran hesaplar olacaktır. Böylelikle mevduat sahipleri risk yapılarına göre kendileri için en uygun "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Hesabı"nı seçebilecek ve mevduatlarını buraya yatırarak değerlendirebileceklerdir.

Ticari bankacılık sektörü müşterilerinden topladıkları "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Hesapları"nı kullanarak kredi verebilecekleri ve günümüz sistemindeki gibi "yoktan var etmek" suretiyle kaydi para üretip kredi dağıtamayacakları için müşterilerinden topladıkları "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Hesapları"nı kredi verirken günümüz sistemine kıyasla çok daha dikkatli bir şekilde ve riskleri daha iyi tartarak değerlendireceklerdir. Ancak piyasaların kredi ihtiyacına yeterli kaynak her zaman olacaktır. Çünkü günümüzde de olduğu gibi gerekli durumlarda Merkez Bankası ticari bankalara bu konuda destek olacaktır (Mayer ve Huber, 2014, s. 134).

5.2. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Para Politikası Kurulu, Güçler Ayrılığı Kuralı ve Paranın Kullanıma Sürülmesi

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin en önemli kurallarından biri, güçler ayrılığını korumak adına, adı gibi bağımsız bir para

politikası kurulunun, para hacmi üzerinde karar verici bir merci olmasının teminat altına alınmasıdır. Para politikası kurulu, Merkez Bankaları bünyesinde, hazine bakanlıkları bünyesinde, ekonomi bakanlıkları bünyesinde teşkil edilebilir ya da millet meclisine bağlı ama kendine münhasır bir kurum olarak da kurgulanabilir. Kurulun üyeleri devlet memuru olabileceği gibi, üniversite mensupları, özel sektör temsilcileri de olabilir. Kurul üyeleri atamayla göreve getirileceği gibi, seçimle de görevlendirilebilirler. Bu detaylar Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçişe yönelik hazırlık sürecinden ilgili uzmanlar tarafından her ülkenin ihtiyaç yapısı ve alışkanlıklarına göre belirlenmelidir.

Tüm bu olasılıkları sıralayışımın en temel sebebi, bu kurulun TAM ANLAMIYLA bağımsız olabilmesini teminat altına alabilecek bir yapının oluşturulmasının şart olmasıdır. Bu kurul ne hükümete, ne özel sektöre, ne bankacılık sektörüne, ne de başka herhangi bir yere bağımlı veya tabi olmalıdır. Aksi takdirde para hacmiyle ilgili alacağı kararlarda milletin ve ülke ekonomisinin çıkarlarından ziyade bağımlı olduğu merci veya mercilerin esiri durumuna düşerler.

Bu anlattıklarımdan da anlaşılacağı üzere, günümüz Merkez Bankalarının statüsü ve onlara bağımlı olan ve politikacılar tarafından atanmak suretiyle göreve getirilen günümüz para politikası kurul üyelerinin sahip olduğu statüden çok daha bağımsız bir statüye sahip olmalılar.

Bu noktada Merkez Bankalarıyla ilgili bir noktaya daha dikkat çekmek istiyorum. Bağımsız ve Milli Para Sisteminin temel hedeflerinden biri, ülkelerin parasının kontrolünün ve yönetiminin tamamıyla devletin, dolayısıyla da milletin eline geçmesini sağlamak ve parasal sisteme dayalı tüm gelirlerin de (senyoraj gelirleri) devletin, dolayısıyla da milletin kasasına girmesine zemin oluşturmaktır. Bu çerçevede Merkez Bankalarıyla ilgili bir konu çok önem kazanmaktadır. Bilindiği gibi bazı ülke Merkez

Bankaları, ilgili ülkelerin hazine veya devletlerinin sahipliliğinde değildir. Yine bazı ülkelerde Merkez Bankaları devlet ile ticari bankaların ortaklığındadır veya tamamıyla özel bankalar şeklinde faaliyet göstermektedirler. Dolayısıyla kitapta Bağımsız ve Milli Parayı ülkelerin Merkez Bankaları basıp kullanıma sürmeli ve buna bağlı olarak oluşan senyoraj gelirleri de Merkez Bankası veya devletin kasasına girmelidir derken kastettiğim, Merkez Bankası yapısı *tamamıyla* devletin hissedarlığında bulunan ve yüzde yüz kamuya ait bir Merkez Bankacılığı şeklidir. Merkez Bankasının yüzde yüz kamuya ait olmadığı durumlarda, Bağımsız ve Milli Paranın basılması, kullanıma sürülmesi ve yönetilmesi, Merkez Bankaları bünyesinde dahi olsa, gerek parasal hacme dayalı karar alma ve yönetimi açısından, gerekse para üretimi, basımı ve kullanıma sürülmesine dayalı elde edilen senyoraj gelirinin kazanç olarak kaydedilmesi açısından, tamamen ticari bankacılık ve/veya özel yatırımcı beklentilerinden arındırılmış ve sadece toplumun, vatandaşın ve ülke ekonomisinin optimizasyonuna dayalı hedeflere öncelik veren bir yapı sağlanamayacaktır. Bu sebepten dolayı parasal hacme dayalı kararların alındığı ve parasal üretime dayalı kazançların gelir olarak kaydedildiği, hem operasyonel hem de organizasyonel olarak tam anlamıyla bağımsız bir para politikası kurulu yapısının kurgulanması kesinlikle zaruridir. Aksi takdirde Bağımsız ve Milli Para Sisteminde de ticari bankacılık sektörünün Merkez Bankalarında bulunan hissedarlık yapıları gereği para basımına dayalı kazançlardan nemalanmış, aynı zamanda da parasal hacme dayalı kararları yönlendirmiş olacaklardır ki bu Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hedefleriyle örtüşmemektedir.

Bu çerçevede en doğru olan kurgu, hem ticari bankacılık sisteminin etkilerinin arındırılacağı, hem de devletlerde hükümetsel ekonomik önceliklere dayalı politikaların etkisinden uzaklaştıracak bir karar ve üretim mekanizması kurmaktır. Bu noktada en

önemli kural sadece toplumun, vatandaşın ve ülke ekonomisinin optimizasyonuna dayalı hedeflere öncelik veren bir kurgu oluşturmak olmalıdır.

Şu aşamada Bağımsız ve Milli Para Sisteminde para politikası kurulunun kurgusu üzerine burada belirttiğim konulardan daha detaylı bir açıklamaya gerek görmüyorum. Çünkü Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş aşamasında ön hazırlık döneminde bu konu detaylandırılarak, ülke ekonomisi ve milletin çıkarları açısından en bağımsız kurgunun nasıl olacağı belirlenecektir.

Para politikası kurulunun temel görevi, para hacmini ülke ekonomisinin ve milletin çıkarlarına uygun bir şekilde belirlemek, buna bağlı para basım, üretim ve yönetimsel kararları almak ve bu kararların devletin ilgili kurumları ve Merkez Bankası nezdinde uygulanmasını koordine etmek olmalıdır.

Para politikası kurulu hükümetlerden, müsteşarlıklardan, bakanlıklardan, meclisten veya siyasi herhangi bir otoriteden emir alır ve uygular pozisyonda olmamalıdır.

Para hacmi ise direkt olarak ülke ekonomik büyümesi ve kalkınmasıyla doğru orantılı olmalı ve hiçbir şekilde ülkenin ekonomik büyümesinden daha fazla veya az oranda para kullanıma sürülmemelidir (Mayer ve Huber, 2014, s. 143). Örneğin ülke ekonomisinin büyümesi % 3'se, parasal hacim de % 3 büyütülmelidir.

Para hacminin ekonomik büyümeyle doğru orantılı olması noktasında aslında devletin dahi söz hakkı olmamalıdır. Devlet, para politikası kurulunun almış olduğu para hacmine yönelik para üretilmesi kararında sadece basılan paranın "sahte olmadığına" dair onaylayıcı bir merci gibi hareket etmeli ve kararın esasına müdahil olmamalıdır (Argentarius, 2016, s. 96). Yani uygulayıcı bir rol oynamalıdır. Paranın hacmi, ülke ekonomisinin verimliliğine, iş hacmine ve üretimine dayalı bir sonuç olarak görülmelidir (Argentarius, 2016, s. 95, 96). Ne devlet, ne Merkez Bankası, ne ticari bankacılık sektörü, ne de herhangi bir başka kurum ülke

ekonomisinden bağımsız bir şekilde para üretimine karar verebilir bir pozisyonda ve kabiliyette olmalıdır.

Para politikası kurulunun statüsünü ve güçler ayrılığı kuralını bu şekilde özetledikten sonra, şimdi Bağımsız ve Milli Para Sisteminde paranın piyasaya ne şekilde sürülebileceğine yönelik alternatiflerden bahsetmek istiyorum.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminde yeni basılan para, temel olarak iki yöntemle kullanıma sürülmektedir (Mayer ve Huber, 2014, s. 142):

1. Merkez Bankaları tarafından yeni üretilen ve basılan para, günümüzdeki sisteme benzer bir şekilde, ticari bankacılık sektörüne *faiz karşılığında* borç verilmesi suretiyle piyasalarda kullanıma sürülebilir. Böylelikle günümüzdeki para ve bankacılık sisteminde neredeyse tamamı ticari bankacılık sektörünün kasasına giren faizsel senyoraj geliri, Merkez Bankasının yani devletin (milletin) kasasına girecektir.

2. Para politikası kurulu kararıyla piyasalara sürülen para miktarı Merkez Bankaları tarafından üretilerek,

a. Devlet, kamu kurumları vb "devlet yatırımları" aracılığı ile kullanıma sürülebileceği gibi.
b. Direkt olarak vatandaşlara "*devlet temettü gelirleri*" adı altında, bir nevi bireysel maaş veya prim şeklinde dağıtılarak piyasalarda kullanıma sürülebilir.

2a veya 2b alternatiflerinde oluşan orijinal senyoraj direkt olarak devletin veya vatandaşın kasasına girmiş olacaktır.

Her iki yöntemle de devletin kasasına giren senyoraj geliri kamusal hizmetlere dayalı yatırım ve harcamalar veya devlet borçlarının kapatılması için kullanılabilir (Huber, 2016, s. 126).

Birinci ve ikinci yöntem vesilesiyle devletin kasasına girecek olan senyoraj gelirleri siyasi otoriteleri ciddi manada cezbedecektir. Her hükümet ve politika yapıcı bu kazançlarla kendi siyasi gücünü arttırmaya yönelik düşüncelere kapılacaktır. İşte tam da bu

sebepten dolayı para politikası kurulu TAM ANLAMIYLA BAĞIMSIZ bir kurum veya otorite olmalıdır ve elde edilen senyoraj gelirinin ne kadarının devlet borçlarının ödenmesi için, ne kadarının devletin kamusal hizmet ve yatırımları için kullanılmasına karar verebilir nitelikte özgür ve donanımlı olmalıdır. Hatta belki de elde edilen senyoraj gelirinin bir kısmının direkt olarak vatandaşlara "devlet temettü gelirleri" şeklinde dağıtılmasına da karar vermelidir. Yani elde edilen senyoraj gelirinin hangi yöntemle ve hangi miktarda piyasaların kullanımına sunulacağına karar verebilecek bilgi, donanım, altyapı, veri, bağımsızlık ve yetkiye sahip olmalıdır. Her durumda ülke ve milletin çıkarlarını ön planda tutmakla yükümlü olan bir kurul olmalıdır. Dolayısıyla alacağı kararları içinde bulunulan dönemin ekonomik ihtiyaçlarını gözeterek şekillendirmelidir.

İkinci alternatif içerisinde bulunan yöntemlerden biri olarak ileri sürülen ve direkt vatandaşlara dağıtılması düşünülen "devlet temettü gelirleri," ilk bakışta kulağa absürt bir metot gibi gelmektedir. Ancak burada şunu belirtmekte fayda görüyorum: Bir ülkenin borçları, o ülkenin vatandaşlarının borçları statüsündeyse ve şayet devletin borçlarını ödeyememesi durumunda ülkenin vatandaşlarına yapılan hizmetler veya yatırımlardan kısılarak veya ülkenin sahip olduğu kaynaklar (devlete ait şirketler, madenler, limalar, arsalar vs) alacaklı olan ülkeler ve/veya kurumlar tarafında borçlara karşılık olarak devralınarak borçların geri ödenmesi söz konusu oluyorsa, devletin gelirleri için de aynı durum geçerli olmadır. Ülkenin gelirleri de, borçları da milletindir. Dolayısıyla madem borçların ödenmesi konusunda, vatandaşlar olarak hak sahibi olduğumuz devlet mallarımızın satılması veya ödediğimiz vergilerin kullanılması noktasında yöneticilere söz hakkı verdiysek, o zaman devletin gelirleri olması ve bu gelirlerin belli oranda devlet bütçesi elverdiği oranda "devlet temettü gelirleri" adı altında vatandaşlara ödenmesi de çok abes veya komik karşılanma-

malıdır. Kaldı ki 2008 ekonomik krizi gibi birçok ekonomik kriz sonrasında devletin, ekonominin ve paranın yöneticileri aldıkları önlemler arasında tüketimin arttırılmasına yönelik enstrümanlar kullanmışlar, bu vesileyle paranın ekonomide dolaşımını tetikleyerek, ilgili ekonomileri tekrar canlandırmaya çalışmışlardır. "Devlet temettü geliri" dağıtımı da buna benzer bir metot veya enstrüman olarak, tüketimi tetikleyici ve paranın dolaşımını hızlandırıcı bir mekanizma olabilir.

"Devlet temettü geliri" dağıtımı konusunda bilinmesinde fayda gördüğüm diğer bir husus da, bu metodun tarihte Amerika dahil birçok ekonomide hem kullanıldığı hem de alternatif olarak öne sürüldüğüdür.

1733 yılında Amerika Maryland eyaletinde "devlet temettü geliri" olarak "Colonial Bills" adı altında, o günkü toplam değeri 48.000 Pound olan ve kişi payına düşecek şekilde, faizsiz, geri ödeme zorunluluğu olmaksızın bir nevi "Maryland halkının Maryland ekonomisinin produktivitesine katkı primi" gibi bir ödeme yapılmıştı (Huber, 2016, s. 131). Bu ödemeyle ekonomi direkt olarak olumlu etkilenmişti. Çünkü bu gelirlerin çoğu, vatandaşlar tarafından tüketimsel ihtiyaçların karşılanması için tekrar reel ekonomiye kazandırılmıştı (Huber, 2016, s. 131). Ancak bu durum ticari bankacılık sektörünün kredi hacmini negatif etkilemiş, hiç hoşuna gitmemişti (Huber, 2016, s. 131). Çünkü vatandaşların kredi ihtiyacı, elde ettikleri "devlet temettü geliri" kadar azalmıştır. Bu durum ise ticari bankacılık sektörünün gelirlerini negatif etkilemişti. Ticari bankacılık lobisinin çabaları sonucunda 1751 yılında "devlet temettü geliri" dağıtılınasına yönelik uygulama Maryland eyaletinde yürürlükten kaldırıldı ve ardından 1763 yılında "Colonial Bills" tamamıyla yasaklandı (Huber, 2016, s. 131).

Bu metodu özellikle anlatışımın sebebi, "devlet temettü gelirleri" dağıtılması yöntemini öncelikli bir alternatif olarak öne çıkarmak isteyişim değildir. Kulaklara ilk duyulduğunda enteresan

gelen ama aslında ekonomilerin canlanması, paranın dolaşımının hızlanması ve tüketimin desteklenmesi açısından önemli bir enstrüman olarak sayılabilecek bu yöntemin en azından kısa da olsa açıklanmış olması alternatiflerle düşünülmesi noktasında önem taşımaktadır.

Son olarak belirtmek isterim ki, her ne kadar Bağımsız ve Milli Para yukarıda açıkladığım yöntemlerle kullanıma sürülecek olsa da, Merkez Bankalarının ticari bankacılık sektörüne verdiği kredilerin önü kesilmeyecektir; ancak bu yöntem, kullanıma sürülen tüm para hacminin aslan payını kesinlikle oluşturmayacak, kısa süreli finansal destek amaçlı olacaktır (Huber, 2016, s. 175).

Sonuç olarak, Bağımsız ve Milli Para Sistemi nezdinde önemli bir rol oynayacak olan "bağımsız" bir para politikası kurulunun, devletin kasasına kalacak olan senyoraj gelirlerinin dağıtımı adına paranın piyasalara sürülmesini sağlayacak yöntemlerden hangisini ne oranda seçeceği o günün şartlarında ülke ekonomisinin gerekliliklerine göre belirlenecektir.

5.3. %100 Rezerv Bankacılığı (Full Reserve Banking)

Bağımsız ve Milli Para Sistemi bir taraftan ülke ekonomisiyle doğru orantılı bir para hacmi hedeflerken, diğer taraftan da günümüzdeki kısmi rezerv bankacılık sisteminin önüne geçilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Kısmi rezerv bankacılığıyla ilgili başlık altında detaylı bir şekilde anlattığım gibi, ticari bankacılık sektörünün Merkez Bankaları bünyesinde sadece küçük bir nakdi karşılık göstermek suretiyle kredi vererek neredeyse sınırsızca kaydi para üretebilmesinin altyapısını oluşturan kısmi rezerv bankacılık sistemi, Bağımsız ve Milli Para Sistemi içerisinde kabul görmemektedir. Çünkü kısmi rezerv bankacılığı, kaydi para üretiminin temel altyapısını oluşturmaktadır ve Bağımsız ve Milli Para Sistemi,

ticari bankacılık sektörünün neredeyse karşılıksız olarak ürettiği kaydi paranın karşısındadır.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi ve %100 Rezerv Bankacılığı Sistemi her ne kadar ticari bankaların kaydi para üretiminin önüne geçilmesi gerektiğini savunan düşünce akımları olsalar da, ikisi de birbirinden farklı sistemlerdir. %100 Rezerv Bankacılık Sistemi 1929 ekonomik buhranı sonrası Soddy, Currie, Viner, Simons, Knight, Friedman (Chicago Plan) ve Irving Fisher (100%-Money) gibi iktisatçıların oluşturduğu bir akımdır. Paranın ticari bankacılık sektörü tarafından karşılıksız olarak veya kısmi rezerv bankacılığında olduğu gibi sadece "kısmi bir nakdi karşılık" göstererek basılmasına karşı olan ve para üretimine dayalı olan kararların devletin uhdesinde olmasını öne çıkaran bir para sistemi yapısıdır (Huber, 2016, s. 119, 120).

Dolayısıyla günümüzdeki para sistemine dayalı sıkıntı ve sorunlar, bu sistemle ilgili alternatif düşünceler 1929 ekonomik buhranından önce de, sonra da mevcuttu. Günümüzdeki parasal sistem o dönemlerde de reel ekonomi açısından riskler taşıdığından ve karşılıksız para üretimine dayalı olduğundan eleştirilmekte ve krizlerin sebebi olarak görülmekteydi.

Ancak Bağımsız ve Milli Para Sistemi ile %100 Rezerv Bankacılık Sistemi arasındaki temel fark, Bağımsız ve Milli Para Sistemi tek kademeli para dolaşım sistemiyle çalışırken, %100 Rezerv Bankacılık Sisteminin günümüzdeki iki kademeli para dolaşım sistemini devam ettirmeye dayalı bir yapı oluşturmasıdır. Dolayısıyla %100 Rezerv Bankacılık Sisteminde ticari bankacılık sektörünün müşterileriyle arasındaki dolaşım kademesinde kullandığı para, Bağımsız ve Milli Para değil (yani Merkez Bankası Parası değil), ticari bankanın kendi kaydi parasının olması öngörülmüştür. Ancak günümüzden farklı olarak, ticari bankaların kullanıma sürdüğü her bir birim kaydi paranın karşılığında, aynı miktarda Merkez Bankası Nakdi Parasını Merkez Bankası nez-

dinde rezerv etme zarureti söz konusudur. Bu şekilde kullanımda olan her birim ticari banka kaydi parasının karşılığında Merkez Bankası nezdinde bire bir rezerv teminat altına alınmış olmakta, ancak kullanımdaki paranın "ticari bankanın borcu olması" statüsü ne yazık ki devam etmektedir. Oysaki Bağımsız ve Milli Para Sisteminde dolaşımdaki para tek kademeli dolaşım sistemiyle ve de ticari bankaların borcu statüsünde değil, direkt olarak Merkez Bankası tarafından üretilmiş olan Merkez Bankası Parası şeklinde olacaktır. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde para "borç" statüsünden kurtulacak, paranın karşılığı "ülke ekonomisinin verimliliğinin, iş hacminin ve üretiminin sonucu" şeklinde belirlenecektir.

% 100 Rezerv Bankacılık Sisteminde paranın kredi vermek suretiyle kullanıma sürülmesine dayalı kurgu devam ederken, ödemeler sisteminin ticari bankacılık sektörüne olan bağımlılığı devam edecek ve para üretimine dayalı senyoraj gelirleri yine ticari bankacılık sektörünün kasasına girecektir. % 100 Rezerv Bankacılık Sistemi aslına bakılırsa, banka iflasları ve buna bağlı olarak iflas eden bankada buharlaşan mevduatlar riskine çare olsa da, Bağımsız ve Milli Para Sistemi gibi para sisteminin tamamına, dolayısıyla da hem reel ekonomi hem de parasal/finansal ekonomi açısından tüm boyutlarıyla ihtiyaçlara cevap verebilecek bir sistem değildir (Huber, 2016, s. 120-126).

Diğer taraftan % 100 Rezerv Bankacılık Sistemi iki kademeli para dolaşım sistemine devam edeceğinden ve paranın kullanıma sürülmesini günümüzdeki gibi ticari bankacılık sektörünün kredi vermesi suretiyle kurgulayacağından, Merkez Bankalarının para arzı politikalarını efektif bir şekilde kullanamama sorunları devam edecek ve muhtemelen para politikası temel olarak sadece faize dayalı enstrümanlarla yönetilmeye çalışılacaktır (Huber, 2016, s. 123). Bu durumda da günümüzdeki yönetilememe sendromu devam etmiş olacaktır.

Ayrıca % 100 Rezerv Bankacılık Sisteminde ödemeler sistemi yine ticari bankalar üzerinden gerçekleşeceği için sistem içerisinde çok büyük olan bankaların "*too big to fail*" yani "iflas edemeyecek kadar büyük" olmasına dayalı ayrıcalıklı ve imtiyazlı durumu devam edecektir. Devlet sistem açısından önemli bir büyüklüğe ulaşmış ticari bankalara endirekt iflas ettirmeme garantisi vermek zorunda kalmaya devam edecektir. Bu konuyu "Bağımsız ve Milli Para, Haksız Rekabetin Önüne Geçiyor" başlığı altında daha detaylı aktaracağım.

% 100 Rezerv Bankacılık Sistemine yönelik yapılan temel bir eleştiri de, bu sisteme geçiş esnasında geçmişten bugüne kadar karşılıksız olarak kullanıma sürülmüş olan tüm kaydi paranın "% 100 Rezerv Karşılığı"nın nasıl bulunacağı konusudur (Huber, 2016, s. 124). Bu eleştiri temel anlamda ciddi önem taşımaktadır. Çünkü bu kadar "Rezerv Karşılığı" nakit para bulunabilmesi imkânsızdır (Huber, 2016, s. 124).

Son olarak, Bağımsız ve Milli Para Sistemi ile % 100 Rezerv Bankacılık Sistemi arasındaki önemli bir farkı belirtmek istiyorum: Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş sonrasındaki süreçte o güne kadar ticari bankalar tarafından kullanıma sürülmüş olan kaydi paranın devlet tarafından tekrar üretilmesine dayalı "*birikmiş ve tek seferlik senyoraj geliri*" (*bkz.* "Senyoraj Gelirleri Devletindir") oluşmayacak ve devlet, potansiyel bir gelir kaleminden olacaktır.

Birçok platformda % 100 Rezerv Bankacılık Sistemiyle benzeştirilen Bağımsız ve Milli Para Sisteminin birbirleriyle aynı olmadıklarına vurgu yapmak ve belli başlı farklarını ortaya koymak adına bu bölümde kısaca % 100 Rezerv Bankacılık Sistemine değinmek istedim. Bu aşamada verdiğim temel bilgilerin yeterli olduğunu düşünüyor ve asıl konum olan Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle ilgili bilgileri aktarmaya devam etmek istiyorum.

6. BAĞIMSIZ VE MİLLİ PARA SİSTEMİNİN ETKİLERİ, SONUÇLARI VE AVANTAJLARI

Bağımsız ve Milli Para reformu inanılmaz kolay uygulanabilir özelliktedir ve kimseye negatif bir etkisi yoktur. Günümüzde çok fazla karmaşıklaşmış olan para sistemimiz, Bağımsız ve Milli Para reformuyla basit ve anlaşılır hale gelecektir. Para sistemi devletin (yani halkın ve milletin) çıkarlarına hizmet edecek ve demokratik bir bakış açısı para sisteminde tam olarak işlerken, para sistemi kontrol edilebilen ve yönetilebilen bir düzene kavuşacaktır. Bu düzenlemenin reel ve finansal sektör, ekonomi ve bireyler açısından çok pozitif etkileri vardır. Bağımsız ve Milli Para Sistemi sayesinde bugüne kadar çözülmez gibi görünen birçok soru çözüme, para sistemi de adil ve sosyal bir düzene kavuşacaktır.

Günümüz kısmi rezerv bankacılığı ve kaydi paraya dayalı para sisteminden Bağımsız ve Milli Para Sistemine yani kaydi paradan Bağımsız ve Milli Paraya geçiş aslında parasal anlamda bir modernleşme ve demokratikleşme hareketidir.

Bu bölümde Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçilmesiyle beraber ödeme sistemlerini, para ve sermaye yapılarının, yabancı para dengelerinin, kambiyo hareketlerinin, kur ve fiyat istikrarının, ekonomi yönetiminin, devletlerin borçluluk durumunun, hanehalkının, kamunun, ticari bankacılık sektörünün ve Merkez Bankalarının bu durumdan nasıl etkileneceğini ve sonuçlarını analiz etmeye çalışacağım.

6.1. Bağımsız ve Milli Para Basit ve Kolayca Anlaşılır

Ticari bankaların kaydi para sisteminin ortadan kalkması ve Bağımsız ve Milli Paraya geçilmesi durumunda sokaktaki halk,

şirketler, esnaf vs için günlük hayatlarında fark edilir hiçbir değişiklik olmayacağı gibi, hemen hemen herkes "Biz zaten bu sisteme sahiptik" gibi düşünecektir. Çünkü bir önceki bölümde anlattığım üzere, Bağımsız ve Milli Para Sistemi bugüne kadar madeni paralar için geçerli olan ve bizlerin binlerce yıldır kullandığı temel ve alışılmış bir para sisteminin tekrar yürürlüğe sokulmasından başka bir şey değildir. Bundan yaklaşık 150 yıl önce her ticari bankanın kendi kâğıt parasını ürettiği ve kullanıma sürdüğü dönemde kontrolden çıkan kâğıt para üretimini düzenlemek adına Merkez Bankaları kurulara, resmi paraların üretiminin onların tekeline devredildiği dönemde, "resmi para" statüsü, madeni paraya ek olarak Merkez Bankaları tarafından üretilen kâğıt paraları da kapsayacak şekilde genişletilmişti. Günümüzde ise eskinin kâğıt parasına benzer bir durum ticari bankaların kaydi parası için yaşanmaktadır. Kontrolden çıkmış bir kaydi para üretimi söz konusudur. Üretilen bu kaydi paralar "resmi para" statüsünde olmayıp, ilgili ticari bankanın bir nevi kendi özel kaydi parasını kredi vermek suretiyle kullanıma sürdüğü bir statü içermektedir. Dolayısıyla günümüzde artık bir gereklilik olan Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle madeni para ve kâğıt paranın sahip olduğu resmi para statüsünün kaydi parayı da kapsayacak şekilde genişletilmesi ve kaydi paranın üretiminin Merkez Bankaları'nın tekeline verilmesinden ibarettir.

Günümüz ticari banka kaydi parası arka planda borç ve alacak yapılarına dayalı, sokaktaki vatandaş açısından anlaşılması zor ve kompleks olan bir kurguyla ve ticari bankaların kredi vermesi suretiyle kullanıma sürülen bir sistemden oluşmaktadır. Her birim kaydi para, ilgili ticari bankanın bir birim borcu statüsünde kullanıma sürülmektedir. Örneğin Commerzbank Parası, Deutsche Bank Parası, UBS Parası, Akbank Parası, Yapı Kredi Bankası Parası veya Barclays Parası gibi... "Yani sanki resmi para gibi, ama aynı statüde değil... Ama ödeme yaparken kullanılabilir, fakat

bir borç statüsünde... O zaman bir bankanın bana olan borcuyla ödeme mi yapıyorum? Aslında evet... O zaman bakkalın veya benim borcumla da tüm insanlar ödeme yapabilir mi? Hayır... Banka batıyor ama neden benim param da beraberinde batıyor?..." gibi birçok soruyla karşı karşıya kalıyoruz günümüz para ve bankacılık sisteminde. Sokaktaki insanların anlamadığı, karmaşık bir para sistemine sahibiz.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi günümüz para sistemiyle karşılaştırıldığında çok basittir. Para sisteminde temel bir reform ihtiyacı olduğunu düşünen Bağımsız ve Milli Para Sisteminin temsilcilerinden Thomas Mayer, Bağımsız ve Milli Para için, "Aşağıdaki cümleyi anlayan herkes, Bağımsız ve Milli Parayı da anlar" demiştir (Mayer ve Huber, 2014, s. 139):

> Para üretmek ve kullanıma sürmek sadece Merkez Bankalarının yetkisindedir. Dolayısıyla madeni para, kâğıt para ve kaydi parayı sadece Merkez Bankaları üretebilir. Merkez Bankalarının ürettiği her birim para, Para Politikası Kurulunun belirlediği ilkeler doğrultusunda a) kamusal yatırımlar ve/veya harcamalar, b) direkt halka dağıtılmak suretiyle kullanıma sürülür.

Günümüzde aslında Merkez Bankaları kaydi para da üretmektedir. Ancak üretilen bu kaydi para sadece ticari bankacılık sektörünün birbirleriyle ve Merkez Bankalarıyla olan ilişkilerinde kullanılmaktadır. Hatırlayacağınız üzere, Bağımsız ve Milli Paranın en temel şartı, devlet (yani Merkez Bankası) tarafından üretilmesiydi. Dolayısıyla günümüzde zaten Merkez Bankası tarafından kaydi para BAĞIMSIZ ve MİLLİ PARA ŞEKLİNDE üretilmekte, ancak iki kademeli para dolaşım sistemi sebebiyle halkın kullanımına açılmamaktadır. YANİ günümüzde ticari bankacılık sektörü kendi içerisinde BAĞIMSIZ VE MİLLİ PARA (Merkez Bankası

tarafından üretilmiş olan kaydi para) kullanmakta, ama bizlere bu imkân sunulmamaktadır.

Buradan da anlaşılacağı üzere, Bağımsız ve Milli Para Sistemini yürürlüğe sokmak, zaten mevcut olan Merkez Bankası Kaydi Parasını halkın kullanımına açmaktan başka bir şey değildir. Gerisi teferruattır. Kaldı ki madem ticari bankacılık sektörü birbirleriyle olan ödemelerini sadece Merkez Bankası Kaydi veya Nakdi Parasıyla (yani BAĞIMSIZ ve MİLLİ PARA) yapabilme ayrıcalığına sahip, neden vatandaşlar da bu durumdan yararlanamıyor ve Merkez Bankası Kaydi veya Nakdi Parası yerine onun sadece bir yansıması olan ve herhangi bir ticari bankanın "borcu" statüsüne "indirgenmiş" bir para biçimini kullanmak zorunda bırakılıyor? Bu durum gerçekten akıl ve mantıkla açıklanabilir değil.

6.2. Bağımsız ve Milli Para Kazançlı, Rantabl ve Verimlidir

6.2.1. Ticari Bankaların Kaydi Parasının Varlığı Unutuldu

Eskilerde madeni parayla kurgulanmış olan parasal sistem ve para biçimi, günümüzden yaklaşık 150-200 yıl önce banknot parayla genişletildi. Bunun üzerine banknot ve madeni para üretimi Merkez Bankalarının tekeline verildi. 1900'lü yılların başlarında firmaların ve belirli büyüklükteki parasal varlığı olan şahısların ticari bankalarda cari mevduat hesapları varken, günümüzde artık neredeyse herkesin ticari bankalarda cari hesapları bulunuyor (Mayer ve Huber, 2014, s. 141). Ödemeler sistemi çeklerle 1920-1950 yılları arasında, kredi kartı ödemeleriyle 1960-1970 yılları arasında, cari kart ödemeleriyle 1980'li yıllarda ve online/inter-

net bankacılık hizmetleriyle 1990'lı yıllarda tanıştı (Mayer ve Huber, 2014, s. 141). Bunların hepsi ticari bankaların ödemeler sistemindeki söz sahipliğini arttırmış ve ödemeler sistemini ticari bankalara tamamıyla bağımlı hale getirmiştir. Diğer taraftan da pek tabii ki toplumun hayatını pozitif bir şekilde etkilemiş ve kolaylaştırmıştır. Ancak artan bu elektronikleşme sonucu ödemeler sisteminde artık neredeyse nakdi para yani banknot veya madeni para hiç kullanılmaz hale gelmiştir. Merkez Bankası nakdi parası statüsünde olan ve her ülkenin "resmi ödeme aracı" olarak nitelendirilen banknot ve madeni paraların kullanım oranı kimi ülkelerde % 1-3'ler seviyesine düşmüştür. Yani ticari bankaların dijital ortamda elektronik olarak kredi vermek suretiyle kullanıma sürdüğü "kaydi para" Merkez Bankalarının "resmi ödeme aracı" olan banknot ve madeni paraları neredeyse yürürlükten kaldırmıştır. *Dolayısıyla günümüzden 150 yıl önce oluşturulan Merkez Bankalarına ait banknot üretilmesine yönelik monopol olma imtiyazı kırılmış, onun yerini ticari bankacılık sisteminin kaydi para sistemi almıştır.* Merkez Bankalarına para üretimine yönelik monopol yetkisi verildikten sonra gerek siyasi otoriteler, gerekse ekonomilerde söz sahibi merciler parasal sistem ve para üretiminin detaylarıyla ilgilenmemiş, dolayısıyla da ticari bankacılık sisteminin kendine oluşturduğu günümüzdeki özellikli yapı sorgulanmamış ve unutulmuştur.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi çerçevesinde Merkez Bankalarının banknot üretiminde sahip olduğu monopol ayrıcalığı, kaydi para üretilmesini kapsayacak şekilde genişletileceği için, günümüzdeki bankacılık sektörünün sahip olduğu imtiyaz ortadan kalkacak ve unutulmuş olan bu eksiklik giderilecektir. Dolayısıyla para üretimi özel şirket statüsünde olan ticari bankacılık sektöründen alınarak tekrar kamusal ve toplumsal sorumluluk taşıyan devletin (yani milletin) uhdesine girecektir.

6.2.2. Senyoraj Gelirleri Devletindir

Para üretimine dayalı senyoraj geliri tarihte her zaman devletlerin en önemli gelir kaynaklarından biri olmuştur.

Binyıllar boyunca krallar, prensler, kantonlar, ülkeler, devletler ve kentsel yönetimler, harcamalarının ve yatırımlarının bir bölümünü kendi ürettikleri madeni paralarla finanse etmişlerdir. Para üretiminden elde edilen senyoraj gelirinden, başka bir deyişle üretim maliyetiyle kıyaslandığında madeni paraların nominal değer farkından (paranın üretim maliyeti ile üzerinde yazılı değer arasındaki alım gücüne dayalı fark) faydalanmışlardır.

Özellikle son 200-300 yıldır ticari bankacılık sektörü, para üretiminden doğan kârlı gelirleri ve ticareti keşfetmiş, bunun sonucunda daha fazla ticari banka kâğıt parasından oluşan bir para sistemi ortaya çıkmıştır. Ticari bankalar kendi banknotlarını basmış ve bunları faiz karşılığı ödünç vermişler, böylelikle de yüklü kazançlar elde etmişlerdir. Sürekli olarak çok fazla para bastıkları için parasal hacim kontrol edilememiş, hep mali krizler meydana gelmiştir. Bu gelişmeler üzerine devletler mali piyasaları sakinleştirmek için Merkez Bankalarını kurup banknot tekelini getirerek, para üretiminden doğan senyoraj gelirini kendi kasalarına tekrar geri koymuşlardır.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin en önemli ve temel ilkelerinden biri olan senyoraj gelirlerinin tamamıyla devletin (yani milletin) kasasına girmesi konusu vazgeçilemez bir gerekliliktir.

Daha önce de ifade ettiğim gibi Bağımsız ve Milli Para Sisteminin yürürlüğe girmesiyle birlikte ticari bankalar müşterileri yerine Merkez Bankasına borçlanacaktır. Ticari bankalar Merkez Bankasına olan borçlarını ödedikçe piyasalarda kullanımda olan para hacmi azalacaktır. Para dolaşımında ve ödeme sisteminde bir likidite sıkıntısına mahal vermemek adına para hacmi değiştiril-

meyecek ve Merkez Bankası, ticari bankaların kredi geri ödemesi sebebiyle piyasalardan çekilmiş olan para hacmini tekrar devlet veya vatandaşlar üzerinden kullanıma sürecektir. Bu süreçte ülke ekonomilerinin büyüme ve kalkınma ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak hareket edilecektir. Dolayısıyla devlet hazinesi ve/veya Merkez Bankası direkt olarak para hacmini belirleyici makam olarak pozisyonlanacak ve para üretiminden kaynaklanan senyoraj geliri günümüz sisteminde olduğu gibi ticari bankacılık sektöründe bulunan bankaların hissedarları yerine hazine ve/veya Merkez Bankası kasasına girecektir.

Günümüz kısmi rezerv bankacılık sisteminden Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçişle beraber *iki aşamalı senyoraj geliri* doğmaktadır.

Birincisi, günümüz sisteminde ticari bankacılık sektörü tarafından kredi vermek suretiyle kullanıma sürülmüş olan mevcut toplam kaydi paranın takas süreci boyunca Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parasıyla değiştirilecek olmasıyla oluşan *birikmiş ve tek seferlik senyoraj geliri* (Huber, 2016, s. 169-175). Bu aşamada, günümüz sisteminde ticari bankacılık sektörü tarafından kullanıma sürülmüş olan tüm kaydi paranın "adeta" ilk kullanıma sürüldüğünde Merkez Bankası tarafından üretilmişcesine bir statü sağlanabilecektir. Bu noktada piyasadaki para hacminin azalmasını engellemek ve herhangi bir fiyat istikrarsızlığına yol açmamak adına takas sürecinde Merkez Bankası tarafından ticari bankaların kaydi paraları yerine kullanıma sürülecek olan Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parasının ilk kullanıma sürülüşüyle birlikte otomatik bir şekilde ortaya çıkacak olan senyoraj gelirinden bahsedilmektedir.

İkincisi, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin yürürlüğe girmesi sonrasında ülke ekonomisinin büyümesiyle doğru orantılı olarak Para Politikası Kurulu kararıyla Merkez Bankası tarafından üretilerek ilerleyen yıllar içerisinde Merkez Bankası Bağımsız ve

Milli Parasının kullanıma sürülmesiyle birlikte doğacak olan *yıllara sari sürekli senyoraj geliri* şeklinde ifade edilebilir (Huber, 2016, s. 169-175).

Birikmiş ve tek seferlik senyoraj geliri ve yıllara sari sürekli senyoraj geliri, para sisteminin değişim sürecine dayalı olarak ve Bağımsız ve Milli Para Sisteminin doğası gereği günümüz sisteminden biraz farklı iki yönden ele alınmaktadır (Huber, 2016, s. 174):

a. Bağımsız ve Milli Para Sistemi tam olarak günümüz sisteminin ticari banka kaydi paralarını Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parasıyla değiştirene kadar, günümüzde ihtiyaç duyulan parasal hacimden biraz daha fazla hacme ihtiyaç duyuluyor olacaktır. Bunun arkasında temel olarak, günümüzde ticari bankacılık sektörü "yoktan var edercesine" hiçbir dayanağa bağlamadan, sadece kredi vermek amacı ve suretiyle elektronik ortamda saniyeler içerisinde ihtiyaç duyulan parasal hacmi neredeyse karşılıksız olarak kullanıma sürerken, Bağımsız ve Milli Para Sisteminde "yoktan var etme metodu" ortadan kalkacağı ve piyasalar kullanımda olan (yani önceden üretilmiş) Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parasını kullanacağından, likidite darlığı yaşanmasına sebebiyet vermeme gerekçesi yatmaktadır. Bu vesileyle de Bağımsız ve Milli Para Sisteminde senyoraj geliri, günümüz sistemine kıyasla bir tık daha yüksek olabilecektir.

b. Özellikle birikmiş olarak ve tek seferlik olarak doğacak olan Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçişte oluşan senyoraj geliri çok yüksek meblağlar olacağı için ve bir daha bu tutarda bir gelirin devlet kasasına girebilme şansı zor olacağı için, bu gelirin heba edilmemesi ve belki de ciddi bir kısmının, bugüne kadar oluşmuş olan devlet borçlarının kapatılmasına kullanılması akıllıca olacaktır. Azalan

borçlar vesilesiyle azalan faiz ödemeleri de ilerleyen yıllarda devlet bütçesini rahatlatacaktır.

Ekonomi, fizik ve matematik bilim dallarında çok değerli çalışmaları olan ve Bağımsız ve Milli Para Sisteminin destekçilerinden Alman Dr. Timm Gudehus, Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçilmesi durumunda Euro-Bölgesi ülkelerinin 2010- 2013 yılları arasında elde edecekleri senyoraj kazançlarını rakamsal olarak aşağıdaki şekilde özetlemiştir (Gudehus, 2016, s. 28):

EURO BÖLGESİ PARA ARZI VE SENYORAJ GELİRLERİ

	2010	2011	2012	2013
1. Madeni Para	23	24	25	26
2. Banknot	807	887	904	957
2.1. Ticari Bankalar Haricinde	734	807	823	871
2.2. Ticari Bankalarda (Kasa Mevcudu – Ankes)	73	80	81	86
3. Ticari Banka Kaydi Parası (TBKP)				
3.1. Ticari Banka Olmayanların TBKP (Mevduat Hesaplarındaki Tutarlar)	4250	4353	4658	5897
3.2. Ticari Bankaların ve Kredi Kurumlarının TBKP (Interbank Mevduatları)	3891	3953	4236	4376
	359	400	422	1521
4. Merkez Bankası Kaydi Parası (MBKP)				
4.1. Ticari Bankalar ve Kredi Kurumların MBKP	1077	1847	1912	1285
4.2. Üye Ülkelerin MBKP (Devlet kurumlarının Avrupa Merkez Bankası ve Milli MB'sindeki Mevduatları)	395	637	715	372
4.3. Üye Ülkelerin Merkez Bankalarının MBKP	121	65	97	66
4.4. AB Harici Kurumların MBKP	463	930	860	680
4.5. IMF'in para birimi olan SDR	47	159	185	114
	51	56	55	53

- M0 (1.+2.+4.1)				
- M1 (1.+2.+3.1)				
- Kullanımdaki Para Arzı (1.+2.+3.+4.)				
- Merkez Bankası Para Arzının Ticari	1225	1548	1644	1355
Bankalar Üzerinden Dolaşıma	4721	4864	5165	5359
Sürülmesine Dayalı Toplam Sektörel	6157	7111	7499	8165
Kazanç (2.+4.)				
- TBKP'nin MB Parasına Dönüştürülme-	1884	2734	2816	2242
sine Dayalı Kazanç (3.)	4250	4353	4658	5897
- BAĞIMSIZ VE MİLLİ PARA SİSTE-				
Mİne Geçişle Beraber Oluşacak Olan	6134	7087	7474	8139
Birikmiş ve Tek Seferlik Senyoraj Geliri	123	142	150	163
(2.+3.+4.)				
- Para Arzının Yıllık % 2 Artmasına				
Dayalı Yıllık Senyoraj Geliri				
- GSMH (EURO Bölgesi)				
- Devlet Borçları (EURO Bölgesi)	8480	8608	8557	8553
- Devlet Borçlarının GSMH'ye Oranı	7831	8226	8601	8750
- Bağımsız ve Milli Para Sistemi Refor-	% 92	% 96	% 101	% 102
muyla Oluşan "Birikmiş ve Tek Seferlik				
Senyoraj Geliri"yle Devlet Borçlarının				
Geri Ödenmesi Durumu Sonrası Kalan	1697	1139	1127	611
Borç	% 20	% 13	% 13	% 7
- Kalan Devlet Borçlarının GSMH'ye	% -78	% -86	% -87	% -93
Oranı				
- Devlet Borçlarının Geri Ödenme Oranı				

Kaynak: Gudehus, 2016, s. 28

Fikir vermesi açısından çok önemli olan yukarıdaki tablonun verileri, aslında ne kadar ciddi ve büyük bir gelir kaynağının bugüne kadar devletin dikkatinden kaçmış, kaçırılmış veya unutulmuş olduğunu göstermektedir. Yukarıdaki tabloya göre 2010 yılında Euro-Bölgesi ülkelerinde Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş yapılmış olsaydı, değişim süreci boyunca ticari bankalar arası cari hesaplar ve ticari bankalarda tutulan cari hesapların toplamı olarak birikmiş ve tek seferlik senyoraj geliri şeklinde 4.250 milyar

Euro (yani 4,25 trilyon Euro) kazanç devletlerin (yani milletin) kasasına girecekti. Bu tutara ek olarak Merkez Bankası bünyesindeki banknot hacminin ve Merkez Bankası kaydi paralarının Bağımsız ve Milli Paraya dönüşümünden dolayı, birikmiş ve tek seferlik senyoraj geliri şeklinde yaklaşık 1.887 milyar Euro (yani 1,89 trilyon Euro) daha devletlerin kasasına girecekti. Bu iki tutarın toplamı olan 6.134 milyar Euro (yani 6,34 trilyon Euro) 2010 yılında Bağımsız ve Milli Para sistemine geçilmiş olması durumunda değişim boyunca devletlerin kasasına girecek olan geliri ortaya koymaktadır (Gudehus, 2016, s. 27). Euro-Bölgesi devletlerinin borçlarının 2010 yılında 7.831 milyar Euro olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Bağımsız ve Milli Para Sistemi sayesinde devletlerin borçlarının % 92'sini kapatabilecek bir senyoraj gelirinin doğma durumu söz konusu olmaktadır, ki bu gerçek göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir (Gudehus, 2016, s. 27). Tüm bu tutarlara ek olarak ülkelerin ekonomilerinin % 2 oranında büyümesi baz alınarak ve % 2'lik büyümeye doğru orantılı olarak yapılan parasal genişlemeye dayalı 120 ile 163 milyar Euro arası yıllara sari sürekli senyoraj geliri de oluşmaktadır (Gudehus, 2016, s. 29).

Dr. Timın Gudehus'un çalışmaları ve ortaya koyduğu analizin sonuçlarıyla gözler önüne serilen inanılmaz yüksek senyoraj gelirleri, günümüz para sisteminde ticari bankacılık sektörün kasasına girmektedir. Dolayısıyla devlet veya millet yerine banka sahiplerini zengin etmektedir. Bağımsız ve Milli Para Sisteminin amacı ise bu gelirlerin direkt olarak devletin ve milletin kasasına girmesini sağlamaktır.

6.2.3. Bağımsız ve Milli Parayla Kimse Zarar Etmiyor, Herkes Kâr Ediyor

İlk bakışta kimse Bağımsız ve Milli Para Sisteminde devletin yani milletin cebine giren ilave ek geliri tasavvur edemiyor. Hatta bu kadar ilave gelir elde edilirken, birilerinin ciddi boyutlarda

zarar edeceğini de düşünebilirsiniz. Bu ilave gelirin birilerinin cebinden alındığını düşünebilirsiniz. Ama durum öyle değil. Bu ilave ek gelir kimseden alınmıyor, dolayısıyla da kimse zarar görmüyor veya fakirleşmiyor. Vergi artırımları, tasarruf paketleri, kamulaştırmalar, sosyal çatışmalar veya paylaşım kavgaları da yok. Enflasyon da artmıyor, çünkü para hacmi değişmiyor. Bağımsız ve Milli Para Sistemi aslında, paranın üretimine ve biçimlerine dayalı hukuksal bir bakış açısı veya formülasyon değişikliği getirmektedir. Zaten var olan sistem üzerinde adaptasyon ve uyarlamalar yapmaktadır. Kısmi olarak işleyen bir yapıyı, yani madeni para için geçerli olan parasal sistemi biraz daha zenginleştirerek banknot ve kaydi paraya uyarlamaktır.

Günümüz para sisteminde temel bir reform ihtiyacı olduğunu düşünen, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin temsilcilerinden Thomas Mayer ve Roman Huber bu durumu çok basit bir dille şu şekilde özetlemektedirler (2014, s. 146):

> Para, günümüzdeki para sistemi gereğince ticari bankaların kredi vermesi suretiyle –yani kredi veya borç olarak– piyasalarda kullanıma sürüldüğü müddetçe, iktisadi ve ekonomik olarak yalnızca menkul varlıklardan bahsedilebilir. Parasal bir varlıktan bahsedilemez. Çünkü tüm parasal varlıkların karşılığında günümüz sistemi gereği bir borç bulunmaktadır ve para borç olmadan üretilememekte, dolayısıyla da var olamamaktadır. Toplumda ticari bankalara olan borçların tamamı geri ödendiğinde, para var olamayacak yani piyasalardan tüm para çekilmiş olacaktır. Günümüz para sisteminde borçlanma olmadığı sürece para da olmayacak demektir. Bu REALİTE, saçma olduğu kadar manasız, anlamsız ve akılsızcadır.

Roman Huber ve Thomas Mayer'in de ifadelerinden anlaşıldığı üzere günümüz para sistemi, toplumun ticaret ve alışveriş ya-

pabilmesi, yaşayabilmesi ve yaşam kalitelerini arttırabilmesi için kullandığı parayı bir araç olmaktan çıkartıp sadece borca dayalı ve borç vermek suretiyle üretilip piyasalarda kullanıma sürülebilir bir meta haline getirerek AMAÇ statüsüne sokmuş ve bir nevi borçlandırmak suretiyle toplumu köleleştirmiştir. Yani birlikte yaşamanın en doğal aracı olan para, yaşayabilmenin amacı haline gelmiştir. Bu durum nefes alıp vermek için kullandığımız havayı borçla almaktan başka bir şey değildir.

Buna karşın Bağımsız ve Milli Para Sisteminde öngörüldüğü üzere para borca dayalı olmayarak ve sadece borçlandırmak suretiyle piyasalarda kullanıma sürülmeyip "Bağımsız ve Milli Para" şeklinde ülkelerin ekonomik büyümelerinin, çalışmanın, üretimin, verimliliğin, ticaret hacminin karşılığı olarak borca dayandırılmadan ve direkt olarak devlet tarafından Merkez Bankalarınca üretilmiş olsa, elimizde tuttuğumuz her birim paranın borçla ilişkisi ve alakası kalmayacak, reel bir değerin karşılığı olacaktır.

Thomas Mayer ve Roman Huber bu durumu Almanya'nın 2012 sonu bilançosunu baz alarak aşağıdaki "Bağımsız ve Milli Para reformuyla ulusal servette artış" başlıklı örnekle muhasebesel bir bakış açısıyla net bir şekilde ortaya koymuşlardır (Mayer ve Huber, 2014, s. 147, 148):

Bağımsız ve Milli Para Reformuyla ulusal servette artış

Ulusal ekonomik varlık bilançosu Almanya için Bundesbank (Almanya Merkez Bankası) tarafından düzenlenir. Bu bağlamda tüm şirketlerin, bankaların, özel kişilerin ve devlet kuruluşlarının bilanço değerleri bir araya toplanır. Burada doğal olarak gerçek defter kayıtları değil, istatistiksel değerlendirmeler söz konusudur. 2012 yıl sonu itibariyle tablo Milyar Euro olarak şu şekilde gözükmektedir:

Almanya Ulusal Ekonomisi			
Aktifler		**Pasifler**	
Ayni Varlıklar, Besi Hayvanı Stoku, Donatımlar, Teçhizatlar, Yapılar	8.404,6	Yurtdışına Olan Borçlar	5.420,0
İnşaat Arazisi	2.607,7	Oz Varlık (Öz Sermaye)	11.450,3
Yurt Dışı Alacakları	5.858,0		
Toplam	16.870,3	Toplam	16.870,3

Yukarıdaki tabloya göre 2012 yılında ulusal varlık 16.870,3 milyar Euro tutarında ayni varlıklardan ve yurtdışı alacaklarından oluşmaktadır. Parasal varlıklar bunun içinde yer almaz. Çünkü parasal varlıklar, günümüz para ve bankacılık sisteminde kredi verilmek suretiyle "borç" statüsünde yani karşılığı "borç" olarak üretildikleri için direkt olarak bir varlıksal değer oluşturmamaktadır. Çünkü günümüz para sisteminde her birim para aynı birim borca karşılık gelmekte, bu sebepten dolayı da bir değer oluşturmamaktadır.

Yurtdışına 5.420,0 milyar Euro tutarında borç vardır. 11.450,3 milyar Euro tutarındaki bakiye, ulusal ekonomik öz varlık veya öz sermayedir. Bu tüm şirketlere, özel şahıslara ve devlet kuruluşlarına dağılan ulusal varlıktır.

Eğer 1.314 milyar Euro tutarındaki para (bu tutar Almanya'daki M1 para arzıdır) artık kredi vermek suretiyle değil de, bunun yerine borçtan arındırılmış bir şekilde "Bağımsız ve Milli Para" şeklinde devlet tarafından Merkez Bankasınca üretilir ve kullanıma sürülürse parasal varlıklar artar. Artan bu parasal varlıklara karşın günümüz para sisteminin bir mecburiyeti olan borçlar artmaz. Dolayısıyla Bağımsız ve Milli Para Sisteminde karşılığı "borç" olmayan 1.314 milyar Euro fazla para (yani parasal varlık) oluşmaktadır. Ayni mallar ve yurtdışı alacakları Bağımsız ve Milli

Para Sistemine dayalı bilançoda değişmeden kalmaktadır. Varlık bilançosu aşağıdaki gibi değişmektedir (değişiklikler kalın harflerle gösterilmiştir):

Almanya Ulusal Ekonomisi			
Aktifler		**Pasifler**	
Ayni Varlıklar, Besi Hayvanı Stoku, Donatımlar, Teçhizatlar, Yapılar	8.404,6	Yurtdışına Olan Borçlar	5.420,0
İnşaat Arazisi	2.607,7	**Öz Varlık (Öz Sermaye)**	**12.764,3**
Yurt Dışı Alacakları	5.858,0		
Parasal Varlık	**1.314,0**		
Toplam	**18.184,3**	**Toplam**	**18.184,3**

Aktifler içinde 1.314 milyar Euro tutarında olan şimdiye kadarki M1 para arzı bulunmaktadır. Buna uygun olarak ulusal ekonomik öz varlık veya öz sermaye daha yüksektir. Dolayısıyla herkes için 1.314 milyar Euro daha fazla öz sermaye veya ulusal varlık kullanıma arz edilmiş durumdadır.

6.2.4. Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle Para Üretimi Demokratik Olarak Meşru Bir Zemine Oturtulmaktadır

Para kazanmak için genellikle birtakım işlerin yapılması veya hizmetlerin ifa edilmesi gerekmektedir. Fakat günümüz para sisteminde para üretiminde durum pek de böyle değildir. Bir ticari bankanın bugün geçerli olan para sisteminde bir milyon lira para üretmesi demek, çok düşük olan zorunlu karşılık tutarını Merkez Bankasına koyması şartıyla, herhangi bir müşterisine kredi vermek suretiyle yeni bir kaydi parayı deftere kaydetmesi demektir. Dolayısıyla bu bir milyon lira basit bir elektronik kayıt işlemiyle

ortaya çıkarılmaktadır. Kaldı ki birçok ülkede Merkez Bankalarına yatırılması gereken zorunlu karşılığı, kaydi parayı üretmeden önce finanse etmek şeklinde bir zaruret de yoktur. Üretilmiş olan bu bir milyon lira herhangi bir ekonomik ve/veya ticari faaliyetin sonucu değildir.

Para bu kadar kolay meydana geldiğinden, aynı kolaylıkla da suistimal edilebilmekte ve bu durum da yeni mali krizlere sebebiyet vermektedir.

Hem suistimalleri ortadan kaldırmak, hem de üretilen parayla ekonomik ve/veya ticari bir faaliyet, verimlilik, büyüme, çalışma ve üretimi bağdaştırarak ilişkilendirebilmek için, yani paraya bir karşılık kazandırabilmek amacıyla, Bağımsız ve Milli Para reformunda ticari bankaların para üretmesinin önüne geçilmektedir. Yalnızca Merkez Bankaları kamunun hizmetinde ve para politikası kurulunun koordinasyonunda para üretebilecektir.

Dolayısıyla Merkez Bankaları para hacmini daha iyi kontrol edebilecek, bu vesileyle de fiyat istikrarını koruyabileceklerdir. Siyasi otorite veya politik herhangi bir merci para hacmine yönelik kararlara müdahil olamayacaktır. Para üretimi bağımsız olacak ve bu konuyla yetkilendirilmiş merciler adeta bir hâkim gibi yasa karşısında yükümlü olacaktır. Parasal demokrasi teşkil edilecektir. Para sadece belli bir zümrenin malı olmaktan çıkacak, devletin yani milletin mülkü olacaktır.

Paranın ve/veya para üretiminin devletin yani milletin hakkı olduğunu anlamak açısından kitabın önceki bölümlerinde verdiğim basit bir örneği Almanya'dan bazı verilerle birleştirerek burada tekrar paylaşmak istiyorum. Alman devleti tarafından Ortak Mobil Haberleşme Sistemi (UMTS) imtiyazlarının 2000 yılında açık arttırmayla satılması, 33,6 milyar Euro tutarında bir defalık bir gelire yol açmış ve bu meblağ borçların itfası için kullanılmıştır. Yayın hakları, devletler tarafından idare edilen, yasal olarak koruma altına alınmış bir haktır ve şimdiye

değin kullanıcılara ücret karşılığı ödünç verme biçiminde arz edilmiştir. Ortak Mobil Haberleşme Sistemi (UMTS) açık arttırma satışında yeni olan şey, yayın frekansları üzerindeki kullanım hakkının 2020 yılına kadar şirketlere satılmış olmasıdır. Benzeri kazançlar sera gazları için emisyon haklarının satışında da ortaya çıkmaktadır. Hatta devletler değerli madenlerin çıkarılmasıyla ilgili olarak benzeri hakları ihale eder ve gelirlerini hazineye aktarırlar.

Bu tür haklar, yani devletlerin ülke sınırları içerisinde suyun, havanın, uçuşun, kıyıların, madenlerin vb ticari amaçlar için kullanılması, milletin sahibi olduğu doğal kaynakların ve varlıkların işletilmesi anlamına gelmektedir ve karşılıksız veya bedelsiz olamazlar. Bir ülkenin parası da o ülkenin doğal kaynaklarından farklı değildir. O ülkenin parası milletindir ve o paranın üretilmesi şayet eğer bir özel veya ticari kuruluşa verilmişse, bunun bir karşılığı yani bedeli olmalıdır. Devlet para üretimini özel şirketlere devretmişse, o şirketler bunun karşılığında devlete bir bedel ödemelidir, çünkü kamu malını kullanmaktadırlar. Ancak günümüz para sisteminde ticari bankalar kamunun malı olan ülke parasını neredeyse sınırsızca üretebilmektedir ve bunun karşılığında elde ettikleri senyoraj gelirlerinden devlete, dolayısıyla da millete hiçbir bedel ödememektedirler. Şayet bugüne kadar ticari bankalar kaydi para üretmeyip kredi olarak verdikleri tüm meblağları Merkez Bankalarından borç almak suretiyle müşterilerine iletmiş olsalardı, Merkez Bankalarına borçlarına karşılık bir faiz ödemekle yükümlü olacaklardı. Ancak günümüzde ticari bankalar sadece zorunlu karşılık oranı kadar bir tutara (yani verdikleri kredinin, ürettikleri paranın % 1'i ile % 10'u arasına) faiz ödemekte, kalan kısmını bedavaya kullanmaktadırlar. Buna karşı müşterilerinden verdikleri kredinin % 100'ü üzerinden faiz almaktadırlar. Hatta bazı ülkelerde zorunlu karşılık oranları sıfır olduğundan, bu cüzi maliyete bile katlanmamaktadırlar.

Buradan da anlaşılacağı üzere, doğru bir mantık çerçevesinde, ticari bankalar para üretirken, ürettikleri paranın tamamı üzerinden elde ettikleri faiz gelirinden bir kısmını devlete yani millete senyoraj hakkı olarak vermelidir. Bağımsız ve Milli Para Sisteminin, üretilen tüm paranın sadece Merkez Bankaları tarafından üretilmesi gerekliliğini ifade etmesinin ardında yatan temel gerekçe de budur. Milletin olan bir hakkın kullanımından doğan gelirlerden millete de pay verilmesini sağlamaktır.

Ülkelerimiz ve devletlerimiz aslında göründüklerinden daha zengin, ancak bu zenginlikleri ortaya çıkaramıyorlar. Bağımsız ve Milli Para reformu parasal sistem içerisinde unutulmuş bir doğal kaynağın veya rezervin tekrar çıkarılarak kullanılmasını sağlamaktan, bu vesileyle de devletlerimizi tekrar zenginleştirmekten başka bir şey değildir.

6.3. Bağımsız ve Milli Para Reformu Devletlerin Borçlarını Ciddi Oranda Azaltmaktadır

Önceki bölümlerde "Günümüz Para Sistemi Bir Borç Tuzağıdır ve Artan Para Hacmi Önünü Göremeyen Borçlular Yaratmaktadır" ve "Ticari Bankaların Kaydi Para Üretiminin Ekonomiye Maliyeti Var mıdır? Varsa Ne Boyuttadır?" başlıkları altında günümüz para sisteminin borçlandırmaya dayalı ve borç kaynaklı para arzından oluşan bir sistem olduğunu ortaya koymuştum. Kullanıma para sürmek, yani para arz etmek günümüz sisteminde ticari bankaların kredi vermesi ve borçlandırmaları suretiyle gerçekleşmektedir. Dolayısıyla günümüz para sistemi "borca dayalı ve borç kaynaklı" bir para sistemidir.

Devletleri, ticari bankacılık sektörüne borçlanmaya iten, hatta oluşmuş borçların ödemesini yeni borçlar alarak döndürmeye sevk eden günümüz para sisteminin, bu borç tuzağını nasıl oluşturduğunu bir önceki paragrafta adını verdiğim başlıklar altında açıklamıştım.

Euro kullanan 17 ülkenin 2011 yılının sonunda toplam devlet borcu 9.419 milyar Euro (yani 9 trilyon 419 milyar Euro) seviyesindedir ve bu rakam ilgili ülkelerin gayrisafi milli hasılasının % 87'sine karşılık gelmektedir (Mayer ve Huber, 2014, s. 155). Bu durumu şu şekilde açıklamak yanlış olmaz: Euro kullanan 17 ülke toplam ulusal ekonomilerinin 0,87 yılında, yani 10,5 ay içinde elde ettikleri tüm gelirlerini alacaklılarına ödemeleri durumunda borçları ancak kapatılabilecektir (Mayer ve Huber, 2014, s. 155). Devletlerin bütçelerinin ne kadar dar veya sıkı olduğunu ve genellikle açık verdiğini düşünürsek, bir ülkenin 10,5 aylık bütçesinin tamamını borç kapamak için ayıramayacağı kesindir. Bir diğer şekilde açıklamak gerekirse, yıllık tasarruf kabiliyeti neredeyse hiç olmayan devletlerin bu borçları nasıl kapatacağı bir muammadır. Bunun tek yolu, vatandaşa verilen birçok hizmet veya desteği kısmak ve devlet mallarını satmak olarak düşünülmektedir. Kaldı ki bugün izlenen temel politikalar da hep bu yöndedir. Euro kullanan ülkelerin borçlarına karşılık ödedikleri yıllık faiz miktarı ise 286 milyar Euro'dur (Mayer ve Huber, 2016, s. 155). Bu tutarın Avusturya'nın gayrisafi milli hasılasına eşit olduğu düşünülürse, Avusturyalıların Euro kullanan ülkelerin borçlarının yıllık faizlerini ödemek için çalıştığını söylememiz yanlış olmaz (Mayer ve Huber, 2016, s. 155, 156).

Bağımsız ve Milli Para reformuyla birlikte "Bağımsız ve Milli Para" yürürlüğe girecek ve "borca dayalı ve borç kaynaklı para" ortadan kalkacaktır. Kullanıma sürülmüş olan tüm ticari banka bazlı kaydi paralar, ticari bankalar arası para fonlarında bulunan kaydi para mevduatları ve kredi vermek suretiyle üretilmiş olan gayrinakti rezerv pozisyonları (ticari bankacılık sektörünün Merkez Bankaları nezdinde tuttuğu mevduatları) Bağımsız ve Milli Paraya çevrilecek ve "Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Para Politikası Kurulu, Güçler Ayrılığı Kuralı ve Paranın Kullanıma Sürülmesi" başlığı altında açıkladığım gibi, devlete orijinal seniyoraj

sağlayacak şekilde kullanıma sürülecektir (Huber, 2016, s. 175). Dolayısıyla devletin kasasına

1. Günümüz para sisteminde kullanıma sürülmüş olan tüm ticari banka bazlı kaydi paralar,
2. Ticari bankalar arası para fonlarında bulunan kaydi para mevduatları ve
3. Kredi vermek suretiyle üretilmiş olan gayrinakti rezerv pozisyonları (Ticari bankacılık sektörünün Merkez Bankası Rezervleri)

toplam tutarı kadar *birikmiş ve tek seferlik senyoraj* geliri geçiş süreci boyunca girecektir (Huber, 2016, s. 175). Buradan da anlaşılacağı üzere, günümüz sisteminden "Bağımsız ve Milli Para" sistemine geçiş günü aktif olan toplam tutarlar baz alınacak şekilde, sadece ticari bankacılık sektörünün müşterilerine ve birbirlerine karşı olan borçları ve yine ticari bankacılık sektörünün rezervleri göz önünde bulundurulup *birikmiş ve tek seferlik senyoraj* anlamında hesaba katılacaktır (Huber, 2016, s. 175).

Tam bu noktada Prof. Dr. Joseph Huber'in yapmış olduğu Euro kullanan ülkelerin 2009 ve 2010 yıllarına ait borçlarını ve Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçilmesi durumunda bu ülkelerde oluşacak olan *birikmiş ve tek seferlik senyoraj* gelirini gösteren tabloyu paylaşmak istiyorum:

Mrd € Mrd SFr		A1 Publikum Giralgeld	A2 Interbank Sicht- guthaben	A3 Reserven Bk Bei ZBk	A Bestand Zu substit.	B Staats- schuld	A/B
2009	EU17	3.744	312	369	4.425	7.120	%62
	D	1.014	129	112	1.255	1.767	%71
	A	111	22	35	168	191	%88
	CH	336	116	45	497	209	%238
2010	EU17	3.912	359	317	4.588	7.796	%59
	D	1.109	135	146	1.390	2.056	%68
	A	112	19	39	170	206	%83
	CH	386	123	38	547	209	%262

Kaynak: Europäische Zentralbank, *Monthly Bulletins*, Tab. 2.3.2 (Sight Depos), 2.5.1 (Interbank Deposits), 6.2.1 (Public Debt). – Deutsche Bundesbank, *Monatsberichte*, Tab II.2+3 (Sichteinl), IV.3 (Interbk-Sichteinl), III.2 (Reserven EU+D), IX.1 (Staatsschulden). – Österreichische Nationalbank, *Statistiken, Daten & Analysen*, Tab. 1.1.2 (Reserven), 7.24.1 (Staatsschuld), 3.3.1-3 (Zwischenbankforderungen) – AK Österreich, *Wirtschafts- und Sozialstatistisches Taschenbuch 2011*, Tab. Geschäftsstruktur der inländischen Kreditinstitute (Zwischenbankforderungen). – Schweizerische Nationalbank, *Statistische Monatshefte*, Tab A1.17, A2, B2. – SNB, *Die Banken in der Schweiz 2010*, Tab. 18 Passiven (Interbankensichtguthaben). – Statistik Schweiz/Bundesamt für Statistik, http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/de/index. Eidgenössische Finanzverwaltung, *Finanzstatistik der Schweiz* 2010,3.

Kaynak: Huber, 2016, s. 176

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi Euro kullanan 17 ülkenin 2010 yılı itibariyle

1. "Günümüz para sisteminde kullanıma sürülmüş olan tüm ticari banka bazlı kaydi paraları"nın toplamı 3.912 milyar Euro (yani 3 trilyon 912 milyar Euro),
2. "Ticari bankalar arası para fonlarında bulunan kaydi para mevduatları"nın toplamı 359 milyar Euro,
3. "Ticari bankacılık sektörünün Merkez Bankası Rezervleri"nin toplamı 317 milyar Euro seviyelerindedir.

Buradan çıkarılacak neticeyi şu şekilde ifade edebiliriz: Günümüz para sistemi gereğince kredi vermek suretiyle kullanıma sürülmüş tüm kaydi paranın Bağımsız ve Milli Para şekline dönüştürülmesi sonucunda, *birikmiş ve tek seferlik senyoraj* geliri olarak toplam 4.588 milyar Euro (4 trilyon 588 milyar Euro) oluşmaktadır. Bu gelir, net olarak devletin kasasına girecek olan tutardır. Yine yukarıdaki tablo baz alındığında Euro kullanan ülkelerin 2010 yılı itibariyle 7.796 milyar Euro (yani 7 trilyon 796 milyar Euro) borçlarının olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Bağımsız ve Milli Para reformu vesilesiyle devletin kasasına girecek olan *birikmiş ve tek seferlik senyoraj* geliriyle Euro kullanan ülkeler toplam borçlarının % 59'unu tek kalemde ödeyebilecek bir finans kaynağına erişmiş olacaktır. Bu tutar "Senyoraj Gelirleri Devletindir" başlığı altında Dr. Timm Gudehus'un yapmış olduğu analizde ortaya koyduğu birikmiş ve tek seferlik senyoraj geliri olan 4.250 milyar Euro (yani 4 trilyon 250 milyar Euro) ile birbirine çok yakındır. Dr. Timm Gudehus bu tutara ek olarak Merkez Bankası bünyesindeki banknot hacminin ve Merkez Bankası kaydi paralarının, Bağımsız ve Milli Paraya dönüşümünden dolayı, birikmiş ve tek seferlik senyoraj geliri şeklinde yaklaşık 1.887 milyar Euro (yani 1,89 trilyon Euro) daha devletlerin kasasına gireceğini yorumlamaktadır. Bu durumda toplam borç stokunun neredeyse % 90'ı tek seferde kapatılabilir bir duruma gelinmektedir. Dr. Timm Gudehus ile Prof. Joseph Huber arasındaki yorum farkının temel sebebi ise Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçmiş olması durumunda banknotların, madeni paraların ve Merkez Bankası Kaydi Parasının, Merkez Bankaları bünyesinde geçerli olması düşünülen bilançolama tekniğinin farklı öngörülmesinden kaynaklanmaktadır. Bu konunun detaylarına şimdilik girmeye gerek yoktur, çünkü muhasebe teknikleri açısından gereksiz düzeyde teknik detay içermektedir. Ancak tartışmasız bir şekilde kabul edilmesi gereken en önemli mesele, Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçilmesi durumunda doğacak

olan birikmiş ve tek seferlik senyoraj geliriyle Euro kullanan Avrupa Birliği ülkelerinin devlet borç stoklarının çok ciddi bir oranının kapatılabilir bir noktaya ulaşabileceğidir. Bu durumda da halkın refahı ve devletlerin bağımsızlığı artacak olup, demokratik düzen çok daha özgür bir şekilde uygulanabilir olacaktır. Bu sayede borca dayalı bağımlılıklar ve mecburiyetler ortadan kalkacaktır.

Bu borçların ödenmesiyle birlikte, devletler yıllık anapara ve faiz tutarları kadar bütçelerinde rahatlama görecek ve vatandaşlarına o oranda daha fazla yaşam kalitesi ve hizmet sunabileceklerdir. Dolayısıyla devletin parası anapara ve faiz ödemesi olarak ticari bankacılık sektörüne ve ticari banka sahiplerinin kasasına değil, vatandaşın refahı için kullanılacak ve halkın cebine girecektir.

Yukarıdaki tablo ve önceki bölümlerde "Senyoraj Gelirleri Devletindir" başlığı altında Dr. Timm Gudehus'un yapmış olduğu analizde ortaya koyduğu tutarlar genel anlamda doğabilecek olan birikmiş ve tek seferlik senyoraj geliri ile devletlerin borç stokları arasında bir ilişki kurmayı amaçlamaktadır. Yaklaşık olarak da olsa, Bağımsız ve Milli Para reformu sonucunda ülkelerin elde edebileceği kazancın boyutlarını gözler önüne serebilmek açısından önemlidir. Ayrıca açıkça söylemek gerekirse, birikmiş ve tek seferlik senyoraj geliri günümüz para sisteminin sonucu olarak oluşmuş olan borç batağından, acı ekonomik reçetelere maruz kalmadan ve gelinmiş olan refah seviyesinden taviz vermeden k*urtulabilmenin* TEK ÇARESİDİR. Birikmiş ve tek seferlik senyoraj geliri, Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçilmesiyle birlikte belirlenmiş olan geçiş gününe kadar oluşmuş tüm kaydi paranın dayanağı ve gerekçesi olan verilmiş kredilerin geri ödeme süreleriyle paralel oluşacaktır (Huber, 2016, s. 177).

Bu arada belirtilmesi gereken diğer bir önemli husus ise Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçirilmesi durumunda ortaya çıkacak olan birikmiş ve tek seferlik senyoraj gelirinin tamamının

devlet borçlarının kapatılmasına kullanılıp kullanılmaması konusudur. Bu noktada belki de doğru olan, Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş sürecinde doğabilecek irritasyonları ve likidite dengelerini kontrol altında tutabilmek adına, ortaya çıkacak olan birikmiş ve tek seferlik senyoraj gelirini birkaç yönlü kullanmaktır. Bir taraftan devlet borçları geri ödenir ve azalan faiz yükü sonucunda kısmi vergi indirimlerine gidilerek veya "devlet temettü gelirleri" dağıtılarak halkın cebi rahatlatılır, diğer taraftan da Merkez Bankalarının ticari bankacılık sektörüne kısa vadeli krediler vermesi sağlanarak piyasalardaki likidite dengelerinin kontrol altında tutulması sağlanır. Ancak bu kararlar tamamıyla Bağımsız ve Milli Para Sistemi çerçevesinde aktif olacak Para Piyasası Kurulunun görev ve yetkilerinde olacağı için bizlerin bugünden bu konuda belirleyici olması doğru değildir. Çünkü her ülke kendi para piyasa ve likidite dengelerine göre doğru olan kararı verecektir.

Yeri gelmişken matematikçi ve oyun teorileri konusunda uzman olan John von Neumann'ın bir sözünü paylaşmak isterim: "Tamamıyla yanlış yapmaktansa, yaklaşık doğrular yapmayı tercih ederim." Bu cümleyle vermek istediğim mesaj ise Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçmesi durumunda, geçiş sürecini yönetecek olan uzman kişilerin vereceği kararlarla şekillenecek birçok detayı bizlerin bugünden öngörüp çerçevelendirmesi yanlış olur, eğer bu şekilde davranırsak "*tamamıyla yanlış*" yapma riski taşıyabiliriz. Ama asıl hedefimiz "*yaklaşık doğruları*" ortaya koymak olursa, ilerleyen *süreçte* "*tam anlamıyla doğru*" olan yolu bulma kabiliyetimiz artacaktır.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi açısından günümüz para ve bankacılık sistemi sebebiyle oluşmuş olan borç batağının hafifletilmesi kadar bu borç oranlarının bir daha oluşmamasını sağlamak da önem arz etmektedir. Bundan dolayı bu bölümde "Azalan veya Kapatılan Borç Stoku Sonrası Borçlanmaya Yönelik Regülasyon ve Düzenleme Alternatifleri" başlığı altında Bağımsız ve Milli Para

Sisteminde borç oluşumuna yönelik ne tür tedbirler düşünülüyor, bunları paylaşacağım.

Peki ama bu kadar yüksek devlet borcu oluşurken, bu borç yükü siyasi otoriteler tarafından hangi bahanelerle açıklanmaya çalışılıyor?

Bu sorunun cevabını Thomas Mayer ve Roman Huber aşağıdaki üç "bahane"yle açıklamaktadır (Mayer ve Huber, 2014, s. 158-159):

Birinci bahane: Borçlar ekonomiyi canlandırmak için önemlidir denilmektedir. Her ne kadar birçok ülkenin kanunlarında devlet borçlanması "ülke ekonomisinin dengesinin sağlanması" gibi temel gerekçelerle olmalıdır" gibi ibareler bulunsa da, gelinen borç tuzağı seviyelerinden dolayı artık kimsenin bu tür kanunları önemsemediğini söyleyebiliriz. Yani siyasi otoritenin, borçları borçla çevirmek için "Ekonomiyi canlandırmak için borçlanıyoruz" gibi bahanelerin arkasına sığınmaması gerekir.

İkinci bahane: "Borç alınması kuşaklar/nesiller arası eşitliği ve dengeyi sağlamaktadır" veya "Borç alınması nesiller/kuşaklar arası masraf ve maliyetlerin paylaşımı ilkesine uygundur" şeklinde açıklamalar da kullanılmaktadır. Bu bahanenin altında yatan mantık şöyle anlatılabilir: Bilindiği üzere devletler aldıkları borçlarla yatırımlar yapmakta, bu yatırımlar da sadece ilgili kuşağın yaşadığı dönemde değil, ilerleyen dönemlerde de kullanılmaktadır. Dolayısıyla birçok kuşağın kullanacağı bu yatırımlar için, "Uzun vadeli borçlanmak suretiyle, ileride bu yatırımları kullanacak kuşakların da yatırımın karşılanmasına yönelik maliyetlere katkıda bulunması sağlanmaktadır" şeklinde mazeretlerin arkasına sığınılmaktadır. Gerçi bu mazeret belli bir gerçeklik payı da içermektedir. Ancak bu gerekçe günümüz siyasi otoriteleri tarafından abartılmaktadır.

Üçüncü bahane: "Ülke ekonomileri büyüdüğünden, borçların da büyümesinin bir sakıncası yoktur" şeklinde absürt ve yanlış bir bahane kullanılmaktadır. Önceki bölümlerde de ifade ettiğim gibi devletlerin borçları günümüz para sisteminin yapısından dolayı ülke ekonomilerinin büyüme oranlarından daha fazla olmakta, dolayısıyla da birçok ülke kendi ekonomik çabasıyla ödeyemeyecek kadar borçlanmaktadır.

Bu noktada açık ve net bir şekilde ifade etmek isterim ki, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçmesi durumunda, Merkez Bankalarının para basmak suretiyle devleti finanse etmesi gibi bir durum söz konusu olmayacaktır ve olmamalıdır. Diğer bir ifadeyle, devletlerin yatırımları veya harcamaları Bağımsız ve Milli Para basılması suretiyle finanse edilmeyecektir ve edilmemelidir. Aksi takdirde yeni düzenin, günümüz para sisteminden bir farkı kalmaz.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminde realize edilecek olan birikmiş ve tek seferlik senyoraj geliri, bugüne kadar oluşmuş olan borç yükünü azaltacak olsa da, yıllara sari olarak elde edilecek olan senyoraj geliriyle devletler, dengeli bir bütçe yapısı kurmadan veya hiç borçlanma yapmadan, hayatlarını idame ettiremeyeceklerdir. Tüm finansal ihtiyaçlarını ise Merkez Bankalarına para bastırmak suretiyle gideremeyeceklerdir.

Bu konuyla ilişkili olarak Prof. Joseph Huber ve James Robertson'ın 2014 yılında birlikte yazdıkları para üretiminin devletin kontrolü ve yetkisinde olmasını öngören *Geldschöpfung in öffentlicher Hand* adlı kitaplarında Merkez Bankalarının yani devletlerin kullanımda olan tüm parayı üreten tek yetkili merci olması (yani Bağımsız ve Milli Para Sisteminin yürürlüğe girmesi) durumunda, devlet harcamalarının veya yatırımlarının Merkez Bankaları tarafından para basılması suretiyle finanse edilmemesine yönelik üç temel gerekçe öne sürmüşlerdir (Huber ve Robertson, 2014, s. 16, 17):

1. Kontrolsüz para basılması enflasyonist bir yapı oluşturur. Dolayısıyla Bağımsız ve Milli Para Sistemi içerisinde devlet bilinen gelir kaynaklarıyla yaşamaya devam etmelidir.
2. Devletlerin büyük ve altyapı yatırımlarını uzun vadeli finansman kullanmak suretiyle realize etmelerinin önünde Bağımsız ve Milli Para Sisteminde de bir engel bulunmamaktadır. Devlet bütçesinin elverdiği geri ödeme yapılarının kurgulanması suretiyle uzun vadeli borçlanabilme imkânlarını her zaman kullanabilmelidir. Bu durum nesiller/kuşaklar arası masraf ve maliyetlerin paylaşımı ilkesine de uymaktadır.
3. Her ne kadar Bağımsız ve Milli Para Sisteminde konjonktürel dalgalanmalar günümüz para sistemindeki kadar çok iniş çıkışlı olmayacak olsa da, yine de ekonomilerin doğal akışından dolayı belirli iniş çıkışlar yaşanacak, devlet gelirlerinin de buna bağlı olarak artıp azaldığı dönemler yaşanacaktır. İşte bu dönemler arasında gerekli olan bütçesel açıkların kapatılması veya mevsimsel/sezonsal bütçe açıklarının giderilmesi için devletlerin borçlanması Bağımsız ve Milli Para Sisteminde de ihtiyaç duyulabilecek bir durumdur.

6.3.1. Devletin Borçlarından Kurtulmak İçin Alışılagelmiş Stratejiler İşe Yaramıyor

Dünyadaki birçok devlet için, bugüne kadarki alışılagelmiş stratejilerle borçlarını ödeyebileceklerini söylemek pek de gerçekçi değil. Thomas Mayer ve Roman Huber günümüze kadar borç ödeyebilmek için uygulanmış genel stratejileri ana hatlarıyla aşağıdaki şekilde özetlemişlerdir (2014, s. 160-163):

Ekonomik büyüme suretiyle borçların ödenmesi: Sadece büyük savaşlardan sonra ortaya konulabilen çift haneli büyüme

performansları günümüz ekonomilerinde tekrar gerçekleşebilir gözükmemektedir. Çünkü birçok Batılı ekonomi doyum noktasına gelmiş olduğundan % 1-2'ler seviyesinde büyüyebilmektedir. Bu düşük büyüme oranlarıyla halihazırdaki borç yükünün kapatılabilmesi imkânsızdır.

Tasarruf politikaları ve vergi artırımları suretiyle borçların ödenmesi: Euro kullanan ülkelerin yıllık olarak yaklaşık 800-900 milyar Euro karşılığında tasarruf etmesi ve/veya vergi gelirlerini arttırması demek, toplam borç yükünün sadece % 1'ini ödeyebilmeleri demektir. Ancak 2010 yılı için bırakın tasarruf yapmayı, 388 milyar Euro bütçe açığı veren ve aynı şekilde 2011 yılında da bütçe açığını 353 milyar Euro şeklinde devam ettiren Euro kullanan ülkelerin hem bu bütçe açığını kapamaları hem de üzerine 800-900 milyar Euro tasarruf etmeleri gerçek anlamda imkansızdır. Kaldı ki bunu başarsalar da borç stokunun sadece yıllık % 1'i geri ödenebilecektir. Dolayısıyla toplam borç kapatılana kadar tüm Euro bölgesi ekonomik performansının bu şekilde devam edeceğini düşünmek hayalcilik olur. Tüm bu tutarları vergi artırımlarıyla finanse etmeleriyse vatandaşların büyük tepkilerine yol açacak, ekonomileri depresyona itecektir. Bundan dolayı siyasetçiler birçok ülkede bir taraftan sahte tasarruf politikaları izlerken, diğer taraftan borçlarını yeniden borçlanarak ödemeye devam etmektedir.

Devlet borçlarının ertelenmesi veya silinmesi suretiyle borçların ödenmesi: Her borcun bir alacaklısı, her alacaklının da kendi borçları olduğu düşünüldüğünde, borçların ertelenmesinin veya silinmesinin ilgili borçların alacaklıları için ciddi sonuçları olacaktır. Kıbrıs Güney Rum kesiminin ve Yunanistan'ın borçlarının ertelenmesi veya kısmi olarak silinmesi alacaklılar tarafından bir şekilde hazmedilebildi. Çünkü bu borçlar dünya geneline bakıldığı zaman çok yüksek değildi. Ancak bu ve benzeri durumların artması ve aktif borçların yüksek bir oranının ertelenmesi veya silinmesi halinde

alacaklıların da finansal olarak çökmesi ve bunun bir sonraki sürecinde zincir reaksiyonların başlaması ve alacaklarını tahsil edemeyen finansal kurumların kendi borçlarını ödeyememesi sonucunda finansal sistemin çöküşüne varabilecek sorunlar çıkacaktır önümüze. Dolayısıyla borçların ertelenmesi ve/veya silinmesi yöntemi de, pek gerçekçi bir çözüm sunmamaktadır.

Enflasyonun artması suretiyle borçların azalması ve/veya ödenebilmesi: Artan enflasyon aktif borçların görece olarak azalmasını beraberinde getirmektedir, ancak diğer taraftan da daha da artmış faizlerle yeniden borçlanmayı zaruri hale getirmektedir. Dolayısıyla gerçek manada borçların azalması ve/veya ödenmesine bir çözüm getirmemektedir. Enflasyon ile borçların azalması yalnızca serbest piyasadan mahrum edilen pazarlarda ve/veya zorunlu tahviller (devletin savaş finansmanı gibi sebepler ile tüm vatandaşlarına devlet tahvili alımayı şart koşması) durumunda gerçekleşebilmektedir. Bu durumlar ise kimsenin yaşamak istemediği ekonomik düzenleri beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla enflasyon ile borçların ödenmesi de pek gerçekçi olmayan bir modeldir.

6.3.2. Borçlanmanın Ana Sebepleri ve Bağımsız ve Milli Para Sistemi

Günümüz borç yükünü azaltıp bir sonraki adımda kapatılmasını sağlayabilecek bir ekonomik strateji yukarıdaki bahsettiğimiz alışılageldik ekonomik stratejilerle gerçekleşecek gibi görünmemektedir. Peki ama devletlerin bu kadar yüksek oranlarda borçlanmasının ardında hangi temel sebepler yatmaktadır?

Aslına bakılırsa bu noktada sıralayabileceğimiz çok sebep var, ancak biz önemli sayılanlara değineceğiz:

1. *Birinci sebep – Kaydi para üretimi ve bunun ticari bankacılık sektörü tarafından kredi vermek suretiyle kullanıma sürülmesi:* Devlet borçlarının en önemli fakat neredeyse

hiç dikkate alınmayan nedeni, günümüz para sisteminin borçlanmaya dayalı para sistemi olmasıdır. Euro kullanan devletler açısından bakıldığı zaman, kullanımda olan 5 trilyon Euro düzeyindeki parayı devletler kendileri üreterek piyasaya sürecekken, yeterli parayı dolaşımda tutmak için günümüz para sisteminin önceki bölümlerde anlattığım zaruretlerinden dolayı aynı tutarda borçlanmak zorunda bırakılacaklardır. Bu zaruretlerin ne olduğunu "Senyoraj Gelirleri Ticari Bankaların Kasasına Giriyor ve Devlet Hazinesi Senyoraj Gelirinden Mahrum Kalıyor" ve " Günümüz Para Sistemi Devlet Borçlarını Zorunlu Olarak Arttırmaktadır" adlı başlıklar altında detaylı anlatmıştım. Ticari bankacılık sektörü devlet tahvilleri veya bonolarının alımına yönelik son dönemlerde hep daha çok cesaretlendirilmiş, hatta bu tür işlemlere yönelik mecburi karşılık ayrılması veya öz sermaye rasyolarının tutturulması noktasında devletler tarafından desteklenmiş ve finans hukuku açısından rahatlatılmışlardır (Mayer ve Huber, 2014, s. 164). Buna bağlı olarak serbest pazar ekonomisinin otokontrol sistemleri işlememiş ve devletlerin her kredi talebi limitsizce karşılanabilir hale gelmiştir (Mayer ve Huber, 2014, s. 164, 165). Dolayısıyla da faiz mekanizmaları işlememiş ve faizler düşmüş, artamamıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da borçlanmanın önü kesilememiş ve borç yükü günden güne artmıştır. Bugün gelinmiş olan bu borç yüküne karşı devletlerin alışılagelmiş metotlarla yapabileceği bir şey kalmamıştır. Günümüz para sisteminin ve kullanıma para sürülmesinin sadece borçlandırmaya dayalı olduğu borç-para sisteminin bozukluğunu gözler önüne süren en temel iki örnek Norveç ve Singapur'dur. Norveç devleti gayrisafi milli hasılasının % 29'u, Singapur ise % 100'ü oranında borçludur. Diğer taraftan ise her iki devletin de

varlık fonları o kadar doludur ki, tüm borç yükünü tek kalemde kapatabilecek kabiliyete sahiptirler. Ancak günümüz para sisteminde uygulanan kurgudan dolayı bu borç yükünü tek kalemde kapatınaları durumda piyasalarda kullanımda olan para eksilecek ve piyasalarda nakit sıkıntısı baş gösterecektir (Mayer ve Huber, 2014, s. 165). Yani günümüz para sistemi piyasalarda kullanımda para olabilmesi için devletleri borçlanmaya mecbur bırakmaktadır. Bu sebeptendir ki devletler istemeseler dahi borçlanmak zorunda kalmaktadır.

2. *İkinci sebep – Faizin faizi (Birleşik faiz) nedeniyle daima artan bir borç yükü:* Günümüzde artık birçok devlet oluşmuş olan borç yükünü azaltmak bir yana sadece faizini finanse etmek için bile yeniden borçlanmak durumunda kalmaktadır. Ülkelerin mevcut para sisteminin mecburi kılmasına dayalı yüksek borç stoklarından dolayı bütçelerinde hareket kabiliyetleri kalmamıştır. Yeni vergi artırımları, tasarruf önlemleri veya benzeri tedbirler yeni borçlanmalarda ihtiyaç duyulan tutarları azaltmaktan başka bir işe yaramamakta ve ana borcun ortadan kalmasına yönelik hiçbir etki göstermemektedir. Dolayısıyla alışılagelmiş tedbirler sadece borç batağının ertelenmesinden başka bir işe yaramamaktadır. Bu durum sonucunda % 5 faizle alınan 100 Euro borç paranın faiz ve anaparasının ödenmemesi halinde 20 yıl sonra faizin faizinin (birleşik faiz) 253 Euro'ya çıkacağını düşünürsek, bugünün devlet borç batağının neden azalamayacağını anlayabiliriz.
3. *Üçüncü sebep – Siyaset ve olgunlaşmamış demokrasi:* Günümüzdeki aşırı borçluluğun altında yatan en temel sebeplerden biri, kısa vadeli düşünen ve düşünmek zorunda bırakılan siyasetçilerimiz ve siyaset sistemimizdir. Partiler neredeyse her ülkede 4-5 yılda bir *tekrar seçilebilme*

baskısı altında icraat yapmak durumuyla karşı karşıyadır. Bu, tekrar seçilme baskısı da uzun soluklu bir politika uygulayabilmenin önüne geçen çok temel bir sorundur. Para sistemi ve buna bağlı sorunları sadece uzun vadeli reçetelerle yönetilebilecek yapılardır. En gelişmiş demokrasilerde dahi *kontrol sistemleri ciddi manada işleyememektedir*. Birçok ülkede halkın vergisel ve devlet bütçesine bağlı konularda demokratik manada direkt müdahil olabilmelerine yönelik bir mekanizma bulunmamaktadır. Politikacıların veya siyaset yapıcıların ekonomik anlamda yanlış karar vermesi sonucu oluşabilecek zararlarla ilgili devlete ve millete *şahsi boyutta hesap vermelerine* yönelik neredeyse hiçbir ülkede oluşturulmuş bir kurgu yoktur. Sadece tekrar seçilememekte ve halka "tekrar seçilememek" ciddi bir ceza gibi gösterilmektedir. Ayrıca neredeyse hiçbir demokratik ülkede *aktif borçların geri ödemesine* ve ancak belirli kurallar tutturulması durumunda *tekrar borçlanılabileceğine yönelik çalışan kanunlar veya sınırlamalar* bulunmamaktadır.

Tüm bu sebepleri iyi anlamalıyız ki, bunları tamamen çözüme ulaştırabileceğimiz bir sistemi ortaya koyabilelim. Bu değişime başlanılmasının gerekliliği tartışılmayacak kadar net bir durumdur. Çünkü bizler buna başlamazsak, kimse bununla ilgilenmeyecektir. Kaldı ki bu değişim, insanların devletlerinin borçsuzlaşması veya borç yükünün azaltılması, dolayısıyla bağımsızlaşması ve geleceğe daha emin adımlarla ilerlemesinin temelini oluşturmaktadır. Bunu yapabilmenin tek yolu "Bağımsız ve Milli Para Sistemi"dir. Geleceğimiz ve gelecek nesiller için bu değişimi yapmakla yükümlüyüz. Bir taraftan "Bağımsız ve Milli Para Sistemi"ni hayata geçirmeli, diğer taraftan da devletlerin bütçesi ve finansal yapısıyla ilgili daha demokratik olan, yani halkı söz sahibi kılan bir düzen kurgulanmalıdır.

Yukarıda dile getirdiğim günümüz borç batağına gerekçe olan üç temel sebep çerçevesinde "Bağımsız ve Milli Para Sistemi"nin reçeteleri kısaca Thomas Mayer ve Roman Huber tarafından yukarıda kullanılan sıralamayla aşağıdaki şekilde kaleme alınmıştır (Mayer ve Huber, 2014, s. 168):

Birinci sebebe cevaben: Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçişle birlikte Euro kullanan devletlerin eline yaklaşık 5 trilyon Euro tutarında tek seferlik senyoraj geliri geçmektedir. Buna uygun olarak devlet borçları minimum % 60 oranında geri ödenebilmektedir.

İkinci sebebe cevaben: Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçişle birlikte geri ödenen borçlardan kaynaklı faiz yükünün azalması sebebiyle Euro kullanan devletler her yıl 170 milyar Euro tutarında faiz ödemesinden tasarruf edebilmektedir. Böylelikle gelecekte denk bütçeler gerçekleştirecek, daha fazla borçlanmaya ihtiyaç duymayacaklardır. Kanser hastalığının metastaz yapması gibi (faizin faizi – birleşik faiz gibi) hızla süregelen bir borç büyümesi durdurulmuş olacaktır.

Üçüncü sebebe cevaben: Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçişle birlikte elde edilen gelirle devletlerin borçlarından kurtulması tarihsel önem taşıyan bir meseledir. Bugünkü oranlar ve yapı çerçevesinde tekrar borçlanmaya da fırsat verilmemelidir. Bu nedenle, bundan sonra yapılacak olan borçlanmalara yönelik, borç miktarının yeniden yükselmemesi için uygun kontroller ve yaptırımlar sağlanmalıdır. Finansal ve devlet bütçesine yönelik demokrasimiz, halkın daha fazla dahiliyatını sağlamak amaçlı tadil edilmeli ve güçlendirilmelidir. Bu bağlamda Bağımsız ve Milli Para Sistemi tarihi bir fırsat sunmaktadır.

6.3.3. Siyasi İrade ve Devlet Borçları

Kendi adıma eminim ki, biri bana devletin borçlarının hiçbir yan etki olmadan yani vergi artırımına gidilmeden veya tasarruf

tedbirleri almadan ya da acı ekonomik reçeteler içilmeden minimum % 60 oranında azalacağını söylese ve ben bir siyasetçi olsam, hiç vakit kaybetmeden bu çözümün ne olduğuyla ilgili tüm araştırmayı yapar veya araştırmanın yapılması için gerekli adımları atardım. Ancak günümüz siyasetçileri tıpkı günümüz para sistemi gibi –adeta morfin almışçasına– bu büyük borç batağı karşısında neredeyse hiçbir şey yapmıyor, aksine bu borçluluk ekonomisini sahiplenip daha da borçlanmayı marifet sayıyorlar. Herkes sanki bu borç ekonomisi zaten düzeltilemezmiş gibi bir tavır ve siyasi yaklaşım içerisinde "Ben suçlu değilim, önceki dönemlerin borçlarını yönetiyorum" diyor ve borcu borçla döndürüp daha da borçlanmaya devam ediyor.

Siyasi irade ve politikacılar borçlanmayı azaltmaya yönelik ciddi bir çalışma grubu kursa ve bu konuyu öncelikli gündem maddesi yapıp her daim bu konunun üzerine eğilse bu sıkıntıdan kurtulacağız, ama bunu yapmak yerine sanki bunu yaparlarsa cezalandırılacaklarmış gibi, bu konudan uzak durup popülist siyasete devam ediyorlar. Böyle temel bir sorunu çözmeleri durumunda aslında adlarını tarihe altın harflerle yazdırabilecekken, bu meseleye eğilmekten kaçıyor, adeta korkuyorlar.

Buradan tüm siyasi otoriteye, politikacılara ve ilgili bürokratlara sesleniyorum: Bağımsız ve Milli Para Sistemi herhangi bir ayaklanma veya devrim olmaksızın, hayatın akışı negatif etkilenmeden, herkesin dün gibi bugün de yaşamaya devam ettiği, vergi artırımlarına gitmeye gerek kalmaksızın, kamunun kaynaklarını ihale edip satmaksızın, enflasyona sebep olmaksızın, herhangi bir ekonomik tasarruf veya tedbir paketi açıklamaksızın ve acı ekonomik reçeteler içmeksizin, devlet borçlarını azaltmaya, tekrar borçsuz ve bağımsız bir ekonomi ve devlet sahibi olmaya yönelik TEK ŞANSIMIZDIR.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin fikir öncülerinden ve yaratıcılarından Prof. Dr. Joseph Huber'in sözleriyle özetlemek gerekirse (Huber, 2016, s. 178-180):

> Borçlanmaya dayalı kaydi para sisteminden Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçmek, (...) ani varlıksal değer düzeltmeleri yapılmaksızın, sert bir kemer sıkma politikasının yol açtığı ağlamalar ve patırtılar olmaksızın, yüksek işsizlik, düşen alım gücü, politik huzursuzluklar ve ihtilaller veya ayaklanmalar olmaksızın devlet borçluluk krizini düzeltmek için görece basit bir yoldur. Bağımsız ve Milli Para reformu muhtemelen ekonomide bulunan yegâne Free Lunch yani açık büfe menü reçetesidir. Kronik bütçe açıklarının ve durdurulamaz hale gelmiş devlet borçlanmasının bu derece inanılmaz oranlara gelmiş olması ve buna rağmen devleti, dolayısıyla da milleti, bankalara ve finans piyasalarına tek taraflı bir bağımlılık içinde tutmamak adına, siyasi iradenin para reformunu öngören Bağımsız ve Milli Para Sistemi seçeneğini kullanmamaları anlaşılır bir şey değildir.

Thomas Mayer ve Roman Huber'in yaptıkları bir çalışma çerçevesinde Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçirilmesi durumunda Avrupa'da bulunan bazı ülkelerin borç stoklarındaki azalmayı ve buna bağlı olarak yıllık faiz tasarrufu yapabileceklerini gösteren tabloyu sizlerle paylaşmak istiyorum (Mayer ve Huber, 2014, s. 171):

	2011 yılında borçlar Milyar ğ olarak	Borçların GSMH'ye olan oranı, % olarak	Eksi M1 para arzı miktarı kadar Bağımsız ve Milli Para Milyar ğ olarak	Kalan borç, GSMH'ye olan oranı, % olarak	Faiz tasarrufu Milyar/ yıl
Belçika	361	98	-168	52	5,9
Almanya	2.088	81	-1.314	30	42,5
Fransa	1.717	86	-987	37	29,9
Yunanistan	280	132	-136	68	7,3
İrlanda	169	108	-77	59	2,4
İtalya	1.897	120	-867	65	34,7
Avusturya	217	72	-135	27	4,8
Portekiz	184	108	-121	37	4,4
İsviçre	205	35	-268	0	5,1
İspanya	734	68	-576	15	20,2

Kaynak: Mayer ve Huber, 2014, s. 171

2011 yılı baz alındığında Almanya'nın 2.088 milyar Euro (yani 2 trilyon 88 milyar Euro) olan ve gayrisafi milli hasılasının % 81'e karşılık gelen borç stoku, Bağımsız ve Milli Paraya geçilmesi durumunda 1.314 milyar Euro (yani 1 trilyon 314 milyar Euro) azalıyor ve geriye toplam olarak gayrisafi milli hasılaya oranla % 30 kadar borç kalıyor. Bu durum sonucunda Alman bütçesinde yapılan faiz tasarrufu 42,5 milyar Euro oluyor. Rakamlardan da anlaşılacağı üzere bu konuya kayıtsız kalabilmek imkânsızdır. Ülkelerin borç batağından kurtulup daha bağımsız bir şekilde geleceklerini kurgulamalarına sağlayan bu kaynağın, siyasi otoriteler tarafından kesinlikle irdelenmesi ve hayata geçirilmesi gerekir.

Yukarıdaki tabloda gördüğümüz ve borçları ciddi bir oranda azalan ülkelerin yanında, tamamen borçtan arındırılabilecek ülkeler olarak Bulgaristan, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Lüksem-

burg, Malta, Norveç, İsveç, Slovakya, Slovenya, Çek Cumhuriyeti'ni sayabiliriz (Mayer ve Huber, 2014, s 171).

Tüm Avrupa ülkelerinde ortaya koyulan bu pozitif etkinin Türkiye özelinde de aynı şeklide olacağı kesindir. Şu aşamada önemli olan temel şey, tüm ülkelerde kısmi rezerv sistemine dayalı olan kaydi para sisteminin sonlandırılmasına yönelik olarak sunulan Bağımsız ve Milli Para Sisteminin ana hatlarını ortaya koymaktır. Tartışmasız olan bir şey varsa, tüm Avrupa ülkelerinde yaratılan pozitif etkinin, Türkiye Cumhuriyeti için de farklı olmayacağıdır. Halihazırda devlet borçluluk oranı Avrupa'nın birçok ülkesine kıyasla çok düşük olan Türkiye'nin, Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçmesi durumunda borç stoku çok yüksek bir oranda azalacak, hatta sıfırlanabilecektir.

6.3.4. Azalan veya Kapatılan Borç Stoku Sonrası Borçlanmaya Yönelik Regülasyon ve Düzenleme Alternatifleri

Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle devletlerin borçlarından kurtulmasından sonra, hükümetlerin yeni borç stokları oluşturma riski vardır. Hükümetler bunu tarih boyunca yapmıştır. Fakat Bağımsız ve Milli Para reformu atılacak son mermidir. Bundan sonra başka mermimiz yoktur. Borç stokunun azaltılması veya ortadan kaldırılması adına müthiş bir alternatiftir. Dolayısıyla yeni borç tuzaklarının oluşmaması ve günümüzdeki gibi borç batağına batmamak için önlem kurallarına ihtiyacımız vardır. Bu bağlamda İsviçre ve bazı başka Avrupa ülkelerinde güzel örnekler ve metotlar görmekteyiz. Bu örnekleri birazdan anlatacağım. Ancak ilk önce Bağımsız ve Milli Para Sisteminde para politikası kurulu ve Merkez Bankasının bağımsızlığı konusu üzerine birkaç önemli hususu paylaşmak istiyorum.

Para politikası kurulu ve/veya Merkez Bankası siyasi otoritenin politik hırslarından arındırılmalı, uzak tutulmalı ve sadece

para politikasına yönelik olarak tam bağımsız bir şekilde çalışabilmelidir.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi çerçevesinde piyasaların ihtiyaç duyduğu para miktarının kullanıma sürüldüğü metotlardan biri, para politikası kurulu kararıyla Merkez Bankaları tarafından üretilerek devlet, kamu kurumları vb devlet yatırımları aracılığıyla kullanıma sürülmesi veya direkt olarak vatandaşlara "devlet temettü gelirleri" adı altında bir nevi bireysel maaş veya prim şeklinde dağıtılmasıydı. Bu durum pek tabii ki her siyasi iktidarın iştahını kabartmakta ve tekrar seçilebilmek adına ilgili para miktarına yönelik para politikası kuruluna gerekli baskıyı yapma ihtimalini arttırmaktadır. Ancak bu durumun kesinlikle önüne geçilmesi ve para politikası kurulunun ne kadar paranın hangi metot kullanılarak piyasaya sürülmesi gerektiğine yönelik kararlarına politikacıların müdahale kabiliyetinin olmaması gerekir. Nasıl ki demokratik devletlerde yasama, yürütme, yargı birbirinden ayrı ve güçler ayrılığı mantığıyla çalışmakta veya yargı kararları kanunlara dayalı olarak verilmekte ve politik hırsların esiri olarak çalışmamakta, para hacmine ve piyasaya sürülme metoduna dayalı para politikası kurulu ve Merkez Bankası kararları da aynı bağımsızlığa sahip olmalıdır. Her türlü müdahale yasalar nezdinde yasaklanmalıdır. Para politikası kurulu kararlarına gerek sözlü gerekse siyasi baskı cezalandırılmalıdır. Hatta Thomas Mayer ve Roman Huber, Bağımsız ve Milli Para Sistemi nezdinde para politikası kurulunun ve Merkez Bankasının görevinin sadece "fiyat istikrarını sağlamak" olmasını, *"tüketim mallarına ve yatırımsal varlıklara dayalı fiyat istikrarını sağlamak"* şeklinde genişletilmesi gerekliliğini savunmaktadır (Mayer ve Huber, 2014, s. 172, 173). Dolayısıyla piyasalara para sürmesi suretiyle varlık balonlarının oluşumuna engel olunması hedeflenmiş olacaktır. Bu görevin genişletilmesi kanunlar ve yasalarla desteklenmelidir (Mayer ve Huber, 2014, s. 172).

Aynı hedefe hizmet etmek açısından öngörülen ikinci bir öneri ise *"borçların geri ödeme zorunluluğu ve yükümlülüğü"dür*. Örneğin Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş sırasında oluşacak tek seferlik senyoraj gelirinin farklı amaçlara hizmet etmemesi, tabiri caizse anlamsız ve kötü emeller için har vurup harman savrulmaması adına bu gelirin sadece borç stokunun geri ödemesine kullanılmasına yönelik kanunlar düşünülmelidir. Sadece borç stokunun sıfırlanması önşartıyla ve para politikası kurulunun kararına bağlı olarak, elde edilen senyoraj gelirinin devlet, kamu kurumları vb devlet yatırımları aracılığıyla kullanıma sürülmesi veya direkt olarak vatandaşlara "devlet temettü gelirleri" adı altında, bir nevi bireysel maaş veya prim şeklinde dağıtılmasının imkânı olmalıdır. Bu tür "değiştirilemez" regülasyon veya düzenlemelerin olması, siyasi otoritelerin her türlü baskısının önüne geçecektir. Dolayısıyla borç stoku kapanmadıkça siyasi otorite ve politikacılar ilgili gelirlerden pay alamayacaklarını kanunlar nezdinde bilecek, böylece herhangi bir siyasi baskı yapmalarına gerek kalmayacaktır. Hatta yukarıda belirttiğim gibi, borçluluğa dayalı bu kanunların bir şekilde *"değiştirilemez"* olmasını da teminat altına almak gerekmektedir. Aksi takdirde siyasi otoriteler bu ve benzeri her türlü kısıtlama ve limitleri, geçici hırsları ve iktidar hedefleri için yeniden düzenlemeye yelteneceklerdir.

Diğer bir açıdan da yeniden borçlanmaların önüne geçilmeli ve belirli rasyolar ve kurallar doğrultusunda borçlanılması gibi kurallar hayata geçirilmelidir. Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş esnasında oluşan tek seferlik ve yıllara sari senyoraj geliri sayesinde bir taraftan borçlar kapatılırken, diğer taraftan yeniden borçlanmanın önü kesilmezse veya yeniden borçlanma belli rasyolar ve limitler çerçevesinde gerçekleşmezse, tüm bu çabaların hiçbir anlamı kalmayacaktır. Bu borçlardan kurtulmamızın önünü açan Bağımsız ve Milli Para Sistemi sayesinde elde ettiğimiz imkânlardan oluruz ve tekrar başa döneriz.

*"Borçların geri ödeme zorunluluğu ve yükümlülüğü"*nü desteklemeye yönelik Thomas Mayer ve Roman Huber aşağıdaki argümanları sıralamaktadırlar (Mayer ve Huber, 2014, s. 173, 174):

- Merkez Bankasının ve para politikası kurulunun bağımsızlığı güçlendirilir.
- Günümüz para sisteminin zarureti gereği, para arzını sağlamak için devletler şimdiye değin trilyonlarca Euro borç yapmak zorunda kalmıştır. Madem Bağımsız ve Milli Para Sistemi sayesinde buna artık gerek kalmadı, o zaman öncelikle bunun için ihtiyaç duyulmuş eski borçların geri ödenmesi gerekir.
- Bağımsız ve Milli Para Sistemi sayesinde ciddi bir miktarda senyoraj gelirinin devletin kasasına gireceğini duyan birçok sivil toplum örgütü, sendika vs topluma hizmet bahanesiyle devletin kapısını çalarak bu gelir kaynağından kendilerine aktarabilmek için çaba gösterecektir. Ancak *"borçların geri ödeme zorunluluğu ve yükümlülüğü"*nü içeren bir kanun olması durumunda bu tür taleplerin önü kesilecek ve borçların geri ödenmesi ve kaybedilmiş olan bağımsızlığın tekrar kazanılması en birincil öncelik olacaktır.
- Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçişten kaynaklanan kazanç bir defalıktır. Bu parayı borç stokunun kapatılması için kullanmak yerine derhal harcamak çok mantıksız olacaktır. Geçiş süreciyle birlikte her yıl faiz yükünün azalmasıyla beraber rahatlayan bütçede vergisel indirimler veya ek yatırımlar gibi konular siyasi otorite ve politikacıların asli görevi olmalıdır.

Günümüz borç stokuyla tekrar karşılaşmamak ve borç batağına düşmemek adına öngörülen diğer bir alternatif ise *devlet finansalları ve bütçesinde daha fazla direkt demokrasi*dir.

Geçmişten bugüne her zaman koyulmuş kuralları değiştirmek ve bir şekilde kanun veya düzenlemelerin etrafından dolanmak siyasi iktidarların rutini halini almıştır. Ama devlet finansallarının ve bütçesinin daha stabil hale getirilmesi için öngörülen bir yol, halkı önceden belirlenmiş konular çerçevesinde karar mekanizmasının içine almayı başarabilecek bir yapı oluşturmaktır. Bu netice, aslına bakılırsa keyfi söylenmiş bir ifade değil, yapılmış olan bir bilimsel çalışmanın sonucudur. İki ekonomist, Patricia Funk (Pompeu Fabra Üniversitesi, Barcelona) ve Christina Gathmann (Mannheim Üniversitesi), halkın önceden belirlenmiş konular çerçevesinde karar mekanizmasının içine alınması sonucuna varmaktadır (Mayer ve Huber, 2014, s. 175). Her iki bilim insanı titiz bir örnek olay incelemesinde, İsviçre'nin 25 kantonunun/eyaletinin hepsinin geçen 110 yıl içindeki devlet finansmanlarının yapısının gelişimini araştırdılar ve bu bağlamda aşağıdaki tespiti yaptılar (Mayer ve Huber, 2014, s. 176):

> Bir kantonda yaşayan vatandaşlar, devlet harcamalarının nereye kullanılmasıyla ilgili bizzat ne kadar fazla söz hakkına sahip olabiliyorlarsa, orada kamu finansmanı daha iyi yürüyor.

Bu konuda İsviçre'de çok güzel örnekler görebilmekteyiz. Örneğin belirlenmiş bir bütçeyi aşan her türlü kamu yatırımı halk oylamasına gitmek suretiyle kararlaştırılıyor. Dolayısıyla siyasetçiler veya politikacılar sadece kendi başlarına karar vererek devlet bütçesini yönlendiremiyor.

Funk ve Gathmann'ın analizi vesilesiyle varılan bir diğer sonuç da, halk oylamasına yönelik bağlayıcı kural ve düzenlemelerin bulunduğu eyaletlerde harcamalar bütçesi, benzeri düzenlemelerin bulunmadığı eyaletlerle kıyaslandığında, ortalama olarak yıllık % 12 daha düşük seyrediyor (Storbeck, 2011, Handelsblatt).

İsviçre'nin bazı kantonlarında mali referandumlar halkın bizzat kendisi tarafından yönetilebilmektedir. Örneğin Thurgau Kantonu Anayasasının 23. maddesi aşağıdaki gibidir (Mayer ve Huber, 2014, s. 176, 177): "Eyalet Meclisinin bir defada 3.000.000 Frank'tan daha fazla veya yıllık olarak kendini tekrar eden 600.000 Frank'tan daha yüksek harcamaları öngören kararları, halk oylamasına tabidir. Bir defada 3.000.000 Frank'tan daha fazla veya yıllık olarak kendini tekrar eden 200.000 Frank'tan daha yüksek harcamaları öngören kararlar, oy verme hakkına sahip 2.000 kişinin ilan tarihinden itibaren üç ay içinde bunu talep etmeleri halinde halk oyuna tabidir."

Thurgau Kantonu Bodensee Gölünün kıyısındadır ve yaklaşık 160.000 oy kullanma hakkına sahip kişiye ev sahipliği yapmaktadır. Oy kullanma hakkına sahip kişilerin % 1,25'ine karşılık gelen 2.000 kişinin imzasıyla mali referanduma gidilebilme ihtimalinin bulunması politikacıların daha dikkatli ve özenli olmalarını sağlamaktadır (Mayer ve Huber, 2014, s. 177).

Ekonomist Lars P. Feld, Gebhard Kirchgässner ve Marcel Savioz, İsviçre kentlerini ve belediyelerini incelemişlerdir ve aşağıdaki sonuca ulaşmışlardır (Kirchgässner ve Feld, 2001, s. 362; Kirchgässner , Feld ve Savioz, 1999, s. 92): "Bütçe açığıyla ilgili halk oylamasına gitme zarureti olan belediyeler, vergi mükellefi başına kıyaslandığı zaman halk oylamasına gitme zarureti olmayan belediyelerden önemli miktarda daha düşük borca sahiptir."

Fakat daha iyi bir devlet bütçesi, tek başına tasarruf edilen veya iyi yönetilen devlet harcamalarıyla ilişkili değildir. Vergi gelirlerinin arttırılması da temel bir esastır. Direkt demokrasi bu noktada da fayda sağlamaktadır ve vergisel dürüstlüğü arttırmaktadır. Kirchgässner, Feld ve Savioz, açığa çıkartılan durumların sayısı ölçüldüğünde, daha az vergi kaçırılması şeklinde bilimsel olarak kanıtlanmış ve açıklanmış bir sonucun gerekçesini "vatandaşların doğrudan demokrasi seviyesinin artmasıyla birlikte kamu eliyle

kendi paralarının kullanılmasına daha fazla güven duymalarına" bağlamaktadırlar (Kirchgässner, Feld ve Savioz, 1999, s. 91).

Yukarıda bahsettiğim bilimsel çalışmalar ve analizler çerçevesinde direkt demokrasinin devlet finansallarını ve bütçelerini yönetmeye yönelik önemli pozitif etkileri bizler için birer örnek niteliğindedir. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde para politikası kurulu ve benzeri kurumların bağımsızlıklarını güvence altına alabilmek adına hayata geçirilebilmesi düşünülebilecek tedbir ve önlemlerden bazılarıdır. Bunların hiçbiri Bağımsız ve Milli Para Sisteminde kesinlikle realize edilmelidir şeklinde bir görüş hâkim değildir. Ancak asıl mesele bunları örnek almak ve bu vesileyle Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçmesiyle birlikte azalacak veya sıfırlanacak olan borç yükünün tekrar oluşmamasını sağlamaktır. Bu yöntemler ve benzerleri, her ülke ve devletin durumuna göre farklılık gösterebilecektir.

Thomas Mayer ve Roman Huber Almanya'nın borçtan arındırılmasına yönelik aşağıdaki yol haritasını taslak olarak sunmuşlardır (Mayer ve Huber, 2014, s. 182, 183):

- Federal hükümetin, eyaletlerin, ilçelerin ve yerel yönetimlerin tüm borçları yeni kurulacak "Alman Finans Ajansı"na devredilmeli ve bu kurum, tüm borçları yönetip azaltılması için baskı yapmalıdır.
- Alman Finans Ajansı, Bağımsız ve Milli Para reformuyla birlikte oluşan tüm senyoraj gelirlerini ve belirli devlet gelirlerini (örneğin miras ve intikal vergi gelirleri vs gibi bazı vergi kalemlerini) alır ve bunlarla oluşmuş olan borç stokunun ve faizlerinin kapatılması yönünde çalışmalar yürütür.
- Bu şekilde kamu borçtan arındırılmış olur ve borç ödemesi ve ilgili faiz yükü olmayan bütçelerle hayatlarını idame ettirirler. Hatta bu şekilde açığı olmayan bütçeler oluşturmak da mümkün hale gelecektir.

- İlerleyen süreçlerde yeniden borçların oluşması durumunda ise Alman Finans Ajansının belirli vergi kalemlerinin bir kısmını kendine tahsis ettirip bu borçları kapatma yetkisi de olmalıdır. Ancak kamu kuruluşları kanunlar tarafından belirlenmiş olan yeniden borçlanma kriterlerine harfiyen uymalıdır.
- Alman Finans Ajansı bağımsız çalışan ve tek amacının borçların kapatılmasına yönelik dengelerin oluşturulmasını sağlayan ve her şeyden önemlisi de, SİYASETTEN ve POLİTİKADAN arındırılmış bir kurum olmalıdır.

6.4. Bağımsız ve Milli Para Dünyanın En Güvenli Parasıdır

Bağımsız ve Milli Para, ülkelerin Merkez Bankalarının parasıdır ve bu yüzden dünyanın en güvenli parası olarak adlandırılabilir. Bu para, adeta cüzdandaki banknotlar ve madeni paralar gibi, yalnızca hesabın sahibine, yani bir nevi parayı cüzdanında taşıyana aittir. Kaydi para gibi ticari bankaların borcu statüsünde değildir, bu yüzden ticari bankaların iflaslarına karşı kesinlikle güvenlidir. Bağımsız ve Milli Paranın yürürlüğe girmesi sonucunda ticari bir bankanın iflas etmesi durumunda, yakın zamanda Güney Kıbrıs Rum kesimi veya Yunanistan'da örneklerini gördüğümüz gibi, bankalara ve ATM'lere ilgili ticari bankaya emanet edilen mevduatların banknot veya madeni para şeklinde Merkez Bankası parasına çevirttirmek amacıyla kurtarılmasına yönelik gerçekleşen Bank-run'lar (=bankaya hücum) ortadan kalkacaktır. Siyaset, politikacılar ve kamuoyu ticari banka iflaslarından doğan krizlerin şantajından kurtulmuş olacaktır. Bağımsız ve Milli Parayla ödemeler sistemi ticari bankaların bilançolarından çıkarılmış ve bankadan bankaya yapılan birçok kredi işlemi gereksiz hale gelmiş ve ticari bankaların hem ödemeler sistemi hem de para üretimiyle

arasındaki bağ kopartılmış olacaktır. Böylelikle ticari bankaların iflası durumunda vergi gelirleriyle kurtarılmaları gerekli olmayacak, büyük bankaların bile tasfiyesi mümkün olabilecektir. Ticari bankacılık sektörü de diğer sektörlerle aynı şekilde rekabet edecek, imtiyazlı bir duruma sahip olmayacaklardır. En nihayet, nasıl bir manav işlerini doğru yapmaması durumunda iflas ediyor ve devletin vergi gelirleriyle kurtarılmak gibi imtiyazlı bir duruma sahip olamıyorsa, ticari bankalar da aynı statüde olacaktır.

6.4.1. Günümüzün Ticari Banka Kaydi Parasına Dayalı Para Sistemi Bankacılık Krizleri Tehdidi Altındadır

2013 yılının Mart ayında Güney Kıbrıs Rum kesiminde yaşananlar bu konuya en güzel örnektir.

Ticari bankalarda elektronik ortamda dijital olarak sahip olduğumuz hesaplar aslında her mevduat sahibinin korkulu rüyasıdır. Önceki bölümlerde defalarca belirttiğim gibi, ticari bankalara yatırılan mevduatlar ilgili bankanın mevduat sahibine (hesap sahibine) bir borcu statüsündedir. Yani ticari bir banka kendisine banknot şeklinde bir miktar parayı getirerek emanet eden ve elektronik ortamda hesap açtırtıp hesap cüzdanını eline alan bir müşterisine, hukuken sadece ileride bir tarihte bankaya gelerek parasını tekrar talep ettiğinde, hesabına elektronik olarak yatan ve hesap cüzdanıyla dokümante edilmiş olan ilgili miktardaki mevduatı, ilgili banka olarak "devletin resmi ödeme aracı olan banknot ve/veya madeni paraya" çevirerek faiziyle veya faizsiz olarak tekrar geri ödeme taahhüdüdür. Bunun ötesinde bir şey değildir. Dolayısıyla dünyanın her yerinde olduğu gibi, Güney Kıbrıs Rum Kesiminde de aynı durum söz konusudur. Ancak Güney Kıbrıs Rum Kesimindeki ticari bankalar işlerini doğru yapmamış ve gereğinden fazla Yunanistan devlet tahvili satın almışlardır. Yunanistan'ın da borç-

larını ödeyememesi üzerine Güney Kıbrıs Rum ticari bankaları da alacaklarını tahsil edemeyip bu sefer kendi borçlarını ödeyemeyecek hale gelmiş, iflas durumuyla karşı karşıya kalmışlardır. Bunun üzerine bu durumun zincirleme bir reaksiyona sebebiyet vermesi riski doğunca Avrupa Birliği 10 milyar Euro tutarında bir destek vermeyi kararlaştırmış, ancak bu desteğin şartı olarak kalan 5,8 milyar Euro'luk borç stokunu Güney Kıbrıs Rum Kesiminin temin etmesi gereği masaya yatırılmıştır. Bu durum karşısında Güney Kıbrıs Rum Kesimi paranın yurtdışına transferinin önüne geçmek için tüm ticari bankaları kapalı tutmuş ve 100.000 Euro üzerinde mevduatı olan hesap sahiplerinin kısmi olarak veya tüm paralarına el koyarak 5,8 milyar Euro'luk ödemesini temin etmiştir. Bir nevi zorunlu vergi almıştır. Kimse de itiraz edememiştir.

100.000 Euro üzerinde mevduat sahibi olanlar hesaplarda yatan tüm paralarını bilgisayar ekranlarında görebiliyordu, ancak paralarına ulaşamıyor, ödemelerini yapamıyorlardı. Bu durum karşısında birçok işletmeci iflas kararı almak zorunda kaldı veya bir şekilde başının çaresine bakmaya çalıştı.

Bu durumun temel sebebi, ticari bankalarda yatan mevduatlar ile ödemeler sisteminin birbirleriyle olan ilişkisinin günümüz bankacılık sisteminde yanlış kurulmuş olmasıdır. Bir ticari bankanın iflası, o bankanın tüm mevduat sahiplerinin parasının batması demektir. İlgili bankanın işlerini doğru yapmayışı, fazla risk alışı, yanlış krediler vermiş olması veya yanlış yatırımlar yapmış olmasından dolayı mağdur durumuna düşen milyonlarca mevduat sahibi oluşmaktadır. Günümüz para sistemi bu duruma çare bulamadığı gibi, yaşanılan riskleri de daha fazla arttırmaktadır.

Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nde yaşanan mevduat krizi dünyanın her yerinde yaşanabilecek bir durumdur. Bu kriz birçok kişiyi bu konunun hassasiyetine yönelik araştırma yapmaya itmiş, aynı zamanda da ticari bankacılık sistemine ve sektörüne olan güveni sarsmıştır.

Benzeri durumlar örneğin Almanya'da da olmuştur. 2008 Mortgage Krizi sonrası Hypo Real Estate adlı ticari banka da Güney Kıbrıs Rum Kesimindeki duruma düşmüş ve Amerika mortgage piyasasından alacaklarını tahsil edemediği için Almanya Devleti tarafından kurtarılmak durumunda kalmıştır. Bu süreçte dönemin başbakanı Merkel ve Maliye Bakanı Steinbrück televizyonlarda beyanatlar vererek, Alman halkına ticari bankacılık sektöründeki tüm mevduatlarına devlet garantisi vermek suretiyle halkın bankalara hücum etmesinin önüne geçmeye çalışmış, bir anlamda ticari bankacılık sistemini kurtarmak durumunda kalmışlardır. Aksi takdirde insanlar ertesi gün ticari bankalara koşacak ve tüm mevduatlarını çekmek (yani Merkez Bankası nakdi parası ve resmi ödeme aracı olan banknot veya madeni paralara çevirmek) isteyecekler ve günümüz kısmi rezerv bankacılık sisteminin bir gerçeği olarak da, hiçbir bankanın yeterli nakit parası olmadığı için, hepsi iflas edecekti. Kısmi rezerv bankacılığını anlattığım bölümlerde bunun gerekçesini detaylı bir şekilde anlatmıştım. Ama kısaca hatırlamak gerekirse, günümüz para sisteminde ödemeler açısından kullanılan para hacmine göre nakit para oranı çok ciddi derecede azdır. Ödemeler sistemi ağırlıklı olarak ticari bankaların elektronik ortamda oluşturduğu ticari banka kaydi parası üzerinden gerçekleşir. Ancak elektronik ortamda borç verme suretiyle üretilmiş olan ve ödemeler sisteminde kullanılan bu kaydi para ile Merkez Bankası parası arasında oransal olarak dengesizlik vardır. Dolayısıyla borç vermek suretiyle üretilmiş olan kaydi paraların, ticari bankacılık sektörünün mevduat hesabı sahiplerine vermiş olduğu taahhüt gereği, Merkez Bankası nakdi parası yani banknot veya madeni paraya çevrilmesine yönelik talepler birebir karşılığını bulamıyor, özellikle kriz dönemlerinde bankalara hücum edilmesi durumlarında gerekli nakit para talebine cevap verilemiyor ve ya ilgili ticari bankalar iflas ediyor ya da devlet tarafından sübvanse edilmek durumunda kalıyorlar. Devletin destek vermesi de bedava olmuyor. Bu destek

vergi gelirleriyle oluyor ve halkın sırtına devletin borçlanması şeklinde ek maliyetlerle tekrar biniyor.

6.4.2. Mevduatları Güvence Altına Almaya Yönelik Girişimlere Almanya'dan Örnekler

Thomas Mayer ve Roman Huber birkaç Alman şirketinin özellikle 2008 krizi sonrası ticari bankacılık sektöründe yaşanması potansiyel banka iflaslarına karşın geliştirdiği metotları yazdıkları kitaplarında kısaca anlatmışlardır. Bu örneklerde enteresan bir ortak sonuçla karşılaşılmaktadır. Her bir şirket direkt olarak Alman Merkez Bankası bünyesinde hesap açmayı düşünmüştür. Bu şekilde ticari bankacılık sektöründe oluşabilecek iflas riski ve bu vesileyle tüm mevduatlarından olma riskine yönelik kendilerini garanti altına almayı hedeflemişlerdir (Mayer ve Huber, 2014, s. 193-195).

Alman sigorta devi Talanx (HDI Sigorta, Gerling, Hannover Rückversicherung gibi şirketleri bünyesinde bulundurmaktadır ve yıllık 20 milyar Euro'luk bir sigorta prim geliri yönetmektedir) 2008 sonbaharında Alman Merkez Bankası bünyesinde bir hesap açmak istemiştir. Bu durum aslına bakılırsa Talanx'ın Bağımsız ve Milli Para talep etmesinden başka bir şey değildir. Talanx günümüz ticari bankacılık sektörünün kısmi rezerv bankacılığa dayalı kaydi para sisteminde bu denli büyük müşteri prim hacmini emanet etmek yerine direkt olarak Merkez Bankasında hesap açarak ticari bankacılık sektörünün iflas riskinden kendilerini kurtarmak istemiştir. Hiçbir zaman ticari, bireysel, kurumsal ve yatırımsal bir bankacılık riski taşımayan, dolayısıyla da iflas riski barındırmayan Merkez Bankası nezdinde güvenli bir liman oluşturmaktır amaç. Merkez Bankaları bu sebepten dolayı ve de parayı basabilen ilk ve tek merci statüsüne sahip olduklarından iflas hukukunun dışında tutulurlar (Mayer ve Huber, 2014, s. 194). Ancak bu talepleri

Alman Merkez Bankası tarafından reddedilmiştir. Talanx bunun üzerine dava açmış, ancak yine istediği Merkez Bankası hesabını açamamıştı. Mahkeme gerekçe olarak "Merkez Bankasında hesap açılmasının tek istisnasının, doğabilecek olan bir ödemeler sisteminin çöküşü veya çalışmaması durumudur" şeklinde *Handelsblatt* gazetesinin 11 Şubat 2010 tarihli yazısında açıklanmıştır. Ayrıca, Talanx'ın yanı sıra birçok Alman sanayi şirketinin de aynı dönemde benzeri taleplerinin olduğunu *Frankfurter Allgemeiner* gazetesi 20 Ocak 2010 tarihli yazısında belirtmiştir.

Talanx'ın tecrübelerinden kendisine ders çıkaran Siemens ise 2010 yılının aralık ayında kendi grup şirketleri bünyesinde bir banka kurmuş ve bu vesileyle kurduğu banka üzerinden Merkez Bankası bünyesinde bir hesap açmış ve prim gelirlerini orada toplamayı tercih etmiştir (Mayer ve Huber, 2014, s. 195). *Wirtschaftswoche*'nin 30 Eylül 2011 tarihli bir yazısına göre, Siemens bu çerçevede 2011 yılının eylül ayında yarım milyar Euro tutarında bir meblağı Fransız Bank Societe Generale'den çekerek kendi bankasına yatırmıştır. Bunun üzerine derecelendirme kuruluşu Moody's Paris'te yerleşik Bank Societe Generale'nin kredibilite notunu düşürmüştür.

6.4.3. Ödemeler Sistemi Bizleri Ticari Bankalarda Kaydi Para Hesapları Açmaya Zorunlu Kılıyor

Günümüz para sisteminde ticari bankalarda açılan bir hesap, hukuksal ve ticari açıdan hesabın açıldığı ticari bankanın, hesabı açan kişi veya kuruma borcu statüsünde olduğundan bugün ödemeler sisteminde yer almak isteyen herkes, (yani bir ticari banka üzerinden banka hesabını kullanarak ödeme yapmak isteyen herkes) o ticari bankaya para yatırmak, yani o ticari bankaya borç vermek zorunda bırakılmıştır. Birçok ülkede belirli tutarın üzerine çıkan ödemelerin veya alışverişlerin nakit olarak elden

yapılması yasaklanmış, birçok kişi, ticari bankalarda hesap açıp, yani ilk önce ticari bankacılık sistemine borç verip sonra ödeme yapabilir bir noktaya getirilmiştir. Bu durumu hukuk sistemi de desteklemiştir.

Bu konuda Alman para sistemi uzmanlarından Norbert Haering 25 Mart 2013 yılında kendisine *Handelsblatt* gazetesinin "mevduat sahiplerinin ticari bankaların alacaklısı olup olmadığına" dair sorduğu bir soruya aşağıdaki şekilde cevap vermiştir:

> Evet, günümüz ödemeler sistemi bu şekilde çalışmaktadır. Ödemeler sistemine katılmak veya kur dalgalanmaları riski olmaksızın parasını saklamak isteyen kişi, istese de istemese de ticari bankalara bir kredi vermek zorundadır. Usul açısından artı hesap bakiyesi sahipleri, aslında bankaya ödünç para vermek istememelerine karşın, hukuken bankaların alacaklılarıdır. Oysa bu kişiler yalnızca kendilerine ait ödeme aracını güvende ve likitte tutmak istemektedir.

Bu durumdan kurtulabilmenin tek yolu, ödemeler sistemini ticari bankacılık sisteminin nakit akışından, aynı zamanda da iflas riskinden bağımsız hale getirebilmektir. Bunu tesis edebilmenin yolu da ticari bankalarda yatan mevduatların, günümüzde hisse senedi veya değerli kâğıtların ticari bankalarda saklandığı depolar gibi, ticari bankacılık sektörünün bilançosundan bağımsızlaştırılmasıdır. Bu şekilde olması durumunda, hesaplarda yatan mevduatlar, hukuksal açıdan ticari bankacılık sektörüne verilmiş krediler veya ticari bankacılık sektöründen alacaklar statüsünde olmayacaktır. Böylelikle bundan sonra hiçbir ticari banka krizinde, ödemeler sisteminin işleyebilmesi için ilgili bankanın devlet tarafından kurtarılması gibi bir zaruretle karşı karşıya kalınma-

yacaktır. Tüm bunlar Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçilerek mümkün olabilecektir.

6.4.4. Bağımsız ve Milli Para Sistemi ve Banka İflasları

Ticari bankacılık sistemi, kazançlarını maksimize edebilmek uğruna sistemsel riskleri umursamadan kredi verebildiği dönemlerde hiçbir sınır tanımadan kredilendirme işlemlerini abartmaktadır. Buna benzer bir durum da 2008 Mortgage Krizi öncesi yaşanmış ve tüm ticari bankalar sınır tanımadan, hatta abartılı bir şekilde mortgage kredisi vermeye çalışmıştır ki kendi kazançlarını maksimize edebilsinler. Bu bağlamda iflas edebilecekleri noktada taşıdıkları riskleri özellikle büyük bankalar neredeyse umursamamıştır. Onları bu şekilde düşünmeye iten ana sebep "*too big to fail*" sendromu dediğimiz durumdur. Yani devletlerin ödemeler sisteminin riske girmesini göze alamayacağını düşünen özellikle "büyük" ticari bankalar, taşıdıkları riskleri göz önünde bulundurmadan kredi balonları oluşturmaya devam etmişlerdir. Onlar için en önemli argüman, ödemeler sisteminin ticari bankacılık sektörü üzerinden işliyor olması ve ticari bankacılık sektörünün iflas etmesi veya işlememesi durumunda ödemeler sisteminin de çalışmayacak olmasıdır. Günümüz para sisteminin bu zaafı, devletleri ticari bankaların iflas ettirilmemesi gibi bir zarurete getirmiştir. Her ülkede hem ticari bankacılık sektörünün denetlenmesi hem de iflası durumunda kurtarılması veya devlete devredilmeleri noktasında çalışan kurumlar kurulmuştur. Ticari bankacılık sistemi bu şekilde "vazgeçilemez ve özellikli" bir statü kazanmış ve bunu sonuna kadar kullanmayı bilmiştir.

Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçildiği durumda ticari bankacılık sektörünün devletler nezdinde ödemeler sisteminin günümüz para sisteminden kaynaklanan "vazgeçilemez ve özellikli"

statüsü ortadan kalkacak ve ödemeler sistemi ticari bankacılık sektöründen bağımsız bir şekilde organize edilecektir. Ticari bir bankanın iflası durumunda, müşterilerin mevduatları bankayla birlikte batmayacak, günümüzdeki değerli kâğıt ve hisse senedi depoları veya hesaplarına benzer bir şekilde, ticari banka bilançolarından bağımsız olarak idare edilecek ve iflas eden bankadan alınarak başka bir bankaya transfer edilecektir.

Dolayısıyla günümüzde kullanılan mevduat garantisine de gerek kalmayacak, herkes ticari banka iflasları ve kredibilitesiyle ilişkilendirilmesine gerek duyulmayan ve direkt olarak Merkez Bankasına ait olan Bağımsız ve Milli Paraya sahip olabilecektir. Bu sayede para ve para sistemi daha güvende olacaktır. Kazanılmış olan alın teri, ticari bankaların iflas etmesiyle birlikte buharlaşmayacaktır. Banka iflasları sadece banka sahiplerinin riski olacak, vatandaşa, ödemeler sistemine ve de devlete hiçbir etkisi olmayacaktır. Dolayısıyla devletler halkın parasal düzenini korumak ve ödemeler sisteminin devamını sağlamak adına, günümüz sistemindeki gibi bankaları kurtarmak zorunda kalmayacaktır.

Ancak Bağımsız ve Milli Para Sisteminde herhangi bir ticari banka bünyesinde "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Mevduat Hesabı" açılması durumunda ilgili mevduatlar yatırılan ticari bankaya direkt olarak emanet edilmiş ve o ticari bankanın serbest kullanımına verilmiş bir statüde olacağından, aynı günümüz para sisteminde olduğu gibi ticari bankanın iflası durumunda buharlaşma riskiyle karşı karşıya kalacaktır. Bu bağlamda Bağımsız ve Milli Para Sistemi herhangi bir değişiklik getirmemektedir. Ticari bankacılık sistemi kendi bünyesinde doğabilecek iflas risklerine karşı devletten bağımsız olarak bir mevduat garanti fonu kurabilecektir. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde bunun önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Ancak bu konuda devletten "özellikli" bir statü beklememeleri gerekir, çünkü artık ticari bankaların iflası ödemeler sistemine dayalı herhangi bir risk taşımayacaktır.

6.4.5. Ticari Bankacılık Sektöründe İç İçe Geçmiş Kredi İlişkileri

Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçildikten sonra ticari bankaların iflas etmesi durumunda devlet tarafından kurtarılmalarına gerek duyulmamasının ve bu durumun sistemsel bir risk yaratmamasının diğer bir sebebi, ticari bankaların birbirleri arasında vermiş oldukları kredilerdir.

Thomas Mayer ve Roman Huber'in analizlerine göre, Almanya'da ticari bankaların birbirlerine verdikleri veya açtıkları kredilerin toplam tutarı 2013 yılının Ocak ayı verileri baz alındığında, ticari banka bilançolarının % 32,5'idir (Mayer ve Huber, 2014, s. 198). Bu oran İsviçre'de % 25'tir (Mayer ve Huber, 2014, s. 198).

Peki ama bu denli yüksek olan iç içe geçmişliğin sebebi nedir? Yani neden ticari bankalar neredeyse toplam bilanço değerlerinin üçte birini birbirlerine kredi vermektedir?

Açıkça söylemek gerekirse bu durumun temel sebebi çok mantıksızdır. Bu borç dağının sebebi ticari bankalar arası ödemeler sisteminden kaynaklanmaktadır. Bir müşteri X bankasından Y bankasına bir para transferi gerçekleştirdiğinde, X bankasının bu transfer karşılığında Y bankasına Merkez Bankası Parası vermediği durumda, Y bankası X bankasından ilgili transfer tutarı kadar Merkez Bankası Parası alacaklı duruma düşmektedir. Bu durum ise ticari bankaların birbirlerine yaptıkları ödemelerde Bağımsız ve Milli Para statüsünde olan Merkez Bankası Parası kullandıklarını bir kez daha ortaya koymaktadır. Herhangi bir banka kendi kaydi parasıyla diğer bankaya ödeme yapamamaktadır. Dolayısıyla günümüz sisteminde ticari bankacılık sektörü kendi arasında Bağımsız ve Milli Para statüsünde olan Merkez Bankası Parası kullanmayı tercih ederken, müşterilerine (halka, şirketlere, kamu kuruluşlarına vs) Merkez Bankası Parasının sadece bir yansıması veya taahhüdü olan kendi kaydi parasını

kullandırmaktadır. Bu durum günümüz para sisteminin ciddi bir tezadıdır.

Yukarıdaki paragrafta başladığım örnekten devam edersem, Y bankası ilgili para transferinde X bankasının Merkez Bankası Parası kullanmadan bu para transferini gerçekleştirmek istediği her durumda X bankasını borçlandırmak durumunda kalmaktadır. Bu şekilde ödemeler sistemi nezdinde biriken borç yükü 2013 yılının Ocak ayı verilerine göre Alman ticari bankacılık sektörünün üçte birini oluşturmaktadır.

Thomas Mayer ve Roman Huber'in tahminlerine göre, Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçilmesi durumunda ödemeler sistemine dayalı ticari bankalar arası borçlanma tutarı üçte iki oranda azalacak, çünkü para transferleri ticari bankacılık sektöründen bağımsızlaştırılarak müşterilerin "Nakit Para Hesapları" arasında direkt olarak gerçekleştirilecek, bu şekilde ticari bankalar sadece işlemi gerçekleştiren aracı kurumlar olacaktır (Mayer ve Huber, 2014, s. 199).

"Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları" ticari banka bilançolarından çıkarıldığı için bundan sonra ticari bankacılık sistemi içerisinde müşteriler ve/veya ticari bankalar ve ticari bankalar ile müşteriler arasındaki ödemeler "günümüzde olduğu gibi" muhasebesel bir kayıt işlemi olmaktan çıkıp "gerçek para transferini gerektiren" (yani –adı üstünde- kaydi bir para transferiyle gerçekleşmeyen) bir yapıya bürünecektir. Ve bu para transferleri Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parasıyla yapılacaktır. Yani hiçbir ticari banka kendi kaydi parasıyla kaydi para transferleri gerçekleştiremeyecektir. Ödemeler sistemi elektronik bir transferle dahi olsa, sadece ve sadece Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Kaydi Parasıyla işleyecektir.

Bu durumda da ticari bankalar arası iç içe geçmiş kredi ilişkileri ciddi oranda azalacak ve herhangi bir bankanın iflası durumunda doğabilecek sistemsel bir risk ortadan kalkacaktır (Mayer ve Huber, 2014, s. 200).

Bağımsız ve Milli Para Sisteminde devletlerin ticari bankaları kurtarma mecburiyetinden kurtarılmasının iki sebebi daha vardır. Bunlardan ilki, Bağımsız ve Milli Para Sisteminde ticari bankalar günümüzde olduğu gibi kolayca kaydi para üretemeyeceğinden, kendi bünyelerinde yaptıkları hisse senedi, opsiyon, futures (vadeli işlemler) veya devlet tahvili gibi değerli kağıt spekülasyonlarına rahat parasal sermaye bulamayacak olmalarıdır. Dolayısıyla ticari bankacılık sektörü diğer sektörlerle eşitlenmiş olacak ve kaldıraç kullanarak kendi yatırımlarını finanse edemeyeceklerdir. Bu durum piyasalardaki riski de azaltacaktır. İkinci sebep ise kolay ve rahat olarak spekülatif sermaye bulunamayacağı için piyasalar mevcut para sistemindeki gibi aşırı derecede şişemeyecek ve günümüzdeki aşırı volatil krizler olamayacak yani finansal balonların oluşumu engellenebilecektir.

6.5. Bağımsız ve Milli Para Sistemi Finansal Balonların Oluşumunu Engelleyecektir

Finansal krizlerin çok büyük bir kısmının temelinde yatan sebep kontrolsüz para hacminin oluşumudur. Ne yazık ki, dünya genelinde kredi vermek suretiyle para hacmini kontrolsüz bir şekilde genişleten ve bu vesileyle kazanç maksimizasyonu elde eden ticari bankacılık sektörü ve para sisteminin aktörleri, günümüz para sisteminde sağlıklı bir parasal büyümenin gayrisafi milli hasılayla oranlayıp ne kadar olması gerektiğini araştırmak ve bu sayede insanları krizlerden korumak yerine doğan her krizde nasıl fırsat ekonomisi yaratabileceklerine bakıyorlar. Parasal hacmin genişlemesi spekülasyon balonlarının oluşumunu tetiklemekte ve krizlere zemin hazırlamaktadır. Tabii ki her spekülasyon balonu bir gün kendi kendine patlayacak ve arkasında tüm birikimlerinin buharlaşmasını seyreden mevduat sahipleri bırakacaktır. Patlayan spekülasyon balonları kimi zaman bölgesel, kimi zaman ülkesel,

kimi zamansa tüm dünya geneline yayılacak şekilde olabilmektedir, çünkü artık globalleşen dünyada finansal yapılar birbirine geçmiştir. Burada asıl marifet, belki de büyük balonların oluşmasına izin vermeyecek, istikrarlı ve sağlıklı bir para sistemini dünya ekonomisine kazandırabilmektir. Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle işte bu mümkün olabilecektir.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi kontrolsüz bir şekilde ve borçlanmaya dayalı gerçekleşebilen para üretimini ortadan kaldıran bir para sistemi olması sebebiyle ve üretilen paranın direkt olarak reel ekonomiye enjekte edilmesine olanak vereceğinden krizlerin ve spekülatif balonların oluşumunu da büyük ölçüde engelleyecektir.

"Finansal Krizler ve Spekülasyon Balonları Günümüz Para Sisteminin Doğal Bir Sonucudur" başlığı altında açıkladığım, kontrolsüz bir şekilde ve borçlanmaya dayalı gerçekleşen para üretimini tetikleyen günümüz para sistemi ve finansal krizlerin analizini ve birbirleriyle olan sebep-sonuç ilişkilerini daha önce anlatmıştım. Ancak kısa da olsa bir hatırlatma yapmak amacıyla Prof. Dr. Joseph Huber'in bu konuda yaptığı bir çalışmayı tekrar paylaşmak istiyorum: 1970-2007 yılları arasında dünya genelinde 145 sektörel bankacılık krizi, 208 kurlara dayalı kriz ve 72 devletsel borç krizi olmak üzere, toplam 425 krizle günümüz sisteminin istikrarsızlığı ve krizlere sebebiyet verdiği kanıtlanmıştır (Huber, 2016, s. 74).

Carmen M. Reinhart ve Kenneth S. Rogoff 800 yıldır 66 ülkede yaşanan tüm krizleri tespit ve analiz ettikleri *Bu Defa Farklı* adlı bir kitap yayımlamışlardır. Kitabın giriş bölümünde, krizlerin oluşumuna dayalı insanların temel düşünceleri hakkında psikolojik açıdan yorum yaparak şunları yazmışlardır (2010, s. 47):

> Bu kez –yani önümüzdeki kriz çerçevesinde– her şeyi çok farklı gibi hissettiren psikolojik bir sendromdur ve özü çok

basittir. Yerleşik kanaatte, finans krizlerinin yalnızca başka insanlar için başka ülkelerde ve başka zamanlarda meydana geldiği; bizim ülkemizde, şimdi ve burada hiçbir kriz olamaz biçiminde bir görüş egemendir. Biz her şeyi daha iyi yapıyoruz; biz daha akıllıyız; geçmişteki hatalardan ders çıkardık (...) şeklindeki düşünceler toplumda hâkim kanaatlerdir. Ancak ne yazık ki yüksek miktarda borçlanmış bir ülke, toplumu ve vatandaşları uzun yıllar içinde bulundukları krizi fark etmeyerek mali bir uçurum kıyısında durabilir. Bu fark etmeyiş ve belki de umursamazlık, ülkenin içine düşeceği bir güven krizinin bir anda ve hiç kimsenin neden ve nereden geldiğini anlamasına fırsat vermeden doğması sonucu, geri dönüşü olmayan, vahim bir ekonomik buhrana dönüşüverir.

Günümüzde ekonomilerin dümeninde oturanlar kriz veya buna benzer meselelerle ciddi anlamda uğraşmak yerine popülist yaklaşımlarla günü kurtarma ve biraz makyaj yaparak durumu güzel göstermenin peşinde koşmaktadır. 2008 yılında yaşadığımız mortgage krizi sonrasında da durum aynıdır. Hepsi makyaj ve popülist erteleme taktikleridir. Sanki birileri bir şeyler saklıyorcasına asıl sorun hep gözardı edilmekte ve tüm bu krizlere sebep olan ticari bankaların kredi vermek suretiyle kaydi para üretimine dayalı kısmi rezerv bankacılık sistemi hiç sorgulanmamaktadır.

Günümüz para sistemini Thomas Mayer ve Roman Huber "freni ve fren balatası olmayan ve sadece gaz pedalıyla çalışan ve ancak kriz olması durumunda duvara çarpmışçasına durabilmeyi başaran bir sistem" olarak ifade etmişlerdir (Mayer ve Huber, 2014, s. 202, 203). Burada gaz pedalı olarak kastedilen ve tüm bu krizlere sebep olan şey, ticari bankalar tarafından kredi vermek suretiyle kaydi para üretilmesidir. Dolayısıyla her arabada olması

gereken fren günümüz sisteminde yoktur. Kaza yapıp duvara çarpmadan önce uygun mesafeden basılması gereken bir fren sistemi Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle hayata geçirilebilecektir.

Aşağıda paylaştığım Almanya'nın 1992-2008 ve Amerika'nın 2002-2012 yılları arasındaki para hacmindeki genişleme ile reel ekonomilerindeki (GSMH) genişleme oranındaki çarpıklığı gözler önüne seren veriler, gaz pedalı hariç başka hiçbir pedal barındırmayan bir para ve bankacılık sisteminin sonucudur. Benzeri verileri "Finansal Krizler ve Spekülasyon Balonları Günümüz Para Sisteminin Doğal Bir Sonucudur" başlığı altında paylaştığım için burada daha fazla detaylandırmıyorum.

1992 ila 2008 arasında Almanya	
M1 Para arzı büyümesi:	% 189
Enflasyondan arındırılmış GSMH büyümesi	% 23
Enflasyona dayalı nominal GSMH büyümesi	% 51
2002 ila 2012 arasında ABD	
M2 para arzı (broad liquid money) büyümesi:	% 80
Enflasyondan arındırılmış GSMH büyümesi	% 16
Enflasyona dayalı nominal GSMH büyümesi	% 45

Kaynak: Huber, 2016, s. 34 ve
www.federalreserve.gov/releases/h6/hist

Günümüz para sistemini eleştirirken, kendimizi de eleştirmeyi unutmamamız gerekir. Günümüzde herkes kısa yoldan para kazanmanın imkânlarını araştırmakta ve spekülatif kazançlarla kâr edip para kazananlar övülürken, bu tür işlemlerde yer almayanlara neredeyse aptal gözüyle bakılmaktadır. Bu sosyal psikoloji herkesi sarmıştır. Günümüz para sistemi bu noktada bir hırs ekonomisi haline gelmiştir. Dolayısıyla tüm bunların ardındaki sebep,

insanların hırslarına yenik düşmesidir diyebiliriz. Tabii ki toplumlar hiçbir zaman sadece meleklerden oluşmaz. Tarih boyunca her zaman benzeri hırslar olmuştur. Bundan dolayı gerekli kontrol mekanizmaları ve sistemleri oluşturulmuştur. Bağımsız ve Milli Para Sistemi günümüz hırslarını kontrol edebilecek ve makul ekonomik verilerle yönetebilecek bir para sistemidir.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin finansal ve bankacılık krizlerine nasıl etki edeceğini anlamak açısından, finansal krizlere yol açan spekülasyon balonlarının hem sosyo-psikolojik gelişimini, hem de kredi balonlarına dayalı ekonomik oluşumunu biraz detaylı bir şekilde açıklamak istiyorum.

6.5.1. Spekülasyon Balonlarının Sosyo-Psikolojik Gelişimi

Bernard Lietaer finansal krizlerin dinamiğini çok somut ve gözle görülür biçimde açıklamaktadır (Lietaer, 2000, s 116):

1. *Yükseliş:* Belirli bir piyasada yavaş, fakat kendinden emin bir biçimde *fiyatlar yükselir*. Sektörü bilenler bunu fark eder ve satın alır. Bir süre sonra piyasa uzmanları büyük bir kazanç potansiyeli hakkında konuşmaya başlar. Bu süreç birkaç yıl boyunca, bir sonraki aşamaya erişilinceye kadar devam eder.
2. *Satın alma çılgınlığı (Feeding Frenzy):* Piyasa ısınmaya başlar. Önce buna sayıları artarak devam eden uzmanlar, daha sonra meslekten olmayan kişiler ve en sonunda yabancılar katılır. Sektörü bilenlerin çoğu için bu durum *güvenli* bir şeydir. Fiyatlar *çılgın* tutarlara erişir. Bu oyuna katılmayan her kişi fırsatı kaçırdığını düşünür ve aynı biçimde hengâmenin içine düşerken tam da zamanında buna katıldıklarını, yani trene bindiklerini düşünürler.

3. *Panik:* Hiçbir ön hazırlık süreci olmadan bir anda, gerçek sebebi belirsiz bir şeyler olur ve ortam değişir: gerçek veya yalan bir söylenti, yeni bir bilgi vs. Bu haber insanların iştirak ettiği ürünle ilişkili olabilir, fakat olmak zorunda da değildir. Fakat olayların yaşandığı o anda önemli sayılır. Aylardır veya yıllardır büyüyen *sabun köpüğü patlar* ve birkaç saat veya gün içinde bir satış histerisine dönüşür. Fiyatlar dibe vurur.
4. *Cam kırıklarını toplamak:* Şirket batışları, iflaslar, mali *çöküş* ve birçok insanda *hayal kırıklığı.* Fiyatlar gelecek yıllar içinde yeniden normal düzeylere düşer ve oralarda salınır. Devlet kurumları aşırılıktan yakınır ve neyin yolunda gitmediğini bulmaya çalışırlar. Yeni bir açıklama, yani bahane bulunur ve bir daha böyle bir şeyin olmamasını sağlamayı amaçlayan düzenlemeler getirilir. Daha sonra aynı finansal döngü inatçı biçimde yeniden başlar ve bir başka piyasada biraz farklı biçimde kendisini tekrarlar.

Bu süreci çeşitli hisse senetleri ve taşınmazlar zirve yaptığında hissetmişizdir. Günümüz para ve bankacılık sisteminde, bir kriz bir sonrakini beslemektedir.

2008 mortgage ve bankacılık krizinin sonuçlarını yatıştırmak için devletler müdahil olmuş, böylece ticari bankacılık sektörünün borçlarına güvence vererek ve gerekli likiditeyi de sağlayarak bankacılık sektörünün domino taşı gibi iflaslar yaşamasının önüne geçmiş ve ödemeler sisteminin sekteye uğramasını engellemişlerdir. Ancak bunun sonucunda devletlerin borçları yükselmiş ve yeni bir borç krizi baş göstermeye başlamıştır. Başka bir deyişle, 2008 Mortgage Krizi bundan sonra gelebilecek olan devletler boyutunda bir borç krizinin temellerini oluşturmuştur. Yani yine bir kriz, başka bir krizi beslemiştir. Farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse, 2008 krizi sonrası para "güvenli yatırımlara" kaçmış ve yeni balonlar üretmiştir. Örneğin 2007-2011 yılları arasında altın fiyatları

üç katına çıkmıştır. Fakat bu durum altın fetişistleri için tehlikeli bir balon değildir; tam tersine yalnızca para sisteminin yaklaşan sonunun bir ifadesidir ve altın fiyatları yeniden yükselecektir. Bir mortgage ve bankacılık krizi sonrası altına olan bu denli yoğun kaçış, bundan sonraki krizin de ayak sesleri şeklinde yorumlanabilir ve bir sonraki krizin para sistemi üzerinde oluşacağının işareti niteliğindedir.

Yukarıda süreçlerini sıraladığım sosyo-psikolojik gelişim tüm toplumlarda ve piyasalarda hep aynı şekilde gelişmekte olup, sadece süreç içerisinde aşamalar arasında farklılıklar görülmektedir. Tüm bu gelişime Türkçede "koyun psikolojisi" dediğimiz olgu zemin oluşturmaktadır. Böyle psikolojik ortamlarda insanlar veri ve bilgiye dayalı hareket etmektense ağırlıklı olarak başka insanların peşinden gitmek suretiyle ve onlarla aynı şekilde hareket ederek, yani "komşum veya iş arkadaşlarım vesaire de bunu yaptı" şeklinde açıklamalar getirerek kararlarını verirler. Dolayısıyla piyasalarda kararların bu şekilde verilmeye başlandığı dönemlerin sonu hep hüsranla sonuçlanır.

Finansal krizlerin dinamiğinin süreçlerinde günümüz para sistemi ve ticari bankacılık sektörünün verdiği krediler suretiyle ürettiği paranın, yani alım gücünün önemli bir ilişkisi vardır. Bu konuyu "Finansal Krizler ve Spekülasyon Balonları Günümüz Para Sisteminin Doğal Bir Sonucudur" başlığı altında detaylı bir şekilde açıklamıştım. Kısaca özetlemek gerekirse, ticari bankalar daha yüksek varlık değerlendirmelerine paralel olarak verebilecekleri kredi miktarını yükseltebilirler. Örneğin satın alınan gayrimenkulün değeri ne kadar yüksekse, o gayrimenkul için bankaların verebileceği kredi miktarı da o kadar yüksektir. Bilindiği üzere para, piyasalarda kullanıma ticari bankaların verdiği krediler suretiyle sürülmektedir ve buna paralel olarak da üretilmektedir. Dolayısıyla verilen her krediyle para hacmi genişlemekte ve krediyi alan kişinin alım gücü artmaktadır. Eğer

piyasalarda daha fazla para yani alım gücü mevcutsa, taşınmaz fiyatları da o kadar artar; bu sayede ticari bankalar açısından daha fazla kredi verilebilecek teminat altyapısı oluşur ve bu şekilde daha fazla kredi verilebilir. Böylece adeta bir spiral gibi, kredi verdikçe alım gücü arttığından talep de artar ve böylelikle varlıkların değeri otomatik olarak kendiliğinden yukarı doğru hareket eder. Varlıkların fiyatı arttıkça teminat olarak alınabilecek varlıkların değeri artmış olur ve daha önceden teminat olarak kullanılmış varlıklara daha fazla kredi verilebilir. Günümüz para sisteminde yaşanan bu durum bir sonraki spekülasyon balonunun temelini oluşturur.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi nezdinde para üretimi gerek kaydi şekilde gerekse nakdi şekilde olsun, ülkelerin ekonomik büyümeleriyle doğru orantılı olacağından, bu tür balonların ve spirallerin oluşumuna ihtiyaçtan fazla para üretilmesi veya alım gücü oluşturulmaması vesilesiyle zemin hazırlanmayacaktır. Dolayısıyla finansal krizlerin dinamiğinin süreçlerinde gerçekleşen "yükseliş" ve "satın alma çılgınlığı" birbirini tetikleyerek abartılı bir şekilde spekülasyonlara yani "panik"e dönüşemeyecektir.

6.5.2. Kredi Balonlarına Dayalı Spekülatif Balonların Oluşum Süreci

Bu bölümde özellikle herkesin daha kolay anlayacağını düşündüğüm gayrimenkul piyasası ve 2008 Mortgage Krizi üzerinden örneklemeler yaparak, kredi vermek suretiyle para üretip piyasalarda spekülasyon balonlarının oluşumuna giden süreci açıklamaya çalışacağım.

Başlangıç ve temel sebep:

Spekülatif balonların oluşumunun en temel gerekçesi, ticari bankaların "yoktan var edercesine" ve neredeyse "sınırsızca" yapabildiği para üretimi vesilesiyle artan alım gücü ve para hacmidir.

Çünkü bu şekilde artan alım gücüne paralel olarak varlık değerleri artmakta ve buna bağlı olarak yeniden kredi verilebilecek teminat altyapısı değerlenmekte, dolayısıyla da daha fazla kredi verilebilmesinin önü açılmaktadır. Sonrasında piyasalarda kredi kaynaklı yüksek likidite oluşmaktadır. Bu likiditeye bağlı olarak balonlar şişmekte ve krizlere sebebiyet vermektedir. Bir krizin meydana gelmesinden sonra ise herkes aslında sadece bir yan sebep olan kredi arzını eleştirirken, ana sebep olan kredi vermek suretiyle para üretimine olanak veren günümüz para sistemini sorgulamamaktadır. Bağımsız ve Milli Para Sistemi işte tam bu noktada önemini hissettiriyor ve kredi vermek suretiyle para üretiminin önüne geçerek, neredeyse sınırsız para hacmi genişlemesi ve buna bağlı kontrolsüz alım gücü artışını engelliyor. Dolayısıyla piyasalara para, ülke ekonomisinin büyümesinden daha fazla bir oranda üretilerek sürülememiş oluyor ve tüm para sistemi kontrollü bir şekilde yönetilebiliyor. Bu vesileyle gereğinden fazla para üretilmesi suretiyle karşılıksız ve şişirilmiş alım gücü artışına dayalı spekülatif balonların oluşumu engellenmiş oluyor.

Kredi balonlarına dayalı spekülasyon balonlarının oluşum süreci temel olarak aşağıdaki adımlardan meydana gelmektedir (Mayer ve Huber, 2014, s. 214-224):

1. Birinci Adım: *Ticari bankacılık sektörünün yöneticilerinin kredi verirken oluşan riskleri yanlış değerlendirmesinin önü nasıl açılır? Yani ticari bankacılık sektöründeki yöneticiler kredi vermeye nasıl motive edilir?*

- *Yanlış prim sistemi:* Kısa süreli kârlılıklar baz alınarak dağıtılan yönetici primleri sebebiyle, ticari bankacılık yöneticileri maksimum kredi verebilmeyi, şahsi çıkarlarını maksimize edebilmek adına tercih etmektedirler.
- *Kredi aracılık sistemi:* Daha fazla kredi verebilmek adına özellikle Amerika ve Avrupa'da ticari bankacılık sek-

törü daha fazla müşteriye ulaşabilmek için direkt kredi dağıtımının yanı sıra kredi satabilmelerine aracılık eden broker (aracı) şirketlerle de kredi hacimlerini arttırmaktadırlar.

- *Kredi onay süreçleri otomaktikleşmektedir:* Birçok kredi onay sürecinde ticari bankalar müşterilerine basit formlar doldurtmakta ve bu formları daha sonra kredi-skorlama-ajanslarıyla (Credit-Scoring-Agency) paylaşmak suretiyle onaylamaktadırlar. Dolayısıyla otomatikleşen kredi onay süreçlerinde birçok risk gerekli hassasiyetle değerlendirilememektedir.
- *Artan rekabet:* Kredi verebilmek adına ticari bankalar arası artan rekabet, kredilerin kolayca ve sorumsuzca onaylanabilmesine sebep olmaktadır.
- *Devletlerin güvence sistemleri:* Ticari bankacılık sektöründe günden güne artan "Batsak dahi devlet bizi kurtaracaktır" inancı, bankaları kolayca ve sorumsuzca kredi vermeye itmektedir.
- *Eksik tecrübe:* Birçok yönetici kriz yaşamamış bir dönemde kariyer basamaklarını tırmanmışsa, "Nasıl olsa kriz bizden çok uzak" psikolojisiyle hareket ederek kredileri kolayca ve sorumsuzca onaylamaktadır.
- *Rasyonel düşünülememektedir:* Özellikle "panik" veya "satın alma çılgınlığı" yaşanan dönemlerde insanlar yatırım ve kredi kararlarını rasyonel verilere göre vermek yerine duygusal kriterleri daha ön plana çıkarmaktadır.
- *Gözler kör olmaktadır:* Özellikle boom yani "satın alma çılgınlığı" dönemlerinde elde edilebilmesi olası olan kazanç miktarları insanların ve karar vericilerin gözlerini kör etmekte ve kredileri arttırmaktadır.
- *Bilgisayar sistemleri:* Günümüzde bilgisayar sistemleri ve programlarına karşı artan güven, birçok konuda karar ve-

rirken hissiyatları bertaraf etmektedir. Bu durum ise kredi verilmesini bir bilgisayar oyunu kadar basite indirgemektedir.

2. İkinci Adım: *İnsanlar kredi balonlarıyla şişirilmiş gayrimenkullerin alımına nasıl motive edilir?*

- *Hisse senedi balonunun gayrimenkul balonuna ihraç edilmesi:* 2000 yılında meydana gelen teknoloji krizi sonrası insanların güvenli liman olarak gayrimenkul yatırımlarına yönlendirilmesi sonucunda 2000 yılı krizi bir açıdan 2008 yılı mortgage krizinin zeminini oluşturan temel sebep oldu.
- *Medyanın rolü:* Gelişen gayrimenkul piyasalarında her gün haber yapmakla para kazanan medya, emlak yatırımlarının potansiyel şanslarından bahsederek insanları gayrimenkul yatırımına özendirdi.
- *Fiyat artışı korkusu:* Gayrimenkul piyasasında fiyatların ilerleyen süreçlerde daha da artacağını düşünen insanların, daha da zarar yapmamak adına, erkenden bir emlak alımı yapmak istemelerine yönelik psikolojik bir baskı hissetmeleri.
- *Al-Sat psikolojisi:* Birçok yatırımcı aldığı fiyatın üzerinde bir fiyata satmayı hedefleyerek satın almakta ve bu şekilde motive olup piyasaları daha da yukarılara taşımaktadır.

3. Üçüncü Adım: *İnsanlara hiç ödeyemeyecekleri krediler nasıl satılabilir?*

Emlak balonu bir kartopu sistemi gibidir: Her zaman gayrimenkul satın almak isteyen yeni kredi müşterileri bulmak gerekir. Aksi halde fiyatlar düşer. Ödeme gücü olan müşterilere hizmet verilirken yeterli geliri olmayan müşterilerin krediler yoluyla kazanılması gerekmektedir. Bunu yapabilmek şu şekilde mümkün olur (Mayer ve Huber, 2014, s. 220, 221):

- *Ana para geri ödemesiz uzun vadeli mortgage kredileri:* Ana para geri ödemeksizin düşük faizlerle alınan kredilerle ömür boyu sadece faiz ödemek suretiyle aylık finansman yükü insanların bütçelerine uygun hale getirilmektedir. Bu düşük ödemeleri gören birçok insan gelecekte faiz oranlarının hangi seviyelere gelebileceğini dahi düşünmeden, psikolojik olarak o an için düşük gördüğü aylık ödeme yükümlülüğüne bakarak kendi evini satın alma hayaliyle kredi almakta ve bu şekilde talep yaratarak kredi balonunu daha da şişirmektedir.
- *İlk dönemlerde düşük faizle başlayan ama sonraki yıllarda değişken faizle devam eden krediler:* İlk yıllarda düşük ödemeler içeren ama sonraki yıllarda faizlerin piyasa oranlarıyla yansıtılacağı dönemlerin başlamasıyla birlikte krediyi ödemekle yükümlü olan kişilerin yükselmiş faizler karşısında finansman güçlüğüne düşebileceği krediler bu statüdedir. İnsanlar ilk yıllardaki düşük geri ödeme tutarlarına kanmaktadır. Bu durum ise piyasalarda talebi arttırarak kredi balonunu daha da şişirmektedir. Ancak ilerleyen yıllarda kredi faizlerinin artması durumunda geri ödemelerini yapamayan kredi müşterilerinin satmak durumunda kaldığı gayrimenkuller sonucunda piyasalarda emlak fiyatları yoğun arzdan ötürü düşüşe geçmekte ve bu durum ciddi ekonomik yıkımlara sebep olmaktadır.
- *Kredi başlangıcında sabit ana para geri ödemesi içermeyen türden krediler:* Yukarıdaki diğer krediler gibi geri ödemenin yapıldığı ilk yıllarda bütçelere uygun gözüken ancak ilerleyen yıllarda ana para ödemelerinin de dahil olmasıyla birlikte birçok kredi alan için içinden çıkılamayacak bir hal alan bu tür krediler insanların ödeme kabiliyetlerini ciddi anlamda zorlamaktadır. Ancak ilk yıllardaki cazip geri ödeme planları insanları cezbetmek-

te, dolayısıyla piyasalarda talebi arttırmak suretiyle kredi balonlarını tetiklemektedir Ödemelerin arttığı yıllarda sonu boşaltılması ve icradan satılması zorunlu olan gayrimenkullerle biten süreçlerle karşılaştığımız durumlardır bunlar.

- *Gayrimenkul ipotekli tüketici kredileri:* Şişirilen kredi balonları sonucunda artan fiyatlarla birlikte ipotek değerleri de yükselmektedir. Yükselen yeni değerlerin artan kısmı teminat gösterilmek suretiyle araba, tadilat veya başka tüketici kredilerine eklenmektedir. Kredi tutarıyla birlikte ailelerin ödemesi gereken aylık taksitler artmakta, ilerleyen yıllarda yükselen faizlerle birlikte geri ödenen tutar da artmakta, bu da finansal kapasitesi zorlanan borçluların ciddi risklerle karşı karşıya kalmasına sebebiyet vermektedir.
- *Dar gelirli vatandaşlara dahi kredi veriliyor:* Kredi vermek suretiyle kazançlarını artırmak uğruna "satın alma çılgınlığı" dönemlerinde gelir seviyesi yeterli olmayan kişilere de krediler verilmekte ve bu şekilde kredi balonları oluşmaktadır.
- *Şahsi kefalet olmaksızın krediler verilmektedir:* Kredi verilmesini kolaylaştırmak adına şahsi kredi önkoşullarının olmazsa olmazı olan şahsi kefaletler kaldırılmakta ve kefaletsiz krediler dağıtılmaktadır. Bu şekilde kredi balonlarına zemin hazırlanmaktadır. Verilen kredilerin karşılığında alınan teminatlar azaltılmakta veya kalitesizleştirilmektedir.

4. Dördüncü Adım: *Bankalar kredi risklerinden nasıl arındırılmakta veya kurtulmaktadır?*

2008 Mortgage Krizi öncesi yaşanan "satın alma çılgınlığı" döneminde ticari bankalar vermiş oldukları kredileri bilançolarından mümkün olduğu kadar hızlı çıkartıp yeni kredi verebilmenin yollarını bulmuştu.

- *Asset-Backed Securities:* Bunun için bankalar tarafından ayrıca özel amaçlı şirketler kurulmuştur. Bu kurumlar, kurucu bankalar tarafından satılan kredi alacaklarıyla sigortalanmış ABS-tahviller ihraç etmişlerdir. Böylelikle ana şirketin bilançosundan Subprime-kredi riskleri ortadan kalkmış ve kredi alacakları ve risklerinin ticareti yapılabilir hale getirilmiştir.
- *Collateralized-Debt Obligations (CDO):* "Bir sonraki adımda Subprime-krediler (ABS) başka tahvil ve kredilerle birleştirilerek Collateralized Debt Obligations (Teminatlandırılmış Borç Yükümlülükleri) (CDO) şeklinde bir paket haline getirilmiş ve yeni özel amaçlı krediler tarafından borç senetleri olarak başka yatırımcılara yeniden satılmıştır. Böylelikle çürük kredilerin riskleri nihai olarak gizlenebilmiştir. Bu değerli kâğıtların alıcıları için çıkış noktasında hangi risklerin ilgili senede bağlandığı realist olarak artık anlaşılır değildir. Derecelendirme kuruluşları örneğin bir CDO içinde risklerin karşılıklı olarak dengelenmiş olduğundan yola çıkmışlardır. Bu nedenle olabilecek en kötü senaryo durumunda, tıpkı borç krizinde olduğu gibi, tüm kredilerin eşzamanlı olarak patlayabilme riskini öngöremişlerdir. Karanlıktaki bir kör gibi bu yatırım araçlarına yüksek kredibilite tahsis etmişlerdir. Bu, anlaşıldığı üzere ölümcül bir hata olmuştur." (Flossbach ve Vorndran, 2012, s. 44). Tüm bu ikincil ve üçüncül satışlar ise kurumsal olarak tekrar kredilendirilmiş ve zaten şişmiş olan kredi balonları daha da şişirilmiştir.
- *Structured Investment Vehicles (Yapılandırılmış Yatırım Ürünleri – SIV):* "Bir diğer aşamada Collateralized Debt Obligation'lar diğer yatırım araçlarıyla karıştırılmış ve Collateralized Debt Obligation'lar (SIVs) adı altında bir kez daha yeni yatırımcılara satılmıştır." (Fenzl, 2009, s. 56).

Bu aşamada yapılan satışlar da yeniden kredilendirilmiş ve kredi hacimleri içinden çıkılamayacak seviyelere yükseltilmiştir.

- *Çürük kredilerin paketlenmesine devlet desteği:* ABD'de iki özel fakat devlet tarafından desteklenen ve Fannie Mae ve Freddie Mac gibi hoş isimleri olan ipotek kurumları vardır. "Bu her iki ipotek finansörü şirket, bankalardan taşınmaz kredilerini satın almışlar ve bu satın almayı yeniden kredilendirmişlerdir. Bu esnada bir araya getirilmiş yatırım araçlarını ipotekli tahviller olarak kendi yatırımcılarına satmışlardır. Bu her iki kurum, taşınmaz kredilerinin senede bağlanması konusunda tüm Amerikan pazarına egemen olacak büyüklüktedir. 2007 yılı sonunda 5,3 trilyon Dolar değerindeki toplam kredi paketine garanti vermişlerdir. Bu rakam Amerika ipotek piyasasının yarısına karşılık gelmektedir." Böylelikle çürük kredileri gizlemek ve yeniden satmak devlet eliyle kutsanmıştır.

Bu şekilde inanılmaz yüksek tutarlar paketlenmiştir. 2006 sonunda "outstanding securitized loan" (Ödenmemiş Teminatlı Krediler) hacmi 28.500 milyar Dolar tutarında olmuştur. 2007 yılında ödenmemiş ipoteklerin yaklaşık % 60'ı ve verilen tüketici kredilerinin % 25'i bir araya getirilmiş ve yeniden satılmıştır (Fenzl, 2009, s. 56). Amerika kendi emlak balonunu yukarıda anlattığım formlara sokup paketlemek suretiyle dünya geneline ihraç etmiş ve birçok uluslararası ve ulusal ticari bankayı uçuruma sürüklemiştir.

5. Beşinci Adım: *Siyasi otorite yanlış yönetimle spekülatif gayrimenkul balonlarını daha da körükleyebilir.*

Siyasi otorite çoğu zaman kötü bir niyet taşımaksızın, orta ve dar gelirli vatandaşlar için konut üretmeye dayalı politikalar takip ederken, nasıl olduğunu ve nereden geldiğini bilmediği bir kroşe yemişçesine kendisini büyük bir gayrimenkul krizinin

içinde bulur. Bunun temel sebepleri aşağıdaki gibidir (Mayer ve Huber, 2014, s. 224, 225):

- *Abartılı imar izinleri:* Belediyelerin ve imar vericilerin kontrolsüz bir şekilde birçok arsayı imara açarak inşaat yapılabilir arsaların arzını arttırarak piyasalarda oluşan gayrimenkul arzını istemeyerek de olsa şişirmesi sonucu gayrimenkul fiyatları düşmektedir.
- *Vergisel imkânlar:* Gayrimenkul kredilerinin faizleri vergiden düşülebildiğinden, birçok kişi parası dahi olmasa gelir vergisinden düşebilmek adına emlak satın alırken mortgage kredisi alma yolunu tercih etmektedir. Bu durum sonucunda konut kredilerinin hacmi ve borçluluk oranı artmaktadır. Artan kredi pazarı ise gayrimenkul fiyatlarını yukarı yönlü şişirmektedir.
- *Ev kredilerine devlet garantileri tesis edilmektedir:* Bazı ülkelerde insanların ev almalarını teşvik etmek için ev alımı için verilen kredilerde devletler belirli garantiler veya ek teminatlar vermektedir ve bu durumu sosyal bir politika olarak desteklemektedirler. Böylelikle kredi balonu büyümektedir.
- *Yıllık kira artışlarına limit getirilmemektedir:* Kira artışlarına limit getirilmesi demek, o ülkede bulunan gayrimenkullerden elde edilen kiraların yıllık artışının devlet tarafından belirli kriterlere bağlanması demektir. Böylelikle kira artışları kontrollü olacağı için gayrimenkul fiyatları da aşırı derece artmayacak ve balonlardan bir nebze olsun korunabilmiş olacaktır.
- *Araziden faydalanma yani rant vergisi yok:* Arsa ve ev satışlarından kaynaklanan gelirler birçok ülkede vergiden muaftır, topraktan faydalanma vergisi ise ya çok düşüktür ya da hiç yoktur. Bu türden vergi imtiyazları ilgili ülkelerde gayrimenkul fiyatlarını yukarı yönlü tetiklemektedir.

Bu başlık altında anlattıklarımdan da açıkça anlaşıldığı üzere, kredi hacminin arttırılması ile spekülatif balonların oluşması arasında direkt bir ilişki vardır ve bu ilişki, kredi balonlarına dayalı spekülasyon balonlarının oluşum süreci içerisinde gayet net bir şekilde kendini göstermektedir.

6.5.3. Bağımsız ve Milli Para Sistemi Finansal Spekülasyon Balonlarını Engelleyecektir

Bu aşamada, bir üst başlıkta detaylı bir şekilde açıkladığım, kredi balonlarına dayalı spekülatif balonlarının oluşum süreci dahilindeki hem "başlangıç ve temel sebep" hem de birinci adımdan başlayarak beşinci adıma kadar sıraladığım kriterlere yönelik Bağımsız ve Milli Para Sisteminin görüş ve yaklaşımlarını açıklayacağım. Böylelikle spekülasyonlara sebebiyet veren kredi balonlarının Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle nasıl engellenebileceğini ortaya koymuş olacağım.

Başlangıç ve temel sebep olmayacak:

Bağımsız ve Milli Para Sisteminde ticari bankaların "yoktan var edercesine" ve neredeyse "sınırsızca" yapabildiği para üretimi vesilesiyle artan alım gücü ve para hacminin önüne geçilecek. Çünkü para üretimi ülkelerin ekonomisinin ve gayrisafi milli hasılasının büyümesine dayalı kriterlerle limitlenecek ve ticari bankaların ülke ekonomisinin büyüme oranlarını göz önünde bulundurmaksızın neredeyse limitsizce kredi vermek suretiyle para üretmesi engelleneceğinden, spekülasyon balonlarının oluşumu temelden sınırlanmış olacak. Yani Bağımsız ve Milli Para Sisteminde yangına körükle gidilemeyecek.

Birinci adım olmayacak:

Eğer ticari bankalar kendi kendilerine "yoktan var eder gibi" kaydi para üreterek kredi veremezlerse, o zaman çalışanlarını

mümkün olduğunca çok kredi anlaşması yapmaya zorlamak için hiçbir nedenleri de olmayacak. Kredi vermek için para üretmek, ticari bankaların asli meselesi olmaktan çıkacak, müşterilerinin varlıklarını "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Hesapları" vasıtasıyla doğru kanalize ederek, hem kendilerinin hem de müşterilerinin para kazanmasına vesile olmak en önemli ve öncelikli ticari meseleleri haline gelecek. Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle ticari bankacılık sektörü "para üretmek için" var olan bir sektör olmak yerine eskiden olduğu ve bugün de hâlâ herkesin sandığı gibi, "paraya aracılık" eden bir sektör olacak. Dolayısıyla niceliksel yani kantitatif büyüme neredeyse mümkün olmadığı için nitelik yani kalite, bankanın başarısı için belirleyici bir hal alacak. Kaliteye ulaşabilmek adına ticari bankacılık sektörü, Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle birlikte, müşterilerinin varlıklarını en minimum riskle en maksimum kârı elde ettirecek bir şekilde yönetip spekülatif yatırımlar veya krediler için aracı veya destek olmaktan uzaklaşacak.

İkinci adım neredeyse hiç olmayacak:

Bağımsız ve Milli Para Sistemi vasıtasıyla ticari bankaların "yoktan var edercesine" ve neredeyse "sınırsızca" yapabildiği para üretiminin önüne geçileceğinden, para kolayca riske atılabilir bir nitelikte olmayacak. Günümüz para ve bankacılık sisteminde spekülasyon için kolayca para üretilip kredi olarak verilebilmektedir. Ticari bankaların günümüz para ve bankacılık sisteminde kredi verebilmek için para üretimi neredeyse maliyetsiz bir şekilde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla maliyetsiz olan bir ürünün sonrasında yok olmasını neredeyse kimse umursamamaktadır ve bundan ötürü de kolayca krediler verilebilmektedir. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde ise kredi vermek için "yoktan var edercesine" ve neredeyse maliyetsiz para üretilemeyeceği için herkes elindeki parayı daha fazla düşünerek kullanacak ve kolayca spekülatif kredilere ve yatırımlara kanalize edemeyecek.

Üçüncü adım olamayacak:

Bağımsız ve Milli Para Sisteminde, günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi, ticari bankalar kredi vermek adına neredeyse maliyetsiz ve "yoktan var edercesine" para üretemeyecekleri için geri ödeme riski olan müşterilerine kredi verme konusunda daha isteksiz olacaklar, hatta vermeyecekler.

Dördüncü adım neredeyse hiç olmayacak:

Bağımsız ve Milli Para Sisteminde, günümüz para ve bankacılık sisteminde bulunan oranda tehlikeli kredi riskleri olmayacağından ve geri ödeme riski taşıyan kredilerin oranı çok düşük olacağından, ticari bankacılık sektörü açısından bu tür kredilerin bilançolardan çıkarılma zarureti veya bilançolarının makyaj ihtiyacı günümüz kadar olmayacak. Ayrıca tehlikeli kredi riskleri üst üste yığılmadığı için bunların satılması da ticari bankacılık sektörü açısından artık çok ciddi bir önem arz etmeyecek. Öte yandan daha az ABS, CDO veya SIV talebi olacak, çünkü finansal piyasalarda ticari bankacılık sektörünün kredi vermek adına neredeyse maliyetsiz ve "yoktan var edercesine" ürettiği para hacmi olmayacak. Yani spekülatif yatırımlar için yakıt (kredi veya para) olmayınca, bu yatırımların ABS, CDO veya SIV cinsinden ikincil veya üçüncül piyasaları da olmayacak.

Beşinci adım ise çok fazla zarar verici olmayacak:

Birinci adım ile dördüncü adım ve tüm bu adımlara olanak veren temel sebep niteliğinde sayılabilecek olan ticari bankalarca kredi verebilmek adına "neredeyse maliyetsiz ve yoktan var edercesine" yapılan para üretimi Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle ortadan kalktığı zaman, hükümetlerin aldığı kararların spekülasyon piyasalarına yönelik etkileri ciddi oranda azalacak. Ancak açıkça söylemek gerekirse, siyasi otorite ve politika yapıcıların olası yanlış veya kötü kararlarını önlemek Bağımsız ve Milli Para Sisteminin de elinde değil.

Tüm bu anlattıklarıma ek olarak belirtmek istediğim diğer bir konu ise günümüz para ve bankacılık sistemi gereği, ticari bankacılık sektörü kredi vereceği sektör ve kurumları kendisi belirlemektedir. Dolayısıyla sadece ticari bankacılık sektörünün istediği ve tercih ettiği sektörler kredi alabilmekte ve kolay para bulabilmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak, hep bu sektörlerde kredi balonları oluşmakta ve spekülatif balonlara, hatta krizlere sebep olunmaktadır. Dolayısıyla ticari bankacılık sektörü bir şirket olmanın gereği sebebiyle ve hissedarlarına maksimum kazanç sağlama argümanından yola çıkarak, kendi seçtiği sektörleri krediyle destekleyip sonrasında da balonların oluşumuna aracılık etmektedir. Ancak patlayan balonlar sadece ilgili sektörleri değil, neredeyse tüm ekonomiyi etkilemektedir.

6.6. Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle Birlikte Piyasa Dengesi

Bu bağlamda Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçmesiyle birlikte finansal spekülatif balonların engellenebilmesine yönelik farklı etkenleri de belirtmekte fayda olduğunu düşünüyorum.

Bail-out (kurtarma paketi) güvencesine artık ihtiyaç kalmayacak:

"Bağımsız ve Milli Para Sistemi ve Banka İflasları" başlıklı bölümde detaylı bir şekilde ifade ettiğim gibi, Bağımsız ve Milli Para reformundan sonra ticari bankalar artık devlet tarafından kurtarılma zarureti veya rahatlığıyla hareket edemeyecekler. Diğer bir ifadeyle, Bağımsız ve Milli Para reformu sayesinde ticari bankacılık sisteminden bağımsızlaştırılacak olan ödemeler sistemiyle beraber, ticari bankaların iflasları sonucu bankalarla birlikte mevduatlar da buharlaşmayacağından ve buna bağlı olarak da ödeme sistemi sekteye uğramayacağından, devletler işini doğru yapmamış bir bankanın iflasına göz yumabilecek. Yani ticari bankalar da so-

kaktaki her bir diğer sektörle aynı hakka ve adalete sahip olacak ve imtiyazlı bir şekilde korunmayacak.

Piyasalar kendi kendini regüle edecek ve düzenleyecek:

Bağımsız ve Milli Para reformu sonrasında ticari bankacılık sistemi günümüzde olduğu gibi neredeyse maliyetsiz ve sınırsızca kaydi para üretip kredi vermek suretiyle piyasalara süremeyeceği için ve dolayısıyla piyasalar üretilmiş olan para hacmi içerisinde hareket etmek zorunda kalacağı için bir taraftan para arzına dayalı politikalar daha aktif kullanılabilecek, bir taraftan da faize dayalı para politikaları daha etkin olabilecek. Belirli miktarda olan para hacmi, faiz hareketlerine çok daha duyarlı olacak ve faiz artırım ve indirimleri piyasada dolaşan paraya daha etkili olabilecek. Dolayısıyla şayet piyasalarda bulunan para hacminin ciddi bir kısmı (günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi) spekülatif yatırımlara aktarıldığı zaman ve reel sektöre veya reel ekonomiye ihtiyaç duyduğu parasal hacim –paranın spekülasyonlara kaymasından dolayı– sunulamadığı durumda, faizler otomatik olarak artacak ve dolayısıyla spekülatif yatırımların getirileri de artan faizlerle kıyaslandığında avantajlı bir durumda olmayacağı için spekülatif balonların oluşumu mantıksal bir sonuç olarak engellenmiş olacak. Günümüzde para hacmi sınırlanamadığı veya reel ekonominin büyüme oranıyla paralel hareket etmediği için, yani ticari bankacılık sektörünün reel ekonomi veya ülke büyümesi gibi rasyoları gözetmeksizin neredeyse sınırsızca ve hiçbir maliyet yükü taşımadan "yoktan var edercesine" kredi vermek suretiyle üretebildiği kaydi para sonucunda, piyasada dolaşan para hacminin kontrolü sağlanamadığından, faiz politikalarının etkinliği ve randımanı gerektiği gibi gerçekleşememektedir. Hele de günümüzdeki gibi düşük faizli bir konjonktürel ortamdan geçildiği dönemlerde bu problem daha da ciddi bir şekilde kendini göstermektedir. Bu konuyu bir sonraki başlık altında daha detaylı açıklayacağım.

Yine aynı argümantasyon yapısıyla birlikte, Bağımsız ve Milli Para reformu sonrasında örneğin sanayi ve üretime kanalize olması gereken para hacmi, ağırlıklı olarak gayrimenkul piyasalarına kayması durumunda, ticari bankaların vatandaşların elinde bulunan parasal sermayeyi "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Hesapları" vesilesiyle gayrimenkul piyasalarını finanse etmek için toplamaya çalışacağından ve bu durumun sonucunda vatandaşlar daha fazla tasarrufa yöneleceğinden tüketim azalacak. Azalan tüketim etkisiyle birlikte üreticiler nakdi yükümlülüklerini yerine getirmek ve ciro yapabilmek adına fiyatları düşürmek durumunda kalacak, düşen bu fiyatlar sonucunda ise vatandaşlar avantajlı bu durumdan faydalanmak için otomatik olarak tekrar tuketime kanalize olacak ve daha fazla tüketim yapacak. Günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi tam bu aşamada şirketlere kredi verilmesi suretiyle kaydi para basılıp piyasaya sahte alım gücü sürülerek bu durum manipüle edilemeyecek. Dolayısıyla piyasa kendi kendini çok daha kolay regüle edebilecek. Çünkü dışarıdan bir etken, para üretmek suretiyle piyasanın dengelerini bozamayacak. Diğer taraftan da azalan tüketimin bir başka etkisi ekonominin durulması ve/veya gerilemesi olacağından, doğal olarak işsizlik de artacağından, insanlar spekülatif bir yatırımı yaparken günümüzdeki gibi bir kere değil, belki on kere düşünmek durumunda kalacak. Dolayısıyla spekülatif yatırımlar günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi toplumun neredeyse her kesimine ulaşamayacak, belki sadece gelir seviyesi yüksek olan en üst kesimin yapabileceği bir yatırım alternatifi olacak. Bu şekilde olması durumunda ise balonlar ciddi seviyede engellenmiş olacak.

Bu sürecin diğer doğal bir sonucu ise ticari bankaların neredeyse hiçbir maliyet yükü taşımadan ve sınırsızca üretebildikleri kaydi para ortadan kalkacağından, ticari bankalar ellerinde olan veya müşterilerinden "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Hesaplarına" yönlendirebildikleri parasal sermayeyi çok daha dikkatli yönetecek ve

aynı dikkatle kredi risklerini hesaplayacak ve kredilerini dağıtacaklar. Çünkü Bağımsız ve Milli Para Sisteminde nerdeyse sınırsız ve hiçbir maliyet taşımaksızın para üretilemeyecek ve sınırlı parasal sermaye kaynaklarıyla hareket etmek zorunda kalınacak. Bu da her bireyi daha da dikkatli olmaya itecek.

Sınırlı olan her kaynak insanoğlunu daha doğru ve dikkatli bir regülasyona zorlamaktadır. Sınırsız olan şeylerse israfı ve kontrolsüzlüğü arttırmaktadır.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi vesilesiyle, ülkelerin ekonomik büyümeleriyle paralel olarak büyüyecek olan parasal hacmi içerisinde spekülasyonlar için ayrılacak her birim para, reel ekonominin diğer bir tarafında eksik kalacağından, spekülatif yatırımların oranı ciddi miktarda azalacak ve balonlar sınırlanacaktır.

6.7. Klasik Faiz Politikalarının Günümüz Para Sisteminde Umulan Etkiyi Göstermeyişi ve Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Para Hacmi ve Arzının Kontrolü

Para hacminin yönetiminin neden önemli olduğunu en basit şekilde aşağıdaki örnekle anlatmaya çalışayım.

Bir insanın vücut ağırlığının yaklaşık olarak 1/13'ü kandır. 70 kilogram ağırlığındaki bir insanda yaklaşık 5,5 litre kan bulunmaktadır. Beyin bütün vücut kan akımının % 20'sini almaktadır. İnsan vücudunun % 70'i sudur. Buna göre 70 kilogram ağırlığındaki bir insanın vücudunda yaklaşık 49 litre su bulunmaktadır. Kalp bir günde 110 bin kilogram kan pompalar. İnsan kalbi istirahat halinde 1 saatte 340 litre kan pompalar.

İnsan vücudunu baz alarak aktardığım bu genel kültürel bilgiler doğrultusunda ülke ekonomileri için de belirli sonuçlara varabilmek mümkündür. Nasıl insan vücudunda kişinin kilosuna orantılı olarak kan bulunmaktaysa, ülke ekonomilerinin büyüklüğüne

göre de bir ülkenin ne kadar para hacmine sahip olması gerektiği hesaplanabilir bir veridir. Eğer kilosuna oranla fazla veya az kana sahip olan bir insan hasta kabul edilebilmekteyse, ekonomik büyüklüğüne ve arz talep dengesine göre fazla veya az para hacmine sahip olan ülkeler de parasal büyüklük noktasında hasta kabul edilirler. Dolayısıyla her ekonomi için doğru bir para hacmi büyüklüğü bulunmaktadır. Bu oranın fazlası enflasyona, azı ise deflasyona sebep olmaktadır.

Merkez Bankalarının ve/veya Para Politikası Kurullarının rolü, her yıl değişen ekonomik büyüklüğe ve her daim değişkenlik gösteren ticaret hacmine göre en doğru parasal hacmi tespit etmek ve ülkenin para biriminin satın almaya yönelik değer riski taşımadan sürdürülebilirliğini sağlamaktan ibarettir. Fiyat istikrarı denilen şey aslında bedenine göre kan dolaşımının sağlıklı olabilmesi için gerekli olan 1/13'lük kilo/kan oranını tutturabilmek ve bunun devamlılığını sağlayabilmektir. Ekonomik bir dille ifade etmek gerekirse, fiyat istikrarını sağlayabilmek, ülke ekonomisi için en uygun parasal hacmi tespit edip doğru terzilik yapmak ve büyük veya küçük beden giydirmemektir.

Ancak günümüz para ve bankacılık sisteminde doğru para hacmi tespit edilebilse bile, bu oranın realize edilebilmesine ve sürdürülebilmesine yönelik güç Merkez Bankalarının elinde bulunmamaktadır. Bağımsız ve Milli Para Sistemi sayesinde parasal hacmin belirlenmesi ve gerekli şekilde sürdürülebilir bir oranda tutulabilmesine yönelik olanaklar tekrar Merkez Bankaları ve Para Politikası Kurullarının eline geçecek ve hasta ekonomilerin tedavisi çok daha kolay olacaktır.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi parasal hacmin büyüklüğünü reel ekonomiyle doğru orantılı olması gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla bir ülkenin ekonomisi % 1 büyürken, parasal hacminin de aynı oranda büyümesi gerektiği fikrini desteklemektedir. Günümüz para ve bankacılık sistemi neredeyse maliyetsiz ve sınır-

sızca para üretirken parasal hacmin büyüklüğü ile reel ekonomi arasında hiçbir bağ kurmamakta, dolayısıyla insanları bir krizden diğerine doğru savurmaktadır.

6.7.1. Faiz Politikalarının Etkinsizliği

Merkez bankaları, gösterge faizin oranıyla oynayarak, kredi piyasalarında oluşan talebi yönlendirmektedir. Gösterge faizin oranındaki yükseliş veya azalma, direkt olarak piyasalarda oluşan kredi talebini etkilemekte ve ticari bankaların kredi verebilmelerini belirlemektedir. Bu enstrümanla Merkez Bankaları piyasalardaki kredi talebini şekillendirmeye çalışmaktadır. Gösterge faizi, Merkez Bankaları tarafından ticari bankaların Merkez Bankası parası temin edebilmesine yönelik düzenli olarak yapılan para ihalelerinde, Merkez Bankası parasının ticari bankalarca kredi olarak alabilmesini sağlayan ve paranın maliyetini belirleyen faiz oranıdır.

Gösterge faiz oranının reel ekonomi için önemi büyüktür, çünkü ticari bankalar parayı bu faiz oranının altında normal olarak ödünç vermezler. Halbuki ticari bankalar kredileri ürettikleri kaydi parayla vermektedir. Ama yine de verdikleri kredilerde gösterge faiz oranını kredi faizlerini belirlemede baz almaktadırlar. Her ne kadar "yoktan var edilen" bir kaydi para kredi olarak verilse de, verilen kredinin faizinin maliyet alt baremini gösterge faizi oluşturmaktadır. Bunun sebebi ise verilmiş olan ticari banka kredisinin kaydi para olup olmamasından bağımsız olarak, eğer nakit para olarak müşteriye ödeniyor veya bir başka ticari bankaya havale ediliyorsa, krediyi veren ticari banka bunun finansmanı için Merkez Bankası parasına ihtiyaç duyuyor ve bu tutarı sağlamak durumunda kalıyor. Dolayısıyla ticari bankanın parayı ödünç verdiği fiyat, buna göre, bankanın kendisinin Merkez Bankası parasını temin etmek zorunda olduğu fiyat şeklinde oluşuyor.

Gösterge faizinin yüksek olması durumunda bireyler ve kurumlar için kredi maliyeti yükselir. Yükselen bu faiz sebebiyle bireyler ve kurumların kredi talepleri azalır, çünkü ihtiyaçlarını krediler üzerinden finanse etme konusunda giderek daha çekingen hale gelinir, dolayısıyla ekonomi soğur. Buradan da anlaşılacağı üzere, gösterge faizi yükseltmek, ekonominin aşırı ısınma riski varsa; piyasaya çok fazla iyimser hava hâkimse ve düşüncesizce alınan kredilerle anlamsız satın almalar yapılıyorsa, böylelikle ekonomik balon oluşma riski baş gösteriyorsa, ekonomiyi soğutmak açısından gayet iyi ve etkili bir enstrümandır. Bu durumun tam tersi olarak düşük gösterge faizi, daha düşük kredi maliyeti sağlar ve dolayısıyla daha fazla kredi talebi yaratır ve bu durumun doğal bir sonucu olarak yatırım ve tüketim artar. Bunun sonucunda da ekonomi ivme kazanır.

Ders kitaplarını yukarıda anlatıldığı gibi süsleyen bu model, ne yazık ki realitede bu şekilde çalışmamaktadır, çünkü faizin yükselişliği kredi verilirken dikkate alınması gereken birçok faktörün içinden yalnızca biridir. Bu nedenle de gösterge faizi üzerinde yapılan değişiklikler günümüz piyasa ve para piyasaları koşullarında genellikle etkisiz kalmaktadır. Bu durum nedeniyle Merkez Bankaları da sorun yaşamaktadır.

2012 Haziran ayında *Wall Street Journal* gazetesinde "ABD'deki kredi çatlağı FED'e (Amerikan Merkez Bankası) hayatı dar ediyor" diyen Jon Hilsenrath, "ABD Merkez Bankası yöneticileri bir yıldan beri, daha güçlü bir büyümeyi sağlamak için izledikleri düşük faiz siyasetinin yeterli sayıda Amerikalıya ulaşmamasından dolayı hayal kırıklığına uğramıştır," diye yazmıştır (2012).

Jon Hilsenrath yine aynı yazısında "Patlayan ABD gayrimenkul balonundan sonra milyonlarca Amerikalı, ister düşen ev fiyatları, ister işlerini kaybetmelerinden, ister şanssızlık, ister aşırı tüketimden dolayı kredibilitelerini kaybettiler. ABD Merkez Bankası ekonomiyi canlandırmak için piyasalara sunduğu düşük faizli kredi

imkânından bu Amerikalıların neredeyse hiçbiri kredibilitelerindeki sıkıntılardan dolayı faydalanamadı. Buna karşın iyi kredibiliteye sahip ve aslında bu kredilere veya paraya ihtiyaç duymayan birçok diğer Amerikalı ise ucuz paradan yararlandı," şeklinde bir ifadeyle ABD Merkez Bankasının yapmış olduğu hamlenin asıl ulaşması gereken yerden ziyade bambaşka bir kitleye ulaştığını ve bu durumun da yeni piyasa balonları oluşturmaya yönelik bir temel hazırladığını gözler önüne sermiştir.

2008 finans krizi öncesinde verilen kredilerin yarısı iyi kredibilite notuna sahip hane halkına akarken, 2008 yılından itibaren bu oranının % 90 (!) olduğunu, kredilerin durumunu gözlemleyen hizmet sağlayıcı Moody's Analytics and Equifax rapor etmektedir (Mayer ve Huber, 2014, s. 229).

Yüksek gelirli ve varlıklı hane halkı, beklenmeden gelen parayla daha ziyade tasarruf eder veya yatırım yapar, çünkü onlar zaten istedikleri kadar tüketim yapabilmektedir. Düşük gelirli hane halkı ise faizden gelen tasarrufu daha ziyade tüketim amaçlı kullanır. İkinci kesimin yaşamında hiçbir şey değişmemiştir; eski pahalı kredileri daha ucuz kredilerle değiştirememişler, dolayısıyla FED'in amaçladığı gibi, hane halkı bütçelerini rahatlatarak tasarruf ettikleri düşük faiz tutarını da tüketime aktarmak suretiyle reel ekonomiyi canlandıramamışlardır. Dolayısıyla 2008 finansal krizine aşırı ve denetimsiz olarak verdikleri kredilerle yol açan ticari bankacılık sektörü, günümüz para ve bankacılık sistemi gereği yine kendileri üzerinden ABD Merkez Bankası FED'in piyasalara sürmek ve piyasaları canlandırmak istediği parasal kaynağı bu sefer sadece zengin kesime kanalize etmiş ve krizin etkilerini azaltmaya yönelik kurgulanmış olan bir çözümü heba etmişlerdir. Buradan da anlaşılacağı üzere, günümüz para ve bankacılık sistemi her işletmenin olduğu gibi kendi kazançlarına odaklı ve hiçbir sosyo-ekonomik hedef içermeksizin işleyen bir yapıya sahiptir. Bu durum önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bunun yanında paranın halkın kulla-

nımına günümüz para sisteminin bir zarureti gereği sadece ticari bankacılık sisteminin kredi vermesiyle sürülebilmesi diğer bir ciddi soruna sebep olmuştur ve olmaya devam edecektir.

Federal Reserve Bank of Boston'ın bir araştırmacısı olan Paul Willen'ın "Aslında paranın kredilerin kendileri için sorun yarattığı insanlara ulaşması amaçlanmıştır. Fakat krediler bu insanlara kesinlikle akmamıştır" ifadesi günümüz para ve bankacılık sisteminde Merkez Bankalarının metodolojilerinin artık hedeflere ulaşılabilitesini yitirdiğinin en temel kanıtıdır (Hilsenrath, 2012). Yine Jon Hilsenrath'ın yazısından alıntı şeklinde ifade etmek gerekirse, "Para politikasının halkın büyük çoğunluğu üzerinde bir etkisi yoktur. Tam tersine günümüz para sistemi ve politikaları zenginler içindir" (Hilsenrath, 2012).

Avrupa'daki Merkez Bankalarının yöneticileri için de durum farklı değildir. Eylül 2012 yılında *Spiegel* dergisi, Avrupa Merkez Bankası Yönetim Kurulu Üyesi Jörg Asmussen'le bir röportaj yapmıştır. Asmussen bu röportajında, "Avrupa Merkez Bankasının alışıldık araçlarının borç krizi bakımından artık işe yaramadığını" kabul ediyor. Örneğin "Avrupa Merkez Bankasının temmuz ayında faizi düşürmesi gibi para politikasına yönelik bir sinyal, dengesiz veya hiçbir biçimde reel ekonomiye ulaşmamıştır," diyor. Merkez Bankasının en yeni verileri Avrupa'da eşit olmayan dengeleri göstermektedir: Avrupa genelinde Avrupa Merkez Bankasının uyguladığı aynı gösterge faizine karşın İspanya'daki küçük işletmeler bir kredi için Almanya'daki rakiplerinden daha fazla faize katlanmak durumunda kalıyor ve dolayısıyla daha fazla maliyet taşıyorlar. "Aslında düzenleyici olması gereken gösterge faizi, bu işlevini çok sınırlı bir biçimde yerine getiriyor," diyerek Asmussen de günümüz para ve bankacılık sisteminin faize dayalı politikalarının, reel ekonomiye ulaşabilmek ve çareler üretebilmek adına Merkez Bankaları açısından kısıtlı veya yetersiz bir enstrüman olduğu gerçeğini kabul etmiştir (Spiegel Online, 4 Eylül 2012).

Gösterge faizine dayalı Merkez Bankası politikalarının yarattığı bir başka sorun ise Merkez Bankalarının faiz oranının yüksekliği bağlamında sıklıkla adeta kötünün iyisini seçmek durumunda kalmalarıdır. Birçok devlet aşırı borçlandığı ve ekonomileri neredeyse çöktüğü için teorik olarak düşük faiz uygulanması gerekir. Devletlerin aşırı derecede borçlanmış olmasından dolayı Avrupa Merkez Bankası uzun yıllar gösterge faizini hissedilebilir biçimde yükseltemez, çünkü devletlerin faiz yükümlülükleri artar ve Avrupa Birliği ciddi bir devlet borç kriziyle karşı karşıya kalabilir. Ancak diğer taraftan da düşük faiz oranları ve ucuz krediler nedeniyle, örneğin hisse senetleri piyasası ve Almanya taşınmaz piyasasında olduğu gibi finans balonları tetiklenmekte ve kriz bu sefer kendini başka piyasalara taşımaktadır.

Yukarıda paylaştığım birçok üst düzey bankacı ve araştırma sonuçlarına dayalı yorumlardan da anlaşılacağı üzere, günümüz para ve bankacılık sisteminden dolayı Merkez Bankaları para arzını artık neredeyse hiç kontrol edememektedir. Bu sebepten dolayı "Daha fazlası daha az olmasından daha iyidir" anlayışıyla para musluklarını açmaktadırlar. Reel ekonomi ortalama olarak yılda yalnızca % 1,4 büyürken, Euro kullanan ülkelerin oluşturduğu ekonomik alan içinde M1 para arzının yılda yaklaşık % 8 büyümesinin nedeni budur (Mayer ve Huber, 2014, s. 232).

6.7.2. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Para Hacmi ve Arzının Kontrolü

Günümüz para ve bankacılık sistemi çok tartışmalı, ihtilaflı, değişken, kırılgan olmasının yanı sıra hiçbir şekilde şeffaf ve anlaşılır değildir. Merkez Bankalarının birçok enstrümana sahip olmalarına rağmen reel ekonomiye müdahil olabilme ve doğru yöne yönlendirebilme imkânları neredeyse kalmamış veya etkisizleşmiştir. Bunun en net örneğini 2008 finansal krizi sonrası-

da alınan önlemlerin bir üst başlık altında anlattığım gibi reel ekonomiye ve gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşamamış olmasından anlamaktayız. Bu durumun ana sebebi ise günümüz para ve bankacılık sisteminin işleyişidir.

Ekonomistler, politikacılar ve Merkez Bankaları arasında her ne kadar Merkez Bankalarının temel görevi olarak görülen "fiyat istikrarı" ve "piyasaların parasal tedariki" konularında görüş birliği olsa da, Merkez Bankalarının para politikaları nezdinde asli hedefleri ve bu hedeflerin nasıl ulaşılabilir olduğu noktasında ciddi görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Örneğin piyasaların ihtiyaç duyduğu likiditenin nasıl sağlanacağı veya enflasyon hedefinin hangi seviyede olmasıyla ilgili çoğu zaman fikir ayrılıkları gözlemlenmektedir. Ekonomik büyüme, istihdam, finansal stabilite ve sürdürülebilirlik gibi birçok hedefin günümüz para ve bankacılık sistemi çerçevesinde para politikalarıyla ulaşılabilir olup olmadığı konusunda önde gelen ekonomistlerin çok ciddi görüş ayrılıklarına sahip olduğunu da rahatlıkla ifade edebiliriz (Danzmann, 2015, s. 184, 185; Galbraith, 1998, s. 166; Hayek, 1988; Huerta de Soto, 2011; Issing, 2003, 2009, 2013; Jarchow, 2009; Maier-Rigaud, 1998; Stark, 2012; Straubhaar ve Vögel, 2012).

Günümüz para ve bankacılık sistemi nezdinde Merkez Bankalarının aldığı önlemlerin reel ekonomi üzerinde direkt olarak etki göstermemesinin veya etkisiz kalmasının temel sebebi olarak Merkez Bankalarının sadece Merkez Bankası para piyasası üzerinde faizleri belirleyici bir rolü oluşunu gösterebiliriz (Gudehus, 2016, s. 35). Buradan da anlaşılacağı üzere, Merkez Bankalarının belirlediği faiz seviyesi sadece Merkez Bankası ve ticari bankaların içinde bulunduğu parasal dolaşım kademesi içerisinde direkt olarak etkili olmaktadır. Alt kademe olan ve Merkez Bankalarının dahil olmadığı, dolayısıyla da ticari bankaların, vatandaşların, kurumların, şirketlerin vesairenin oluşturduğu ikinci parasal dolaşım kademesi (yani reel ekonomi) Merkez Bankasının belirle-

diği faiz oranından endirekt olarak etkilenmektedir. İki kademeli parasal sistemin nasıl işlediğini "Kaydi Merkez Bankası Parası Nedir, Kullanıma Nasıl Sürülüyor ve İki Kademeli Para Dolaşım Sistemi" adlı başlık altında açıklamıştım. İki kademeli para dolaşım sisteminin doğası gereği Merkez Bankasının belirlediği faiz, Merkez Bankası ve ticari bankalardan oluşan üst kademeyi direkt etkilerken, ticari bankalar, vatandaşlar, kurumlar ve şirketlerden oluşan alt kademeyi endirekt olarak etkilemektedir. İki kademe arasındaki ortak payda ticari bankalardır ve dolayısıyla Merkez Bankalarının belirlediği faiz oranı ticari bankacılık sektörünün süzgeci ve şekillendirmesi sonucu reel piyasalara ulaşabilmektedir. Ticari bankaların ise bu noktada kredibiliteye ve kâr maksimizasyonuna dayalı iş yapış alışkanlıklarından dolayı reel piyasa ticari bankacılık sektörünün öncelikleri doğrultusunda Merkez Bankası kararlarından etkilenmektedir.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi çerçevesinde Merkez Bankaları günümüz para sistemine kıyasla daha geniş ve etkili parasal enstrümanlara sahip olabilecektir (Gudehus, 2016, s. 35). Reel ekonomiye günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi ticari bankalar üzerinden değil, direkt olarak temas edebileceklerdir.

Bu noktada altını çizmek istediğim en temel konu, parasal düzenin kamu düzeninin omurgasını oluşturduğudur. Para bir toplumun omurgasıdır. Alın terinin ve emeğin karşılığıdır. Varlığının kaynağıdır. Bu sebepten dolayıdır ki parasal düzeni, paranın basılmasını, kullanıma sürülmesini belirleyen tek ve değişmez adres "devlet" olmalıdır. Para sistemi veya paranın basımı ve/veya kullanıma sürülmesi hiçbir şekilde özel şirketlerin veya ticari kazanç hedefleri güden kurumların elinde olmamalıdır. Devlet adına para sistemini düzenleyen ve yöneten kurum genellikle Merkez Bankaları ve/veya Para Piyasası Kurullarıdır. Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle bu parasal düzen tekrar Merkez Bankaları ve/veya Para Piyasası Kurullarına emanet edilecektir. Bu sebeptendir ki para

sistemi tamamıyla devletin kontrolünde olacaktır. Piyasada kullanılan her tür form ve şekildeki her birim para devlet tarafından basılarak kullanıma sürülecektir. İki kademeli para dolaşımı sisteminin yerini tek kademeli para dolaşımı sistemi alacaktır. Bu durumun nasıl olacağını "Bağımsız ve Milli Para Sisteminin Yürürlüğe Girişi" başlığı altında detaylandırmıştım. Kısmi rezerv bankacılığı da ortadan kalkacak ve dolayısıyla ticari bankaların zorunlu karşılıklara dayalı kaydi para basarak kullanıma sürmelerinin önüne geçilmiş olacaktır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak para hacmi çok daha kolay bir şekilde takip edilebilir bir hale gelecek ve sistem basitleşecektir. Para dolaşımı yine günümüzdeki gibi madeni para, banknot, elektronik/mobil ödeme sistemleri üzerinden aynı şekilde devam edecektir. Parayı sadece "Para Politikası Kurulu kararıyla Merkez Bankaları" basarak kullanıma sürebilecektir. Dolayısıyla Merkez Bankalarının ve Para Politikası Kurullarının para hacmini kontrol edebilmeleri çok daha kolaylaşacaktır. Günümüz para sisteminde tüm para hacmine göre % 85-90'lara gelmiş olan ticari bankaların kaydi para kullanım oranından dolayı Merkez Bankalarının para hacmi üzerinde neredeyse kalmayan etkisi tekrar tesis edilecektir.

Yukarıda bahsettiğim değişimler sonrasında Merkez Bankaları günümüz parasal sisteminin bir sonucu olarak "son borç veren" (*Lender of last resort*) konumunu koruyarak, aslında olması gerektiği ve halkın çok yüksek bir oranı tarafından olduğu zannedilen "parayı ilk basan merci" (*issuer of first instance*) konumuna gelecektir (Huber, 2016, s. 145).

Önceki bölümlerde bahsetmiş olmama rağmen bu noktada önemli olduğu için tekrar ifade etmek istediğim bir konu ise Bağımsız ve Milli Para Sistemi nezdinde Para Politikası Kurulu ve/veya Merkez Bankasının bağımsızlığıdır. Bu kurumlar her ne şekilde olursa olsun politika ve siyaset yapıcılardan bağımsız bir şekilde işleyebilmeli ve hiçbir şekilde talimat almamalıdırlar. Bu

şart zaten günümüz para ve bankacılık sisteminin de önemli bir şartıdır. Bu konu Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş esnasında ciddi ve detaylı bir şekilde ele alınmalı ve siyaset ve politika yapıcılar ile Merkez Bankası ve/veya Para Piyasası Kurulu birbirlerinden günümüze kıyasla daha da fazla ayrıştırılmalıdır. Bu konuda yapılan araştırmalarda varılan sonuçlar gayet açık bir şekilde, parasal yönetim nezdinde Merkez Bankaları ve/veya Para Politikası Kurullarını siyasetten bağımsızlaştırma oranı arttıkça, enflasyonun da düştüğünü teyit etmektedir (Grilli, Masciandaro ve Tabellini, 1991; Berger, 1997; Botzenhardt, 2001, s. 55-65).

Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle birlikte Merkez Bankaları parasal hacmi yönetebilmek adına eskiden olduğu gibi para arzı politikaları uygulayabilecek ve isterlerse etkisini yitirmiş olan faiz politikalarını bırakabileceklerdir (Huber, 2016, s. 149). Piyasada sirküle edilecek olan tüm para Bağımsız ve Milli Para Sistemi vesilesiyle tamamen Merkez Bankaları tarafından belirlenir ve kullanıma sürülürse, faizin seviyesi tamamıyla piyasanın dengelerine bırakılabilecektir (Huber, 2016, s. 149). Hatta günümüz para sisteminin tersine, Bağımsız ve Milli Para Sisteminde para hacmi faizi belirleyici bir unsur olarak ön plana çıkacak ve bu şekilde Merkez Bankaları faizleri de daha rahat yönetebilecektir (Huber, 2016, s. 149).

Bağımsız ve Milli Para Sisteminde para hacmi ülkelerin ekonomik büyümelerine ve büyüme potansiyellerine paralel olarak belirlenecektir (Huber, 2016, s. 149). Ülke büyümesi ve potansiyel büyüme kabiliyeti baz alınarak yapılacak olan parasal hacmin yönetimi Bağımsız ve Milli Para Sistemi nezdinde konjonktürlerle paralel bir şekilde artış ve azalma gösterecektir (Huber, 2016, s. 150). Ancak beklenmeyen ekonomik çalkantılarda para hacmine konjonktürlere ters müdahale edilebilme imkânı günümüz para sistemine kıyasla çok daha fazla ve etkin olacaktır (Huber, 2016, s. 150).

Merkez Bankaları ve Para Politikası Kurullarını çok daha etkinleştiren Bağımsız ve Milli Para Sistemi, ülkelerin para birimlerine yönelik kanunlarının para politikası çerçevesinde günümüze göre çok daha net hedefler içerecek şekilde kurgulanmasını gerektirmektedir.

Senyoraj gelirleriyle devlet borçlarının ciddi seviyelere düşürüleceği ve bütçelerin faiz yükünden rahatlatılacağı Bağımsız ve Milli Para Sisteminde devletlerin ve ticari bankaların arasında günümüz para ve bankacılık sisteminde oluşmuş olan borçlanmaya dayalı bağımlılık da ortadan kalkacaktır (Gudehus, 2016, s. 38).

Para politikası kendi kendini regüle eder bir hal alabilecektir. Çok aktif olmayan bir para politikası dahi olsa, parasal hacmin günümüz para ve bankacılık sisteminin tersine, çok fazla oranda değişmeyeceği bir Bağımsız ve Milli Para Sisteminde konjonktürün güçsüz olduğu dönemlerde azalan kredi talepleri sonucunda kredi faizleri otomatik olarak düşecek, konjonktürün güçlü olduğu dönemlerde ise artan kredi taleplerinden dolayı faizler artacak ve piyasalar aşırı balonlara fırsat vermeden kendi kendini frenleyebilecektir (Gudehus, 2016, s. 38). Bu doğal mekanizma kendi kendini regüle edemediği olağandışı durumlarda ise Merkez Bankaları konjonktürlerin tersine pozisyon alabilecek ve zaten tamamıyla kontrol edebildikleri para hacmi üzerinden piyasaları tekrar istikrara kavuşturabileceklerdir.

6.8. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Sermaye ve Para

Günümüz para ve bankacılık sisteminin savunucuları, Bağımsız ve Milli Para Sisteminde kullanımda olacak paranın miktarının azalacağını, buna bağlı olarak da parasal sermayede darlık yaşanacağını öne sürerek eleştirisel yaklaşmaktadırlar. Bu duruma esnek olmayan ve/veya yetersiz oranda bir para arzını gerekçe

olarak göstermektedirler, çünkü Bağımsız ve Milli Para Sisteminde kısmi rezerv bankacılığında olduğu gibi zorunlu karşılık ayırmak suretiyle misliyle kaydi para basma yetkisi ellerinden alınacak olan bir bankacılık sistemini öne sürmektedirler. Dolayısıyla günümüz para ve bankacılık sisteminde sadece küçük bir oran karşılık göstermek suretiyle neredeyse hiçbir maliyete katlanmadan ve sınırsızca kredi vermek suretiyle kaydi para üretebilen ve ürettikleri paranın "kısmi bir bölümü" yerine "tamamı" üzerinden faiz kazanan bankacılık sektörünün en önemli gelir kaynağı ellerinden alınmış gibi algılanmaktadır. Ancak şu da bir gerçektir ki, bugüne kadar neredeyse hiçbir maliyete katlanmadan ve sınırsızca kaydi para üretmiş olmaları ekonomik açıdan bir hataydı. Bu durum en başından beri kabul edilmemeli, hatta yasaklanmalıydı. Para basma yetkisi tek elden devletin olmalıdır. Kaldı ki ders kitaplarında dahi hâlâ bu şekilde okutulmaktadır. Hal böyleyken, ticari bankacılık sektörünün dijitalleşen dünyada kendilerine gri bir alan yaratarak devletin tekelinde olması gereken bir konuyu çok ciddi bir oranda ve de kimselere fark ettirmeden kendi üzerlerine almaları yanlıştır. Bu durumun düzeltilmemesi abestir ve hatalıdır. Bu sebepten dolayı hiç kimsenin şikâyetçi olmaya hakkı yoktur. Devletin (yani aslında milletin) yetkisinde olması gereken bir hakka tecavüz etmek ve sonrasında bu hak tekrar devlete iade edildiğinde şikayet etmek pek ahlaki bir yaklaşım değildir. Bu şikâyetin bahane edilmesinin temel sebebi, Bağımsız ve Milli Para Sisteminde ticari bankalar temin edecekleri parasal sermayeyle, yani toplayacakları "Vadeli Yatırım ve Mevduat Hesapları"yla ve buna ek olarak başka bankalar ve/veya Merkez Bankalarında "bedelini ödemek zorunda kalarak" sağlayacakları kaynaklarla kredi verebilecek olmalarıdır. Dolayısıyla günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi kısmi rezerv karşılığında neredeyse maliyet yükü taşımaksızın ve sınırsızca kaydi para üretip kredi veremeyecekler. Yani kazançlarını paylaşmak durumunda kalacak-

lar, çünkü temin etmek durumunda kaldıkları parasal sermayeye "bedelini" yani "karşılığını" ödeyecekler. Basit bir dille anlatmak gerekirse, günümüzde % 10 faiz karşılığında kredi verirken, neredeyse bu faizin tamamı ticari bankacılık sektörünün kasasına kazanç olarak girmektedir. Verilen kredi tutarı sadece kısmi bir rezerv oranı kadar maliyet taşımakta olup, o oran üzerinde kalan kısım "yoktan var edilmek" suretiyle kaydi para üretilerek kredi verilmesiyle kullanıma sürülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere, kredi olarak kullandırılan parasal sermayenin neredeyse tamamı (kısmi rezerv oranı üzerinde kalan kısım) maliyetsiz bir şekilde kredi olarak satılabilmektedir. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde bu şekilde "yoktan var ederek" kaydi para üretiminin önü kesileceğinden ve ticari bankacılık sektörünün kredi vermek için ihtiyaç duyduğu parasal sermayenin "bedeli ödenerek" temin edilmesi gerekeceğinden, kredilerden elde edilecek bankacılık kazançları azalabilecektir. Yani aslında ticari bankacılık sektörünün asli görevi olan "küçük sermayeyi toplayarak büyük yatırımlara aracı olabilmek" işine geri dönmeleri, günümüz para ve bankacılık sektöründe olduğu gibi ağırlıklı olarak kaydi para üretip kredi vermek suretiyle piyasalarda alım gücü yaratarak para kazanma devrinin Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle birlikte kapanması öngörülmektedir. Günümüz para ve bankacılık sistemi temsilcilerini rahatsız eden ve Bağımsız ve Milli Para Sistemine haksız eleştiriler yöneltmelerinin ardında yatan temel sebep budur.

Çok net olarak ifade etmek isterim ki, yukarıda bahsettiğim ve günümüz para ve bankacılık sisteminin temsilcilerinin yapmış olduğu, Bağımsız ve Milli Para Sisteminde para arzının, dolayısıyla parasal sermayenin esnek ve yeterli olamayacağı iddiası kesinlikle gerçeği yansıtmamaktadır.

Söze ilk olarak Bağımsız ve Milli Para Sistemine yönelik en önemli eleştiri konusu olan, parasal sermayenin azalacağı veya para arzının yetersiz kalacağı noktasından başlamak istiyorum.

Her şeyden önce net bir şekilde ifade etmek isterim ki, Bağımsız ve Milli Para Sistemi reformundan sonra kullanımda olan para hacmi, reform öncesine kıyasla az veya eksik olmayacaktır. Para hacmi aynı kalacaktır. Dolayısıyla para hacminin aynı olduğu bir ortamda "yetersiz" parasal sermayeden bahsetmek kesinlikle haksız bir eleştiri olur. Parasal sermayenin kaynağı piyasalardaki para hacmi olduğuna göre ve Bağımsız ve Milli Para reformuyla birlikte halihazırda kullanımda olan parasal hacim değişmeyeceğine göre, o zaman "parasal sermayenin yetersiz kalacağı"na yönelik eleştiri tamamıyla yersizdir.

Aynı kalan bir para hacminde ve bankalar arası para piyasasının da bugün gibi devam ettiğini düşündüğümüz bir durumda ve bunlara ek olarak ticari bankacılık sektörünün Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçmeden önce vermiş olduğu krediler için yapılan ana para geri ödemeleri ve faiz gelirlerini de hesaba kattığımız zaman, ticari bankacılık sektörünün Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş sonrası Merkez Bankalarına geri ödemekle yükümlü kılınacağı borçlarını ödedikten sonra bile çok ciddi bir parasal sermaye ticari bankacılık sektörünün kullanımına kalacak olup, hiçbir şekilde parasal hacme dayalı daralmalara gerekçe doğmayacaktır. Kaldı ki, bu tür durumlarda günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi geçici olarak Merkez Bankası desteği de alınabileceği unutulmamalıdır.

Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçişin yapıldığı ilk birkaç aylık süreçte istisnai olarak belki bazı daralmalar olabileceği düşünülerek, temkinli davranmak adına Merkez Bankaları nezdinde bu süreçte ek destek yapılması da öngörülebilir. Çünkü verilmiş kredilerden geri dönüşlerin ve müşterilerden "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Hesaplarına" yönelik birikimlerin toplanması belirli bir süreye gereksinim doğuracağından, Merkez Bankaları tarafından bu tür bir potansiyel destek hazırlanmasının yanlış olmayacağı kanaatindeyiz (Huber, 2016, s. 156). Ancak Merkez Bankalarının finansal

desteği uzun vadeli ve kalıcı olmamalıdır. Bağımsız ve Milli Para Sistemi reformuyla birlikte "Bağımsız ve Milli Para Sisteminin Yürürlüğe Girişi" başlığı altında anlattığım üzere, ticari bankalar artık müşterilerine karşı borçlu olmak yerine bugüne kadar kendi bünyelerinde yatan tüm kaydi mevduatlar toplamına eşit tutarda Merkez Bankasına borçlanmış olacağından, bu yüklü miktara ek olarak kısa süreli olmak kaydıyla olağanüstü durum ve sebepler hariç, Merkez Bankalarına ek borçlanma yapmaları öngörülmemektedir (Huber, 2016, s. 156).

Bağımsız ve Milli Para Sisteminde kısmi rezerv bankacılığı ortadan kalkacağından, ticari bankaların finanse etmekle yükümlü olduğu zorunlu karşılıklara da gerek kalmayacaktır (Huber, 2016, s. 156). Bu durum sonucunda da kimi ülkelerde % 1-2, kimi ülkelerde ise % 10'lar seviyesinde olan zorunlu karşılıklar da ticari bankacılık sektörünün kullanımına açılmış olacak ve ek bir parasal kaynak olarak kullandırılabilecektir.

Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş sonrası doğacak olan diğer bir parasal kaynak ise devletin birikmiş ve tek seferlik senyoraj geliri elde etmesiyle birlikte ticari bankaların bono ve tahvil satmak suretiyle yapmış olduğu borçlarını azaltmaya veya kapatmaya gitmesi sonucunda ticari bankacılık sektörünün elinde tuttuğu bono ve tahvillerin karşılığında çok ciddi bir parasal kaynağa ulaşabilmesiyle gerçekleşecektir (Huber, 2016, s. 156).

"Bağımsız ve Milli Para Sisteminin Yürürlüğe Girişi" başlığı altında detaylandırdığım üzere, Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçişle birlikte, günümüz cari ve/veya günlük/gecelik hesapları, kaydi para statüsünden Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası içeren "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları"na dönüşecek ve ticari bankaların bilançolarının dışına alınacaktır. Dolayısıyla ticari bankalar günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi, müşterilerin yani vatandaşların ve/veya kurumların birbirleri arasında yapacağı para transferleri ve ödemelerini kendi finansman kabiliyetleriyle

çözmek durumunda kalmayacaktır. Tam aksine artık her müşterinin kendine ait Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası içeren "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları" olacağı için ticari bankalar sadece para transferini müşteri adına işleme koyan ve gerçekleştiren aracı kurum statüsünde olacaklardır. Dolayısıyla bu transferler için finansman ayırmak durumunda kalmayarak parasal kaynak açısından rahatlayacaklardır.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin bir diğer farkı ise "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Hesapları"nda ticari bankacılık sistemine emanet edilmiş veya borç verilmiş tutarlar günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi "*dondurulmuş ve pasif kaydi para*" statüsünde olmayıp, ticari banka tarafından kredi verilmesi durumunda tamamıyla reel sektörün kullanımına sunulmuş "*aktif*" sermaye statüsüne kavuşacaktır, ki bu çok önemli bir konudur. Zaten günümüzde birçok kişi, ticari bankalara mevduat olarak yatırdığı tasarrufunun banka tarafından tekrar kredi verilmesi suretiyle reel sektöre kazandırıldığını "zannetmektedir." Ancak günümüz kısmi rezerv bankacılığına dayalı kaydi para ve bankacılık sisteminde gerçek böyle değildir. Bağımsız ve Milli Para Sistemi bu durumu düzeltmekte ve reel ekonomide kullanılmayan "dondurulmuş ve pasif kaydi para" yerine reel sektöre kullandırılmak üzere parasal sisteme tekrar kazandırılan "aktif bir Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Para"sı oluşturmaktadır.

Bu başlık altında dile getirdiğim tüm parasal kaynak imkân ve alternatifleri doğrultusunda Bağımsız ve Milli Para Sisteminde bugüne oranla herhangi bir faiz artışı da beklenmemektedir (Huber, 2016, s. 156, 157). Tam aksine, kullanıma sürülecek olan para hacmi günümüz para sisteminde olduğu gibi kredi verilmesine dayalı bir önşart içermediği için, dolayısıyla borca dayalı bir para sistemi olmadığından ve de devlet borçlarının oranı ciddi anlamda düşeceğinden, faizlerin düşeceğini bile öngörebiliriz (Huber, 2016, s. 156, 157). Diğer taraftan ticari bankaların "Vadeli Yatırım ve Ta-

sarruf Hesapları"na mevduat toplayabilmek için kredi faizlerinin artmasına mahal vermeyecek oranda faizleri veya katılım oranlarını da arttırabileceğini düşünmekteyiz (Huber, 2016, s. 157). Ucuz ve spekülatif yatırımları finanse edecek parasal sermaye günümüz para sistemine kıyasla kolay bulunamayacağı için piyasalarda aşırı ısınmaların olamayacağı konusunu "Bağımsız ve Milli Para Sistemi Finansal Balonların Oluşumunu Engelleyecektir" başlığı altında zaten açıklamıştım. Buna bağlı olarak hırsa dayalı ekonomi yerini paylaşıma dayalı bir ekonomiye bırakacaktır.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin daha güvenli bir parasal sistem oluşturacağını düşündüğümüzde, parasal sermayenin ticari bankalar vesilesiyle reel ekonomiye kazandırmak amaçlı olarak "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Hesapları" aracılığıyla toplanacağı kesindir. Bugünün riskli para sistemine oranla daha stabil olacak olan Bağımsız ve Milli Para Sisteminde parayı istifleyerek kasa veya evde saklama zarureti de ciddi anlamda azalmış olacaktır. Bu sebepten ötürü bugüne kıyasla daha fazla insan parasını kasasında değil, bankasında ve/veya reel ekonomide tutacaktır. Bağımsız ve Milli Para Sistemi çerçevesinde paranın dolaşımda olması günümüz sistemine kıyasla daha fazla güvence altında olacaktır.

Son olarak belirtmek isterim ki, Bağımsız ve Milli Para Sisteminde de günümüz para sisteminde olduğu gibi kısa vadeli tasarruflar ile uzun vadeli krediler finanse edilebilecektir. Vadeler arası düzenlemeler veya vade ahengi aynı günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi devam ettirilecektir.

6.9. Bağımsız ve Milli Para Sistemi ve Enflasyon

Enflasyon, fiyat istikrarının korunamaması ve tüketim mallarının ortalama fiyatlarının artması demektir. Ticari bankacılık sektörünün günümüz para sistemi çerçevesinde neredeyse sınırsızca para üreterek kullanıma sürmesine karşılık, Merkez Bankaları belirli bir enflasyon hedefi koyarak ve bu hedefi realize etmeye çalı-

şarak paranın alım gücünü yönetmeye çalışmaktadır. Bu durum ise paranın alım gücü kaybetmesine yol açmakta ve insanların tasarruflarını buharlaştırmaktadır. Bağımsız ve Pozitif Para Sisteminde ticari bankacılık sektörü para arzı yapamayacağından ve para sadece tek bir merciden yani Merkez Bankaları tarafından kullanıma sürüleceğinden, parasal hacmin kontrolü çok daha kolay olacaktır. Bu durumda ise ülke ekonomileri enflasyon hedeflerini tutturabilecektir. Sonuç olarak devlet, millet ve ülke ekonomisi bu durumdan kazançlı çıkacaktır, çünkü paranın alım gücü değeri korunabilecek ve parasal adalet gerçekleşebilecektir.

"Günümüz Para Sistemi ve Ticari Bankaların Kaydi Para Üretimi Enflasyonist Bir Ortam Yaratıyor" başlığı altında günümüz para ve bankacılık sistemi ve enflasyon arasındaki ilişkiyi detaylı bir şekilde açıklamıştım.

Düşünün ki, elinizde bir mezura var, ama bu mezura her seferinde farklı ölçüyor. Bu durumda terzilik yapabilme şansınız yoktur. Mezura her seferinde birkaç santimetre farklı uzunlukta oluyor ve bir türlü doğru ölçemiyorsunuz. Enflasyon veya deflasyon durumu da aynıdır. Elinizdeki para zaman içerisinde farklı değerlere sahip oluyor. Bir seferinde 1 ekmek ve 1 kg tuz alabilirken, diğer seferinde sadece 1 ekmek alabiliyorsunuz. Yani alım gücü hep farklı oluyor. Bu haksızlık ve aynı zamanda da adaletsizliktir. Vatandaşlar biriktiriyor, ama tasarruflarının alım gücü her yıl değişiyor. Dolayısıyla tasarruf etmek manasızlaşıyor. Tarih her zaman göstermiştir ki yüksek enflasyon dönemleri spekülasyonların ve adaletsizliklerin olduğu dönemlerdir. Paranın alım gücünü koruduğu ve enflasyonun sıfır olduğu dönemler de adaletin yerine geldiği, hukuksal düzenin işlediği ve spekülasyonların azaldığı dönemlerdir. Paranın alım gücünü yani fiyat istikrarını korumak Merkez Bankalarının görevidir. Ancak bu görevi günümüz para ve bankacılık sisteminin kısmi rezerv bankacılığına dayalı kaydi para üretiminden dolayı Merkez Bankaları artık ifa edemez durumdadır.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Merkez Bankaları ve/veya Para Politikası Kurulu para hacmi üzerinde tam kontrole sahip olacağından enflasyonun, desenflasyonun ve deflasyonun para arzına dayalı sebeplerini yönetebilecektir. Ancak unutulmaması gerekir ki, enflasyon, desenflasyon ve deflasyon sadece parasal hacme dayalı sebeplerden meydana gelmemektedir. Reel ekonomi bazlı enflasyonel gerekçeler Bağımsız ve Milli Para Sisteminde de var olmaya devam edecektir. Ama en azından en temel ve önemli sebep olan kontrolsüz para arzı artık yönetilebilen ve belirli kurallar çerçevesinde işleyen bir yapıya bürünecektir. Bağımsız ve Milli Para Sistemi vesilesiyle reel ve finansal ekonominin fiyat istikrarının para arzına dayalı sebepleri kontrol edebilecek ve daha efektif yönetilebilecektir (Huber, 2016, s. 158). Günümüz para ve bankacılık sisteminde para hacmi ticari bankaların kredibilitesi uygun bir müşteriye her kredi verişiyle değişmekte ve bu durum Merkez Bankaları ve/veya Para Politikası Kurulu tarafından kontrol altına alınamamaktadır. Dolayısıyla Merkez Bankaları ve/veya Para Politikası Kurulları aslında hükmedemedikleri bir para hacmini yönetmekle sorumlu tutulmakta, dolayısıyla bu görevi efektif olarak ifa edememektedirler. Ancak Bağımsız ve Milli Para Sisteminin öngördüğü üzere, reel ekonomik büyüme ve iktisadi kalkınmaya direkt orantılı olan ve o değerlerle bağlantılı olarak yönetilen para hacmi Merkez Bankaları ve Para Politikası Kurulları tarafından çok daha efektif yönetilebilecektir. Bu şekilde fiyat istikrarı daha kontrol altında tutulabilecektir.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi nezdinde enflasyon, desenflasyon ve deflasyon için geçerli olan yönetilebilirlik, etkisini varlık fiyatları üzerinde de gösterecektir. Gerek borsa, gerek gayrimenkul, gerekse diğer varlık piyasalarında spekülasyonlar günümüz para sistemine kıyasla çok daha az yapılabileceğinden, varlık fiyatları da daha istikrarlı bir seyir izleyecek ve günümüzdeki gibi aşırı ısınmalar ve kırılganlıklarla karşılaşma ihtimalimiz azalacaktır. Do-

layısıyla Bağımsız ve Milli Para Sistemi sayesinde para arzı daha iyi kontrol edilirken fiyat istikrarı daha efektif yönetilebilecek ve böylelikle varlık fiyatları daha stabil veya sürdürülebilir bir seyir izleyecektir (Huber, 2016, s. 158, 159).

Bağımsız ve Milli Para Sistemi çerçevesinde para hacminin enflasyon, desenflasyon veya deflasyondan bağımsız bir değer takip etmesi gerekmektedir. Bu değer, ülkenin potansiyel büyüme oranı ve buna bağlı kalkınma rasyosundan başka bir şey değildir (Huber, 2016, s. 159). Ekonomi büyüdüğü oranda para hacmi de büyümeli, ekonomi küçüldüğü oranda ise para hacmi de küçülmelidir (Huber, 2016, s. 159). Bağımsız ve Milli Para Sisteminde para hacminin genişlemesi çerçevesinde kullanılacak metotları, yani paranın nasıl kullanıma sürülebileceğini "Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Para Politikası Kurulu, Güçler Ayrılığı Kuralı ve Paranın Kullanıma Sürülmesi" başlığı altında açıklamıştım. Ekonominin daralması ve paranın kullanımdan çekilmesi ihtiyacı duyulduğunda, gerek vergi gelirleri üzerinden gerekse farklı yöntemlerle bu işlem gerçekleştirilebilecektir (Huber, 2016, s. 159).

Carmen M. Reinhart ve Kenneth S. Rogoff'un 66 ülkede 800 yıl içinde yaşanan finansal krizler hakkında yaptıkları araştırmalarda tespit ettikleri üzere, 100-150 yıl önce kısmi rezerv bankacılığıyla beraber kredilendirme suretiyle kullanıma sürülen banka kaydi para üretimine dayalı sistemin kendisini kabul ettirmesinden ve para arzının kontrolsüz olarak büyümesinden beri enflasyon oranları büyük ölçüde yükselmiştir (Mayer ve Huber, 2014, s. 238). 1914-2006 yılları arasında ortalama enflasyon oranı % 5 civarında gerçekleşirken, 1500-1799 yılları arasında enflasyon oranı % 0,5, 1800-1913 arasında % 0,71 düzeyinde gerçekleşmiştir (Reinhard ve Rogoff, 2010, s. 50). Önceki yüzyıllarda para çok daha istikrarlıydı. Kısmi rezerv bankacılığına dayalı kaydi para üretimi yapılan dönemlerden önceki yüzyılları tamamıyla Bağımsız ve Milli Parayla ilişkilendirebiliriz.

Son olarak ifade etmek isterim ki, Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle para hacminin kontrolü tam olarak sağlanabildikten sonra, fiyat istikrarıyla beraber ülke parasının diğer ülkelerin paraları karşısındaki değerini koruyabilmek gibi benzeri bir çok ekonomik hedef de daha ulaşılabilir hale gelecektir (Huber ve Robertson, 2014, s. 21).

6.10. Bağımsız ve Milli Para Sistemi Günümüz Ekonomilerinin Büyüme Baskısını Azaltıyor

Günümüz para ve bankacılık sisteminin bir sonucu olarak kredi vermek suretiyle kaydi para basarak kullanıma sürülmesi, sanayi devriminden bugüne kadar, şirketlerin yatırımcılara ve yatırımcıların da yüksek kâr beklentilerine bağımlı kalmasına yol açmıştır. Dolayısıyla bu durum sürekli büyüme baskısına sebep olmuştur. Gün geçtikçe yatırım ortamı sertleşmiş ve şirketler, yatırımcılar ve bankacılık sektörü arasında yaşanan gerginlikler çerçevesinde sakin bir orta yol nerdeyse kalmamıştır. Günümüz para ve bankacılık sisteminin bir sonucu olarak daimi büyüme bir zaruret halini almıştır. Tüm dünyada ekonomi basınının temel konusu ülkelerin ve şirketlerin büyüme rasyoları ve kıyaslamaları üzerinde şekillenmektedir. Adeta büyümeyen her şirket, ekonomi ve devlet batmaya mahkûmmuşçasına bir doktrin dayatılmaktadır. Halbuki doğa sınırlı kaynaklar sunarken ve doğada bulunan her şey limitlenmişken, daimi olan bu büyüme doktrini neden dayatılmakta ve herkese dikte edilmektedir? Bu durum hem ekonomileri hem de ekolojileri zor durumlara sokmakta ve doğanın kurallarına aykırı bir şekil almaktadır.

"Günümüz Para Sisteminde Bankacılık Sektörünün Aşırı Fazla Kaydi Para Üretimi, Ekonomilerde Büyüme Baskısı Yaratmaktadır" başlığı altında büyüme baskısı ve günümüz para ve bankacılık sektörü arasındaki ilişkiyi detaylı bir şekilde açıklamıştım.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi, günümüz para ve bankacılık sisteminin dayattığı büyüme odaklı ekonomik doktrine karşı gelmektedir. Ekonomiler, şirketler, devletler büyümeden de sağlıklı bir şekilde kendilerini idame ettirebilmektedir. Para, günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi bir borç karşılığı olarak kredi verilmek suretiyle kullanıma sürülmediği, dolayısıyla bir "borç statüsü" taşımadığı ve karşılığının reel ekonomide bire bir olduğu bir durumda, yani Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçmesiyle birlikte şirketlerin, şahısların, devletlerin ve kurumların öz sermayeleri değerli hale gelecektir (Mayer ve Huber, 2014, s. 249). Bunun doğal sonucu olarak ekonomilerde öz sermaye oranı artacak, borçluluk oranı azalacak ve şirketlerin, şahısların, devletlerin ve kurumların borçlanmaya bağımlılığı azalacaktır (Mayer ve Huber, 2014, s. 249). Hatta şirket yapılanmaları dahi değişebilecek, yatırımcılara ve yatırımcı beklentilerine bağımlı olan anonim şirket ve benzeri şirket türlerinin yerini yavaş yavaş vakıflar ve/veya vakıf şirketleri alabilecektir (Mayer ve Huber, 2014, s. 249). Aile şirketleri daha önem kazanacak ve parasal yatırımcılardan bağımsızlaşan bir şirketleşme yapısının doğal bir sonucu olarak büyüme ve kâr baskısı azalacak, sürdürebilirlik ve devamlılık ilkesi daha ön plana çıkacaktır (Mayer ve Huber, 2014, s. 249).

Dolayısıyla Bağımsız ve Milli Para Sistemi vasıtasıyla şirketler, yatırımcılar ve bankacılık sektörü arasında sakin bir orta yol bulunabilecektir. "*Büyüme baskısı*" ortadan kalkacak, yerine "*büyüyebilme özgürlüğü*" gelecektir. Günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi kullanıma neredeyse sınırsızca para sürülmeyecek ve gerek ekonomi, gerek insanlar, gerekse şirketler "makul ve sürdürülebilir" ve "reel ekonomik büyüklük ve potansiyel büyüme" baz alınarak, karşılığı birebir reel ekonomide bulunan bir parasal hacimle muhatap olacaklardır. Günümüz para ve bankacılık sisteminin kontrolsüz parasal büyümesinin yarattığı alım

gücü kaybının altında ezilmeyecek ve bundan dolayı omuzlarında hep bir büyüme baskısı taşımayacaklardır.

Günümüzde para "borç" olarak ve ticari bankacılık sistemi aracılığıyla kredi vermek suretiyle piyasada kullanıma sürüldüğünden, aslında daha doğduğu gün "borçlu" bir şekilde doğuyor. Her borç, ilgili borca karşılık talep edilen bir faiz ödemesiyle paralel düşünülmesi gerektiğinden, günümüz bankacılık sisteminde paranın kullanıma sürülmesi, kullanıma sürülen paranın (yani borcun) bir faiz yükü taşıması anlamına gelmektedir. Günümüz para ve bankacılık sisteminin "borç niteliğindeki parası" otomatik olarak faizle doğduğundan, toplumun bir kesiminden diğer kesimine faiz aracılığıyla parasal sermaye aktarılmasına da vesile olmuş olmaktadır. Bu bağlamda kullanıma para sürülebilmesi (yani piyasada alım gücü oluşturulabilmesi) için faiz aracılığıyla parasal sermaye, kredi alandan (yani paraya ihtiyacı olandan) yeterli parası olan (yani yeterli parasal sermayesi olan) kesime transfer edilmektedir (https://www.monetative.de/faq-1/?rq=wachstum). Yeterli parasal sermayeye sahip olan varlık sahipleri zenginlikleri sebebiyle faiz kazançlarına ihtiyaç duymadığından, bu tutarları tüketim vesilesiyle tekrar parasal sisteme enjekte etmemektedirler. Yani ekonomiye tekrar kazandırmamakta ve dolayısıyla dondurmaktadırlar. İşte bu sebeptendir ki, parasal hacim otomatik olarak ilgili tutarlar (yani tekrar tüketim vesilesiyle parasal sisteme geri dönmeyen kısım) kadar donmuş ve kullanılamaz bir hal almış olur. Bu sebepten dolayı günümüz para ve bankacılık sistemi, tekrar kredi vermek suretiyle para basma yoluna giderek, parasal sistemdeki bu dondurulmuş alım gücünü (parayı) piyasaya sürmeye çalışıyor. Bu şekilde otomatik olarak parasal hacim genişliyor ve büyüyor. Yani günümüz sistemi, dondurulmuş alım gücünü (yani parayı) tekrar parasal sisteme kazandırabilmek için yeniden kredilendirme yaparak ve parasal sistemi yeniden faiz maliyetine maruz bırakarak parasal sisteme alım gücü (yani para) sürülmesini gerekli

kılmaktadır. Bu kredi sarmalı kendi kendine oluşmakta ve kendini hep otomatik olarak daha da büyütmektedir. Şayet parasal sistem içerisinden kaybolan veya dondurulan bu alım gücü yerine sürekli olarak yeniden kredi vermek suretiyle para (alım gücü) kullanıma sürülemezse ve para hacmi genişletilmezse, günümüz para ve bankacılık sisteminde talep açığı oluşur. Bunun sonucunda ise şirket iflasları, kredi temerrütleri ve işsizlik baş gösterir. *Sürekli kredilendirmeye bağımlı alım gücü üretimine dayalı bir spiral içinde kısırdöngü yaşayan günümüz para ve bankacılık sisteminin büyüme zarureti, parasal sistem içerisinde daima büyüyen borç yükünün ve buna bağlı faizlerin ödenebilmesini sağlamaktan veya garantiye almaya çalışmaktan öte bir şey değildir.* Bu sebeptendir ki, günümüz para sistemi çerçevesinde ekonomilerin büyüyebilmesi çok önem taşımakta olup büyüyemeyen ekonomiler içinse krizler ve ekonomik durgunluklar içinden çıkılamaz zaruretler halini almaktadır. Günümüz para ve bankacılık sisteminde ekonomiler veya devletler sürdürülebilirliklerinden ve stabilitelerinden ziyade ne yazık ki büyümeleriyle gündem oluşturmaktadırlar.

Bu konuyla alakalı olarak Almanya Parlamentosu 2011 yılında bir araştırma komisyonu kurarak, "Ekonomik Büyüme, Refah ve Yaşam Kalitesi" konu başlığı altında bir çalışma yapmıştır. Komisyon başkanı olan Michael Müller komisyon raporunu Frankfurter Rundschau çerçevesinde televizyonda anlatırken aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır (Müller, 14.01.2011):

> Dünyada her şey sınırlıdır, doğa kırılgandır ve her daim büyümeye dayalı bir doktrinle yaşayan sosyal devletler ise stabil değildir. Çünkü doyuma ulaşmaya yaklaşmış olan endüstri ve sanayi devletleri ve toplumlarında daha fazla büyüyebilme imkansız bir hal almaktadır. Bu sınırlamadan dolayı ise finansal piyasalar ve finansal ekonomi şişirilmekte ve balonlar oluşturulmaktadır.

Aslına bakılırsa Michael Müller'in yapmış olduğu bu beyanat her şeyi çok net ve açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. Peki ama neden her politikacının gündemi her şeye rağmen "büyümektir?" Neden büyüyemeyen ekonomiler kabul görmez? Ve neden her ekonomi öncelikli olarak büyüme rasyolarıyla ölçülür?

Bu soruların birkaç cevabı ve sebebi var. Ancak ben sebepler arasında en temel olanı ve bence en önemli olanı, yani "kredi vermek suretiyle kaydi para üretilmesi" gerekçesine yoğunlaşmak istiyorum.

Günümüz para ve bankacılık sistemi gereğince yatırımcılar neredeyse sadece "kâr ve kazanç odaklı" olarak hareket etmekte ve "mümkün olan en az sermayeyle en fazla krediyi" almak suretiyle yatırımlarını realize edebilmenin yollarını aramaktadır. Krediyle iş yapmak marifet, öz sermayeyle yatırım yapmak ise neredeyse "enayilik" olarak algılanmaktadır.

Bu başlık altında anlattığım günümüz para ve bankacılık sisteminde kredi vermek suretiyle "borç niteliğinde alım gücü (para)" üretilmesi ve faiz ödemeleri sonucunda tüketim olarak tekrar parasal sisteme geri dönemeyen (dondurulan) alım gücünün yarattığı açığı kapatmak için sürekli yeniden kredilendirmek suretiyle alım gücü yaratılması zarureti, aslında sadece ekonomik büyümenin sekteye uğramaması, dolayısıyla da yatırımcıların "kâr ve kazanç" beklentilerine cevap verilebilmesi için kurgulanmış dâhiyane bir döngüdür. Alım gücünün, faiz maliyetini karşılamak adına yapılan parasal sermaye ödemeleri suretiyle parasal sistemden daima dışarı çekildiği ve/veya parasal dolaşımdan eksildiği (dondurulduğu) günümüz para sisteminde kâr edilebilmesi için sürekli olarak yeniden alım gücü oluşturulması, yani kredilendirmek suretiyle piyasalara para (alım gücü) sürülmesi gerekmektedir. Günümüz para ve bankacılık sisteminde parasal hacim büyümeden ekonomik büyüme imkânsızdır. Bunun için de ticari bankacılık sektörü her daim kredi vermek suretiyle kaydi para üretebilmenin yollarını aramaktadır.

Ancak mantıklı düşünen herkesin öngörebileceği gibi, borçluluk oranının tavan yaptığı ve yeniden borçlanabilmenin ve faiz ödemelerinin nakit döngüleri çerçevesinde zorlaştığı noktada bu tür sistemler çökmeye mahkûmdur.

Hatta şirketlerin kârlılıklarını pozitif etkileyebilmek açısından mali ve muhasebesel sistemler de devreye sokulmakta ve akıl almaz yollarla şirketler ve/veya kurumlar kârlı veya kazançlı gösterilmeye çalışılmaktadır. Günümüz para ve bankacılık sisteminde kredi vermek suretiyle kaydi para üreterek kullanıma sürülmesi sonucunda oluşan enflasyonun şirketlerin bilançolarındaki varlıkların yeniden değerlemeye tabi tutulması durumunda değerlerinin artmış gibi gözükmesine sebebiyet vermesi sonucu, ilgili şirketin kâğıt üzerinde yani fiktif olarak kârının artmasına yol açmakta, bu vesileyle de yatırımcı ve alacaklı beklentilerine cevap verilebilmektedir. Ancak bu kârlılık reel para akışı sonrası edinilen reel bir kâr veya kazanç olmadığı gibi, aslında herkesi yanılgıya düşüren bir "sözde kârlılık" şeklinde kabul edilmelidir.

Diğer taraftan, günümüz para ve bankacılık sistemine rağmen kâr ve kazanç odaklı gözüktüğü halde aslında sosyal özellikleri ön planda olan şirketler de vardır. Bu şirketler kâr odaklı olmamalarına rağmen ticari ve ekonomik durumları çok iyi düzeyde olup birçok ülke ekonomisinde önemli yer tutmaktadırlar. Bunlara yönelik bazı örnekleri paylaşmak istiyorum:

Kâr amaçlamayıp toplumun yararına çalışan organizasyonlar, dernekler, vakıflar, yardım kuruluşlarından oluşan ve üçüncü sektör olarak adlandırılan büyük bir Non-Profit sektörü vardır. Almanya Non-Profit sektöründe tahminlere göre toplam istihdamın yaklaşık % 9'u çalışmaktadır (Hohendanner, 2009).

Resmi işverenler olarak faaliyet gösteren belediyelere, eyaletlere, federal hükümete ve bunun kuruluşlarına ait pozisyonlar vardır. Örneğin finansal kâr veya IRR (*internal return of investment* – iç verim oranı) bir öğretmen için hiçbir şey ifade etmez,

çünkü maaşının finansmanı kârlılık veya kazançla değil, vergi gelirleriyle gerçekleşir. Belediyeye ait bir su ikmal tesisi veya baraj için kâr değil, giderlerin karşılanması söz konusudur (Mayer ve Huber, 2014, s. 257).

Kâr amacı gütmeden konut, gıda, sigorta veya bankacılık hizmetleri veren çok fazla kooperatif vardır. Almanya'da toplamda 20 milyon civarında üyesi olan yaklaşık 8.000 kooperatif vardır (Mayer ve Huber, 2014, s. 257). İsviçre'de ise kooperatiflere en güzel örnek Coop ve Migros adlı şirketlerdir ve bunlar 7,8 milyon nüfusu olan İsviçre'de yaklaşık 4,5 milyon üyeyle gıda sektöründe pazar payının % 50'sine sahiptir (Mayer ve Huber, 2014, s. 257). İsviçre'de ayrıca 9.800 kooperatif bulunmaktadır (Mayer ve Huber, 2014, s. 258). Bunların 448'inin her biri bir milyon Frank ve üstü ciro yapmaktadır. İsviçre ekonomi dergisi "*BILANZ*" bu konuda şunları yazmaktadır: "Kooperatifler çoğunlukla ortalamanın üzerinde büyüyor; İsviçre'deki işgücünün % 10'u kooperatifler vasıtasıyla perakende sektöründe, ticaret sektöründe, bankalarda, sigorta şirketlerinde ve gayrimenkul sektöründe çalışıyor. Fakat kamuoyu kooperatifler hakkında çoğunlukla doğru bilgilere sahip değil. Onlar bu ülkenin derinlerine kök salmış ve İsviçre Konfederasyonunun tarihine kadar uzanan standart kapitalizmi temsil ediyor" (Fritschi, 2010, 21/10).

"*Standart kapitalizm*" güzel bir sözcük ve "*finansal kapitalizm*"e alternatif olarak dikkatlerin üzerine çekilmesini hak eden bir ifade. Bu bağlamda en güzel örneklerden birini Thomas Mayer ve Roman Huber kitaplarında Münchener Hypothekenbank üzerinden vermektedirler. Münchener Hypothekenbank en az 35 milyar Euro büyüklüğünde bilançoya sahip ve her yıl yaklaşık 11 milyon Euro kâr gösteren bir kooperatiftir. 11 milyon Euro'luk kâr tutarı kooperatif hisselerine % 3,5 oranında bir kâr dağıtımı şeklinde yansımaktadır ve ciroya bakıldığında fazla büyük değildir. Bu 11 milyon Euro ne olursa olsun her yıl kâr olarak dağıtıl-

maktadır. İlgili kazanç banka yönetim kurulu tarafında tespit edilmiş ve görünüşte sabit bir tutardır ve ekonomik başarı hakkında hiçbir şey söylememektedir. Münchener Hypothekenbank'ın buradan açıkça anlaşılan felsefesi, ilgili kazanç tutarını kimsenin daha fazla para kazanmayı aklına getirmemesi için mümkün olduğunca az göstermektir. Bunun yerine, dağıtılan kazancın üzerindeki tutar bilançoda mevcut fazlalıklar şeklinde "genel banka riskleri" paketi içine alınmakta ve yedekler/rezervler oluşturulmaktadır. Münchener Hypothekenbank'ın bu muhafazakâr felsefesi benim çok hoşuma gitmektedir. Fakat hisse senetleri borsada işlem gören ve "finansal kapitalizm"in esiri olmuş bir başka banka bunu aynı şekilde gerçekleştiremeyebilir. Günümüz para ve bankacılık sistemine dayalı finansal kapitalizme ayak uydurma zorunluluğu taşıyan ve borsadaki yatırımcılara maksimum kâr dağıtmakla yükümlü olan bir bankanın Münchener Hypothekenbank'ın yaptığının aynısını yapması durumunda hisse senedi fiyatı dibe vurabilir ve yine analistlerin ve kredi derecelendirme kuruluşlarının olumsuz anlamda kafa sallamalarına neden olabilir.

Reel ekonomi içerisinde kâr yapmayan fakat aynı zamanda büyük kayıplar da yaşamayan birçok şirket vardır ve hâlâ daha ayaktadırlar. Birçok serbest çalışan kişi, bordrolu bir çalışanın maaşına karşılık gelen bir tutarda kendisine gelir kalmasından mutludur ve ilgili tutarı yeterli bir kâr olarak görmektedir. Birçok anonim şirket ve limitet şirket aktif olarak üretim yapmakta, müşterilerine mal ve ürün tedarik etmekte, elemanlarının maaşlarını ödemekte, ama yıllardır hiç kâr etmemektedir. Bu durumdan hissedarlar ve limitet şirket ortaklarına kadar herkes memnundur. Aslında bu ekonomik açıdan bakıldığında gayet yeterli bir kurgudur. Günümüz para ve bankacılık sisteminin dayattığı büyüme zorunluluğuna gerek bile yoktur.

Son olarak ifade etmek istediğim bir diğer şirket şekli ise kârın maksimize edilmesini değil, şirketin onyıllar boyunca is-

tikrarlı bir şekilde ekonomik hayatta tutunmasını, var olmasını ve kamuoyunun yararına olan işlerin finanse edilmesini amaçlayan "*şirket vakıfları*"dır. Thomas Mayer ve Roman Huber'in toparladığı ve aşağıda sıraladığım tanınmış Alman şirketleri kamu yararına çalışan vakıflara aittir (Mayer ve Huber, 2014, s. 259, 260):

- Thyssenkrupp AG, 49,1 milyar Euro ciro (şirketin % 25 hissesi Alfried Krupp von Bohlen und Halbach Vakfına aittir.)
- Robert Bosch GmbH, 47,3 milyar Euro ciro (Robert Bosch Vakfı)
- Fresenius SE & Co. KGaA, 16 milyar Euro ciro (Else Kröner-Fresenius Vakfı)
- ZF Friedrichshafen AG, 12,9 milyar Euro ciro (Zeppelin Vakfı)
- dm-drogerie markt GmbH + Co. KG , 6,9 milyar Euro ciro (dm-Werner Vakfı)
- Schott AG und Carl Zeiss AG, 6,1 milyar Euro ciro (Carl Zeiss Vakfı)
- Mahle Group, 6,1 milyar Euro ciro (Mahle Vakfı)
- Diehl Stiftung & Co. KG, 2,7 milyar Euro ciro
- Körber AG, 1,7 milyar Euro ciro (Körber Vakfı)
- Frankfurter Allgemeine Zeitung Gazetesi (Fazit Vakfı)

Ekonomik ağırlıklarının da anlaşılması açısından vakıfların ciro rakamlarını sıraladım. Bu vakıflar çoğunlukla öldükten sonra da şirketin devam etmesini istemiş olan girişimci kişilikler tarafından kurulmuştur. Bu kişiler şirket hisselerini vakıflara devretmiş; böylelikle hisseleri satılamaz hale getirmiş ve şirketleri miras kavgalarına ve rakiplerin düşmanca bir amaçla devralmasına karşı güvence altına almıştır. Vakıflar tahakkuk eden şirket kârlarını

sosyal, bilimsel ve sanatsal amaçlar için kullanmakta ve böylelikle toplumsal açıdan önem taşıyan konuları finanse etmektedir.

Tüm bu belirtilen şirket grupları bir araya toplandığında, insanların muhtemelen büyük bir çoğunluğunun kâr yapmayan veya yapmak zorunda olmayan şirketlerde çalışmakta olduğunu görebilmekteyiz. Bu sonuç, günümüz para ve banka sistemi tarafından dayatılmaya çalışılan, ekonomilerde yalnızca kâr ve büyüme odaklı olmayı ön plana çıkaran doktrine karşı bir duruş sergilemektedir.

Thomas Mayer ve Roman Huber kâr ve büyüme odaklı bu dayatmanın nereden geldiği konusunda enteresan bir tespit yapmışlardır. Kendileri iki tip yatırımcı tanımlamışlardır. Bunlardan birincisi şirketlerle direkt ilişkisi olmayan ve sadece rakamları baz alarak yatırımlarını yönlendiren "finansal yatırımcılar"dır. Diğeri ise şirketin tüm operasyonlarını bilen, hatta belki de nesiller önce ailesi tarafından ilgili şirketle kurulmuş olan ve "şirketle direkt bağı olan yatırımcılar"dır (Mayer/Huber, 2014, s. 261). İkinci tip yatırımcı için şirketi kendisinin her şeyidir diyebiliriz. Ürünleri, şirketin yaptıkları, ekibi, şirket işleyişi ve benzeri her türlü konuyu sahiplenir. Birinci tip yatırımcı için şirketin hiçbir önemi yoktur. Varsa yoksa rasyolar, rakamlar ve "kârlılıkla birlikte büyüme oranları." Yani "finansal yatırımcılar" şirketler açısından "*ilişkisiz*" yatırımcılardır. Dolayısıyla Thomas Mayer ve Roman Huber günümüz para sisteminin dayattığı "kâr ve büyüme odaklı" bakış açısını "ilişkisizliğin" bir sonucu olarak yorumlamaktadır.

Günümüzdeki bakış açısı hisse senedi borsaları tarafından üretilen bir "*Shareholder Value*" (hissedar değeri) mantalitesidir. Hisse senedi sahipleriyle şirket arasındaki ilişki günümüzde çoğunlukla minimum düzeydedir. Gerçek faaliyetle değil, yalnızca rakamlarla ilgilenilmektedir. Bu durum geçen onyıllar içerisinde fazlasıyla artmıştır. Şirket politikalarına giderek artan bir biçimde hisse senedi sahiplerinin çıkarlarına uygun olarak yön verilmektedir. Hisse senetleri giderek daha hızlı alınıp satılmaktadır. 1980 yılında his-

se senedi alıcısı hisseleri ortalama on yıl elinde tutarken, bu süre 2008 yılında üç aya kadar düşmüştür (www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/ globalisierung/52590/aktien).

Bu finansal kapitalizm anlayışına alternatif olarak yukarıda bahsettiğim şirket yapıları ön plana çıkmaktadır. Özellikle şirket vakıfları çok büyük uluslararası işletmeler için bile uygun olan ve tüm dünyada başarılı bir şekilde kullanılan kurgulardır. Geçmişinde vakıfçılık olan Türk toplumu için ideal bir yapı olacağı inancındayım. Hem şirketlerin devamlılığını ve sürdürülebilirliğini garanti altına alan, hem de topluma karşı sosyal sorumluluklarını vakıf tüzüklerinde net bir şekilde belirleyerek topluma faydalı olmayı ön plana çıkaran bu şirket yapıları daha fazla kullanılmalı ve desteklenmelidir.

Günümüz para sisteminin dayattığı "kâr ve büyüme odaklı" bakış açısının bir sonucu olan ve şirketlerle duygusal bir bağ kurulmaksızın yürütülen "finansal yatırımcılık" en büyük desteği kısmi rezerv sistemine bağlı olarak ticari bankalar tarafından neredeyse sınırsızca üretilerek kullanıma sürülen kaydi paradan (yani alım gücünden) almaktadır. Bu durumu İsviçre St. Gallen Üniversitesinde eğitim veren Bağımsız ve Milli Para Sisteminin temsilcilerinden ve para sistemleri üzerine çalışmalar yürüten Prof. Dr. Hans Christopf Binswanger açık bir şekilde ifade etmiş ve "Günümüz para sisteminin kredi vererek borçlandırmak suretiyle nereyse sınırsızca ürettiği kaydi paralar (yani alım gücü), reel ekonomi içerisinde ek üretim ve tüketime vesile olmakta ve ancak bu borçlandırma sonucunda büyümeye dayalı bir spiral içerisinde şirketler kâr edebilmektedir," şeklinde görüş bildirmiştir (Mayer/Huber, 2014, s. 264). Prof. Binswanger günümüz para ve bankacılık sisteminin dayatması olan büyüme ve kârlılık doktrininin ekonomilerde yarattığı baskı sonucunda ekonomik balonların oluştuğunu ve bu durumun birinci yatırımcının ikincisiyle, ikinci yatırımcının üçüncüsüyle, üçüncü yatırımcının dördüncüsüyle finanse edildiği

mecburi saadet zincirlerine yol açtığını vurgulamıştır (Mayer ve Huber, 2014, s. 265).

6.10.1. Bağımsız ve Milli Para Sistemi Büyüme ve Kârlılık Baskısını Nasıl Azaltacak?

Para, günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi bir borç karşılığı olarak kredi verilmek suretiyle kullanıma sürülmediği, dolayısıyla bir "borç statüsü" taşımadığı ve karşılığının reel ekonomide birebir olduğu bir durumda, yani Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçmesiyle birlikte şirketlerin, şahısların, devletlerin ve kurumların öz sermayeleri artacak ve daha değerli hale gelecektir (Mayer ve Huber, 2014, s. 249). Bunun doğal sonucu olarak ekonomilerde öz sermaye oranı yükselecek, borçluluk oranı azalacak ve şirketlerin, şahısların, devletlerin ve kurumların borçlanmaya bağımlılığı azalacaktır (Mayer ve Huber, 2014, s. 249). Bu sayede şirketler bankalardan, yatırımcılardan ve onların kâr ve büyüme beklentilerinden daha bağımsız hale gelecektir.

Thomas Mayer ve Roman Huber Bağımsız ve Milli Para Sistemi çerçevesinde büyüme ve kârlılığın şu şekilde işleyeceğini belirtmişlerdir (Mayer ve Huber, 2014, s. 266, 267):

- Ekonomik büyüme doğal olarak para arzının da büyümesini gerektirmektedir. Bu bağlamda Merkez Bankaları ve/veya Para Politikası Kurulları *öngörülen potansiyel büyüme oranını baz alarak* kullanıma ihtiyaç duyulan parayı "Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Para Politikası Kurulu, Güçler Ayrılığı Kuralı ve Paranın Kullanıma Sürülmesi" başlığı altında açıkladığım şekilde sürecektir.
- Bu şekilde piyasaya sürülen para, kredi verilmek suretiyle kullanıma sürülmemiş olduğundan bir "borç statüsü" ta-

şımıyor ve karşılığı reel ekonomide birebir olacak şekilde parasal hacim genişletilmiş oluyor.

- Diğer taraftan, kullanıma sürülen para direkt olarak tüketime kazandırılıyor ve parasal sistemin dışında donmuş olarak kalmıyor.
- Hatta Bağımsız ve Milli Para Sistemi vesilesiyle orijinal senyoraj gelirleri elde edebilen devlet borçlarını ödeyecek ek sermayeye kavuşmuş oluyor ve geri ödenen borçların faiz tutarları kadar bütçesi rahatlayacağından, vergileri aynı oran kadar düşürebiliyor veya hizmetlerini aynı oranda arttırabiliyor. Dolayısıyla her iki yöntemle de halka refah direkt olarak yansımış oluyor.
- Kullanıma direkt olarak sürülen ve dolayısıyla da tüketim ve/veya üretimde kendine yer bulan bu parasal ek hacim, refah seviyesinin artışına vesile olacaktır. Bu durum ek kredilere veya borçlanmalara ihtiyaç duymadan gerek bireylerin alım gücünü arttıracak, gerekse de şirketlerin kâr ve kazanç oranlarının artmasını sağlayacaktır.
- Oluşan bu ek kâr ve kazançlar şayet önceden alınmış kredilerin ödenmesi için kullanılmayacaksa şirketlerde kalacaktır. Bu şekilde hem sermaye oranları hem de ilerleyen yıllara yönelik rezervler artacaktır.
- Bu şekilde şirketler duygusal bir bağ kurulmaksızın yatırım yapan "finansal yatırımcılar"dan bağımsız bir konuma gelecektir.
- Böylelikle aile şirketleri, kooperatifler, dernekler, vakıf şirketleri daha da önem kazanacak ve ekonominin üzerindeki kârlılık ve büyüme baskısı azalacaktır. Günümüzdeki anonim veya limitet şirketleri de sermaye oranları arttıkça kendi kendilerinin sahibi olacak ve daha da bağımsızlaşarak, finansal yatırımcılardan ziyade şirketin çıkarlarına uyumlu olan stratejileri takip edebilir bir konuma kavuşacaklardır.

Ancak unutulmamalıdır ki, kârlılık ve büyüme baskısı sadece para ve bankacılık sisteminin bir sonucu değildir ve bu baskıyı ortadan kaldırabilmek yalnızca Bağımsız ve Milli Para Sisteminin devreye alınmasıyla halledilebilecek bir mesele değildir. Bu durum toplumun tüm katmanlarını ilgilendiren, herkesin katkısıyla realize edilebilecek olan ve kanun ve kararnameler veya yönetmeliklerle de desteklenmesi gereken bir bakış açısı gerektirmektedir.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi vesilesiyle sağlanabilecek en temel destek, paranın günümüz para sisteminde olduğu gibi ticari bankalar tarafından kaydi bir şekilde kredi vermek suretiyle değil de direkt olarak Merkez Bankaları ve/veya Para Politikası Kurulları tarafından kullanıma sürüldüğü ve direkt olarak hacimsel olarak kontrol edilebildiği bir dünyada daha makul büyüme hedefleri izlenerek ekonomilerin, doğanın ve insanların üzerinden günümüzde taşıdıkları baskı alınabilecektir.

Bir ilkokul öğrencisi için bile sınırlı bir dünyada ekonominin sonsuza kadar büyüyemeyeceği anlaşılır bir durumdur. Ekolojide günümüz büyüme baskısının sınırları uzun süredir belirgin bir şekilde kendini hissettirmeye başlamıştır. Büyüme ve kârlılık baskısını herkes ensesinde hissetmektedir. Ancak enteresan bir şekilde bu baskıyı oluşturan ana sebep olarak ifade edilmesi gereken "günümüz para ve bankacılık sistemi gereği ticari bankalar tarafından kredi vermek suretiyle üretilen kaydi para hacmi" bir şekilde kamuoyunun önüne getirilmemekte ve tartışılmamaktadır.

6.11. Bağımsız ve Milli Para Sistemi Zengin ve Fakir Arasındaki Uçurumu Engelliyor

Kitabımın "Giriş" bölümünde ve "Günümüz Para Sistemi Gelir Dağılımını Olumsuz Etkiliyor" başlığı altında günümüz para ve bankacılık sisteminin sosyal dokuya olan olumsuz etkilerini ve finansal sermayenin reel ekonomiye kıyasla son onyıllardır ne ka-

dar fazla bir büyüme kaydettiğini detaylı bir şekilde anlatmıştım. Dolayısıyla burada bu konulara tekrar girmeyeceğim. Ancak son elli yıldır birçok ülkede, yoksulların geliri yerinde sayarken zenginler daha da zenginleşmektedir. Sermaye yatırımlarından gelen kazanç artarken, emek kaynaklı gelir azalmaktadır. Finansal sermaye artmakta, ancak buna karşın emeğe dayalı sermaye azalmaktadır. Açılan gelir makası giderek sosyal barışı tahrip eder bir hal almaktadır. Tüm bu oluşumun arkasında yatan en temel sebebin günümüz para ve bankacılık sistemi olduğu gerçeği nedense hiç dile getirilmemekte ve hep farklı ve popülist gerekçelerin üzerine gidilmektedir. Ana sebebin aslına bakılırsa sistemsel bir mesele olduğunun adeta üzeri örtülmeye çalışılmaktadır. Günümüz para ve bankacılık sistemi gereği para artık neredeyse sadece ticari bankacılık sektörünün kredi vermesi suretiyle ve kaydi olarak kullanıma sürülmekte ve açıkça "borç" statüsü taşımaktadır. Dolayısıyla kullanıma para sürülmek istendiğinde, borçlanmaksızın bu işlemi gerçekleştirmek imkânsızlaşmıştır. Para gayet net bir şekilde "borç" olarak doğmaktadır. Bir borcun olduğu yerde o borcun faizi de oluştuğundan, kullanıma sürülen her birim para, ciddi oranda bir faiz maliyeti veya yüküyle üretilmektedir. Yani günümüz parası borçlu doğmaktadır. Borçlu doğan paranın faiz getirisini ise günümüz sisteminde borcu verenler, yani ticari bankalar ve zengin kesim yemektedir. Ödenen bu faiz tutarları borçludan alacaklıya, veya toplum içerisinde aşağıdan yukarıya doğru gerçekleşmekte ve sermaye transferine sebebiyet vermektedir. İşte bu sebeptendir ki "para parayı çeker" gibi ifadelerle açıklanmaya çalışılan günümüz sisteminde faiz ve faize dayalı diğer gelirlerle mütemadiyen zenginleşen bir kesim doğmaktadır.

Günümüz para ve bankacılık sisteminin değişmesini isteyen birçok reformist, parayı borçlu doğurarak kullanıma süren ve her birim paranın aynı birimde bir borca karşılık olduğu bu sistemin faiz üzerinden toplumun zengin kesiminin lehine oluşturdu-

ğu varlık transferinin sosyal adaletsizliğe ve dolayısıyla adaletsiz bir gelir dağılımına sebebiyet verdiğini ifade etmektedir (Rowbotham, 1998; Armstrong, 1996; Kennedy, 1995). Bahsedilen varlık transferi bir taraftan toplumun zengin kesimi lehine gelişirken, ülkeler nezdinde dünyanın zengin ülkeleri lehine çalışmaktadır. Yani hep aşağıdan yukarıya doğru çalışan bir varlık transferi oluşturmaktadır.

Bir diğer bakış açısıyla bu konuyu biraz daha açacak olursak, "Parayı borçlu doğurarak kullanıma süren günümüz sistemi sebebiyle üretilen ve ticareti yapılan her nesnenin fiyat oluşumunda parayı kullanıma sürerken oluşan bu faiz maliyeti de eklenmektedir" şeklinde ifade edebiliriz. Dolayısıyla tüm ürünlerdeki fiyatlar, bugüne kadar para hacmini meydana getirirken borçlanılmış her birimin faiz maliyetini de taşır. Yani günümüz para ve bankacılık sisteminde para hacmi arttıkça ürünlerin fiyatlarındaki faiz payı da artmaktadır (Huber ve Robertson, 2014, s. 36). Bu sebeptendir ki, fiyatlar hep daha pahalı olmak durumunda kalmaktadır. Bu durum gelir seviyesi aynı oranda artmayan veya daha az artan kesimi çok olumsuz etkilemekte ve bu kesim gittikçe fakirleşmektedir.

Bu durumu *The Washington Post* gazetesi 18 Haziran 2011 tarihli bir haberinde açık ve net bir şekilde gözler önüne sermiştir:

Gelir düzeyi	ABD vatandaşlarının sayısı	Ortalama gelir (yıllık USD olarak)	Değişiklik 1970-2008
En üst % 0,1	152.000	5.600.000	% 385
En üst %0,1-0,5	610.000	878.139	% 141
En üst %0,5-1	762.000	443.102	% 90
En üst %1-5	6.000.000	211.476	% 59
En üst %5-10	7.600.000	127.184	% 38
En alt %90	137.200.000	31.244	% -1

Kaynak: *The Washington Post*, 18 Haziran 2011

Amerika'da 1970-2008 yılları arasında Amerikan vatandaşlarının yaklaşık % 90'ının gerçek geliri ortalama % 1 düşerken, en üst tabaka olan binde birin geliri % 385 artmıştır!

Aynı durum her ne kadar Amerika kadar vahim olmasa da, Avrupa'da da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Almanya'da yoğun bir şekilde olmak üzere, neredeyse tüm ülkelerde eşitsizlik artmaktadır. "2008 yılında Almanya'da gelir elde eden en üst % 10'luk tabaka ortalama 57.300 Euro'yla en alt % 10'luk tabakadan (7.400 Euro) yaklaşık sekiz kat daha fazla para kazanmıştır. Doksanlı yıllarda oran 6'ya 1'ken, güncel OECD ortalaması 9'a 1 oranındadır." (OECD, 2011).

Günümüz para ve bankacılık sisteminin otomatik bir sonucu olarak varlıkları daima artan finansal sermaye sahipleri ellerine geçen bu sermayeyi tüketim veya üretim yapmak suretiyle tekrar reel ekonomiye kazandırmadığından ve dolayısıyla sistemden dışarıya çekerek adeta "dondurdukları" için ilgili tutarlar ekonomilerdeki talebin azalmaması adına ticari bankalar tarafından kredi vermek suretiyle kaydi para (alım gücü) üretilerek kompanse edilmeye çalışılmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak da finansal sermaye reel ekonomiye kıyasla daha hızlı büyümekte ve finansal sermayenin faiz yükümlülüklerini sırtlayan (ödeyen) reel ekonomi giderek küçülmektedir. Bu sağlıksız tablo sistemsel bir çöküşe doğru hızla ilerlemektedir.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçmesiyle, para kredi vermek suretiyle "borç" olarak kullanıma sürülmediğinden, faiz maliyetlerinin ortadan kalkmasıyla birlikte devletlerin bütçelerinde meydana gelecek rahatlama, insanların günlük yaşamlarına vergisel avantajlar, devletsel hizmetlerde artış veya aile bütçelerinde oluşacak rahatlamalar şeklinde direkt etki edecektir (Mayer ve Huber, 2014, s. 241). Bağımsız ve Milli Para Sisteminde devletin vergi gelirleri de ilgili faiz ödemelerine yönlendirilmeyecek, dolayısıyla devletin vergi gelirleri faiz ödemeleri üzerinden zengin kesime kanalize olmak durumunda kalmayacaktır. Böylelikle zengin ve

fakir kesim arasındaki makas daha da açılmayacaktır. Bu durumda faiz kadar rahatlayan bütçe kalemleri devlet tarafından halkın tabanına yaydırılabilecektir.

Diğer taraftan Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçmesi durumunda spekülatif sermaye oranında da ciddi bir azalma olacağından ve böylelikle varlık fiyatları da spekülatif balonlar yüzünden aşırı oranda artışlara maruz kalmayacağından, vatandaşların alacakları gayrimenkul, hisse senedi vb yatırım araçları da makul fiyatlamalarla alınıp satılacaktır. Bu durum insanların yaşam kalitesine pozitif olarak yansıyacaktır.

Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle birlikte, üretilen ve ticareti yapılan her nesnenin fiyat oluşumunda, paranın sırtından parayı kullanıma sürerken yüklenen faiz maliyeti de atılacağından, günlük kullanımdaki ürünlerin fiyatlarında faiz yükü zamanla azalacak ve insanların aile bütçeleri de rahatlayacaktır. Bunun sonucunda ise tasarruf oranı artarken, insanların sermaye oluşturabilmesinin önü açılacak ve krediye bağımlılık azalacaktır.

Ancak unutulmamalıdır ki, Bağımsız ve Milli Para Sistemi adaletli ve sosyal bir para sistemi ve gelir dağılımı için doğru bir temel oluşturuyor olsa da, bu hedefleri gerçekleştirmeye yönelik siyasi ve politik irade de gereğini yapmakla yükümlüdür. Sistemin doğru olması demek, doğru olan bu sistemin doğru kullanılacağı anlamına gelmemektedir. Politika yapıcıların her daim ağızlarından düşürmedikleri sosyal adalet ve adaletli gelir dağılımına yönelik Bağımsız ve Milli Para Sisteminin onlara sunduğu imkânı iyi bir şekilde değerlendiriyor olmaları gerekir.

6.12. Bağımsız ve Milli Para Haksız Rekabetin Önüne Geçiyor

Günümüz para ve bankacılık sistemi serbest rekabeti engellemekte ve başka hiçbir sektöre sağlanmayan ama ticari bankacılık sektörü lehine olan avantajlar ve imtiyazlar sunmaktadır.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi için sosyal adalete dayalı, iktisadi veya ekolojik argümanların yanında ticari bankacılık sektörü adına süregelen bu haksız rekabete de son veren bir yapıdan bahsetmemiz mümkündür.

Günümüzde neredeyse tüm dünyada hiçbir şirkete veya şahsa tanınmayan avantaj, teşvik, imtiyaz ve ayrıcalık ticari bankacılık sektörüne tanınmıştır. *Ticari bankalar hariç* başka hiçbir şirket veya şahıs para üretemez. Bankacılık sektörü haricinde tüm sektörlere para üretip kullanıma sürmek yasaktır. Dolayısıyla ticari bankaların ana iş kolunun para satmak veya kredi vermek olduğu düşünüldüğünde, ticari bankacılık sektörü dünyada "*kendi hammaddesini kendi başına hem de neredeyse bedava üretebilen*" tek sektördür. Bu imtiyaz dünyada başka hiçbir sektöre verilmemiştir. Düşünün ki bir ticari banka kendi merkez ofis binasını satın almak istiyor. İhtiyaç duyduğu şey nedir? Para. Yani bu binayı satın almak için paraya ihtiyaç duymakta fakat ihtiyaç duyduğu hammaddeyi neredeyse karşılığında hiçbir hammadde maliyeti ödemeden kendisi üreterek temin edebilmektedir (Mayer ve Huber, 2018, s. 67). Sadece kısmi bir rezerv olarak Merkez Bankasına göstermesi gereken zorunlu karşılık haricinde başka hiç bir maliyeti bulunmamaktadır (Mayer ve Huber, 2018, s. 67).

Daha net ifade etmek gerekirse, ticari bankacılık sektörü kredi vermek için ihtiyaç duyduğu 100 birim paranın sadece 1 birimini bulunduğu ülkenin bankacılık mevzuatı gereği zorunlu karşılık olarak Merkez Bankasında bulundurup kalan 99 birimini "yoktan var etmek suretiyle" tedarik veya temin ederek, krediyi kullanan kişinin hesabına aktarmaktadır. Yani bu işlem sırasında aslına bakılırsa sadece 1 birim için gerçek paraya (Merkez Bankası Parasına) ihtiyaç duymakta ve yine sadece bu tutar için maliyet ödemektedir. Kalan 99 birimi için herhangi bir maliyet ödemediği gibi, diğer bir taraftan da "yoktan var etmek suretiyle" ülkenin para

hacmini genişleterek kontrolsüz bir parasal genişlemeye sebebiyet vermektedir. Bahsettiğim zorunlu karşılık oranı bazı ülkelerde % 10'lar seviyesinde olsa da, yine aynı mantık geçerli olduğundan, bu sefer ilgili ülkede sadece 10 birim için maliyet ödemek kaydıyla 90 birim "yoktan var edilmek suretiyle" işlem görmektedir. Bu bağlamda söylenmesi gereken diğer bir temel konu ise ticari banka ilgili ülkenin zorunlu karşılık oranına göre 1 veya 10 birim maliyet öderken, krediyi verdiği taraftan 100 birim için faiz almaktadır. Bu konu inanılması güç ama gerçek olan ve ciddi boyutta haksız bir rekabet ve adaletsizlik ortamı oluşturan günümüz para ve bankacılık sistemi kurgusudur.

Yukarıdaki paragraf içeriğini "Kısmi/Tam Rezerv Bankacılığı ve Zorunlu Karşılık Oranları", "Ticari Bankaların Kaydi Parası", "Kısmi Rezerv Bulundurmaya Dayalı Kaydi Para Sistemi (Fractional Reserve Banking)", "Kredi Vermek ve Kaydi Para Üretimi Aynı İşlemdir!" ve "Bankaların Kaydi Parasıyla İlgili Tespitler" başlıkları altında detaylıca anlatmıştım. Dolayısıyla bu aşamada günümüz para ve bankacılık sisteminin ilgili detaylarına daha fazla girmeyeceğim.

Eskiden yatırım bankacılığı ve ticari bankacılık birlikte yapılamazken, son dönemlerde bu konunun da önü açıldığından, artık bankacılık sektörü kendi yatırımlarını kendi ürettiği ve karşılığında neredeyse hiç maliyet (yani gerçek Merkez Bankası Parası ve ilgili faizi) ödemediği parasal sermayeyle yapabilmekte ve bu şekilde ciddi kazançlar elde etmektedir (Mayer ve Huber, 2018, s. 68). Yani ticari bankacılık sektörü kendi yatırımlarını kendi ürettiği hammaddeyle ve neredeyse maliyetsiz bir şekilde yaparken, diğer sektörler ancak *önceden kazandıkları* birikimleri, tasarrufları veya rezervleri varsa onları kullanarak yatırım yapmaktadır. Başka bir ifadeyle, ticari bankacılık sektörü kredi vermek (satmak) için ihtiyaç duyduğu parayı (hammaddeyi), sadece zorunlu karşılık oranı kadar bir maliyete katlanarak, krediyi kullandırmak istediği an

"yoktan var etmek" suretiyle ürettiği kaydi parayla temin edebilmektedir. Dolayısıyla kredi verebilmenin hammaddesi olan kaydi parayı krediyi kullandığı an ve hiçbir stok problemi yaşamaksızın "kendi kendine," hem de "neredeyse maliyetsiz" üretip temin edebilmektedir. Temin ettiği bu kaydi para (yani hammadde) aslında krediyi kullandırdığı gün cebinde yoktur. Diğer TÜM sektörler içinse durum farklıdır. Dünyadaki ticari bankacılık hariç diğer tüm sektörler hammaddelerini "önceden kazandıkları, tasarruf ettikleri veya biriktirdikleri" sermayeleriyle satın almakta ve bu hammaddeye % 100 maliyet ödemektedir. Yani hammaddenin sadece "zorunlu karşılık oranı" kadar (örneğin % 1'i kadar) cüzi bir maliyet ödememektedirler. Bu durum diğer tüm sektörlere karşı ticari bankacılık sektörü lehine ciddi bir imtiyaz, ayrıcalık ve dolayısıyla da haksız rekabet oluşturmaktadır. Serbest rekabet ekonomisinin en temel kuralı ticari bankacılık sektörü tarafından bozulmaktadır. Dünya genelinde birçok konuya ve/veya şirket birleşmesine onay veren ve denetleyen rekabet kurulları, bu konuda sessiz kalmakta, durumu seyretmekle yetinmektedir.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi çerçevesinde paranın üretimi ve kullanıma sürülmesi sadece devletin yani Merkez Bankaları ve/veya Para Politikası Kurulları uhdesinde olacağı için kredi veren ve kredinin hammaddesi olan parayı üreten ve kullanıma süren kurumlar günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi aynı çatı altında olamayacaktır. Dolayısıyla kredi vermek isteyen ticari bankalar da hammaddelerinin "tamamını" temin edebilmek için diğer sektörler gibi aynı eşitlikte olacaktır. Yani günümüzdeki gibi 1 birim maliyet karşılığında 99 birim para üretip 100 birim üzerinden de kredi faizi talep edemeyeceklerdir. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde ticari bankacılık sektörü de 100 birim kredi veriyorsa, yine 100 birim para temin etmek ve 100 birim için maliyet yüklenmek suretiyle kredi verebilecektir. Dolayısıyla bu haksız rekabet sona ermiş olacaktır.

Bununla beraber yine günümüz para ve bankacılık sisteminin bir sonucu olarak küçük bankalar büyük bankalara karşı dezavantajlı bir konumda bulunmaktadır. Yani ticari bankalar arasında da haksız bir rekabet oluşmaktadır. Bir banka ne kadar büyükse, onun parasal alanı veya *parasal teritoryası* (parasal bölgesi veya müşteri ağı) o denli büyüktür. Böylelikle kredi vermek suretiyle yeni üretilmiş para daha ziyade bankanın kendi alanı veya teritoryası içinde kalmakta ve bu banka kredi vermek suretiyle para üretiminden kaynaklanan senyoraj gelirinin tamamını koruyabilmekte, yani diğer bankalarla paylaşmak durumunda kalmamaktadır. Küçük parasal alana veya müşteri ağına sahip olan küçük bankalarda bu durum farklıdır. Eğer bunlar kredi vermek suretiyle yeni para üretirlerse, bu para yüksek bir ihtimalle müşteri ağı yani parasal teritoryası geniş olan diğer bankalara akar ve senyoraj geliri diğer büyük bankayla paylaşılmış olur. Bu durum aynı zamanda yeni bankaların kurulmasını güçleştirir. Tüm bu teknik detayları "Ticari Bankalar Mevduat Toplamaya Neden İhtiyaç Duymaktadır?" başlığı altında anlatmıştım. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde parayı üreten ve kredi veren kurumlar ayrılacağı için büyük ve küçük bankalar arasındaki haksız rekabet de ortadan kalkmış olacaktır.

Ticari bankacılık sektörü lehine olan diğer bir haksız rekabet konusu ise günümüz para ve bankacılık sisteminde bazı bankaların ulusal ve uluslararası boyutta ciddi büyüklüklere ulaşmış olmasından dolayı ve ödemeler sisteminin ticari bankacılık sistemi üzerinden çalışmasına dayalı olarak ve yine ticari bankacılık sektöründe elektronik ortamda dijital olarak tutulan "kaydi para mevduat hesapları" sebebiyle, devletlerin bu bankaların batması veya iflas etmesi durumunda vatandaşların elektronik ortamda dijital olarak saklanan mevduatlarının bu bankalarla birlikte buharlaşmasını göze alamamasından dolayı bir nevi endirekt devlet garantisi altında ticari hayatlarına devam edebilen imtiyazlı bir

statüde olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu durum "*too big to fail*" yani "iflas edemeyecek kadar büyük" şeklinde de tanımlanmaktadır. Bu sebepten dolayı, bir taraftan diğer başka hiçbir sektöre tanınmamış korumacı imtiyaz veya ayrıcalık devletler tarafından ticari bankacılık sektörüne tanınırken, diğer taraftan da ticari bankaların kendilerinde yatan mevduatlardan dolayı müşterilerine karşı taşıdıkları borçsal yükümlülükleri yine devletler tarafından endirekt üstlenilmiş oluyor. Yani banka müşterilerinin mevduatlarını ödeyemeyecek bir duruma gelirse "*too big to fail*" yani "iflas edemeyecek kadar büyük" olması durumunda, devlet o bankayı kendi tasarruf mevduat fonuna devrediyor ve mevduat sahiplerinin tasarruflarını belli bir tutara kadar güvence altına alıyor. Bu imtiyazı devlet başka hiçbir sektöre tanımamaktadır ve bu durum çok ciddi bir haksız rekabet durumu oluşturmaktadır. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde mevduatlar ticari bankacılık sektörünün bilançosundan çıkarılacağı için ve ödemeler sistemi nezdinde ticari bankacılık sektörü sadece ödemeleri müşteriler adına gerçekleştiren hizmet sektörü pozisyonuna geçeceği için devletler ticari bankaları iflas etmeleri durumunda büyüklüklerinden bağımsız olarak koruma altına almak zarureti taşımayacak ve vergi gelirlerini bu sektörün imtiyazları için kullanmak durumunda kalmayacaklardır.

6.13. Bağımsız ve Milli Para Sisteminin Ticari Bankacılık Sektörüne Etkileri

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin daha net anlaşılabilmesi için bankacılık sektörü çerçevesinde nelerin değişeceğini ve ne tür etkiler veya yansımaların olacağını tek bir başlık altında toplamakta fayda görüyorum. Sokaktaki vatandaşlar için adeta hiç bir değişiklik yokmuş hissi verecek olan ama temelde para ve bankacılık sisteminin uygulayıcıları açısından bazı değişikliklerin olduğu Bağımsız

ve Milli Para Sistemi, özellikle bankacılık sektörünün alışılagelmiş bazı uygulamaları, iş akışlarını, düşünce yapısını, müşteri ilişkilerini, bilgisayar ve yazılım sistemlerini, muhasebesel düzenlerini adapte etmelerini gerektirecektir. Ama özellikle küçük ve/veya bölgesel ticari bankalar Bağımsız ve Milli Para Sisteminden ciddi manada avantaj sağlayacaktır. Ancak büyük ve/veya uluslararası ticari bankalar ve kendi ürettiği paralarla para piyasalarında, hisse senedi piyasalarında, tahvil ve benzeri değerli kâğıt piyasalarında yatırım işlemleri yürüten ticari bankalar Bağımsız ve Milli Para Sisteminden pek hoşlanmayacaktır. Bunun arkasında yatan temel sebep, Bağımsız ve Milli Para Sisteminde ticari bankaların kredi vermek suretiyle neredeyse maliyetsiz bir şekilde kendi kaydi paralarını üreterek piyasaya kullanıma sürmelerinin önüne geçilecek olması ve bu durumun onları limitleyecek oluşudur. Bağımsız ve Milli Para reformu sonrasında para üretmek/basmak ve kredi vermek günümüz para sisteminde olduğu gibi aynı banka çatısı altında yapılamayacaktır. Ödeme aracı olarak kullanılan her birim para –hangi form ve biçimde olursa olsun– sadece Merkez Bankaları ve/veya Para Piyasası Kurulu tarafından kararlaştırılarak kullanıma sürülecektir. Ticari bankacılık sektörü asli görevi olan aracılık rolüne geri dönecektir. Dolayısıyla ticari bankalar günümüz para ve bankacılık sisteminde kaydi para üretimine dayalı ek senyoraj gelirlerini elde edemeyecektir. Her türlü senyoraj geliri sadece devletin yani milletin kasasına girecektir. Zaten doğrusu ve olması gereken de budur. Bugüne kadar sağlanmış olan bu ek gelir, aslında baştan yanlış ve hatalı bir şekilde devletin yani milletin kasasından alınarak ticari bankacılık sektörünün cebine sessizce koyulmuş bir kazanç kalemidir (Huber, 2016, s. 138, 139). Günümüz para ve bankacılık sisteminde, daha ziyade müşteri ağı ve parasal teritoryası (bölgesi) geniş olan büyük bankaların kasasına giren bu gelir kaleminin Bağımsız ve Milli Para Sisteminde devletin, dolayısıyla da milletin kasasına girecek olması bu bankaları rahatsız edebilecektir.

Bu noktada özellikle bankacılık sektörü, ticari bankaların bu gelir kalemi üzerinden verdiği vergilerin devletin kasasına giremeyeceği şeklinde eleştiriler ve yorumlar yapmaktadır. Ancak bu yaklaşım tamamıyla hatalıdır ve yanlış bir algı oluşturmaktadır. Çünkü Prof. Joseph Huber'in ortaya koyduğu hesaplamalar çerçevesinde görülmektedir ki, şayet ticari bankalar yerine devlet bu para miktarını üreterek kullanıma sürmüş olsa, ticari bankaların elde ettiği ek kazanç tutarı üzerinden Almanya'da devlete verilen vergi miktarının ülke ekonomisinin büyüme oranının % 1 olduğu durumda yaklaşık 2 katı, % 2 olduğu durumda yaklaşık 4 katı ve % 3 olduğu bir durumda ise yaklaşık 6 katı fazla senyoraj geliri devletin yani milletin kasasına girmektedir (Huber, 2016, s. 139).

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçirilmesinin ticari bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini aşağıdaki ana başlıklar çerçevesinde özetleyebiliriz:

- Ticari bankacılık sektöründe bulunan tüm cari ve/veya günlük/gecelik hesaplar, ticari bankaya ait kaydi para statüsünden çıkarılarak Merkez Bankası Bağımsız ve Milli Parası içeren "Vadesiz-Nakit-Para-Hesapları"na dönüştürülmesiyle birlikte kaydi paraların oluşturduğu tüm mevduat hesaplarının "müşteri alacağı" statüsünden "Merkez Bankası alacağı" statüsüne dönüşümü sağlanmış olacaktır.
- Ticari bankalar bundan sonra müşterilerinin cari ve günlük/gecelik hesaplarının yükümlülüğünü taşımayacaktır. Bu hesaplara yönelik, hesapların sahiplerine karşı ticari bankaların taşıdığı borç yükümlülüğünü direkt olarak Merkez Bankası "borçlu" statüsüyle devralmış olacak ve müşterilerin hesaplarından para çekme taleplerine artık Merkez Bankası likidite sağlamak durumunda olacaktır.
- Bu durum sonucunda ticari bankalar artık müşterilerine karşı borçlu olmak yerine aynı miktarda Merkez Bankası-

na borçlanmış olacaktır Ticari banka bilançolarında borç yükü toplamı değişmeyecektir. Normalde ticari bankalar Merkez Bankalarına borçlandığı zaman, bu borç karşılığında değerli kâğıt veya benzeri başka teminatlar bırakmak durumundadır. Ancak Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş esnasında bu zorunluluktan ticari bankalar tek seferlik muaf kılınabilir. Bunun karşılığında Merkez Bankalarına karşı oluşmuş olan yeni sisteme geçişe dayalı borçlarını hızlı bir şekilde geri ödemeleri talep edilmelidir. Hatta bu borçların ödenmesine yönelik her bankayla belirli kurallar üzerine oturtulan temel bir geri ödeme planı oluşturulmalı ve bu planın realizasyonu en üst seviyeden takip edilmelidir. Bu bağlamda borcunu ödemeden iflas eden herhangi bir ticari bankanın Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçişten önce vermiş olduğu tüm kredilerin geri dönüşlerinden doğan ek likidite tamamıyla devlete veya bankanın devrolacağı Tasarruf ve Mevduat Fonuna veya ilgili bankanın hesaplarını TMSF ve BDDK kontrolünde satın alacak üçüncü bir bankaya geçecektir. Yine şayet ilgili ticari bankanın borçlarının tamamını Merkez Bankasına geri ödemeden önce üçüncü bir tarafa satılma alternatifi durumunda, alacaklarının temini açısından devletin de masada olması ve devralan tarafın ilgili alacakların devamını garanti etmesi önşartıyla bu devrin onaylanması şeklinde bir yol izlenmelidir. Bu şekilde bir yol haritası ilk etapta kulaklara bir kısıtlama gibi gelebilir, ancak günümüz para ve bankacılık sisteminde bir bankanın herhangi bir kuruma kredi vermesi durumunda ve ilgili kurum da o krediyi tümüyle geri ödemeden önce üçüncü bir tarafa satılması durumunda, bu krediyi veren bankanın onayıyla mümkün olmaktadır. Dolayısıyla bugün geçerli olan bir kuralın aynısı Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş sonrası tüm

borçlarını geri ödememiş bir banka için de geçerli olacaktır. Bu sebeple kesinlikle bir kısıtlama veya limitasyon değildir. Bu duruma bağlı olarak, günümüz hukuksal altyapısı da bu versiyon ve alternatiflere yönelik hazırlanmalı ve donatılmalıdır.

- Ticari bankaların Merkez Bankalarına olan borçlarının geri ödeme sürelerini kısaltmak adına ilgili borçların geri ödeme sürelerinin uzatılmasıyla doğru orantılı olarak artacak bir faiz yapısı da oluşturulabilir. Ve bu borçlar tamamıyla geri ödendikten sonra Merkez Bankaları çok acil ve önemli konjonktürel ihtiyaçlar baş göstermedikçe ticari bankacılık sektörünü fonlayamaz.
- Bağımsız ve Milli Para Sisteminde kısmi rezerv bankacılığı sona ereceğinden, bankalar verecekleri kredilerin tamamını finanse etmek durumunda kalacaktır. Bu sebepten dolayı müşterilerinin ilgili bankaya emanet edeceği "Yatırım ve Mevduat Hesapları" çok daha fazla bir önem arz edecektir. Günümüz para ve bankacılık sisteminde ticari bankalar tarafından ana sebep olarak müşteri ağını ve/veya parasal teritoryasını (bölgesini) geniş tutabilmek adına parasal sermayeyi "kaybetmemek" ve senyoraj gelirlerini maksimize edebilmek adına sunulan mevduat faiz oranları, Bağımsız ve Milli Para Sistemine müşterilerin Bağımsız ve Milli Para Hesapları açması için, yani müşterilerin "kazanılması" için verilecektir. Bir diğer ifadeyle, günümüz para sisteminde ticari bankalar mevduat faizlerini mevduat çıkışını engellemek için sunarken, Bağımsız ve Milli Para Sisteminde mevduat girişini sağlayabilmek için sunacaklardır (Huber, 2016, s. 140).
- Ticari bankaların finansman kaynakları Bağımsız ve Milli Para Sisteminde aşağıdaki gibi olacaktır (Mayer ve Huber, 2014, s. 286, 287):

- Müşterilerinden topladıkları ve "Yatırım ve Mevduat Hesapları" nezdinde değerlendirdikleri parasal sermaye.
- Günümüz para ve bankacılık sisteminden Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş sonrasında ihtiyaç duyulmayacak ve boşa çıkacak olan ticari bankaların Merkez bankaları nezdinde tuttukları zorunlu karşılık ve rezervleri.
- Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş öncesi ticari bankaların vermiş olduğu tüm kredilerin geri dönüş gelirleri.
- Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş sonrası devletlerin eline geçecek olan "birikmiş ve tek seferlik senyoraj gelirleri" ile ticari bankaların ellerinde tuttuğu devlet tahvil ve bonolarının geri ödenmesi sonucunda doğacak olan parasal sermaye.
- Günümüz para ve bankacılık sisteminde de kullanılan finansman enstrümanlarından olan ticari banka tahvilleri çıkartılması yoluyla parasal sermaye edinilmesi.
- Bankalar arası kredi verilmesi ve para fonları
- Konjonktürel olarak ihtiyaç baş göstermesi durumunda sağlanabilmesinin önü açık olan Merkez Bankası kredileri yoluyla finansman temin edilmesi.
- Bağımsız ve Milli Para Sistemi sonucunda ticari bankacılık sektörü için reel ekonomi günümüz para ve bankacılık sistemine kıyasla daha fazla önem kazanacaktır. Ticari bankalar Bağımsız ve Milli Para Sistemi çerçevesinde günümüz para ve bankacılık sistemindeki gibi kendi ürettikleri parayla finansal piyasalarda, hisse senedi veya tahvil benzeri değerli kâğıt piyasalarında yatırımlar yapmak suretiyle aktif olamayacakları için ve spekülatif yatırımları aktardıkları her birim para parasal sistemden eksileceğinden ve bu eksilen parasal hacim de reel sektör tarafından talep edildiğinde kolaylıkla başka kaynaklardan temin edilemeyeceğinden, ticari bankalar spekülatif yatırımlara ayırdık-

ları kaynakları azaltacak ve reel sektöre yönelik kredilendirmeler yapmayı tercih edecektir. Çünkü günümüzdeki gibi sınırsız olmayan parasal kaynakları nereye kullandıkları kamuoyu nezdinde çok daha kolay takip edilecektir ve spekülatif kullanımların artması durumunda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumlarının kullandırılan kredilerin GSMH nezdinde olumlu etki yaratacak nitelikte olmasını denetleyebilme imkânı daha kolaylaşacaktır.

- Bağımsız ve Milli Para Sisteminde ödemeler sistemi günümüzde olduğu gibi ticari bankacılık sistemi üzerinden gerçekleştirilmeyeceği ve bağımsızlaştırılacağı için bankaların likidite planlamaları çok daha kolaylaşacaktır.
- Günümüz bankacılık sisteminde aktif olarak kullanılan kısa vadeli mevduatlar ile uzun vadeli finansmana imkân veren vadeler arası düzenlemeler veya vade ahengi (vadeler arası transformasyon) aynı şekliyle devam edecektir.
- Günümüz para ve bankacılık sisteminde ödemeler sistemi bankacılık sektörü üzerinden gerçekleştirildiği için bankalar arası borçlanma ve fonlama pazarı çok önemli bir paya sahiptir. Önceki bölümlerde belirttiğim gibi, bankalar arası alacaklar ve borçlar bankacılık sektörünün bilanço büyüklüğünün % 25-35'lik bir kısmını oluşturmaktadır (Mayer ve Huber, 2014, s. 289). Bağımsız ve Milli Para Sisteminde ödemeler sistemi ticari bankalardan bağımsızlaştırılacağı için bu oran sadece bankalar arası gerçek kredi alışverişlerini yansıtacaktır. Bankalar arası para piyasası ticari bankacılık sektörünün toptancı piyasası halini alacaktır (Mayer ve Huber, 2014, s. 289). Bu vesileyle bankalar arası borçlanma oranı da düşecektir.
- Günümüz para ve bankacılık sisteminde ticari bankaların sahip olduğu haksız rekabete dayalı imtiyazları ve ayrıcalıklı durumları ortadan kalkacak ve devletlerin bankalara

mecburiyetten dolayı endirekt olarak sağladığı, "*too big to fail*" yani "iflas edemeyecek kadar büyük" bakış açısına dayalı devlet garantilerine gerek kalmayacaktır. Bankalara işlerini iyi yapamadıkları zaman iflas edebilmelerinin yolu açık olacak, çünkü onlarla birlikte mevduatlar da buharlaşmayacak ve ödemeler sistemi de bankalardan bağımsız çalışacaktır. Dolayısıyla Bağımsız ve Milli Para Sisteminde devletin bankalara karşı eli kolu bağlı kalmayacaktır.

- Bağımsız ve Milli Para Sisteminde ödemeler sistemi ve mevduatlar ticari bankacılık bilançolarının dışına alınarak ticari bankacılık sisteminden bağımsızlaştırılacağı için bankaların denetlenmesi de kolaylaşacak, hatta Basel kriterleri bile basitleştirilebilecektir.
- Bağımsız ve Milli Para Sisteminde ticari bankacılık sektörü parayı kendi kendine üretemeyip spekülatif yatırımlara daha az sermayesel rezerv veya kredi ayıracağından, sektör kârlılıkları daha makul ve ayağı yere basar seviyelere oturacaktır. Dolayısıyla sektör hırslardan arındırılmış olacak ve kendini asli görevi olan aracılık hizmetlerine odaklayabilecektir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak eklenebilecek diğer bir konu ise, ticari bankacılık sisteminin krizlere karşı çok daha dayanıklı bir duruma gelecek olmasıdır.
- Bağımsız ve Milli Para Sistemine tüm dünya para ve bankacılık sisteminin aynı anda ve paralel olarak geçmemesi durumunda, günümüz para ve bankacılık sisteminde kalan ülke bankalarının, Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş yapmış ülke bankalarına karşı para üretimine dayalı elde ettiği ek gelirlerin devam etmesinden dolayı uluslararası bir rekabet ve kazanç avantajı olacaktır. Ancak bu noktada gayet açık ve net olarak söylenmesi gereken belki de şudur: *Devletin ve milletin "hakkı" olan para üretimine dayalı senyoraj geliri elde edilmesi, günümüz para ve bankacılık*

sisteminde "adaletsiz ve sessiz" bir şekilde ticari bankacılık sektörünün bünyesine devşirilmiş durumdadır. Dolayısıyla, açıkça devletlerin ve/veya milletlerin "hakkı" olan bu geliri kendi kasalarına koymak suretiyle hükümetler tarafından sübvanse edilmiş günümüz bankalarının, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin gelmesi durumunda uluslararası arenada rekabet kabiliyetlerinin düşme riskine karşı, tekrar devlet ve milletten bir beklenti içerisinde olmaları zaten düşünülemez ve kabul edilemez bir tavır ve hareket olacaktır.

Tüm bu anlattıklarım doğrultusunda ilk etapta ticari bankacılık sektörünün kârlılık oranlarının kısa vadeli olarak düşebileceği gibi bir izlenim oluşmuş olabilir. Bu durum böyle bile olsa, orta ve uzun vadede bankacılık sektörünün kârlılık seviyelerinin günümüze göre diğer sektörlerle kıyaslandığında yine gayet iyi seviyelere oturacağı kesindir. Kaldı ki, Bağımsız ve Milli Para sistemi sayesinde krizlere karşı daha stabil olan bir ekonomi içerisinde ve ekolojik açıdan da daha etik bir sistem güvencesiyle, uzun vadede sürdürülebilir kârlılık sağlayabilmek kısa vadeli ama volatil kârlılıklardan daha tercih edilir olsa gerek. Diğer bir açıdan bakarsak, kimsenin hakkının yenilmediği, tüm sektörler olarak aynı adil ticari şartlar içerisinde ve hiçbir imtiyazın veya ayrımcılığın olmadığı bir ekonomik düzenle devamlılığı ve sürdürülebilirliği teminat altına almak, kısa vadede yüksek kârlılıklar elde etmekten daha avantajlıdır diye düşünüyorum. Bu bağlamda Bağımsız ve Milli Para Sisteminin kurucularından ve hâlâ aktif olarak çalışmalarına devam eden Prof. Joseph Huber bu konuyu şöyle özetlemiştir:

> Bağımsız ve Milli Para Sisteminde bankacılık sektörünün günümüz para sisteminde sahip olduğu imtiyaz olan para üretme kabiliyetinin ellerinde alınması durumunda daha az

kâr edecekler diye kesin bir sonuca varmak yanlıştır. Günümüz para ve bankacılık sisteminin savunucuları kabul etmek istemese de, Bağımsız ve Milli Para Sistemi reel ve finansal ekonomiyi daha stabil bir hale sokacaktır. Bu durum sonucunda bankacılık sektörünün kârlılığı, işleyişi ve uluslararası rekabetsel pozisyonu da aynı şekilde stabilize edilmiş olacaktır (2016, s. 143).

Günümüz para ve bankacılık sisteminin ticari bankaları haksız yere ve adaletsiz bir şekilde para üretebilme imtiyazına sahip olmasına rağmen Avrupa'nın farklı ülkelerinde Bağımsız ve Pozitif Para Sisteminin baz aldığı etik değerlere hassasiyet gösteren ve bu değerleri kendilerine ilke edinmiş kooperatif, vakıf veya özel bankalar bulunmaktadır. Bu bankalar toplumsal değerleri ön plana çıkarmayı ve bu değerlere bağlı kalmayı sadece bir marketing ve halkla ilişkiler argümanı olarak değil, bir iş felsefesi şeklinde yaşamayı tercih etmektedirler. Hatta bunlardan bazıları bu felsefeyi internet sayfaları ve müşteri broşürlerinde açık ve net bir şekilde ifade etmiştir.

6.14. Bağımsız ve Milli Para Sistemi ve Döviz/ Sermaye Hareketleri

Tüm dünyada aynı anda Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş yapılması pek ihtimal dahilinde olmadığı için bir ülkenin tek başına bu sisteme geçiş yapması durumunda ilgili ülkenin döviz ve sermaye hareketlerinin bu durumdan nasıl etkileneceğine yönelik kafalarda sorular oluşması çok normaldir. Yani sisteme geçilmesinden dolayı spekülatif ve düşmanca döviz ve finansal piyasa hareketleri beklenebilir mi? Bu hareketler Bağımsız ve Milli Para Sistemini başarısız kılar mı? Uluslararası ödeme sistemi Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçilmesinden dolayı negatif

etkilenir mi? Yeni sisteme geçilmesinden dolayı sermaye kaçışları gerçekleşir mi?

Bu sorular ve benzerlerinin Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle ilgili yeterli bilgiye sahip olunmadığında kafa karıştırıcı olması çok normaldir. Açıkça söylemek gerekirse, tüm bu negatif bakış ve endişe yersizdir. Hiçbir şekilde bir problem yaşanması öngörülmemektedir. Çünkü yapılan sistemsel değişiklik hiçbir şeyi ortadan kaldırmamakta, tam aksine bugüne kadar her gün kullanılan tüm uluslararası kurguyu daha stabil hale getirmek suretiyle aynı kurgu üzerinden devam etmektedir.

Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş yapan ülke, bugüne kadar uluslararası ödemeler sistemini nasıl kullanıyorsa, bundan sonra da aynı şekilde kullanmaya devam edecektir. Düşünün ki Türkiye'de yıllar önce TL'den 6 sıfır atılmıştı. O noktada herhangi bir problem yaşandı mı? Hayır. Tüm ödemeler sistemi uluslararası arenada aynen devam etti. Buna benzer diğer bir örnek Euro para biriminin Avrupa'da bazı ülkeler tarafından kabul edilmesi ve kullanımına başlanmasıdır. Euro'ya başlayan ülkeler açısından uluslararası ödemeler sisteminde bir problem yaşandı mı? Hayır. Dolayısıyla Bağımsız ve Milli Para Sistemini tercih edecek olan ülkenin de günlük hayatında hiçbir şey değişmeyecektir. Varsayalım ki ilgili ülke kullandığı para biriminin sadece adını değiştirecek. Tüm değişiklik bu kadar basit ifade edilebilir. Bu durumdan başka bir farklılık yaşanmayacaktır. Kaldı ki Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş durumunda ülke parasının adı dahi aynı kalacak ve hiçbir değişikliğe ihtiyaç duyulmayacaktır.

Bunu bir hortum örneğiyle çok basit anlatabiliriz. Örneğin sizin bir hortumunuz var. Bu hortum uluslararası ödemeler sistemini temsil etsin. Hortumunuzdan 10 yıl boyunca tatlı su geçiyordu, fakat şimdi tuzlu su geçirmek istiyorsunuz. Tatlı su, günümüz para ve bankacılık sistemi temsil etsin, tuzlu su ise Bağımsız ve Milli Para Sistemini. Bu durumda hortum aynı olduktan sonra o hortu-

mun içinden geçen suyun tuzlu veya tatlı olmasının hiçbir önemi yoktur. Dolayısıyla uluslararası ödemeler sistemi aynı olduktan sonra ve aynı altyapısal hizmeti sunduktan sonra üzerinden transfer edilen paranın bugüne kadar kullanılan bir para formu veya Bağımsız ve Milli Para olup olmamasının hiç bir önemi yoktur. *Kaldı ki Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş sonrasında ilgili ülkenin para birimi değişmeyecektir.* Hem parasını uluslararası bir şekilde transfer eden hem de yapılan para transferini alan karşı taraf, Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş olduğunu hiçbir şekilde fark etmeyecektir.

Konvertibilite açısından Bağımsız ve Pozitif Para ile günümüz para sistemi arasında hiçbir fark olmayacaktır. Bağımsız ve Milli Paraya geçildiğinden dolayı spekülatif bir hamle yapmanın ardında yatabilecek mantıklı hiçbir açıklama olamaz. Çünkü Bağımsız ve Milli Paraya geçilmesi durumunda bu değişiklik kısa bir süre için değil, bundan sonraki tüm zamanlar için olacağından, yapılacak bir spekülasyonun tüm zamanlar için devam edebilir nitelikte olması gerekir, ki bunun olması imkânsızdır. Yani herhangi bir spekülasyon yapılsa dahi serbest pazar ekonomisi devam edeceğinden, uzun vadede piyasa kendi dengesini bulacaktır. Buradan da anlaşılacağı üzere, Bağımsız ve Milli Para tıpkı günümüzdeki para sistemindeki gibi diğer para birimlerine karşı dalgalanabilen veya gerekli görülmesi durumunda fikslenebilen bir yapıya sahiptir.

Dış ticaret ve uluslararası sermaye akışları Bağımsız ve Milli Paradan etkilenmeyecek, tıpkı günümüzdeki gibi işleyişine devam edecektir. Uluslararası Ticaret Örgütlerinin, Uluslararası Para Fonunun (IMF), Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) gibi kuruluşların prensiplerine uyulduğu müddetçe gerek ticareten gerekse parasal transferler açısından hiçbir ülke veya kuruluşla sorun yaşanmayacaktır.

Ayrıca Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçilmesi durumunda ülkeden parasal sermayenin kaçabileceği riski de mantıken açık-

lanabilir bir durum değildir. Aksine, enflasyonu ve para hacmini daha iyi kontrol edebilen, fiyat istikrarını kurabilmeye yönelik daha güçlü bir parasal sistem enstrümanlarına sahip ve daha stabil bir para sistemi kurmuş olan bir ülkeden sermayenin kaçması söz konusu olmayacağı gibi, daha fazla sermaye girişi beklemek yanlış olmayacaktır (Huber, 2016, s. 181).

Diğer taraftan günümüz para sistemindeki gibi parayı "borç" olarak, yani "borca dayalı ve borç karşılığında" kullanıma sürülmeyen, direkt reel ekonomi ve ekonomik büyüme oranlarıyla ilişkilendirerek parasal hacmi belirleyen Bağımsız ve Milli Para Sisteminde ülke parası değer kazanacak ve faizler reel ekonomi açısından çok daha kabul edilebilir seviyelerde gezecektir (Huber, 2016, s. 181).

Güvenilir bir para sistemi ve buna bağlı olarak daha sağlam bir para birimi, sürdürülebilir bir fiyat istikrarı, reel ekonomiyle barışık bir parasal sermaye maliyeti, konjonktürel iniş çıkışlarda dalga boyları çok daha makul seviyelerde olan bir ekonomi hem yerel yatırımcı hem de uluslararası yatırımcılar açısından çok daha fazla tercih edilen bir ekonomi ve destinasyon olacaktır.

6.15. Bağımsız ve Milli Para Sisteminin Gerçekleşme Olasılığı ve Hangi Ülkelerin Hayata Geçirebileceği

İtalyan felsefeci Niccolò Machiavelli'nin 1532'de yazdığı *Prens* adlı kitabından bir paragrafla giriş yapmak istiyorum:

> Yeni bir düzen veya sistemin hayata geçirilmesi kadar zor, kesin olmayan ve tehlikeli olan hiçbir şey yoktur. Çünkü yeni olan sistemi hayata geçirmek isteyen kişi, eski sistemden beslenen tüm kişileri karşısına alacak ve kendisine destek olması beklenen ve yeni sistemden fayda sağlayacak

> herkesten ise sözde destek alabilecektir. Bunun bir sebebi eski sistemin güç odaklarından korkulması... ve diğer temel sebepleri ise insanların yeni olan şeylere inanamamasından, yenilikleri gözlerinde canlandıramamalarından ve de tecrübesizliklerinden kaynaklanmaktadır.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi her şeyden önce üniversitelerde eğitim gören öğrenciler yani gelecek nesiller açısından çok ciddi önem taşımaktadır. Çünkü bu sistem vesilesiyle parasal prangadan kurtarılmak ve daha bağımsız ve stabil hale getirilmek istenen dünya, içinde yaşayacakları dünyadır. Ancak pek tabii ki yüz yılı aşkın bir süredir bu sistemden haksız yere beslenen günümüz para ve bankacılık sisteminin üyeleri bu oluşumdan pek memnun olmayacaktır. Halbuki kısmi rezerv bankacılığa dayalı kaydi para sisteminden önceki dönemlerde bir nevi Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle yüzyıllarca gayet güzel kazançlar elde etmiş ve çok önemli görevler üstlenmiş olan bankacılık sektörü yine aynı şekilde fonksiyonunu ifa edecek, büyük kazançlar elde etmeye devam edecektir. Ama istisnasız ve tartışmasız bir şekilde zaten devletin ve dolayısıyla milletin kasasına girmesi gereken para üretimine dayalı kazançlarını gerçek hak sahiplerine devredeceklerdir.

Fransız ihtilalinde de yer almış olan Amerikalı felsefeci Thomas Paine şöyle demiştir (Huber ve Robertson, 2014, s. 61):

> Bugüne kadar tarihte hiçbir dönemde tüm insanlığın bir anda ve tereddüt etmeksizin inanıp peşine takıldıkları bir buluş veya keşif olmamıştır.

Kitapta Bağımsız ve Milli Para Sisteminin günümüz ekonomisi ve para sistemi açısından ne kadar önemli ve vazgeçilmez olduğunu, gerek sosyal gerekse iktisadi argümanlara dayanarak gözler

önüne sermeye çalıştım. Ancak yine de realist olmak ve gerçekçi kalmak gerekir. Toplumda insanlığın faydası için çalışan ve kendinden çok tüm insanoğlunu öne çıkaran kişiler olduğu kanaatindeyim. İşte bu kişilerin sahiplenmesi ve konuyu takip etmesi sonucu Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçirileceğine inancım tam. Thomas Paine'nin dediği gibi, bir anda tüm toplumun bu konuyu desteklemeyeceği kesindir. Ancak önemli olan ilk kartopudur. Sonrası bir çığ gibi gelecektir. Çünkü Bağımsız ve Milli Para Sistemi toplumun her kesimi ve ekonominin tüm aktörleri için avantajlar içermektedir.

Bu aşamada yapılması gereken en temel şey, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin potansiyel destekçilerinin ve muhaliflerinin tespit edilip, destek olabileceklerin ne kadar mobilize olabileceğinin, muhalif olabileceklerin ise ne kadar ikna edilebileceğinin analiz edilmesidir. Bu aşamada böyle bir para reformunun potansiyel destekçileri dahi belki de herhangi bir çalışma yapmaya yönelmeyi düşünmeyebilir. Kendi enerji ve güçlerini daha ziyade şahsi ve özel meselelerine yönlendirmeyi tercih edebilirler. Ancak Bağımsız ve Milli Para Sisteminin tüm toplum açısından sosyal ve ekonomik faydaları anlaşılınaya başlandığı ve bu konu gerek medya gerekse bilimsel arenada masaya yatırıldığı zaman politikacılar ve siyaset yapıcılar kendilerini konudan soyutlayamayacaktır. İşte tam bu aşamada belki hiç ortaya çıkmamış olan birçok potansiyel destekçi kendisini göstermeye ve toplumun çıkarları için bu konuya sahip çıkmaya başlayacaktır. Sonrasında ise her reformda olduğu gibi Bağımsız ve Milli Para reformunun da kendi dinamiği oluşacak ve toplumsal bir ihtiyaç olduğu tespit edilen bir yapı otomatik olarak entegre edilecek ve hayata geçirilecektir.

Bu bağlamda Bağımsız ve Milli Para Sisteminin temsilcilerinin inisiyatifiyle İsviçre'de 110.000 imza toplanarak 10 Haziran 2018 tarihinde günümüz para ve bankacılık sisteminin reform edilmesi ve ticari bankaların kredi vermek suretiyle kaydi para

üretmesinin anayasal olarak önüne geçilmesi için bir referandum yapılmıştır. İsviçre'nin bu hareketin ilk demokratik platformu olarak seçilmiş olmasının ardında yatan temel sebep, İsviçre kanunları gereği nüfusun % 5'inin imza toplaması durumunda her türlü anayasal değişikliğin referandum olarak halk oylamasına götürülebilmesinin hukuksal çerçevede mümkün olması. Bu oylamada Bağımsız ve Milli Para temsilcileri % 24,3 oy almıştır. Her ne kadar % 50'den fazla oy alınamayıp referandum kaybedilmiş olsa da, dünyada ilk kez Bağımsız ve Milli Para Sistemi görücüye çıkmış ve hiç de küçümsenmeyecek bir oy oranıyla kucaklanmıştır. Bu hareketin hiçbir lobi ve finansal destek almaksızın ve sadece Bağımsız ve Milli Para Sisteminin temsilcilerinin bireysel organizasyonu sonucu tek seferde ve 6-9 aylık bir referandum öncesi kamuoyu bilgilendirme süreci sonrasında % 24,3 oy almış olması aslına bakılırsa çok önemli bir başarıdır. Bu vesileyle özellikle Batı kamuoyu ve medyası Bağımsız ve Milli Para Sistemini tanıma ve tanıtma fırsatı bulmuştur. Dolayısıyla bundan sonraki süreçte daha geniş bir platformda tartışılacak olan Bağımsız ve Milli Para Sisteminin toplumun daha da bilinçlenmesine vesile olacağı ve böylelikle de günümüz para ve bankacılık sisteminin reforme edilmesine yönelik toplumsal bir talep oluşturacağı muhtemeldir.

6.15.1. Potansiyel Muhalifler

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin ilk potansiyel muhalifleri olarak günümüz para ve bankacılık sisteminin en imtiyazlı sektörü olan ticari bankacılık sektörünü ve bu sektörle bağlantılı çalışan sektörleri (örneğin bankalara hukuksal danışmanlık veren avukatlık büroları, mali müşavirler vb) sayabiliriz. İlişkili sektörlerin birçoğu ticari bankacılık sektörünü, Bağımsız ve Milli Para Sistemine karşı destekleyecektir.

Ticari bankacılık sektörünün muhalefetinin ana sebebi, imtiyazlı bir şekilde ve alışılagelmiş olarak yaptıkları kredi vermek suretiyle kaydi para üretimine dayalı ek gelirlerinden (senyoraj gelirinden) yoksun kalacak olmalarıdır. Bu bağlamda bankacılık sektöründen bir çok kişi Bağımsız ve Milli Para Sisteminde sahip olabilecekleri gelirlerin veya potansiyel gelir kaynaklarının ne olacağını düşünmeden, günümüz para ve bankacılık sisteminde kolay kazanç olarak elde etmeye alışmış oldukları bir gelir kaleminden yoksun bırakılacak olmalarının etkisiyle, şahsi çıkarlarını toplumun çıkarlarından daha fazla ön planda tutarak, muhtemelen muhalif bir pozisyon alacaktır. Kaldı ki ticari bankacılık sektörü, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçmesi durumunda, günümüz bankacılık sisteminde kredi vermek suretiyle kaydi para üretimi dışında kalan tüm aktivitelerine tümüyle devam edebilecektir.

Her yenilik birilerini ve bir şeyleri eskiteceğinden, özellikle günümüz para ve bankacılık sistemine dayalı eğitim veren bazı akademisyenler, finansal danışmanlar, yorumcular ve analizciler de potansiyel muhalif grubu içinde sayılabilir. Bu durum ilgili sektörlerin tüm üyeleri için geçerli olmayacaktır. Sadece bazıları yeni bir sistemi öğrenip kendilerini geliştirmek yerine o sisteme karşı bir pozisyon almayı tercih edecektir. Ancak unutmamak gerekir ki, bu sektörler için Bağımsız ve Milli Para Sistemi çerçevesinde yeni kariyer alternatifleri açılacaktır.

Yine aynı şekilde politikacılar ve siyasiler arasında günümüz para ve bankacılık lobisi etkisinde kalarak toplumun faydasına olan bir meselede muhalif olmayı tercih edecek kişiler olacaktır. Bu noktada Bağımsız ve Milli Para Sisteminin demokratik bir sistemde çoğunluğun yani halkın çıkarlarını gözeten bir para sistemi olmasından dolayı politikacıların oy potansiyeli olduğunu hissetmeleri durumunda, muhalif pozisyonlarını bırakıp destekleyebileceklerini de göz önünde bulundurmak gerekir.

6.15.2. Potansiyel Destekçiler

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin sosyal ve iktisadi olarak ciddi avantajları olduğunu detaylı bir şekilde daha önce anlattım. Bu bağlamda toplumun birçok kesiminde konuya destek verenlerin çıkacağı kesindir.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin en önemli ve ilk destekçileri günümüz para ve bankacılık sisteminin ticari bankacılık sektörüne tanıdığı imtiyazlı yapıdan dolayı haksız rekabet ortamından direkt olarak negatif etkilenen finansal firmaların ve sektörlerin olacağı düşünülebilir. Ticari bankacılık sektörünün günümüzde kredi vermek suretiyle kaydi para üretebilmesini sağlayan muazzam imtiyaza karşın, sadece kâr etmek suretiyle kazandığı nakdi parayı sermaye olarak kullanabilen, dolayısıyla da limitli bir sermayeyle hareket edebilen diğer finansal sektörler, Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle bu haksız rekabetten kurtulabilecektir. Bu argüman sebebiyle ilgili finansal sektörlerin Bağımsız ve Milli Para Sistemine destek olabileceğini düşünmek doğru olabilir.

Destekçilerin çıkabileceği diğer bir kurum ise ülkelerin Merkez Bankalarıdır diyebiliriz. Çünkü günümüz para ve bankacılık sisteminde para hacmine hükmedebilme kabiliyetini neredeyse yitirmiş olan Merkez Bankaları içerisinden Bağımsız ve Milli Para Sistemi vesilesiyle eski dönemlerdeki gibi tekrar para hacmine tam anlamıyla hâkim olmak isteyenler olabilir diye düşünmek yanlış olmaz.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçirilmesi çerçevesinde angaje olmak isteyen ve günümüz para ve bankacılık sisteminin dezavantajlarını sonlandırmak adına çalışmak isteyen avukatlar, bankacılık denetleme ve düzenleme kurul çalışanları, mali müşavirler vb sektör ve bireylerin de bu konunun destekçisi olabileceğini düşünmekteyim.

Yeniliğe ve reformlara açık olan akademisyen bir camianın da Bağımsız ve Milli Para Sistemine sahip çıkacağını düşünebiliriz. Çün-

kü halihazırda aktif olarak yürütülen tüm çalışmaların özellikle uluslararası bir akademik kadroyla kurgulandığı düşünülürse, bundan sonrasında da aynı şekilde bir reaksiyonun olacağı kaçınılmazdır.

Toplumun gelişimi ve ilerlemesine yönelik veya daha fazla demokrasi için aktif olarak uluslararası veya ulusal boyutta çalışmalar yürüten birçok sivil toplum örgütünün de Bağımsız ve Milli Para Sistemine destek olacağı düşünülebilir. Çünkü aslına bakılırsa Bağımsız ve Milli Para Sistemi sayesinde "para" sadece toplumun en üst katmanının sahibi olduğu ve üzerinde istediği gibi tasarruf ettiği bir obje olmaktan çıkarılıyor ve tabana yayılarak demokratikleştiriliyor. Sosyal adalet, sosyal barış, toplumda günümüz sisteminde açılmış olan gelir makasının kapatılmasına yönelik altyapı vb bir ok toplumsal unsur Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle birlikte çok daha iyi ve aktif bir şekilde yönetilebileceğinden, bu sisteme gerek halkın tabanının gerekse sosyal dengeye yönelik çalışmalar yapan birçok sivil toplum örgütünün sahip çıkacağı düşünülebilir.

Potansiyel destekçiler arasında topluma hizmet edebilme noktasında görevini doğru bir şekilde ifa etmek için çalışan siyasilerimizin de olacağı kanaatindeyim. Çünkü Bağımsız ve Milli Para Sistemi vesilesiyle devlet kasasına girecek olan ve "tartışmasız bir şekilde" milletin hakkı olan senyoraj geliri sayesinde hem devlet borçlarından arındırılabilecek, hem devletin giderleri çok daha rahat bir şekilde finanse edilebilecek, hem vergi yükü hafifletilecek, hem de devletin ileriye dönük borçlanma zarureti azaltılabilecektir. Bu argümanlar ışığında bu sisteme "hayır" diyebilecek siyasi bir kişiliğin veya partinin olduğunu düşünmek dahi istemiyorum.

6.15.3. Bağımsız ve Milli Para Sistemini Hayata Geçirebilecek Potansiyel Ülkeler

Bağımsız ve Milli Para Sistemini hayata geçirebilecek ülkeler için her şeyden önce hukuk sisteminin oturmuş olması, yürütme

organlarının tecrübeli ve donanımlı oluşu, ekonomik politika noktasında sürdürülebilir ve stabil bir yapıya sahip oluşu, prodüktif bir ekonomisinin oluşu ve tercihen yapısal olarak çalışan bir para birimine sahip oluşu gibi kriterler ön plana çıkmaktadır. Bu kriterlerin yanında, bağımsız bir Merkez Bankası kurgusuna sahip olmak da önem taşımaktadır. Her ne kadar Merkez Bankası bağımsız olan bir ülkede, ticari bankacılık sisteminin kredi vermek suretiyle kullanıma sürdüğü kaydi paranın toplam para hacmine oranının % 90'lara ulaşmış olması nedeniyle, ilgili Merkez Bankasının para hacmi üzerindeki etkinliği esaslı manada azalmış olsa da, onyıllardır aktif bir şekilde para politikaları uygulamış bir Merkez Bankacılığı anlayışının yaşandığı bir ülke olması önemlidir. Bu bağlamda OECD ülkeleri arasında İngiltere, Norveç, Danimarka, İsviçre, Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya veya Japonya ilk akla gelen ülkeler arasındadır (Huber, 2016, s. 182).

Pek tabii ki Amerika'nın Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçmesi, özellikle Amerikan Dolarının rezerv para birimi oluşundan ve de ticaret hacmi olarak en çok tercih edilen para konumunda olmasından dolayı çok tercih edilebilecek bir durum gibi gözükse de, Amerikan Merkez Bankası statüsünde olan FED'in aslında özel bankalar konsorsiyumundan oluşan bir yapıya sahip olması, yani devlete ait bir kurum olmamasından dolayı neredeyse imkânsız bir durumdur.

Gelişmekte olan ülkeler arasında Çin, Rusya, Hindistan, Türkiye, Güney Afrika, Brezilya veya Meksika aday olarak gösterilebilecek ülkeler arasındadır. Birlikte olmaları durumunda çok ciddi bir ekonomik büyüklüğe sahip olan ve büyüme potansiyeline sahip bu ekonomilerin en büyük dezavantajı, bu ülkelerin Merkez Bankalarının Bağımsız ve Milli Para Sisteminin ihtiyaç duyduğu siyaset ve politika yapıcılara karşı gerekli bağımsız statüye sahip olamamasıdır (Huber, 2016, s. 182).

Gerek gelişmiş olan ülkeler nezdinde gerekse gelişmekte olan ülkeler çerçevesinde, Bağımsız ve Milli Para Sistemi açısından en önemli ve vazgeçilemez olan kriter "güçler ayrılığı ve bağımsızlık" ilkesidir. Bu durum para hacmini yönlendirecek ve yönetecek olan Para Politikası Kurulunun ister Merkez Bankaları bünyesinde bulunsun, ister Merkez Bankalarından ayrı fakat Hazine Bakanlıklarına bağlı bir kurul olsun, değişmeyecektir. Bağımsız ve Milli Para çerçevesinde para hacmini belirleyen kurul veya kurum kim veya ne olursa olsun, günümüz para ve bankacılık sistemine kıyasla, daha "bağımsız" ve "güçler ayrılığı ilkesi" açısından daha keskin ve net kriterlerle donatılmalıdır. Aksi takdirde günümüz sıkıntı ve problemlerinin hepsini ilerleyen süreçlerde tekrar yaşamaya mahkûm oluruz.

Bağımsız ve Milli Para Sistemini hayata geçirecek olan ilk ülkeler "birikmiş ve tek seferlik senyoraj geliri"ni devletlerinin kasasına koyabilme şansına sahip olacak ve böylelikle ülke borçlarını azaltacak, para sistemlerini daha stabil bir hale sokabilecek, konjonktürel dalgalanmaları daha kontrollü yönetebilecek ve dolayısıyla para birimlerini diğer para birimlerine kıyasla daha fazla tercih edilecek bir noktaya taşıyacaktır. Bu durum diğer ülkeler tarafından tespit edilip Bağımsız ve Milli Para Sistemi'nin olumlu etkileri gözlemlendikçe, adeta bir domino etkisi oluşurcasına birçok ülke bu sisteme geçiş kararı alacaktır (Huber, 2016, s. 183).

Diğer bir taraftan açık ve net bir şekilde ifade edilmesi gereken bir konu da, Bağımsız ve Milli Para Sistemine sıcak bakmayan ve muhalif olan grupların da böyle bir geçiş sırasında veya sonrasında günümüz para ve bankacılık sisteminin ekstra gelir olanaklarını kaybetmemek için her türlü rahatsızlığı yapabileceğini göz ardı etmemek gerekir. Dolayısıyla böyle bir geçişle birlikte döviz piyasalarında bazı spekülatif karşıt hareketlerin beklenmesi düşünülebilir. Bunun için en azından bu tür durumlar hesaplanarak hareket edilmesinin doğru olacağı kanaatindeyim. Bu tür riskleri bertaraf

etmek açısından belki de en doğru yol, birkaç ülkenin veya bölgenin bir araya gelerek, dolayısıyla da belirli bir ekonomik büyüklüğe sahip olarak bu değişimi gerçekleştirmesidir. Belki de tam tersi, ekonomik olarak çok küçük olan bir ülkenin ilk olarak bu sisteme geçiş yapması fazla dikkat çekmeyeceğinden daha doğru bir uygulama olabilir. Ancak önümüzdeki yılların zaten para sistemleri açısından epey hareketli geçeceği bugünden kendini göstermektedir. Dünyada yeni parasal kutuplaşmalar ve parasal sistem tartışmaları yavaş yavaş alevlenmeye başlamıştır. İşte belki de tam da bu tür bir tartışma sürecinde dünyanın büyük güçleri veya kutupları herhangi bir parasal sistemin yeniden yapılandırılması için düğmeye bastığında hazır olup herhangi bir ülkede Bağımsız ve Milli Para Sistemini hayata geçirebiliriz. Böyle bir durumda dünyanın güç odakları kendi sistem değişiklikleriyle uğraşıyor olacağından, bir veya birkaç ülkenin geçiş yapacağı Bağımsız ve Milli Para Sistemine muhalefet oluşturacak enerjiye sahip olmayabilirler. Bu güce sahip olacakları birkaç yıl sonrasına kadar Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş yapmış olan ülkeler detayları çözmüş ve çoktan sistemin avantajlarından faydalanmaya başlamış olacaklardır. Dolayısıyla diğer birçok ülkeye örnek teşkil edebilirler.

Bir veya birkaç ülkenin dünyadan bağımsız olarak Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçişleri şüphesiz kendilerinin ekonomik pozisyonlanması, para hacminin kontrol edilebilmesi, yüksek seniyoraj gelirlerinin devletin kasasına girmesi ve kamu finansı ve para sisteminin güvenliği açısından olumlu bir etki gösterecektir. Ancak Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçmeyen ve günümüz kaydi para üretimine dayalı kısmi rezerv bankacılık ve para sistemiyle çalışmaya devam edecek olan ülkelerle ticaret sürdürüleceğinden –yani dünyanın global iş yapısı devam edeceğinden– diğer ülkelerde yaşanacak olan ekonomik krizlerden etkilenmeye devam edilecektir. Başka ülkelerde yaşanan negatif ekonomik oluşumlar, Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle çalışan ülkeleri de etkileyecektir. Fakat böyle

bir durumda para hacmine tam olarak hâkim olan ve ekonomisini direkt olarak yönlendirip yönetebilecek olan Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş yapmış bir ülke söz konusu olumsuz etkileri daha kolay ekarte ederek kendisini koruyabilecektir.

Yukarıda anlattığım sebeplerden dolayı, Bağımsız ve Milli Para Sistemi dünyada ne kadar yayılırsa, dünya ekonomik istikrarı o denli stabil bir noktaya gelecektir.

6.16. Bağımsız ve Milli Para Reformu İçin Zaman Gelmiştir

Parasal bir sistem reformunun neden şimdi zamanının gelmiş olmasını sorgulayabilirsiniz. Yüzyıllardır devam eden ve belki de hiç bitmeyecek olan para sistemlerine yönelik yenileme beklentisi neden bu dönemde çok daha önem teşkil etmektedir? Yüzyıllardan beri devam eden senyoraj gelirlerinin tamamının istisnasız bir şekilde devletin yani milletin kasasına girmesi tartışması ve çabası neden bugünlerde tekrar önem kazanmıştır ve bu bağlamda Bağımsız ve Milli Para reformuna ihtiyaç duyulmaktadır?

Bağımsız ve Milli Para reformu için aşağıda sıraladığım sebeplerden dolayı zaman gelmiştir ve hatta geçmektedir:

- "Bağımsız ve Milli Para ve Parasal Sistem Reformu" başlığı altında bahsettiğim gibi, 1800'lü yıllarda ticari bankaların kâğıt parayı karşılıksız bir şekilde basması sonucu para hacminde ve buna bağlı olarak paranın sahip olduğu değer üzerinde ciddi sıkıntılar yaşanmış ve o dönemde birçok ülke Merkez Bankalarını kurmak ve kâğıt para üretimini de sadece Merkez Bankalarının yetkisine vermek suretiyle, devletin para basma yetkisini madeni paraya ek olarak kâğıt parayı da dahil ederek genişletmiştir. Bugün Bağımsız ve Milli Para Sistemi çerçevesinde gerekli olan hamle ise ti-

cari bankaların kredi vermek suretiyle (yani kredi verilmesi önşartıyla) neredeyse kontrolsüz bir şekilde piyasaya sürdüğü kaydi paranın, tıpkı 1800'lü yıllarda kâğıt para gibi Merkez Bankalarının yetkisine verilmesi ve sadece Merkez Bankaları tarafından basılmasının temelinin atılması gerekliliğidir. Dolayısıyla Amerika yeniden keşfedilmeyecektir. Çok zor ve imkânsız bir işlem değildir. Sadece organize olunması ve önceden hazırlıklarının ilgili kurumlarca yapılması gereken ve hayata geçirilebilmesi zor olmayan bir sistemdir.

- Bugünün teknoloji dünyasında böyle bir sistemi hayata geçirmek önceki yüzyıllara göre çok daha kolaydır. Teknolojinin geldiği son noktada Bağımsız ve Milli Para Sistemini oluşturmak sadece bir yazılım ve teknik altyapıyla mümkün olabilmektedir.
- Devletler geçmişte hiçbir dönemde günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi bu denli yüksek borç yükünün altına girmemişti. Günümüz ekonomileri neredeyse sadece borç üzerine kurulu ve bu durum artık toplumun bireyleri tarafından fark edilmeye ve algılanmaya başlandı. Dolayısıyla Bağımsız ve Milli Para Sisteminin devletlerin, böylelikle de dünyanın borçluluk oranına yönelik azaltıcı etkisi işte tam da bu zamanda insanların tercih sebebi olacaktır.
- Günümüzde toplumun eğitim ve adalet seviyesi yükselmiş ve bununla beraber demokratik hakların savunulmasına yönelik toplum bilinci de artmıştır. Buna bağlı olarak herhangi bir ülkenin para biriminin üretimine ve kullanıma sürülmesine dayalı doğan senyoraj gelirinin de ticari bankaların hissedarlarından ziyade tümüyle devletin yani milletin "en doğal ve demokratik hakkı" olduğuna yönelik bilincin de insanlarda oluşturulması açısından çok doğru bir dönemdir.

- Son dönemlerde gerçek sebebinin günümüz para ve bankacılık sistemi olduğu direkt olarak algılanmasa da toplumda gelir dağılımının eşitsizliği ve artan fakirlikten dolayı belirli bir direnç oluşmaya başlamıştır.
- Günümüzde enformasyon yüzyılında olduğumuz için bilginin transferi ve bulunması çok kolay olmaktadır. Bu ortam bundan önceki yüzyıllarda böyle değildi. İnsanları günümüz para sisteminin yanlışları ve eksikleriyle ilgili bilinçlendirmek bugün eskiye göre çok daha hızlı olacaktır.
- Toplumlarda gün geçtikçe doğa ve doğal kaynaklara yönelik daha etkin bir bilinç oluşmakta ve insanlar doğayı her geçen gün daha fazla koruma altına almak istemektedir. Bağımsız ve Milli Para Sistemi de bu konuda toplumsal israfın önüne geçen ve doğal kaynakların daha verimli kullanımına katkı sağlayan bir sistem olduğundan, toplum tarafından tercih konusu olacaktır.
- Günümüz para ve bankacılık sisteminin işleyişi, içinde bulunduğumuz enformasyon çağına rağmen, anlaşılmaz bir sebepten dolayı gizli kalmakta veya gizli tutulmaktadır. Sanki sistemin üzerini bir sis bulutu kaplamıştır. Günümüz para ve bankacılık sistemi öyle kompleks bir hale getirilmiştir ki, insanlar anlamaya dahi çalışmamaktadır. Ancak 2008 Mortgage Krizi sonrasında yazılı ve görsel medyada krizin asıl sebebinin günümüz para ve bankacılık sistemi olduğu artarak dile getirilince toplum bu konuyu sorgulamaya başlamıştır. Bu olay mevcut para ve bankacılık sisteminin yanlışlarını düzelterek daha stabil hale getiren Bağımsız ve Milli Para Sisteminin toplumla tanıştırılmasının zamanının geldiğini göstermektedir.
- Yine özellikle 2008 Mortgage Krizi sonrasında insanların günümüz sistemine alternatif arayışları artmıştır. Bu ivme Bağımsız ve Milli Para Sistemi lehine kullanılmalıdır.

- Özellikle faizler tüm dünyada ciddi anlamda düşük olmasına rağmen ekonomik büyüme ve konjonktürel ivmenin sağlanamadığı bugünlerde Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçerek konjonktürel döngülere karşıt para politikalarıyla ülkelerin ekonomilerine pozitif etki sağlanabilir.

Yukarıda sıraladığım sebepler dışında başka birçok sebep daha vardır. Ancak önemli olan ve akla ilk gelenler, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin neden tam da bu dönemde hayata geçirilmesi gerektiğini açık ve net bir şekilde ortaya koymaktadır.

7. BAĞIMSIZ VE MİLLİ PARA SİSTEMİNE MUHALİF DÜŞÜNENLERİN ZİHİNLERİNDE OLUŞABİLECEK SORU VE ENDİŞELERE CEVAPLAR

Bağımsız ve Milli Para Sistemi aleyhine olan gerekçeler çoğunlukla yeterli bilgi sahibi olunmamasına dayanmaktadır. Maalesef günümüzde beklenenden daha fazla sayıda, hiçbir şey anlamasa bile biliyormuş gibi yapan veya derhal bir şeyin mümkün olamayacağı hükmüne varan, dolayısıyla da her şeyin kolayına kaçan insanlar var. Bu strateji çoğu zaman tartışmayı saptırmak için bilinçli olarak da uygulanır. Bu bağlamda en sık rastlanan yanlış anlamalar veya muhalif düşünebilecek insanların kafalarında oluşabilecek soru veya endişeler cevaplarıyla birlikte şunlardır:

Bağımsız ve Milli Para reformu çok büyük bir sistemsel değişiklik ve sonuçları öngörülemez bir bilinmezliktir:

Bu iddia veya eleştiri hiçbir şekilde gerçeği yansıtmamaktadır. "Bağımsız ve Milli Para ve Parasal Sistem Reformu" başlığı altında bahsettiğim gibi, 1800'lü yıllarda ticari bankaların kâğıt parayı karşılıksız bir şekilde basması sonucu para hacminde ve buna bağlı olarak paranın sahip olduğu değer üzerinde ciddi sıkıntılar yaşanmış ve o dönemde birçok ülke Merkez Bankalarını kurmak ve kâğıt para üretimini de sadece Merkez Bankalarının yetkisine vermek suretiyle, devletin para basma yetkisini madeni paraya ek olarak kağıt parayı da dahil ederek genişletmiştir. Bugün Bağımsız ve Milli Para Sistemi çerçevesinde gerekli olan hamle ise ticari bankaların kredi vermek suretiyle (yani kredi verilmesi önşartıyla) neredeyse kontrolsüz bir şekilde piyasaya sürdüğü kaydi paranın

tıpkı 1800'lü yıllarda kâğıt para gibi Merkez Bankalarının yetkisine verilmesi ve sadece Merkez Bankaları tarafından basılmasının temelinin atılması gerekliliğidir. Dolayısıyla Amerika yeniden keşfedilmeyecektir. Kaldı ki günümüzde 1800'lü yıllarda ihtiyaç duyulduğu gibi Merkez Bankalarını sıfırdan kurmak gibi hiçbir şekilde bilinmeyen bir müessesesi sisteme entegre etmek gibi bir gereksinim de yoktur. Bağımsız ve Milli Para Sistemi zaten günümüz para ve bankacılık sisteminde var olan bir yapı içerisinde hiçbir ek kurum veya kuruluşa ihtiyaç duymaksızın ve yine halihazırda Merkez Bankaları ve ticari bankalar arasında uygulanan parasal dolaşım ilişkisinin aynısının vatandaşlar açısından da ulaşılabilir olmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla var olan sistem üzerinde revizyonlar yapılarak realize edilebilecek bir kurgudan bahsetmekteyiz. Bu durumda Bağımsız ve Milli Para Sistemi çok büyük bir sistemsel ve sonrası öngörülemez değişiklik şeklinde kabul edilmemelidir.

Diğer taraftan bakıldığında para sistemi hep değişiklikler ve yenilikler geçirmiş ve ciddi reformlara maruz kalmıştır. Bunlara bazı örnekler vermek gerekirse:

- 1930 sonrası altın standardından vazgeçilmesi
- 1950 sonrası kredi kartlarının kullanımına başlanması
- 1973 sonrası Bretton-Woods Anlaşmasının sonlanması
- 1990 sonrası Online-Banking sisteminin kullanılmaya başlanması
- 2000'li yıllarla birlikte Merkez Bankalarının para arzı politikalarını terk edip faiz politikalarına başlaması

Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere, sistemler dinamiktir ve her daim yeniliklere ve ihtiyaçlara göre adapte olmalıdırlar. Yukarıda sıraladığım değişikliklerle kıyaslandığında Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçirilmesi çok basit kalmaktadır.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin sonuçlarının öngörülemez oluşu yönündeki endişe ve eleştiriler noktasında "Bağımsız Ve Milli Para Sisteminin Etkileri, Sonuçları ve Avantajları" başlığı altında temel olarak ekonomik açıdan birçok konu detaylı ele alındı. Oradan da anlaşılacağı üzere, öngörülemeyecek hiçbir konu bulunmamaktadır. Kaldı ki bundan çok kısa süre önce Avrupa Birliği Euro'yu yaratmış ve birçok Avrupa ülkesinde kullanıma sürmüştür. O operasyon aslına bakılırsa Bağımsız ve Milli Para Sistemini hayata geçirmek için gerekli olan değişiklikten daha karmaşıkken gayet başarılı bir şekilde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla gerek sonuçlarının öngörülemezliği açısından, gerekse çok büyük bir sistemsel değişiklik olması açısından Bağımsız ve Milli Para Sistemine haksızlık etmemek gerekir.

Bağımsız ve Milli Para reformu finansal piyasalarda endişelere veya güvensizliklere yol açabilir:

Güvenli bir para neden endişe veya güvensizlik yaratsın? Bağımsız ve Milli Para reformu iyi bir planlamayla tereyağından kıl çeker gibi kolay ve düzgün bir şekilde realize edilebilir. Bu durumda özellikle reformu yapan ülke Merkez Bankasının da desteğiyle ilk dönemde ihtiyaç duyulabilecek kredilere yönelik parasal fonlama ticari bankacılık sektörüne sağlanırsa ve faizlerin seviyesi ekonomisel ihtiyaca göre uygun tutulur ve hızlı bir şekilde aşağı veya yukarı yönlü değiştirilmezse, sistemsel bir reform yapıldığını müşteriler fark etmeyecek, ticari bankaların da iş hacimlerinde herhangi bir azalma olmayacaktır. Dolayısıyla da finansal piyasaların olumsuz etkilenmesini gerektirecek herhangi bir durum doğmayacaktır.

Kaldı ki günümüz para ve bankacılık sisteminin ticari bankacılık sektörüne tanıdığı kısmi rezerv bankacılığına dayalı kredi vermek suretiyle kaydi para üretme ve kullanıma sürme imtiyazı olmasına rağmen, gerek İsviçre'de gerekse Almanya'da kaydi

para üretmeden, sadece kendilerine yatırılan mevduatları birebir kullanmak suretiyle kredi veren (yani bir nevi Bağımsız ve Milli Para Sisteminin bir kriterini uygulayan) finansal kurumlar da bulunmakta ve çok ciddi kazançlar elde etmektedirler. Buna en iyi örnek İsviçreli PostFinance şirketidir. Yine birçok sigorta şirketi ve finansal kurum kaydi para üretmeksizin önemli kazançlar elde edebilmektedir. Dolayısıyla kaydi para üretebilmek, aslında sadece bir imtiyaz ve haksız rekabet şeklinde yorumlanabilir.

Bağımsız ve Milli Para reformu yapan bir ülke tek başına bunu hayata geçirebilir mi, yoksa dünyadan izole mi olur?

Günümüzde dünya çapında tercih edilen ve ağırlıklı olarak kullanılan para birimlerinin kullanıcıları, ilgili para biriminin Merkez Bankası nezdinde yüzde kaç zorunlu karşılık regülasyonuna tabi olduğuna veya arkasında herhangi bir değerli metal olup olmadığına bakmamaktadır. Kullandıkları para biriminin arkasındaki ekonomik güce, iktisadi stabiliteye, fiyat istikrarına, politik yapıya vb faktörlere bakmakta ve tercihlerini yapmaktadırlar. Bu bağlamda Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçilmesi durumunda uluslararası ödemeler sistemi veya uluslararası piyasalar bundan bir zarar görmeyecek ve entegrasyon aynı günümüzdeki gibi devam edecektir. Örneğin Avrupa Birliğinde Euro'ya geçildiğinde veya Türkiye'de Türk Lirasından altı sıfır atıldığında uluslararası çerçevede hiç kimse veya kurum bundan etkilenmedi, dolayısıyla herhangi bir izolasyon durumu da doğmadı. Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş sonrası da bu durum aynen böyle olacaktır.

Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş sonrasında ilgili ülkenin Merkez Bankasının bağımsızlığı bu durumdan negatif etkilenecek mi?

Kesinlikle hayır. Çünkü Bağımsız ve Milli Para reformuyla birlikte güçler ayrılığı noktasında çok daha kuvvetlenmiş bir Merkez

Bankası ve Para Politikası Kurulu hayata geçirilecek. Bu konuyla ilgili tüm detayları "Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Para Politikası Kurulu, Güçler Ayrılığı Kuralı ve Paranın Kullanıma Sürülmesi" başlığı altında bulabilirsiniz.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminde hükümetler veya siyasiler kendi siyasi emelleri adına Merkez Bankası ve/veya Para Politikası Kuruluna baskı kurarak para bastırma yoluna gidebilecek mi? Bu durum enflasyona yol açacak mı?

Kesinlikle hayır. Yukarıda da belirttiğim gibi güçler ayrılığı Bağımsız ve Milli Para Sisteminin en önemli ilke ve kriterlerinden biri olduğundan ve para hacminin yönetimi çok net belirlenmiş hesap ve formülasyonlara dayandırılacağı için, bu konuda siyasilerin herhangi bir baskı veya yönlendirme yapabilmesinin önü günümüz para ve bankacılık sistemine kıyasla tamamen kapalı olacak. Merkez Bankası ve/veya Para Politikası Kurulu belirlenmiş kurallar ve formülasyonlar dahilinde ekonomik hacme dayalı parasal hacmi yönlendirecek, siyasi hedeflere yönelik parasal hacim belirlemeyeceklerdir.

Bununla beraber Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Merkez Bankası ve/veya Para Politikası Kurulu para hacmine çok daha hâkim olacağından enflasyonun parasal hacme dayalı sebeplerini daha efektif yönetebilecektir. Hatta günümüz para sisteminde bulunan ekonomik büyüme ve enflasyon baskısı da ortadan kalkacaktır.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Merkez Bankası ve/veya Para Politikası Kurulu parasal hacmi yanlış öngörebilir:

Bugün olduğu gibi Bağımsız ve Milli Para Sisteminde de parasal veriler tamamıyla Merkez Bankalarında mevcut olacaktır. Bu durumda herhangi bir değişiklik olmayacaktır. Dolayısıyla tüm verilere ve bilgilere sahip olan Merkez bankası ve/veya Para Po-

litikası Kurulunun ekonomik büyümeye dayalı parasal hacmi hesaplaması veya öngörmesi hiç zor olmayacaktır. Hatta bazı yanlış öngörüler yapılması durumunda dahi, parasal hacmin adapte edilmesine yönelik tüm enstrümanları elinde bulunduracak olan Merkez Bankaları, günümüz para ve bankacılık sisteminin en önemli öngörülmeyen kriteri olarak söyleyebileceğimiz "ticari bankaların parasal hacmi direkt olarak etkilemesi ve değiştirmesi" riskinden de arınmış bir şekilde, ellerindeki enstrümanları daha efektif kullanabilecekler.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Merkez Bankaları ve/veya Para Politikası Kurulları çok özellikli ve güçlü bir pozisyona getirilmiyor mu?

Günümüzde yasama, yargı gibi kurumlar nasıl bağımsız ve kanunlara bağlı bir şekilde çalışıyorsa ve demokratik bir çerçevede hesap verdikleri merciler bulunuyorsa, Bağımsız ve Milli Para Sisteminde de Merkez Bankası ve/veya Para Politikası Kurulunun aynı şekilde kanunlarla bağlı olduğu ve hesap vermekle yükümlü olduğu merciler bulunacaktır. Buna yönelik Merkez Bankası kanunları gerekli şekilde adapte edilmelidir. Merkez Bankalarının para hacminin belirlenmesine yönelik yol haritası ve reçetesi yasalarla ve kanunlarla şekillendirilmelidir. Günümüzde para hacmiyle ilgili hiçbir düzenleme yapılmamaktadır. Ticari bankacılık sektörünün kendi kriterlerine göre verdiği krediler suretiyle para hacmi her an değişmekte ve Merkez Bankaları bu konuda sadece kredi verildikten sonra bilgilendirilmektedir. Kredi verilmesi işleminden önce pozisyonlanmış olan, para hacmine dayalı belli rasyoların takip edilmesine yönelik zaruretler içeren hiçbir onay mekanizması bulunmamaktadır. Dolayısıyla Bağımsız ve Milli Para Sistemi çerçevesinde belirlenecek olan her kriter ve formülasyon, günümüz para sisteminin adeta "başıboş" olan düzenine kıyasla daha sistemli ve kontrollü olacaktır. Bu bağlamda aslında ipin ucunun

kaçtığı bir sistemde Merkez Bankaları ve/veya Para Politikası Kurullarına tekrar ipin boyu hatırlatılacaktır. Bu durum hiçbir şekilde Merkez Bankaları ve/veya Para Politikası Kurullarının aşırı güçlü bir pozisyona sokulması şeklinde yorumlanmamalıdır.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminde basılan ve kullanıma sürülen her birim para adeta vergilendirilmektedir:

Günümüz para ve bankacılık sisteminde ticari bankalar tarafından yapılan kredi vermek suretiyle kaydi para üretimi sonucunda kullanıma sürülen her birim paranın üzerinde belirli bir senyoraj geliri oluşmaktadır. Bağımsız ve Milli Para Sistemine muhalif olan bazı sesler, günümüz sisteminde para üretimi ve kullanımı esnasında doğan senyoraj gelirinin ticari bankalar arasında olan rekabet yapısından dolayı neredeyse hiç oluşmadığını öne sürmektedir. Ve Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçilmesi durumunda günümüzde ticari bankaların rekabetinden dolayı neredeyse sıfırlanmış olan senyoraj yapısı tekrar oluşacağından ve para üretimine yönelik kredi vermeye dayalı rekabet ortamı da olmayacağından, adeta ek para üretim vergisi oluşacak şeklinde eleştirilerde bulunmaktadırlar.

Bu iddia tamamen yanlıştır. Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçilmesi durumunda para üretimi ek bir maliyet doğurmayacaktır. Tam aksine, günümüzdeki gibi ticari bankacılık sektörünün kredi vermesi zaruretine dayalı para üretilmeyeceğinden, hem para üretimi ve kullanıma sürülmesinde ticari bankacılık sektörünün günümüzdeki aracılık pozisyonu kalmayacak, hem de bu aracılık sebebiyle (ticari bankalar arasında rekabet olsa dahi) doğan marj aradan kalkacaktır. Yani direkt fabrikadan halka satış gibi düşünebilirsiniz. Günümüz sisteminde ticari bankacılık sistemi arasında rekabet bile yaşasa, sonuç olarak kazanca dayalı işletmeler oldukları için her halükârda kâr etmek için uğraşmaktadırlar. Günümüzde ticari bankacılık sisteminin kazanç oranlarına ba-

kıldığı zaman fark edilecektir ki, her daim hiç küçümsenmeyecek oranlarda kazanç elde etmektedirler. Buradan anlaşılacağı üzere, aracının kalktığı bir ortamda, maliyet de azalacaktır. Azalmayıp aynı kalması durumunda dahi Bağımsız ve Milli Para Sisteminde yapılan senyoraj kazancı direkt olarak devletin yani milletin kasasına girecektir. Günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi banka hissedarlarının ceplerine girmeyecektir.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi ticari bankacılık sektöründe maliyetleri arttırarak hizmet kalitesini düşürecektir:

Ticari bankacılık sektörü Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçmesiyle birlikte elde ettikleri senyoraj gelirlerinin ortadan kalkacağını düşünerek, müşterilerine sundukları ödemelere veya diğer başka hizmetlere dair ek ücret talep etmek durumunda kalacaklarını iddia edeceklerdir. En azından böyle bir gerekçe göstermeyi deneyerek ek gelir kalemleri üretmeye çalışacaklardır. Ancak ticari bankacılık sektöründe olan rekabet yapısından dolayı ve de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurullarının takibiyle böyle bir durumla muhtemelen karşılaşılmayacaktır. Yine rekabete dayalı sebeplerden dolayı hizmet kalitesini de değiştirebileceklerini zannetmiyorum. Diğer taraftan Bağımsız ve Milli Para Sisteminde ödemeler sistemi artık direkt olarak ticari bankacılık sektörü üzerinden yürümeyeceği için, sektör lehine ciddi bir operasyonel tasarruf kalemi oluşacaktır. Bu bağlamda aslına bakılırsa daha avantajlı bir maliyet yapısına sahip olacaklar ve hatta Bağımsız ve Milli Para Sisteminde oluşabilecek farklı iş sahalarını da değerlendirerek daha fazla kar elde edebileceklerdir.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin öngördüğü "tek para birimi" anlayışı eskimiştir:

Bazı farklı düşünce sahipleri, artık ülkelerin kendilerine ait tek bir para birimiyle hareket etme devrinin bittiğini savunmaktadır.

Tek bir para birimi yerine birkaç para birimi veya alternatif para birimleriyle hareket edilmesinin daha doğru olduğunu öne sürmektedirler.

Bu düşünce yapısının altında yatan temel gerekçe, özellikle 1929 sonrası yaşanan ekonomik buhranda ve özellikle ekonomilerin sorunlu gittiği dönemlerde paralel para birimlerinin olması bazı durumlarda avantaj yaratabilmektedir. Ancak günümüz dünyasında zaten Amerikan Doları, Euro, İsviçre Frank'ı, İngiliz Pound'du veya Altın gibi birçok rezerv alternatifi varken ve bu para birimlerine ulaşılabilirliğin eskiye göre kolaylaştığı tartışılmaz bir gerçekken ve de serbest kur rejimleri çerçevesinde her türlü para birimi diğer birçok ülkede kabul görürken, bunlara ek olarak aynı ülke içerisinde ikinci veya üçüncü bir paralel veya alternatif para birimine gerek olmadığı kanaatindeyim.

Bu görüşün tamamıyla karşısında olan ve ülkelerde kullanılan para birimlerinin tümüyle devletlerden bağımsızlaştırılması, hatta özelleştirilmesi gerektiğini savunan, ekonomist Hayek'in de başını çektiği bir görüş de bulunmaktadır (Hayek, 1976, s. 22-30). Bu yaklaşım Bağımsız ve Milli Para Sistemine kesinlikle uymamaktadır ve aslına bakılırsa devletler nezdinde de kabul görür bir yaklaşım değildir. Çünkü her devlet kendi milli para birimiyle yaşar ve kendi milli para birimine hâkim olamadığı durumlarda ekonomisini de yönlendiremez. Bu sebepten dolayı devletler bu tür bir yaklaşıma sıcak bakmamaktadır. Kaldı ki günümüz para ve bankacılık sisteminin de ana problemi olarak ortaya koyduğumuz ve kanıtlanmış olan sebep, ticari bankaların aşırı miktarda kaydi para üretmesine dayalı Merkez Bankalarının ülkelerinin para hacmini, dolayısıyla da ekonomisini yönetemez hale gelmiş olmasıdır. Özel para birimleri bu durumu daha da körüklemektedir. Aslına bakılırsa önceki bölümlerde de bahsettiğim gibi, her bir ticari bankanın kredi vermek suretiyle kullanıma sürdüğü kaydi para "banka parası" statüsü taşıdığından, Hayek'in öngördüğüne benzer bir

düzen zaten günümüzde yaşanmaktadır. Bu durumun yarattığı sorun ve problemler de aşikârdır.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi uluslararası ödeme yapısını ve para transferlerini negatif etkiler:

Bu haksız ve yersiz eleştiriye yönelik "Bağımsız ve Milli Para Sistemi ve Döviz/Sermaye Hareketleri" başlığı altında yeterli bilgi verdiğimden dolayı, şu aşamada daha fazla detaylandırmayacağım.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi bankacılık sistemini kamulaştırmaktır:

Kesinlikle yanlış. Bankacılık sektörü Bağımsız ve Milli Para Sistemi çerçevesinde kamulaştırılmayacaktır. Sadece paranın üretimi ve kullanıma sürülmesi tamamıyla devletin (Merkez Bankası ve/veya Para Politikası Kurulunun) yetkisine verilmekte ve tekelleştirilmektedir. Kaldı ki günümüzde de zaten kamuoyu bu durumun böyle olduğunu zannetmektedir. Yani birçok kişi, parayı Merkez Bankasının basıp kullanıma sürdüğünü düşünmektedir ve ticari bankaların kredi vermek suretiyle basıp kullanıma sürdüğü miktarın günümüz para hacminin neredeyse % 90'ını oluşturduğuna inanmamaktadır.

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçmesi durumunda piyasaya kolay yoldan para sürülecektir ve toplum kolaya alışacaktır:

Bu yanlış bir düşüncedir. Çünkü Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle birlikte günümüz para sisteminde ticari bankalara yapılan senyoraj geliri "hediyesi" veya "hibe"si sona erecektir. Dolayısıyla tamamıyla devletin veya milletin olması gereken bir gelir, günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi banka sahiplerinin kasasına girmeyecektir. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde para

ekonomik büyüme ve kalkınmaya dayalı, yani tamamıyla karşılığını ekonomide bulacak şekilde basılarak kullanıma sürülecektir. Para artık "borç statüsünde" kredi verilmek suretiyle yani kredi verilmesi önşartıyla kullanıma sürülerek sadece ticari bankaları zengin etmeyecektir. Günümüz para sistemindeki gibi ekonomik büyüme ve kalkınmaya bakılmaksızın sadece kredibiliteye dayalı, neredeyse sınırsızca kredi vermek suretiyle para basılamayacaktır. Dolayısıyla eğer kolay yoldan bir kazanç söz konusuysa, o kazanç bugünün ekonomisinde kredibilitesi yüksek ve kredi alabilen kesim için ve de neredeyse hiç bir maliyet olmaksızın "yoktan var ederek" kredi vermek suretiyle gelir elde eden ticari bankacılık sektörünündür.

Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle birlikte para ve krediler pahalılaşacak:

Bu iddia tamamen yanlıştır. Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçmesiyle birlikte piyasada kullanımda olan para hacmi değişmeyecektir. Bu bağlamda bir pahalılaşma durumunun söz konusu olması da beklenemez.

Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçmek yerine herkese Merkez Bankalarında direkt hesap açabilme imkânı tanınsa daha kolay olmaz mı?

Hayır. Çünkü Merkez Bankalarında vadesiz hesap açılabilmesi her ne kadar güvenli bir para için iyi bir adım olsa da, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin sağlayacağı birçok avantajı beraberinde sunmamaktadır.

Merkez Bankalarında vadesiz hesap açılabilmesi olanağı aslında ticari bankacılık krizlerini tetikleyebilir. Çünkü birçok kişi herhangi bir banka hakkında çıkabilecek söylentiler doğrultusunda ticari bankacılık sisteminden parasını çekip Merkez Bankalarına yatırırsa ticari bankacılık sektöründe para hacmi azalır ve bu du-

rum sonucunda nakit krizleri tetiklenebilir. Bunun yanı sıra şayet Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçmek yerine herkese Merkez Bankalarında direkt hesap açabilme imkânı tanınmış olsa, Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle birlikte hedeflenen Merkez Bankalarının para hacmine hâkim olabilmesi ve paranın yönetimini tekrar tamamen ele geçirebilmesi, reel ekonominin desteklenmesi, senyoraj gelirlerinin devletin kasasına girmesi ve devletlerin borçluluğunun azalması gibi amaçlar gerçekleştirilemez.

7.1. Bağımsız ve Milli Para Sistemi Hangi Problemleri Çözmez?

Bu kitapta Bağımsız ve Milli Para Sisteminin avantajları üzerinde durdum. Fakat yanlış bir izlenim uyandırmak da istemiyorum. Bağımsız ve Milli Para iyi bir şeydir, fakat dünyanın tüm dertlerinin ve ekonomik sorunlarının çözümü de değildir. Bağımsız ve Milli Paranın getirilmesinden sonra da para sistemimizde doğacak olan ihtiyaçlara yönelik yeniden ve sürekli bir gelişime ihtiyaç duyulacaktır. Bu noktada ana hatlarıyla bakıldığında Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle ortadan kaldırılamayacak bazı temel sorunlara da değinmekte fayda görüyorum.

Spekülasyon

Her ne kadar Bağımsız ve Milli Para Sistemi "Bağımsız ve Milli Para Sistemi Finansal Balonların Oluşumunu Engelleyecektir" başlığın altında detaylandırdığım gibi hisse senetleri, taşınmazlar, türev ürünler, döviz ve hammaddelerle yapılan spekülasyonu güçlü bir biçimde sınırlasa da, spekülasyonun devam etmemesi mümkün değildir. Çünkü spekülasyon tarih boyunca var olmuştur ve var olmaya da devam edecektir. Bunu engellemenin imkânı yoktur. Kaldı ki tamamıyla sıfırlamanın da gereği yoktur. Bağımsız ve Milli Para Sistemi nezdinde belki de sadece belirli limitlemeler veya sınırla-

malar getirilebilir. Bu konuyu ilgili yetkililer zamanı gelince tartışır ve ülke ekonomileri açısından en doğru kararı verirler. Örneğin döviz, hammaddeler, krediler ve özellikle de gıda maddelerine dayalı türev ürünler, bu ürünlerin reel ekonomi kapsamında yapılan işlemlerinin güvence altına alınması için kullanılması koşuluyla serbest bırakılabilir. Aynı zamanda fazla rağbet gören hisse senetleriyle ticaret ve *Leveraged-Buy-Out* (kaldıraç etkisiyle satın alma) biçimindeki şirket devralmaları yoğun olarak sınırlanabilir. Bu vesileyle aşırı borçlanmaların veya borç ekonomisinin önüne geçilebilir. Günümüz ekonomilerinde olduğu gibi spekülasyon balonu bir kez patladıktan sonra süreli yasaklamalar veya limitasyonlar yapılacağına, konu baştan sıkı tutulup sağlıklı bir ekonomik çerçevede sürdürülebilmesi sağlanabilir. Toprak ve emlak spekülasyonu, ranta dayalı özel vergilendirme yapılarıyla veya içinde devletin ve belediyelerin arsalarının olduğu kullanımlarda sadece üst kullanım hakkı şeklinde verilmesine yönelik bir sisteme geçilebilir. Buna benzer yapıları örneğin İngiltere'de sıkça görmekteyiz.

Kamu finansmanlarında eksik olan doğrudan demokrasi

Kamu gider ve gelirlerinin kontrolü için dünyanın birçok devletinde doğrudan katılım hakkı yoktur. Konu para olunca partiler, hükümetler kendi kendilerine kalmak, kapalı kapılar ardında işlerini halletmek ve vatandaşları dışlamayı tercih etmektedirler. Bağımsız ve Milli Para Sistemi bu konuda herhangi bir yaklaşım göstermemektedir. Bu sorun şeffaflıkla alakalıdır ve toplum siyasi kararlara dahil edilmedikçe demokratikleşme artmaz. Buna yönelik örnekleri kitabın önceki bölümlerinde, belediyelerin veya hükümetlerin belirli limitlerin üzerindeki kamu harcamalarına yönelik kararına halk oylaması suretiyle vatandaşını dahil ettirmesine yönelik bazı uygulamaları paylaşmıştım. Bağımsız ve Milli Para Sistemi her ne kadar para sistemini demokratikleştirse ve para üretimine bağlı gelirleri devletin ve dolayısıyla da milletin cebine

girmesini sağlasa da, kamu finansmanlarında eksik olan doğrudan demokrasiye yönelik bir çerçeve çizmemektedir. Bu konu toplumların kendi siyasi vicdanlarıyla çözmeleri gereken bir meseledir.

Dünya genelinde olmayan para birimi eşitliği ve kur dengesizliği

Dünya genelinde ülkeler arası ticari alışverişler sonucunda her ülkeye göre farklı olarak cari açıklar verilmekte veya cari fazlalar yapılmaktadır. Bu cari açıkları/fazlaları dengeleyen veya eşitleyen bir para düzeni yoktur. Bunun yerine her şeyden önce ABD onyıllardır baş döndürücü bir biçimde ticarete dayalı cari açık vermekte ve bu rakam hep artmaktadır, fakat kendi para birimi rezerv para birimi olarak kabul gördüğünden karşılıksız olarak bastığı dolarlarla bu cari açığı finanse etmektedir (Mayer ve Huber, 2014, s. 283). Bu dengesizlik süreklilik arz edemez ve bir gün patlayacaktır. Amerika, dolar günümüzdeki rezerv para birimi olma pozisyonunu kaybettiği an iflasın eşiğine gelecektir.

Bağımsız ve Milli Para Sistemi ülkelerin tamamı tarafından kabul görse ve hayata geçirilse de, dünya genelinde bulunan cari açık/fazla pozisyonlarına dayalı kur dengesizliği konusuna bir çare getirmemektedir. Bu konu ülkeler arası müzakerelerle çözülebilecek bir meseledir.

Küreselleşme nedeniyle yüksek işsizlik

Ekonomik büyümeye karşın birçok ülkede makineleşmeyle birlikte yüksek işsizlik meydana gelmiştir. Makineler insanların yerini almıştır. Çünkü makineler için sosyal sigorta primi veya ücretlere dayalı maliyetler verilmezken, herhangi bir işgücü için ilgili personel yan maliyetleri devreye girmektedir. Küreselleşen dünyada fiyat baskısıyla karşı karşıya kalan üretici ise bu sebepten hep ucuz işçi maliyeti olan ülkelere üretimlerini kaydırmaktadır. Bağımsız ve Milli Para Sistemi bu konuyla ilgili herhangi bir çözüm içerme-

mektedir. Ancak gelir sistemine yaptığı katkılardan dolayı işsizlik ve sosyal yapının olumlu bir şekilde etkilenmesine vesile olacaktır.

Çok fazla bürokrasi

Ulusal ekonomilerimiz aşırı bürokrasi yüküyle karşı karşıyadır. Gerçek müşteri ihtiyaçlarına hizmet etmeyen fakat ürünlerde ek maliyet yaratan bu yoğun bürokrasi ekonomimizi pahalılaştırmakta ve toplumun enerjisini yanlış yöne kanalize etmektedir. Bu noktada Bağımsız ve Milli Para Sistemi para üretimine ve bankacılık sisteminin denetlenmesine yönelik çok ciddi tasarrufları beraberinde sunmaktadır. Ancak bürokrasinin diğer faaliyet alanlarında da azalması siyasilerimizin ve yöneticilerimizin işidir.

8. BAĞIMSIZ VE MİLLİ PARA SİSTEMİNİN ULUSLARARASI AĞI, DESTEKÇİLERİ VE AKADEMİK RAPORLARI

Bu kitapta yazılanların sadece bir hayal ürünü olmadığını ortaya koymak adına, Bağımsız ve Milli Para Sistemi üzerine uzun yıllardan beri çalışan çok ciddi bir akademik heyetin bulunduğunu belirtmek isterim. Bununla beraber Bağımsız ve Milli Para Sisteminin halihazırda yaklaşık 30 ülkede temsil edildiğinin de bilinmesinde fayda görmekteyim. Temsil edilinen ülkeleri ve internet sayfalarını/kontaklarını, aşağıda sıraladıktan sonra Bağımsız ve Milli Para Sistemi üzerine çalışan ve uzun yıllardan beri bu fikrin olgunlaşmasında emeği olan akademik kişilikleri ve düşünce kuruluşlarını paylaşmak istiyorum.

Bunu yaparken amacım, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin sadece birkaç kişinin geliştirdiği ve gelecek açısından hiçbir anlam ifade etmeyen idealist bir alternatif ve bireysel bir hareket şeklinde algılanmasını engellemektir. Çünkü Bağımsız ve Milli Para Sistemi bireysel ve küçük bir idealist hayal olmaktan çoktan çıkmış ve uluslararası çerçevede birçok bilim insanını, emekli Merkez Bankası başkanları ve çalışanlarını, araştırmacı yazarları, aktivistleri, mali müşavirleri, avukatları, ekonomistleri vb çalışma ve destekçi ağına katmıştır. Bağımsız ve Milli Para hareketi, 1990'ların sonuna doğru Prof. Dr. Joseph Huber tarafından Almanya'da ortaya atılmış, 2000'lerin başında kendine taraftar bulmaya başlamış, 2010'a doğru bir düşünce kuruluşu ve dernek statüsü olarak şekillenmiş, sonrasında da uluslararası arenada kabul görmeye başlamış bir parasal sistem reform hareketidir. İsviçre'de, ticari bankaların kredi vermek suretiyle kaydi para üretmelerinin önüne geçmek ve para üretiminin (kaydi para dahil olmak üzere) tamamını İsviçre Merkez Bankasının yetkisine devrettirebilmek adına çok büyük bir kam-

panyanın organizasyonuna önderlik etmiş bir reform hareketidir. Bu bağlamda İsviçre kanunlarına uygun bir şekilde 110.000 imza toplanmasıyla birlikte, parasal sistemde gerekli değişikliklerin yapılmasına yönelik bir referanduma vesile olunmuştur. Bu referandum 10 Haziran 2018 tarihinde gerçekleşmiş, Bağımsız ve Milli Para Hareketi % 25 oy almış, ama ne yazık ki İsviçre anayasasını değiştirecek çoğunluğu sağlayamamıştır. Ancak sadece 6-8 ay gibi kısa bilgilendirme süreci sonrasında gerçekleşen böylesine önemli bir halk oylamasında elde edinilmiş bu sonuç aslında hiç de küçümsenecek bir durum değildir. Bağımsız ve Milli Para Hareketinin muhaliflerinin (yani ağırlıklı olarak ticari bankacılık sektörünün) maddi ve manevi kabiliyetleri ve ilişki ağı düşünüldüğünde, % 25'lik bir sonucun elde edilmesi çok önemli bir başarı hikâyesidir aslında. Bugün % 25 alan, yarın % 50'yi geçecektir. Önemli olan, bu referandum vesilesiyle tüm Avrupa'ya hatta dünyaya kendini tanıtabilme fırsatı bulan Bağımsız ve Milli Para Hareketinin resmiyette her ne kadar kaybetmiş olsa da bu tecrübeden sonraki uluslararası adımlarında daha kuvvetli bir ivme alacağı aşikârdır. Şeffaf ve demokratik bir toplum oluşmasına yönelik çalışmalar yürüten "Initiative Transparente Zivilgesellschaft" adlı düşünce kuruluşunun da desteğini alan Bağımsız ve Milli Para Hareketi toplumda parasal sistemin daha demokratik, adil, bağımsız, şeffaf, ekolojik, modern ve güvenli olması için büyük çaba sarf etmektedir.

Almanya'da çalışmalarını sürdüren Bağımsız ve Milli Para Hareketinin aktif internet sitesi aşağıdadır:

https://www.monetative.de/

Bağımsız ve Milli Para Sisteminin uluslararası olarak temsil edildiği internet portalı:

https://internationalmoneyreform.org/

Bağımsız ve Milli Paranın fikir babası olan Alman Prof. Dr. Joseph Huber'in internet sayfası:

https://www.vollgeld.de/

https://www.sovereignmoney.eu/

İsviçre'de referanduma liderlik etmiş olan Bağımsız ve Milli Para Hareketinin internet sayfaları:

http://www.vollgeld.ch

http://www.vollgeld.org/

Bağımsız ve Milli Para Hareketinin temsilciliklerinin veya derneklerinin bulunduğu ülkeler:

Avustralya, Avusturya, Bulgaristan, Kanada, Hırvatistan, Danimarka, Fransa, Yunanistan, Finlandiya, Almanya, İsrail, Hindistan, İzlanda, İtalya, İrlanda, Hollanda, Yeni Zelanda, Güney Afrika, Polonya, Portekiz, Slovakya, İsveç, Porto Riko, İspanya, İsviçre, İngiltere, Türkiye...

Yukarıda sıraladığım ülkelerde aktif çalışan destekçiler dışında özellikle akademik çevrede Bağımsız ve Milli Para Sistemini destekleyen ve bu hareketin geliştirilmesine katkıları olan bilimsel kadronun ve gerek yazıları, kitapları veya makaleleriyle uzun yıllardır bu sistemi tanıtmaya çalışan bankacı, aktivist veya ekonomistlerin, gerekse söylemleri ve basın açıklamalarıyla katkıda bulunan işadamı veya idealist insanların bazılarını burada kısaca tanıtmak istiyorum. Bu vesileyle Bağımsız ve Milli Para Sisteminin ne kadar geniş bir perspektifte kabul ve destek bulduğunu da görmüş olacağız:

Prof. Dr. Joseph Huber, Almanya

Martin-Luther Universitesi Halle'de görev yapmış olan Huber, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin fikir babasıdır. 1980 ve 1990'lı yıllarda ekolojik iktisat üzerine çalışmalar yapmış, ekolojik modernizasyon konusunda konseptler geliştirdikten sonra 1990'lı yıllarda parasal sistemin modernizasyonuna ağırlık vermiş ve "Vollgeld" adı altında bu kitapta anlatmaya çalıştığım Bağımsız ve Milli Para Sisteminin temellerini atmıştır. Bu bağlamda ekolojik ve etik yatırım alternatiflerinin hazırlanmasına ve piyasalarla tanışmasına

yönelik birçok çalışmalarda bulunmuştur. 2009 yılında Almanya'da Bağımsız ve Milli Para Sistemini tanıtmak ve geliştirmek adına "Monetative" adlı bir düşünce kuruluşu ve dernek kurmuş ve bu konudaki çalışmalarıyla tüm dünyada yankı uyandırmıştır.

Prof. Dr. Ole Bjerg, Danimarka

Kopenhag Business School'da profesör olan Ole Bjerg aynı zamanda *Making Money* (2014) adlı kitabın da yazarıdır. Bu kitabın yanı sıra Londra merkezli New Economics Foundation'la birlikte *Making Money from Making Money* (2017) adlı kitabı da okuyucularla buluşturup günümüz ticari bankacılık sisteminin kredi vermek suretiyle "yoktan var edercesine" ne şekilde kaydi para ürettiğini anlatmıştır. Danimarka Bağımsız ve Milli Para Hareketinin yönetim kurulundadır.

Prof. Dr. Hans Christoph Binswanger, İsviçre

St. Gallen Üniversitesi İktisat Fakültesi öğretim üyelerinden olan Binswanger, para sistemleri ve ökolojik ekonomi üzerine yoğunlaşmıştır. Yayımlanmış birçok çalışması olan Binswanger'in *Geld und Magie* (Para ve Sihir, 2005) ve *Vorwärts zur Mäßigung* (Tevazuya Doğru, 2009) en önemli eserlerindendir. Siyasi kurumlar ve Merkez Bankaları için birçok rapora imza atmış olan Binswanger 18 Ocak 2018'de vefat etmiştir.

Miguel Ángel Fernández Ordóñez, İspanya

2006-2012 yılları arasında İspanya Merkez Bankası Başkanı olarak görev yapmıştır. 2017 yılının sonunda İspanya devletinin borçlarına ve borç krizlerine yönelik İspanya parlamentosunun kurmuş olduğu araştırma komisyonuna yaptığı sunumda Bağımsız ve Milli Para Sisteminin günümüz kısmi rezerv bankacılık sis-

temine ve ticari bankaların kredi vermek suretiyle ürettiği kaydi para sistemine karşı önemsenmesi ve ciddiye alınması gereken bir sistem olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu sunumun videosuna aşağıdaki linkten ulaşabilirsiniz:

https://www.youtube.com/watch?v=jZd6g2HGnAE

Prof. Dr. Thomas Mayer, Almanya

Flossbach Research Institute'un kurucusu ve Deutsche Bank eski baş ekonomisti olan Mayer, günümüz para ve bankacılık sisteminin borca dayalı para üretmesinin ve bunu ticari bankacılık sistemi üzerinden yapmasının çok ciddi sıkıntılara sebep olduğunu ifade etmektedir. Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle birlikte birçok temel sorunun kökten çözüleceğine inandığı için bu hareketi tamamıyla desteklediğini bildirmiştir.

Prof. Dr. Christian Gomez, Fransa

1975-1983 yılları arasında iktisat profesörü olarak çalışan Gomez, günümüz kısmi rezerv bankacılık sisteminin muhaliflerindendir. Kendisi 1983-2011 yılları arasında Société Générale'nin tahvil, hisse senetleri ve yatırım bankacılığına dayalı birçok departmanın genel müdürlüklerini yapmıştır. Günümüz kısmi rezerv bankacılık sistemindeki zorunlu karşılıklar mantığına yönelik eleştirilerini aşağıdaki internet sayfasında okuyabilirsiniz:

https://osonsallais.wordpress.com/2010/02/22/christian-gomez-100-money/

Prof. Dr. Michael Hudson, Amerika

Hudson Missouri Üniversitesinin (Kansas City) tanınmış öğretim üyelerinden olan Hudson, finansal analizci olarak Wall Street'te de çalışmıştır. Ayrıca eski kongre üyesi ve başkan adayların-

dan Dennis Kucinich'in ekonomi ve ticari danışmanı olarak görev yapmıştır. Günümüz kısmi rezerv bankacılığının ve kaydi para sisteminin sonlandırılmasına yönelik birçok beyanatı bulunmaktadır.

Prof. Dr. Steve Keen, İngiltere

Makroekonomi ve finans profesörü olan Keen, aynı zamanda Londra merkezli School of Economics ve Kingston Üniversitesi Tarih ve Politika bölümlerinin başkan ve yöneticisidir.

Son yıllarda aşırı borçlanmaya dayalı spekülatif balonlarla boğuşan finansal sistemin modernizasyonuna yönelik birçok çalışmalar yapmıştır.

İnternet sayfaları:

https://www.kingston.ac.uk/research/research-vacancies-studentships/research-staff-case-studies/steve-keen/

http://www.debtdeflation.com/blogs/

Prof. Dr. Laurence J. Kotlikoff, Amerika

Boston Üniversitesinde finans profesör olan Kotlikoff, American Academy of Arts and Sciences, National Bureau of Economic Research ve Econometric Society üyesidir. Amerika başkanlık seçimlerinde 2012 ve 2016 yıllarında ön aday olan Kotlikoff, 2010 yılında yayımlanan ve günümüz bankacılık sisteminin değiştirilmesine yönelik çalışmalarında Bağımsız ve Milli Para Sisteminde öngörülen para ve bankacılık sistemini desteklemiştir.

Prof. Dr. Max Otte, Almanya

Tanınmış bir ekonomist ve yazar olan Otte, Institut für Vermögensentwicklung (IFVE) adlı kurumun yöneticisi olarak çalışmaktadır ve bağımsız olarak fon yöneticiliği yapmaktadır. Bağımsız ve Milli Para Sisteminde öngörüldüğü gibi, sadece Merkez Bankası pa-

rasının güvenli ve sağlam bir para olduğunu savunmaktadır. Otte aynı zamanda, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin planladığı şekilde, günümüzde ticari bankalarda açılmış olan mevduat hesaplarının Merkez Bankaları bünyesine devredilmesi yönündeki yaklaşımı da kesinlikle doğru bulmaktadır. Ticari bankacılık sektörünün günümüzdeki gibi kredi verirken "yoktan var ederek" kaydi para üretmesine karşı olan Otte, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçirilmesiyle ekonomik krizlere yol açan borca dayalı günümüz para sisteminin spekülasyon balonlarına sebebiyet veren parasal hacmin kontrolsüz genişletilmesinin önüne geçileceğini tasdik etmektedir. Dolayısıyla parasal hacmin tamamının sadece devlet tarafından üretilerek kullanıma sürüldüğü Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle birlikte, devletin ve milletin "hakkı" olan senyoraj gelirlerinin de tekrar tümüyle devletin, dolayısıyla da milletin kasasına gireceğini teyit etmektedir. Böylelikle finansal ve parasal sistemimizin yeniden haksız rekabet ortamından arındırılmış bir şekilde, orta ve küçük ölçekli şirketleri ön plana çıkarabilen ve vatandaş odaklı bir ekonomiye kavuşabileceğinin kesin olduğu görüşündedir.

Prof. Dr. Philippe Mastronardi, İsviçre

Hukuk profesörü olan Mastronardi, St. Gallen Üniversitesinde öğretim üyesidir. Para sistemini ve parasal düzeni tümüyle anayasal bir zaruret olarak gören Mastronardi, parayı kamuya yani millete ait bir kurgu olarak yorumlamaktadır. Dolayısıyla devletin para üretimine dayalı konularda tekel olması gerekliliğini savunmaktadır.

Prof. Dr. Helge Peukert, Almanya

Siegen Üniversitesinde profesör olan Peukert, Erfurt Üniversitesinde de öğretim üyeliği görevinde bulunmuştur. Almanya'da yayımlanan *Die grosse Finanzmarkt-und Staatsschuldenkrise* [Finan-

sal Piyasalar ve Devlet Borçları Krizi] ve *Das Moneyfest* adlı kitaplarında Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle birçok bağlantı noktası ortaya koymuş ve parasal sistemin modernizasyonunun çok acil bir şekilde gerçekleşmesi gerektiği şeklinde görüş bildirmiştir. Bu bağlamda Bağımsız ve Milli Para Sisteminde özellikle öngörüldüğü gibi para arzının kontrol altına alınması gerekliliğinin üzerinde durmuştur.

James Robertson, İngiltere

Oxford Üniversitenden mezun olan Robertson, 1950-1960'lı yıllarda İngiltere'de farklı devlet görevlerinde bulunmuştur. Dönemin başbakanı Harold MacMillan'ın Afrika'da gerçekleştirdiği "Wind of Change" turunda kendisine eşlik etmiş olan Robertson, 1965-1973 yılları arasında İngiltere bankalarına yönelik çalışan bir araştırma enstitüsünün (Inter-Bank Research Organisation) yöneticiliğini yapmıştır. Bu zaman zarfında Londra bankacılık merkezine yönelik farklı çalışmalara imza atmıştır. 1973 yılından sonra birçok yayını olan Robertson, 1984 yılında hayata geçen Alternatif Ekonomi Zirvesinin kurucularındandır ve Londra merkezli New Economics Foundation'ın (1985) kurucusudur. Bağımsız ve Milli Para Sisteminin fikir babası olan Prof. Dr. Joseph Huber'le birlikte paranın nasıl üretilerek kullanıma sürüldüğüne yönelik kitaplar yayımlamışlardır. Bu bağlamda paranın üretiminin tümüyle Merkez Bankalarına bırakılmasını savunan değerli bir araştırmacıdır.

Prof. Dr. Bernd Senf, Almanya

Berlin Hochschule für Wirtschaft und Recht'de (HWR) ekonomi profesörü görevinde bulunan Senf'in para sistemi ve para üzerindeki sis perdesini aralamaya yönelik birçok kitabı ve makalesi bulunmaktadır.

Prof. Dr. Peter Ulrich, İsviçre

St. Gallen Üniversitesinde iktisat profesörü olan Ulrich, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin, günümüz para sisteminin kredi vermek suretiyle kaydi para üretmesinin yol açtığı sosyo-ekonomik birçok temel sorunun kökten çözümünü ortaya koyduğunu ve bunun etik ekonomi normları çerçevesine tamamen uyduğunu bir çok yayınında ifade etmiştir.

Prof. Dr. Johann Walter

Gelsenkirche Westfälischen Hochschule'de ekonomi profesörü olarak görev yapan Walter, Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle birlikte finansal krizlerden günümüz sistemine kıyasla çok daha emin, güvenli, stabil, sürdürülebilir olan bir para sisteminin ortaya konulduğunun savunucularındandır.

Prof. Dr. Kaoru Yamaguchi, Japonya

Kyoto Doshisha University Business School'da İşletme ve Ekonomik Sistem Dinamikleri üzerine profesör olarak çalışmış olan Yamaguchi, Muratopia Japon Gelecek Araştırmaları Merkezi başkanlığı da yapmaktadır. Ayrıca American Monetary Institute'la iş birliğinde de bulunmaktadır. Bağımsız ve Milli Para Sisteminin herhangi bir resesyona sebebiyet vermeksizin devlet borçlarını minimize edeceğini ve bununla beraber işsizlik ve enflasyonun da kontrol altında tutulacağını savunmaktadır.

Götz Werner, Almanya

Götz Werner, Almanya merkezli ve birçoğumuzun tanıdığını düşündüğüm *DM kozmetik ve kişisel bakım mağazalar zincirinin* kurucusudur. Kendisi parasal sistemin yöneticilerinin artık demokratik bir şekilde seçilerek başa getirilmesi gerektiğini savunmakta-

dır. Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle birlikte "bağımsız" ve "kontrollü" bir para ve parasal hacim yönetimine kavuşulacağını düşünen Werner, günümüz ticari bankacılık sisteminin "yoktan var edercesine" yürüttüğü kaydi para üretiminin de önüne geçilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Prof. Dr. Klaus Buchner, Almanya

Münih Teknik Üniversitesinden emekli bir matematik profesörü olan Buchner, Almanya adına Avrupa Parlamentosu üyesidir. Günümüz para sisteminde neredeyse özelleştirilmiş olan para üretiminin insanların ve ekonominin stabilitesini ve sürdürülebilirliğini engellediğini düşünmektedir. Bu durumun ekonomileri "zorunlu bir büyüme baskısına" soktuğunu belirtmektedir. Günümüzdeki sistemin insanları köleleştirdiğini, doğru olanın ise insanlara hizmet eden bir sistem hazırlanması olduğunu düşünen Buchner, bu bağlamda Bağımsız ve Milli Para Sisteminin en doğru alternatif olduğunu, dolayısıyla kendisinin bu hareketi desteklediğini ifade etmiştir.

Christian Felber, Avusturya

Paranın halka ait olduğunu ve sadece devlet tarafından üretilerek kullanıma sürülmesinin doğru olduğunu savunan Felber, Avusturya'da tanınmış bir gazeteci ve yazardır. Birçok yayını olan Felber, ekonominin halka hizmet etmesi, dolayısıyla da para sisteminin insanları sömürmek yerine onlara hizmet eder bir şekle dönüştürülmesi gerektiğini savunmaktadır.

Christopher Klein & Jens Helbig, Almanya

Klein ve Helbig Almanya'da www.geldsystem-verstehen.de adlı internet sayfasının kurucularıdır. Aynı zamanda yazar olan Klein ve Helbig, günümüz para sisteminin insanları sürekli daha da

fakirleştirdiğini ve mutsuzlaştırdığını dile getirmektedirler. Bu duruma son vermek için Bağımsız ve Milli Para Sisteminin en doğru alternatif olduğunu belirtmektedirler.

Prof. Dr. Rainer Lenz, Belçika

2008 krizinden sonra finansal piyasalar ve ilgili düzenlemelere yönelik çalışmalar yapan ve Avrupa Parlamentosu ve Komisyonuna danışmanlıklar veren "Finance Watch" adlı kurumun yönetim kurulu başkanı olan Lenz, günümüz para sisteminde olduğu gibi ticari bankaların kaydi para üretmesinin oluşmuş olan tüm spekülatif balonların ve finansal krizlerin sebebi olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla paranın tekrar devletin kurumlarınca üretilip kullanıma sürülmesinin zamanının geldiğini düşünen Lenz, Bağımsız ve Milli Para Hareketini desteklemektedir.

Yukarıda Bağımsız ve Milli Para Sistemine destek veren ve özellikle öne çıkan bazı değerli isimleri paylaştım. Bu kişiler dışında bu harekete sahip çıkan ve destekleyen birçok kişi bulunmaktadır. Bunlar arasında Bağımsız ve Milli Para Hareketine uluslararası organizasyonlarda bilimsel olarak ve kamuoyu açısından yardımları dokunan farklı kişileri de bireysel tanıtımlarına girmeden sıralamak isterim:

- Dr. Christopher Mensching, avukat
- Prof. Dr. Niko Paech, Oldenburg Üniversitesi
- Prof. Dr. Johann Walter, Westfälische Hochschule
- Prof. Dr. Jürgen Kremer, Hochschule Koblenz
- Prof. Dr. Margrit Kennedy (1939-2013), Hannover Üniversitesi
- Prof. Dr. Nicolaus Tideman, Virginia Tech
- Prof. Dr. Reinhard Loske, Witten/Herdecke Üniversitesi (www.loske.de)

- Hans Scharpf, avukat
- Dr. Irmi Seidl, ekonomist ve yazar, Zürih Üniversitesi
- Dr. Peter Hablützel, İsviçre Eidgenössischen Personalamt'ın eski direktörlerinden
- Prof. Dr. Mark Joób, Macaristan Sopron Üniversitesi ve İsviçre St. Gallen Üniversitesi
- Sergio Morandi, ekonomist, bankacı ve şirket sahibi
- Dr. Josef Naef, İsviçre Bern Fachhochschule'de öğretim üyesi
- Robert Poteat, American Monetary Institute
- Prof. Dr. Sergio Rossi, İsviçre Fribourg Üniversitesi
- Josh Ryan-Collins, Londra New Economics Foundation
- Dr. Marco Saba, Istituto di Alti Studi sulla Sovranità Economica e Monetaria (IASSEM), İtalya, Milano
- Katharina Serafimova, Zürih Üniversitesi, WWF, yazar
- Dr. Frank Niessen, öğretmen ve yazar
- Prof. Dr. Jacques Neirynck, EPFL, İsviçre
- Prof. Dr. Heinrich Bortis, Fribourg Üniversitesi, İsviçre
- Raimund Brichta, TV moderatörü, para uzmanı ve gazeteci
- Prof. Dr. Patrick Schueffel, Institute of Finance, Hochschule für Wirtschaft Fribourg, İsviçre
- Prof. Dr. Jean-Claude Werrebrouck, Lille Üniversitesi
- Prof. Dr. Mathias Binswanger, Fachhochschule Olten ve St. Gallen Üniversitesi
- Bernd Lüthje, iktisatçı ve bankacı, NRW Bank'ın eski yönetim kurulu başkanı
- Dirk Müller, finans uzmanı ve yazar, Almanya'da "Mr. Dax" olarak tanınmaktadır.
- Prof. Dr. Sighard Neckel, Goethe Üniversitesi
- Dr. Eva-Maria Hubert, ekonomist, MonnetA ve GCN'in ortaklarından
- Dr. Timın Gudehus, danışman ve yazar, Almanya

- Prof. Dr. Christina von Braun, Humboldt Üniversitesi
- Norbert Häring, ekonomist, gazeteci ve yazar
- Adair Turner, şirket sahibi, akademisyen, yazar, İngiltere Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu eski başkanlarından ve yazar
- Prof. Dr. Gérard Lafay, Panthéon-Assas Paris II Üniversitesi
- Henri Temple, Montpellier Üniversitesi, Fransa
- Dr. Katrin Muff, Business School Lausanne, İsviçre
- Dr. Uwe Petersen, yazar, Berlin
- Dr. Markus Rauh, Swisscom AG eski icra kurulu üyesi, DIE CHANCE vakfının kurucusu, İsviçre
- Dagobert Kuster, şirket sahibi ve İsviçre Basel Volksbank (Halk Bankası) eski direktörü
- Hans-Ueli Regius, SWICA'nın kurucularından
- Dr. Hans Zuberbühler, eski UBS direktörü
- Dr. Christoph Zenger, Covansys & Zenger isimli varlık yönetimi şirketinin sahiplerinden ve UBS eski fon yöneticilerinden
- Jean-Pierre Gerard, ekonomist, Fransız Merkez Bankası Para Politikası onur üyesi

Sıraladığım tüm bu kişilerden de anlaşılacağı üzere, Bağımsız ve Milli Para Sistemi altı doldurulmuş, bilimsel ve akademik çevrede üzerine kafa yorularak hazırlanmış ve geliştirilmiş, para ve bankacılık sistemini bilen uzmanlar tarafından irdelenmiş ve günümüz para sisteminin düzeltilmesine yönelik hazırlanmış en kolay ve emin yoldur.

Bu aşamada, İzlanda başbakanının görevlendirmesiyle uluslararası mali müşavirlik, denetim, vergi ve danışmanlık hizmetleri sağlayıcılarından KPMG'nin Eylül 2016'da hazırlamış olduğu 44 sayfalık rapordan da bahsetmek gerekmektedir. Bu raporda KPMG, Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle ilgili kitapta detaylı bir şekilde anlattığım tüm konuları teyit etmiştir. Bağımsız ve Milli

Para Sistemini kısa ve öz olarak hem tanıtmış hem de günümüz para ve bankacılık sisteminin sorunlarını ortadan kaldırabilecek ve çok kolay bir şekilde uygulanabilecek en ciddi çözüm olarak özetlemiştir.

Bu raporu aşağıdaki linkte bulabilirsiniz:

https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/img/Vertiefung_deutsch/KPMG-MoneyIssuance-2016.pdf

Bağımsız ve Milli Para Sistemine yönelik bir diğer analiz, IMF ekonomistlerinden Michael Kumhof ve Jaromir Benes tarafından yapılan bir çalışmadır. 1929 krizi sonrası dönemin önemli ekonomistlerinin çözüm öneri paketi olarak ortaya attığı "Chicago Plan" çalışmasına atıfta bulunarak, "Chicago Plan revisited" başlığıyla ortaya koydukları araştırmalarında Kumhof ve Benes bir nevi Bağımsız ve Milli Para Sistemini irdelemişlerdir.

Bu araştırmalarının sonucunda vardıkları noktalar özetle aşağıdaki gibidir (https://www.vollgeld-initiative.ch/ erlaeuterung-kern-botschaften/#c249):

1. Bu sistem ekonomilerdeki büyük dalgalanmaların önüne geçecektir.
2. Ticari bankaların verdiği kaydi para bazlı kredilere dayalı aşırı ısınma ve soğuma ortadan kalkacaktır.
3. Devlet borçlarında ciddi bir azalma görülecektir.
4. "Bank-runs" olarak adlandırılan, kriz durumunda mevduat sahiplerinin bankalardan paralarını çekmek için oluşturduğu kuyruklar sona erecektir.
5. Sürdürülebilir ve stabil kazançlar olacaktır.
6. Enflasyon sıfırlanacaktır.

Bu sonuçlar inanılmayacak kadar gerçektir. Bağımsız ve Milli Para Sisteminin de, 1929 krizi sonra "Chicago Plan"le ortaya atı-

lan çözüm önerilerini genel olarak kapsayan ve Irving Fischer'ın ortaya attığı % 100 Money yani Tam Rezerv Bankacılığının modernize edilmiş ve genişletilmiş bir versiyonu olduğu düşünülürse, Michael Kumhof ve Jaromir Benes'in ortaya koyduğu sonuçların Bağımsız ve Milli Para Sistemi hayata geçirildiğinde birebir gerçekleşeceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Michael Kumhof ve Jaromir Benes'in raporunu aşağıdaki linkte bulabilirsiniz:

http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp12202.pdf

İsviçre Merkez Bankası ekonomistlerinden Romain Baeriswyl hazırladığı bir analiz raporunda, "Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Para Politikası Kurulu, Güçler Ayrılığı Kuralı ve Paranın Kullanıma Sürülmesi" başlığı altında anlattığım "devlet temettü gelirleri" modelinin hukuki altyapısının önünün açılması ve bu yöntemle paranın kullanıma sürülmesiyle Merkez Bankaları ve/veya Para Piyasası Kurulunun, enflasyonu, günümüz para ve bankacılık sisteminin faiz politikalarına kıyasla çok daha iyi kontrol altına alabileceğini ortaya koymuştur (https://www.vollgeld-initiative.ch/aufsaetze/). Romain Baeriswyl raporunda, "devlet temettü gelirleri" üzerinden piyasada oluşan sektörel fiyat kırılganlıklarının ve deformasyonunun önüne çok daha başarılı bir şekilde geçilebileceğini ve bununla beraber spekülatif balonların oluşmasının da engellenebileceğini ifade etmiştir (https://www.vollgeld-initiative.ch/ aufsaetze/). Romain Baeriswyl aynı zamanda paranın "devlet temettü gelirleri"yle kullanıma sürülmesi halinde toplumdaki sosyal adaletsizliğin de önüne geçilebileceğini belirtmiştir (https://www.vollgeld-initiative.ch/ aufsaetze/).

Romain Baeriswyl'nin analiz raporlarına aşağıdaki linklerden ulaşabilirsiniz:

https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/img/Vertiefung_deutsch/TheCasefortheSeparationofMoneyandCredit.pdf

http://www.szgerzensee.ch/fileadmin/Dateien_Anwender/Dokumente/working_papers/wp-1406.pdf

Yine İsviçre Luzern Üniversitesinde 2017 yılında Andrea Marogg tarafından Bağımsız ve Milli Para Sistemi ile günümüz para sisteminin karşılaştırıldığı bir araştırmada ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin İsviçre bankacılık sistemini stabilize etmeye yönelik bir girişim olabileceği ortaya konulmuştur (https://www.vollgeld- initiative.ch/fa/img/Vertiefung_deutsch/BachelorPaper_The_ Swiss_Monetary_System_Revised_AndreaMarogg_11July2017. pdf). Bununla beraber günümüz para ve bankacılık sisteminde banka iflaslarından dolayı bankaların kapılarında oluşan kuyrukların, yani "Bank-runs" durumunun ve buna bağlı olarak da "*too big to fail*" sendromunun, Bağımsız ve Milli Para Sistemiyle birlikte ortadan kalkacağı net bir şekilde ifade edilmiştir (https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/img/Vertiefung_deutsch/ BachelorPaper_The_Swiss_Monetary_System_Revised_AndreaMarogg_11July2017.pdf). Ayrıca Bağımsız ve Milli Para Sisteminde Merkez Bankasının para hacmine çok daha iyi bir şekilde hâkim olabileceği vurgulanmıştır.

Son olarak, İsviçre'de bulunan Basel Üniversitesinde Jennifer Vogel ve Michael Schwyzer'in 2017 yılında yapmış oldukları, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin hayata geçirilmesi durumunda İsviçre ekonomisine olan etkilerinin araştırıldığı çalışmada sonuçlar şu şekildedir (https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/ img/Vertiefung_deutsch/Die_Vollgeld-Initiative_und_ihre_mo__glichen_Auswirkungen_auf_die_Schweiz__Seminararbeit_.pdf):

1. Devlet borçları ciddi bir oranda azalacaktır. Ve bu durum devletin herhangi bir kamulaştırma, el koyma veya kemer sıkma girişimleri olmaksızın gerçekleşecektir.
2. Günlük bazda nakit hesapların ticari banka bilançolarından çıkartılması sonucu ödemeler sistemi ticari banka-

lardan bağımsızlaşacak ve "*too big to fail*" sendromu ve "*Bank-runs*" durumu ortadan kalkacaktır. Ve halkın paralarını yatırdığı nakit hesapları güvenli bir statüye kavuşacaktır.

3. İsviçre Merkez Bankası her zamanki bağımsız rolünü aynen devam ettirecektir.
4. Merkez Bankası para hacmini direkt olarak yönetebilecektir.
5. Ticari kredilerin maliyet yapısı değişebilecektir. Bu durum Merkez Bankasının doğru müdahaleleriyle reel ekonominin zarar görmeyeceği şekilde yönetilecektir.
6. Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçiş sonrasında herhangi bir likidite darlığı söz konusu olmayacaktır.
7. Daha stabil ve sürdürülebilir bir reel ekonomi oluşacaktır.
8. Ticari bankalarda bırakılan "Vadeli Yatırım ve Tasarruf Hesapları" üzerinde günümüze göre daha yüksek mevduat faiz oranları görülebileceği gibi, ticari bankaların sunduğu hizmet maliyetlerinde de artışlar beklenebilir.
9. Faiz oranlarının belirlenmesinde reel ekonominin durumu çok daha fazla etkin bir faktör olacaktır.
10. Günümüz para ve bankacılık sisteminde Merkez Bankaları tarafından uygulanan faiz politikaları, Bağımsız ve Milli Para Sistemine geçişle birlikte çok daha efektif kullanılabilecektir.
11. Genel olarak uzun vadede bakıldığında Bağımsız ve Milli Para Sisteminin İsviçre ekonomisine stabiliteyi ve sürdürülebilirliği arttırıcı bir etki yapacağı kesindir.

Bu sonuçlar doğrultusunda belki en doğru kapanış İspanya Sermaye Piyasaları Denetleme Kurulu eski başkan yardımcısı ve İspanya Merkez Bankası eski yönetim kurulu üyesi Carlos Arenil-

las'ın sözleriyle olacaktır. Günümüz para sisteminin borca dayalı para akışından kurtulmanın en doğru yolun Bağımsız ve Milli Para Sistemi olduğunu ve nakit mevduat hesaplarının ticari bankaların bilançolarından çıkarılarak Bağımsız ve Milli Para Sisteminde öngörüldüğü gibi Merkez Bankalarının uhdesinde olabilecek şekilde düzenlenmesinin vaktinin geldiğini, İspanya'nın günlük gazetelerinden *El Mundo*'ya verdiği bir röportajında açık ve net bir şekilde ifade etmiştir (http://www.elmundo.es/opinion/2018/02/22/5a8d8cb7e2704e51588b457c.html ve https://www.monetative.de/monetativeblog/e3g8oinf0m7hk5xso0gd64azn1ax532018 /4/11).

Tüm bu veriler ışığında, Bağımsız ve Milli Para Sisteminin günümüz para ve bankacılık sistemini düzeltebilmek adına en efektif alternatif olduğunu söyleyebiliriz.

9. SONUÇ

Son 15-20 yıllık gelişmeleri incelediğimizde önümüzdeki yılların birçok açıdan paradigma değişimlerine gebe ve yeniliklerle dolu olacağını kestirmek zor değil.

Dünya her konuda alışılagelmiş düzeni değiştirmek için çabalıyor. Bu durum para sistemimiz için de geçerli. İster 2008 benzeri bir mortgage krizi baş göstersin, ister borsalar alaşağı olsun, ister tahvil piyasası çöksün, ister uluslararası ticaret sekteye uğrasın, ister yeni bir dünya savaşı başlasın, eninde sonunda yeni bir para sistemine geçiş yapılacağı aşikardır. Bu durum tartışmasız bir gerçektir. Dünya bunun sancılarını yaşamaya başlamıştır.

Günümüz kısmi rezerv bankacılık sistemine dayalı kaydi para üretimi ve borç verme önşartıyla işleyen kullanıma para sürme yapısı artık çevrilememektedir. Dünya para basmak bahanesiyle artık o kadar borca boğulmuştur ki gün itibariyle bırakın borçlarını ödemeyi, faizlerini dahi ödeyemez bir noktaya gelmiştir. Bu aşamadan sonrası ya borçların silinmesi ya da yeni bir sisteme geçilmesi olacaktır. Borçların silinmesine birçok alacaklı karşı çıkacağı için bugün tüm çabalar bu sistemi sorunsuz bir şekilde bir yenisiyle değiştirmek yönündedir. İşte tam bu noktada Bağımsız ve Milli Para Sistemi devreye girmektedir. Borç vermeye dayalı para üretimi içeren kısmi rezerv bankacılığı ve buna bağlı olarak çalışan kaydi para sisteminin acilen değiştirilmesi gerekmektedir. Ticari bankalara tanınan para üretme imtiyazının ortadan kaldırılması ve her ne şekilde ve formatta para üretilecekse, bunun sadece devletler ve devlet kurumları tarafından üretilip kullanıma sürülmesi sağlanmalıdır. Bu suretle bir taraftan para üretimine dayalı senyoraj gelirleri tamamıyla devletlerin yani milletlerin kasasına girecek, diğer taraftan da hem ekonomi hem de para sistemi adil bir yapıya kavuşacaktır. Ayrıca mevcut ticari bankacılık sektörünün imtiyazları sona erecek ve rekabet açısından diğer tüm sektörlerle eşitlenecektir.

Bunun için önümüzdeki dönemde bizi bekleyen para sistemindeki reformun tekrar halihazırda uygulanan kısmi rezerv bankacılık sistemine dayalı kaydi para üretiminin üzerine inşa edilmemesi gerekir. Aksi takdirde bu kitap çerçevesinde ortaya koyduğum tüm dezavantajlar devam edecektir.

Burada en önemli rol devletlere düşmektedir. Devletler vatandaşlarına karşı taşıdıkları sorumluluk gereği kısmi rezerv bankacılık sistemine dayalı kaydi para üretiminin yaşattığı sorunlardan ders almış olarak Bağımsız ve Milli Para Sistemini baz alan bir yapı kurmalıdırlar. Çünkü ancak bu durumda tekrar ülkelerindeki para sistemine hükmedebilir bir pozisyona gelebilir ve ekonomilerini çok daha efektif yönetebilirler.

Vergi artışları, ek tasarruf paketleri, enflasyon gibi riskler olmaksızın ve sokaktaki vatandaş günlük hayatını sorunsuz bir şekilde sürdürmeye devam ederken uygulamaya geçirilebilecek olan Bağımsız ve Milli Para Sistemi sayesinde devletlerin sırtlarındaki borç yükü azalacak, bütçeleri rahatlayacak, bu da ülke vatandaşlarına daha fazla refah, zenginlik ve hizmet olarak geri dönecektir. Hatta toplanan vergiler dahi azaltılabilecektir.

Bu noktada dünya para sisteminin Amerikan Dolarına dayalı hegemonyasının devam edip etmemesinden, Euro'nun geleceği pozisyondan, Çin para birimi Yuan'ın uluslararası para kullanımında oluşturacağı ağırlıktan veya kripto paraların önümüzdeki süreçte üstleneceği rolden bağımsız olarak ifade etmek istediğim nokta şudur:

Hangi para birimi veya para formu (banknot, madeni, elektronik, kripto vs) olursa olsun, kullanılması gereken para düzeni Bağımsız ve Milli Para Sistemi kriterlerini ve beklentilerini karşılayacak bir yapıda olmalıdır ki, bu oluşumdan "millet" kârlı çıksın. Para tekrar ticari bankaların veya banka sahiplerinin hegemonyasına girmesin, üzerlerinde hak iddia ettikleri varlıkları olmasın. Dolayısıyla kazanan "millet" olsun. Bu da zaten demokratik olan

ve halkının çıkarlarını ön planda tutan her devletin gözetmesi gereken birincil durumdur.

Önceki bölümlerde açıkladığım gibi, para çok önemli bir olgudur. Para ekonominin temelidir. Paranın doğru kurgulanmadığı ekonomiler, statik hesabı yanlış yapılmış binalar gibidir. Eninde sonunda yıkılırlar. Para, ekonomilerin kanıdır. Diğer bir taraftan bakıldığında para, ülkelerin "milli" değerlerindendir. Bu değer özelleştirilemez, bireyselleştirilemez, hükümetleştirilemez. Paraya dayalı her türlü sistem ve kurgu ülkelerin milli çıkarları doğrultusunda değerlendirilmeli ve önemsenmelidir. Aksi takdirde tıpkı günümüz para ve bankacılık sisteminde olduğu gibi, kimse fark etmeden "milli" bir öge olan ülke parası "ticari bankaların parası" statüsüne bürünür ve ülkelerin Merkez Bankaları tarafından yönetilemez veya yönlendirilemez bir hale gelir. Bu durum kesinlikle engellenmelidir.

Sonuç olarak her ülke nasıl sınırlarına sahip çıkıyorsa, para sistemine de sahip çıkmalı ve onu nesillerden nesillere taşıyabilmelidir.

KAYNAKÇA

Angas, L. L. B., (1937), Slump Ahaed in Bonds. Somerset Publishers, New York, 1937

ARGENTARİUS, (Alfred Lansburgh), (2016), Vom Gelde: Briefe eines Bankdirektors an seinen Sohn, kindle edition, Koop Verlag, 2016

ARMSTRONG, Alan, (1996), To Restrain The Red Horse, Dunoon, Scotland: Towehouse, 1996

ATKINSON, Anthony B / PİKETTY, Thomas / SAEZ, Emmanuel, 2011, Top Incomes in the Long Run of History, Journal of Economic Literature, 49:1, 3-71, 2011

Bank of England (1982). Mortgage Lending And The Housing Market. Bank Of England Quarterly Bulletin, September 1982.

BERGER, Helge, (1997), Die aktuellen Debatte um Zentralbankunabhaengigkeit. Theoretische und empirische Fragen, Zeitschrift für Unternehmensgeschichte, 41/1, S. 89-111, 1997

Binswanger, Mathias, (2016), Broşür Aargauische Kantonalbank, https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/img/Wie_entsteht_Geld/2016_10_BiswangerM_Wie_Banken_Geld_schoepfen_AKB-KMU.pdf , (giriş tarihi: 17.03.2018), Aargauische Kantonalbank, 2016

Binswanger, Mathias, (2015), Geld aus dem Nichts: Wie Banken Wachstum ermöglichen und Krisen verursachen, Viley-Vch Verlag GmbH & Co. KgaA, 2015

BOTZENHARDT, Philipp, (2001), Konzepte zur Messung der Unabhaengigkeit dvon Zentralbanken, Marburg: Tectum Verlag, 2001

COMMERZBANK. (2009), Commerbank-Studie: Finanzkrize kostet über 10 Billonen Dollar. giriş tarihi: 11.08.2017 http://www.handelsblatt.com/politik/konjunktur/oekonomie/nachrichten/commerbank-studie-finanzkrise-kostet-ueber-10-billionen-dollar/3247524.html (Bak S.1)

COX, Simon, (2009), The Long Climb. Special Report on the World Economy, The Economist, 03.10.2009

DANZMANN, M., (2015), Die Endlagerung von Verlusten in der Zentralbankbilanz am Beispiel der Europaeischen Waehrungsunion, Zeitschrift für Sozialökonomie, S. 184-185, 2015

DESTATİS, Satatische Jahrbücher für die Bundesrepublik Deutschland, Tab. 24.3 ve 24.11-13

DEUTSCHE BUNDESBANK 2012, Jahresabschluss 2011 im Überblick, Pressemitteilung 13 Maerz 2012

ERGİN, Feridun, (1972), Para Siyaseti, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1972

EUROPEAN PARLIAMENT, Committee on Economic and Monetary Affairs, Draft Report on sustainable finance, Molly Scott Cato, 02.02.2018, http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2F%2FEP%2F%2FNONSGML%2BCOMPARL%2BPE-618.012%2B01%2BDOC%2BPDF%2BV0%2F%2FEN, (giriş 31.05.2018)

FENZL, Thomas, (2009), Die Massenpsychologie der Finanzmarkkrise: US-Immobilienblase, Subprime Desaster, Schulden-Bubble und ihre Auswirkungen, Springer Verlag Vienna, 2009

FLOSSBACH, Bert ve VORNDRAN, Philipp, (2012), Die Schuldenlawine: Eine Gefahr für unsere Demokratie, unseren Wohlstand und Ihr vermögen, FinanzBuch Verlag, 2012

FRANKFURTER ALLGEMEINER, 20.01.2010, Talanx fühlt sich nur bei der Bundesbank sicher, FAZ

FRITSCHI, Harald, Genossenschaften: Genossen im Aufwind, Bilanz Schweizer Wirtschaftsmagazin, 21/10, 19.11.2010

GALBRAITH, J. K., (1998), The affluent sociaty (40. Baskı). New York: Mariner Books, Hought on Mifflin Company, (1. Baskı 1958)

GAMM, Eberhard, (05.12.2017, 15:17), Forum: Vorstellungsrunde, Millionaer + Kredit + Zeit = Milliardaer

GAMM, Eberhard, (2016), Geld – Eine Einführung, Forum Vorstellungsrunde - 10.02.2016, 22:28 http://www.ibega.de/Geld___eine_Einfuehrung.pdf (giriş: 16.03.2018), 2016

GOCHT, Rolf, (2011), Kritische Betrachtungen zur nationalaen und internationalaen Geldordnung, Duncker & Humblot, 2011

GRILLI, Vittorio ve MASCİANDARO, Donato ve TABELLİNİ, Guido, (1991), Political and Monatery Institutions and Public Financial Policies in the Industrieal Economies, Economic Policy, 13, S. 341-392, 1991

GUDEHUS, Timm, (2016), Neue Geldordnung, Springer Fachmedien Wiesbaden, 2016

HAERING, Norbert, (2013), The veil of deception over money: how central bankers and textbooks distort the nature of banking and central banking, real-world economics review, no 63, 2013

HAERING, Norbert, (2013), Stimmt es, dass Sparer Glaeubiger der Banken sind?, Handelsblatt, 25.03.2013

HANDELSBLATT, 11.01.2010, Kein Bundesbankkonto für Talanx, Handelsblatt

HARTMANN, E. Monika, (2004), Elektronisches Geld und Geldpolitik), Universtaetsverlag Karlsruhe, 2004

HAYEK, F. A., (1988), The fatal conceit: The errors of socialism, London: Routledge, 1988

HILSENRATH, Jon, (2012), Kreditkluft in den USA macht, der FED das Leben schwer, The Wall Street Journal, 19.06.2012,

www.wsj.de/article/SB10001424052702303836404577476215482757 52.html
HOHENDANNER, Christian, (2009), Der Dritte Sektor in Deutschland, Eine Analyse auf Basis des IAB-Betriebspanels, Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung, www.wzb.eu/sites/default/files/u13/ expertise_hohendanner.pdf, 30.06.2009
https://www.akb.ch/documents/30573/89695/wie-banken-geld-schaffen.pdf/49d9b11c-eeb9-5a15-e5cd-bb7d-5558bcd6?version=1.1 (giriş 29.04.2018)
https://www.banken-in-die-schranken.org/docs/Joseph_Huber__Das_heutige_Geldsystem__ (Januar_2017).pdf, (giriş: 15.05.2018)
www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/globalisierung/52590/aktien (giriş: 18.08.2018)
https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/quarterly-bulletin/2014/money-creation-in-the-modern-economy.pdf (giriş 30.04.2018)
https://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Dossier/Service/schule_und_bildung_kapitel_3.html?notFirst=true&docId=147694#doc147694bodyText1 (giriş: 05.04.2018)
https://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Dossier/Service/schule_und_bildung_kapitel_3.html?notFirst=true&docId=147646 (giriş: 02.05.2018)
https://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Downloads/Veroeffentlichungen/Monatsberichtsaufsaetze/2017/2017_04_geldschoepfungsprozess.pdf?__blob=publicationFile (giriş: 10.05.2018)
https://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Videos/Erklaerfilme/animationsfilm_zentralbankgeld.html (giriş: 05.04.2018)
https://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Dossier/Service/schule_und_bildung_kapitel_3.html?notFirst=true&docId=147694#doc147694bodyText1 (giriş: 05.04.2018)

https://www.bundesbank.de/Redaktion/DE/Downloads/Service/Schule_und_Bildung/haeufig_gestellte_fragen_geldschoepfung.pdf?__blob=publicationFile (giriş: 20.05.2018)
http://der-buergerstaat.de/blog/2015/01/23/der-grosse-bluff-geldschoepfung-ohne-wertschoepfung-2/ (giriş: 20.05.2018)
https://www.dropbox.com/s/vv1sadgagcvzah0/Doppelkreislauf%20Reservebanking%20-%20Jan%202017.pdf?dl=0 (giriş: 12.04.2018)
https://www.dropbox.com/s/vutcpkxdxefrmkb/UnRechtm%C3%A4%C3%9Figkeit%20von%20Giralgeld%20u%20Schuldenstreik%20PDF.pdf?dl=0 (giriş: 02.05.2018)
https://ef-magazin.de/2014/03/19/5081-make-love-not-law-kreditgeldschoepfung-als-vermoegensdelikt, 19 Mart 2014
http://www.elmundo.es/opinion/2018/02/22/5a8d8cb7e2704e51588b457c.html (giriş: 09.09.2018)
http://www.finanzkrise-politik.de/finanzsystem_druckansicht.html (giriş 29.04.2018)
https://www.monetative.de/faq-1/?rq=wachstum (giriş: 17.08.2018)
https://www.monetative.de/monetativeblog/e3g8oinf0m7hk5xso0gd64azn1ax532018/4/11 (giriş: 09.09.2018)
http://www.newsletter-webversion.de/?c=0-8at1-qhz65-n4d (giriş: 18.04.2018)
http://norberthaering.de/haering/ueber_das_geld/Geld_Die_Bank_gewinnt_immer.pdf (giriş: 13.06.2018)
https://osonsallais.wordpress.com/2010/02/22/christian-gomez-100-money/
http://positivemoney.org/how-money-works/how-did-we-end-up-here/ (giriş: 18.04.2018)
http://positivemoney.org/wp-content/uploads/2015/07/Credit_in_Sovereign_Money_System_FINAL_ 20150609.pdf, (giriş 31.05.2018)

http://www.postwachstum.de/die-vollgeldreform-ein-wichtiger-schritt-in-die-postwachstumsokonomie-20130317 (giriş: 12.04.2018)
http://www.postwachstumsoekonomie.de/wp-content/uploads/2013-01-30_Huber-Vollgeld-und-Monetative.pdf (giriş 29.04.2018)
http://sgfm.elcorteingles.es/SGFM/FRA/recursos/doc/AGORA/220802394_542018121416.pdf (giriş: 15.04.2018)
http://www.spiegel.de/politik/ausland/welternaehrungsgipfel-1200-milliarden-fuer-ruestung-keine-30-milliarden-gegen-hunger-a-557545.html (giriş: 10.05.2018)
https://www.sociobilly.net/2009-01-13/unser-geld-und-wirtschaftssystem-hat-einen-konstruktionsfehler-teil-1/ (giriş: 12.06.2018)
http://www.um-bruch.net/uwiki/index.php?title=Das_Geld-r%C3%A4tsel:_Geldsch%C3%B6pfungs gewinn (giriş: 05.04.2018)
https://www.vollgeld-initiative.ch/aufsaetze/ (giriş: 09.09.2018)
https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/img/Vertiefung_deutsch/BachelorPaper_The_Swiss_Monetary_ System_Revised_AndreaMarogg_11July2017.pdf (giriş: 09.09.2018)
https://www.vollgeld-initiative.ch/erlaeuterung-kernbotschaften/#c249, (giriş: 08.09.2018)
https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/img/Stellungnahmen_deutsch/2015_10_Erlaeuterungen_zur_Muenz-Seigniorage.pdf (giriş: 05.04.2018)
https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/img/Wie_entsteht_Geld/2016_10_BiswangerM_Wie_Banken_Geld_ schoepfen_AKB-KMU.pdf (giriş 29.04.2018)
https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/img/Wie_entsteht_Geld/2017_04_geldschoepfungsprozess_Dt_ Bundesbank.pdf (giriş: 10.05.2018)

https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/img/Wie_entsteht_Geld/ICONOMIXFachtagung2013_Folien_ Lenz.pdf (giriş 29.04.2018)
https://www.vollgeld-initiative.ch/fa/img/Wie_entsteht_Geld/2017_04_geldschoepfungsprozess_Dt_Bundesbank.pdf (giriş 29.04.2018)
https://www.vollgeld.de/geldsystem/ (giriş 19.04.2018)
https://www.vollgeld.de/das-heutige-geldsystem (giriş 19.04.2018)
https://www.vollgeld.de/verbot-der-direkten-zentralbank-staatsfinanzierung/ (giriş: 05.04.2018)
HUBER, Joseph (2016), Monetaere Modernisierung, Metropolis Verlag, Marburg 2016
HUBER, Joseph ve ROBERTSON James, 2017, Geldschöpfung in öffentlicher Hand, Metropolis Verlag, Marburg 2014
HUERTA DE SOTO, J., (2011), Geld, Bankkredit und Konjukturzyklen, Stuttgart, Lucius & Lucius, 2011
ISSING, O., (2003), Einfuhrung in die Geldtheorie, München, Vahlen, 2003
ISSING, O., (2009), Anforderungen an eine neue Ordnung der Finanzmaerkte, Zeitschrift für Wirtschaftspolitik, 58(3), S. 337 ff, 2009
ISSING, O., (2013), Monatery Theory and Monatery Policy: Reflections on the development over the last 150 years, Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik, 233/3, S. 423-4445, 2013
IWATA, Kazumasa, (2008), The Role of Money and Monetary Policy in Japan, in Beyer, Andreas / Reichlin, Lucrezia (Ed.) 2008: The Role of Money: Money and Monetary Policy in the Twenty-First Centry, Frankfurt: European Central Bank, 321-330, 2008
JARCHOW, H.-J., (2009), Grundriss der Geldpolitik, Stuttgart, Lucius & Lucius, 2009
KENNEDY, Margrit, (1995), Interest and Inflation-Free Money, Creating an Exchange Medium that Works for Everybody and Protects the Earth, Philadelphia: New Society, 1995

KIRCHGAESSER, Gebhard; FELD, Lars P.; SAVİOZ, Marcel R., (1999), Die direkte Demokratie, Basel, Genf, München, Helbing und Lichtenhahn: Vahlen 1999

KIRCHGAESSER, Gebhard; FELD, Lars P., (2001), Public Choice, Does Direct Democracy Reduce Public Debt? Evidence from Swiss Municipalities; Vol. 109, ¾ (2001), pp 347-370, 2001

KÖHLER, Michael, (2015), Humes Dilemma – oder: Das Geld und die Verfassung.: »Geldschöpfung« der Banken als Vermögensrechtsverletzung. Hrsg. vom Ludwig von Mises Institut Deutschland e.V. Taschenbuch – 12. Februar 2015

LANGE, Carsten, (1995), Seigniorage: Eine theoretische und empirische Analyse des staatlichen Geldschöpfungsgewinnes, Duncker und Humblot, Berlin, 1995

LEAVEN/VALENCİA (2008), Reinhart/Rogoff 2009, Lietaer et al 2012 49-52. Bundeszentrale für Politische Bildung: http://bpb.de/wissen/DPOD1P, Kennedy 2011, 96

LIETAER, Bernard, (2000), Myterium Geld, Riemann Verlag, 2000

MAIER-RIGAUD, G., (1998), Die europaische Geldpolitik in der Potentialfalle, Wirtschaftsdienst, VII, S. 433, 1998

MASTRONARDI, Philippe, (2012), Vollgeldreform als Verfassunginitiative aus juristischer Sicht, in: Verein Monetaere Modernisierung (Hg) 2012,: Die Vollgeld-Reform. Wie Staatsschulden abgebaut und Finanzkrisen verhindert werden können, Solothurn: Edition Zeitpunkt, 2012

MAYER, Thımas, (2015), Die neue Geldordnung des Geldes: Warum wir eine Geldreform brauchen, FinanzbuchVerlag München, 2015

MAYER, Thomas ve HUBER, Roman, (2014), Vollgeld: Das Geldsystem der Zukunft, Tectum Verlag, Marburg, 2014

MAYER, Thomas ve HUBER, Roman, (2018), Wie Banken Geld aus Nichts erzeugen und die Vollgeld das aendert, Tectum Verlag, Baden Baden, 2018

MACLEOD, Henry Dunning, (1889), The Theory of Credit, Longmans Green & Co, London, 1889

MÜLLER, Michael, (2011), Abschied vom Wachstumszwang, Frankfurter Rundschau, 14.01.2011

OECD-Pressemitteilungen 05.12.2011, Einkommensungleichheit, www.oecd.org/berlin/publikationen/ dividedwestand-whyinequality-keepsrising.htm, 2011

OESTEN, Gerhard ve WOYNOWSKİ, Boris, (2012), „Wirtschaft!ohne!Wachstum?!", Reihe Arbeitsberichte!des Instituts für Forstökonomie 59 - 2012, Institut für Forstökonomie, Universität Freiburg, 2012

ORLOWSKI, Lucjan, (2009), Die Phasen der weltweiten Finanzkrise: Gibt es eine „wandernde" spekulative Blase?, Wirtschaft im Wandel, Themenheft Weltfinanzkrise, Institut für Wirtschaftsforschung Halle, S. 20-25, 2009

ÖZTÜRK, Nazım, (2014), Para Banka Kredi, Ekin Basım Yayın Gağıtım, Güncellenmiş 2. Baskı, Bursa

PFEILSTICKER, Arne, (2017), Geld-Wende: Geld und Geldschöpfung auf der realen Ebene, BoD – Books on Demand, Norderstedt, 2017

Pınar Abuzaer ve Erdal Bahar, (2010), Para Banka Mali Kuruluşlar Ve Uluslararası Mali Sistem, Natural Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2010

REINHART, Carmen M. ve ROGOFF, Kenneth S., (2010), Dieses Mal ist Alles anders, FinanzBuch Verlag, München, 2010

ROWBOTHAM, Michael, (1998), The Grip of Death, Jon Carpender Publishing, Spendlove Center, Charlbury, Oxon OX7 3PQ, 1998

SAHR, Aaron, (2017), Keystroke-Kapitalismus: Ungleichheit auf Knopfdruck, Hamburger Edition, 2017

SCHULARICK Moritz ve TAYLOR Alan M., (2012), Credit Booms Gone Bust: Monetary Policy, Leverage Cycles and Financial Crises 1870–2008, American Economic Review 2012; 102(2): 1029–1061; 2012

SENF, Bernd, (2014), Der Nebel um das Geld, Metropolis-Verlag, Marburg, 2014

SPIEGEL ONLİNE, (2012), Branche in der Krise, Banken zeigen sich selbstkritisch, 04.09.2012

STARK, J., (2012), Prinzipien einer stabilitaetsorientierten Geldpolitik, Zeitschrift für Wirtschaftspolitik, 61/2, 2012

STORBECK, Olaf, (2011), Direkte Demokratie haelt den Staat schlank, Handelsblatt, 25.12.2011

STRAUBHAAR, T. ve VÖGEL, H. (2012), Alternativen zum ESM – konstruktive Wege für die Zukunft des Euroraums, Zeitschrift für Wirtschatspolitik, 61/1, 2012

STUCKEN, Rudolf, (1964), Deutsche Geld- und Kreditpolitik, 1914 bis 1953, J. C. B. Mohr, 1964

TRANSPARENZ, (2016), Freie Gemeinschaftsbank Genossenschaft, Geldschöpfung Aus Dem Nichts? Transparenz Nr. 72 / August 2016

TRANSPARENZ, (2017), Freie Gemeinschaftsbank Genossenschaft, Bedingungen und Grenzen der Geldschöpfung durch die Geschaeftsbanken, Transparenz Nr. 74 / September 2017

WIRTSCHAFTSWOCHE, 30.09.2011, Konzerne flüchten in die Arme der EZB, Wirtschaftswoche

www.federalreserve.gov/releases/h6/hist

ZARAKOLU, Avni, (1993), Bankacılar İçin Para ve Kredi Bilgisi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, 10. Baskı, Ankara, 1993

- Piyasada gerek nakdi olarak kullandığımız gerekse elektronik ortamda banka hesaplarında tuttuğumuz paranın tamamı Merkez Bankaları tarafından tedavüle çıkarılmamış, yani üretilmemiştir. **Bu gerçeğe inanabiliyor musunuz?**

- Cüzdanımızda veya banka elektronik hesaplarıımızda tuttuğumuz paramızın neredeyse %85-90'ının, kâr amacı güden ticari bankalar tarafından üretilip tedavüle çıkarıldığını, yani varsayıldığı gibi, **Merkez Bankaları tarafından üretilip tedavüle çıkarılmadığını, biliyor musunuz?**

- Ticari bankaların para üretmeye yönelik bu ayrıcalıklı ve imtiyazlı statüsünün birçok ülkede yasalarla net bir şekilde **düzenlenmemiş olduğunu biliyor musunuz?**

- Para sisteminde yapılabilecek birkaç düzeltmeyle birlikte, bankalar batsa dahi, bankalarda yatan paralarınızın batmayacağı bir **para ve bankacılık sistemi istemez misiniz?**

- Banka iflaslarıyla ve mali krizlerle sarsılmayan bir **para ve bankacılık sistemi olmasını ister misiniz?**

- Günümüz para sisteminde yapılabilecek birkaç düzeltmeyle, birkaç yıl içerisinde devlet ve kamu borçlarının %80 oranında geri ödenebileceğini ve böylelikle devletlerin vergilerde dahi indirime gidebileceklerini ve **halkın zenginleşebileceğini biliyor musunuz?**

İşte tüm bu ve benzeri avantajları
BAĞIMSIZ ve **MİLLİ PARA SİSTEMİ** sunmaktadır.

ALFA
alfakitap
alfakitap
alfakitap
www.alfakitap.com
9 786051 718989
GÜNCEL